LUCÆ TOZZI NEAPOLITANI

IN RELIQUOS

HIPPOCRATIS APHORISMOS COMMENTARIA.

PARS TERTIA:

UBI UNIVERSÆ MEDICINÆ,

tum Theoreticæ, tum Practicæ celebriores Quæſtiones perpenduntur, atque nedùm Recentiorum inventis, ſed & genuinæ ejuſdem Hippocratis menti congruentes, quàm dilucidè explicantur.

TOMUS QUARTUS.

Cui acceſſit Appendix ad Commentarium Aphoriſmi III. Libri I.

VENETIIS, MDCCXI.

Apud Nicolaum Pezzana.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Digitized by Google

Digitized by Google

TYPOGRAPHUS LECTORI SALUTEM.

IN lucem tandem omnium votis expetitum, & iamdiù deſideratum incomparabilis ingenii Viri D. Lucæ Tozzi Operis Complementum proferimus, quo fidem ſuam liberans Author, reliquos tres Aphoriſmorum Hippocratis libros publici juris facit, eaque majori qua potuit ſolertia, ac perſpicuitate inter tot temporis anguſtias, & corporis ægrimonias, quibus afflictatur, doctiſſimis, luculentiſſimiſque commentariis illuſtratos. Protractum hucuſque opus, qui Authoris laborioſiſſimas occupationes agnoverit, facillimè excuſabit, quibus diſtentus præſentem excuſſionem adornare, ſummamque illi manum imponere non valuit: Poſt quatuor enim priorum librorum editionem, à Summo Pontifice INNOCENTIO XII. *initio anni MDCXCV. Neapoli Romam accerſitus, ut ſibi eſſet à Cubiculo Medicus, tantaque vitæ curam adhiberet, hujus negotii abſolvendi facultas ipſi nulla fuit: dum enim illum ſenectute confectum, vehementer, crebròque ægrotantem, diligentia exactiſſima ſuſtentat (ſiniſtro namque latere debilis factus fuerat ob gravem caſum, femoriſque luxationem uſque è primis ſui Pontificatus temporibus) atque aſſiduis chiragricis, podagriciſque fluxionibus obnoxium, & labentem vitam, ut diù produceret inſudat, hæc animo verſandi, nedum perficiendi, non fuit ipſi datum. Sed cùm fine Septembris anni MDCC. poſt diuturnum alvi profluvium, & purulentas ſedes, ſtomacho prorſus reſolutus, ciborum, & cujuſvis liquoris faſtidio affectus, tandem exacto octuaginta ſeptem annorum curriculo ille ſupremum diem obiverit, vix ab hoc negotio expeditus, extemplo Madritum proficiſci, vocatus à recolendæ memoriæ Catholico Rege* CAROLO II. *Hiſpaniarum Monarcha ſuo Domino (recuſato, quod à Sacro Cardinalium* Collegio *ipſi fuerat oblatum, Primarii Medici Conclavis munere) obſtrictus eſt; cujus nutibus obtemperans, nulla interpoſita mora, omniaque poſtponens, illicò, commutatis ad celeritatem equis uſus, alacriter ſe in viam dedit. At verò cùm Mediolanum perveniſſet, accepto infauſto mortis ejuſdem Regis nuncio, Romam, unde profectus erat, regredi coactus eſt; Ibique aliquo temporis ſpatio immoratus, præſertim ut Sanctiſſimi Patris noſtri* CLEMENTIS XI. *tunc noviter ad Summi Pontificatus apicem evecti, qui ſemper illum ſingulari humanitate, cùm adhuc Cardinalis eſſet, ſummaque beneficientia fuerat proſecutus, pedes exoſcularetur, ejuſdem humaniſſimis invitationibus, ut Romæ permane-*

ret, quàm moleſtiſſimè recuſatis, minimum, aut nihil curans primariæ Medicinæ Cathedræ, quam in Inclyta Urbis Univerſitate (*Sapientiam vocant*) *obtinuerat, jacturam facere, & vela vertere, Neapolimque repetere voluit, ut tandem poſt tot exantlatos labores requieſceret, & procul negotiis, omnibuſque curis ſolutus, ſibi paterno ſub lare poſſet vivere, & in amatiſſima patriæ, ſuorumque gremio conſeneſcere. Sed nec otio, quod illi Deus fecerat, omninò uti, aut ſtudiis, & Minervæ vacare licuit: turbata perditiſſimorum quorundam hominum facinore jam patria, & ſceleratiſſimis commotionibus concuſſa, cùm jam toto fureret Mars impius orbe, & tremebundam diſſidiis, ac furoribus vexaret Italiam. Hoc tamen intereà temporis Protomedici Generalis Regni munus obiens, quam ei dignitatem memorati Catholici Regis* CAROLI II. *munificentia adjunxerat, nihil pro Rei Medicæ incremento, & quo ſaluti, utilitatique publicæ proſpiceretur, intentatum reliquit, omnia, quæ ad Medicam praxim faciendam pertinent, ſuo ordine componens, & in numerum digerens, nova, atque efficaciora medicamenta loco antiquiorum ſubſtituens, atque ideò Petitorium, quod vocant, ac Antidotarium medicamentorum, juxtà Recentiorum uſum, confectioni apprimè neceſſarium, promulgans, redegit ad regulam, normamque Pharmacopolarum. Itaque ejus diligentia, atque vigilantia factum eſt, ut horum Officinæ hac in Urbe tam perbellè, ac magnificè ornatæ, omnibus, quibus humanæ vitæ ſuccurritur, affluentes conſpiciantur, & nullo medicaminum genere tam ſimplicium, quàm compoſitorum, careant: ut facilè animadverti poſſit, quo ſtudio, atque induſtria ſemper Author animum attenderit, ut magis, magiſque hic Ars Medica excelleret, & noſtra Neapolis tam ob illius peritiam, quàm ob remediorum compoſituram, inter alias Urbes caput exereret, atque extolleret. Hac te monitum volebam, ut cauſam ſcires protractæ huc uſque Commentariorum impreſſionis, ad quos componendos, inter tot maximas curas, vix furtim otia captans Author animum advertere potuit: in quorum, aut ipſius Authoris commendationem, ut multa, aut pauca dicam, ne exſpectes; etenim nec meum eſt illum laudibus ornare, cùm ſatis Sol luce ſe prodat ſua, nec hi alienis indigent encomiis, quibus emptores alliciantur. Noſtris intereà Tu laboribus fruere, fave, & vale. Neapoli VII. Kalendas Decembris MDCCIII.*

APPEN-

APPENDIX
AD
COMMENTARIUM
APHORISMI TERTII
LIBRI PRIMI.

Quamvis hactenùs recenſita, atque è medicis fundamentis eruta ſatis eſſe potuiſſent, ut quemlibet præjudiciis exutum facilè perſuadere valerent, ut in hac, & quidem magni momenti, re, cautiùs ſe gererent; quia tamen nec his adhuc plerique Recentiores acquieſcunt, quinimmò vetuſtam fortaſsè cupientes in re medica mittendi ſanguinis conſuetudinem ſuſtinere, illam è Mechanicis, ſecundùm regulas motuum, ſuffulcire nuperrimè conati ſunt: atque ſtatuta in primis, juxta moderniorum Anatomicorum obſervationes, Cordis primi Impellentis putati, muſculari ſtructura, deindè verò Arteriarum, mox etiam muſculorum adjacentium, atque motum ſanguinis per ſuos ductus coadjuvantium preſſione, acutè quidem, & ingenioſè nimis, perſuadere ſatagunt, plurimùm in ſanguinis, aliorumque liquorum cum ſanguine commiſcendorum vitiis, & partium ſolidarum ægritudinibus, venarum, atque arteriarum ſectiones, ſed earumdem curationes conferre, & tum (ut Veteres conſueverunt) è directo, tum ex oppoſito partis laborantis latere, atque ex locis tam remotioribus, quàm vicinis, & tum gratia motus ſanguinis promovendi, tum etiam refrigerandi, ipſumque vel quantitate excedentem, vel qualitate vitioſum diminuendi, depurandi, invertendi, aut alterandi, illas commendant: quamobrem in omnibus ferè ægritudinibus illas prodeſſe poſſe ſe firmiter oſtendere arbitrantur. Sed & (quod majus) ex

Digitized by Google

ex iiſdem legibus Mechanices, etiam ſinopiſmos, ac phęnigmos, cauteria, & fonticulos, ſetones, cucurbitulas, ac quodcumque aliud ex Chirurgico fonte petitum auxilium, in idem adjumentum revocant, ac ritè, rectèque revocandum demonſtrare conantur; proinde ſi hæc alia adiiceremus, operæ pretium nos facturos eſſe exiſtimavimus.

Et ſanè, ſi liberè licet in hac re fateri, quod præjudiciis exuto probabile magis videtur, etſi quæ à Mechanicis deſumuntur, veriſſima in ſe ipſis ſint, & firmis, ſolidiſque demonſtrationibus, ac experimentis ſtabilita, cùm nimirùm Mechanica, ut Ars ipſa ſuggerit, purè conſiderantur; ſi tamen illa eadem ad viventia corpora, eorumque phyſicas operationes reducantur, mirum quàm longè varient, ac deficiant, cùm ab ipſis plurimùm alterari, ac permutari poſſint, immò veluti labe quadam erroris inficiantur, ut propterea à præconcepto fine declinent, & multoties penitùs aberrent. Ea ſiquidem eſt Phyſices, & phyſicarum rerum conditio, ſaltem reſpectu noſtri, ut cujuſcumque aliæ facultati ſi jungantur, illam coinquinent, ac deturpent: Quare licèt multum conferant, quę à Mathematicis, Opticis, Dioptricis, Hydraulicis, Mechanicis, cæteriſque ſumuntur, ad explicanda phænomena Naturæ, quibus ſcilicet meliùs nos valeamus illa percipere, & noſtris ſenſibus adaptare; nihilominùs, quòd inde poſſimus ſine ullo penitus errore de iiſdem indubiè, & evidenter concludere, non eſt quod ſperare liceat. Ita quidem licet Aſtronomi, ut mentibus noſtris quaqua ratione Cœleſtia phænomena, ac ſyderum motus aptarent, ad regulas quaſdam è Matheſi petitas, quo fieri poſſet congruentiùs, redegerunt, finxeruntque motus circulares in Epicyclis, Excentricis, Concentricis, aliiſque deferentibus circulis, & orbibus; & Ingenioſiſſimus Carteſius per vortices, parteſque varias, primi, ſecundi, & tertii, ut ipſe vocat, elementi; unde commodè noſtris obſervationibus congruerent, & intelligenda inſinuarent: ex hypotheſi tamen hæc omnia propoſuere, quia revera nùlla ſunt, & mente ſolummodò conficta. Sic etiam multa in phyſicis per Sal, Sulphur, Mercurium, Phlegma, Terram damnatam, & ſimilia, itemque per Acidum, & Alkali conantur Phyſiologi per experimenta noſtris ſenſibus exhibere; ſed an revera viventium corporibus hęc inſint à prima ſui conſtitutione, penitùs ignoramus, nec certò ſtatuere valemus. *Quemadmodùm enim* (ſcitè advertit, licet ad rem aliam, acutiſſimus Bernardus Connor) *qualibet pars Terra, Aqua, aut Aeris, vel alterius, ſive ſimplicis, ſive mixti, & compoſiti Corporis, mutatis figuris, quę ſalinę erant, ſulphureę fieri poſſunt; hoc eſt, quę acuminatis cuſpidibus ſales referebant, rotundatę, aut pyramidales redditę, evadunt ſulphureę, & viciſſim, ut propterea juxta variam earumdem proportionem, ac texturam, tranſeant, & commutentur in Arbores, Plantas, fructus, ſemina, flores, adeòque in vinum, panem, aliaque alibilia; ita viciſſim iſta, everſa figura, & mole, in alias res tranſmutari poſſunt: Sic Carnes, Panis, Fructus, aliaque edulia nobis uſitata, brevi ſpatio intra Ventriculum aſſumpta diſſolvuntur, & in fluxilem ſuccum, nempe chylum, commutantur,*

tur, quippe alimenta iſta ſalibus acidis, & alkalicis redundant, qui deindè in ſtomacho, ac poſtmodum in ſanguine, toti convertuntur in Alkali: quod patet, quia, ſi pluries, & pluries ſani Hominis ſanguinem diſtillaveris, ne guttulam quidem ſalis acidi, ſed copioſum ſalem alkalinũ inde colliges. Et mox: *Spiritus vini, cornu Cervi, ſalis ammoniaci, aqua fortis, ſpiritus vitrioli, ſulphuris, ſalis communis, aluminis, & reliqui liquores ſalini, ac ſulphurei, repetitis diſtillationibus acrimoniam exuunt, & in aquam inſulſam convertuntur, mutata ſcilicet eorumdem ſalium figura: Aquaipſa, teſte Boyle, leniſſima diſtillatione, per triennium ſuper ignem in vaſis vitreis ſtrictiſſimè clauſis, in terram elementarem tranſmutatur, ſervato ferè eodem pondere.* Sic pariter commiſti liquores extra nos aliud quid omninò peragunt, ac cùm intrà ventriculum fuerint aſſumpti, utpotè in eodem infracti, inverſi, permutati ab aliis humoribus ibidem ſtagnantibus, aut aliundè transfuſis; undè ab illis ad iſtos non licet congruenter inferre. En igitur quàm facilis, & prompta mutatio in rebus phyſicis, quæ in Mathematicis neutiquam contingit. Hinc Carteſius ipſe, qui primus Animantia, veluti Automata, contemplatus eſt, & per regulas Mechanicas multa in operationibus eorumdem ſcitè admodùm dilucidare eſt adniſus, nonniſi hypotheticè ſolùm illa conſideranda propoſuit; quod & alii plures poſt ipſum confirmare non ſunt veriti. Itaque commendabilia planè ſunt, quæ ex Mechanicis ad noſtrum captum deprompta, pro explicandis rerum naturalium proprietatibus, proponuntur, ſed non inde tamen licet certò concludere, illas ita ſe prorsùs habere, parique ratione in cunctis aliis re ipſa proſequi poſſe. In hunc eundem modum ſe habet Boyle, cæterique omnes poſt ipſum, quoniam benè norunt Mechanicæ documenta, ac præcepta in Artificialibus, ſi rectè aptentur, infallibilia evadere; in Naturalibus verò non æquè, nec ad amuſſim congruere, licèt ſimilitudine quadam nos doceant idipſum à Natura, vel non multùm diſſimiliter peragi poſſe, ſicut in Artificialibus uſuvenire comperimus: & quidem ratione clariſſima, ſiquidem in Artificialibus, quæ aptantur ad opus, & operis exequutionem omni ex parte noſcuntur, & ut expedit, ac opus eſt, ita prorsùs diſponuntur, & adaptantur, ut nihil lateat, quod eidem conferre queat; at verò in Naturalibus, pleraque omnia recondita ſunt, & penitùs occulta, quæque potiſſimùm ad opus ipſum adimplendum præcipua ſunt, & neceſſaria. Sic ad exequendum motum arbitrarium muſculorum, licèt ſciamus inſervire muſculos, & nervos, ac motrices eorumdem fibras diverſimodè inflecti oportere, itemque extendi, contrahi, tendi, laxari, atque in diverſas figuras Mathematicas adaptari, latet tamen, qua ratione, quibus mediis, qua vi, aut imperio ſuperioris virtutis opus illud peragatur, ut ad ſimplicem Arbitrii nutum multifariam expeditiſſimè diſponatur, perficiaturque. Hinc jure optimo dixerim Mechanicæ Leges, & Inſtrumenta aſſimilari quidem poſſe, ſed non æquè, ac ad amuſſim comparari operibus Naturæ, quæ cùm nobis ignota ſint, nuſpiam poterunt ad certas leges redigi.

Ut autem, quæ generatim dicta

ſunt, ad noſtrum propoſitum, tam in ſtatu ſano, quàm in morboſo Corporis humani, contrahamus, placeat Lectori hæc mecum ſigillatim perpendere, & examinare, ut omni exutus præjudicio de propoſita quæſtione decernere poſſit, num ſcilicet, quæ ex Mechanicis petuntur, exactè conſonent phyſicis Animalium operationibus, & pariformiter quadrent motui cordis, & ſanguinis, cæteriſque muſculorum, & membranarum motionibus.

Dubio procul eſt, Pulſum, ſeu motum Cordis, & ſanguinis, localem eſſe, atque ad ipſum perficiendum requiri in univerſum movens, mobile, ſpatium, terminos motus, motum ipſum dirigentia, ac denique eundem coadjuvantia, ut ritè, rectèque peragatur, ac certa, ſtabilique regula, ſtatutoque ordine rhythmo, ac uſu convenienti moderatus, perennis fiat. Hæc ſanè in manufactis, ſecundùm regulas Mechanicæ, ritè, rectèque diſpoſita cùm fuerint, fieri nequit, quin motus inde exigitus, omni ex parte abſolutus, ac directu, minimèque in terruptus conſequatur: quamobrem, ubi quis hæc omnia benè, exactèque diſpoſita noverit ſecundùm Mechanicæ regulas, ita ut nil quidpiam deficiat, aut excedat, nilque intermiſſum, interjectumque ſit, quod poſſit pervertere, impedire, celerare, aut retardare mobilis locomotionem, profectò concludenter, & ſcitè poterit de motu ipſo, & motus operationibus determinare. At verò, ſi fortè fortuna aliquid accedat, quod unum ex iis, quæ ad motum ipſum perficiendum concurrunt, perturbet, aut dimoveat, planè motus ipſe devius fiet, aut deſinet. Quoniam ergo in Naturalibus, & præſertim in Viventibus ſenſitivis, hæc omnia tam alterabilia, ac mutabilia ſunt, ut planè dixerim, nunquam in ſe ipſis æquabiliter conſtare, propterea qui fieri poterit, ut exinde certæ leges, aut inconcuſſæ regulæ colligi queant. Sed &, quod gravius, non dum plenè de illis hucuſque conſtat, quo pacto in Animalibus peragantur, cùm univerſæ operationes Naturæ hactenùs nobis incompertæ ſint, nec quiſpiam poſſit per mille ſæcula gloriari, ad certam notitiam illas redegiſſe. Etſi enim plurimùm in his ſit allaboratum, multaque per accuratiſſimas obſervationes Anatomicorum, & alia per Phyſicorum ingenioſiſſima excogitata, ac experimenta, inventa ſint; illa tamen nonniſi probabiles conjecturas ad ſummum attingunt, captui noſtro magis aptabiles, haudquaquam verò certas, de quibus jurare poſſimus.

Et quidem, poſt tot, tantaque in Rem Medicam promovendam ſolertiſſimè introducta, neſcimus adhuc qua vi, quibus modis, aut inſtrumentis, motus iſte Cordis, & ſanguinis abſolvatur, & num revera Cor primum, ac præcipuum ſit hujus motus Movens, & Impellens, an potiùs ex adverſo ſanguis ſit cauſa proxima, & immediata ejuſdem motus, & impulſus? Etenim in primo illo puncto ſaliente Embryonis, cum vix tenuis bullula ſenſibus noſtris conſpicua ſit, ejuſcemodi motus percipitur, eodem prorsùs ordine, ac rhythmo, quo in adultis obſervatur, ſibique tunc ſanguis viam facere videtur per exiguos arteriarum, & venarum tubulos, quouſque vas Ovale, ſiniſtrumque

que Cordis ventriculum ſubeat: neque id abſre dictum, quoniam à ſanguine partes cunctas corporis vigere, ac nutriri, & vitales operationes ſuſtinere; pleriſque non irrationabiliter putatur. Sed etſi Cor ſit primum movens, primumque impellens, in controverſiam adhuc eſt poſitum, num ab interna facultate, eaque ſive naturali, ſive vitali, ſive etiam animali, motum hunc tam regularem peragat, & num etiam electiva, ac cognoſcitiva, immò cum advertentia, ad inſtar cæterorum muſculorum; an verò ab uſu, & conſuetudine contracta per iteratos actus ab initio vitæ. Sic pariter dubitare licet, num tam accurata, & exacta Cordis ſtructura, conſtructa ſit propter ipſum motum, an potiùs ad robur ſolùm, & fortitudinem ejuſdem, ut huic perenni motui reſiſtat, cùm in pleriſque animalibus talis, ac tanta illa non ſit, immò etiam diſſimiliter diſpoſita. Ingreſſus præterea, & egreſſus ſanguinis à Corde, nec in cunctis animantibus uniuſmodi eſt; quin & in ipſo homine tam adulto, quàm nuper nato, intra, & extrà uterum varius. Dubio etiam vertitur, num motus ejuſdem compoſitus ex diaſtole, & ſyſtole, ſit uterque ab interno principio, an alteruter ſolùm; & alter quidem à mera gravitate, ſive introrſum, ſive extrorſum concidente. Quæ inſuper, qualis, & quanta ſit univerſim, tam in ſtatu ſano, quàm in morboſo vis, & facultas ſolidi impellentis in fluidum impulſum, & num ſemper, ac perpetuò æquabilis in utriſque ſit illa in impellendo, hæc in obſequendo, debitâ convenientique proportione, quis unquam poterit certa methodo determinare? Planè iſta captum noſtrum penitùs effugiunt. A muſculis etiam per univerſum corpus diſperſis vis quoque plurima poteſt ſanguini circumeunti impertiri, quippè qui, ex doctrina Helmontii, peculiari quadam vi motrice ſunt præditi, ut aliàs innuimus. At verò, poſito quòd partes Corporis univerſæ ſimul unà in generatione præjactæ ſint, ut aliàs à nobis eſt oſtenſum, nec una ante aliam ſit formata, etiam ex documento Hippocratis, proculdubio una alteram in ſuis operationibus juvabit, nec una dici poterit reipſa ab alia pendere, ſed potiùs ſimul omnes conſentire ad corporis molem, vitaliter ſuſtinendam, & conſervandam: Reciproca enim, & æquè potens eſſe debet vis, & influxus unius in alteram, atque adeò poteſtas, & impetus ſolidi in ſolidum, & ſolidi in fluidum viciſſim proportionaliter æqualis; cùm ſolidum à fluido vigeat, ſuſtineatur, & conſervetur, ac fluidum ex adverſo à ſolido reparetur, repurgetur, ac refloreſcat; ut propterea alterutra ex parte vis iſta ſi deficiat, aut vacillet, Motus, Movens, Mobile, à conſueto, & naturali ſtatu ſano plurimum deficient. Etſi deinde quidpiam mali ab illis emergat, haudquaquam ſciri poterit cujus vitio, aut defectu, id accidat, cùm conjecturæ utrinque deſumi, & utrimque deſumptæ, fallaces eſſe poſſint.

Neque præterea ſolidum ſemper in fluidum actionem exerit in motu promovendo; cùm ex adverſo ſæpeſæpiùs experiamur fluidum in ſolidum potiùs eamdem excitare; etenim in febribus quibuſcumque, prima actio videtur eſſe à liquidis in motum fermenta-

tatio-

tationis indebitum adactis, unde poſtmodùm partes ſolidæ in ſuis operationibus depravantur. Sic pariter fibræ nerveæ, membraneæ, muſculi, nullatenùs in Epilepſia, cæteriſque affectibus ſpaſmodicis contorquerentur, niſi à proritante aliquo liquore in motum illum forent laceſſitæ. Idemque dicendum in Tuſſi, Empyemate, Stranguria, Dyſuria, Dyſenteria, & ſimilibus.

Vitia inſuper, quæ ſolidis primò tribui videntur, nonniſi à fluidis multo anteà vitiatis, promanant: nam cùm à ſe ipſis lædi nequeant, profectò ab aliis, & quidem liquidis, afficientur, ſive cauſæ externæ, ſive internæ ad idipſum accuſentur; ſiquidem ſolida quæcumque, ſive laxa, ſive contracta, ſive tenſa, & dura, ſive mollia, aut aliter affecta dicantur, nonniſi per actionem liquidorum talia fiunt, cùm membranæ, muſculi, nervi, fibræ, glandulæ, aut ſi mavis alia ſolida, in corporibus viventium conſiderata, ſua natura non arida, exucca, rigida, inflexilia omninò ſunt, ſed convenienter mollia, illita, irrorata, humefacta; quamobrem cùm præter naturam contrahuntur, tenduntur, obrigeſcunt, vel plus juſto molleſcunt, & laxantur, ab aliquo humore proculdubio corrugante, irritante, vel contra diſtendente, & emolliente, aut aliter præter naturam afficiente, læduntur: & cùm in ſtatu ſano in Athleticis firmantur, roborantur, conſolidantur, nonniſi per alimentum ejuſdem generis, & conditionis, ob exercitia affluentiùs ſuggeſtum, & meliùs elaboratum, ita afficiuntur; ut proptereà quæ partes magis exercentur, majus quoque, abundantiùs, ſolidiuſque nutrimentum ſuſcipiunt: qua ratione experimur in cunctis, etiam natura languidioribus, dextrum brachium majoris molis, & robuſtioris virtutis evadere, quàm ſiniſtrum; quia per aſſiduas exercitationes, pori illius magis dilatati, majus quoque alimentum recipiunt, magiſque compactum, ac ſolidum in poſterum ſortiuntur. Itaque innumerabilia propemodùm ſunt, quæ dubiam, atque incertam hanc de primo Movente poſitionem reddunt.

At verò Cor ipſum (dato quòd ſit primum movens) multifariam præ cæteris turbari, adeòque impulſum varium excitare poteſt, tum cauſa ſui diverſimodè affecti, tum cauſa aliorum ad ejuſdem impulſum concurrentium, ut ſunt nervi, ac ſpiritus animales dicti, in Cor ipſum influentes, nec non Phantaſia ex diverſis objectis, & phantaſmatibus commota, per innumerabiles animi paſſiones. Quare, cùm nunquam Cor in eodem ſtatu permaneat, ſed diverſas aſſiduò ſubeat, etiam in ſtatu ſalubri, perturbationes, profectò non ſemper eodem modò æquabiliter movetur, & impellit; eoque magis quia in ſanguinis, & chyli per venam cavam aſcendentem receptione, modò in diaſtole, modò in ſyſtole, modò in utriſque, diverſimodè ſe habet; unde poſtmodùm pulſationes variæ; ſicut etiam variæ quoque in motu, ac in quiete corporis, in ſomno, ac in vigilia, vacuo, aut repleto ventriculo, cæteriſque mutationibus, præter ea, quæ caſu, aut inopino eventu, Corporibus accidunt.

Secundò Mobile, ideſt ſanguis à Corde impulſus, perpetim quoque variat, tum ratione ſui, interiùs in ſuis particulis commoti, & à rementis repurgandi; tum ratione aliorum humorum cum ipſo permiſtorum,

ſtorum, aut permiſcendorum, qui varii, ac multigeni eſſe ſolent, ſive in ſtatu naturali, ſive præter naturam, ex innumeris ferè ægritudinibus contingentes; unde multoties, qui exinde ſecerni, ac repurgari debebant, non ſecernuntur, nec repurgantur; aut mali, ac vitioſi cum ipſo commiſcentur. Spiritus item, ſeu potiùs pars ejuſdem ſanguinis vivida, ſemper in eodem variat, aut immodica exſolutione, aut non convenienti refectione; idque potiſſimùm in ægris. Pars etiam glutinoſa nec ſemper uniformis eſt, neque chylus, qui eidem ſuggeritur, ut & lympha undequaque variabilis, tam in quantitate, quàm in qualitate, cæteriſque. Aer pariter inſpiratus per pulmones, aut circumambiens per poros corporis, mirum quantam etiam varietatem in corporibus faciat: itemque vapores, aut halitus perſpiratione diſſolvendi, tam in ſanis, quàm in morboſis: motus item pulmonis, ac diaphragmatis, & muſculorum intercoſtalium, ſimulque cum his alia plura, quæ nos latent, à quibus mobile iſtud diverſas ſubire poteſt mutationes, ut propterea non æquè ſemper moveatur, nec ejuſdem virtutis, energiæ, aut elateris, neque certa lege, aut periodo comprehenſibilis.

Idem met quoque ſanguis, ſive in ſtatu ſecundùm naturam, ſive in ſtatu præter naturam, aliquandò plus juſto rareſcit, aliquandò denſatur; interdùm parte florida abundat, aut deficit, interdùm fibroſa; alius eſt jejuno ſtomacho, & alius à paſtu; alius in quiete, alius in motu; unde & aliquandò latiùs ſpatium, aliquandò anguſtius, nonnunquam concitatior in ſuo circuitu fit, quandoque tardior, crebrior, aut rarior; idque paſſim ſingulo quoque die, & in individuis, adeò inter ſe differentibus. Sive inſuper ſanguis à ſe ipſo moveatur, ac veluti undatim ſuum gyrum abſolvat per arterias, & venas; ſive à corde impellente, ut in motu projectorum, vel à comprimentibus arteriis, per eandem fortaſsè vim utriſque inſitam; vel ob texturam fibrarum oſcillantium, aliudve ſimile, ſemper in ſuo motu inæqualem ſubibit varietatem: in motu ſiquidem projectorum, quo magis à propellente projectum diſtat, eo debilius, ac debilius evadit, ut tandem in quietem deſinat. Si verò à ſanguine ipſo motus hìc habeatur, quia in ipſo itinere ſemper conſumitur, & tenujore ſui parte fatiſcit, aut etiam in robur, & nutrimentum partium tranſit, tractu temporis remotiores partes pertingens, in arteriolis hebeſcit; mox etiam in venas transfuſus, magis, magiſque lenteſcit, adhuc ex valvulis earumdem impedientibus; unde non rarò fit, ut in eiſdem pariter concreſcat, veluti in varicibus, deſinente ſimul una impulſu, & preſſione arteriarum, & craſſeſcente pariter ſanguine, vi ejuſdem non leviter imminuta, quamobrem certa lege hæc omnia ad normam invariabilem redigere, impoſſibile videtur.

Per venæ ſectionem præterea, ſanguis exiliens nonniſi ab arteria, quæ in venam ſectam influit, egreditur, adeòque, lege circulationis, ſanguis arterioſus aliquantulum dumtaxat mutatus inanitur: eo autem diminuto, minuitur deinceps quoque impulſus in venas adjacentes, & ſucceſſivè in reliquas ſuperiores, atque in ramum venæ cavæ aſcendentis, quæ ſanguinem in Cor reducit: Hinc impetus in idem Cor, & vigor à ſan-

à ſanguine promanans, pariformiter imminuitur. Celeratur autem per aliquod tempus motus in pulſu, & in arteriis, quia ob earumdem depletionem coguntur in ſupplementum inaniti ſanguinis, à ſuperioribus arteriis, & à Corde, novum, & novum alium excipere, atque in detracti ſanguinis, arteriarumque inanitarum auxilium, frequentiori niſu, reliquum ſanguinem propellere, qui tandem iteratis circuitionibus ſenſim deficit, poſtquam ſcilicet ab adſtricta vena ſecta paulatim ſubſtiterit.

Tertiò Spatia, ſeu Cavitates, per quas mobile, ideſt ſanguis aſſiduò movetur, & circuit, quales ſunt Ventriculi cordis, Arteriæ, & Venæ, varias ſubire poſſunt mutationes: & quidem hæ cum ſuis fibris ſint intertextæ, quæ nunc molliores, nunc duriores, modò laxæ, modò rigidæ; proindè fit, ut aliquando latiores, aliquandò anguſtiores illæ evadant, præſertim in morbis, atque in diverſis eorumdem temporibus, tum univerſalibus, tum particularibus; undè aliter ſe habent inter initia acceſſionum, aliter in augmento, & aliter in ſtatu, ac declinatione; idque potiſſimùm ex varietate humorum illas afficientium, acrium, acidorum, aliorumq; nec non ex diverſa eorumdem motione, ut & à cauſis externis, ambiente aere, cibo, potu, medicamentis aſſumptis, cæteriſque; itemque cùm per viſcera malè affecta recurrunt, quæ in ægris quoque multum variant, & magis, magiſque in glandulis, & apicibus arteriarum, quæ ex obſervatione plurium Anatomicorum, non pulſant: qua etiam de cauſa diverſimodè pariter per poros partium percolantur, & ab oſcillis venarum excipiuntur, indeque in vaſa majora, ac in jecur, cæteraq; viſcera. Simul cum his variant etiam ſpiritus è ſanguine eliciti, qui vel diſſipantur plus juſto, & evaneſcunt, vel concreſcunt, aceſcunt, & in alios omninò degeneres permutantur; quemadmodùm, & halitus, ſive evaporationes, quæ diutiùs retentæ ſanguinem inficiunt, & in ſuo motu plurimùm perturbant. Quòd ſi tubercula, abſceſſus, aliique tumores in glandulis, cæteriſque partibus, ingenerentur, ut non rarò fieri ſolet, quàm graviora, & pejora contingant, nemo planè addubitabit. Quamobrem neque ex hoc certæ leges hauriri poterunt.

Quartò Interſtitia, ſeu intermedia arteriarum, & venarum, quàm etiam ignota ſint, quiſque novit. Si enim per intermedios poros partium, proculdubio in his moram aliquam contrahens ſanguis, ſive ut partes ipſas nutriat, ſive ut eaſdem vivificet, & roboret, multùm à priori, per arterias impulſo deficit, tam ratione ſui, parte aliqua depauperati, quàm ratione impellentis, nequeuntis pari impetu, ſicut in arteriis, eumdem promovere; cùm ſanguis in arteriis incluſus, è latiori ſemper loco in anguſtiorem deferatur; & contrà in venis ex anguſtiori traducatur in ampliorem. Si verò per Anaſtomoſim, quam plerique habere ajunt arterias cum venis; plane conſtat, exiles arteriolas in apicibus non pulſare, adeòque nec æquabili ratione propellere ſuſceptum ſanguinem. Neque prætereà plene liquet, num indiſcriminatim plures venulæ ab una arteriola; an plures arteriolæ in unam venulam impulſum ſanguinem tránsfundant, & quo pacto per venas perpetuò majores, ac majores, ſuis etiam valvulis interſeptas, motum eun-

eundem continuent, cum in latiori ſpatio motus, ac impulſus lenteſcat. In Arteriis inſuper contentus ſanguis lympha, & ſero ſcatet, quibus reſumptis à vaſis lymphaticis, per interjacentes glandulas, magna ex parte deſtituitur, cùm in venas traiicitur; unde non eandem omninò tenuitatem, fluxilitatemque in iiſdem retinet: quamobrem diverſus à cunctis ponitur ſanguis, qui in venis eſt, ab illo, qui per arterias excurrit. Quòd ſi in glandulis, intermediiſque ejuſcemodi ſpatiis, ſeu interſtitiis, aut etiam in apicibus arteriarum, vel venarum impedimentum aliquod, fortaſſis præter naturam, acciderit, quàm varia adhuc, interrupta, & vitioſa fiet ſanguinis trajectio? ut non raro contingit in febribus acutis. Quid ſi inſuper vitium ſit in lympha, & vaſis lymphicis, itemque in nervis per eas partes perreptantibus, aut etiam in adjunctis, & circumjacentibus partibus, quæ preſſæ, conſtipatæ, obſtructæ, tumefactæ, aliterve affectæ, plurimùm poſſunt circumgyrantem ſanguinem, & lympham incommodare? præter innumera alia accidentia, quæ vix mente concipere valemus, ſed tamen anatomicis cadaverum diſſectionibus non ſemel inventa, & obſervata ſunt.

Quintò Adjuvantia, aut dirigentia motum, ut præſertim ſunt Muſculi, eorumdem fibræ motrices, ac Viſcera, diverſimodè quoque circumpellunt, cùm proritata, gravata, conſtipata, impedita non uniformiter moveant, & moveantur, tum multoties vitio ſui, tum non rarò vitio nervorum, & ſpirituum animalium in eos influentium; unde ſæpenumerò laxitates, contractiones, tenſiones, durities, compunctiones, dolores, imbecillitates, torpores, aliaque innumera accidentia illis contingunt: qua de re, nec æquabilis ſemper in eiſdem compulſio, aut in motibus ſanguinis adjumentum fit, cùm omnia ferè in ægrotis permutari ſoleant; (præterea, quæ ſanis quoque frequenter accidunt) nam bonum, & ſanum ex integra cauſa, malum, & morboſum ex ſingulis defectibus evenit.

Quantum præterea iſta varient in cunctis individuis, non eſt, quòd multis perſuadeam; etenim conſtat ex corporum conſtitutionibus, ætatibus, habitibus., regionibus, victus ratione, exercitiis, temporibus, & tempeſtatibus Anni, cæteriſq; hæc omnia ità diverſificari, ut quo pacto uni accidunt, alii aliter contingant. Hinc pulſus quibuſdam ſunt perpetuò magni, quibuſdam parvi, nonnullis celeres, & frequentes, aliis rari, & tardi, immò etiam puſilli, & debiles: Sed & aliquibus non rarò intermittentes, exiles, obſcuri, vix perceptibiles. Quapropter quis unquam certis legibus, aut invariabili, conſtantique rationi illos reſtringere valebit? En igitur, quomodò fieri poterit, ut poſſint Mechanicis regulis, certiſque demonſtrationibus, phyſicæ in hominibus habitæ operationes congruenter aptari, aut ex illis iſtæ certò ſanciri?

Sed & ulteriùs quis unquam pro certò definiet, num impulſus Cordis in ſanguinem æquè fiat in Ramum Aortæ deſcendentis, ac in Ramum Aortæ aſcendentis, cùm in Ramo aſcendente conſideranda ſit major reſiſtentia ex parte ſanguinis impulſi, quòd ſurſum ſit aſcenſurus; quàm in deſcendente, qua propria gravitate, fluxilitateque, faciliùs movetur, & profluit.

fluit. Et quamvis à proportione majoris capacitatis in Aſcendente, per quam major ſanguinis impulſi quantitas traducitur, comparatione habita ad ramum deſcendentem anguſtiorem, minoris quantitatis ſuſceptivum, quaqua ratione evinci poſſit, æqualem in utriſque fieri propulſionem, quemadmodùm in Hydraulicis per varios ductus, latiores, anguſtioreſque, aquam fundentibus, experimur; non tamen idipſum omninò contingit in Aorta aſcendente, ac deſcendente; nam una ſurſum, altera deorſum vergit; nec deinde per ęquales tubulos, aut conformes ſemitas, ſed omninò varias, diverſaſque, adeòut licèt impulſus in deſcendentem Aortam, ob anguſtiorem, ac perimetro minorem locum, major evadat; ſanguis tamen, veluti in anguſtiori loco receptus, paucior eſt, qui deinde per plures, & plures ramulos tortuosè admodùm diffuſus, & quantitate minutus, ac impetu deinceps relenteſcente, non leviter retardatus, comparari haudquaquam proportionaliter poterit ſanguini abundantiori, per ampliorem Aortam aſcendentem ſurſum excurrenti. Quin & Sanguis per Aortam aſcendentem majori quantitate aſſurgens, quàm per deſcendentem, remoram ſibi faceret ob ſui ipſius pondus, quod pondere ſanguinis deſcendentis majus eſſet.

Idipſum conſiderare eſt in ramis, & canalibus Arterioſis, per quos in aliquibus partibus recta, in aliis verò tortuosè admodùm, & in quibuſdam aliis partibus ſpatio ampliori, in aliis arctiori, & vix conſpicuo, ſanguis diffunditur; unde qui, qualiſve impulſus in his accidat, quis unquam divinabit? In iis præterea, qui Aneuriſmate laborant, ubi veluti in altero Corde, immò pulſus ſanguinis vehementiſſimus percipitur, qua methodo iſta peragantur, ſaltem in partibus infra partem affectam ſitis, vereri quoque ſubit. In Arteria ſimiliter Cœliaca hypochondria affectorum, pulſus obſervantur elatiores, & crebriores, licèt in aliis arteriis exiliores ſint: contrà verò in varicoſis, hęmorrhoidibus affectis, aliiſque, quibus ſanguis inter valvulas venarum hæret. Quæ igitur uniformitas motus in cunctis concipi poterit, ut exinde certæ regulæ deduci poſſint, quales in Mechanicis? Si enim corpus humanum ſua natura perpetuò mutabile eſt, & mille propemodùm alterationibus obnoxium, quomodò fiet, ut in ipſo unquam ſtabiles, & immutabiles leges ſtabiliri queant, cùm ex quacumque, etiam levi, cauſa mutetur, & licèt noſtris ſenſibus id conſpicuum aliquandò non ſit, reipſa tamen tale eſt; atque de momento in momentum variabile, potiſſimùm verò in ſtatu morboſo, cùm ſcilicet cauſæ morborum occultæ ſunt, & partes affectæ nullatenùs determinabiles, ſed ſolùm dubiis conjecturis nobis ſuſpectæ.

Sed quid quæſo, unquam ponderis addit, vel detrahit ictus Scorpii, vel Viperæ, aliuſve venenoſi animalis? cujus cauſa ſanguis momento temporis veneno infectus ſtatim à ſua craſi naturali declinat, & à ſuo motu deſciſcit, adeòut paulò poſt demorſus vita defungatur. Quid etiam ponderis exquirendum in peſte, cæteriſque contagioſis affectibus, ex infecto aere; atque in animi defectionibus, ex pravo halitu, ut & in præfocatione uterina, aliiſque ſimilibus? Quid in his, quæ extrinſecùs admota corpori, ut emplaſtra, olea, cauſtica, præſertim carpis pedum, & tarſis manuum,

nuum, momento fere temporis ſanguinem inficiunt, ejuſque motum perturbant, & in magnam virium jacturam patientem coniiciunt? Similiter fumus mercurii, ſulphuris, & ſalis ammoniaci, nec non pleraque alia ſive benè, ſive malè olentia, à quibus non leviter ſanguis, & corpus univerſum alteratur, & vel benè, vel malè afficitur, quid ponderis adiiciunt, vel adimunt? Animi quoque pathemata inducta ex ſolo aſpectu, vel nuncio, objecti triſtis, aut voluptuoſi, adhuc in ſanis, quantum ſanguinem perturbent, & immutent, nemo eſt, qui non ſciat, cùm tamen nihilum illi adiiciatur, vel detrahatur.

Sed etſi certò ſciretur, ſanguinis detractionem alicui ægrotanti profuturam, adhuc tamen de quantitate evacuanda dubium maneret, quouſque ſcilicet demenda foret, & quo tempore; quidque in detracti ſanguinis ſupplementum eſſet adiiciendum, ut meliorem, in relicto ſanguine craſim, introduceret. Cùm naturæ, ætates, & cujuſque ægrotantis corporis conſtitutiones (præter regiones, & anni tempeſtates) variæ, diverſæque ſemper ſint, atque in poſterum futuræ; cùm tamen ex regulis Mechanices iſta eſſent indiſcriminatim peragenda. Quamobrem prudenti Medico non tam facilè licebit, in remedio tantoperè ancipiti, certam jacturam facere per balſami vitalis detractionem, ac vitalium ſpirituum diſpendium, in humanæ ſalutis, & vitæ manifeſtiſſimum periculum. Accedit, quòd plerique ad ſimplicem ſanguinis aſpectum repentè animo linquuntur, alii evomunt, aut alvo turbantur, & alii alias ſubeunt, ſive animi, ſive corporis, afflictiones.

Præterea, à miſſo ſanguine, & multoties meliori, puriorique, tuendæ vitæ magis neceſſariò, ſpiritus, ſeu partes tenuiores, & volatiles aliquatenùs diminuuntur; unde ſicut in ipſo defectus aliquis emergit, ita & in corde motus, ac impulſus aliquantulum pariter, ut elangueat, neceſſe eſt: languente autem motu cordis, ſanguis quoque minùs impellitur; diminuto impulſu, facilè ſanguis lenteſcit, craſſeſcit, hæret, adeòque momenta virtutis impulſus, & gravitatis, penitùs mutantur, præter alia mala, & non rarò etiam graviora. Nec ſatis eſt dicere, refici illicò utrumque poſſe ex novo cibo aſſumpto, aut pretioſis medicamentis: Nam hæc, eadem ratione, qua ſanguis deficit, etiamſi convenienter aſſumantur, nunquam reſtaurare poterunt; ſiquidem non æquè benè in ventriculo, cæteriſque viſceribus, in chylum, & ſanguinem commutabuntur, ad eam exactè refectionem, quæ neceſſaria eſt; nam à languente ſanguine deficiunt quoque ſucci digeſtivi, & reliqua fermenta viſcerum, immò quidquid ad ciborum, & ſanguinis elaborationem, repurgationemque requiritur.

Neque inſuper perpetuò verùm eſt, à ſanguinis miſſione motum ejuſdem citatiorem fieri, atque adeò ſucceſſivè lenteſcentem, & craſſum ſanguinem attenuari, & exolvi. Quoniam non rarò contrarium potiùs evenit, ſiquidem educta per venæ ſectionem parte ſanguinis tenuiori, floridiorique, qui remanet, magis, magiſque craſſeſcit, atque ſpiritibus magna ex parte depauperatus, fibras, & cavum Cordis minùs expandit, ac ſollicitat, minùſq; pars ejuſdem ſanguinis vivifica in glutinoſam, fibroſamque impetit, aut

attri-

attritione rarefacit; unde pulſus tardior, rarior, & imbecillior fit. Atqui prætereà cavitates Arteriarum, & Venarum inanitæ, minùs etiam per compreſſionem reſiduum ſanguinem propellunt; itemque fibræ motrices, tum cordis, tum earundem, laxiores redditæ, minùs aptæ evadunt coarctationi, preſſionique, quæ major ſolùm accidit à ſanguine uberiori, & vividiori illuc appellente, ac opplente, & veluti per iteratos cuneos amplificante. Conſtat autem hæc omnia potiùs deficere, quàm augeri à ſanguine miſſo; quamobrem non eſt, quòd citatior pulſus exinde perpetuò haberi poſſit.

Majus certè periculum ulteriùs accidit à ſanguine miſſo in febrientibus, quæ ſæpenumerò à particulari fermento alicubi hærente contingunt, quemadmodùm in panaritiis, in ſpina digito infixa, vulnere, ulcere, abſceſſibus, tumoribus, carbunculis, anthracibus, cæteriſque; unde ſanguis ſubinde in motum præternaturalem adactus, etiamſi totus educeretur, febrem non ſolveret, neutiquam ſcilicet educta materia illa febrem excitante. Et quidem pleræque febres omnes hujus generis eſſe ſolent, ut ex diſſectis cadaveribus innotuit. Quæ igitur, aut qualis unquam futura erit utilitas à ſanguinis miſſione, quocumq; tempore, aut modo peragatur in febrientibus? Hinc proptereà ſatius, tutiuſque viſum accuratioribus, prudentioribuſque Medicis, in morbis, & præſertim cum febribus conjunctis, ab hoc ancipiti præſidio, immò tot, tantiſque periculis implexo, abſtinere, quod vitæ, & vitali fomiti directè nimis inſidietur, per virium, & vitalis roboris detractionem, cui ſemel infracto, aut languenti, non tam facilè deinde ſuccurritur, etiamſi pretioſa adhibeantur.

Quòd ſi dicatur per miſſionem adaugeri in ſanguine motum fermentativum ob indebitam fermentationem febrilem inductum, qua ſcilicet partes tenues coguntur ſeipſas à craſſioribus, & heterogeneis extricare, adeòque ex fermentatione ipſa fieri expanſionem majorem in ſanguine, qui in anguſtis cavitatibus arteriarum, & venarum veluti incapacibus, coactionem quandam patitur, ideoque exigere ſui diminutionem, ut poſſit meliùs deinceps amplificari, ſubigi, & extricari, immò etiam in ſuo motu celerari, obicibus per miſſionem ablatis, vel ſaltem imminutis. Contrà eſt, quia ſi fermentatio illa in ſanguine major, proficua eſt, eo quòd per eam nititur Natura partes impuras à ſanguine ſegregare, haudquaquam eſt impedienda. Per ſanguinis miſſionem prætereà vel fermentatio diminuitur, vel augetur: ſi minuitur, impeditur procul dubiò beneficium ſequeſtrationis, quæ ſubindè ſperatur: ſi augetur, inutilis planè fiet miſſio, quæ ad ſedandam febrilem fermentationem ab ipſis creditur conducibilis. Sed & in canalibus anguſtioribus, vel niſus liquidorum eſt major, quàm ſit in canalibus amplioribus, vel eſt minor: ſi major, benè poterit vi ſua in ſpatium latius adigi, atque adeò ſine miſſione ampliorem locum exquirere; ſi minor, longè debilior, & minor fiet, facta ex venis detractione, quia per ipſam multum diminuetur niſus in ſanguine inibi contento. Sed nec quis ſibi fingat per miſſionem augeri fermentationem, ac ſubinde mox mox eſſe ſedandam, facta nimirùm ſequeſtratione: Nam cùm ſequeſtratio motus Naturæ

ſit,

Digitized by Google

ſit, iſque tempus plurium dierum exigat, planè fieri non poteſt, ut tam brevi tempore illa per miſſionem futura ſit, quæ potiùs confundit, & turbat ſanguinem, excreta ſcilicet parte tenuiori, fluidiorique tanquam faciliùs excurrente, & reliqua commota remanente cum craſſa. Quin & contrarium ſæpeſæpiùs experimur factis præſertim inter initia febrium, ſectionibus, in quibus impoſſibile eſt coctionem, ſecretionemq; in humoribus haberi, quæ nonniſi ad ſtatum earumdem comparere ſolet. Quæ prætereà vis ex miſſione iſta ſanguini inferri poteſt, quę valeat bonum à malo ſanguine ſecernere? cùm contra in motu liquidorum confuſio potiùs inducatur, & inæqualis permiſtio, à commotione, & preſſione varia, quam ſubeunt partes illorum tenuiores, & craſſiores: & ſi unquam cœnoſæ ſubſident in ductibus, liquentes ſolum, & fluidę egredientur, quod nocuum.

Iiſdem omninò ambiguitatibus ſubiiciuntur reliqua omnia, quæ pro ſanguinis miſſione à ſuis Fautoribus proponuntur: & quidem quod primò dicitur de majori velocitate ſanguinis aucta in venis, à quibus ſanguis mittitur, non eſt univerſaliter verum, quin plerumque infractis momentis contractionum, & preſſionum, in fibris cordis, arteriarum, & muſculorum adjacentium, contrarium evenit. Quippè univerſus ſanguis, & totus quantus eſt, in ſuis ductibus ſuſcipiat impulſum à corde, & partibus circumambientibus, & coadjuvantibus ejuſdem motum, ſive modicus ille ſit, ſive multus. Finge per ſyncopen Cor ſtetiſſe; ſtat quoque & ſanguis: cum verò Cor in ſuo motu redit, totus etiam ſanguis pariformiter ſucceſſivè commovetur. Sed & contra, ſit ſanguis ſua quantitate minutus, quia præcedentem niſum Cor amittit, ut nequeat tam valdè continuum in venas commeandum impellere, ex reſiſtentia majori contracta in iiſdem, proculdubio velocitas illa prior ſenſim hebetatur, & languet. Unde ſanguis in Animalibus tantum impellitur, quantum impellit, promovetque cor ad motum, & pulſum ſui; ut obſervare eſt in pulſu myuro, & deficiente. Pulſus quoque formicantes dicti, velociſſimi, & creberrimi ſunt, cùm tamen puſilla, & multum infracta vis, ſeu vigor, & calor in corde, & ſanguine eſt. Quamobrem non eſt conſiderandus ſanguis in arteriis, & venis, velut purus, & ſimplex liquor fluens per vaſa, ſed velut humor heterogeneus compoſitus ex multis partibus, & ſpiritibus quoque plurimis abundans, qui cum per emiſſionem reſolvuntur, ac diſſipantur, reliquum in venis ineptum, effœtumque relinquunt, ut nequeat deinceps Cor, & reliquas partes corporis vivificare, atque ad motum ſolicitare; undè poſtmodum univerſalis languor, atque in pulſu, & motu ejuſdem ingens varietas. At verò, ſi verum ſimpliciter eſſet, quòd ex miſſione ſanguinis, motus ejuſdem velocior fieret, proculdubio data proportione, ex majori detractione, longè major velocitas oriretur, quod contrarium evenit, langueſcente potius pulſu. Accedit, quòd ex miſſione ſanguinis, venæ inanitæ admittunt majus ſpatium ſanguini circumfluenti, ut propterea non multum turgeant; indeque etiam arteriæ nec multum etiam amplificentur, unde pulſus, qui primùm fortè erat elatus, & magnus, fiat humilis, & parvus, & velocitas,

citas, quæ exurgit ex miſſione, fiet ſolùm cauſa majoris, & citioris ſpirituum diſſolutionis, ex illo motu magis concitato. Hinc tandem fit, ut licèt per modicum illud tempus, quo ſanguis educitur, velocior motus in eodem habeatur; paulo tamen poſt idem ſubſiſtit, & æqualiter per arterias, & venas mole, & virtute diminutus, hebeſcit, & languet; quoniam univerſus ſanguis intra horam ſuum circuitum per totum corpus abſolvit: & licèt niſus ſanguinis in arteriis major ſanè fiat, quia in ipſis, vegetior, tenuior, & ſpirituoſior eſt; attamen, quia per acceſſum illius ad varias partes corporis multum de ſua vi amittit, fit, ut qui ſupereſt, per venas remeandus, lenteſcat nimium in motu, utpotè craſſior, & parte ſui puriore diminutus; ubi verò vitium aliquod contraxit magis, magiſque in arteriis, profectò longè minor vis, ac niſus habebitur in venis.

Quod inſuper ſubditur, ſanguinem in vaſis, poſt miſſionem relictum, minùs coactum remanere, & vaſa ipſa minùs etiam infarcta; verum eſſe poterit in ſanis, in quibus ſanguis nullo vitio infectus eſſe ſolet; ſecùs verò in corporibus morboſis, in quibus plerumq; ſanguis coagulationi ſubiicitur, & per detractionem magis, magiſque concreſcere, & coarctari ſolet. Arteriæ pariter magis contrahuntur ex defectu ſanguinis miſſi; quia quanto minùs attolluntur, tanto magis contrahuntur. Neque momentum contractionis in Corde poteſt eſſe idem ante, & poſt miſſionem: quoniam ſanguis appellens in Cor non idem eſt neque mole, neque virtute, ob præcedentem evacuationem. Solet prætereà ſanguis in ſtatu morboſo ejus eſſe conditionis, ut licèt ratione quantitatis reſiſtere magis, vel minùs poſſit impulſui, non tamen idipſum valeat proportionaliter efficere præ ſui pravitate; etenim in ſtatu morboſo omnia planè permutantur, etiam in partibus ſolidis, ſecundùm texturam, poroſitatem, fermentorum energiam, &c. Sed & contra fieri poteſt, ut reſiſtentia hæc minor fiat mole, ſed major evadat impetu, atque virtute, inducta nimirùm in ſanguine majori commotione, ac fermentatione. Hinc etiam nec momentum Cordis impellentis fingi poteſt idem ante, & poſt detractionem, nec minùs canales eamdem ſervabunt rationem ut priùs.

Nec inſuper ex ſectione venę ampliori, aut anguſtiori motus, ac impulſus ſanguinis habitus à preſſione circumambientium partium quidquam conferre poteſt, ut minor, vel major reſiſtentia habeatur in ſanguine mittendo, adeòque majus, vel minùs incommodum corpori patienti inferatur; ſiquidem non in omnibus, credibile eſt, ut ſanguis ſit uniformis, cùm in aliquibus tenuior, in aliis craſſior inveniatur; ſed & textura, compoſitio, magnitudo, robur partium, & ipſarum præſertim venarum, variat in individuis; undè difficilè admodùm eſt divinare ubinam ſectio amplior, aut anguſtior ſit profutura: Non enim quæ mente à Nobis utiliter ſucceſſura concipiuntur, in actum practicum deducta juxta propoſitum finem ſolent evenire, quinimmò ſpeculationes metaphyſicæ plerumque non congruunt phyſicis experimentis. Sic in libra prægrandi e. g. exactè ad æquilibrium poſita, quiſque proculdubio crederet quodcumque corpus adhuc minimum ad alterutram lancem adjectum, ad eandem partem pondus adde-

addere, atque deorſum ducere, quod ſanè mens, ac ratio concludenter, infallibiliterque futurum ſuadere videtur, cùm tamen ex adverſo duas, tres, quatuorque muſcas, & fortè etiam plures, ad alterutram partem ſuperincumbentes, haudquaquam phyſicè pondus majus adiicere experiamur, licèt proportio unius lancis ad alteram ex illarum adjectione, major fiat. Ita prorſus, quod ex præmiſſis quibuſdam futurum quid putatur tutum, utileque; ex adverſo nocuum, vel infructuoſum eveniet, ut millies expertum in praxi.

Quoniam inſuper niſus ſanguinis per venas continuus eſt niſui ſanguinis per arterias, fit, ut per ſanguinis emiſſionem ex venis, dimotio ejuſdem ſanguinis per arterias ſuccedat minor, quia minor niſus ſequitur poſt miſſionem: id quod in ſtatu morboſo graviùs contingit, quoniam ſanguis cùm mittitur, non ſolùm quantitate diminuitur, ſed etiam viribus infirmatur ob diſpendium partium tenuium; & mobilium, ſeu ſpirituoſarum; hinc fieri nequit, quin officiat, licèt ſenſibus externis minimè percipiatur. Quòd ſi dicatur nullam ſenſibilem mutationem exindè ſuccedere, adeòq; eamdem majorem ſanguinis velocitatem haberi in arteriis, quàm in venis; proculdubiò nec juvamentum ex ipſa miſſione ſequuturum dicendum erit, cùm in tantùm juvamen ex miſſione ſperetur, in quantum mutatio aliqua in ſanguine exindè ſucceſſura ſperanda ſit. Nequit autem intelligi, quo pacto per miſſionem ſanguinis, velocitate motus ejuſdem per arterias majori affecta, calor diminuatur pro ratione emiſſi ſanguinis, cùm calor in ſanguine à motu ejuſdem haberi dicatur, ob attritionem partium calorem comprehendentium, & per ejuſdem emiſſionem, motus ejuſdem velocior ſubſequatur. Si enim calor per miſſionem minuitur, proculdubiò motus in ſanguine tardior erit: vel è contrà, ſi motus poſt miſſionem velocior ſuccedit, calor exindè reſultans adaugeri ſimul unà dicendus erit. Quæ verò de cohæſione, & contractu partium interſeſe proponuntur, quis unquam ad amuſſim ariolabitur? Sed nec omninò verum, quod per attritionem partium in motu calor habeatur, cùm pleraque ſtagnantia calorem ingentem contrahant, quem in motu poſita non proferrent, immò mota potiùs refrigeſcunt, ut in fimo, fœnu, aqua ſtagnante, & ſimilibus: Sanguis ipſe alicubi hærens inflammationem parit, & ardorem vehementiſſimum. Hinc concludendum miſſionem ſanguinis non ſemper calorem imminuere, ſed aliquando etiam augere; niſi cùm vires infirmat, & in exitium ducit: Tutum igitur non eſt quibus in corporibus, qua in ætate, loco, victu, aut ægritudinibus, id uniformiter poſſit accidere.

In obſtructionibus prætereà habitis in orificiis arteriolarum, ubi plerumque contingunt, niſus iſte ſanguinis ex arteriis in venas longè admodùm variabit, quippè ex ejuſmodi impedimento ab obſtructione habito, niſus hic debilior, & tardior fiet, adeòque motus ſanguinis per venas lentè admodùm peragetur; qui deindè per ſanguinis detractionem ab iiſdem, multò adhuc tardior, & debilior ſubſequetur, ac ſucceſſivè etiam in arteriis, in quas niſus ex venis in Cor, aſſiduò fit; quamobrem ubi ante miſſionem niſus,

indeque velocitas, obſtructionem in apicibus arteriarum inductam minimè poterat dimovere, longè minùs poterit poſt emiſſionem: idque magis cùm obſtructiones accidunt in intimioribus partibus corporis, in glandulis, & in capillaribus arteriolis, in quibus nullus pulſus, nullusque niſus, vel ſaltem debiliſſimus, & tardiſſimus, omninò improportionatus hærenti humori, plerumque etiam tenaci, acido, rebelli, maligno, qui non ſolùm obſiſtit ſanguini circumfluenti, ſed quod gravius, eundem inficit, & circumjacentes partes hebetat, & inquinat. Accedit, quòd etiamſi per miſſionem, ſanguis, qui in arteriolis hæſit, per dimotionem loco moveatur, ille in venas ipſis continuas intrudetur, & vitium in ſe ipſo contractum reliquo ſanguini communicabit; undè noxa major; quoniam ſemper faciliùs vitiabitur exindè bonus, qui ſupereſt ſanguis, à malo, qui hæſit, licèt modico, quàm malus à bono, in ſeipſum intruſus, in meliorem ſtatum reducetur; à privatione enim ad habitum non datur regreſſus. Si prætereà id quod hæſit, præſertim in magnis vaſis, indebitam fermentationem in univerſo ſanguine, adeòque febrim excitet, proculdubiò nequibit miſſionem auferri, niſi totus ſanguis infectus educatur, exemplo vini aceſcentis. Sed poterit, inquies: ergo non certè, igitur dubitas: Ergo ſicuti in bonum, ita & multò magis, in malum cedere poterit; in dubiis autem non licet tam facilè de vita periclitari, præſertim per ſanguinis, ideſt vitalis theſauri detractionem, ne præſertim illud Plinii nobis obiiciatur, ***Negotiantur animas noſtras, & experimenta per mortes agunt.*** Ambiguitatem auxilii quoque probat, quod à nonnullis ſubditur, ſi morbus exigat miſſionem ſanguinis, ſed non ejuſdem mutationem, prævideri oportere num illa officiat morbo, an ſecùs; & ſi morbus diſtributus ſit per omnia vaſa, an alicui ſolùm parti hæreat; idq; genus alia. Etenim ad hæc prævidenda exquiruntur Vates, qui ariolentur de ſtatu ſanguinis, de morbo, de cauſis, cæteriſque morbum comitantibus, ex quibus ſanè in re Medica difficultates oriuntur innumerabiles.

Quare licèt, quæ de motu ex Mechanicis deducuntur, veriſimilitudinem pariant; in praxim nihilominùs medicam tranſlata, nonniſi magna cum difficultate, & gravi periculo duci poterunt. Atqui ſi ſanguis in omni morbo ſalubriter mitti poteſt, ob innumera, quæ affert beneficia, cur eſt, quòd prævidentiis iſtiuſmodi indigeamus? proculdubio ſi minùs uno, ſaltem altero modò, certò proficiet. At id non ita evenit, nec ſemper ex voto reſpondet: ergo dubium. Si dicatur non in omnibus eaſdem circumſtantias debitas inveniri. En denuò ambiguitas, & periculum. Sed & in dijudicandis circumſtantiis, & opportunitatibus mittendi, quis ignorat, quàm anxiæ occurrant difficultates, quoniam conjecturæ, quibus nitimur, fallaces ſunt, & innumeris dubietatibus implicitæ. Et licèt medicamenta ad correctionem perturbati ſanguinis exhibeantur, quæ fortaſsè neceſſaria fuerint præcognita; quis ſubindè tutus fiet, num illa pro opportunitate in ventriculo mutentur, an potiùs in malos ſuccos degenerent, & num alios ductus pervadant, quàm quò neceſſe eſt. Neque verò liquida ſtatim, & tutò in alias partes corporis perpetuò fluitant, cùm

non

non rarò accidat, ob pravitatem humorum, & ventriculi indiſpoſitionem ibidem inverti, & depravari, quandoque etiam concreſcere, & inhærere, aut paulò poſt per vias urinæ deduci, aut cum fæcibus inteſtinalibus commiſceri.

Quod ulterius aſſeritur de ſelectu venarum conſentientium cum parte affecta, aut inflammata, vel eidem oppoſitarum, neutiquam deduci poterit in praxim, quando inflammatio eſt interna: tunc enim trunci venarum conſentientes, utpote interni, ſeligi non poſſunt, multoties etiam ignorantur, quales ſint, neque tam patens, ac perſpicuum eſſe poterit, ubi nam propriè inflammatio contracta ſit, ut inde conjicere liceat, quænam poſſit eſſe vena conſentiens cum parte affecta. Sed & non rarò fit, ut nihil prorsùs ex inflammata parte deduci poſſit, quin potiùs contra in eandem magis confluat ex venæ ſectione commotus, cùm ibi ſanguis in ſuo motu præpediatur ob impedimentum inflammationis, & venarum, atque arteriarum anguſtiam; niſi etiam propter languorem partis inflammatæ faciliùs ibidem deponatur, & hæreat; & ſi fortaſsè aliqua portio ejuſdem ulteriùs promoveatur, & effluat, ſanè tenujor, ſeroſior, acrior, ac plurimùm infecta in alias partes promanabit, non ſine totius corporis incommodo. Et dato, quòd ſanguis exindè influat in partem laborantem minori quantitate, quàm per oppoſitam, quo tempore ſanguis immittitur, quia tamen ſubindè velocior redditur motus ejuſdem ob uſum circulationis, cujus cauſa, quo ſanguis minor quantitate fit, eo celeriùs commovetur, ad ſupplendam motus cordis, & vitæ indigentiam, ſequitur proindè, ut paulò poſt impetuoſiùs ille irruat in partem inflammatam, utpotè debiliorem, undè compreſſio major in eadem. Sed neque tollitur exindè vitium in ſanguine introductum, cujus cauſa hæſit, puta inducti acoris, aut lentoris; quin miſſo ſanguine tenujori, reliquus craſſior, & hærentior remanebit, unde tam inflammatio, quàm febris illam concomitans adaugebitur. Difficile inſuper admodùm eſt tempus internoſcere, quando ex venis oppoſiti lateris, & quando lateris ejuſdem, miſſio facienda ſit, cùm conjecturæ dubiæ ſemper utrinque ſint, unde ignorabitur, num preſſio, & contractio potiùs, quàm expreſſio, & propulſio ſit ſucceſſura. Accedit, quod per ſanguinis detractionem maturatio apoſtematis, quæ tamdiù deſideratur, plurimùm impeditur, proindèque recrudeſcente illo, majus, & periculoſius damnum inſequetur. Atqui licet rami aliqui venarum conſentiant magis cum parte affecta, quia tamen ſanguis breviſſimo temporis ſpatio totus circuit, per miſſionem æqualiter etiam ex toto corpore diminuitur, & quod vitium in ipſo eſt, aut ex parte inflammata contractum, toti pariter corpori communicabit, atque ex reditu per eamdem partem inflammatam, veluti debiliorem redditam, & fermentanti humori magis ſubditam graviùs inficiet, hebetatis intereà per miſſionem viribus. Inflammationes pręetereà fiunt à ſanguine hærente in poris partium, vel etiam in glandulis, aut in intertextura earundem non ſine vi coagulante illum in apicibus arteriolarum, quæ non pulſant; quamobrem ſanguis, qui mittitur à venis ſive conſentientibus, ſive non, nullimodè poterit hærentem dimo-

dimovere, nam niſus qui fortè fit, vel concipi poteſt à ſanguine per miſſionem velociori reddito, fiet primum in ramis venarum cum vena ſecta conſentientium, qui quouſque pertingat ad Cor, & arterias, indeque ad illas, quæ inflammatæ parti ſubiiciuntur, vix ſenſibilis erit, propter virium deperditionem, unde major ſemper erit reſiſtentia hærentis ſanguinis in parte inflammata, quàm niſus ejuſdem ex velocitate habita per miſſionem, & licèt inaniatur aliquantulum vena inflammatæ parti attigua, arteriolæ tamen illæ, & pori partium oppleti, nulla ratione deplebuntur: idque etiam ſi venæ per circuitum inflammationis ſitæ aperiantur, ut promptiùs, ac proximiùs inflammata pars inaniatur, quoniam non ſemper ac minuitur quantitas, pari ratione minuitur preſſio, & creſcit velocitas motus ſanguinis, cùm poſſit id totum impediri à conditione partis inflammatæ, & à vitio ſanguinis magis, magiſque concreſcentis, ut in malignis tumoribus, anthracibus, furunculis, carbunculis, aliiſque ſimilibus, in quibus ubi ſemel niſui ſanguinis, & cordis impellentis, necnon preſſioni partium circumambientium, quod alicubi hæſit, obſtitit, nuſpiam tractu temporis poterit loco dimoveri, & alio propelli, ſed ſola maturatione ſubigi, & evinci; quæ tamen per miſſionem potius retardatur, & impeditur. Sed & per circuitum partis inflammatæ quis unquam auſit ſanguinem educere ob periculum mali gravioris, & gangrenæ? Verumtamen ſi unquam ſanguinis miſſio ſperanda foret profutura in inflammationibus; planè magis per arterias in partem inflammatam influentes, quàm per refluentes venas eſſet facienda, ut minus ſanguinis in eamdem conflueret, ne ſcilicet inflammatio mole augeretur: at per eam deſinente impulſu in venas neceſſario, facilè qui in venis adjacentibus eſt intromiſſus, ſubſiſteret, nec in ſuperiores venas adigeretur, adeòque facilè poſſet per moram ibidem concreſcere, & corrumpi, non ſine graviori partis inflammatæ periculo, quæ per concretionem ejuſdem ſanguinis gangrenæ ſubiiceretur, id quod non ita pridem in nobili quodam Viro viſum. Verùm Arteriotomia jamdiù è Praxi Medica exulavit ob innumera alia, ac ſubitanea vitæ pericula.

Quod tandem dicitur ſanguinis miſſionem in omni morbo eſſe conferentem, ſive ad diminuendam ſanguinis quantitatem, ſive ad velocitatem ſanguinis adaugendam, ſive ad refrigerandum, & humectandum, ſive ad dimovendum, id quod ſanguini circumeunti remoram præbet, ſive ad quæcumque ſanguinis vitia præter naturam inducta removenda, vel corrigenda; planè, ſi verum, hinc fiet in omni morbo, & quocumque tempore indifferenter adminiſtratam, eſſe perpetuò profuturam, adeòque remedium univerſale, & indubitatum, quo ſcilicet juxta corporis laborantis indigentiam ſi non uno, ſaltem alio, atque alio modo certò proficiat. At verò id experimentis non cohæret, cum ſæpeſæpius officiat, etiamſi omnis diligentia in ipſa adhibeatur. Si dicas id evenire, quia non ſemper inveniuntur illæ circumſtantiæ ad miſſionem rectè peragendam requiſitæ, vel ex parte niſus ſanguinis, & cordis, vel ex parte adjacentium membrorum coadjuvantium, & comprimentium, vel ex parte reſiſtentiarum, aliorumque: Id planè decernit dubiam illam

illam eſſe, atque variis difficultatibus implicitam, & nonniſi ambiguis conjecturis innixam, adeòque ſub dubio nimis eventu ducendam in uſum, quod hic probandum intendebatur.

Sed & conſideratione quoque dignum, arbitror non eſſe prætereundum, quàm facilè nunc ſit factum, ut Mechanicam corporis conſtructionem unuſquiſque ſibi talem fingat, qualem ex arbitrio præconceperat, ut proindè ſuper una, eademque re tot, tantęque, inter ſe plurimùm differentes, audiantur meditationes, immò in ipſiſmet partium, & viſcerum ſectionibus, diſcordes nimiùm opinationes, & ſententiarum varietates, adeòut quæ unus affirmat, alter neget, & quos meatus, poros, fibras, glandulas hic ſtatuit, immò pluries obſervaſſe teſtatur, alter ex adverſo implexus alios, penitùſque diverſos, & contrarios refert; quin & pro certò nonnulli ſtabilire conantur, itaque ſtructuras partium omninò differentes, & non rarò etiam è diametro oppoſitas conſtituunt; unde poſtmodùm origines, nexus, communiones, tendentiæ, influxus, refluxus, & uſus earumdem omninò varii, & viciſſim contradicentes decernuntur. Hinc ſuſpicari fas eſt non procul abeſſe, ut quæ hactenùs tam improbo labore, ac ſolerti induſtria, etiam in rebus minutiſſimis perveſtigandis, à Recentioribus Anatomicis in publicum ſunt pro certis prodita, ſint breviſſimè penitùs ruitura, vel in contrarios uſus extorquenda. Atqui, ſi unquam debeant in minutiſſimis hiſce rebus firmiora corporis humani fundamenta ſtabiliri, pro Mechanicis ejuſdem operationibus enucleandis, quis planè ex adverſo inficiari verebitur, quòd alia quamplurima, & innumerabilia ferè minutiora corpuſcula, inconſpicuique ductus, exiliſſimæque glandulę corporibus inſint, quæ aduſque latuere, attamen Mechanicam hanc corporis Oeconomiam regunt, & conſervant, ſintque fortè fortuna in poſterum patefacienda? cùm jam ſatis ſuperque fuerimus edocti, non omnia ſimul Naturæ Authorem Deum voluiſſe humanis ingeniis patefacere, ac præmonſtrare, & qui *mundum tradidit diſputationi hominum, ut in ſuis operibus occuparentur, ſed nunquam inveniant*, ſucceſſoribus noſtris ad aliud tempus eſſe oſtenſurum.

Eccleſ. c. 3. & 8.

Quare quæ, & qualis revera ſit completa humani corporis fabrica, & œconomica compages, ſemper ſemperque in poſterum ambigere erit, ut nec poſt mille ſæcula ſciatur exactè. Quæ prætereà detectę de his obſervationes, ac ope microſcopiorum, peractæ, referuntur, quęque videntur plurimùm ponderis excogitatis iſtiuſmodi ſuperaddere, ſuſpectæ nimium ſunt, etenim ab his non leves fallaciæ exoriuntur, pro lentium eorumdem varia figura (ſi quæ fieri poſſint) majori, vel minori convexitate, aut concavitate; ſiquidem ad harum diverſitatem variant admodùm interſeſe repreſentationes, apparitioneſque rerum, tum in magnitudine, tum in figura, tum in ſitu, tum in coloribus, cęteriſque, ut propterea ipſis non omninò fidendum ſit, cùm faciliimè decipiant, & ſenſibus noſtris imponant: nam vel moles, & magnitudo illa taliter figurata, & circumſcripta, reverà talis, ac tanta eſt, qualis, ac quanta microſcopiis ſpectatur, & ita nos in cunctis rebus dijudicandis per naturales ſenſus hallucinari dicemur, cùm tales, ac tantæ noſtris ſen-

ſibus non appareant; adeòque fatendum eſſet, Naturam ipſam nimium defeciſſe in animalium, & præſertim hominis creatione, qui artis beneficio, per conſpicilia, & microſcopia, egeat, ut ad amuſſim de reliquis corporibus dijudicet, tum in magnitudine, tum in figura; Vel contrà moles, & amplitudo illa rerum per microſcopia apparens, & fictitia eſt, & jam exindè affirmabimus ejuſmodi apparentiis non eſſe fidendum: & quidem ita putandum; ſiquidem apparens illa quantitas ope microſcopiorum adaucta, ſi reipſa talis fieret, ampliorem ſpatium pariter exigeret, quod ſanè nullum per ejuſmodi apparentias progigni poteſt, cùm & ex altero capite omne ſpatium ſit jam occupatum. Sed & magnitudo ipſa apparens fallax etiam eſt; ſiquidem uno microſcopio minor videtur, altero major pro varietate, & multiplicatione lentium, & eò magis ſi in ipſis figuræ haberentur ellipticæ, parabolicæ, aut hyperbolicæ, perimetri latioris, aut anguſtioris, quibus etiam colores multi, & varii, inſtar Iridis apparerent. Quòd ſi dicatur nil per ipſa revera adaugeri, aut in figura mutari, ſed tantummodò apparenter talia fieri, ac videri, planè concludendum ſenſus noſtros in iis decipi, & plurimùm hallucinari; ut propterea ſic ut major illa quantitas re ipſa nulla eſt, ita vacuitates, meatus, pori, & reliqua per microſcopium viſa, apparentia ſolùm eſſe, ſed revera nulla ibidem inexiſtere.

Non diſſimiliter de ſinapiſmis, phœnigmis, cauteriis, cæteriſque ſtimulis, motum in liquidis corporum, & ſuccorum expreſſionem, evacuationemque promoventibus, putandum, quòd ſcilicet illa iiſdem ambiguitatibus ſint implexa, cùm nec dum benè pateat, num illa re ipſa detrahant, an aliquid potiùs in corpus immittant, adeòq; alterent, perturbent, depravent, ac ſcindant quidquid glandulis, & cute ſubeſt, aut quòd vaſa lymphica, nerveæ, & ſanguifera permeat: num etiam ſtimulatas partes contrahant, & corrugent, vel potiùs delaxent, inficiant, & corrumpant; ſiquidem ab aliquibus denſatio, & eſchara ab aliis pororum obſtructio; ex aliis diſtractio, & laxitas; à nonnullis cutis elatio, tumefactio, rubificatio; ab aliis ſtupefactio, frigefactio, mortificatio, idq; genus alia exoriuntur. Sed & non rarò tantùm abeſt, ut à ſtimulis iſtiuſmodi citatior motus fiat in humoribus, ut potiùs illi in parte ſtimulata concreſcant, & hereant, veluti in tumoribus, gangrænis, & membrorum inuſtionibus. Per id ipſum quoque, quòd varia, & multiplicia beneficia hæc corporibus malè affectis afferre dicuntur, dubia, & ſuſpecta fiunt; cùm fortaſsè id applicita peragant, quod minimè deſideratur, & utile non eſt: Illud namque remedium tutum, & ſalutare ſolummodò putandum, quod id dumtaxat agit, quod prodeſt; & agere natura aptum eſt: cùm autem varium eſt, & in operando multiplex creditum, ex illa eadem varietate periculoſum, & nocuum plerumque ſit; quamobrem à peritioribus tutiora ſemper ſunt habita, quæ ſpecifica nuncupantur, atque ad unum ſolummodò opus addicta. Cæterùm de veſicantibus, cauteriis, uſtionibus alibi à nobis fuſiùs actum eſt.

Innumeræ propemodùm aliæ in hanc rem afferri poſſent difficultates, sed ſatis ſit has breviter præmonſtraſſe, ut incertitudinem, nimiamque dubietatem iſtius magni, & in-

& ingentis auxilii in Medicina facienda, putati, cognitam faciant; cautoſque reddant Medicos, ne tam fidenter à concredito Mechanices ſuſtentaculo, illi in curandis ægrotantibus incumbant: Etenim ab his tam dubiis, & opinabilibus ſolùm, quid unquam certi poterit univerſaliter concludi, quemadmodùm ex Mechanicis proponitur ſperandum, immò evictum, ſtabilitum, àc determinatum? Hæc planè omnia dubia ſunt, ut & quæcumque alia in Re Phyſico-Medica. Sed quid in his diutiùs immoror? Res Medica, ut & Philoſophica, atque Anatomica quæcumque, eo nunc devenit, ut poſt tot, tantaque magnorum Virorum excogitata, adinventa, & communi omnium plauſu probata, ac recepta, magis adhuc jam claudicet, tam ſunt iſta à nuperrimis Profeſſoribus excuſſa, quaſſa, inverſa, & præſertim, quæ hactenùs ſumma induſtria, ingentique labore à Bartholino, Vvilliſio, Malpighio, Bellini, cæteriſque, in opem Medicam invecta erant.

Pro coronide adiicere juvat, quod in Philoſophia Burgundica *to.3 Phyſica Generalis tract.2. diſp. 1. qu. 1. concl.* 1. dicitur: *Corporis Mathematici notione, tanquam phyſici, plerique abutuntur. Id enim feſellit Carteſium Geometriæ aſſuetum, quod res phyſicas, more mathematicorum, conſideraverit; cùm corpus phyſicum ſit actuoſum, & principium motus, non item Mathematicum.* Et in Theſibus, ex Univerſa Philoſophia, in Regia Burgundia propugnatis, Quarta hæc ex Phyſicis fuit appoſita: *Principia rerum Mechanica, ut minimè ſunt contemnenda, ſic nec prima dici poſſunt, nec viventium conformationi, & functionibus explicandis ſola ſufficiunt.* Quamobrem jure optimo Simplicius vetuſtiſſimus Ariſtotelis Interpres, in *3. de Anima*, Geometriam, ut & cæteras Mathematicas, abdicandas à Philoſophia cenſuit: Poſtremò concludamus cum Eccleſiaſte *Cap.* 8. *Intellexi, quod omnium operum Dei nullam poſſit homo invenire rationem eorum, quæ fiunt ſub ſole, & quanto plus laboraverit ad quærendum, tanto minùs inveniet, etiamſi dixerit ſapiens ſe noſſe, non poterit reperire.*

LUCÆ

LUCÆ TOZZI
In Quintum librum Aphoriſmorum
HIPPOCRATIS COMMENTARIA.

APHORISMUS PRIMUS.

Convulſio ex elleboro lethalis eſt.

ALibi, *Aphoriſmo* xvi. *Quarti*, dixerat Hippocrates, elleborum facere convulſionem: Nunc convulſionem ex ipſo inductam lethalem eſſe pronunciat.

An autem de albo, vel de nigro intelligat, dubitari primùm hoc loco poteſt. At ſi in memoriam revocentur ea, quæ ab eodem pluribus Aphoriſmis ſcripta ſunt *eodem lib.*4. ſanè aſſerere non dubitabimus de albo elleboro eſſe intelligendum, quemadmodùm fatetur etiam Gal. *in comm.* tum quia ejus uſus præ cæteris apud Veteres erat frequentiſſimus; tum quia de eo expreſsè meminit cit. *lib.*4.*Aphor.tex.* 13. 14. 15. & 16. ubi, cùm de elleboro ad vomitum inferendum verba fecerit, nonniſi album intellexit; quippè albus ſursùm movet, deorsùm niger: tum etiam quia convulſio, quæ hic ab uſu ellebori notatur, faciliùs ex albo, difficiliùs ex nigro contingere ſolet.

Affert autem convulſionem elleborus albus, non tam evacuatione per vomitum excitata, quàm irritatione, punctioneque nervis per ſtomachum diſperſis, inducta, ob illius acritatem nervorum fibris inſenſiſſimam. At ſi prætereà hypercatharſim promoveat, quia tunc præter evacuationem humorum in ventriculi cavum derivantium, etiam exſolutionem roridæ ſubſtantiæ, & liquoris nervorum, non ſine eorumdem moleſtiâ inferet; convulſionem longè faciliùs ſuccedentem excitabit.

Sed an reverà convulſio, quæ retractio eſt nervorum, & muſculorum ad propria capita, an potiùs motus convulſivus, ex elleboro immoderatam evacuationem promovente, ſubſequatur, adhuc ſubdubitare eſt. Et licèt ferè communiter ab expoſitoribus de convulſione propriè dicta aphoriſmus exponatur, cum in Græco Codice σπασμὸς ſcriptus ſit; videtur tamen dicendum, incipere primùm motum convulſivum, ſeu convulſionis prodromum, ſubſequi verò convulſionem. Etenim inveriſimile videtur poſſe tam ſubitò convulſionem exoriri ex vomitionibus ab uſu ellebori, cùm non ſtatim nervi, & muſculi contrahantur, & contracti remaneant, niſi poſtquam iteratis motibus convulſivis fuerint irritati, concuſſi, ac tandem obrigefacti. Crediderim ea propter ab uſu ellebori motus convul-

vul-

vulſivos, ſeu inæquales, irregulareſque contractiones primùm inferri, mox verò, niſi opportunis remediis occurratur, aut compunctio nervorum ſedetur, exoriri convulſionem; quemadmodùm aliquando memini me obſervaſſe ab hypercatharſi virulenti cujuſdam medicamenti purgantis; & aliàs ab importuno uſu pulveris Algorethici, ſeu mercurii vitæ dicti, ex quibus primùm motus convulſivi, poſtmodùm reipſa convulſiones ſubortæ ſunt. Idipſum etiam expertum non ſemel eſt in his, qui venenum aſſumpſerunt, præſertim Mercurium ſublimatum, aut Arſenicum; nam cùm præ irritamento vomitus foret excitatus, motus convulſivi, non vera convulſio inducta eſt. Hoc idem obſervare eſt in ſingultu, qui ad motus quoque convulſivos refertur: quin & ſingultus ſæpeſæpiùs fit à re ſtomachum vellicante, unde non convulſio, ſed motus convulſivus inſequitur. Verumtamen cum diutiùs iſti perduraverint, in veram denique convulſionem deſinere ſolent, quemadmodùm in epilepſia, quæ non raro tranſit in apoplexiam, vel commutatur in convulſionem; unde tandem exitium.

Sed quod Hippocrates de elleboro ſcribit, an dici quoque poſſit de cæteris catharticis tum per ſuperiora, tum per inferiora plus juſto moventibus, in controverſiam revocari poteſt: & dicendum Hippocratem ellebori, loco exempli, meminiſſe, adeòque idipſum referri quoque poſſe ad cætera pharmaca, ſi modum exceſſerint, & hypercatharſim promoverint. Nam quæcumque poſſunt roridam nervorum ſubſtantiam extenuare, & eorumdem fibras laceſſere, irritare, & extorquere, poterunt quoq; motus convulſivos, & convulſiones ipſas parere. Quin & humores ipſi præter naturam affecti, ac maligni, deleteriique redditi idipſum poſſunt excitare, quemadmodùm Galenus *in comm.* refert de eo, qui humorem æruginoſum evomens, toto corpore convulſus eſt; illo autem excreto, & penitùs educto, à convulſione liber evaſit. Itaque etſi Hippocrates convulſionem ex elleboro lethalem dixerit, non tamen ex cæteris catharticis inductam exemptam ab hoc eodem periculo putavit, ut idem habet 7. *aphor. text.* 25. cætera cùm paria eſſe poſſint; potiſſimùm autem cùm ob ſui acritatem, ac vehementiam, præter dejectionem, vomitum etiam excitaverint, quippè per vomitum plurimùm ſtomachus laceſſitur, ubi nervi plurimi in conſenſum quoque ſpinam, & cerebrum contrahunt.

Cur autem omninò lethalis dicatur ex elleboro convulſio, non æquè apud omnes convenit. Galenus, & cæteri Expoſitores ad ſiccitatem in nervis inductam ex immodica inanitione cauſam retulere. Nam cùm convulſio ab eodem Hippocrate dicatur vel inanitione, vel repletione fieri, curabilem fore illam exiſtimarunt, quę ex repletione eſt, incurabilem verò, & penitùs mortalem, quę ab inanitione. Attamen cùm non adeò facilè ſit tantam ſiccitatem in nervis excitari, quanta ſatis ſit ad vitam deſtruendam, cùm alioqui toto corpore tabefacti, & maraſmo affecti, licèt ſummoperè extenuati, non tamen in convulſionem incidant. Hinc probabiliùs creditum, eam, quę ex repletione fit, convulſionem, faciliùs ſanari, quia nervorum fibrę ab humore quodammodò craſſeſcunt, & tumefiunt; quę verò ex inanitione fieri dicitur,

cùm

Digitized by Google

cùm ab acritate, & virulentia ſuccorum, nervorum fibræ contorqueantur, & obrigeſcant, nec tam facilè in priſtinum ſtatum reſtitui poſſunt, ſed læſione cerebri meditullio communicata, talis noxa inducitur, quæ à compage, & naturali conſtitutione cerebrum ipſum deturbet, proindè fieri, ut illa inſanabilis evadat; cùm & difficillimum ſit diſſolutum nerveum liquorem reſtituere, & fibras convulſione diſtortas, ac retractas denuò mollificare, atque in naturalem ſtatum reſtituere. Verùm, quoniam uſus ellebori albi apud nos jam exolevit, & cathartica quæcumque ram benè ope chymica corriguntur, ut omne virulentum exuant, immò & iſta rarenter ducantur in uſum, ejuſmodi incommoda nulla fiunt, nec ullatenùs formidanda. Cæterùm ſi unquam id accideret, remediis oppugnandum foret ſiſtentibus hypercatharſim, humefacientibus, & retundentibus acritatem, atque poſtremò vomitum ſedantibus, de qua re actum à nobis eſt in expoſitione Aphoriſmi 16. *libri* iv.

APHORISMUS II.

Convulſio ex vulnere lethalis eſt.

QUod de convulſione ab aſſumpto elleboro præcedenti aphoriſmo dixerat, nunc de eadem ex vulnere ſubjungit. Et quidem pari ratione, ac anteà eſt animadverſum, dicendum hic etiam, ex vulnere eam non rarò ſubſequi poſt iteratos motus convulſivos. Contingit autem ſæpenumerò convulſio ex vulnere, vel ob vulneratam partem nervis plurimis contextam, quemadmodùm in ſpina, in membranis, in muſculis, & tendinibus eorundem; vel ob ingentem inflammationem vulneratæ parti ſupervenientem; vel ob indebitam acrium, & irritantium medicamentorum applicationem, quemadmodùm aliquando memini me obſervaſſe ex importuna trochiſcorum de minio in partem vulneratam immiſſione.

Sed & ſæpiſſimè quoque accidit ſine ulla evidenti cauſa vulneratam partem ſubire convulſionem, immò & alias quoque partes in conſenſum trahere, ob ſolam nervi punctionem: ea enim eſt nervorum conditio, ut cæſi, atque omninò reſecti minùs periculi afferant, puncti verò ſæpiſſimè exitium inferant irreparabile: quod & notatum à Galeno *lib. Artis medicæ*; ſiquidem cæſi, & reſecti nervi æqualiter in ſuis fibris coafficiuntur, & commodè per convenientia medicamenta conglutinantur; at verò punctis non æquè fibras affici contingit, undè fit, ut illarum aliquæ retrahantur, aliæ reſolvantur, ideòque inæqualiter in ſe ipſis contorqueantur. Hinc conſueverunt peritiores Chirurgi ad inhibendam ejuſmodi inæqualem nervearum fibrarum commotionem, punctum nervum penitùs reſcindere, ac reſecare.

Quoniam verò convulſio ex vulnere orta arguit ingentem nervorum læſionem, ob quam etiam cerebri meditullium coafficiatur; idcircò fit, ut lethalis evadat: Cerebri enim læſiones potiſſimùm in meditullium, atque in nervorum originem inflictæ periculoſæ perpetuò ſunt, & ſæpiſſimè in mortem deſinunt, diſſipatis ſubindè ſpiritibus, & rorida nervorum ſubſtantia, vel corrupta, vel exſoluta: atqui etiam conſtat Anatome, cor pariter ejuſcemodi ſpiritibus egere, ut ſuum motum,

motum, & vitam tueatur: deficiente autem cordis motu, vita ipſa definit.

At quæri hic poteſt, num etiam ex ulcere convulſio lethalis ſit. Et dicendum ſæpiſſimè quoque fuiſſe obſervatam exitialem, an quia inflammatio ibidem ſuborta eſt, & non rarò cum gangræna, & ſphacelo; an etiam quia ſanies ex ulcere prodiens tantam aliquando acquirit pravitatem, ut ſive halitibus, ſive continuata per partes virulentia, cerebrum, cerebrique functiones deturpet, unde poſtmodùm animales, & vitales operationes læſæ conſequantur. Verumtamen eſt, quòd non ſemper convulſiones ex ulcere inductæ lethum afferunt, potiſſimùm cùm ejuſmodi ſunt, ut à ſorditie ulceris proficiſcantur; etenim abſterſis ſordibus, & ulcere mundificato, facilè ſolet convulſio deſinere. Expertum quoque eſt, convulſionem ex punctura nervorum deſiiſſe, admotis medicamentis motum illum fibrarum inæqualem ſedantibus; quemadmodùm ab uſu olei terebinthinæ. Idipſum dicendum in convulſione ex ictu, contuſione, hęmorrhagia, aliiſque, quoniam admotis remediis, quæ contuſioni, aut hæmorrhagiæ opitulantur, ſolet ſtatim convulſio deſinere, niſi tamen talem illa fecerit in nervis, & cerebro impreſſionem, ut non tam facilè ſit emendabilis. Sic quoque pro partium vulneratarum varietate, varius quoque eſſe ſolet eventus, cum aliquæ faciliùs, aliæ difficiliùs reſtituantur. Quandoque etiam loco convulſionis accidit reſolutio, quæ comparata ad convulſionem, minoris ſolet eſſe periculi. Cæterùm quæ his conferunt, petenda erunt à Chirurgis, qui fusè nimis de his agunt.

APHORISMUS III.

Ubi ſanguis plurimus fluxerit, ſingultus, aut convulſio ſuperveniens, malum.

UBi anteà lethale dixit, hìc malum dumtaxat pronunciat Hippocrates. Neque verò malum cum lethale confundit, quemadmodùm exiſtimat Galenus *in comm.* nam non adeò funeſtus eſt exitus ex convulſione, aut ſingultu ab hæmorrhagia, uti ex convulſione ab elleboro, & vulnere. Viſum enim pluries eſt ab his ægrotantes convaluiſſe, ab illis verò rarenter admodum, vel nunquam. Attamen levis momenti negotium putandum eſt, cùm non ſolùm ob convulſionem, & ſingultum, vitę periculum involvat, ſed, quod graviùs, ab immoderato ſanguinis fluxu, cum hìc vitę theſaurus ſit, quo exhauſto vita ipſa deficit.

Quoniam verò Hippocrates indefinitè dixit, ubi ſanguis immodicè fluxerit, neque locum exitus ſanguinei determinaverit, proculdubiò intelligendus ille erit de ſanguinis evacuatione undecumque contingat. Quare ſive ex ore, naribus, & partibus ſupernis, ſive ex alvo, viis urinæ, aliiſque partibus infernis prodeat, ſemper ac ſingultus, aut convulſio ſuccedat, vitæ periculum minabitur: quamquam cohærenter Aphoriſmo præcedenti, manans ſolùm ex vulnere à quibuſdam exponi ſoleat.

At qua de cauſa periclitentur ægrotantes ex ſingultu, aut convulſione poſt immodicam ſanguinis profuſionem; & undè contingat ſingultum, aut convulſionem oriri ex immoderato ſanguinis fluxu, gravis eſt hujus loci difficultas. Omnes Inter-

ter-

terpretes cum Galeno utriuſq; cauſam referunt ad immodicam ipſam ſanguinis evacuationem, per quam nervi, & muſculi inaniti, & exſiccati contrahantur. Verùm qui convulſionem nonniſi à cauſa irritante progenitam admittunt, non benè his conveniunt, neque ad ſolam cauſam inanitionis illam referunt, & eò magis, quia præter convulſionem, ſingultum quoque hìc memoraverit Hippocrates: modò cùm ſingultus ventriculi læſionem arguat, & hìc non tam facilè ab ejuſmodi inanitione afficiatur, propterea fit, ut ad aliam cauſam confugere ſit neceſſe, ut ratio ſcilicet utriuſque probabilior eluceat. Crediderim eapropter convulſionem, & ſingultum, non propriè oriri ex ipſa ſanguinis evacuatione, ſed conſequi antecedentem illam cauſam, quæ talem, ac tantam evacuationem promoverit. Cùm enim ſanguis è ſuis vaſis non proſiliat, niſi poſt contractam acritatem, venenatamque conditionem valentem erodere, & reſerare vaſa, ſanè quæ in cauſa eſt, ut ſanguis prodeat, erit quoque, ut nervorum fibræ proritentur, & convellantur, atque in ventriculo ſingultus concitetur: poſtquam enim ſanguinem infecerit, etiam nervos, & nervorum liquorem depravat, undè poſtmodùm convulſio, aut ſingultus. Vitium autem ſanguini illatum acorem plerumque refert, qualis in aqua ſtygia: at verò ab acidis facilè nervi proritantur, & convelluntur, atque eo magis, magiſque, quo per hæmorrhagiam citatior ſit ſanguinis motus, & acidum oberrans impetuoſiùs furit, & quoquoverſùm irruit. Non eſt autem neceſſe, ut junctim convulſio, & ſingultus immoderatam ſanguinis evacuationem conſequantur; ſed ſatis eſt, ſi alteruter contingat; etenim pro majori, vel minori hujus, vel alterius partis affectione, modò una, modò altera convellitur; atqui convulſio ventriculo contingens, ſingultum parit: Quin apud pleroſq; controverti ſolet, num ſingultus ad ventriculum, an verò ad ſeptum tranſverſum potiùs referri debeat, ob fibrarum communem utriuſque texturam; quamobrem ſi ventriculi revera affectio ſit, difficultatem omnem elidet, ut propterea convulſio, quæ muſculorum ægritudo eſt, ad ventriculum referri non poſſit per ſingultum, cùm ventriculus muſculoſa pars non ſit. Verùm etſi ventriculus propriè ad muſculos non referatur, fibris tamen carneis eſt intertextus, quemadmodùm pleriſque Anatomicis eſt animadverſum.

Sed quamvis ad ſanguinis acritatem, convulſionem, ac ſingultum ex immodica ſanguinis evacuatione provenientem retulerimus, ſubeſt nihilominùs alia cauſa, ob quam nervorum principium ab iſtiuſmodi evacuatione coafficiatur: quippè ubi ſanguis plurimus profuſus eſt, nervorum liquor fatiſcit, & rorida illa ſubſtantia, qua eorundem fibræ irrorantur in ſtatu ſano, ex non ſuggeſta materia à ſanguinis glutine dependente, facillimè contorquentur; & eo magis quo partes ſanguinis acriores redditæ ſint, ut dictum.

APHORISMUS IV.

Ex nimia purgatione, convulſio, aut ſingultus ſuperveniens, malum.

Hoc alio Aphoriſmo Hippocrates generaliori ſententia, quod

quod de evacuationibus ab uno, vel alio medicamenti genere promotis retulerat, ex quacumque evacuatione immoderata edocet, ut propterea videatur præcedentium aphoriſmorum ratio, & cauſarum inferentium convulſionem epilogus, & corollarium. Quoties enim ex nimia purgatione convulſio, aut ſingultus accidit, ſemper arguitur interna aliqua cauſa nervos, & nervorum principium afficiens, ita ut quæ nimiam evacuationem promoverit, eadem convulſionem, & ſingultum afferat, & ſive evacuatio ſponte naturæ ſuborta ſit, ſive à carthartico vehementi ſit excitata. Quoniam verò dixit ex nimia purgatione, indicare videtur non quamcumque evacuationem, ex quibuſvis ductibus corporis habitam, ſed tantummodò per alvum, & inteſtina; etenim uſus eſt voce græca, καθάρσει, quæ propriè alvi dejectionem ſignificat. Attamen viſum aliquandò eſt ex mictu ſanguineo à cantharidibus excitato, motus convulſivos prodiiſſe. Verùm faciliùs, frequentiùſque contingunt convulſiones ex ſuperpurgatione, quam ex alia quacumque evacuatione; immò ſingultus, qui ad ventriculum pertinet, nonniſi ab immodica evacuatione per alvum oriri poteſt, ob communem nervorum, & membranarum texturam. Sed & non raro ſanguis ipſe ex hypercatharſi funditur, & eliquatur; undè poſtmodùm, præter virium jacturam, fit quædam acritas in omnibus humoribus à ſanguine procedentibus, quæ convulſionis cauſa eſt, ut anteà dictum. At verò ex cunctis partibus corporis magis afficitur ventriculus, & cerebrum; Ventriculus quidem ab acri cathartico, ejuſque immoderata evacuatione: Cerebrum verò ob peculiarem ſui imbecillitatem, & ſucci nervicei exhauſtionem, undè poſtmodùm ſingultus ex uno, convulſio ex altero oriatur.

APHORISMUS V.

Si ebrius quiſpiam repentè obmutuerit, convulſus moritur, niſi febre corripiatur: aut ubi ad horam pervenerit, qua ſolvuntur crapulæ, vocem recuperet.

Inter cæteras cauſas convulſionem inferre valentes, recenſet ſpeciatim hoc loco Hippocrates ebrietatem, per quam cerebrum, & nervi proximè affecti ſoporantur, cùm omnibus notum ſit exindè cerebrum vacillare, & corpus univerſum in ſenſu, motuque animali vehementer offendi.

Quamvis autem ebrios hic memoret, non tamen explicat; undè ebrietas ipſa contingat, nam licèt plerumque ex immodico uſu vini illa oriatur, paſſim tamen eandem fieri experimur ab aliis liquoribus in fermentationem adactis, quemadmodùm de cereviſia ſatis notum eſt, itemque de ſuccis fructuum, præſertim Dactylorum, Fragorum, Pomorum, facilè fermenteſcentium. Aliquando etiam obſervatum, ab immodico uſu lactis, potiſſimùm aceſcentis, inductum fuiſſe ſoporem; quin & non aliundè fit, cur pueri lactentes facilè in ſomnum delabantur. Quamobrem crediderim, Hippocratem conſultò tacuiſſe liquoris potionem, ſed indefinitè ebrietatem undecumque provenientem, referre voluiſſe, modò talis ſit, ut aphoniam, ac deindè convulſionem pariat. Sed ne dum ex aſſumptis liquoribus, verum etiam

ex

Digitized by Google

ex pleriſque vaporibus, halitibus, benè, vel malè olentibus, ebriorum ad inſtar, ſomnum induci poſſe compertum eſt; ſic plerique memorantur ex moſcho, ambra, croco; alii ex peto, carbonibus; alii aqua ardente, ſimilique ſpiritu ſoporati. Idipſum ex cellis vinariis, ex mephitibus, fodinis, crypta Angujana propè Puteolos, aliiſque, ut cunctis notum, obſervatur. Quare quęcumque poſſunt nimia, ac ſubita evaporatione cerebrum gravare, aut excurſiones ſpirituum, & roridę cerebri ſubſtantiæ irrigationem intercipere, poterunt quoque ſoporem, & aphoniam inferre. At quamvis hæc ita ſint, ſpecialiùs videtur hic intelligendus Hippocrates de ebrietate ab epotis liquoribus inducta, potiſſimùm autem à vino, eoque meraco, cujus uſu bibaces Gręci ſæpeſæpiùs nedùm ebrii, ſed etiam convulſi ſupremum diem obire conſueverant; undè deductum videtur verbum illud *græcari*, *& pergræcari*, hoc eſt Græcorum more bibere. Cùm igitur ex ejuſmodi ebrietate repentina contingit aphonia, edocet Hippocrates futuram paulò poſt convulſionem, ut proindè ebrius aphonus, non apoplecticus, ſed convulſus moriatur.

At qua de cauſa convulſio ebrietatem ſubſequatur, ſi illa aphoniam attulerit, non eſt levis momenti difficultas, & quamvis veteres omnes Interpretes cum Galeno ad vim vini, conditionemque retulerint, quippe illud cerebro infenſum dicitur, non tamen benè evinci poteſt, quamobrem ſoporem, & aphoniam inferat, attenta præſertim vini natura, quæ calida à Galeno, cęteriſque ponitur. Quò fortaſsè reſpiciens idem Galenus *2. de cauſis morborum*, ut hanc difficultatem ſolveret, ſcripſit, vinum moderatè ſumptum naturalem calorem augere poſſe, immoderatiùs verò potatum, frigidos morbos excitare. Et *3. de Temperam. cap. 3.* ſubdit, non ſemper illud calefacere, ſed ubi plus fuerit epotum, quàm evinci poſſit à calore naturali, frigidos morbos gignere, puta apoplexiam, carum, convulſionem, & tetanum. Verumtamen neque his ſatisfacit difficultati propoſitæ; nam ſi moderatè ſumptum calefacit, certè à fortiori magis calefaciet immodicè potatum. Sunt etiam, qui ſolo ejuſdem odore inebrientur: ſunt & alii, qui ex ejuſdem uſu immoderato vigilent, febricitent, ac delirent, ut propterea non perpetuò verum ſit vinum refrigerare, atque adeò ſoporem inferre. Sed etſi vinum immoderatiùs epotum ſopores afferat, maleficio vaporum cerebrum occupantium, & gravantium, cur eſt, quod convulſionem etiam afferat, & motus convulſivos, qui non ſine acritate, & vellicatione contingunt; quin & plerique per ebrietatem fiunt phreneticis ſimiles, ac delirantes, quouſque vinum edormierint, quemadmodùm teſtatur de ſuis popularibus Hollerius hìc.

Probabilius eapropter dicendum vinum, cęteroſq; liquores ad caput facilè effumantes, fermentatione indebita in ventriculo promota, acorem talem, ac tantum contrahere ſulfureo-narcoticum, ut halitus, ac vapores illuc pertingentes, non ſolùm cerebrum, ejuſque roridam ſubſtantiam infarciant, & obtundant, verùm etiam figant, hebetent, ac ſtupefaciant, unde primùm aphonia; ſiquidem rectè Seneca *Epiſt.* 83. vinum opio, elleboro, & veneno comparat, quòd nimirùm mortiferum, ſomniferumque — Vide etiam Pl. lib. 4. c. 5.

que

que ſit. Et Lucretius *lib. 3. de Natura rerum*.

.....*Cum vini vis penetravit*
Acris, & in venas diſceſſit diditus ardor:
Conſequitur gravitas membrorum, præpediuntur
Crura vacillanti, tardeſcit lingua, madet mens,
Nant oculi, clamor, ſingultus, jurgia gliſcunt.

Et quoniam per ejuſmodi acorem fibræ nervorum vellicantur, & compunguntur, propterea fit, ut poſt aphoniam convulſio ſubſequatur, qua nervi ad ſuum principium retrahuntur, idque ſpeciatim facta tranſpoſitione in nervos, & muſculos ſubjectos, potiſſimùm cervicis, & ſpinæ, vel etiam labiorum, & mandibularum, ut in ſpaſmo Cy-
4. tuſc. nico. Teſtatur autem Cicero eos, qui reliquis potionibus inebriandi vim habentibus replentur, in omnem partem, & in dextram, & in ſiniſtram, & pronos, & ſupinos cadere, qui verò ſunt vino inebriati, retrorſum ſolùm, atque ſupinos decumbere: nervis ſcilicet per cerebellum præcipuè ad cervicem, & ſpinam pertinentibus affectis. Accidit itaque aphonia, ſeu vocis privatio, quoniam nervi potiſſimùm vocales afficiuntur, qui per guttur, & fauces, aliaſque partes circumjacentes diffunduntur, unde etiam lingua in ſuis muſculis, & nervis offenditur. Et quamvis aphonia proximè accedat ad apoplexiam, non tamen omninò cum illa confundi debet; etenim per apoplexiam reſpiratio graviter læditur; at verò per aphoniam illæſa illa remanet, offenſis dumtaxat muſculis, & nervis vocalibus: Sed & apoplexia deſinere ſolet in paralyſim; aphonia verò potiùs in convulſionem. Adnotat autem Hippocrates in tex. repentinam obmuteſcentiam, ſiquidem iſta omninò morboſa eſt, & convulſionis prodroma: nam ſi fortaſsè ſenſim ebrius obmuteſceret per ſoporem, qui ex ebrietate plerumque contingit, certè in convulſionem non deſineret. At verò cùm repentè obmuteſcit, convulſus moritur: ſignificatur etenim vitium tale ex ebrietate cerebro, cerebrique meditullio fuiſſe illatum; ut ſpiritus animales, & roridam nervorum ſubſtantiam violenter admodùm figat, atque coarctet, ut propterea fibræ nervorum poſtmodùm contrahantur, & convulſione fatiſcant ab acore eorundem vaporum: quippè partes vini acriores in nervorum ſubſtantiam repunt, & contorquendo fibras convellunt. Aceſcere autem in his vinum oſtendunt ructus, & vomitus plerumque ab ebrietate evenientes; ex acore verò nervorum, membranarumque fibris inducto caput vacillat, trepidant artus, oculi rubent, & coarctantur, pupilla conſtringitur, lingua contrahitur, & titubat. Sed & ſpiritus ipſe è vino elicitus ope deſtillationis, acidas in ſe continet particulas, quibus corrugandi, atque roborandi vi pollet; unde vulneratis partibus admotus nedùm ſanguinem ſiſtit, ſed & fibras diſciſſas conglutinat, ſuppurationem prohibet, ac tandem vulnera ad certam, tutamque cicatricem perducit.

Hanc autem lethalem ex ebrietate convulſionem ſola febris prævertere poteſt: quippe per eam facillimè, atque citiſſimè diſſolvitur quidquid in nervis, ac muſculis coagulatione concretum eſt. Hinc idem Hippocrates pluries etiam advertit, tum in Aphoriſmis, tum in

Coacis prænotionibus, convulſionem ſuperveniente febre deſinere, ut & nos aliàs adnotavimus. Debet autem febris ſuperveniens non omninò levis eſſe, ſed aliquam præſeferre magnitudinem, qua poſſit compactam in nervis materiam acore vitioſam diſſolvere, immò etiam per ſudorem, aut urinam expellere. Verùm non dixit Hippocrates omninò per febrem convulſum ex ebrietate convaleſcere, ſed dumtaxat non ex convulſione perire: fieri enim poteſt, ut adhuc per febrim intereat nulla adhuc convulſione detentus; ſiquidem ſi febris talis ſit, quæ cauſam convellendi deprimat, neque vitium aliud in cæteris humoribus præſupponat, proculdubiò & convulſionem tollet, & ebrium in priſtinum ſalutis ſtatum revocabit. Si verò febris ſuperveniens ex malo fortaſsè corporis apparatu alios humores inficiat, & alia inſuper pariat ſymptomata, etſi convulſionem auferat, poterit ex alio capite mortem inferre, cùm acidi, vitioſique ſucci convulſionem afferentes, in alias partes delati, benè poſſint febrem mali moris excitare. Itaque conferet febris ſuperveniens convulſioni, ſed nihilominùs poterit ex alio capite nocere. Et quidem plurimùm verendum, ſi febris, quæ ſupervenerit, intrà triduum, vel quatriduum ad ſummum non contulerit, nec intrà idem tempus deſierit, quemadmodùm idem Hippocrates admonuit in *Coacis prænotionibus*.

Adjecit Hippocrates in aphoriſmo, poſſe convulſionem ex ebrietate inductam amoveri ex ſpontanea ebrietatis ſolutione; undè inquit: ***aut ubi ad horam pervenerit, qua crapulæ ſolvuntur, vocem recuperet***. Quamobrem etſi febris nulla ſuperveniat, ſi tamen per id temporis, quo crapulæ ſolvi ſolent, loquela reſtituatur, convulſus ex ebrietate convaleſcet. Hinc notare eſt, convulſionem non ſtatim ſupervenire aphoniæ ex ebrietate, ſed poſt aliquot horas, aut etiam dies integros: nam tunc affectio in nervis, & cerebro firmiter hærens deſignatur, quam nullatenùs potuerit Natura vincere, & debellare. Quantum autem temporis videatur poſſe exigi ad ebrietatis ſolutionem, dubium eſſe poteſt hoc loco. Et quamvis Galenus *in comm.* pro vini conditione, & corporum affectorum habitudine, aliquos dicat poſtridiè, alios ſequenti die, alios etiam tertio ex ebrietate reſipuiſſe; id tamen fortaſsè verum in vino potentiori, craſſiorique, quod fortaſsè ſua tempeſtate erat in uſu; at verò ex uſu adhuc immoderato noſtratium vinorum nunquam non ante unum diem crapula ſoluta viſa eſt, fortè quia noſtratia vina non tam craſſiora ſunt, neque tam difficilis diſſolutionis: quamquam non his aſſueta corpora graviùs ſubindè afficiantur, quemadmodùm experimur in Teutonicis, cæteriſque Septentrionalibus. Conducit in hoc idem varia corporis textura: nam pueri, fœminæ, debile caput habentes, & quicumque ſunt texturæ mollioris, rarioriſque, facillimè ebrietatem incurrunt, etiam ex uſu vini levioris, cùm contra, texturam nacti duriorem, exercitati, aſſueti, merum etſi biberint, difficiliùs inebrientur.

Qua autem ratione his ſuccurrendum ſit, ne in convulſionem incidant, & ex ebrietate liberati vocem recuperent, ſcitè quidem edocet Hippocrates 2. *de morb.* ubi hanc eandem ſententiam repetens, ſic inquit:

quit: *Si quis ex ebrietate voce privetur, & ſtatim ſanè ipſum febris corripiat, ſanus fit, ſi verò non corripuerit, die tertia moritur. Si itaq; in ſic affectum incideris, multa calida lavato, & ſpongias calida aqua madefactas capiti apponito, & cepas decorticatas in nares indito. Siquidem ſi apertis oculis loquatur, & ad ſe redeat, nec deliret, hac die ſopore preſſus jacet, poſtridie ſanus exurget; ſi verò ſurgens bilem vomuerit, inſanit, & moritur, maximè in quinque diebus, ſi non dormierit. Huic igitur hæc facere oportet, multa calida lavato, donec ad ſe redeat: deinde copioſo oleo illitum mollibus in ſtragulis repone, ac contege cum ſilentio, & in tenebris, ut plurimum enim ex balneo dormit, & ſi dormierit ſanus evadet. Poſtquam autem redierit, primis tribus, aut quatuor diebus milium tenue, aut ptiſanæ ſuccum ſorbeat, & vinum mellis ſpeciem referens bibat. Deindè cibis utatur molliſſimis, ac paucis primùm.* Et iterùm lib. 3. ſubdit. *His validas ſternutationes excitare convenit, & clyſterem bilem ducentem, & ipſum validum iniicere. Quod ſi ſenſum æger receperit, thapſiæ ſuccum in multa aqua calida dato, quo quam citiſſimè revomat. Poſteà attenuato, & à cibo abſtineto uſque ad ſeptem dies. Detrahendus eſt, & à lingua ſanguis, ſi venam comprehendere poſſis.* Verùm nos pluries vidimus ſedatas ejuſmodi ebrietates iteratis lotionibus pudendorum ex aqua gelida: mirum enim, quàm iſtæ partes cum cerebro conſentiant, & madorem, frigefactionemque eidem communicent. Sunt & alii, qui à fumo tabaci idipſum aſſequuntur, & alii ſternutationem moventibus. Sed præſtaret vomitum incitare ſtatim, ac immodicè vinum fuerit epotum, & antequam temulentia ſit confirmata: Quod & ab Athenæo memoratum inveni *lib. 11. cap. x. in fin.* Cæterùm ebrietatem præcavere referuntur allium, & amygdalæ amaræ, ſi anteà ſumantur. Et quidem de allio extat auctoritas Hippocratis 4. *de ratione victus in acutis*, dum inquit: *optimum eſt ipſo* (ideſt allio) *veſci ei, qui crapulæ ſe daturus eſt, & futurus ebrius.* De amygdalis verò amaris præter graves alios Auctores, teſtatur Plutarchus *libr. 1. ſympoſiacorum quæſt 6.* ubi Medicum memorat in comitatu Druſi Tiberii Cęſaris filii, qui cum quinque, vel ſex amygdalas amaras ante compotationem ediſſet, omnes bibendo ſuperabat: ſed deprehenſa fraude, prohibitus ne id faceret, facillimè à vino devictus fuit. Unde autem id fiat, curioſè à pleriſque quæritur. Novi & ego alium, qui ſeipſum ab ebrietate frigidæ aquæ hauſtu paulò ante comeſſationes præmuniebat, & quidem feliciſſimo ſucceſſu. Apud Athenæum *libr. 1. cap. 30.* Braſſica, ejuſque ſemina commendantur, quòd præcomeſta potatores ebrios fieri non patiantur, quin & in qua vinea naſcuntur braſſicæ, vinum progigni debilius dicitur. Multa alia ad ebrietatem arcendam recenſet Zacutus Luſitanus *libr. 3. Prax. admir. obſervat.* 123. Mercurialis *variar. lect. lib. 4. cap 6. &* Joannes Langius *Epiſtol. lib. 1. Epiſt.* 30. præter alios.

Vide Vvecker lib. 5. Secr.

Pro coronide tandem advertere non pigebit, cautos, attentoſque oportere eſſe Medicos in ebriis internoſcendis, & judicandis, ne illos cum apoplecticis confundant, & uti apoplecticos tractent, magno cum ſalutis ęgrorum detrimento, & non ſine ſui ipſorum honoris infamia. Memini

Digitized by Google

mini ebrium quendam ab ignaro quodam Medico, qui illum apoplecticum exiſtimaverat, adeò perperam tractatum frictionibus, cucurbitulis, veſicantibus, immò ad verticem capitis ignito ferro cauteriatum, ut poſtquam experrectus ſe tam afflictum, tortumque vidiſſet, Medicum ipſum, niſi fugam arripuiſſet, veluti ſui tortorem, ac hoſtem peremiſſet. Idipſum non ità pridem mihi retulit digniſſimus quidam Prelatus eveniſſe Romæ cuidam ſuo famulo, & nonniſi magno cum Medici deriſu. Equidem apoplectici præter ſoporem, reſpirationem habent graviter læſam, pulſum inæqualem, pallentem vultum, vel plus juſto rubentem, & tumidum: Ebrii verò ſomnum ſuavem dormiunt, in cunctis benè ſe habent, & ſi convelluntur, ab ipſis motibus nonnumquam excitati, ſtatim exſolvuntur, & valent.

APHORISMUS VI.

Quicumque Tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt, ſi verò hos effugerint, ſani fiunt.

DAt in hoc Aphoriſmo Hippocrates exemplum Tetani, ut indè terminum convulſionis in interitum deſinentis coniiciamus. Refertur quippè Tetanus ad convulſionem, velut ſpecies ad genus, ſiquidem Tetanus eſt nervorum tenſio æqualiter in toto corpore facta, per quam illud rigidum, & immobile remanet, cùm partes anteriores æquè, ac poſteriores contrahantur; undè Galenus *in comm.* inquit, illum eſſe affectum compoſitum ex Emproſthotono, ideſt tenſione ad anteriora, & Opiſthotono, ideſt tenſione ad poſteriora.

Cum ergo contingit aliquem Tetano corripi, ideſt æqualem pati ad anteriora, & poſteriora contractionem, facile eſt, ut intrà terminum acutiſſimorum morborum, qui eſt quartus dies, intereat. Arguitur enim ex æquali, & vehementi nervorum per partes anteriores, & poſteriores excurrentium affectione, plurimùm gravari Naturam, & multam, potentemque eſſe cauſam, quæ potuerit cunctos utriuſque partis nervos afficere, undè poſtmodùm omnes ferè operationes, & potiſſimùm vitales offendantur. Si verò terminus quatuor dierum tranſigatur, quia ſenſim morboſam cauſam cedere indicio eſt, ac pedetentim concoctione diſſolutam ſenſibiliter, aut inſenſibiliter expurgari, proindè ſi hunc terminum ægrotantes evaſerint, nullo negotio revaleſcent.

Verùm animadverſione dignum eſt, non dixiſſe Hippocratem quarto die Tetano affectos interire, ſed infrà hoc tempus poſſe periclitari; undè & prima, & ſecunda, & tertia die etiam obire poterunt: quamquam & pleroſque novi etiam ad ſeptimum periiſſe, qui nimirùm viribus, & ætate præpotentes, violentiam morbi diutiùs ſuſtinere potuerunt.

Veriſimile autem eſt ex majori, vel minori vitioſi humoris aciditate, ejuſcemodi varietatem Tetano affectis evenire: ubi enim aciditas pontica nervos affecerit, & præter contorſionem, ac rigiditatem, ſtuporem attulerit, certè mors citiùs accidet, atque inevitabiliter; ubi verò potiùs corpulentia, quàm acore ſummo nervi fuerint divexati, non ſolùm in longius tempus Tetanus protrahetur, verùm etiam paulatim remittetur, & in ſalutem deſinet.

Etſi inſuper Hippocrates dicat poſt

quar-

quartum diem Tetano correptos ſanos fieri, non tamen credendum eſt ſtatim, & abſque ullo auxilio medico illos ſanari, cùm nervi, & muſculi affecti non ſubitò in priſtinum ſalutis ſtatum remitti poſſint, abſque eo, quòd humores per illos diffuſi ſenſim diſſolvantur, & evaneſcant. Quare exponendus aphoriſmus eſt, ut licèt poſt quartum diem Tetano correpti mortem evadant, poſt longius tempus tamen in priſtinam ſalutem reſtituantur. Sed & neque perpetuò verum eſt, quòd poſt quartum diem mortis periculum effugiant, cùm aliquando obſervatum ſit, etiam in ſeptimo, atque etiam poſt ſeptimum illos eſſe periclitatos. Fortè autem, tempore Hippocratis citiùs ſanabantur, ſive ob ſalubriorem incolatus conſtitutionem, ſive ob fortiores corporum temperaturas, ſive etiam ob temperatiorem victus rationem.

Quod denique pacto iſti juvari poſſint, ut ſaltem poſt quartum diem mortem effugiant, & in ſalutem revocentur, inquiſitione dignum. Et quoniam muſculorum, & nervorum affectus dependentes ab humoribus, vel ſudore copioſo, vel abundantiori urina ſolvi conſueverunt; proindè opportunum erit utroque hoc præſidiorum genere in illis uti. Verumtamen vitanda erunt ea, quæ acriorem conditionem nacta ſunt, & volanti alkali prædita, ne ſcilicet ex his nervi, & muſculi proritentur, & convulſione impenſiùs afficiantur. Conferunt eapropter, quæ molliter laxando, blandè admodùm humores alliciant, & educant, unde decocta, ſeu potiones quidem humefacientes, ex medicamentis tamen diſſolventibus, & roborantibus paratæ, proficuæ erunt; itemque ſudores proliciantur ex balneis vaporoſis, quibus & pori cutis leniter laxentur, & humores in muſculis, & nervis impacti molliantur, ut ſine noxa fluitent. In eundem uſum ſæpiùs contulere unctiones ex oleis, & linimentis emollientibus ſimul, & roborantibus: quod ſanè perpetuò obſervandum in omnibus affectionibus nervorum.

APHORISMUS VII.

Quibuſcumque morbi comitiales fiunt antè pubertatem, mutationem accipiunt, quibuſcumque autem vigeſimoquinto ferè commoriuntur.

Dixerat *Aphor.* 45. *Secundi* Hippocrates, juvenes morbo comitiali correptos, mutatione maximè ætatum liberari; ubi pro juvenibus, juniores expoſuimus; nunc eandem ſententiam clariùs explicans, inquit, ante pubertatem mutationem illos accipere, poſt vigeſimumquintum annum verò, ferè ſemper commori ſolere.

Comitialis morbus idem eſt ac Epilepſia, quaſi ſupra captio, quoniam Epileptici veluti à ſuperis, ſeu divinitùs capti, ac fulmine icti videntur, vel quòd ſupernis partibus, ideſt cerebro, afficiantur; cumque publicè, & in comitiis plerumque corriperentur, perterritis adſtantibus, iiſque mox etiam abſcedentibus, comitia finiebantur, Comitialis morbus appellatus eſt. Hinc Quintus Serenus cecinit.

Eſt ſubiti ſpecies morbi, cui nomen ab illo eſt,
Quod fieri nobis ſuffragia juſta recuſat.

Sepè etenim membris atro languore caducis
Concilium populi labes horrenda diremit.

Is ergo ſi ante pubertatem accidat, mutationem, & quandoque etiam ſanationem facilè ſortietur; ineunte nimirùm ætate juvenili. Eſt autem pubertas, ætas illa, quæ à decimoquarto ad vigeſimum primum, vel vigeſimumquintum annum extenditur, & quamquam pleriſque viſum ſit à decimooctavo anno ad vigeſimumquintum, non puberes, ſed adoleſcentes eſſe appellandos, attamen pubertas hic, & adoleſcentia ſimul unà confunduntur. Itaque ſi contingat puberes intra hoc tempus, & ante vigeſimum quintum annum corripi morbo Comitiali, in ætatem vegetiorem, puta juvenilem progreſſi, mutationem in meliùs ſubibunt.

Sed qua de cauſa id accidat, non benè convenit inter Interpretes. Major autem illorum pars cum Galeno exiſtimat id illis benè ſuccedere, quia pueritia, & pubertas propter humiditatem, & cruditates, in ea ætate faciles, obnoxia eſt Epilepſiæ, ut propterea Puerilis morbus ſit etiam appellatus; facta autem mutatione in juventutem, humida illa temperies in ſiccam, magiſque calidam tranſmutatur, indeque fieri, ut mutationem in melius ſubeat. Verùm crediderim id potiùs evenire ex ſolidiori, conſiſtentiorique fibrarum nervearum textura, quippè quæ, per ætatum mutationem, magis, magiſque confirmantur, & exoluta illa acri ſanguinis ſeroſitate, non tam facilè deinceps nervi proritantur, nec aliunde vitium in reliquis humoribus inductum, adeò contumax, & pertinax erit, ut per ejuſmodi ætatis mutationem nullatenùs infringi, ac tandem ſubigi poſſit: verumtamen neque dixit Hippocrates revera poſt pubertatem Epilepſiam ſanari, ſed in meliùs ſolùm abire: fieri enim poteſt, ut epileptici inſultus adhuc poſt pubertatem repetant, non ſint tamen adeò infenſi, ut violenter adhuc extorqueant, & convellant; quinimmò & rariùs, & per longiora intervalla moleſtent, quemadmodùm pluries à nobis eſt obſervatum. Jure ergo ſcriptum eſt, tum hic, tum *aphor.* 45. *ſecundi*, mutationem ſolùm accipere. Sed & aliquando contigit mutationem hanc epilepticos ſubiiſſe in aliam ægritudinem aliquantò degenerem. Novi quemdam, qui cum epilepticus in pubertate fuiſſet, poſt vigeſimumquintum annum non ampliùs epilepſia, ſed palpitatione, & cordis oppreſſione laboravit, citrà ſenſibilem mentis læſionem; ſed & plerique ſtatus mutatione, uti puellæ ab erumpentibus menſtruis, aut inito connubio, promptè admodùm convaluere.

Advertere tamen eſt, quòd ejuſmodi mutationes in melius, faciliùs contingent ſervata ſimul exacta victus ratione; unde ſi fortaſsè puber epilepticus errata in victus genere perpetim committeret, proculdubio etiam poſt vigeſimumquintum annum eundem comitialem morbum eſſet perpeſſurus. Hinc qui mutationem in melius etiam ſub ſpe recuperandæ ſalutis ſunt opperituri, exactam victus rationem ſervent oportet, & cum illa ſalubrioris quoque aeris incolatum, quemadmodum ex cit. *aphor.* 45. *ſecundi* colligere eſt.

Quoniam verò poſt vigeſimumquintum annum epilepticos interire ſcribit Hippocrates, dubitari proinde poteſt, num de illis intelligat, qui

qui in pubertate epilepſiam contraxerunt, an verò, qui poſt vigeſimumquintum annum epilepticos fieri contigerit, ac propterea his recuperandæ ſalutis ſpes omnis abſit. Et ad primum, putaverim eos intelligi interituros, vel ſaltem cum epilepſia commorituros, qui licet ad ſenium perducti, poſt vigeſimumquintum annum in epilepſiam inciderint; ſecus verò, qui ex pubertate affecti beneficium mutationis poſt vigeſimumquintum annum non ſunt ſortiti: etenim hi plerumque conſeneſcunt, & ſenſim, ac pedetentim mutatione aliarum ætatum in melius ſemper abeunt; Qui verò poſt vigeſimumquintum annum, morbum comitialem incurrunt, duplici ex capite videntur difficulter convalituri, uno quidem, quia in juventute corripiuntur, unde is cauſam proculdubio præpotentem arguit, cui ætas juvenilis obſiſtere non potuit: altero, quòd nullam in melius mutationem ſint in cæteris ſuccedentibus ætatibus ſperaturi, quippè per has ſemper in pejus ruunt, fatiſcente natura per ſanguinem, cæteroſque liquores, qui ſemper, ſemperque hebetiores, acidioreſque evadunt: Quamquam, ſi fortaſse ex male ante acta vita morbus comitialis acciderit, poſſit uſu medicamentorum, & ſalubriori regimine inſtituto, in meliorem etiam ſtatum ille revocari. Verùm Hippocrates de ea epilepſia videtur hic loqutus, quæ ab his, quæ ſponte per ætates homini accidunt, provenire ſolet, nulla propemodùm externa cauſa perſpecta.

Sed an revera ſimul unà illa affecti commoriantur; ulteriùs ex textu addubitare licet. Verùm cùm Hippocrates ſcripſerit illos, *ferè commori*, ideſt ſimul unà conſeneſcere; & ad interitum perduci, propterea probabilius eſt dicere, non omninò, & infallibiliter ad mortem uſque patientes comitari, ſed ut plurimùm ſolùm. Quo pacto non ſemel vidimus etiam in ætate conſiſtenti, & in prima ſenectute, epilepſiam deſiiſſe, ſuperſtite adhuc patientis vita. At verò non inde deducendum eſt, eos qui ultrà vigeſimumquintum annum ſunt hoc morbo correpti, eſſe in ſenio commorituros, nam ineunte virilitate, plerumque viſi ſunt periiſſe, commutata præſertim Epilepſia in Apoplexiam. Quare verbum illud *commori*, non debet referri ad ætatem ſenilem patientis, quaſi verò ad ultimam ætatem morbus ipſe protrahatur, & tandem deſinente vita, deſinat; ſed debet referri ad ipſum morbum comitialem, qui cùm non ampliùs patientem deſerat, eò illum deducit, ut tandem interficiat, adeòque ſimul cum ejuſdem interitu deſinat; ut propterea videatur quodammodò dici poſſe commori morbum cum interitu ægrotantis.

Quibus denique præſidiis ejuſcemodi ægritudini, tam ante, quàm poſt pubertatem, occurrendum ſit, latè à nobis enarratum *in parte Medicinæ practica*.

APHORISMUS VIII.

Quicumque morbo laterali laborantes, in quatuordecim diebus non repurgantur, ii ad ſuppurationem vertuntur.

De pleuritidis progreſſu, & eventu agit hoc aphoriſmo Hippocrates, illamque intra quatuordecim dies non repurgatam, in ſuppurationem tendere docet. Verùm ad exactam aphoriſmi intelligentiam,

Digitized by Google

gentiam, oportebit plura primùm examinare.

Et primò, cùm de pleuriticis agat, qui intrà quatuordecim dies non repurgantur, in dubium verti poteſt, an computus iſtorum dierum fieri debeat ab initiante, & cruda pleuritide, an verò à pleuritide ad maturationem, declinationemque perducta. Pro cujus difficultatis ſolutione meminiſſe decet, pleuritidem eſſe ſpeciem inflammationis factam à ſanguine alicubi in vaſis ſanguiferis pleuræ, vel etiam pulmonis (qua parte præſertim pulmo ſuperiori pectori alligatur) hærente. Non enim videtur hìc Hippocrates de pleuritide, quam ſpuriam vocant, ſermonem feciſſe, quippè cùm is ſubdat, ad ſuppurationem verti, & nonniſi quæ exquiſita dicitur, utpotè à ſanguine facta, in ſuppurationem verti poſſit, proculdubio quæ exquiſita eſt, videtur hìc ſpecialiter adnotata. Cùm ergo inflammatio à ſanguine facta egeri nequeat, priuſquam maturitati ſubjecta fuerit, id quod circà ſtatum accidit, proinde probabilius videtur dicendum de pleuriticis ſermonem habuiſſe, qui jam ad declinationem morbi pervenere; quamobrem computus dierum quatuordecim repurgationis, à fine ſtatus, vel ab initio declinationis deſumendus eſt; atque adeò illi pleuritici in ſuppurationem deducentur, qui poſt ſtatum, & maturitatem pleuritidis per dies quatuordecim in poſterum non repurgabuntur. Et quidem inflammatione jam edomita, & concocta ejuſdem materia, illam dirumpi neceſſe eſt, & paulatim per ſputum expurgari; cùm verò contingit ejuſmodi expurgationem intercipi, aut impediri, fortè ex imbecillitate naturæ expellere nequeuntis per tuſſim, vel ob multitudinem peccantis humoris, vel ob craſſitiem ejuſdem, vel ob viarum anguſtiam, vel ob loci diſtantiam, vel ob thoracis, aut pulmonis impotentiam, vel ob aliam ſimilem cauſam, profectò detenta materia ſuppurabitur, indeq; commutabitur pleuritis in empyema; unde etſi prior morbus deſinat, novus, & quidem pejor ſuperveniet; id quod ab Hippocrate tum hìc, tum clariùs infrà manifeſtiſſimè declaratur. Itaque cum pleuritis ad declinationem perducta, & ſanguis illam faciens jam fuerit maturatione ſubactus, ſi per ſuccedentes quatuordecim dies non fuerit integrè repurgatus, ac per anacatharſim excretus, certè commutabitur in pus, & morbus in empyema degenerabit.

Dubitari prætereà poteſt, cur Hippocrates terminum ejuſcemodi repurgationis dies quatuordecim conſtituerit, cum cæteroqui Anaxion pleuriticus relatus ab eodem 3. *epid.* nonniſi à die, qua cœpit expuere, nempè à decimaſeptima uſque ad trigeſimamquartam, qua judicatus eſt, fuerit repurgatus. Et dicendum quatuordecim dierum terminum fuiſſe hìc ab Hippocrate conſtitutum, quia ex eodem *lib.* 2. *aphor. tex.* 23. omnes acuti morbi in quatuordecim diebus judicantur, facto tamen initio à die, qua revera acuti evaſerunt; hinc non abſre in hoc aphoriſmo dixit, *in quatuordecim diebus non repurgantur*. Anaxion verò pleuriticus memoratus in Epidemiis, cœpit decimaſeptima die pauca dumtaxat expuere, & deinceps abundantiùs. Quinimmò niſi ſudore fuiſſet judicatus, proculdubio in longiùs tempus ægrotaſſet. Quare ſuppuratione facta à ſputo abundantiori, verè intrà quatuoedecim dies fuit repurgatus,

tus, ac poſtremò etiam ſudore judicatus; Atqui ſi hunc terminum tranſegiſſet, in aliam planè ægritudinem lapſus eſſet.

Ulteriùs dubitari poteſt, num revera de pleuritide mens Hippocratis ſit exponenda. Nam in vulgata latina verſione ſcribitur, *quicumque morbo laterali*: morbus autem lateralis latiori ſignificatione aliam pectoris ægritudinem referre poteſt. Verùm dicendum in græco Codice ſcribi pleuriticos, qui propriè pleuritide, ſeu membranæ ſuccingentis coſtas inflammatione correpti ſunt; in quam ſanè expoſitionem reliqui omnes Interpretes conveniunt. Neque enim, ſi de morbo laterali, qui coſtis, & muſculis intercoſtalibus externis accidit, ſermo foret, poſſet indè anacatharſis, & repurgatio per ſputum expectari, quæ hic ab Hippocrate memoratur: modò ſputum, & anacatharſis ſperari poteſt dumtaxat in morbis pectoris, partes internas, non externas afficientibus.

Adnotat etiam, & rectè Heurnius materiam debere eſſe expectorabilem, nam ſi fortaſsè præ ſui craſſitie, & viſcoſitate, non facilè concoqueretur, & longius tempus exquireret ad ſubeundam maturationem, profectò tempus hoc loco aſſignatum ab Hippocrate dierum quatuordecim ſufficiens non eſſet peragendæ repurgationi. Verumtamen cum de pleuritide loquatur Hippocrates, & hæc plerumque, cùm præſertim exquiſita eſt, à ſanguine concreto fiat, facile ſuppurabili, idcircò non abſq; ratione terminus dierum quatuordecim eſt adjectus, quo planè ſpatio veriſimile eſt, poſſe materiam jam concoctam expurgari: humor autem craſſus, & viſcoſus nonniſi in pleuritide ſpuria obſervari ſolet, qui longius tempus expoſtulat.

Deniq; ut ejuſmodi incommodo futuræ ſuppurationis, & imminentis empyematis occurramus, juvabit toto hoc ſpatio dierum quatuordecim, ea adhibere medicamenta, quę anacatharſim promoveant, & facilitent, cujuſmodi ſunt, quæ ex hyſſopo, hyperico, hedera terreſtri, tuſſilagine, & ſimilibus parantur, aquæ, ſyrupi, extracta, tincturæ. Confert etiam in idem balſamum Peruvianum, ſperma ceti, elixir proprietatis Helmontii, balſamum ſulphuris, præſertim terebinthinatum, & his ſimilia.

Si hæc repurgatio fortaſsè deficiat, conſueverunt practici in opem diuretica ſufficere, quoniam non rarò expertum, materiam in pectore collectam, aut in pulmonibus hęrentem, fuiſſe per vias urinarias eductam; quamvis hoc non tam facile ſit, nec dum benè conſtet apud Anatomicos per quos ductus eò ferri poſſit. De qua re alibi.

APHORISMUS IX.

Tabes fiunt præcipue ætatibus à decimooctavo uſque ad trigeſimum quintum.

QUoniam à pleuritide ſuppurata, nec deinceps ſufficienter repurgata empyema ſit, cui poſtmodùm Tabes adjungitur, idcircò referens Hippocrates damna ex non repurgata in pleuriticis materia, ſubdit in hoc aphoriſmo, Tabem, ſeu græcè Phthiſim, exoriri, eamque potiſſimùm à decimooctavo anno ad trigeſimumquintum.

Et quidem quotieſcumque materia, quæ pleuritidem faciebat, ad ſuppurationem perducta eſt, nec deinde intrà ſpatium quatuordecim die-

dierum repurgetur, in thoracis cavo colligitur, & mox tum pravo halitu, tum corpulentia pulmonem, indeque circumgyrantem ſanguinem inficit. Quoniam verò ab infecto pulmone, immò etiam à præſentia puris exulcerato, ſimulque unà vitiato ſanguine, accidit febris, quæ hæcticæ naturæ eſt, proindè fit, ut tabes oriatur, ſeu univerſalis corporis conſumptio. Cùm enim ſanguis pure infectus ſalinam acritatem nanciſcatur, indeque plus juſto diſſolvatur, & glutine privetur, quo ſcilicet partes cunctæ corporis nutriuntur, fit propterea, ut ſenſim illæ macreſcant: quippè pus ſanguini communicatum, tam potenter illum vitiat, ut partibus accedens, loco nutrimenti, acre venenum evadat.

Sed cur ſcriptum ſit in hoc aphoriſmo id potiſſimùm evenire à decimooctavo ad trigeſimumquintum annum? Neque ſolùm in caſu pleuritidis non repurgatæ, ſed etiamſi ex quacumque alia cauſa tabes oriatur, ut propterea videatur indiſcriminatim locutus Hippocrates de facili hujus ætatis contabeſcentia ad trigeſimumquintum annum uſque, reliquis ætatibus exceptis. Immò, ut ex græca voce Phthiſis deducitur, ſpeciatim videtur voluiſſe deſignare illam ſpeciem tabis, quæ ex ulcerato, vel aliter affecto pulmone contingit. *Fuchſius in comm. iſtius aphor.* rationem deducit ex Galeno, qui *in comm.* 29. *lib.* 3. exponens ægritudines juvenilis ætatis ibidem ab Hippocrate enarratas (ubi præ cæteris ſputa ſanguinis, & tabes referuntur) non ad ætatis rationem, ſed ex accidenti, adoleſcentiæ, & juventuti tabem evenire interpretatur, quia adoleſcentes, & juvenes plerumque ſaliunt, currunt, clamant, digladiantur, belligerant; venationem, aliudve genus laboris, vel exercitii immodici exercent. At cauſæ iſtæ, ut alibi quoque à nobis eſt dictum, communes eſſe poſſunt reliquis ætatibus. Sed & neque Hippocrates eorum, quæ ex accidenti eveniunt, hic habuit in animo meminiſſe, ſed dumtaxat, quæ ratione ætatis contingunt, etenim limitavit tempus à decimooctavo ad trigeſimumquintum: quod ſanè non feciſſet, ſi id ex accidenti tantùm evenire putaſſet. Crediderim eapropter ego id potiſſimùm ea ętate contingere, quia ſanguis tunc etiam in ſua conſtitutione permutatur: cùm enim in præcedenti ætate puerili pars ejuſdem glutinoſa, & auctifica prævaluerit, ſenſim poſtmodùm incipit pars vivifica virtute præcellere, & acrior, tenuiorque fieri, quę propterea orgaſmum in arteriis, & venis efficit, ut facilè oſcilla vaſorum aperire queat; hinc ſanguinis ſputa, & partium ſpiritalium eroſiones accidunt, potiſſimùm verò pulmonis ſua natura laxioris. Sed & propter ipſius acritatem, nutricationes non tam benè fiunt, quemadmodùm in ętate præcedenti; unde etiam fit, quamobrem per ætatem juvenilem contingant faciliùs febres ardentes, vulgò ex bile fieri putatæ, ſive potiùs ex ſanguine acriori, ſummoperè ad fermenteſcendum idoneo.

At verò neque dixit Hippocrates tantummodò in hac ætate tabem accidere, *præcipuè* ſolùm; nam poſſunt quoque tabes in aliis ætatibus evenire, & non ſolùm ex prænarrata cauſa, verùm etiam ex aliis innumeris, potiſſimùm ex diſtillatione ferina, ex tuſſi vehementi, ex pleuritide ſuppurata, ex angina, aliiſque, quæ ſanè ſunt præſenti apho-

aphoriſmo comprehenſa ex ejuſmodi ætatis adoleſcentis, & juvenilis conſtitutione. Non tamen hinc negaverim ſpecialius tabem notare voluiſſe, quæ ex pleuritide ſuppurata, nec deinde repurgata procedit, de qua præcedenti aphoriſmo mentio facta eſt, ut anteà pariter animadverſum.

APHORISMUS X.

Quicumque ab Angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in ſeptem diebus pereunt; Si verò hos effugerint, ſuppurantur.

NOn facilè quis huic aphoriſticæ ſententiæ aſſentietur, ſi ſuperficie-tenùs ſolùm, & ut verba textus ſonant, illam accipiat; etenim qui fieri poteſt, ut ab angina liberatus incidat in pulmoniam, & deinde in empyema; ſi ab angina liberati, penitùs ſanati dicendi ſunt: ſi ergo omninò ſanati, proculdubiò nequibunt ex præcedenti morbo in alium delabi, qui cauſam, & originem à priori mutuetur. Verùm huic difficultati facilè fiet ſatis attenta Hippocratis elocutione, is ſiquidem dixit: *qui ab angina liberantur*, ideſt vim, violentiamque illius effugiunt, ob quam periculum ſuffocationis incurriſſent, eo quòd muſculi laryngis inflammati intercipiunt aeris ingreſſum, egreſſumque, remanente intereà cauſa materiali inflammationis. Hinc genuinus Hippocratis ſenſus erit, quòd illi, qui ex angina videntur liberati, ſed citrà inflammationis maturationem, aut reſolutionem, & ſine ulla manifeſta materiæ expurgatione, cùm humor ille inflammationem faciens aliò transferatur, & in pulmonem promptiſſimè decumbat, ſequitur, ut ex una ægritudine, nempè ex angina, incidant in peripneumoniam, ſeu pulmonis inflammationem: ſunt enim partes iſtæ, per quam inter ſe contiguæ, & tum per muſculos, aſperam arteriam circumtegentes, tum etiam per arterias, alioſque inconſpicuos ductus mutuò conſentientes, unde promptè admodùm humor inflammationem in gutture faciens, ſponte ſua poteſt in pulmonem decumbere; quamobrem ex illius translatione deſinit inflammatio in muſculis gutturis, & conſequenter deſinit angina, ſed ſupervenit pulmonis inflammatio, ac peripneumonia. Appoſitè igitur Heurnius aphoriſmum hunc ita legit: *Qui ex anginoſis fiunt peripneumonici*: quandoquidem non ſemper ex angina contingit peripneumonia; ſed ſi fortaſsè, qui anginoſi erant, videantur ab angina evadere citrà ſuppurationem, & purulenti humoris evacuationem, cùm non poſſint tam repentè, & ſalubriter ab illa ſanari, niſi humor, qui inflammationem faciebat, aliò trāſferatur, benè proinde ſcriptum eſt, in peripneumoniam illos delabi. Ex tranſitu autem iſto, etſi patientes ab angina, ſeu ab inflammatione gutturis, & faucium liberentur, non tamen vitæ periculum effugiunt, quippè peripneumonici facti, intra ſeptem dies, adhuc periclitabuntur: etenim non minoris acutiei, & malitiæ eſt peripneumonia, quàm ſit angina, cùm ob maximam reſpirandi difficultatem, febrem acutam, ac continuam, contracta in laxa pulmonis ſubſtantia inflammatione, facillime ægrotantes mortem incurrant. Id quod clariùs expreſſit Celſus *lib*: 2. *cap*. 7. *Si angina ſubitò finita eſt, in pulmonem id malum tran-*

tranſit, idque ſæpe intrà ſeptimum diem occidit.

Statuitur autem ab Hippocrate iſtius exitii terminus ſeptima dies, non quòd propriè ad ſeptimum diem peripneumonia protrahi debeat, ut interitum afferat, ſed quòd intrà hoc temporis ſpatium mors contingere poſſit; unde non dixit ſeptimo die pereunt, ſed in ſeptem diebus, ſive ut clariùs explicat Fuchſius, Celſum in hac parte ſecutus, intrà ſeptem dies, cùm & ante ſeptimum, quarto ſcilicet, quinto, aut ſexto die, peripneumonia interimere poſſit.

Sed quamvis facillimè interire poſſint ægrotantes ex humore in pulmonem tranſlato, tum ratione ipſius partis affectæ reſpirationi deſtinatæ, tum etiam ratione febris adjunctæ acutiſſimæ, non tamen omninò neceſſe eſt, ut ſubindè pereant, quaſi quòd inevitabiliter ſint ex peripneumonia interituri; unde meritò ſubjunxit Hippocrates: *Si verò hos effugerint, ſuppurantur*; ideſt, ſi ſpatium ſeptem dierum tranſiliant, quia humor in pulmonem delapſus mitioris naturæ ſignificatur, facilèque ſubigibilis, & ex altero capite natura præpotens denotatur, quæ potuit tanti morbi impetum, & violentiam ſuſtinere, profectò delapſus humor in ſuppurationem in poſterum vertetur, atque adeò prior morbus commutabitur in alium, atque ex peripneumonia fiet empyema: ſanguis enim ibidem hæreſcens, & qui inflammationem excitavit (ut ſuperiùs etiam notatum eſt) maturitati ſubjectus vertetur in pus. Quare ſemper ac inflammatio in ſui augmento necem non attulerit, ſed ad ſtatum perducta, naturæ concoquenti ſubiicitur, deſinet proculdubio in ſuppurationem; quemadmodùm in externis inflammationibus paſſim experimur. Eſt tamen verum, quod aliquando non vera inflammatione, ſed potiùs eryſipelate affecto pulmone, fortaſsè quia ſanguis tenujor eſt, inſenſibiliter, vel ſenſibiliter per ſudorem peripneumonia terminari poteſt: quamquam rarò fiat, ut ab eryſipelate pulmonis ægrotantes evadant, cùm plerumque phrenetici moriantur, ut pluries expertum in praxi, quod etiam ab eodem Hippocrate memoratur 2. *de morbis*.

Quoniam verò ſcriptum eſt ab eodem 6. *aphoriſmorum* 37. *Angina correpto, ſi tumor fiat in collo bonum, foras enim morbus deducitur*; fieri poteſt, ut exindè evitetur peripneumonia, adeoque mors, vel ſuppuratio, quia ſcilicet humor anginam faciens non ad pulmonem, ſed ad partes exteriores colli deducitur: At nec ſemper id conferet, niſi ſolùm cùm per tranſpoſitionem humoris ad partes colli exteriores, interiores affectæ liberantur; Nam ſi fortaſsè contingat, quòd tumor in collo appareat, nec ſubindè muſculi gutturis affecti exonerentur, certè majus vitæ periculum imminebit, quoniam extramiſſio humoris ad partes colli externas non ſequitur criticam naturæ depoſitionem, ſed potiùs arguit multitudinem peccantis humoris, qui cùm non totus poſſit in partibus internis gutturis abſumi, occupat ulteriùs partes externas, & vitæ periculum non minuit, ſed adauget.

APHO-

APHORISMUS XI.

Qui tabe moleſtantur, ſi ſputum, quod extuſſiunt, grave olet injectum carbonibus, & capilli à capite defluunt, lethale.

CUm ſuperioribus aphoriſmis de quibuſdam inflammationibus tum gutturis, tum pectoris, & pulmonis in ſuppurationem verſis egerit, nunc eventus indicia ad prognoſim pertinentia tradit, atque generaliter inquit: tabidos in interitum deſinere, quoties ſputum, quod extuſſiunt injectum carbonibus malè olet, & capilli à capite defluunt.

Debent autem iſta duo ſimul in empyicis copulari, ut interitum portendant, quandoquidem aliquando obſervatum eſt, ex ſputo purulento, & malè olente, adhuc pleroſque convaluiſſe. Quare junctim illa retulit Hippocrates, ut certius prognoſticum inde deducatur.

Atque hinc clarè etiam colligitur, tabidos hic illum adnotare, qui ex pulmone affecto, & ex empyemate in tabem ſunt delapſi, aliter purulentum ſputum hìc non memoraſſet, neque per tuſſim excretum, ut ex verbis textus manifeſtiſſimè patet. Et quamvis ſæpenumero purulentum ſputum per ſe malè oleat, potiſſimùm cùm pravæ conditionis eſt, & aliquandiù fuerit in pectore detentum; nihilominùs non ſemper in empyemate ejuſmodi fœtorem referre ſolet, niſi ſolùm cùm pulmonis ſubſtantiam ulceratam, & putrefactam redolet, quippe tunc ulcus pulmonis, & ſæpiſſimè etiam ſordidum ſubſequitur. Addidit quoque Hippocrates injectum carbonibus, ut ſcilicet phlegmatis, & ſputi ordinarii portio, ſi fortaſsè cùm pure conjungatur, vi ignis poſſit abſumi, & quod purulentum eſt, in halitus meliùs diffundatur.

Sed & capilli defluere quoque debent, ideſt ſponte ſua è cutis poris decidere: etenim iſti nunquam decidunt, niſi poruli cutis fuerint relaxati, & alimentum, quod illis ſuggeritur, acre, & erodens evaſerit. Unde autem hæc in tabidis contingant, dubitari ſolet. Et dicendum id his evenire ex pure, quod ſive præſentia, ſive halitu ſanguinem circumeuntem inficit, immò diſſolvit, eliquat, erodit, ſuoque glutine privat; quamobrem expertum eſt, ſanguinem in tabidis fluidum plus juſto fieri, & omni glutine orbatum apparere, unde partibus accedens, non ſolùm nutrire, & reficere non poteſt, ſed potiùs acritate infenſa, & venenata, illas extenuat, & arefacit, quo deinde fit, ut capilli in ſuis radicibus eroſi, ſponte ſua decidant. At verò promptiùs è capite defluunt, quàm ex mento, ſuperciliis, aliiſque partibus, quoniam iſtæ ſucculentiores ſunt, & cutim craſſiorem obtinent, at illud exſuccum nimis eſt, & cutim oſſi hærentem habet.

Hinc ergo fieri non poteſt, quin tabidi ad tantam perniciem deducti, non ſint paulò poſt interituri, cùm ex pure fœtido infectus, ulceratuſque pulmo, ſanguinem univerſum, & cor vitæ fontem, virulenta contagione depravet, indeq; totum corpus, & alimento, & vita privet. Accedit tuſſis moleſtiſſima, qua coguntur graves moleſtias, & maximam virium jacturam tabidi ſubire, immò ſomno, & quiete privari, & mille alia incommoda pati,

cum

Digitized by Google

cum quibus vita diù ſuſtineri nequit. His infrà additur alvi profluvium, quo naturalis regio omninò labefactata deſignatur, ut ſequenti aphoriſmo dicitur.

APHORISMUS XII.

Quibuſcumque tabe laborantibus capilli à capite defluunt; iis alvi profluvio ſuperveniente, moriuntur.

POſtquam præcedenti aphoriſmo lethale ſignum eſſe dixit in tabidis, ſi ſputum injectum carbonibus malè oleat, & capilli à capite defluant, nunc quibus capilli defluunt, ſi alvi profluvium ſuperaccidat, mortem præſtò eſſe ſubdit: ſed licet utraque mortem portendant, non tamen tempore indiſtinctam præſagiunt, nam lethale quidem ſignum eſt ſputum malè olere, & capillos à capite defluere, ſed nonniſi poſt aliquod temporis intervallum; at verò cùm poſt defluvium capillorum alvus ſolvitur, mors brevi imminet, nec ad longum tempus protrahitur, ſed intra triduum, vel quatriduum irreparabiliter accidet.

Qua autem de cauſa poſt ſputum purulentum, & mali odoris, itemque poſt defluvium capillorum alvus laxetur; facilè quis dijudicabit ex corruptione à pure inducta, quæ cùm ſanguinem, cæteroſque liquores corporis pertigerit, unà ſimul ductus corporis delaxari neceſſe eſt, & potiſſimùm, qui feruntur in alvum, puta ex ventriculo, ejuſque fermento, liene, jecore, meſenterio, aliiſque viſceribus imi ventris; Quare ex alvi fluxu certò coniicere poterimus univerſam corporis œconomiam eſſe reſolutam, ac proindè extinctis viribus, vitam ipſam eſſe omninò deſituram. Id totum perbellè expreſſit Hippocrates *lib. 1. de morb* his verbis: *Cùm pus ipſum in ventre moram traxerit, totum corpus ab ipſo caleſcit, tum maximè viciniſſimæ partes: caleſcente autem corpore, humidum maximè eliquatur, & quod quidem à ſupernis partibus eliquatur, in ſupernum ventriculum præcipue confluit, fitque pus, ad hoc, quod jam in ipſo eſt. Pars verò ejus etiam in infernum ventriculum defertur, & quandoque alvus ab ipſa turbatur, & hominem perimit, nam cibi ingeſti ſecedunt inconcocti, & alimentum ab ipſis corpori non accedit. Et ſputi ſurſum purgatio non equalis contingit, alvo nimirùm calefacta, & omnia deorſum trahente in ſeipſam: Et à ſputo quidem ſuffocatur, & ſtertit, dum non purgatur: à ventre verò fluente debilitatur, & plerumque perimitur.* Cæterùm hæc nonniſi contingunt tabidis ex diuturno pulmonis ulcere, & febre, ut vocant, habituali emaciatis, quibus nil ultrà videtur toto corpore remanſiſſe, quàm σκελετὸς ſola pelle contectus.

APHORISMUS XIII.

Quicumque ſanguinem ſpumoſum extuſſiunt, iis è pulmone eductio fit.

ETſi tabidi multifariam fieri poſſint adhuc ab affecto pulmone, ut anteà oſtenſum eſt; peculiariter tamen Phthiſici fiunt ex præcedente ſanguinis ſputo, ut dicitur 7. *aphoriſmorum* 15. & 16. Quoniam verò ſanguineum ſputum non ſemper ex pectore, & pulmone emanat, quamvis per tuſſim inde prodeat, idcircò accuratiſſimus Hippocrates indi-

indicia tradens, quibus ejuſmodi eruptionis ſanguinis affectas partes internoſcere poſſimus, adiicit in hoc aphoriſmo ſignum, illudque pathognomonicum prodeuntis è pulmone ſanguinis, deſumptum à modo ipſius rejectionis, & qualitate ſanguinis rejecti.

Et quidem modus rejectionis cum tuſſi eſſe debet, etenim quæ in pectoris cavo continentur, nonniſi tuſſi egeri poſſunt; quamobrem accuratiores Interpretes loco verbi *expuunt*, vertunt (& quidem rationabiliùs) *extuſſiunt*, ſicut & Galenus ipſe in *comm.* innuere viſus eſt: Nam ſimpliciter ſanguinem ſpumoſum expuere tribuitur quoque ab Hippocrate in *Coacis prænotionibus* dextro præcordio dolentibus, atque ex hepate; quamvis nec hic ſpumoſus ſit ex conditione rutilantis ſanguinis, ſed ex ſola interceptione, permiſtioneque aeris in ductibus, vel aſperæ, vel œſophagi, unde foras proſilit, cùm per utramque viam è jecore prodire poſſit, facta ſcilicet in eas partes irruptione à compreſſo per tumidum, dolenſque jecur, diaphragmate.

At verò, quia non ſemper ſanguis, qui tuſſi eiicitur, è pectore, aut pulmone prodit, cùm fieri poſſit, ut è faucibus, gutture, aſpera arteria, in pulmonis bronchia delabens, tuſſi pariter egeratur, idcircò ad differentiam iſtarum expulſionum, adjecta eſt in textu qualitas ſanguinis excreti, ut proindè ſi ſpumoſus ille ſit, floridus, ac rutilans, è pulmone prodire dicatur; qui verò alteriùs eſt conditionis, fortaſsè nigricans, grùmoſus, minimèque floridus, certè ab aliis partibus, quàm à pulmone prodibit, etiamſi tuſſi regeratur.

Solius ergo pulmonis erit ſanguinem ſpumoſum egerere, quoniam in ſolo pulmone iſtiuſmodi ſanguinis qualitas invenitur. Fit autem ſpumoſus ſanguis à mixtura illius cum aere, qui cum pulmones dumtaxat ingrediatur pro uſu reſpirationis, idcircò nullibi, quàm in pulmone, ſpumoſus ineſt.

Et tamen advertendum, quòd tunc ſpumans è pulmone egreſſus ſanguis apparebit, cùm immediatè è ſuis vaſis exilit: nam ſi fortaſsè è pulmone ſanguis guttatim in pectoris cavum extillet, aut etiam in tracheolis aſperæ arteriæ per aliquod tempus detineatur, proculdubio ſpumis expers extuſſietur, quandoquidem ſanguis ibidem reſtagnans, mox concreſcit, & grumoſus egeri poteſt; ſed & contrà falli quoque contingit in eo, quòd multoties tuſſi excretum, credatur è pectore prodiiſſe, cùm tamen ab aliis partibus proceſſerit: Hinc valebit illatio affirmativa, ſecus verò negativa: Nempè, ſanguis ſpumoſus prodit, igitur à pulmone eſt, at non contrà: ſanguis non ſpumoſus egeritur, ergo ab aliis partibus, quàm à pulmone.

Ab ejuſdem inſuper ſanguinis excreti quantitate dijudicare poterimus, num ſanguis ab ipſa pulmonis ſubſtantia, & à vaſis exilibus, per illius ſubſtantiam diffuſis, egeratur; an verò à vaſis majoribus, per quæ ſanguis in circuitum adigitur, uti ſunt vena cava aſcendens, & vena arterioſa, itemque arteria venoſa, & bronchialis. Siquidem cùm ſanguis ex vaſis majoribus erumpit, nedum ſpumoſus, ſed etiam copioſus erit, quinimmò periculum ſuffocationis minabitur; at verò cùm è pulmonis ſubſtantia, & è vaſis exilibus prodit, neque multus erit, neque tam proximum vitæ periculum minatur.

An inſuper ſanguis undecumque

ex

ex ore prodiens è venis, an potiùs ex arteriis egeratur, controverti poteſt. Et ſanè attenta tum qualitate ſanguinis floridioris, tum etiam ejuſdem circulatione, veriſimilius dicendum ex arteriis prodire, quippè in arteriis floridus magis, & rutilans ſanguis invenitur, nec non per arterias ad partes excurrit, per venas verò remeat in cor; immò ſemel venas ingreſſus, regredi non poteſt, impedientibus ſcilicet valvulis. Solùm venæ compati poterunt, ſi fortaſsè fuerint eroſæ, nam tunc ob eroſionem data porta, ſanguis exinde manare poterit. Cæterùm etſi è reliquis partibus pectoris, immò etiam ex aſpera arteria ſanguis poſſit extillare, is tamen neque multus, neque ſpumoſus erit: quippè ſanguis nullibi præterquam in pulmonibus ſpumoſus invenitur. Ex his tandem admonemur, Tabem, ac Phthiſim propriè dictam ab ulcere pulmonis exoriri, idque nonniſi à ſanguinis ſputo, de quo idem Hippocrates *7.aphor.15.& 16.* ſcribit: *à ſanguinis ſputo puris ſputum, à puris ſputo Phthiſis, & mors*; unde tunc propriè Empyici, & Phthiſici morientur ægrotantes, ut præcedentibus aphoriſmis dictum eſt, cùm ſanguinis ſputum præceſſorit, atque ille è pulmone prodierit.

Denique licèt plerique abſq; ſanguinis ſputo, & ulcere pulmonis tabidi referantur, nil tamen huic aphoriſticæ ſententiæ refragabitur, qua ſolùm Hippocrates edocet ſanguinem per tuſſim excretum tunc revera à pulmone prodire, cùm ſpumoſus eſt, atque hinc neceſſariò fieri, ut Tabes, & Phthiſis oriatur, ac poſtremò mors. Hinc autem minimè negatur, poſſe etiam Tabem, ac Phthiſim aliunde proficiſci, etſi ſputùm ſanguinis nullum præceſſerit: attamen verum ſemper erit pulmonem in cunctis tam malè affici, ut ineptus evadat ſanguini perficiendo, & vitæ, ac motui cordis conſervando. Quæ verò ſint medicamenta fluentem hunc ſanguinem ſiſtere, & cohibere valentia, ex noſtra praxi petenda erunt.

APHORISMUS XIV.

Tabe laborantibus profluvium alvi ſuperveniens, lethale.

Quoniam ſuperioribus aphoriſmis dixerat Hippocrates profluvium alvi cum defluxu capillorum mortem paulò poſt tabe laborantibus allaturum, cùm idipſum hìc ferè repetat, creditum eſt à Commentatoribus nil prorsùs novi in hoc aphoriſmo contineri, quod ſuperiùs dictum non ſit; at verò non tam temerè de Hippocrate ſuſpicandum, quòd bis idem omninò repetere voluerit; quamobrem putaverim, aut illum voluiſſe hoc loco tabidos omnes comprehendere, immò etiam alia quacumque de cauſa, aut ægritudine macie confectos, cùm alvi profluvium quibuſcumque extenuatis ſuperveniens lethale ſit, veluti labefactatæ omninò virtutis indicium; Vel etiam ſignificare voluiſſe, ſolam diarrhœam, & alvi ſolutionem tabidis eſſe pernicioſam, licèt cætera alia ſymptomata anteà memorata deficiant; unde quamvis capilli à capite non defluant, & licet ſputum purulentum ingentem fœtorem non redoleat, ſi nihilominùs alvi profluvium tabidis ſuperveniat, lethale eſt, quoniam cùm tabidi veluti omninò extenuati nil habeant, quod egerere poſſint, vel debeant, quinimmò indigeant potiùs reſtauratione, & carnium appoſitione, proculdubio alvi

pro-

Digitized by Google

profluvio ſi corripiantur, mortem obibunt, reſolutis exindè omninò viribus, & labefactata penitùs in ipſis reficiendi facultate. Eſt tamen verum, quòd pro tabidis hìc intelligere debeamus, qui diuturna tabe fuerunt affecti, atque extrema macie conſumpti; his etenim quæcumque evacuatio ſuperveniens pernicioſa eſt, cùm ex quacumque evacuatione penitus deficiant. Neque ſatis eſt, ſi ſemel tantùm alvus laxetur, & excrementa ſolùm deiiciat, ſed omninò neceſſe eſt, ut iteratò, & pluries ſolvatur, & nedùm, quæ ventriculi, & inteſtinorum cavitatem occupant, ſed etiam, quæ in intimioribus partibus continentur, & intrà ductus corporis relicta erant, affluenter egerat.

Accidit quoque, ut aliquando etiam iterata vomitio necem attulerit, itemque immodica urinæ profuſio, ſudor, hæmorrhagia, ſiquidem iſtiuſmodi evacuationes veluti omninò incompetentes tabidis exitium parant, brevique temporis intervallo, quemadmodùm ex ſuperiùs traditis facillimè deduci poteſt.

APHORISMUS XV.

Quicumque ex morbo laterali ſuppurantur, ſi in quadraginta diebus purgantur, à die, qua fit ruptio, liberantur; ſi verò non, ad tabem tranſeunt.

EDocuerat aphoriſmo 8. Hippocrates pleuriticos in ſuppurationem deſituros quandocumque in quatuordecim diebus non forent repurgati, nunc verò eoſdem in tabem lapſuros inquit, cùm intrà quadraginta dies materiam in pectore contentam per anacatharſim non penitùs expurgaverint; unde differt hic aphoriſmus ab illo, eo quòd ibi ſuppuratio portendatur, materia in quatuordecim diebus non repurgata, hìc verò ex eadem præſignetur tabes in diebus quadraginta.

Et quidem cùm pleuritis ſit de genere morborum acutorum, & morbi acuti vel in quatuordecim diebus terminentur, ſi exquiſitè acuti ſint, vel protrahantur ad dies 40. ſi fuerint acuti ex decidentia, & quodammodò ſpurii; proindè quandocumq; pleuritis ad decimumquartum diem judicata non ſit, prorogari poterit ad quadrageſimum, præſertim in aliam ægritudinem commutanda; unde ſi ſpatio quatuordecim dierum materia pleuritidis per tuſſim non fuerit expurgata, vertetur in ſuppurationem, & empyema; à die verò decimoquarto uſque ad quadrageſimum, niſi ſuppurata adhuc per anacatharſim expurgetur, à detento pure in pectore, vel pulmone, tabem, & phthiſim inferet. Hinc humor, qui faciebat pleuritidem, duplicem ſubire poteſt mutationem; alteram quidem, ad diem decimumquartum coctionis, & ſuppurationis, alteram verò expurgationis, ſeu expectorationis, ſpatio quadraginta dierum, quo tranſacto, quia purulentus humor ob diuturniorē morā pulmonē ſimul, & ſanguinem per cor circumeuntem inficit, planè tabē, ac phthiſim, adeòque febrem habitualem, & conſumptionem univerſalem affert.

Quod verò adjectum eſt in textu, illos liberari à die, qua fit ruptio, manifeſtè declarat, ob expurgationem in poſterum ſubſequentem, revaleſcentiam exoriri, quemadmodùm contigit Anaxioni, qui trigeſimaquarta die judicatus eſt. Sed non per hoc, quòd intrà quadra-

Digitized by Google

ginta dies non ſint repurgati, omninò fit, ut tabidi interire debeant, quoniam fieri poteſt, ut etiam ultrà hoc tempus repurgatio protrahatur, & evadant: multoties enim accidit, ut vel ex multitudine, vel ex craſſitie materiei ſuppuratæ ſatis non ſint dies quadraginta ad integrè explendam è pectore repurgationem, unde deinceps adhuc expectoratio deſideretur, ac perduret.

At verò initium hoc quadraginta dierum, non erit à principio pleuritidis deſumendum, ſed à quo die maturatio, & ruptio apoſtematis facta eſt; etenim inde principium faciendum, à quo tempore puris expectoratio haberi poteſt: modò ante maturationem, & ante ruptionem apoſtematis nulla per anacatharſim expectanda repurgatio. Itaque cùm inquit Hippocrates *à die, qua fit ruptio*, certè ab eo tempore computus quadraginta dierum faciendus eſt. Hinc etiam nonniſi poſt quadraginta dies periculum erit futuræ tabis; quoniam tunc tabes accidit, quando materia purulenta in pectore retenta pulmonem infecerit, illumque ulceraverit: veriſimile autem eſt intrà ſpatium quadraginta dierum pulmonem ab ulceratione illæſum poſſe perſeverare, ut proinde ſi totum pus intereà fuerit repurgatum, non ſolùm à pleuritide, & à ſuppuratione, verùm etiam à tabe æger facilè liberabitur.

At quo pacto dignoſci poſſit jam apoſtema ruptum eſſe, indeque pus fuiſſe collectum in cavitate pectoris, plenè edocuit idem Hippocrates *lib. Prænot. Cæterùm omnes ſuppuratos, ex his ſignis cognoſcere oportet. Primùm quidem ſi febris, non dimittit, ſed per diem quidem tenuis eſt, noctu verò amplior, & ſudores multi oboriuntur, tuſſeſq; ac tuſſiendi promptitudo ipſis adeſt, & nihil memoratu dignum expuunt, & oculi cavi fiunt, & maxillæ ruborem contrahunt, & ungues quidem manuum curvantur, digiti verò caleſcunt, & potiſſimùm ſummi, & in pedibus tumores fiunt, & cibos non appetunt, & puſtulæ per corpus enaſcuntur*. Et num in dextro, vel in ſiniſtro latere pus collectum ſit, his indiciis tradit. *Si verò ſuppuratio fuerit in altero latere ſolùm, vertere, & conſiderare oportet in his, num aliquem habeat dolorem in altero latere, & an alterum altero ſit calidius, & ægro in latus ſanum reclinato, interrogare ipſum, an videatur ipſi grave quid ex ſuperno latere incumbere? ſi enim hoc fuerit, in eo latere eſt ſuppuratio, in quo gravitas percipitur*. Quòd verò non in omnibus æquè ſuppurationes fiant, & neque ſuppurata apoſtemata æqualiter in ipſis dirumpantur, edocet expreſsè eodem loco, inquiens: *At verò aliæ ſuppurationes rumpuntur, plurimæ quidem vigeſimo die, aliæ verò trigeſimo, aliæ quadrageſimo, aliquæ verò ad ſexaginta dies perveniunt. Conſiderare verò ſuppurationis principium oportet, ſupputatione facta a die, qua primùm homo febricitavit, aut ſi fortè ipſum primùm rigor apprehendit, & ſi pro dolore gravitatem ſibi factam eſſe dixerit in eo loco, in quo dolebat. Hæc enim in principiis ſuppurationum fiunt. Ex his igitur initiis ſuppurationem juxta tempora prædicta futuram expectare oportet*. Denique an citiùs, vel tardiùs futura illa ſit, ſic poſtremò concludit: *Siquidem dolor, & ſpirandi difficultas ab initio adſint, & tuſſis, & ſputatio perſeverans ad vigeſimum diem pertingat, eruptionem*

tunc

Digitized by Google

tunc expectare oportet, aut etiam prius: ſi verò quietior fuerit dolor, & alia omnia pro hujus ratione, eruptio poſterius expectanda eſt. Neceſſe verò eſt accedere, & dolorem, & ſpirandi difficultatem, & ſputationem ante puris eruptionem. Hactenùs Hippocrates.

In calce tandem Aphoriſmi additur, *ſi verò non, in tabem tranſeunt*, hoc eſt, ſi ſpatio quadraginta dierum non fuerint ex toto repurgati, ratione ſcilicet detenti puris, pulmo inficietur, & ulcus contrahet, atque adeò tabem inferet; quoniam ex diuturna puris per tuſſim repurgatione, ejuſdemque tranſitu per pulmonem, facilè is eroditur, & ulceratur; ab ipſius autem ulcere contingit tabes, & mors. Sed & inſuper quandocumq; materia ex pleuritide ſuppurata intrà hoc tempus expulſa non fuerit, & adhuc perdurat, vereri ſubit à præcedenti pleuritide, ejuſque ſuppuratione, vomicam quoque in pulmone fuiſſe contractam, quæ dirupta puris productionem continuò foveat, ut propterea etſi jugiter per anacatharſim illa egeratur, perpetuò tamen alia, & alia ex ulcerato pulmone effluat, unde puris excreationem in longiùs tempus protrahat, atque perennet.

APHORISMUS XVI.

Calidum, ubi quis ſæpius eo utitur, hæc mala affert, carnis effœminationem, nervorum imbecillitatem, mentis torporem, profluvia ſanguinis, animi defectionem: quibus mors ſuccedit.

Detrimenta calidi hic memorat Hippocrates, relaturus in ſequenti aphoriſmo ea, quæ ex frigido proveniunt. Cùm autem *calidum* dicat, non *calorem*, queri hoc loco primùm poteſt, quid nomine *calidi* voluerit intelligere; & quidem ex ipſamet voce clarè deducitur, non calorem unde ſumptum pro qualitate, ut Scholaſtici intelligere ſolent, is acceptum voluit, ſed rem potiùs calidam, potiſſimùm quia, medicè loquendo, quæ corporibus adhibentur calida, nonniſi res calidæ ſunt, ſive medicamenta, ſive alimenta, ſive alia quæcumque corpora illa ſint, cùm nunquam ſenſiones in corporibus fiant, niſi à rebus ſimiliter corporeis.

At ſi rem calidam, calidumque corpus hoc loco deſignare voluit, videndum de quo ſpecialiter id dictum intelligat. Et benè Fuchſius in *comm.* de aqua calente exponit, quod colligit *ex lib. de uſu humidorum*, unde præſens aphoriſmus videtur deſumptus; quandoquidem damna, qua hic à calido memorantur, niſi illud cum humore conjungatur, neutiquam ſubſiſtere poterunt, nam corpora calida, & areſacientia, ideſt quæ calorem ſiccitati conjunctum habent, haudquaquam poſſunt corporis effœminationem, nervorum imbecillitatem, mentis torporem, profluvia ſanguinis, animi defectionem, & alia conſimilia mala parere, cùm potiùs à ſiccitate, ſeu rebus ſiccis, ac exſuccis contrarii effectus oriantur. Igitur probabilius eſt, voluiſſe Hippocratem hìc notare calida in humoribus, ſeu liquoribus quibuſcumque, potiſſimùm verò in aquis, quæ inter liquida, humidaque corpora primùm locum obtinent: quamquam & uſu diuturnus hypocauſti, longa inſolatio, atque ad ignem immoderata excalefactio, & longior ſub Sole mora, poſſit idipſum afferre,

ſed planè diuturniori tempore, ac exitu difficiliori.

Num inſuper de calido intrà corpus aſſumpto, an potiùs de calido extrinſecùs admoto, poteſt ulteriùs dubitari. Et veriſimiliùs videtur dicendum, ſermonem hìc haberi de calido exteriùs admoto, potiſſimùm de balneis, ac lotionibus aquarum, tam thermalium ſimplicium, & naturalium, quàm artificialium, & compoſitarum. Illa enim, ut experientia conſtat, cutim laxando, & humefaciendo, ſudorem promovendo, ſanguinem eliquando, & lympham extenuando, benè poſſunt, ac ſolent carnes, artus, nervos, & viſcera quæcumque corporis diluere, mollificare, delaxare. Quæ verò interiùs aſſumuntur, prætérquamquod ſæpeſæpiùs per fermenta ventriculi conſentanea, vel diſſentanea calorem amittunt, neque tam facilè in totum corpus calefactoriam vim, & calorem, quem actualem vocant, communicare valent, licèt attenuando, diſſolvendo, acuendo ſanguinem, ſint in cauſa, ut corpus aliquantulum incaleſcat. At verò paſſim experimur balnea, tum naturalia, tum artificialia promptiſſimè ſolere ejuſmodi corporis delaxationem parere.

An prætereà calidum intelligi debeat moderatum, vel immoderatum, ulteriùs quæri poteſt. Et ſanè licèt immoderatum calidum efficaciùs in his omnibus, de quibus ſermo in præſenti aphoriſmo eſt, operetur, nihilominùs ſi verba textus attendantur, videtur calidum adhuc moderatum, fuiſſe hoc loco conſideratum; etenim in aphoriſmo dicitur, *ubi quis ſæpiùs eo utitur*: non videtur autem veriſimile, quod quis ſæpiùs utatur calido immoderato, quod toleratu non eſt tam facilè. Immò ſi fortaſsè Hippocrates voluerit hoc aphoriſmo morem Veterum vituperare, qui frequenter balneis utebantur, certè, quia uſus balneorum non erat, niſi cum moderato calore, dicendum erit moderatum calidum fuiſſe in hoc aphoriſmo deſcriptum. Accedit, quòd calidum hic contraponitur frigido ſequentis aphoriſmi; at verò in aphoriſmo ſequenti, nonniſi frigidum moderatum conſiderandum exponitur; igitur & moderatum calidum in præſenti hoc aphoriſmo, erit quoque intelligendum. Verumtamen pro moderato non intelligimus, quod conſentaneum naturæ eſt, & nullum exceſſum ſupra mediocritatem habet, ſed quod à mediocritate quidem recedit, non tamen extremum frigoris gradum attingit, ut propterea non ſit conveniens naturæ, ſed nec ſit omninò in ſummo poſitum. Idipſum quoque dicendum de calido, quod non ſit in exceſſu caloris urentis, ſed à mediocritate naturæ conſentanea declinet Debet autem calidum iſtud, etſi non multùm excedens, diutiùs tamen, iteratis vicibus, & ſæpiùs adhiberi, ut exinde nocumenta in textu moderata ſubſequi poſſint, aliter ſi ſemel, & brevi adhiberetur, quia non multam in partibus corporis læſionem induceret, neque poſſet relata in aphoriſmo detrimenta afferre. Jure igitur optimo notatum eſt ab Hippocrate, *ubi quis eo ſæpiùs utitur*: quibus verbis denotatur frequens, & iterata rei calidæ adminiſtratio: hac quippè ratione calidum, etſi non multùm excedens, poteſt memorata damna parere, nam quod ſemel, & brevi inferre nequit, iteratis vicibus, ac frequenti uſu, benè poterit excitare.

Damna

Damna autem, quæ hoc loco deſcribuntur, partim ſpectant ad operationes animales, partim ad vitales, partim denique ad naturales: ad animales quidem nervorum imbecillitas, & mentis torpor: ad vitales profluvia ſanguinis, & animi defectiones: ad naturales demum carnis effœminatio, & totius corporis languor.

Qua verò de cauſa carnium effœminatio à calido proveniat, facilè quis dijudicabit, attenta perſpiratione copioſiori cutis, & majori laxitate, quę tum ſudore, tum abundanti per poros cutis evaporatione, è corporibus calidis contingit; hinc motus Ariſtoteles *lib. de long. & brevit. vitæ*, dixit, Æthiopes, & qui Regiones ſub Zona Torrida inhabitant, nedum imbecilles, & effœminatos obſervari, verùm etiam breviſſimam vitam ducere, langueſcente nimirùm vitali partium calore, & diſſipatis ex ambiente calido ſpiritibus, unde totius corporis, & operationum vitalium languor.

Nervorum quoque imbecillitas ex eadem cauſa provenit, etenim quotieſcumque partes ſolidæ corporis, & viſcera quæcumque languent, tum ſanguis, tum omnia fermenta ex illo derivantia, plurimùm diſſoluta, nequeunt liquorem nervorum ſuggerere talem, ac tantum, qualis & quantus neceſſarius illis eſt. Sed & fibræ nerveæ plus juſto à calore delaxatæ, neque firmæ, & conſtantes eſſe poſſunt ad pondus partium ſuſtinendum; quamobrem nervorum imbecillitas contingit, unde etiam reliquæ partes, immò totum corpus languidum obſervatur in omnibus præſertim operibus animalibus. Notavit autem ſignanter Hippocrates mentis torporem, & nervorum imbecillitatem, ut tum ea, quæ ad hegemonicas operationes pertinent, tum etiam, quæ ad operationes ſenſitivas, & motivas ſunt addicta, ſub his duabus vocibus comprehenderet. Et quidem mentis torpor, nonniſi ſignificat hebetudinem operationum animalium, pertinentium ad ſenſus internos, ſcilicet ad imaginativam, æſtimativam, & memorativam; nervorum verò imbecillitas complectitur languorem ſenſuum externorum, & motuum animalium, qui nonniſi per nervos in muſculis peraguntur. Quòd autem calidum frequenter adhibitum valeat etiam ſenſus internos hebetare, patet manifeſtè ex eiſdem rationibus ſuperiùs recenſitis, nam ex illo funduntur humores, ſanguis diſſolvitur, ſuccus nerveus extenuatur, ſpiritus diſſipantur, quibus omnibus deficientibus, neceſſe eſt plurimùm quoque hebeſcere, & infringi prædictas operationes animales, quæ abſque ſanguine vegeto, & nervorum liquore repurgato, itemque ſine præpollentibus ſpiritibus perfici non poſſunt.

Neque ſolùm læduntur, quæ ad animalem partem pertinent operationes, verùm etiam, quæ ad vitales, ubi calidum intrà fines mediocritatis non fuerit coercitum: etenim cùm id ejus ſit virtutis, ut rarefaciat, attenuet, diſſolvat, aperiat, proculdubio laxatis venarum, & arteriarum oſculis, atque eliquato ſanguine, facilè hæmorrhagias excitare poteſt, & quidem non ſolùm reſeratione, ſed etiam eroſione vaſorum, præſertim cùm in aliquibus propter acritatem, promptè admodùm in fermentationem adigitur, & partim diſtendendo, partim etiam proritãdo extrà ſua vaſa proſilit. Hac porrò ratione fit, ut hemor-

rhagiæ faciliùs contingant æſtate, & in Regionibus calidis, quàm hyeme, & in Regionibus frigidis, quandoquidem per æſtatem, & in Regionibus calidis, ſanguis rareſcit admodùm, & promptè fermenteſcit, ſecus verò hyeme, & in Regionibus frigidis. Quia verò non explicuit Hippocrates, unde ſanguis ex frequenti uſu calidorum profunderet, anſam præbet dubitandi, num ex naribus, ore, hæmorrhoidibus, an ex aliis partibus corporis erumpat. Et quidem credere licet, ex omnibus indiſcriminatim poſſe manare, cùm calor æquè benè univerſum ſanguinem fundendo, poſſit omnes, & quaſcumque venas, aut arterias delaxare, ac aperire; ſed tamen ſpecialiùs poterunt narium arteriolæ, ac venulæ veluti delicatiores, ejuſmodi incommoda ſubire, præſertim in adoleſcentibus; quamquam in cæteris etiam hæmorrhoides reſerari poſſint pro varia corporum affectione, & ſanguinis in hanc, vel illam partem irruptione faciliori.

Uſus eſt denique nomine profluvii, græcè hæmorrhagiæ, ut nimirùm oſtenderet non quamcumque ſanguinis evacuationem exinde deſignari, ſed largam, copioſam, & fortaſsè etiam iteratam, ad differentiam illarum ſanguinis evacuationum, quæ guttatim ſolùm fiunt, & modica dumtaxat quantitate, quæque ſtillicidia à medicis appellari ſolent, cùm paucæ nimirùm ſtillæ ſanguinis erumpunt. Quòd autem exitus ſanguinis copioſus, & immoderatus hìc intelligatur, patet ex ſequenti textus dictione: *animi defectionem*; nam animi defectio non ex quacumque ſanguinis evacuatione, ſed ex immoderata, & incompeſcibili procedit.

Contingit autem animi defectio tum ex immodica ſanguinis eruptione, tum etiam ex ſpirituum, & partis ejuſdem floridæ nimia diſſolutione; quamobrem his deficientibus, vivens animo deficit, & perit. Pro animi verò defectione, licèt græcè ſcriptum ſit leipothymia, nihilominùs cùm exinde dicatur ſubſequi mors, certè fortis, & vehemens illa intelligenda eſt, quæ proximè accedat ad ſyncopem, niſi tamen leipothymia pluries repetat, quo caſu, etſi levior, quàm ſyncope ſit, ob repetitionem tamen, facilè poſſet mortem afferre, præſertim ubi quis natura debilis, ex immoderata ſanguinis evacuatione nullo negotio à quacumque animi defectione ſuccumbit.

APHORISMUS XVII.

Frigidum autem convulſiones, tetanos, livores, rigores febriles.

Pergit nunc Hippocrates ad enarranda mala, quæ ex frigore viventibus contingunt, & pari loquendi formula, non frigus, ſed frigidum recenſet, pro quo etiam corpus, & rem frigidam intelligere eſt, eamque potiſſimùm cum humido conjunctam, veluti, aqua frigida, nix, glacies, aliave res conſimilis, quamquam quodcumq; corpus frigidum, etiam durum, ſolidum, ſiccum, pro rata ſua intelligi poſſit, quemadmodùm de calido ſuperiùs dictum eſt; ſed & aer ipſe, qui inter corpora fluida collocatur, ſi frigidus plus juſto fiat, nive, grandine, gelu, itemque ventis borealibus, pari ratione eadem detrimenta inferre poteſt, ut propterea quodcumque extrinſecùs viventia malè afficiens, frigore cujuſvis generis, poterit præ-

prænarrata mala excitare; verumtamen cùm frigidum per comparationem ad calidum, longe admodùm infenſiùs ſit hominum vitæ, quæ calore fovetur, & conſervatur, planè, ut ejuſmodi mala corpori incutiat, intenſiori gradu moleſtare debet, etenim ab intraneo calore aliquatenùs repercutitur, immò facta conſtipatione in poris cutis, aliquandò vis illius fortificatur; niſi propter exceſſum externæ partes hebetentur, & mortificentur.

Cùm igitur extrinſecùs ad motum, vel diuturniori tempore, vel intenſiori gradu, cutis poros conſtipando, effluvia impedit, & ſanguinem circumeuntem in apicibus arteriarum per partes extimas corporis excurrentium, figit, & coagulat, in cauſa eſt, ut aliquando etiam mortificatio ſubſequatur; Hinc ab Hippocrate inter præcipua illius damna referuntur convulſiones, tetani, livores. Convulſiones quidem, & tetani, ob rigiditatem, & contractionem inductam in fibris nerveis, & congelationem in ipſo nervorum liquore, qui propterea nequeat membranas irrorare, & pro rata ſua vigorem iiſdem impertiri. Convulſiones autem hoc loco memoratæ, non motus convulſivi, ſed veræ, & propriæ convulſiones intelligendæ ſunt, per quas nervi, & muſculi rigidi, immobiles, & inflexibiles redduntur, cùm frigoris ſit hebetare, obtundere, & motum cuicumque rei adimere. Tetani verò ad convulſiones etiam referuntur, & quidem univerſales, cùm ex illis univerſum corpus rigidum, & immobile fiat, ut neque ad anteriora, neque ad poſteriora flecti poſſit. Id autem non ſemel expertum eſt in his, qui per loca nivoſa, & montana, hyemali tempore iter facientes, ingentis frigoris incommoda ſubire coacti ſunt.

Accidunt præterea ex frigore livores, ſeu nigrities, & mortificationes in partibus externis eandem ob cauſam, quoniam ſanguis præ frigore conſtipante, nequit per eas partes circumire, ut proinde nec illas poteſt vivificare, unde veluti emortuæ, & viribus, ac calore vitali deſtitutæ, nigrorem ſubeunt, ut in cadaveribus experimur. Obſervatum non rarò etiam eſt in tantam labefactationem externas partes corporis, potiſſimùm manus, & pedes incidiſſe, ut gangrænam incurrerint, & deinde à reliquis partibus ſejunctæ ſponte ſua conciderint, potiſſimum cùm ad ignem, aliudque corpus impensè calidum, repente fuiſſent admotæ. Quo moniti itinerantes per ejuſcemodi loca, non ſtatim ad extremum calorem, & ignem ſe exponunt, ſed ſenſim ac lente pannis laneis, aut tepenti aqua, calorem revocant, quouſque paulatim ſanguis per ſuos ductus remeare incipiat, & circuitum priſtinum repetere videatur. Addit in textu Hippocrates *rigores*, qui licet in vulgata verſione legantur febriles, revera tamen febriles non ſunt, ſed tantum per analogiam tales dicuntur, quòd ſcilicet quemadmodùm initiantibus acceſſionibus febrilibus rigores accidunt cum inæquali corporis concuſſione, & ſenſu frigoris, ita ab externo frigore, vel aeris, vel aquæ circumambientis, corpus univerſum riget, & contremiſcit, inita quodammodò pugna inter ſanguinem arterioſum, vi cordis, & portione vivifica impulſum, ac frigoris externi vi conſtipantem, & repercutientem, atque ita inæqualiter cutim commoventem, & contorquentem. In his autem [illegible]

Digitized by Google

quantum valeat iteratus uſus aquæ ardentis dephlegmatæ; etenim ipſa ſæpiùs, leni frictione, admota, ſimul poros conſtrictos reſerat, & ſanguinem hærentem diſſolvit, atque in motum concitat, & partes roborat, ut propterea cutaneos iſtos livores, per quàm optimè deleat, citrà ſuppurationem, aut ulcerationem. Illam autem, ut efficaciùs operetur, ſolent practici vigorare, adjecta convenienti portione camphoræ, vel etiam infuſis floribus, & ſummitatibus roris marini ad plures dies in loco calido ad digeſtionem convenientem detentis, ut in ea, quæ Reginæ Hungariæ nominatur.

Cæterùm quòd hæc mala ab externo frigore evenire Hippocrates doceat, palàm fit, ex nuper dictis de rigore, & livore partium externarum; quippe rigor, & livor nonniſi ad partes extimas corporis pertinere poſſunt. Res autem frigidæ interiùs aſſumptæ non ſolent ejuſcemodi mala parere; quin & noſtra tempeſtate gelidæ potiones tam in uſu frequenti ſunt, ut in deliciis habeantur, & licèt procedente tempore cruditates, atque inde alia incommoda pariant, haud tamen memorata hæc in aphoriſmo mala excitare obſervantur.

Quo denique pacto inductis ex frigore nocumentis occurrere poſſimus, non erit abs re hoc loco breviter recenſere. Et primùm animadverſione dignum videtur, quòd quamvis his ex frigore malis calefacientibus debeamus opitulari, non tamen illa affatim, ac violenter, ſed ſenſim, atque ſenſim erunt adminiſtranda; nonminùs enim nocere ſolent frigefactis partibus calorifica ſubitò, ac repentè adminiſtrata, quàm frigida, quæ anteà læſerint: experientia enim cuique notum eſt, algentes manus igni repentè admotas, longè graviorem moleſtiam ſubire. Itaque oportebit paulatim amiſſum in partibus calorem reſtituere, pannis lanèis excalefactis, itemque vino calente, aqua ardente, & ſimilibus, cavendo immoderata, humefacientia, & violenter operantia.

APHORISMUS XVIII.

Frigidum inimicum oſſibus, dentibus, nervis, cerebro ſpinali medullæ: calidum verò utile.

Retulit præcedentibus aphoriſmis Hippocrates detrimenta à frigido, & à calido univerſum provenientia, hoc nunc aphoriſmo recenſet partes, quibus frigus ſpecialiùs noceat, & calidum contrà proficiat: & quidem frigidum inimicum oſſibus, cerebro, ſpinali medullæ, nervis, & dentibus; calidum verò eiſdem utile eſſe proclamat.

Rationem ferè communiter Interpretes deſumunt à natura, & conditione partium ſpermaticarum: etenim inquiunt, carnoſas partes, veluti à ſanguine progenitas, ſua natura calidas eſſe, ſpermaticas verò frigidas: ſicut autem carnoſę partes meliùs reſiſtunt agentibus frigorificis, ita ex adverſo partes ſpermaticæ ab his plurimùm offenduntur. Verùm id in controverſiam vertit jampridem Laurentius Joubertus *lib.* 1. *Paradoxor*; qui acriter contendit partes ſpermaticas veluti à ſemine calidiori oriundas, calidiores carnoſis, ſeu ſanguineis debere dici, juxta receptam veterum opinionem, qui exiſtimabunt omnes partes corporis vel à ſemine,

vel

vel à ſanguine, ceu duobus generationis humanæ comprincipiis exoriri; cumque oſſa, cerebrum, ſpinalem medullam, nervos, membranas, aliaſque partes ſimiles à ſemine profectas dicerent, propterea ſpermaticas illas appellarunt. At cùm Recentiorum Anatomicorum obſervationibus compertum jam ſatis ſit, omnes partes corporis primordia ſua ſumere à materia illa albuginea in ovo contenta, nutricationem verò, & incrementum ſolùm à ſanguine, ejuſque portione glutinoſa, proindè fit, ut ejuſcemodi partium corporis diſtinctio vana apud ipſos reputetur, ſed ſolùm, quæ irriguum ſanguinem affluentiùs excipiunt, ſint vivaciores, calidioreſque, quæ verò exiles tantùm arteriolas, & venulas ſortiuntur, debiliores, minùſque calidæ obſerventur; unde quæ carnoſæ dicuntur, ab abundantiori ſanguine, quo irrorantur, ſint calidiores, reliquæ verò ſpermaticæ appellatæ, ob ſanguinis paucitatem, & exilitatem arteriolarum, dicantur frigidæ.

Quo autem pacto frigidum enarratis partibus officiat, breviter hic quæri poteſt, nam etſi hoc apud omnes ratum ſit, non cunctis tamen æquè benè videtur explicatum, potiſſimùm quia experimur frigidam etiam aquam quibuſdam partibus magnoperè prodeſſe, unde dentes, & os, frigida aqua abluti firmantur magis, & oculi pari ratione frigidis lotionibus mirificè vigorantur; unde Q. Serenus:

Sæpè etiam gelida gingivas collue lympha,
Dentibus ut poſſis validum firmare tenorem.

Et Pl. *lib.* 28. *c.* 4. inter remedia doloris dentium, numerat collutionem ex aqua frigida matutino tempore.

Verùm facilè difficultas ſolvetur, attenta cauſa, unde calor in viventibus habeatur: is quippè à ſolo ſanguine eſt, adeòque quas partes ſanguis benè irrigat, & affluenter fovet, ſimul una calefacit, & roborat; at verò ubi nec irrigare, neque fovere poteſt, non ſolùm frigus perſentitur, ſed & gravis noxa percipitur. Cùm igitur cerebrum, nervi, ſpinata medulla, perioſtia, membranæ, aliæque partes modico ſanguine irroratæ, à frigore offenduntur, gravem noxam ſubeunt, ab impedita in ipſis, vel ſaltem magnoperè hebetata ſanguinis circulatione. Sed nedum in ſpecialibus partibus corporis id evenire experimur, verùm etiam in omnibus corporibus debilibus, & extenuatis, quæ vehementer à frigore læduntur, quoniam in his à frigore torpeſcit ſanguis, ejuſque circuitus præpeditur, immò aliquoties etiam hæret, unde poſteà tumores, abſceſſus, inflammationes exoriuntur. Sed & aqua frigida non dentibus, ſed gingivis potiùs prodeſt, facta nimirùm in ipſis corrugatione, retuſiſque in ipſas irruentibus acribus humoribus, ex quibus ſæpenumerò vacillant. Hinc patet quoque de frigido extrinſecùs occurſante ſermonem Hippocratem hic habuiſſe; cùm à frigore præſertim ambiente, vel aeris, vel aquæ gelidæ, vel ventorum borealium, cerebrum, ſpinalis medulla, dentes, & oſſa vehementer afficiantur.

At verò quemadmodùm à frigore prænarratæ partes graviter lædi ſolent, ita ex adverſo convenienti calore plurimùm juvantur; unde Hippocrates in aphoriſmo ſubjunxit, *calidum verò utile*. Et quidem non hic intelligendum calidum vehemens, & immoderatum, nam ex ſupe-

ſuperiùs traditis, non minùs illud nocere poteſt, cùm repente, & violenter adhibetur, quàm frigidum præcedenter inductum; ideóq; moderatum, & conveniens eſſe debet. Quamvis comparatione facta inter frigidum, & calidum excedenti gradu applicatum, levior ſemper noxa à calido, quàm à frigido partibus ſuperiùs memoratis inferatur. Hinc in omnibus affectibus cerebri, ſpinalis medullæ, nervorum, oſſium, aliarumque partium exanguium, uti ſolemus medicamentis tum extrinſecis, tum intrinſecis, moderatè calefacientibus, quin & pro ſpina, & nervis inde exorientibus, ſemper prodeſſe conſueverunt inunctiones ex oleis, ac linimentis calorificis, quibus ſcilicet modicus harum partium calor reviviſcat, & humores, ſi qui fortaſsè ibidem hæſerunt, leniter digerantur, & extenuentur.

APHORISMUS XIX.

Quæcumque refrigerata ſunt, excalefacere oportet, exceptis iis, quibus ſanguis fluit, aut fluxurus eſt.

QUod præcedentibus aphoriſmis Hippocrates de incommodis calidi, & frigidi, quæque à frigore mala oriri poſſent, partibus potiſſimùm exanguibus, nunc in correctionem illorum ſubdit, excalefacienda eſſe ea, quæ præter modum ſunt refrigerata; ut propterea videatur, veluti per corollarium ſuperioris aphoriſmi, documenta tradere, quo pacto tractanda ſint membra à frigore malè affecta: etenim ſi calidum illis utile eſt, certè cùm fuerint refrigerata, calorificis erunt in ſtatum naturalem reducenda, adhibita tamen in ejuſmodi partibus malè affectis diſtinctione; nam alio modo cerebrum, ac ſpinalis medulla, & alio modo dentes, ac oſſa, calefacientibus fovenda erunt.

Quamvis inſuper indiſcriminatim dixerit refrigerata calefacere oportere, & quidem tum extrinſecùs, tum intrinſecùs, calorificis adhibitis, nihilominùs attentis his, quæ in præcedentibus aphoriſmis dicta ſunt, veriſimiliùs videntur extrinſecùs calefacientia commendata, quemadmodùm ſunt fotus, unctiones, balneationes, &c. Neque ſolùm earum rerum, quæ virtute, ac potentia calorem in partibus valent excitare; ſed etiam quæ actuali, ut vocant, calore, fovere, & in priſtinum ſtatum vim, facultatemque illarum reſtituere ſolent, quemadmodùm ſuperiùs diximus de vino calente, de aqua calida, de balneis aquarum thermalium, aliiſque ſimilibus. Idipſum etiam aſſequi licebit beneficio aeris, vel natura ſua calidioris, vel ope artis excalefacti, ut fieri ſolet in laconico, ubi etiam aromata diverſi generis, ſuavem odorem ſpirent, ut exinde & calor, & robur partibus ſuggeratur.

Generale autem hoc præceptum de calefaciendis partibus refrigeratis in aphoriſmo traditum, excipit Hippocrates in his, quæ vel ſanguinem fundunt, vel fuſioni obnoxiæ ſunt, unde in textu ſubdit: *exceptis iis, quibus ſanguis fluit, vel fluxurus eſt*, vel, ut meliùs vertit Fuchſius, *unde ſanguis profluit, aut profluxurus eſt*: etenim licet, quæ refrigerata ſunt, ut reviviſcant, calorifica expoſtulent, nihilominùs indicatione deſumpta à ſanguine fluente, vel fluxuro, veluti à prævalentiori, atque urgentiori, ejuſmodi calefacientium adminiſtratio locum habere non poterit, quippè cale-

calefacientia fluentem ſanguinem magis funderent, & vaſa aperta, aut relaxata latiùs reſerarent, quandoquidem calidi eſt aperire, attenuare, diſſolvere; frigidi verò conſtipare, & cohibere. Hinc in gratiam ſanguinis, ne plus juſto fluat; immò potiùs, ut decet, intra ſuos ductus detineatur, à calorificis cavendum, & corrugantia frigefacientia adminiſtranda erunt.

Cujus autem conditionis iſta eſſe debeant, non admodùm difficilè erit determinare. Equidem etſi frigefacientia generaliter ſanguini fluenti cohibendo proficua ſint, cùm ſubindè ſanguinem in ſuo motu remorentur, & vaſa adaperta corrugent, unde nix ſola ſæpiùs fluentem ſanguinem cohibuit; nihilominùs ſi præter vim frigefactoriam adnexam habeant facultatem ſtypticam, & adſtringentem, proculdubiò efficaciora erunt, cujuſmodi ſunt, quæ ponticam, auſteramque conditionem ſunt ſortita. Hinc hypociſtis, acacia, myrtilli, plantago, centinodium, gallæ immaturæ, cortices granatorum, & alia hujus generis, præſertim albumine ovi excepta, plurimùm in his conferre conſueverunt. Ex vitriolo etiam, & chalybe conficiuntur alia ſiſtendo ſanguini efficaciſſima, itemque ex alumine, bolo armenia, terra ſigillata, cæteriſque. Hinc celebris eſt in uſu externo aqua illa ex his compoſita, arterialis dicta, aqua aluminoſa, pulvis ſympathicus, vitriolum uſtum, cataplaſma ex pilis leporinis, albumine ovi, & ſcoriis ferri, &c. Verùm hæc, & alia plura ex praxi petenda ſunt.

APHORISMUS XX.

Vlceribus frigidum quidem mordax, cutem obdurat, dolorem inſuppurabilem facit, livorem inducit, rigores febriles, convulſiones, tetanos.

CUm præcedenti aphoriſmo Hippocrates frigorifica commendarit in his, quibus ſanguis fluit, aut fluxurus eſt, etſi à frigidis videantur lædi poſſe, nunc uſum illorum excipit in illis partibus, quæ ulceratæ ſunt; licèt in his de ſanguinis profluvio timeatur, quoniam, inquit, frigidum ulceribus nocuum eſt, & valdè pernicioſum.

At liceat aphoriſticam hanc ſententiam clariorem reddere ex *lib. de liquidorum uſu*, unde illa deſumpta videtur; nam ex verſione Leoniceni, nedum obſcura eſt, ſed multis difficultatibus obvoluta. Scribitur autem *cap. lib. de liquidorum uſu. Vlceribus frigida* (ideſt aqua) *mordax eſt, cutem obdurat, doloroſa non ſuppurari facit, livefacit, nigrefacit, rigores febriles facit, convulſiones, retro, & ante diſtentiones*. Vel, ut exponit Cardanus: *Frigidum ulceribus mordax, & obdurat cutim, ſeu ulceris labia, dolores facit, & quæcumque in ulcere ſunt, prohibet ſuppurari.*

Dicitur primò frigidum mordax, quod num intelligendum ſit, ut in cauſa, an verò potiùs, ut ex effectu, difficultas eſſe poteſt. Etenim ſi ut cauſa malorum hìc enumeratorum intelligatur, profectò non omne frigidum ulceribus nocuum dicendum erit, ſed dumtaxat, quod mordax, pungens, & acutum eſt; ſi verò intelligatur in effectu, quodlibet frigidum etiam leve,

Digitized by Google

leve, mordax, & nocuum fiet ulceribus.

Et quamvis ferè cunctis Expoſitoribus congruentius videatur, adjectum frigori verbum illud, *mordax*, referendum eſſe ad effectus ejuſdem, ut inter alia illius mala præcipuum illud ſit, partem ulceratam mordere, vellicare, ac pungere, quod ſanè cuique ulceri valdè nocuum eſt, cùm ulcus quodlibet ſua natura poſtulet, ut ſanetur, à quacumque irritatione, & moleſtia liberum eſſe, eo quòd per irritationem facilè ad partem ulceratam humores confluant, & vaſa proritata aperiantur; ſi nihilominùs conſideretur mordacitas frigoris in cauſa, itaut ſenſus fiat, non omne frigus ulceribus nocere, ſed quod mordax, & acutum eſt, cohærebit planè Hippocratis menti: etenim illud frigus propriè noxium partibus ulceratis percipitur, quod intenſum, pungens, & mordax eſt, cujus cauſa cutis corrugatur, ſanies detinetur, & pars ulcerata compungitur, & elanguet. Sic non rarò à Chirurgis adhiberi conſueverunt ulceribus medicamenta tum actu, tum potentia frigida, quæ tamen, quia moderatè talia ſunt, nullum incommodum afferunt; at verò ſi in gradu excedant, moleſtiſſima fiunt. Et quidem frigidum immoderatum, quale glaciei, poros cutis diſcerpit, & extorquet, cutim ipſam obdurat, livores, & rigores efficit, quemadmodùm in Aphoriſmo dicitur. Illud porrò certum omninò erit, frigidum hoc loco memoratum, quod actuale dicitur, pòtiùs intelligendum eſſe, quàm quod potentia eſt frigefactorium: quamquam Fuchſius, Cardanus, aliique plures Interpretes, nomine frigidi hìc memorati, aquam frigidam dumtaxat intellectam velint, qualis eſt glacialis, quæ & actu, & potentia frigorifica eſt, & non minùs qualitate, quàm corpulentia, immò miſtura ſalium, præſertim halinitri, partibus viventibus nocua obſervatur, adeòque longè magis ulceratis, & morbo affectis inimica. Quòd præterea frigus cutim obduret, patet manifeſtè, quoniam pori cutis ab illo conſtipantur, & adeò arctè vinciùntur, ut perſpirationi impedimento ſint; quamobrem jure optimo ſub nomine amicitiæ à quibuſdam fuit appellatum; cùm autem partes omnes ſtrictim uniat, & coarctet, ea ratione ſimul obdurat, quemadmodùm experimur in luto; atqui humana cutis à frigore hyemali adeò conſtringitur, ut ſæpiſſimè obrigeſcat, & præter duritiem, aliquandò emoriatur. In ulceribus autem frigus, circumpoſita labia denſando, conglutinationem impedit, & ſanguini vivificanti obicem facit.

Sed qua ratione ſcriptum ſit ***dolorem inſuppurabilem efficere***, dubium eſſe poteſt. Verùm ex ***cap. loco de liquidorum uſu*** ſolvitur difficultas: ibi enim ſcribitur ***doloroſa non ſuppurari facit***: ideſt ea, quæ circa labia ulceris continentur, & per ſuppurationem digeri, atque expurgari deberent, admoto frigore detinentur, & ſuppurationi non ſubiiciuntur: ſuppuratio namque ope caloris peragitur, cujus cauſa partes heterogeneæ ab invicem disjunguntur, & ſequeſtrantur; at verò per frigus unà ſimul vinciuntur, & commiſcentur. Sed & fermentatio, quæ omninò neceſſaria eſt in ſuppuratione, per frigidi adminiſtrationem penitùs inhibetur; unde qui humor circum labia ulceris detentus, doloremque afferens, in ſuppurationem deſineret, per frigus

in pus

in pus verti nequit, adeòque inſuppurabilis fit; Hinc dici quodammodò poteſt, frigus ſuppurationem impiedendo, dolorem facere inſuppurabilem.

Inducit quoque frigus livorem, & rigores febriles, parimodo, ac ſuperiùs de effectibus frigoris generatim dictum eſt. Si enim frigus hebetat, obtundit, & mortificat, planè livorem nullo negotio pariet: Rigores autem febriles induci dicuntur à frigore per analogiam eorum, qui febribus rigoroſicis contingunt, ut etiam anteà notatum eſt: quamquam poſſint etiam rigores revera febriles, & febres ipſæ exinde exoriri, quatenùs humores in ulceribus detenti, nec benè repurgati, circumeuntem ſanguinem inficiunt, & indebitam cum ipſo fermentationem excitant, unde poſtmodùm febres rigoribus ſociatæ, immò cum aliis gravioribus ſymptomatibus conjunctæ: ulcera ſiquidem ſordida, & malè affecta, præſertim cùm virulentam conditionem nacta fuerint, facili negotio febres acutas excitant, & cum rigoribus malignitatem atteſtantibus conjunctas. Quòd ſi fortaſsè ſuppurationem intraneam ſubeant, ut non rarò fieri ſolet in partibus muſculoſis, & cavum admittentibus, certè rigor inde ſequetur, & febris, juxtà dictum ejuſdem Hippocratis 2. *aphoriſ.*∴∴ *dum pus conficitur, rigores, & febres expectare oportet magis, quàm jam confecto*.

Convulſiones denique, & tetanos frigus parit in ulceribus, quoniam ex ſuperiùs traditis, frigidum nervis, & cerebro inimicum, abſque ullo ulcere convulſiones, ac tetanos affert; quanto magis excitabit in ulceribus, ubi nedum ſaniei ex ulcere prodeuntis pravitate, ſed & irritatione in partibus ulceratis inducta, quam maximè poſſunt nervi, & nervorum fibræ, ſaltem per conſenſum affici, & impensè proritari, cùm nulla pars extima ſit, quæ ſenſu ſuo non ſit prædita, adeòq; nervis plurimis referta; quandoquidem in ulceribus fieri nequit, quin cutis, panniculus carnoſus, muſculi, aliæque partes nerveæ collædantur, ac diſſocientur. Sed & mala membris particularibus illata, potiſſimùm ab ulcerum ſanie contingunt, quæ ſi fortaſsè per cerebri meditullium diffundatur, aut etiam in ſpinam decumbat, planè nedum convulſiones particulares accident, verùm etiam univerſales, quales tetani, in quibus, & ad anteriora, & ad poſteriora, corpus redditur rigidum, & inflexibile; atque hinc, ubi in aphoriſmo ſcribitur, *tetanos*, in ſupracitato *lib. de liquidorum uſu*, clariùs exponitur *retro, & ante diſtentiones*. Cæterùm frigus potiſſimùm mordax, & intenſum duplici de cauſa ulceratis partibus obeſt, altera ex detenta ſanie plerumque corrupta, altera ex hebetudine, aut mortificatione; unde partes diſtentæ, aut reſolutæ poſtremò remanent.

APHORISMUS XXI.

Eſt autem, ubi in tetano ſine ulceratione, Juvene benè carnoſo, æſtate media, frigidæ aquæ multa perfuſio calorem revocat. Calor autem hæc ſolvit.

Meliùs vertit hanc ex græco Codice ſententiam Fuchſius, inquiens: *Nonnunquam in diſtentione ſine ulcere, juvene mediocri corporis habitu prædito, æſtate media.* Hac quippe ratione coherentiùs ne-

ctitur

ditur hic aphoriſmus præcedenti: ſed & clariùs Heurnius: *Sed tamen fieri poteſt, ut in tetano ulceris experte*; ut propterea ſenſus ſit, aliquando frigidæ aquæ uſum utilem eſſe poſſe; ſive, ut mavult Cardanus, exiſtimans tacitæ cuidam objectioni ex hoc aphoriſmo reſpondere, ſi fortaſsè quis opponeret, frigidam aquam in diſtentione nervorum aliquando profuiſſe, ſed quidem nonniſi ex accidenti ſolùm id evenire, atque in juvene bono corporis habitu prædito, in media æſtate, & abſque ullo ulcere. Fallitur eapropter hinc Galenus, qui putat id perpetuò agendum in quacumque convulſione, dummodò prædictæ adſint conditiones; nam quod aliquando in uſum duci potuit, & ex accidenti tantùm proficere, perperam generaliter prolatum, aut in cunctis commendatum, quis audiet? aliter omninò temeraria dicenda foret ejuſmodi convulſionis curatio, quæ omni ex parte periculoſa, vel admodùm dubia eſt; cùm tamen idem Hippocrates in ſuo Jurejurando ſe quodcumque dubium omninò vitaturum pollicetur. At ſingulas conditiones, quas in aphoriſmo Hippocrates vult eſſe conſiderandas, breviter perpendamus.

Inquit primò *in tetano ſine ulceratione*: in tetano quidem, in quo tam partes anteriores, quàm poſteriores ſunt æqualiter diſtentæ, ut propterea uniformiter frigidę aquæ perfuſio facienda ſit, & æqualis. Si aliquæ partes tantùm forent affectę, puta anteriores, certè non benè conſtaret, ubi aquæ frigidæ profuſio facienda foret, & num potiùs pars ſana exindè læſionem ſubiret, quàm laborans juvamentum eſſet receptura; *ſine ulceratione* verò, hoc eſt, quòd nullum ulcus corpus afficiatur, nam ratione ulceris, aquæ frigidæ perfuſio prohiberetur, quoniam frigidum ulceribus nocuum præcedenti aphoriſmo demonſtratum eſt, unde nullum planè adjumentum in tetano ſequeretur, & ex adverſo maximum detrimentum ulceratæ parti inferretur, ut patet.

Ampliùs dicitur: *juvene benè carnoſo*; pro quo meliùs Fuchſius, *mediocri corporis habitu prædito*: etenim in græco Codice legitur εὐσάρκος, quod non carnoſum omninò, & obeſum, neque gracilè intelligendum eſt, ſed quod mediat inter utrumque. Obeſa enim corpora propter pinguedinem, & venarum, atque arteriarum exilitatem, non multò potiuntur calore, atque adeò facilè ſuccumberent tantæ aquæ gelidæ profuſioni; Graciles verò, utpotè excarnes, neque ſufferro poſſent frigoris vim ex aqua gelida, ſed nec impetum ejuſdem repentinum, utpotè qui non benè reſiſtunt frigidis alterantibus, immò ab his facillimè læduntur. At verò, qui medii ſunt inter obeſos, & graciles, moderatè carnoſi, græcè εὔσαρκοι, utrumque multo faciliùs ſufferunt; ſed & ob ſanguinis floriditatem, indeque vitalem calorem, ac convenientem carnium habitudinem, & fortem viſcerum texturam, minimè à frigidæ profuſione debilitantur, ſed magis, magiſque potiùs vigorantur, facta in poris partium conſtipatione; quamobrem præter bonam corporis conſtitutionem carnoſam, additur in textu, eſſe oportere *juvenem*, cùm in hac ætate quæcumque in ſanguine, & viſceribus neceſſaria ſunt, exquiſitiſſimè inveniantur: ſenes autem, & pueri, veluti impotentes, ab ejuſmodi remedii adminiſtratione excluduntur;

tur;

tur; & meritò, quia pueri carnes molles admodùm habent, ac ſanguinem glutinoſitate potiùs, quàm floriditate præpollentem; & ſenes in utriſque deficiunt. Jure ergo optimo conjunxit Hippocrates juventutem, & carnoſam corporis conſtitutionem, ut ex utroque capite robur partium, & calor vitalis validus in ſanguine preexiſtat, atque per frigidæ profuſionem vehemens in ſanguine fermentatio promoveatur.

Subditur præterea *æſtate media*, vigente ſcilicet æſtu ſummo in aere: cùm enim eo tempore pori cutis laxiores ſint, & tranſpiratio patentior nimis, ut nedum halitus, & vapores è corpore perſpirent, ſed etiam ſudor ſponte ſua ubertiſſimus habeatur, proindè fit, ut frigidæ aquæ profuſione, conſtipatis poris, atque impedita perſpiratione, univerſus calor repercutiatur ad intima, atque impetu quodam adoriatur cauſam morbificam tetani conſervatricem. Neque verò aqua, quæ perfunditur ſimplex, & ordinaria eſſe debet, ſed gelida, etiam nive frigefacta, atque ubertim affuſa, ut nimirùm ſubita, ac violenta fiat in omnibus partibus corporis commotio, obtigeſcente ſimul, vehementerque denſata cute, adeò ut nil perſpirare permittat; ſed calor univerſus per ſanguinis commotionem vehementiorem, ad intimas partes recolligatur, impetatque in muſculos, & nervos tetano affectos. Benè igitur Avicenna 2. *tertii cap.* 7. inquit, *hac perfuſione obſtructis meatibus cutis, & refugiente calore intus, atque collecto, materia illa conſumitur, atque diſſlatur, nervique ad priſtinum redeunt ſtatum*. Quod & Hippocrates ipſe in aphoriſmo adjecit inquiens: *frigidæ aquæ multa profuſio calorem revocat: calor autem hec ſolvit*.

Quomodò autem frigida iſta perfuſio adhibenda ſit, idem Auctor explicat *3. de morbis*, ubi iſtius morbi curationem proponit his verbis: *Aquam plurimam frigidam ſuperinfundito, & poſteà veſtimenta tenuia, pura, ac calida ſuperintegito; ignem autem tunc non adhibeto*. Hinc ſuperinfundendam aquam frigidam jubet, illamque plurimam; deinde cooperiendum eſſe ægrotantem veſtimentis tenuibus, puris, ac calidis, veluti lineis excalefactis, nullo intereà igne admoto, ne ſcilicet calor intrò collectus denuò ad cutim diffundatur, ſed per aliquod tempus ita detineatur, quouſque materia tetani fuerit ſubacta, & nervi in priſtinum ſtatum fuerint reſtituti; id quod ſpatio duodecim, vel viginti horarum ad ſummum peragi ſolet.

Verùm non eſt omittenda Pauli Æginetæ in hac re animadverſio, qui *lib. 3. cap.* 20. admonet, iſtam frigidæ ſuperinfuſionem maximè temerariam eſſe, atque poſteris vituperatam, adeòque à ſeipſo damnatam, devitatamque: equidem niſi naturam adminiculantem habeat, quæ ſubitò cauſam morbificam vincat, & diſſolvat, in maximo periculo æger verſabitur, immò irreparabiliter ſuccumbet. Fieri enim poteſt, ut calor, qui exinde ſperatur revocandus ad intima, atque adeò morbum debellaturus frigidæ aquæ perfuſione potiùs extinguatur; quamobrem factum eſt, ut nemo ampliùs in praxi ſit auſus ejuſcemodi curationem tentare. Sed neque Hippocrates revera illam hìc commendat, ſed ſolùm inquit, qua ratione, illa ſi tentetur, conferat, & quibus in corporibus, quibuſque conditionibus,

bus, cautè adminiſtranda ſit, ut etiam anteà eſt animadverſum: Id quod ſemel tantùm in fœmina quadam 5. *epid.* vehementi dolore ex præfocatione uteri laborante, peractum à ſeipſo memoratur.

APHORISMUS XXII.

Calidum ſuppuratorium non in omni ulcere, magnum ad ſecuritatem eſt indicium, cutem mollit, extenuat, dolorem ſedat, rigores, convulſiones, & tetanos mitigat, capitis ſolvit gravitatem: plurimùm autem confert oſſium fracturis, ſed nudis præcipuè, eorumque maximè, qui in capite ulcera habent, & quæcumque à frigore moriuntur, vel ulcerantur, & herpetibus exedentibus, ſedi, pudendis, utero, veſicæ: his calidum amicum, & iudicans, frigidum inimicum, & perimens.

PLura ſimul hìc Hippocrates de calido, & calidi uſu recenſet, & in quibus juvet, aut debeat adhiberi, quibus verò ex adverſo noceat, debeatque vitari: itemque quas utilitates afferat, & quibus partibus corporis. Hinc præſens aphoriſmus videtur omninò directus ad praxim Chirurgicam, & ad rectam rerum calidarum in ulceribus adminiſtrationem.

Verùm non de quocumque calido corpore, an ſolùm de aqua calida verba faciat, grave dubium eſt apud Interpretes, quandoquidem uſus aquæ, non minùs quàm vini, frequentiſſimus erat apud Veteres, nedum inter epulas, & interius, ſed & exteriùs, atque in lotionibus, balneis, fomentis, cæteriſque, ut propterea pluries utriuſque uſus ſparſim in ſuis operibus Hippocrates meminerit. Et quidem Fuchſius pluribus contendit ſolam aquam calidam hìc fuiſſe ab Hippocrate memoratam, reprehenditque Braſavolum, qui de omni calido illum loquutum arbitratur. At contrà Cardanus acriter in Fuchſium invehitur, & multis conviciatur. Putaverim ego, calidum hoc aphoriſmo indicari moderatum, quia tale eſt ſuppuratorium, ut in textu exigitur: etenim ſi Hippocrates inquit, calidum ſuppuratorium, & quod ſuppurationem facit, moderatum eſt, proculdubio non excedens, ſed naturæ conſentaneum intelligendum eſt; ejuſmodi autem non ſola aqua, ſed quodcumque intra mediocritatis limites verſatur, accipi debet; neque ſimplex aqua, ſed etiam medicata, qualis ex incoctis herbis mollientibus, & anodynis, puta malva, althæa, chamæmelo, parietaria, aliiſque. Pari ratione pinguedines, & adipes animalium, atque omnia linimenta, & cataplaſmata ex iiſdem compoſita intelligenda, quibus planè paſſim utuntur Chirurgi in ſuppurationibus promovendis. In hanc eandem ſententiam conceſſit Galenus 4. *methed. cap.* 5. inquiens: *Fomentum multæ calidę aquę, & omnia, quę calefaciunt, & bumectant celerrimè pus movent.* Quamobrem ſi Braſavolus de omni calido etiam intenſo, & vehementi velit hoc loco loquutum Hippocratem, certè falſum erit; ſi verò de quocumque alio corpore calido, præter aquam, ſed tantùm moderato, non erit, quid illi opponere poſſimus. Quòd autem moderatum calidum ſuppurationem adjuvet, tam manifeſtè patet experimento, ac ratione, ut longiùs in his minimè doceat immorari: calidum namque excedens

dens

Digitized by Google

dens potiùs reſolvit, quàm ſuppurat.

Sed cùm dicit Hippocrates *non in omni ulcere*, oſtendit manifeſtè, non in omni ulcere calidum iſtud adhuc moderatum,& ſuppuratorium, eſſe adhibendum, puta, ut *in comm.* Galenus explicat, ubi ulcera ſordida, & putrida ſunt, vel etiam ubi timetur affluxus humoris, præſertim non facilè ſuppurabilis, ut in carcinomate, phagedæna, aliiſque ſimilibus; itemque in eryſipelate ſuppurato, vel cùm circa ulceris labia inflammatio eryſipelatodes obſervatur: in his enim calida ſive actu, ſive potentia, nocua eſſe ſolent, quippè ſaltem ex accidenti, exaſperant ulcus, febrim arceſſunt, dolorem inferunt, & in diuturnum tempus illius curationem diſtrahunt.

Emergit autem exinde magnum ad ſecuritatem ſalutis indicium, quippè ubi ſuppuratio fit, ibi quoque præter humorum facilè ſubigibilium benignitatem, naturæ concoquentis robur oſtenditur, etenim ſuppuratio opus naturæ eſt, cauſam morbificam ſubigentis. Hinc in praxi Chirurgi omnes ſalutare ſignum exiſtimant in ulceribus quibuſcumq; pus concoctum apperere; contra verò, cùm loco ejus ſanies tenuis, ichor, aliuſve ſimilis humor exudat, malignitatis nota eſt; & ubi per ſuppurationem certa promittitur ſalutis ſpes ægrotanti, ita ex adverſo exitus infauſtus timetur, vel ſaltem non facilis ad curationem, & conſolidationem ulceris reductio; ſed & in ejuſmodi pravis ulceribus, in quibus ſuppuratio nulla apparet, neque in poſterum ſperatur futurum pus conveniens, haudquaquàm calido ſuppurante, ſed potiùs exſiccante medicamento utendum, quod etiam ſua ratione detergat, & emundet, vel etiam corrigat, temperet, & pravitati reſiſtat.

Dicitur prætereà calidum cutim emollire; nam ſicuti ſuperiùs dictum eſt frigidum obdurare, & conſtipare poros cutis; ita nunc à calore eodem emolliri, & relaxari, apertiſſimè demonſtratur. Verùm calidum iſtud, nedum moderatum intelligendum eſt, ſed etiam humori alicui conjunctum; nam calida, quæ ſuppuratoria ſunt, humefacientia quoque pro rata ſua eſſe debent, ut exinde cutim mollificare valeant: quamquam non rarò calidum cuti admotum, evocando ex internis partibus humores, & præſertim ex glandulis ſubcutaneis, humiditatem ſibi aſſociat, ſi non per ſe, ſaltem ex accidenti, attenuando, aperiendo, & diſſolvendo.

Pari ratione ſubditur etiam, extenuare: quoniam ſive puris egeſtione, ſive inſenſibili tranſpiratione, ſive etiam diſſolutione tenuium partium, ex humoribus, & lympha diſſolutarum, ſemper calidum quodcumque extenuat, & extenuando evaporat, ſaltem tractu temporis longiori. Atqui placuit Heurnio *in ſuo contextu*, huic dictioni addere *craſſam*, ſive materiam cuti hærentem, ſive ad eandem confluentem, ut propterea legat in ſua verſione: *craſſam extenuat*: equidem ſive craſſities iſta in cute ipſa conſideretur, ſive in humoribus ibidem hærentibus, planè vi caloris utraque diſſolvi, & extenuari benè poteſt; quamobrem tumidam cutem in ulceribus levi, blandoque calore ſucceſſivè digeri, & in priſtinum ſtatum reduci licet, ut tandem cæteris partibus complanetur, & humores ipſos circa labia ulceris reſtagnantes, ejuſdem caloris, & remediorum calefacientium benefi-

beneficio, paulatim quoque dilui, & per ſuppurationem expurgari, extenuarique.

Hinc pariter oſtenditur qua ratione dicatur dolorem ſedare, quemadmodùm ex ſupra traditis, maniſeſtiſſimè deducitur, etenim digerendo ea, quæ circa labia ulceris, immò in ipſa ulceris cavitate continentur, & dolorem inferunt, vel in cauſa ſunt, ut dolor percipiatur, dolorem ipſum rationabiliter ſedare dicuntur. Quare ſive vacuando, ſive rarefaciendo, ſive abſtergendo, ſive temperando, ſive diſcutiendo, tum humores, tum flatus, dolorem lenire benè poterit. Sed & licèt humores deſint, ſi ſolùm pars ulcerata ab infenſa qualitate proritetur, aut à frigore malè afficiatur, ſolet non raró calidi alicujus medicamenti beneficio moderari, cùm ex anteà dictis frigus viventi cuicumque parti, potiſſimùm nerveæ, infenſum ex omni parte ſit; calidum verò proficuum, & ſalutare, quin & majora, gravioraque ſemper detrimenta viventibus accidunt à frigidis, quàm à calidis, præſertim moderatis.

Mitigat quoque calidum rigores, convulſiones, & tetanos, oppoſitis ſanè de cauſis, quibus frigidum hęc eadem anteà afferre dicebatur; etenim extenuando, & diſſolvendo vitioſos humores, hæc mala inferentes, ſanè conferet calidum in prænarratis nervorum, & muſculorum ægritudinibus; tum quia cauſam rigoris, & convulſionis adimit, tum etiam quia partes affectas roborat.

Capitis etiam ſolvit gravitatem, idque non ſolùm ex jam dictis rationibus, verùm etiam quia plerumque gravitates fiunt à lympha craſſiori reſtagnante in meningibus, vel in glandulis cerebri corticalibus; illa autem calidis fomentis diluta fluit in partes inferiores, & vel per nares, aures, palatum eiicitur, vel in articulos decumbit, quemadmodùm experimur in catarrhis. Neque ſolùm calida capiti ſi admoveantur in his conferunt, verùm etiam ſi plantis pedum applicentur; experimur ſiquidem, ut qua ratione humefacti, refrigeratique pedes, cerebrum, & caput afficiunt, & humiditatibus opplent; eadem & opitulentur, ſi calidis fotibus, ac lotionibus vigorentur. Hinc conſueverunt practici ad deducendos humores à capite aqua calida pedes abluere, & in gravedine, ſtupiditate, aliiſque capitis affectibus cum ſopore conjunctis plantas pedum aqua ardente ſæpiùs fovere. Experimur quoque per ſolos halitus, atque odores cerebrum levari, & à confluentibus, aut reſtagnantibus humoribus, ſive ſenſibiliter, ſive inſenſibiliter exonerari, cùm ſuffitus aromatum, odoroſa medicamenta, tabaci fumus, itemque gummi animæ, ſuccini, aliarumque rerum ſimilium olfactus, plurimùm in capitis affectibus ſoporoſis conferant. Dixit autem ſignanter Hippocrates *capitis ſolvit gravitatem*: nam ſi fortaſsè alia ægritudinis ſpecie caput, & cerebrum afficeretur, aliter planè res hæc tractanda foret: at verò gravitas in cerebro plerumque à ſero, lympha, atque conſimilibus humoribus humefacientibus, & gravantibus dependet.

Prętereà calidum conferre dicitur oſſium fracturis; & quidem duplici de cauſa, & quòd oſſa affecta frigidum habeant inimicum, ex anteà probatis, & quod fracta nonniſi calidorum ope glutinari, & couniri poſſint, cùm alioqui frigidum ulceribus omnibus infenſiſſimum ſit. Idipſum expreſsè etiam edocuit idem Hip-

Hippocrates *lib. de fracturis*, & *libro de articulis*. Addit inſuper, *ſed nudis præcipuè, eorumque maximè, qui in capite ulcera habent*; quod etiam teſtatur *lib. de liquidorum uſu*. Nudata enim oſſa ſi frigido ambienti exponantur, facillimè liveſcunt, & ſi fortaſsè fracturam quoque paſſa ſint, gangrænam incurrunt. Quamobrem periti Chirurgi omnem induſtriam ſolent adhibere, ut ejuſcemodi vulnera, ulcera, & fracturæ oſſium, potiſſimùm cranii, à frigore ambientis, & à quibuſvis aliis frigidis alterantibus præcaveantur, per faſcias, ligaturas, aliaque ſimilia integumenta: id quod etiam Recentiores agunt fotu aquæ ardentis, balſami Neapolitani, aquæ vitæ Reginæ Hungarię, aliorumque medicamentorum roborantium, & calefacientium. Optimè ergo Cardanus hoc loco habet: *Trifariam calor in his neceſſarius eſt, & quatenus in ulcere omni calida conveniunt, & quatenùs omni oſſi denudato, & quatenùs cerebro, ne lædatur, conſulendum eſt.*

Nedum autem oſſibus fractis, & denudatis, potiſſimùm in capite, confert calidum, ſed etiam cunctis aliis partibus, quæ à frigore hebetantur, emoriuntur, aut ulcerantur. Et quidem iſtæ præſertim cenſendæ ſunt partes nerviceæ, & membranoſæ, de quibus anteà dictum eſt ab Hippocrate, quòd frigidis admodùm lædantur. Artus quoque corporis à frigidis alterantibus offenduntur, ut quemadmodùm ſuperiùs eſt notatum, aliquandò ſponte ſua decidere contigerit, uti Galenus etiam meminit *lib. de differ. morbor. cap.* 4. ſed quomodò ex frigore ulcerari poſſint partes, ut in textu dicitur, rectè exponit Fuchſius in pernionibus, qui hyemali tempore accidunt, & ſæpiſſimè ulcerantur magno cum dolore, ac difficulter poſtmodùm curantur, atque nonniſi in æſtate.

Idem etiam Hippocrates *lib. 6. epidem.* edocet à frigore vehementi non rarò venas dirumpi, indeque ulcera tum externa, tum interna excitari. A nimio quoque frigore paſſim experimur ſcindi, & ulcerari partes extimas corporis, quæ magis expoſitæ ſunt aeri, illiuſque vehementi alterationi, quam maximè ſubiiciuntur; unde manuum, & labiorum ſciſſuræ. Porrò in his, aliiſque ſimilibus, ſicuti frigidum in cauſa eſt, ut findantur, & ulcerentur, ita ex adverſo calidum conferens, & ſalutare evadit, præſertim ſi intra medioctitatis limites adhibeatur: nam revera ab uno extremo ad aliud tranſire, atque adeò applicare vehementer, & repentè calefacientia, etiam periculoſum, ut in expoſitione aliorum aphoriſmorum dictum eſt.

Nocet quoque frigidum his maximè, quibus in capite ulcera naſcũtur, eadem profectò ratione, qua mox oſtenſum eſt frigidum ulceribus quibuſcumq; & capiti univerſaliter officere: cùmque Hippocrates dicat indefinitè de ulceribus in capite enatis, non eſt, ut id ad hæc, vel illa ulcera coarctemus, quippè cuicumq; ulceri nocuum illud exiſtimandum eſt; facilè enim etiam levia ulcera inde graviter afficerentur, & mortificationem, aut gangrænam ſubirent, nõ ſine gravi vitæ periculo. Quamobrem jure optimo conferre his calidum hoc loco memoratur, tum ratione ipſius ulceris, tum etiam ratione partis ulceratæ, atque eo magis, ſi ad mortificationem vergat, ut oſtendunt verba illa, *& iis, quæ à frigore moriuntur, aut ulcerantur*.

Digitized by Google

Herpetibus quoque calidum prodeſt: cùmque Herpes, vel ſimplex ſit, & miliaris dictus, vel excedens, & ulceroſus; notatur hìc ſpeciatim, qui exedens eſt, quoniam ad claſſes ulcerum revocatur, de quibus Aphoriſmus hìc ſpecialiter eſt inſcriptus; Quod ſanè videtur hoc loco notandum, ſiquidem herpes vulgò creditur progigni ab humoribus biliosis, & calidis, qui creduntur, ſed falsò, indicare refrigerantia, non calefacientia, ut hìc Hippocrates recenſet.

Denique inquit Hippocrates conferre calidum *ſedi*, *pudendis*, *utero*, *& veſica*; & ſana quidem ratione, quoniam hæ partes ſunt de genere exanguium vulgò ſpermaticarum: quemadmodùm enim ſuperiùs dictum eſt, frigidum eſſe inimicum oſſibus, dentibus, nervis, cerebro, ſpinæ, ita planè nocuum putandum quoque eſt memoratis in hoc aphoriſmo partibus, quales ſunt pudendæ, uterus, & veſica, ut conſtat ex Anatome.

Concludit eapropter aphoriſmum Hippocrates: *his calidum amicum eſt*, *& judicans*; *frigidum inimicum*, *& perimens*: ut ſcilicet peroratione aphoriſticam ſententiam decernat; quòd ſicuti prædictis partibus calidum convenire ſtatuitur, ſic ex adverſo frigidum ſit exiſtimandum undequaq; nocuum, & funeſtum, ut propterea nulla de cauſa poſſit in uſum duci frigorificorum medicamentorum adminiſtratio, quotieſcumque partes iſtiuſmodi laborant, & ulceri, vel præſenti, vel imminenti ſubjectæ ſunt.

APHORISMUS XXIII.

In his frigido eſt utendum, unde fluit ſanguis, aut fluxurus eſt, non ad ipſa admoto, ſed circa ea, unde influit, & ubicumque inflammationes, aut veluti incendia quædam ad rubrum, & floridum, ſanguine recenti, tendunt, iis ipſis admoto: nam veteribus nigredinem affert. Eryſipelas etiam non ulceratum iuvat: nam exulceratum lædit.

al. inflammina, vel flammei ardores.

QUoniam anteà meminerat, calidorum adhibitionem non conferre in his, quæ ſanguinem fundunt, ac propterea tacitè frigidum commendaverat; hoc proindè aphoriſmo nedum id expreſsè memorat, ſed etiam addit modum, & locum, ubi frigida admovere expediat. Primùm autem monet utendum eſſe frigido, unde fluit ſanguis, aut etiam unde fluxurus eſt, ad reprimendum ſcilicet illius fluorem; ejus namque beneficio ſanguis figitur, & detinetur, ac ductus ipſi coactantur. Mox verò adiicit, illud nequaquam adhibendum eſſe ſupra ipſas partes ſanguinem fundentes, ſed juxta, & circa ipſas; ſiquidem frigidum ulceribus nocuum eſt, & immediatè parti ſanguinem fundenti admotum, ſanguinem ipſum cogeret, & cogendo grumefaceret, graviori cum periculo, tum ipſius partis, tum totius. Jure ergo adnotat circa ipſas partes frigidum eſſe admovendum, ut nimirùm ſanguinem per ſua vaſa excurrentem, quodammodò remoretur, craſſiori nimirùm illo reddito. Verum tamen ſummoperè expediet, nedum frigefacientibus dumtaxat uti, verùm etiam pro rata ſua adſtrin-

gen-

gentibus, quemadmodùm anteà notatum eſt. Sed & nedum in ipſa parte proximè ſanguinem fundente medicamenta frigorifica applicanda ſunt, ſed etiam proderunt in aliis partibus, unde fortaſsè majores arteriarum, & venarum trunci derivant, quod etiam ſignificare voluit Hippocrates per particulam illam *unde*; ut propterea conſueverint peritiores Chirurgi etiam frigefacientia, & adſtringentia medicamenta adhibere ſupra jecoris, & lienis regionem, quoties ſanguis per venas ſedis, aut etiam per vias urinæ exitum habeat. Sic pariter exeunte ſanguine per narium hæmorrhagiam, nedum naribus ipſis, verùm etiam fronti, cervici, & jugulo medicamenta cum fructu admoventur. Idipſum quoque operari licebit in partibus, per quas ſanguis fluxurus eſt: etenim quæ fluentem ſanguinem cohibent, fluxurum multo faciliùs antevertunt.

De inflammationibus quoque, potiſſimùm futuris, par ratio militat, ut partes ipſæ inflammationem ſubeuntes frigidis foveri debeant, ne inflammationem ipſam contrahant: cùm enim frigida poros, & meatus corporis coarctent, prohibent proindè, ne ſanguis in illis excipiatur, & hæreat; undè vulgò frigida dicuntur habere vim repellendi. At verò, ut tuto iſta adminiſtrentur, nonniſi ſtatim ab incipiente inflammatione partibus ſunt adhibenda, antequam inflammatio fiat, & ſanguis reſtagnet. Cæterùm poſt factam inflammationem, locum habere non poterunt, quoniam tunc ſanguinem magis, magiſque ibidem figentia, vel irreſolubilem redderent, vel gangrænam excitarent. Quod de inflammationibus dixit, protrahit quoque ad flammeos ardores, ſive phlogoſim, & efferveſcentiam in partibus inductam, ubi nimirùm dolor excitatur cum ardore, qui ſolet eſſe prænuncius inflammationis. Eſt tamen ſummoperè advertendum non cuicumque parti, quæ inflammationi, aut phlogoſi obnoxia videtur, infrigidantia iſta tutò admoveri poſſe; etenim ſi partes ignobiles ſint, & exindè timeatur repulſum humorem in partes nobiliores vergere poſſe, proculdubio frigorum adminiſtratio periculoſa erit. Hinc laborantibus articulis, atque corporis emunctoriis, nemo audet uſu frigidorum, humores fluentes, aut fluxuros repellere; ſolùm autem in affectibus capitis, aliarumque partium principalium infrigidantia epithemata tutiùs admoventur; quamobrem in phrenitide, oculorum inflammatione, aliiſque affectibus calorificis, & inflammatoriis partium ſuperiorum, oxyrhodina, ſtillicidia, lotiones, & balneationes infrigidantes, in praxi adhiberi ſolent. Addit in textu Hippocrates *ad rubrum, & ſubcruentum, ſeu floridum tendentia*, ut ſcilicet exindè moneamur in tenuiori ſanguine, vel etiam acriori, iſta locum habere poſſe, & cùm de recenti fluxio facta eſt, ſecùs verò cum ſanguis aliis humoribus eſt commixtus, & ex diuturniori tempore partibus hæſit; nam ut idem Hippocrates ſubdit, *veteribus*, ſeu potiùs inveteratis, *nigredinem, & livorem affert*, & ſubindè facilè gangrænam.

Poſtremò etiam in Eryſipelate non ulcerato frigidum convenire inquit, eadem prorſus ratione, ut nimirùm fluentem illum humorem repellat, & per ſuos ductus in alias partes diſtrahat. Quod tamen intelligendum, ſi eryſipelas leve ſit, & ex tenui humore oriatur, qui facilè corrigi, &

inverti poſſit ab uſu frigefacientium medicamentorum. Cæterùm in aliis periculoſa erit ejuſmodi infrigidantium adminiſtratio, cùm craſſus, & multus humor, nec tam facilè corrigi, aut transferri poſſit, quin ex adverſo facilè in partes internas repat, & longè majorem noxam afferat, nam *eryſipelas ab extra intro verti malum*. Quod denique dixit de eryſipelate non ulcerato, excipit omninò in ulcerato eryſipelate, tum quia frigidum ulceribus omnibus mordax eſt, & inimicum, tum etiam quia ulceratum eryſipelas plerumq; illegitimum, & ſpurium eſſe ſolet, adeòque non à ſimplici humore tenui, & volatili, ſed à commiſto, craſſo, & acido progignitur, qui frigefacientium uſu magis denſatur, & aceſcit. De qua re legendus eſt Galenus *lib. 2. ad Glauc. cap. 1. & 14. method. cap. 2. & 3.* At experimentis nunc tandem conſtitit, ſpiritu vini eryſipelata quæcumque aboleri, ſicut etiam beneficio medicamentorum acidum abſorbentium, temperantium, aut difflantium, ad quorum claſſem infrigidantia hìc ab Hippocrate memorata referri poſſunt.

APHORISMUS XXIV.

Frigida, qualis nix, & glacies, pectori inimica: Tuſſes movent, ſanguinis profluvium, & deſtillationes.

DE his, quæ frigida dicuntur præſertim actu, loquitur hìc Hippocrates, & nedùm ſi aquea, & liquida illa ſint, ſed & cujuſcumque generis, etiam ſolida, dummodò frigorificam vim referant, & refrigerare valeant: cùmque is utatur exemplo nivis, & glaciei, certè intelligenda quoque illa ſunt, quæ extremè frigida dicuntur, quippè nix, & glacies ſummè infrigidantia obſervantur. Et quoniam anteà dixerat, frigida convenire partibus ſanguinem fundentibus, aut quæ proximè diſpoſitę forent illum fundere, ſi nimirùm circà illas eſſent admota, propterea nunc excipit eas, quæ ad pectus pertinent, ſiquidem ſummè frigida pectori inimica ſunt, ubi tantum abeſt, ut ſanguinem fluentem, aut fluxurum cohibeant, ut potiùs affluentiùs promoveant, & extimulent, ac prætereà tuſſes excitent, & deſtillationes, ex quibus major fit ſanguinis commotio. Et quidem ſunt frigida hęc pectori inimica, non ſolùm quia pectus oſſeum eſt, & frigidum oſſibus hoſtile obſervatur, ſed etiam ex eo, quòd comprimendo thoracem, & muſculos reſpirationi addictos coarctando, eidem magno impedimento fit; quinimmò ſi fortaſsè exinde ſanguis fundatur, per frigidorum adminiſtrationem, facilè poſſet congelaſcere, atque in pectoris cavo detentus gravem noxam pulmoni, & cordi, immò manifeſtum vitæ periculum minari.

Frigida tuſſes quoque movent, tum aſperam arteriam vellicando, tum etiam coarctando illius cavitatem, unde natura ſollicitaretur ad expulſionem per tuſſim, quæ ſpecialis motus pectoris, & pulmonis eſt, conantis expellere ea, quæ prædictas cavitates occupant, & impediunt. Hac eadem ratione promota tuſſis ſanguinis ſputum excitat, & ipſum fortaſsè fluentem impetu ſuo magis propellit; prætérquamquod frigidum, ut anteà ex eodem Hippocrate eſt notatum, venas dirumpit, & ſanguinis exitum inducit.

Denique deſtillationes excitant, potiſ-

Digitized by Google

potiſſimùm conſtringendo, & corrugando glandulas capitis, & cervicis, immò cerebrum ipſum, quod magna glandula ab Hippocrate appellatur, potenter addenſat, quemadmodùm etiam edocuit Galenus 3. *aphor. comm.* 12. Sic experimur in algenti hyeme catarrhos, & deſtillationes excitari, eaſque pernicioſas admodùm, cum acritate, & ſalſilagine, ex prohibita è poris corporis tranſpiratione. Meritò ergo Hippocrates in aphoriſmo uſum frigidorum in his, & conſimilibus caſibus tacitè vituperare videtur, etiam ſi aliundè illa, ratione fluentis ſanguinis viderentur indicata. Porrò ſi frigida extrinſecùs admota nocua ſunt pectori, multò magis eadem infenſa putanda ſunt, cùm intrinſecùs fuerint adhibita, quippè ſi dumtaxat laryngem pertingant, ſolent ſæpiſſimè tuſſes moleſtiſſimas parere, & alia plura incommoda cęteris adhuc partibus inferre; unde aquæ gelidæ, glaciales, & nivoſæ pernicioſiſſimæ eſſe conſueverunt, & qui populi illis utuntur, internis doloribus ſæpeſæpiùs primùm affecti, ſputum mox ſanguinis, hæmorrhoidum fluxum, obſtructiones, & in glandulis coli potiſſimùm tumores irreſolubiles, ac ſtrumoſos ſubeunt.

APHORISMUS XXV.

Tumores articulorum, atque dolores abſque ulcere podagras, ac convulſiones, horum plurima frigida aqua largè effuſa levat, & extenuat, ſolvitque dolorem, nam modicus torpor dolorem ſolvit.

COmmendat pariter in hoc aphoriſmo Hippocrates uſum frigidorum, & præſertim aquæ in doloribus, & tumoribus articulorum, etiamſi podagricam referant conditionem, modò ſine ulcere illi ſint, verùm neque indiſcriminatim, & in omnibus, ſed aliquibus tantùm, quemadmodùm deſignant verba illa, *horum quidem plurima*.

Et quidem tumores articulorum, neque omnes, & quicumque articulis accidere ſolent, ſed ſolùm, qui à calidis, tenuibus, & acribus humoribus fiunt; ſi enim fortaſsè ab humoribus crudis, phlegmaticis, aut lymphicis penderent, proculdubio frigidæ aquæ ſuperaffuſio utilis non foret; ſed neque in abſceſſibus, cùm ſcilicet in articulos humores decumbunt. Non quidem in tumoribus à cauſa frigida, & craſſa, quandoquidem per frigidorum appoſitionem, nec ad exſolutionem, nec ad ſuppurationem illa diſponeretur, quinimmò craſſior, & denſior effecta, irreſolubilis evaderet, vel noxam in articulis, & in oſſibus inferret inemendabilem, quemadmodùm contingere ſolet in ea ſpecie tumorum, quæ vulgò *ſpina ventoſa* appellatur. Neque in abſceſſibus, quoniam humores in articulis depoſiti, frigidorum admonitione, poſſent in partes nobiliores recurrere, quemadmodùm ab uſu repellentium medicamentorum evenire ſolet. Itaque in illis dumtaxat tumoribus exponendus videtur aphoriſmus, in quibus tenues, acres, & calidi humores peccant: ſed & adjecit in textu Hippocrates *dolores*, quare junctim articulorum tumores, & dolores hic intelligendos interpretabimur; undè frigidorum adminiſtratio, videtur potiùs in gratiam doloris ſedandi hoc loco commendata: nemo enim in Arte medica, vel mediocriter verſatus rationabiliter frigida in tumoribus articulorum adhibebit, niſi illi fuerint

Digitized by Google

rint cùm dolore conjuncti, ad ſedandam nimirùm moleſtam illam in articulis ſenſionem, quoniam dolor eſt de genere illorum ſymptomatum, quæ invertunt curationem, & ſpecialiùs ſui remotionem expoſtulant. Ut autem id expreſſiùs adnotaret Hippocrates addidit in textu *podagricos*; quandoquidem in podagra articuli ſimul tumore, & dolore laborant: cùm autem dolor cum tumore jungitur, acritas in humoribus deſignatur, ad quam retundendam, plurimùm conferre ſolet uſus infrigidantium.

Sed num frigida, quæ hìc memorantur, *actu*, vel *potentia*, juxta veterum medicorum loquendi morem, talia eſſe debeant, controverti poteſt. Verùm quia Hippocrates in textu meminit ſpeciatim aquæ frigidæ, idcircò probabiliùs dicendum videtur frigida, actu talia, eſſe intelligenda. At verò licèt iſta manifeſtiùs notata videantur, non tamen quis inficiabitur poſſe etiam poteſtate talia adminiſtrari. Sic paſſim experimur in doloribus articulorum, etiam podagricis convenienter applicari, & prodeſſe ad ſedandum dolorem, olea infrigidantia, ſuccos plantarum, decoctiones herbarum, itemque cataplaſmata, & linimenta ex his compoſita. Sunt, qui in doloribus podagricis acerbioribus admovent dolenti parti aquam nymphææ, aut ſuccum ejuſdem, ſperma ranarum, oleũ lumbricorum, acetum tum ſimplex, tum roſaceum, & alia hujus generis. Verùm quo pacto iſta opus, & actionem exerant, altioris eſt inquiſitionis, de quo aliàs.

Debent autem dolores iſti eſſe ſine ulcere, nam ſi ex ulcere dependeat, vel cum ulcere ſint conjuncti, frigida admota proculdubio nocebunt, nam frigidum ulceribus eſt inimicum, atque in his admotum non ſolùm dolores nullatenus ſedaret, ſed contra potiùs augeret, & exaſperaret. Neque ſi dolores gravantes ſint, iſta locum habebunt, ſed ſolùm ſi acuti, pungentes, & vellicantes fuerint, quamobrem adjecit *horum plurima*, quibus manifeſtè deſignat, ſe tantùm intelligere velle tumores inflammatorios, eryſipelatoſos, vigiliam inferentes, adeoque omninò moleſtos; etenim ſi leves forent, & tolerabiles, iſta tentare tutum non foret. Notiſſima eſt hiſtoria Maximiliani Imperatoris; qui ut ſe à doloribus podagricis liberaret, in fluvium gelu frigefactum pedes immergi mandavit, atque ita vita defunctus eſt.

Eodem modo intelligendæ ſunt convulſiones in aphoriſmo memoratæ, cohærenter his, quæ anteà de tetano dicta ſunt. Modò frigidę aquæ effuſio, & humores acres ſpaſmum, ſeu convulſionem inferentes retundit, & membra affecta, per calorem ab intima revocatum, roborat, ut ſuperiùs de tetano laborantibus eſt dictum.

At verò in his omnibus multa, ac diuturna tantùm frigidæ aquæ affuſio juvare poterit; ſiquidem in textu dicitur *frigida aqua largè effuſa levat*: hac enim ratione fieri poteſt, ut dolor ſedetur, & cauſa illum faciens aliqua ex parte diſcutiatur: id quod multò clariùs expreſſit Hippocrates rationem levaminis iſtinſmodi in tumoribus, & doloribus articulorum afferens, dum in calce aphoriſmi inquit: *nam modicus torpor dolorem ſolvit*; quandoquidem ex larga frigidæ aquæ affuſione, quodammodò partis laborantis ſenſus ex ingenti frigore obtunditur, unde torpor fit, & dolor ſedatur. Verùm advertere eſt, neutiquam torporem præ-

præſertim extremum induci debere, ſed levem, aliter fieret tranſitus ex uno in aliud extremum, & quidem graviùs, maxima cum ægrotantis noxa, quoniam ſtupefacta omninò parte, gangræna facillimè ſuccederet, & mortificatio cum livore. Quare ad ſedandum dolorem ſatis erit, ſi frigidæ aquæ affuſione levis torpor inferatur, quantus ſcilicet ſatis ſit ſenſum partis aliquatenùs hebetare, & cauſam dolorem inferentem, acrem ſcilicet humorem, obtundere. Dicitur denique, modicum torporem dolorem ſolvere, non quòd reverà dolorem, & cauſam doloris adimat, ſed quòd remittat ſolùm, & ſedet. Quamquam negari non poſſit, ſolutum penitùs aliquandò fuiſſe appoſitione frigidorum, licèt tumor, qui fortè cum dolore inerat, remanſiſſet, quoniam potuit frigida aqua adeò tonum partis immutare, & acres humores invertere, ut vim eorumdem punctoriam, & dolorificam remiſerit, relicta inerti illorum corpulentia.

APHORISMUS XXVI.

Aqua, quæ citò calet, & citò refrigeratur, leviſſima eſt.

HAnc eandem ſententiam, iiſdem omninò dictionibus, profert Hippocrates 2. *epidem. ſect.* 2. quam & repetiiſſe, ni mavis dicere, deſumpſiſſe videtur ex *lib. de Aere Aquis, & locis*, bonarum aquarum recenſens qualitates, & quidem iſtas non aliunde certiores deducendas commonefacit, quàm ex cita, promptaque earumdem calefactione, refrigerationeque. Etenim bonitatis indicia à leviori pondere deſumpta, nedum dubia pleriſque ſunt, ſed vana penitùs illa exiſtimat Plinius *lib. 31. cap. 3.* inquiens: *Quidam ſtatera judicant de aquarum ſalubritate, fruſtrante diligentia, quando perrarum eſt, ut levior ſit aliqua.* Atque mox inhærens huic Hippocratis ſententiæ ſubdit: *Certior ſubtilitas inter pares, meliorem eſſe, quæ calefiat, refrigereturque celeriùs*. Idipſum faſſus eſt Celſus *lib. 2. c. 18.* aphoriſmum hunc ita vertens: *Eo melior quaque aqua eſt, quo celeriùs & calefit, & frigeſcit*. Quod & pluries etiam ſentit Galenus, præſertim verò *lib. de ptiſana cap.* 1. & *lib. 1. de ſimplicium medicam. fac. cap.* 17. & *in comment. iſtius aphoriſmi*. Sed & Eraſiſtratus apud Athenæum l. 2. c. 2. tali fretos experimento falli ait, qui nimirùm de aquarum bonitate, ac levitate judicium rectum ſtatera ferre putant; ſiquidem ſeipſum expertum ſubdit in Amphiarati, atque Eretriæ aquis, quarum altera peſſima, altera optima eſt, nullum in pondere diſcrimen deprehendi.

Verùm etſi judicium à gravitate, & levitate aquarum deſumptum beneficio ſtateræ fallax ſit, & nullius ferè momenti, non tamen exindè quis deducet illud omninò vanum eſſe, ut in iſto ſaltem Hippocratis haud aliquatenus includatur, quin potius clarè pateat ex hoc illud fuiſſe deductum. Quæ enim aqua citò caleſcit, citòque refrigeratur, nullius impedimenti eſt, ut utrumque promptè admodùm ſubire queat, quoniam alienæ miſturæ expers omninò eſt, neq; intermiſtum quidpiam habet, quod calefactioni, refrigerationique obicem ponat, quemadmodùm ſunt aquæ thermales, nitratæ, vitriolatæ, ſulphureæ, aluminoſæ, cœnoſæ, aliæque: quæ enim citò calorem contrahunt, & tardè refrigeſcunt, aut è converſo, à diverſa foſſi-

Digitized by Google

foſſilium, & ſalium miſtura id habent. Hinc ab eodem Hippocrate *lib.de aere, aq. & loc.* illa aqua, ut puriſſima laudatur, quæ cujuſvis odoris, ſaporis, aut coloris expers eſt, adeòque proximè accedit ad naturam aeris: Cui inhærens Plinius *e lib.31.cap. 3.* dixit: Aquam ſalubrem aeri, quàm ſimillimam eſſe oportere. Quamobrem ſana ratione Celſus, omnes bonæ aquæ dotes comprehendens, *lib.2.cap.*18.ſcriptum reliquit: *levis aqua pondere apparet, & ex his, quæ pondere pares ſunt, eo melior quæque eſt, quò celeriùs & calefit, & frigeſcit, quoque celeriùs ex ea legumina percoquuntur*. Siquidem hujuſmodi aquæ extraneorum corporum miſtura carentes, leviſſimæ ſunt, & non ſolùm levitate à cita, facilique digeſtione, ac permeabilitate deſumpta, ut exponit *in hoc comm.* Galenus; verum etiam à levitate ponderi contrapoſita, quia nullum extraneum corpus in ſe continentes, proximè accedunt ad naturam, & conditionem aeris, cum quo illæ ſymboleitatem retinent, adeòque proximè parem levitatem participant: Aer etenim & leviſſimus eſt, & faciliter calore, aut frigore fit alterabilis.

Hinc ubi Aquę bonæ, ibi Aer purus.

Maluit autem Hippocrates bonitatem, ſimplicitatemque aquarum ſumere à facili, citaque calefactione, ac refrigeratione, veluti teſtimonio è phyſicis eruto certiori, peneque infallibili, omiſſo alio ex pondere in ſtatera deſumpto, veluti vulgari, cunctis obvio, multumque fallaci, ſi potiſſimùm ſejunctim conſideretur; quo nimirùm rei medicæ profeſſores citrà Mechanicæ leges poſſent perfacillimè de aquarum bonitate dijudicare.

Debent tamen aquæ internoſcendæ, tum gelidæ, tum calenti aquę, aliive liquori, igni, aut Soli æquabiliter exponi, ut nimirùm æquali agenti tum calefacienti, tum refrigeranti ſubiiciantur; aliter ſi una efficaciori, altera debiliori, tam in calefaciendo, quàm in refrigerando exponatur, rectum judicium exinde ferri non poterit de cita, aut tarda utriuſque incaleſcentia, aut frigefactione, cùm ex inæquali agentium vi nonniſi inæqualis actio exoriatur. Ut ergo aquarum ſpecies inter ſe invicem diſtinguantur; & quænam ex illis purior, ſimplicior, leviorque ſit, rectè dijudicemus, ſimul unà in eandem aquam calentem, aut gelidam, paribus phialis vitreis concluſæ immergantur, atque eodem temporis intervallo, æqualique poſitu detineantur; mox deindè beneficio duplicis, & conſimilis Thermometræ examinentur in gradibus contracti caloris, aut frigoris, pluribus, vel paucioribus. Verumtamen adhuc in his aliquando falli poſſumus, cum præſertim aquæ non corpulenta materia, ſed halitibus ſolùm, ſeu volatilibus partibus ſunt refertæ, ut in pleriſque acidulis, nitratis, vitriolatis, & ſulphureis noſtratibus obſervamus, quæ etſi leviſſimæ, ac promptè admodùm permeabiles per vias urinæ, miſtum tamen quid habent volatile, ac halituoſum, ſive ex ſulphure, ſive ex vitriolo, halinitro, cæteriſque ſimilibus, ut propterea etiam ſaporibus diverſis nonnullæ diſtinguantur; pari ſanè ratione, qua fit, ut aquæ fontium, cæteroqui puriſſimæ, paucis guttulis ſpiritus vitrioli, ſulphuris, ſalis ammoniaci, aliuſve, medicatæ, vi, atque effectu varient, cùm aliunde nil quidpiam ponderis extranei acquirant, aut amit-

Digitized by Google

amittant, nec excalefactioni, aut frigefactioni, pro rata ſua, citiùs, vel tardiùs ſubiiciantur.

Sed & ſine ullo cujuſvis inſtrumenti mechanici apparatu, ſolent nonnulli per ſolam ovi gallinacei, aut columbini, in ſimplicem aquam immerſionem, breviſſimè dijudicare, quæ aqua gravior, vel levior ſit; ſiquidem quò aqua purior fuerit eò Ovum profundiùs immergitur, & quò ponderoſior, eò quoque altiùs aſſurgit: idque pro ſalium permiſtorum diverſitate, & copia. At judicium inde ſumendum Delio eget natatore.

Cæterùm facilè nunc eſt, aquarum bonitatem, atque malitiam artis Chymiæ beneficio detegere tum ſimplici evaporatione, tum per alembicum deſtillatione, tum etiam per varios ſtillatitios liquores commiſtione; undè quidquid in aquis heterogeneum deliteſcit, promptè revelatur, & patefit.

Quoniam verò Aquæ omnis odoris, ſaporis, & coloris expertes eſſe debent, ut quocumque extraneo corpore ſint exutæ, hinc fit, ut aquæ ex montibus ſtillantes, ac veluti per filtrum trajectæ, cæteris meliores ſint, ac leviſſimæ obſerventur; itemque aquæ per æſtatem cum tonitru decidentes, utpotè è tenujoribus vaporibus altiùs in aera delatis, atque omni inquinamento terreo depuratæ, ut idem Hippocrates edocet *cit. lib. de aere, aquis, & locis*, ſi præſertim in bonis deinde locis, politiſque ciſternis diutiùs aſſerventur, ut omnem fæculentiam penitùs deponant. Quam Hippocratis ſententiam ſequutus Vitruvius *lib. 8. cap. 2.* pluvialem aquam cæteris anteponit, inquiens: *Itaque quæ ex imbribus colligitur aqua ſalubriores habet virtutes*, *quaque elicitur ex omnibus fontibus leviſſimis, ſubtilibuſque tenuitatibus, deinde per aeris exercitationem percolata tempeſtatibus, liqueſcendo pervenit ad terram*. Verùm non omnem aquam pluviam æquè commendabilem cenſet Hippocrates, ſed temporaneam ſolùm, quæ ſcilicet media æſtate decidit, vigente canicula, ut ſeipſum explicat *6. epidem. ſect.* 4 ibi enim aliam facit Temporaneam, aliam Nimboſam, & Procelloſam: Temporanea calore Solis magis elaborata, & veluti per alembicum diſtillata tenujor, leviorque eſt, omnique impuritate exuta, ſi præſertim cum tonitru decidat. Procelloſa verò, ac Nimboſa ex vaporum, & exhalationum inter ſe miſtorum abundantia generatur, unde calori attenuanti, ac diſgreganti neutiquam ſubeſt: quamvis in contrarium vernas, & hybernas potiùs commendet Rufus Epheſius apud Oribaſium *5. collect. cap. 3.* ſed minùs rationabiliter. Quas omnes Aquarum dotes, & bonitatis differentias complexus Celſus ita diſtribuit *libr. 2. cap. 18.* *Aqua leviſſima pluvialis eſt, deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo, poſt hac ex nive, & glacie, gravior ex lacu, graviſſima ex palude.* Verùm qui de his plura deſiderat, legat Hippocratem, ejuſque Commentatores ſuper *cit. lib. de aere, aquis, & locis*: id quod & nos alias explicuimus in noſtris prælectionibus *ſuper tertium Artis Medicæ Galeni*, de uſu ſex rerum nonnaturalium agentes.

Digitized by Google

APHORISMUS XXVII.

Qui noctu bibere appetunt, iis admodùm ſitientibus, ſi ſuperdormierint bonum.

EDocet in hoc aphoriſmo Hippocrates num ex ſiti nocturna bibendum ſit. Bonum autem ait, ſi ſitis illa ſuperdormiendo ſuſtineatur.

Quamvis autem hæc ſententia, tum ad prognoſim, tum ad therapejam pertinens, clariſſima videatur; in ea tamen dubitare primò contingit, de qua ſiti intelligenda veniat, de naturali nimirùm, an de morboſa. Et quidem ſi de naturali interpretemur, quæ ſcilicet in ſtatu ſano accidere ſolet, ex cibis ſolùm plus juſto ingeſtis, vel calorifica vi præditis, quales ſunt multo ſale, aut aromatibus conditi, aliique, nemo planè inficiabitur nullatenùs bibendum, ſed ſuperdormitione ſolùm ſitim illam eſſe ſedandam, cùm ea nonniſi largiori potu deſinat, præſertim quia ſolius aquæ beneficio, ſalia illa, aut aromata dilui, ac infringi deſiderant. Ita quoque ſi ſitis fiat ab inopia lymphici, vel ſeroſi humoris, ex immodicis fortaſsè evacuationibus abſumpti, cùm notiſſimum cuique ſit, ea ratione ſitim animantibus datam, ut ipſa, veluti calcari, ad aſſumendum potum ſtimulentur, ut & fame, ad cibos capeſſendos, ne penitus deficiant. Itaque de morboſa potiùs videtur explicandus aphoriſmus; quamobrem appoſitè adjecit Hippocrates *noctu*, *& iis admodùm ſitientibus*: Quæ ſanè ægrotantibus, & morboſè ſitientibus contingunt.

At verò quoniam Veteribus in uſu erat lautiùs cœnare, quàm apud nos nunc fit, facilè quoque eſt, ut de his quoque ſententiam hanc Hippocrates protulerit; cùm ſæpeſæpiùs accidat à larga, copioſiorique cœnâ ſitim fieri moleſtiſſimam, & præſertim ſi vino meraciori, atque uberiùs aſſumpto, fuerit ſociata, unde falſa ſitis accidit, & potiùs à concreſcente, viſcoſoque humore ab aſſumptis cibis progenito: quo caſu ſitim ſuſtinere, ac ſuperdormire bonum eſt, ut nimirùm craſſities illa per ſomnum extenuetur, ac diſſolvatur, quippè ſitis licèt paſſio ventriculi ſit, atque in ſtomacho fiat, ut fames, (licet Platoni placuerit illam potiùs ad pulmones referre) percipitur tamen in faucibus, & in lingua, vel cum ſaliva convenienti deficiunt, vel cum à lympha fluida, dilutaq; nullatenùs irrigantur, ſed potiùs à viſcoſa inſtar glutinis devinciuntur, itaut poruli, glandulæque ſalivales roridum illum humorem effundere nequeant, quemadmodùm à paſtu largiori, & ab aſſumptis ſtypticis cibariis frequentiſſimè accidit: Tunc enim ſilere, & ſuperdormire, ad ſitim ſedandam, optimum remedium eſt. Dixit autem *bibere appetunt*, non ſitiunt: Appetere enim, non eſt revera ſitire, ſed quandam aviditatem, & bibendi deſiderium habere ex depravato ſenſu, præſertim in ore, & faucibus inducto, ad lymphæ ſalivariæ craſſioris redditæ perhumectantia diſſolutionem: quo etiam fit, ut falſam hanc ſitim ſæpenumero gargariſmis ex aqua ardente, vel vino, ſedare ſoleamus, aut detenta in ore, vel manſa re quapiam ſalivam, & ſpuitionem promovente.

Quia præterea addidit, *admodùm ſitientibus*, de ſiti planè immoderata, & excedenti videtur locutus, quæ etſi ſanis à paſtu contingens naturalis

turalis appellari poſſit, non tamen quis perperam aſſereret, ſi quodammodò præternaturalem illam nuncuparet, veluti inductam à cauſa vix à morboſa recedente, cùm lympham ſalivariam ſua fluxilitate orbatam pariat, & moleſtiam non levem ſtomacho, ac toti corpori inferat, eo quòd iſtiuſmodi ſitientes irrequieti, & queruli fiant, immò loquela, motuque linguæ plurimùm hæſitantes, vix verbum proferre poſſint, quæ ſanè ad ſymptomata morboſa proximè accedunt. At verò ex hoc non benè Galenus infert, potum his eſſe ſtatim exhibendum, quaſi verò Hippocrates moderatam ſitim eſſe tolerandam, & immoderatam largo potu ſedandam eſſe voluerit; nam ex ſupradictis contrarium clariſſimè evincitur, ſi nimirùm ſitis falſa ſit, & non ex inopia, ſed ex copia, & craſſitie lymphæ ſuboriatur.

Subditur, *ſi ſuperdormierint, bonum*: nam à ſuperdormitione ſitis proculdubio deſinet, digeſtis nimirùm, diſſolutiſque cibis ventriculum gravantibus, unde poſtmodùm lympha ſalivaria dilutior fit. Quòd ſi cauſa ſitim inferens omninò morboſa ſit, ut in febrientibus, à ſuperdormitione etiam miteſcet, ac ſedabitur; unde adhuc bonum ſignum erit, denotans illam non eſſe adeò contumacem, ac malignam, ut remitti, ac domari non poſſit; quamobrem ſi ſomnum admittit, ad meliorem ſtatum, atq; ad coctionem reducibilis ſignificatur. Somnus autem hic neutiquam morboſus dici debet, ſed naturalis, qui ſcilicet prodeſt, tum ſedando ſitim, tum coctionem cauſæ illam inferentis promovendo, quæ planè à ſuperdormitione commodè ſequitur. At verò non ex eo, quòd Hippocrates dixerit bonum, ſi ſuperdormierint, poterit quis è converſo inferre malum, ſi ſomnus nullatenùs inſequatur, cùm aliundè ſitis illa deſinere poſſit, præſertim data mora, atque indicto ſilentio, admonente ad hoc idem Hippocrate, qui *6. epidem. ſect. 3.* ſcripſit plurimùm conferre ad ſitim diminuendam, vel extinguendam, *os claudere, & tacere*, unde ſalivæ diſpendium non fiat. Atque hinc facile deducitur, cur hianti ore dormientibus os amaricet, & ſitiat, craſſeſcente nimirùm lympha in ductibus ſalivalibus, atque ab aere inſpirato, exſpiratoque non minimùm alterata, obſtructis intereà oſcillis lymphicis, corrugatiſque glandulis palati, faucium, & linguæ, ubi remorata craſſeſcit. Bonum autem exinde portenditur, tum quia cauſa inferens ſitim jam ſupponitur diſſoluta, unde non ſolùm illa ſedetur, ſed ſomnus pariter facile concilietur; tum etiam quia pleraque alia incommoda placidiſſimè evitantur. Porrò ſomnus hic erit naturalis, non morboſus, utpote qui conferat, non lædat, digerendo ſcilicet, attenuandoq; craſſiorem ſalivam, & quietem, ac robur toti corpori impartiendo: neque ſolùm bonum de tempore præſenti, ſed etiam de futuro, cùm exinde corpus ipſum perquam benè, ſe in poſterum ſit habiturum.

APHORISMUS XXVIII.

Suffitus aromatum muliebria ducit: ſæpiùs verò, & ad alia utilis eſſet, niſi capitis faceret gravitatem.

Per plures aphoriſmos agit in poſterùm Hippocrates de illis ſymptomatibus, quę fęminis tam nuptis, quàm innuptis accidunt, & tam tempore geſtationis, quàm ante, & poſt,

Digitized by Google

& poſt, præſertim verò à partu. Nunc autem generali aphoriſmo docet, ſuffitum aromatum muliebria movere, ac deorſum ducere; itemque in aliis quoque ægritudinibus illum utilem eſſe, niſi tamen capitis gravitas, & dolor timeatur.

Inquit primò *ſuffitus aromatum*. Num autem naribus, an utero is ſit excipiendus, non memorat, nec explicat, & num aromata iſta debeant eſſe benè, vel malè olentia. Sed ad primum dicendum, utero excipiendum illum eſſe: naribus quippè fœtida, odora verò utero ſemper adhibentur. Ad ſecundùm, quamvis Heurnius putet benè olentia, ut eſt cyperus, calamus aromaticus, caſſia *ideſt lignea*, bezoinum, &c. & Galenus *in comm.* præcipuè intelligi ſcribat, caſiam, coſtum, cinnamomum, & amomum; Ipſe tamen Hippocrates *lib. de natura muliebri*, Aromata hæc eſſe inquit thymbram, ericen, hypericon, papaver album, malvæ radicem, urticæ ſemen, mercurialem, ſalviam, dictamnum, amomum, cardamomum, helenium, ariſtolochiam, carlinam, adiantum, peucedanum, apii, ac fœniculi ſemina, rutæ folia, ac ſemen, &c. itemque alibi recenſet cyperum, juncum rotundum, & odoratum, calamum aromaticum, myrrham, ſiſymbrium, aniſum, nigellam, quibus & Cardanus addit etiam moſchum, & zibethum. Ipſe nihilominùs crediderim diſtinguendum eſſe; & quidem, quæ ſuaptè natura odora ſunt, & in ignem injecta odorem quoque emittunt, nullatenùs in uſum ducenda eſſe; quæ verò odora ſunt, ſed per ignem halitus inodoros, vel ſaltem non vehementer olentes exhibent, qualia potiſſimùm ſunt, plantæ, ſemina, folia, poſſe tutiùs adhiberi: expertum enim ejuſmodi ſuffitus odoroſos perperam fœminas exagitaſſe, præſertim à partu, quoniam uterus ex illis graviſſimè affectus, adeò corrugatur, & conſtringitur, ut nil penitus deponat; quo propterea factum, ut ejuſmodi ſuffitus exoleverint, quippè pleræque à partu ex his odoramentis periere; ſuffectus autem eſt in locum ſuffituum uſus peſſariorum ex rebus benè olentibus, puta oleo jaſmini, florum aranciorum, ſuaveolenti butyro, zibetho, aliiſque, cum frondibus mercurialis, rutæ, ſalviæ, & ſimilium, quibus ſcilicet uterus allicitur, & quodammodò in ſuis vaſculis aperitur, neutiquam verò nares halitibus odoroſis feriuntur: ſed & herba fœtida malè olet, at verò injecta prunis nullum exhibet fœtorem. Deſcribitur ab Hartmanno in ſua praxi ſuffitus ex ſcoriis reguli antimonii injectis in lixivio calenti; & quidem ſemper tutiùs in his exiſtimarem prodeſſe vapores ex rebus humefacientibus, quàm halitus ex rebus exiccantibus: nam quæ humefaciunt, non ſolùm emolliunt, & laxant vias uteri, verùm etiam ſanguinem grumoſum diluunt, & concretos, hærenteſque ſuccos lymphicos extenuant, ac diſſolvunt. Tria enim generaliter exquiruntur in ducendis muliebribus excrementis, ut quod concretum eſt, diſſolvatur, viæ laxentur, & aperiantur, atque uterus in ſuis glandulis, & membranis molleſcat, ac in orificio interno patulus maneat: quæ ſanè à vaporoſis, non autem ab halituoſis faciliùs conſequuntur.

Dubitare inſuper contingit, quid nomine muliebrium hìc intelligatur. Et licèt propriè muliebria ſint expurgationes illæ per uterum, quæ accidunt poſt partum, & lochia, ac puer-

puerperia appellantur; nihilominùs à Commentatoribus hoc loco, ſub nomine muliebrium comprehendi dicuntur, quæcumque evacuationes ex utero fieri ſolitæ, etiam extra partum, ut ſunt menſtruationes, & cum his aliæ evacuationes tum ex utero immediatè, tum etiam ex toto corpore provenientes, cùm non rarò accidat corpus univerſum ſuis impuritatibus exonerari, facta per uterum depoſitione, expulſioneque. Hinc Fuchſius pro muliebribus ſcribit *menſes* in ſua verſione. Secundinæ etiam retentæ, fœtus mortuus, molæ, & alia præter naturam in utero genita, muliebria quoque dici poſſunt, quippè ſunt de genere eorum, quæ omninò debent evacuari, & extra uterum expelli. Hæc autem licèt etiam medicamentis per os aſſumptis educi ſoleant, promptiùs tamen, atque ocyùs ab his, quæ utero ſuffiuntur, haberi poſſunt.

Nedum autem ad muliebria ducenda ejuſmodi ſuffitus prodeſſe ait Hippocrates, ſed etiam ad alia plura, quæ planè intelligenda ſunt in cęteris affectionibus ex utero dependentibus, ut ſunt ſuffocationes hyſtericæ, uteri inflationes, dolores, &c. ſed & ad facilitandam conceptionem non rarò uſu venire ſolent, itemque in fluxu muliebri, ulceribus uteri, dolore coxendico, doloribus lumborum, præſertim ex ligamentis uteri. Vult quoque Cardanus etiam in viris locum habere poſſe, puta in hæmorrhoidum affectionibus, ſomno gravi, catarrhis, nervorum ægritudinibus, aliiſque. Verùm quia in his ſæpenumerò affert ſuffitus capitis gravitatem, ſeu dolorem, idcircò adjecit Hippocrates, *niſi capitis faceret gravitatem*, quia licèt ſuffitus juvamento foret ejuſmodi ægritudinibus, tamen cauſa doloris, gravedinis capitis, & læſionis cerebri in uſum duci non debet: quippè magis prævalet nocumentum cerebro illatum, quàm quodcumque aliud ſymptoma, cui per ſuffitum ſit occurrendum, cùm & non liceat morbum morbo tollere. Verumtamen in affectibus capitis ſolemus ſæpeſæpiùs ſuffitus elicere ex gummi animæ, balſamo peruviano, roremarino, ſuccino, aliiſque, abſque ullo metu cephalalgię; quamquam plerique ſint, qui ejuſmodi odoramenta ſufferre nequeant, ut propterea neceſſe ſit pro corporum varietate, ac diverſa eorundem diſpoſitione, atque habitudine, modò in aliquibus uti, modo in aliis cavere, pro ratione.

APHORISMUS XXIX.

Gravidas purgare, turgente materia, à quarto menſe uſque ad ſeptimum, minùs verò has. Recentiores autem, & ſeniores fœtus cavere oportet.

QUamvis hic aphoriſmus ſcriptus quoque inveniatur initio libri quarti, non propterea fruſtrà hic repetitur, ſiquidem ibi reponitur deſumpta indicatione à purgantium medicamentorum natura, hic verò potiùs à tolerantia gravidarum, & à tempore geſtationis earundem. Dicitur autem purgari poſſe gravidas, turgente tamen materia, à quarto ſolùm menſe ad ſeptimum, at has minùs; in reliquis temporibus tum primis, tum ultimis à geſtatione, cavere omninò oportere.

Gravidas oportet purgare, at non ratione graviditatis, ſed morbi; nam niſi gravidæ aliquo morbo affi-

Digitized by Google

afficiantur, purgatio nulla inſtituenda eſt, cum purgans medicamentum, ut indicatum, neceſſariò exigat indicans, quod illud exquirat, juxta leges in methodo medendi traditas. Neque verò morbus debet eſſe quilibet, ſed materialis, & ab humore dependens, adeòque cum cacochymia, quæ alio leviori præſidio ſit inemendabilis, immò cum turgentia, ut præcipit in hoc aphoriſmo Hippocrates, cum inquit: ***turgente materia***; turgens autem materia humoralis eſt, & cum impetu delata huc, & illuc, ne ſcilicet in aliquam partem principem decumbat, ut benè Galenus *in comm. aphor.* 10. *lib.* 4. & præſertim in uterum, quò irruens abortum ſimul afferret, & mortem tum fętui, tum matri.

Sed quo genere medicamenti? Communiter in praxi exiſtimant levioribus; ſed Averroes vult cavendum rhabarbarum, & aloem, utpote quæ movent per urinam, & uterum, aperiuntque facilè oſcula venarum, & arteriarum. Hinc in praxi ſeligunt mannam, & quæ ex manna componuntur medicamenta. Sed nec iſta omninò tuta ſunt, niſi exactè caſtigata, ne flatus, & tormina excitent. Num etiam vomitoria? Affirmativè dixi ***in comm. prædicti aphoriſmi primi quarti libri***, quia pleræque gravidæ ſolo vomitu, & ſpontaneo, præcaventur ab abortu.

Non ſolùm autem vult Hippocrates purgandas ſolùm turgente materia, ſed etiam tempus limitat peragendæ iſtiuſmodi purgationis, nempe à quarto menſe ad ſeptimum; tunc enim fœtus tenaciùs hęrent utero, nec tam facile vi medicamenti purgantis diſſecantur à placenta vaſa illorum umbilicalia. Adiicit autem ***has minùs***, ideſt eas, quæ ſeptimum menſem attigerint, quoniam eo tempore ſolent fœtus motionem in utero ſubire, & quacumque de cauſa abortiri; quin & tunc grandiores redditi alimoniam exquirunt abundantiorem, quæ uſu medicamenti vel imminuitur, vel depravatur; atqui ex hoc etiam clarè deducitur voluiſſe Hippocratem incluſas gravidas ad ſeptimum perductas, aliter non dixiſſet, ***has verò minus***.

Denique recens concepti, ſeu juniores fœtus, & ſeniores, ideſt adultiores, & maturi, vel clariùs in primis, & ultimis menſibus, cavere oportere concludit, quia tunc facillimè abortus ſuccederet ex purgante medicamento. Fœtus enim à Galeno, quàm appoſitè comparantur fructibus in arbore pendentibus: ſicut enim hi, cùm tenelli ſunt, & molli pediculo ramulis hæreſcunt, facillimè quacumque de cauſa, etiam ventoſa aeris commotione, decidunt, itemque cùm maturitati ſunt jam proximi; ita fœtus pari de cauſa facillimè evelluntur, & defluunt.

APHORISMUS XXX.

Mulierem utero gerentem capi ab aliquo acuto morbo, lethale eſt.

AN acutus morbus utero gerenti ſuperveniens cauſa graviditatis accidat, & in utero ſolùm, an verò ſejunctim à cauſis geſtationis, & vitio totius, non meminit in hoc aphoriſmo Hippocrates: & quamvis utrumque ſi accidat, ſemper contingat utero gerentem periclitari; nihilominùs quia *aphor.* 43. hujus dicitur: ***ſi mulieri gravidæ in utero fiat eryſipelas, lethale eſt***, ubi uteri affectionem ſpecialiùs memorat; veriſi-

veriſimiliùs videtur dicendum, voluiſſe hoc loco quamcumque ægritudinem acutam commemorare, quæ utero gerenti accidat, ſive illa vitio alicujus partis, & uteri, ſive vitio totius fiat, ut propterea non ratione partis affectæ, ſed cauſa acutiei ægritudinis, vitæ periculum contingat.

Et quidem, ut benè Galenus *in comm.* vel acutus morbus utero gerenti ſuperveniens eſt cum febre conjunctus, vel abſque febre; ſi cum febre jungatur, duplex periculum imminebit, alterum ab ipſa febre, quæ ſua vi, atque acutie, facillimè fœtum perimit; alterum ex victu illi indicto, qui ſi parcus, ratione acuti morbi fętum deſtruet, cùm is tantam diætam ferre non poſſit; ſi verò largior, febrem continuam augebit, & gravidam conculcabit. Si autem acutus morbus abſque febre ſit, veluti morbus comitialis, & attonitus, convulſio, tetanus, aliuſve, propter magnitudinem morbi, ejuſque vehementiam, impoſſibile eſt utero gerentem inde incolumem evadere.

Sed nedum ex his, quæ ſcitè quidem proponit Galenus, perituræ videntur gravidæ, gravi, atque acuto morbo correptæ, ſed etiam, quia multa medicamenta, quę cæteroqui acutis morbis adverſarentur, admittere non poſſunt ratione graviditatis: ſic diaphoretica, & ſomnifera, itemque diuretica, ac dejectoria, immò omnis generis evacuantia medicamenta, in gravidis periculoſa ſunt, unde vix, ac ne vix quidem à medicis illis præſcribuntur. Sunt prætereà illæ obnoxiæ abortui, qui omni, & levi de cauſa non raro accidit, potiſſimùm autem ex acuta, ac gravi ęgritudine, per quam ſanguis indebitè fermenteſcit, coctiones interturbantur, excrementa detinentur, & cumulantur, quocircą fœtus nutricatio, & vita graviter afficitur. Inſuper uteri geſtatio comparatur ægritudini, qua multoties utero gerentes nauſea laborant, dolent, vigilant, & in cunctis ſuis operationibus malè afficiuntur, unde poſtmodùm vires debilitantur: ſi igitur his malis acutus morbus adjungatur, vix fieri poterit, ut illæ evadant. Demùm acutus morbus gravidæ ſuperaccidens magnam, vehementemque cauſam conſequitur, ob quam illæ acutè ægrotant, & ſymptomata, quæ eundem comitantur, plerumque ſunt vehementiſſima.

Quamvis autem ſimpliciter dixerit Hippocrates lethale eſſe utero gerentes acutis morbis corripi, poterit tamen ſpei aliquid vitæ ſubeſſe, ſi primis menſibus graviditatis illæ acutam ægritudinem incurrant, cùm cæteroqui graviùs longè ſit ultimis menſibus ægrotare: primo enim, aut ſecundo, & tertio menſe graviditatis, ſemper vires ſolent eſſe validiores, multum alimentum fœtus haud exigunt, & ſi fortaſſis abortus accidat, minùs periclitantur, quemadmodùm idem Hippocrates fatetur 1. *epidem.* in hiſtoria trimeſtris ægræ xiii. at verò in ultimis menſibus iſta omnia graviora fiunt, ut patet. Quid verò in alterutrius periculo agere liceat, planè dixerim expedire, ſervare matrem, licèt fœtus ſit ex accidenti periclitaturus. De qua re tamen alibi.

APHORISMUS XXXI.

Mulier utero gerens, ſanguine miſſo ex vena, abortit, & præcipuè ſi fœtus ſit grandior.

VEriſimile admodùm eſt, de utero gerentibus morbo aliquo affectis ſententiam hanc fuiſſe ab Hippocrate prolatam; nam rationabile haudquaquam videtur utero gerentes benè ſe habentes debere ſanguinis detractione evacuari. Hinc planè dicendum, quòd cùm anteà ſcripſerit acuto morbo correptas periclitari, ſi fortaſsè quis putaret ſanguinem illis eſſe detrahendum, nunc monet, nulla ratione licere, ob periculum manifeſtiſſimum abortus. Sed & nullatenùs audiendi ſunt, qui diſtinguunt, de ſanguine miſſo ex venis ſuperioribus, & ex venis inferioribus, ut proptereà putent abortum futurum ex venæ ſectione facta in partibus inferis, non ſuperis; nam præterquamquod Hippocrates indefinitè ſcribit, *ſanguine miſſo ex vena*, unde quamcumque intelligit; neque tamen verum eſt, quòd ex venis ſupernis miſſus ſanguis abortum non ſit allaturus, cùm contrarium ex anatome deducatur, qua pluries conſtitit, ſectis venis ſuperioribus, uterum redditum fuiſſe patentiorem, & nedum fœtum, ſed & catamenia depoſuiſſe, cùm venæ ſuperiores ſectæ circulantis ſanguinis motum magis excitent per arterias in uterum ſanguinem ferentes: cæterùm venarum delectus in ſanguine mittendo, vanus quoque exiſtimatur, cùm univerſus brevi temporis ſpatio per omnes partes circumagatur; ſive igitur ſanguis mittatur ex ſupernis, ſive ex infernis venis, ſemper idem periculum abortus imminebit; ni tamen adeò plethorica ſit utero gerens, ut ex ſanguinis miſſione convenienti, & moderata, nullum ſit ſenſibile incommodum ſubitura, etenim pleræque ſunt, quę ad plures uncias detractum ſanguinem benè ſufferunt.

Duo itaque mala timenda erunt ex ejuſmodi ſanguinis evacuatione, alterum quidem univerſalis commotionis, quæ ſpecialiùs uterum perturbat; alterum verò detractionis alimenta tum matri, tum fœtui; utrumque autem abortus periculum minatur: qua ſanè ratione adjectum eſt, *& præcipue, ſi fœtus ſit grandior*, quippe tunc abundantius alimentum exquiritur; quamobrem quæ fortaſsè detractio foret tolerabilior in primis menſibus graviditatis, omninò nocua eſt in ultimis.

Sed cur dixit, *ſanguine miſſo ex vena*? fortè quia ſi ex aliis partibus educeretur, non eſſet periculoſa, utpote quæ commotionem in ſanguine, totoque corpore, non excitaret, quemadmodùm ſi cucurbitulis ſcarificatis ex cute ſanguis educeretur, vel etiam ex naribus levi perfrictione, titillationeque. At verò detractio per hirudinum appoſitionem, etiam ex venis fit, adeòque omninò vituperanda. Verumtamen etiamſi ſanguis ex cucurbitulis ſcarificatis educeretur ea quantitate, ob quam utero gerens poſſet debilitari, vel etiam ex inducto dolore, plurimùm commoveri, & exagitari, periculoſa quoque exiſtimanda foret, præſertim ſi ex partibus infernis, aut in cruribus, ut fieri ſolet, adhibentur, quippè per eas poſſet facillimè gravida abortiri.

Addit poſtremò Hippocrates, *& præcipuè ſi fœtus fuerit grandior*, ideſt

ideſt in ultimis menſibus, & partui proximus: etenim tunc duplici ex capite periculum abortus imminerct; uno quidem, quia ſubtraheretur illi alimentum, quod per idem tempus abundantius exquiritur, tum ad nutricationem, tum ad vires, quibus eget pro partu validiſſimis, ad quem promovendum conatus ſuos iteratò fœtus adhibet; unde Galenus *in comm.* ſubdit: non modo miſſo ſanguine ex vena, ſed etiam ex longiori inedia, fœtus destruitur; Altero verò, quia, ut anteà dictum, in ultimis menſibus quævis etiam leviſſima commotio abortum affert, propter facilem vaſorum umbilicalium, & placentæ, ab utero diſſociationem, ac promptam orificii ejuſdem interni dilatationem. Si ergo tunc uterus promptè hiat, & fœtus pariturus ad exitum ſponte ſua ſe accommodat, planè à ſanguinis detractione commotio in toto corpore inducta facillimè poterit abortum excitare; is autem quàm ſit eo tempore periculoſus, cunctis notum.

APHORISMUS XXXII.

Mulieri ſanguinem evomenti, menſtruis erumpentibus, ſolutio advenit.

Cum non raro accidat, fœminas diverſis ęgritudinum generibus laborare, quarum cauſa malè affectus ſanguis ſurſum impetat, & præſertim in ventriculum, unde vomitus cruentus; conſiderans in hoc aphoriſmo Hippocrates, quo pacto ejuſmodi incommodum deſinere poſſit, citrà cujuſvis medicamenti exhibitionem, nullaque artis opera ſuffragante, docet ſponte ſua vomitum ſanguineum deſiturum, ſi menſtruæ purgationes, quæ forſan anteà ſuppreſſæ fuerant, erumpant, quippè ſanguis ille, qui, interciſo per vaſa uteri curſu, aliò diverterat, & in ventriculum irruerat, denuò in conſueta, & naturalia emiſſaria delatus, laxatis, reſeratiſque ductibus, ut decet, per uterum expurgatur.

Quamvis autem effatum hoc ſic generaliter videatur ab Hippocrate pronunciatum, ut quemcumque ſanguineum vomitum meſtruorum eruptio ſolvere valeat, crediderim tamen, ea ſolummodò ſanguinis vomitionem menſtruorum eruptionem eſſe ſoluturam, quæ à ſola eorumdem retentione proveniat; etenim ſi fortaſsè alia de cauſa illa habeatur, ęgrè admodùm fieri poterit, ut deſinat per menſtruorum eruptionem. Hinc ſi vomitus ſanguinis contingat dirupta vena, aut arteria, per jecoris, aut ſplenis parenchyma repentè, aut etiam è ramulis gaſtricis, aut meſentericis, nequaquam ſuffragabitur ſubſequens menſtruorum eruptio, ſed potiùs morbum morbo addet, fortaſsè ex vitio tali in ſanguine contracto, ut ex pari cauſa tam uteri vaſa, quàm alterius viſceris venę, aut arteriæ aperiantur, vel erodentur. Sæpè tamen accidit, ut ex menſtruorum retentione, ſanguis utiliter per vomitum, aut ſputum egeratur, ob conſenſum, quem inter ſe ineunt uteri vaſa cum mammariis, & jugularibus ſubclaviis. Modò ſecluſis quibuſcumque modis, quibus ſanguis à vitio vel ſui, vel viſcerum egrediatur, menſtrualis intelligenda hic illius eruptio, ut proptereà à ſola uteri obſtructione detentus evomatur. Verùm cùm dixit *ſanguinem evomenti*, non ſolùm de vomitu propriè dicto, qui peculiaris ventriculi actio dicitur, ſed etiam de ſputo, aut ſimplici ſcreatu, aut etiam cum tuſſi, non tamen

Digitized by Google

admodùm moleſta, voluit Hippocrates adnotare, cùm per utramque viam plerumque ſanguis ex retentis menſtruis egeri ſoleat. Appoſitè etiam exponunt plerique per verbum *erumpere*, comprehendi non quamcumque menſtruorum eruptionem, ſed eam ſolùm, quæ affluenter, & confertim provenit; quoniam per hanc ſolam evacuationem divertitur motus ſanguinis ad conſueta uteri emiſſaria. Porrò ſi menſtruæ purgationes erumpant, neque inde vomitus, aut alia ſanguinis excreatio deſinat, indicio erit venam aliquam, aut etiam arteriam, ruptam eſſe, vel exeſam.

Perperam autem ſolent hinc plerique deducere, licere Medico venam tundere ex venis pedis, quoties ſanguis ſursùm eiicitur, ac expurgatur, quaſi verò Hippocrates ex hoc aphoriſmo edocere voluerit poſſe arte idipſum peragi, quod ſponte naturæ pleriſque accidit. Sed longè iſti, latèque falluntur: alius enim omninò diverſus eſt naturæ motus ab eo, qui arte per venæ ſectionem peragitur: quippe qui ſpontè ſanguis per menſtruorum eruptionem egeritur, non ſolùm per loca propria, & conſueta fit, per quæ, indicta venæ ſectione, neutiquam perficitur, ſed ejus etiam humoris fit, qui revera excernendus eſt; atqui nequit ars, tam dexterè, opportunè, ac ſalubriter naturæ motum imitari, quin plurimùm ſæpeſæpiùs non fallat. Eſt etiam prætereà, quod ſpecialiùs in menſtruorum eruptionibus advertamus, ipſius ſcilicet uteri, ac totius corporis repurgationem; ſiquidem paſſim experimur, omnia propemodùm corporis excrementa, ipſinſque ſanguinis impuritates, unà ſimul per uterum deponi, & graviſſimas cæteroqui ægritudines exinde finiri, quemadmodùm idem Hippocrates pluribus edocet, & in hiſtoriis epidemiorum ſæpiùs enarrat. In his itaque caſibus, ſolertis naturæ operam dumtaxat exquiremus, illamque, quoad fieri poterit, per loca præſertim conferentia, puta per eumdem uterum, adjuvabimus, ut tutò, & ſine ulla dubietate, illam exoneremus, ac tandem ab ægritudinibus vindicemus.

APHORISMUS XXXIII.

Menſtruis deficientibus, ſanguis ex naribus fluens, bonum.

QUo pacto defectus menſtruorum aliquando innoxius evadat, atque illius ſuppreſſa evacuatio per aliam ſuppleri poſſit, docet hoc aphoriſmo Hippocrates, ubi narium hæmorrhagiam commendat, ſi fortaſsè menſes in fœminis defecerint. Quamvis autem alibi dixerit, *ſanguinem ſupra ferri, qualiſcumque ſit, malum*, hanc tamen regulam ipſe excipit in fœminis, quæ ſuppreſſionem menſtruorum patiuntur: neque enim alia melior ſuperabundantis ſanguinis evacuatio unquam viſa eſt ea, quæ per narium hæmorrhagiam accidit, quippè per eam ſolet ſæpiſſimè natura, nedum ab his, quæ uteri ſunt, ægritudinibus, ſed à pleriſque aliis liberari; ſic in febribus ſynochis, & ardentibus, inflammationibus internis, cæteriſque, fluens è naribus ſanguis juvamento eſt: id quod licèt videatur factum per loca diſtantiſſima, ſtatuta tamen ſanguinis circulatione, facillimè innoteſcit, qua ratione conferat, cùm per arterias partium infernarum promptiſſimè in venas recurrentes ad partes ſuperas, ſanguis influat. Sic anatome compertū, ſuctis, cōtrectatis,

tis; aut propter vulnus fortaſsè ibidem inflictum, ſectis venis per uberum ſubſtantiam perreptantibus, ſtatim ex utero retentas menſtruas purgationes prodiiſſe, ut propterea nedum ob conſenſum mammarum cum utero, ſed etiam ob motum ſanguinis concitatum, uterinas arterias promptiùs relaxari, atque aperiri contingat. Modò inter cæteras alias ſanguinis è venis ſupernis evacuationes, ſpecialiùs proficit ea, quæ è naribus fit, tum quia nullum inde à ſanguine extra propria receptacula exeunte damnum imminere poteſt, ut facilè evenit, cùm ex ore, aut pectore prodit; tum etiam quia venæ in nares deſinentes exiles ſunt, & nonniſi guttatim ſanguinem extillant, nulloque cum impetu, aut irruptione, quinimmò facile admotis localibus ſiſti poteſt, quod ſecus accidit, cùm ex aliis venis erumpit; tum denique quia nullius interni viſceris læſionem ſignificat, cui ſpecialiùs occurrendum ſit, uti cùm ex ore potiſſimùm excernitur, quoniam vel pectoris, vel pulmonis, vel œſophagi, aut ventriculi, vel cerebri meningum gravem noxam arguit. Sed & dixit Hippocrates *bonum*, deſumpta nimirùm ratione ab ipſa menſtruorum ſuppreſſione, non autem à loco: etenim bonum eſt, gravatum corpus exonerari, ne ſcilicet alicubi reſtagnans excrementoſus ſanguis, vel aliò fortaſsè tranſvectus, graviorem morbum inferat; ſed tamen haud omninò bonum eſt per nares egredi, quia conſentaneum, & naturale non eſt, menſtruum ſanguinem in fœminis per nares excerni, ſed ſolummodò per uterum, veluti per totius corporis emunctorium; In cunctis ſiquidem evacuationibus, ut alibi à nobis eſt notatum, non id ſolùm, quod excernitur, ſed quantitas, qualitas, tempus, modus, & locus rei excretæ conſiderandus quoque eſt, ut omni ex parte ſalutaris excretio illa cenſeatur: fieri enim poteſt, ut etiam per nares ſanguis convenienter excretus ex una proſit, ſed non penitùs ex altera conferat, quia non per loca convenientia expurgatur, inducta nimirùm intereà obſtructione in vaſis uterinis, mox etiam tumore, inflatione, ſcirrho, aliave pejori ægritudine, nedum uterum, ſed & totum corpus in poſterum graviter afficiente: Advertit poſtremò Galenus *in comm.* quòd licèt, *quæ per nares fit evacuatio innoxia præ cæteris ſit, non tamen ſi aliqua etiam alia evacuatio ſine noxa eſt, propterea aphoriſmus eſt falſus; neque enim quòd ſola per nares evacuatio, deficientibus menſtruis, bona ſit, dixit, ſed hanc ſimpliciter laudavit, non adjuncto, quòd ſola. Si quiſpiam igitur alteram, quæ fit per ſedem, dixerit ita affectis mulieribus utilem eſſe, hoc non adverſatur aphoriſmo; videtur enim aliquandò Hippocrates per unum, velut exemplum, de omnibus aliis ſimilibus pronunciare*. Hæc Galenus.

APHORISMUS XXXIV.

Mulieri in utero gerenti ſi alvus plurimùm profluat, periculum eſt, ne abortiat.

Sicuti ex ſanguinis detractione per venæ ſectionem anteà dixerat, utero gerentem abortire, ſanguine miſto ex vena; ita nunc de alvi profluvio memorat, periclitari fœminas utero gerentes, ſi illo corripiantur.

Quoniam verò indefinitè dicitur *mulieri in utero gerenti*, non erit planè coarctandum tempus uteri geſtationis, unde & primis, & ultimis, ac mediis menſibus, idem periculum imminebit, ſi alvus immodicè profluet; quamvis periculoſiora ſemper ſint tempora poſteriora prioribus, & mediis: Eſt tamen quam maximè advertendum, differre plurimùm damna imminentia ex alvi profluvio, ab iis, quæ ex ſanguinis miſſione proveniunt; ſiquidem id quod alvo profluit ſæpenumerò ſolet eſſe prorſus inutile, excrementoſum, ac præternaturale, ut propterea, ſaltem ratione cauſæ, ejuſcemodi evacuatio bona cenſeatur; at verò quæ ex ſanguinis detractione fit, omninò mala cenſenda eſt, cùm exinde vitæ theſaurus inaniatur, & vires maniſeſtiſſimè deficiant. Verumtamen nocua exiſtimanda ſolùm erit evacuatio per alvum, ſi immodica ſit, ac modum non ſervet, ſubindeque ventriculi jacturam faciat; itemque ſi ab iterato tranſitu humorum per inteſtina, uterum illis attiguum coafficiat. Quamobrem jure optimo addidit Hippocrates *ſi alvus plurimùm profluat*: quibus verbis, & laxatam plus juſto alvum, & præternaturam fluentem denotat; nam ſi fortaſsè moderatè exoneretur, nec exinde ventriculus tum in appetendo, tum in digerendo fatiſcat, proculdubio malum non erit, quin potiùs omni ex parte bonum; cùm ſæpiſſimè experiamur, utero gerentes ab hujuſmodi moderatis egeſtionibus levari, & ab impuritatibus tum alvi, tum totius corporis anteà cumulatis, ſalubriter vindicari.

Sed de quo fluxu intelligat Hippocrates, dubitari poteſt; nam alvi profluvia ſolent eſſe vel chyloſa, vel humoralia; chyloſa in lienteria, & cœliaca paſſione; humoralia verò in diarrhœa, dyſenteria, teneſmo. Et quamvis quodlibet ex his malum ſemper ſit utero gerentibus; nihilominùs videtur dicendum, ſpecialiùs hìc fuiſſe notatam diarrhœam; nam in diarrhœa potiſſimùm alvus ſolet affluentiùs profluere, quod in hoc aphoriſmo dicitur; in cæteris autem non item: quippè in dyſenteria frequens, & doloroſa dejectio fit, ſed non copioſa, ſicut neque in teneſmo; in lienteria verò, & cœliaca affectione cibi indigeſti egeruntur, vel ſemimutati, ſed nonniſi ſemel tantùm, aut bis in die: at verò in hoc aphoriſmo dicitur, *ſi alvus plurimùm profluat:* quibus verbis, & quantitas excretionis, & modus ejuſdem præternaturalis ſignificatur. Verùm nocent adhuc ex alio capite utero gerenti, atque abortus periculum minantur, cœliaca paſſio, & lienteria, quia per chyli dejectiones corpus tum matris, tum infantis alimento privantur, & viribus deficiunt. In dyſenteria quoque, & teneſmo, frequens illa, & doloroſa dejectio moleſtiſſima eſt, ut propterea ab iterato inſeſſu uterus, quàm maximè comprimatur, & doleat, propter conſenſum, viciniamque ejuſdem cum inteſtinis affectis. Sed & cum his inteſtinorum ægritudinibus ferè ſemper conjunguntur febres, ciborum faſtidium, ſitis, inquietudo, vigiliæ, ſymptomata planè moleſtiſſima, & gravidis potiſſimùm pernicioſa. Quamobrem ſemper malum erit utero gerentem quocumq; alvi fluxu moleſtari, cùm exinde abortus facilè ſubſequatur.

Debent autem iſtiuſmodi alvi fluxus per multum tempus perdurare, ut abortum inferant; nam ſi fortaſsè intra biduum, vel triduum deſinant, citrà abortus periculum ſalubriter

briter non rarò contingent, quemadmodùm pluries in praxi experti ſumus. Qua forſan ratione factum, cur Hippocrates dixerit, ſolùm periculum eſſe, ne abortiat; equidem non omninò utero gerentes ex hac dumtaxat alvi turbatione aborientur, ſi tempore modico duret, & cum ſola excrementorum, aut malorum humorum exoneratione, conſtantibus viribus, & ſtomacho benè valente, ac poſtremò ſponte ſua deſinat, quod ſanè, quàm in omnibus ægritudinibus prodeſſe poſſit, clarè liquet.

APHORISMUS XXXV.

Mulieri, quæ uterinis moleſtatur, aut difficulter parit, ſuperveniens ſternutatio, bonum.

STernutationis juvamenta in fœminis recenſet hoc aphoriſmo Hippocrates, & quidem in iis, quæ uterinis moleſtantur, quæque difficulter pariunt. Quid autem *pro uterinis* intelligat, pluribus examinat Galenus *in comm.* Quoniam verò in græco Codice ſcriptum eſt ὑστερικῶν, videtur congruentiùs exponendum, de uterinis, & hyſtericis affectionibus, potiſſimùm verò, quæ præfocationes appellantur, in quibus fęminæ nodum quendam in gutture percipiunt, & videntur quodammodò ſuffocari ob defectum anhelitus: in his quippè ſternutatio ſummè proficit, ob concuſſionem totius corporis à ſternutamento inductam, ſed præſertim in utero. Verùm quia multoties vehementi, atque iterata ſternutatione, adhuc quæ in uteri cavo continentur, facillimè eiiciuntur, veriſimile quoque eſt, in his pariter ſternutamentum eſſe profuturum; unde ſuppreſſa lochia, retentæ ſecundinæ, & ſanguinis grumi, aliaque ſimilia, promptiſſimè expelluntur, vi, atque impetu à ſternuendo; quatenùs per ejuſmodi concuſſionem non ſolùm excutitur uterus, deponitque id, quod intra ſe continet, verum etiam vaſa ejuſdem facilè dilatantur, ac aperiuntur: cùmque ſternutamentum fiat ab irritatione mamillarium cerebri proceſſuum, & meningum, quæ conantur expellere, quod ipſis infenſum eſt, planè ob uteri cum cerebro conſenſum per nervos, facilè etiam is proritatur, expellitque quod ibidem congeſtum eſt. Quamvis autem quæcumque detinentur intrà uteri cavum, poſſint ſternutamento ſuperveniente promoveri, & expelli, nihilominùs magis propriè hoc loco conferens ſternutatio præfocationi uterinæ dicenda eſt: cùm enim ex ea fœminæ patientes mente quodammodò abalienentur, & cerebro hebeſcant, ſi his ſternutatio accidat, fieri neceſſe eſt, ut cerebrum ipſum concutiatur, & quodammodò reſipiſcat, atque adeò excutiat quidquid ex utero malè affecto illi infenſum evaporarat, ſive per nervos, ſive per arterias. Videtur idipſum rectè colligi poſſe ex contextu verborum ipſius aphoriſmi, quippè in eo dicitur, *quæ uterinis moleſtatur*, modò mulier tunc potiſſimùm toto corpore afficitur, cùm hyſtericis affectionibus extorquetur.

Nedum autem proficere dicitur ſternutatio in affectionibus hyſtericis, & uteri præfocatione, ſed etiam in partu difficili, modò is ex imbecillitate fœtus proveniat: etenim, ut benè advertit Heurnius, ſi partus difficultas fortaſsè habeatur ex mala conformatione corporis ejuſdemmet parientis, aut ex prava fœtus pariendi diſpoſitione, cùm vel in

Digitized by Google

pedes, vel in latus prodit; certè tunc nihilum prodeſſet ſternutatio, immò potiùs obeſſet. At verò ſi fœtus debito modo ſe aptet ad exitum, ſed præ ſui infirmitate conatus non adhibeat, tunc ſummè proderit ſternutatio, per quam motus expulſivus uteri plurimùm ſollicitatur, quoniam diaphragma ex impetu ſternutationis validè propellit, ac comprimit epigaſtrium, & cum epigaſtrio uterum.

Denique licèt dicatur in textu, ſupervenientem ſternutationem, id-eſt ſponte naturæ contingentem, proficere, nil tamen vetat, quin etiam arte ſi promoveatur, idem quoque beneficium non ſit fœminis laborioſè parientibus affuturum. Hinc licebit in partu difficili, vel in fœtu mortuo, ſternutamentum excitare, ad adjuvandum uteri conatum, ut utrumque ad exitum facilitet. Proſunt eapropter in hanc rem piper, galanga, euphorbium, elleborus albus, nigella, nicotiana, & quodcumque nares impensè proritare valet. Verùm enimverò ſemper modus aliquis in his adhibendus, pro parientis habitudine, ut nimirùm citrà cerebri læſionem id peragatur.

Conferet quoque multùm per idem tempus, quo ſternutatoria adhibentur, vel paulò ante, potionem aliquam exhibere, qua uteri conatus promoveatur, ductuſque laxentur, ut ex utroque motu facilior habeatur partus propulſio. Mirè autem in id conferunt trochiſci de myrrha, rubia tinctorum, caſtoreum, borax mineralis, cinnamomum, caſſia lignea, crocus, dictamnum, valeriana, ſchœnanthum, matricaria, artemiſia, atque ex his eliciti ſales, ſpiritus, ſyrupi, elixires, vel ſe ſoli, vel cum aliis commiſti, ut in praxi. Hæc eadem valent ad expellendas ſecundinas, ac placentam, ſi fortaſſis ab edito fętu retineantur, nec promptè poſt partum exeat.

APHORISMUS XXXVI.

Mulieri menſes decolores, nec per idem ſemper tempus venientes, purgationem indicant eſſe neceſſariam.

MEnſtruas purgationes corrigendas hìc proponit Hippocrates, præcipuè cùm decolores ſunt, inordinatæ, ac irregulares. Et quamvis Galenus dicat, in aliquibus exemplaribus, loco menſium decolorum, haberi *menſes tardos*; nihilominùs communior lectio videtur magis conſentanea, tum quia tardi menſes non omninò exigunt purgationem, utpote qui etiam attenuante diæta poſſint promoveri, tum etiam, quia tardi menſes, quam maximè conveniunt cum inordinatis, quippe qui plerumque etiam tardi ſint: Sed etſi tardi menſes hìc legantur, neque tamen repugnabit, quod in aphoriſmo dicitur, neceſſariam fore purgationem, cùm non rarò tarditas evacuationis iſtius ab humoribus craſſis, & obſtruentibus habeatur, vel etiam ab ipſomet ſanguine glutinoſiori, qui non tam facilè per uteri ductus meare queat. Attamen communior verſio retinenda, qua decolores menſes leguntur.

Et quidem cùm decolores ſunt menſtruæ purgationes, indicant ſanguinem ſero plus juſto ſcatentem, qui propterea debeat hydragogis medicamentis repurgari, quæ nedum ſerum ſuperabundans educant, ſed etiam humores, fortaſsè craſſiores, detentos in glandulis uteri, vel meſenterii incidant, attenuent, & ſolvant.

Digitized by Google

vant. Verùm quia Hippocrates in hoc textu conjunxit menſes decolores cum irregulari eorundem apparitione, ac reditu, proinde crediderim utrumque exigi pro recta purgantis medicamenti exhibitione, etenim cùm ejuſmodi purgationes menſtruę decolores ſunt, & debitam, conſuetamque periodum non ſervant, non ſolùm ſeri copiam, facile inedia, & potus abſtinentia emendabilem, verùm etiam craſſitiem humorum uteri ductus obſtruentium arguunt, ut proinde ſeroſiores dumtaxat humores permeent, tenaces verò, & hærentes retineantur, qui niſi convenienti purgante medicamento diſſolvantur, proculdubio in longius tempus retenti, alia graviora mala inferent, tumores ſcilicet, abſceſſus, cachexiam, hydropem; dicuntur autem non per idem perpetuò tempus accidere, cùm modò prę currunt, modò cunctantur, & modò in medio curſu intercepti, protrahuntur in aliud tempus penitùs incongruum, ut propterea inconſtantes ſint, certam, ſtatutamque periodum non ſervantes. Sed & pro *tempore* legit Heurnius *modum*, qui proinde in ſua verſione habeat, qui *nec eodem modo benè reſpondeant*: juxtà quam Heurnii lectionem comprehenderetur ſub hoc menſtruorum vitio, non ſolùm periodicatio varia, ſed etiam modus excretionis aſſiduò differens, ut ſi purgatio menſtrua uno tempore fuerit quinque, vel ſex dierum, in alio ſit unius, vel duorum, & ubi aliquando modus expurgationis guttatim fuit, aliàs ſit affluentior, & tardiùs, & celeriùs, & continuatim, & interruptim, & magis, & minùs, ſine ullo ordine, aut reſpondenti quantitate, & qualitate evacuationis.

Cùm igitur hæc ita ſe habent, docet Hippocrates purgandum omninò eſſe corpus ab humoribus vitioſis ejuſmodi irregularitatem efficientibus, attenta tamen ætate, habitudine, & temperatura patientis, num ſcilicet efficaciori, an debiliori cathartico uti debeamus, incidente ſimul, & evacuante, potiùs ſeroſos, quàm craſſos ſuccos educente, permiſtis medicamentis etiam uterinis, & antihyſtericis dictis, aut aliis, aliiſque pro ratione. Conferunt autem plurimùm in hunc uſum pilulæ fœtidæ, ut & aleoticæ, aleophanginæ, & de rhabarbaro, cum tartaro vitriolato, myrrha, dictamno, gentiana, croco, rubia tinctorum, ariſtolochia, & ſimilibus ad dr. j. circiter pro virium, & humorum evacuandorum ratione. Cæterùm his conveniens diæta ſociari debet, quæ ſimul unà attenuet, & incidat craſſos, tenaceſque humores, ac per uterum, vel per urinarias vias illos deducat. Valet etiam ad idem hiera cum diacalamentho, abſynthium, ſenna, tartarus, atque ex his compoſita medicamenta, quæ plurima in Pharmacopœis deſcripta inveniuntur.

APHORISMUS XXXVII.

Mulieri utero gerenti ſi mammæ graciles repentè fiant, abortit.

QUanta ſit inter uterum, & mammas connexio docemur ex hoc aphoriſmo, quo monitos nos facit Hippocrates, fœtum in utero contentum, adhuc benè valentem, facilè abortiri, ſi mammæ in utero gerente repentè gracileſcant. Inquit autem, *repentè*, ideſt nullo præcedente morbo, aut ſymptomate, & ſine ulla aliqua cauſa manifeſta, ob quam graciles illæ evaſerint;

Digitized by Google

ſerint; ſiquidem cùm ſenſim graciles fiunt, & poſt longum temporis intervallum, fortaſsè ex morbo, aut extrema diæta, aliaque cauſa conſimili, nil mirùm erit, ſi graciles evadant, tabeſcente paulatim prægnantis corpore, ad cujus extenuationem illas macreſcere contingat: at verò cùm repentè detumeſcunt, & ubi turgidæ, duræq; erant, extenuantur, ac flacceſcunt, omninò ex languore, & à laxitate vaſorum umbilicalium, uterique ægritudine, illæ contabeſcunt, unde poſtmodùm abortus preſtò erit. Attamen hæc potiſſimùm accidere ſolent poſt quartum menſem, nam anteà vix, ac ne vix quidem turgidæ mamillæ fiunt. Provida namque Natura per id tempus incipit alimentum in mammis diſponere, ac præparare, ut de futuro extrà uterum alimento provideat; quamobrem ſi fortaſsè ex aliqua, vel ejuſdem uteri, vel fœtus ibidem geniti, ægritudine contingat eundem deperire, quia ceſſat finis nutricationis illius, deſinit quoq; futuri alimenti ad mamillas tranſmiſſio, interrupto ſimul una mutuo vaſorum inter ſeſe reſpondentium commercio.

Sed notare eſt, quod Galenus memorat *in comm. hujus aphoriſmi, trahere* ſcilicet *fœtum ad ſe id, quod in ſanguine dulciſſimum eſt; ſimul autem, & lactis parte aliqua frui*: equidem anatome compertum eſt, ultimis menſibus inveniri in ventriculo infantis ſubſtantiam quandam albicantem lacti non diſſimilem, quam ore ſugi conſtat, atque ſuppeditari à membrana illa, quæ immediatè fœtum ipſum cingit, & Amnios græcè appellatur; ſicut autem iſta ſenſim imminuitur in ultimis menſibus; ſic alia conſimilis in mammis adaugetur, ut propterea ſoleant non rarò iſtæ, levi compreſſione, vel etiam ſponte ſua, lacteum humorem exſtillare. Atque hinc fit quamobrem fœtus in lucem editi, mox fæces, quas meconium vocant, egerant, ac, ut notavit Hippocrates *lib. de natura pueri*, ſtatim à partu lac è mammis ſugant, quia videlicet intra uterum multò anteà ſugere à provida Natura edocti fuerant: de qua re alibi à nobis eſt actum.

Pro coronide tandem deducendum, admoneri hoc aphoriſmo Medicos, ne in ejuſmodi mammarum extenuationibus remedia adhibeant; inde enim, futurum ut ſuccedens abortus illis culpa cedat apud ignarum vulgus, quod ſine ulla difficultate exiſtimabit ab ejuſmodi importuna medicamenti adminiſtratione, promotum fuiſſe negligenter abortum, qui tamen ſponte naturæ ſuperventurus erat.

APHORISMUS XXXVIII.

Mulieri uterogerenti, & geminos habenti, ſi altera mamma gracilis fiat, alterum abortit; Et ſi quidem mamma dextra gracilis fiat, marem: ſi verò ſiniſtra, fœminam.

QUod dixerat Hippocrates de abortu unius infantis, ex extenuatione ambarum mammarum, in præſenti aphoriſmo aſſerit de alterutro, ſi gemini ſint, cum alterutra pariter mamma graceleſcit; ſed tanto inſuper cum conſenſu, ut ſi fortaſsè dextra mamma gracilis fiat, qui fœtus in dextra uteri parte eſt, abortiatur, quique ex ſententia ejuſdem Hippocratis mas erit; ſi verò ſiniſtra extenuetur, fœmella, quæ in ſiniſtra

ſtra quoque uteri parte concepta erit, ſit abortitura.

Sed quamvis id tam clarè, certòque ſit ab Hippocrate ex Veterum ſententia ſancitum, qui, ut inferiùs dicetur, exiſtimarunt mares in dextra, fœminas verò in ſiniſtra uteri parte generari: apud Recentiores tamen parem aſſenſum non meruit; quoniam ex anatome jam conſtitit, indifferenter & in dextra, & in ſiniſtra uteri parte tum mares, tum fœminas concipi, & generari poſſe.

Sed & neque tam facilè eſt, ut alter fœtus, altero ſuperſtite, aboriatur, quippe ad conatum uteri pro unius fœtus excluſione, alterius expulſio facillimè haberi poteſt, cùm non in diverſis cellulis, ut aliquibus eſt creditum, fœtus in utero contineantur, ſed in una eademque cavitate, qua hiante, quidquid ibidem continetur, facilè deponitur. Verumtamen quia Hippocrati non ſemel innotuit poſſibilem eſſe ſuperfœtationem, adeòque unum fœtum jam extinctum excludi poſſe, alterum viventem detineri, planè poterit eadem lege alter abortiri, alter conſervari; at verò quòd eadem conditione accidat, ut gracileſcente dextra mamma, mas, gracileſcente ſiniſtra, fœmella excludatur, nullus unquam vidit; unde demiror, qua ratione ductus Hippocrates ſcripſerit, ita inter ſeſe mammas cum fœtibus reſpondere, ut non ſolùm, qui in dextra uteri parte continetur, ſed etiam qui maſculus eſt, occidat, altero in ſiniſtra ſuperſtite. Sed & nec ex alio capite verum eſt, quod mares ſemper in dextra, fœminæ verò ſemper in ſiniſtra generentur, cùm indifferenter experiamur tum in dextra, tum in ſiniſtra geſtari fœtus, alterutrius ſi fuerint ſexus, ejuſdemque maturitatis, & roboris.

Hinc decepti plerique fuere, qui cùm viderent fœminas, dextera uteri parte plus juſto tumefactas, judicarunt de maris geſtatione; idipſum quoque accidit illis, qui ex documento Avicennæ, conjectarunt de maſculo, quòd in prima, & ſpontanea utero gerentis motione pedem, & crus dextrum priùs loco moverunt. Atqui Anatome compertum eſt, gemellos unica, & communi exteriori membrana, Chorion dicta, comprehendi, licèt interiorem, Agninam vocatam, diſtinctam habuerint; unde cadit eorumdem opinio, quòd in partu gemino, mares in dextra, in ſiniſtra fœminę ſint progeniti, cùm gemini fœtus unico Chorio contineantur. Non tamen penitùs negaverim, accidere aliquandò potuiſſe, ut ex extenuatione dextræ mamillæ, mas perierit, & ex extenuatione ſiniſtræ, fœmella; verùm id non certa lege ſtabiliendum, ut perpetuò verum ſit, & infallibile. Quò fortaſsè exemplo motus Hippocrates, quòd aliquandò ipſe vidit, in aphoriſmum redegit, veluti rem notatu dignam, & ratam, ſuoque tempore communiter receptam. Cæterùm quæ rarò eveniunt, licèt ſint admiratione digna, non tamen in exemplum ducenda ſunt, ut regulam valeant generalem, & infallibilem conſtituere. Ita quidem ab eodem Hippocrate dicitur, fœminas podagra non laborare, ut & eunuchos, & pueros: id quod licèt plerumque verum ſit, falſum nihilominùs aliquandò eſt animadverſum.

APHO-

Digitized by Google

APHORISMUS XXXIX.

Si mulier, quæ neque gravida eſt, neque peperit, lac habet, huic menſtrua defecerunt.

QUòd lac gignatur in mammis ex uteri geſtatione, ſaltem in ultimis menſibus, quando infans partui proximus eſt, cunctis notum, veluti quotidianis experimentis cõprobatum, ut propterea inter indicia geſtationis, præcipuum hoc à Medicis afferatur, lac è mammis erumpere; & contra, nullum lac apparere, etiam ſi uterus, totuſque venter tumeat, ut in falſa graviditate ſæpiſſimè contingit, manifeſtum indicium ſit, nullum fœtum in utero contineri, atque morboſis aliis de cauſis illum inflari. Quòd inſuper lac habeatur in his, quæ mox pepererе, immò quòd aliquandò ex lactis copia, ad plures, & plures menſes, lactare illæ poſſint, certò certius eſt, ut nulla proinde egeat probatione: quamquam & aliquandò viſum, fœminas tum utero gerentes, tum enixas, nullum omninò lac protuliſſe, idque ſine ullo vitæ incommodo. Frequenter autem in cæteris omnibus lac poſt tertium, aut quartum diem à partu prodire, illudque ad plures hebdomadas perdurare communiùs accidit, cum manifeſta mammarum tumefactione. Hinc in præſenti aphoriſmo conſiderans Hippocrates, quod frequentiùs utero gerentibus, & enixis accidit, inquit, plerumque fieri, ut menſtrua defecerint, ſi neque gravida, neque enixa mulier lac habeat; adeòque ſolere lac in mammis comparere ob ſolam menſtruorum deficientiam, exinde verò potiſſimùm confirmatum iri connexionem maximam mammarum cum utero, ut ex iſtius purgationibus ſuppreſſis, facile fiat, ut ubera lactificent. Quamvis & aliquandò viſi ſunt viri etiam lactificaſſe.

Verùm ut hæc accidant, neceſſe primùm eſt, ut menſtrua defecerint, neque ſolùm per unicum, ſed per plures, pluresque menſes: ſi enim ſemel tantùm menſtrua deficiant, haud neceſſariò fiet, ut lac in mammis compareat, cùm de facili poſſit ſanguis, vel ſenſibiliter per alios ductus corporis amandari, vel etiam inſenſibiliter diſſolvi, & repurgari; quo fit, ut in exercitatis mulieribus, etiamſi menſtrua deficiant, lac nullum habeatur, quoniam per exercitia, præſertim laborioſa, adhuc inſenſibiliter per poros cutis ſanguinis impuritates diſcuti, & repurgari poſſint; quin & ab exercitiis ſemper major fit ſanguinis, & partium ſolidarum reſolutio.

Sed & ſecundò neceſſe eſt, ut nulla alia manifeſta evacuatio per id tempus habeatur; unde ſi fortaſsè ſuppreſſis menſtruationibus, hæmorrhagia è naribus accidat, vel ſanguinis per os excreatio, aut per hæmorrhoidas, vel etiam ſudoris, & urinæ copia, aliudve ſimile, proculdubio lactis apparitio nulla ſequetur, excretis nimirùm per alios ductus corporis ſuperfluitatibus humorum.

Inſuper neceſſe eſt tertio, ut menſtruorum defectus accidat, benè ſe aliunde habente fœmina; nam ſi fortaſsè ægrotaret, præſertim acuta febre, aliove morbo ſimili, valente corpus, & humores extenuare, ac abſumere, certè nulla ratione lac è mammis prodire poſſet. Experimur etiam in dies obſtructis, hyſtericis, ſcirrho, aliove tumore affectis, in quibus menſtrua

Digitized by Google

ſtrua nulla ſunt, lac nullatenùs comparere.

Denique debent menſtrua omninò deficere: ſi enim diminuerentur ſolùm, vel per intervalla parcè prodirent, non eſſet, cur lac in mammis progigni deberet. Equidem lactis generatio non aliunde in his provenit, quàm ex impedito exitu ſanguinis per vaſa uteri; unde ſecundùm ſui partem albicantem poteſt, cùm per vaſa mammaria remeat, in earundem glandulis deponi, & lactis conditionem induere. Quo pacto poterimus Veteres cum Recentioribus conciliare ſuper illa tandiù agitata diſceptatione de materia lactis, quam illi ſanguinem, iſti chylum voluere: cùm enim chylus non ſtatim, ſed repetitis circuitibus in ſanguinem vertatur, ac ſenſim, ſenſimque repurgetur, & perficiatur, planè poterit, cùm per vaſa mammaria circuit, & per glandulas prędictas percolatur, ſecundùm eandem portionem detineri, & in lac verti: niſi etiam dicere velimus, recta è canali thoracico partem illam chyloſam vergere in mammas, ut pleriſque anatomicis eſt creditum, de qua re præter alios legi merentur Thomas Bartholinus, & Isbrandus de Diemerbroeck.

Eſt tamen advertendum, id faciliùs contingere poſſe nuptis, aut viduis, quàm virginibus, etſi defectum menſtruorum patiantur; etenim in nuptis, ac viduis, quæ tamen anteà pepererint, ductus illi longè patentiores ſunt, & ex præcedenti lactificatione jam conſueverit Natura materiam lacti generando accommodam illuc transferre; at verò in virginibus viæ illæ ſunt admodùm anguſtiores, neque tam promptè excipiendo lacti diſpoſitæ; quin etiam ante juventutem majori planè alimento illæ egent pro ſuimet corporis nutricatu; unde ſi fortaſsè ſanguis exuperet, faciliùs in carnium incrementum tendit, quàm in lactis generationem. Legendus in hanc rem Galenus 6. *de locis affectis cap.* 5. ubi aphoriſmum hunc recitat, & examinat.

APHORISMUS XL.

Quibuſcumque mulieribus ad mammas ſanguis colligitur, furorem ſignificat.

DE veritate iſtius aphoriſmi valdè dubitat Galenus *in comm.* Inquit propterea: *Et quidem nondum hoc accidiſſe vidi, & ſi quando eveniat, ex iis eſt, quæ rarò eveniunt*; ſubdit tamen, id fuiſſe ab Hippocrate ſcriptum, quia obſervatum: Siquidem Hippocrates quod vidit, ſcripſit. Verùm quomodocumque res ſe habeat, videamus quo pacto ſententiam hanc rationibus congruentem adaptemus.

Et quidem in illis fęminis id accidiſſe credendum, quę menſtruorum diuturnam paſſę ſunt ſuppreſſionem; unde poſtmodū ſanguis in mammis feratur, atque in propriis earumdem glandulis colligatur: cùm enim, ut ſuperiùs dictū, magna ſit inter mammas, & uterum connexio, proculdubio cùm diuturno tempore uterus ſupprimitur, ut ſanguinem, quem egerere deberet, non fundat, is per totum ferè corpus fertur, ſed diu reſtagnat, colligiturque potiſſimùm in illis, propter copiam glandularum molem mamillarum conſtituentium: diutiùs autem ibidem detentus, fieri nequit, quin ex mora, malaque ejuſdem habitudine non concreſcat, aceſcat, & tumorem ſcirrhoſum excitet, de genere carcinomatum.

Quamo-

Quamobrem uſus eſt Hippocrates voce *colligitur*, quæ ſignificat ex longo tempore congeſtionem ſenſim, ſenſimque factam. Ex hac autem acidi, & concreti ſanguinis congeſtione duplici ex cauſa cerebrum afficitur; altera quidem ex circumeunte ſanguine illud inficiente per arterias, altera verò ex communione nervorum, qui plurimi per mammas diffunduntur à pari vago coſtali: quo circa facillimè cerebrum in ſuis operationibus inficitur.

Sed & ex utero quoque malè affecto idipſum magis, magiſque adaugetur, quippè experimur ex affectibus hyſtericis, retentis, vitiatiſq; menſtruis, furorem exoriri, uterinum dictum, quo miſerrimę mulieres mente abalienantur, ac furunt, veluti maniacæ, manibus, pedibuſque impetentes huc, illucque; ut nuperrimè in quadam nobili muliere ſumus experti.

Dixit autem Hippocrates ejuſcemodi ſanguinis in uberibus collectionem, furorem ſignificare, non efficere, non enim per id, quòd ſanguis ſit collectus in mammis, furor orietur, quaſi verò is ſit cauſa effectiva furoris; ſed ſolùm ſignificat, ſanguinem, qui non potuit per uterum evacuari, adeòque in mammis collectus, & in tumorem verſus, denotet ſuccedentem in nervis, & cerebro læſionem, unde poſtmodùm furor, ac delirium.

Sed num verus furor inde oriatur, an ſolùm mentis motio, abſque violento, atque impetente motu patientis, licet hìc etiam dubitare. Et quamvis in græco codice ſcriptum ſit *Mania*, quæ à quibuſdam putatur coincidere cum furore, qui delirium dicitur cum impetu, & audacia; nihilominùs crediderim, largâ tantùm ſignificatione, delirium hoc loco ſumendum eſſe, & quidem potiſſimùm mentale, quo patientes licèt abſurda non loquantur, aut agant, mente ſaltem, ac cogitationibus vana meditantur, quemadmodùm noſtris temporibus vidimus in alia fœmina per Urbem vagante.

Sed prætereà exponendus videtur aphoriſmus per verbum *ſignificat*, quod poteſt accidere, licèt non ſemper neceſſum ſit, ut eveniat: nam ſignum iſtud eſt de genere eorum, quæ non ſunt inſeparabilia, & propria, ſed ſolùm ut plurimùm oſtendentia, ſcilicet cum ſanguis vitioſus cerebrum infecerit; Nam ſi fortaſsè fœmina ejus ſit conſtitutionis, ut non tam facilè mente moveatur, aliud quid patietur, quàm delirium. Novi porrò nobilem quandam ſcirrho in mammis ex diuturno tempore laborantem, qui tandem cancEroſus factus mortem intulit, cùm tamen nunquam mente illa mota eſſet.

APHORISMUS XLI.

Si velis noſcere an conceperit mulier: cum dormitura eſt, ei aquam mulſam potandam da; & ſi alvi tormina patietur, concepit, ſi minùs, non concepit.

PRæſens aphoriſmus pertinet ad partem medicinę diagnoſticam, ad dignoſcendam nempe graviditatem. Cùm enim aliquando fęminæ, vel ex tumefactione, ac lactificatione mammarum, de qua antea, vel ex ſuppreſſis menſtruis, vel etiam ex aliqua alia ægritudine malè ſe habeant, & medicamentis egeant vel per unam, vel per aliam corporis viam ducentibus; immò, quod ſæpiùs fieri ſolet, per uterum, & timor aliunde eſt, ne utero gerant, & in abor-

abortus periculum incidant; docet in hoc aphoriſmo Hippocrates, quo pacto Medici dignoſcere poſſint uteri geſtationem, & fœminam, jam anteà revera concepiſſe, adeòque medicamentis evacuationem promoventibus tractandam non eſſe, ne utero gerenti damnum, ſibi verò infamiam pariant. Proponit autem leve quoddam medicamentum, & omni periculo vacuum, quo fœminæ certæ fiant, an non utero gerant, ac propterea poſſint, nec ne medicamentis ſubjacere. Illud verò eſt aqua mulſa, ideſt aqua melle adjecto medicata, quam vult exhibendam antequam ſomno ſe diſponat: ſi enim exinde alvi tormina patiatur, jam concepiſſe indicio eſt; ſi ſecùs, non concepit.

Vult primò aquam mulſam eſſe exhibendam, quæ ſcilicet ex miſtura mellis flatus valeat excitare. Fit autem aqua mulſa, græcè μελίκρατον, ex una parte mellis crudi cum decem, vel duodecim aquæ: & deinde ad convenientem doſim exhiberi debet poſt cœnam; nam cùm Hippocrates nullam faciat mentionem de modo ejuſce exhibitionis, certè debet intelligi juxtà morem conſuetum hominum; & quoniam dicitur in textu, cùm dormitura eſt, proculdubio ſupponitur cœna ante acta. Si verò abſque ulla cœna exhiberetur, profectò etiam abſque graviditate tormina afferret, quia mel crudum cum aqua exhibitum flatus excitat.

Sed quo tempore graviditatis velit Hippocrates melicratum hoc exhibendum, dubitari poteſt. Et quidem veriſimile admodùm eſt inter initia graviditatis, atque adeò primo, vel ſecundo menſe: his enim temporibus dubia videtur poſſe eſſe graviditas, cùm tunc fœtus nulla de ſe prodat indicia; nam tertio, quarto, & ſequentibus menſibus, tum motu, tum vomitu, tum uteri agglomeratione manifeſtatur; in principio verò graviditatis iſta vel nulla ſunt, vel ambigua. Itaque primis menſibus cùm de graviditate ambigitur, tentanda hæc ſunt; ſed neque tam certi erimus ex his, quippe fieri poteſt, ut aliis ex cauſis tormina contingant in inteſtinis, cùm tamen conceptio nulla facta ſit; vel contra, etſi graviditas habeatur, nulla tamen tormina fiant ex peculiari quadam utero gerentis conſtitutione, vel etiam quia ejuſmodi generis medicamento, aut rebus ex melle compoſitis uti conſueverint, ſine ullo ventris incommodo; nam quamvis plerumque his, quæ melle, & mellitis utuntur, tormina iſta accidant, fieri tamen poteſt, ut in aliquibus nulla fiant. Atqui ex altero capite periculoſum in aliis eſſe poteſt, ob metum colici doloris, aut fluxus, aliuſve mali gravioris, cùm pleroſque noverim peſſimè ſe ab ejuſcemodi rebus mellitis habuiſſe. Quare prænoſcenda primùm eſt cujuſque natura, & conſtitutio, ne in hac melicrati exhibitione Medicus decipiatur; proindèque ſciat, num tormina alvi ſequantur revera uteri geſtationem, ut ex hoc aphoriſmo dijudicandum Hippocrates proponit.

Qua autem de cauſa tormina iſta accidant ex uteri geſtatione? Putaverim, quia uterus, poſtquam genituram comprehenderit, undique clauditur, & in molem attollitur, quo fit, ut inteſtina præſertim Ileon, & Colon comprimantur, atque adeò nequeant flatus, ex aqua mulſa excitatos, per alvum diſcutere, qui retenti tormina excitant. Si autem nil intrà ſe uterus contineat, cavita-

Digitized by Google

vitates inteſtinorum liberiores benè poterunt excitatos flatus protrudere, & eventare, undè nullum incommodum exinde ſuborietur. Efficaciùs autem mulſa flatus excitabit, ſi aniſum addatur, ut dicitur *lib. de ſterilibus*; unde aphoriſmus hic eſt deſumptus: ibi enim ita ſcribitur: *mel, & aniſum tenuiſſimè tritum in aqua diluito, & exhibeto, poſt dormire finito: & ſi tormen circa umbilicum fiat, prægnans eſt, ſi non, non.*

Verùm quamvis hæc ab Hippocrate, veluti à ſeipſo obſervata, notentur, ut infallibilia, non tamen inconſideratè à Medicis in uſum ducenda ſunt, ob periculum, quod imminet acerbioris doloris in inteſtinis, indeque etiam in utero ob conſenſum, & viciniam, quam cum illis habet, & eo magis, ſi cęna aliquanto lautior fuerit, & mel non ſit coctum, ac deſpumatum, facillimè noxa gravior ex doloribus, & torminibus orietur. Quo ſanè factum, ut in praxi nemo audeat de his periculum facere, cùm aliundè nec certum, aut infallibile indicium ex eo ſumi poſſit. Potiùs itaque contenti ſunt Medici dictis, factiſque obſtetricum fidem præſtare, quam ejuſcemodi medicamentis fidere: quamquam ſæpeſæpiùs & iſtæ fallant, & fallantur.

APHORISMUS XLII.

Mulier gravida ſi marem concepit, benè colorata eſt; ſi verò fœminam, malè colorata.

NEdum Hippocrates ſigna conceptionis tradidit, ut ex pręcedenti aphoriſmo, ſed etiam num marem, aut fœmellam mulier conceperit hoc alio aphoriſmo ſubjungit, quo ex bono, vel malo gravidę mulieris colore, facilè id poſſe dijudicari proponit, nam ſi benè colorata ſit, marem, ſi verò ſit malè colorata, fœminam concepiſſe decernit. Attamen ut exponit *in comm.* Galenus, *quod hic ſcribitur, ex eorum numero eſt, quæ ſæpiùs eveniunt*, etenim aliquando fit, ut etiam quæ marem conceperit, ſit malè colorata, & è converſo.

Verùm ad intelligentiam hujus aphoriſmi plura notanda ſunt. Primò quidem, quòd bonus, vel malus color mulieris utero gerentis referendus eſt ad eum, qui conſuetus eidem eſt in ſtatu naturali, & ſano, citrà graviditatem; quamobrem ſi fœmina in ſuo ſtatu ſano non boni coloris fuerit, neutiquam fieri poterit benè colorata in ſtatu graviditatis, & cum utero gerit. Præterquamquod quævis utero gerens ex cauſa geſtationis ſit perpetuò ſeipſa decoloratior, cùm uteri geſtatio ſit ſpecies quædam ægritudinis ex Galeno, ut aliàs monuimus, per quam ſemper fœminæ à ſuo meliori ſtatu declinant, & nedum colore, verùm etiam carnibus, & operationibus cunctis quodammodò deficiunt, cùm utero gerunt.

Comparatio inſuper facienda eſt inter colorem conſuetum haberi à fœmina in geſtatione maris, & eum, qui eidem accidit in geſtatione fœminæ, ut propterea quamvis ex ratione graviditatis ſemper utero gerentes decolorentur, nihilominùs in geſtatione fœmellarum longè decoloratiores appareant.

Præterea in cæteris omnibus, quæ cum uteri geſtatione contingunt, par ratio eſſe debebit: nimirùm, ut iiſdem alimentis utero gerens alatur, eundem aerem, & regionem incolat, iiſdem uta-

tur

tur exercitiis, & reliqua omnia æqualiter ſe habeant, tam in geſtatione maris, quàm in geſtatione fœmellæ: nam ſi fortaſsè, cùm utero gerit fœminam, aerem, & regionem inhabitet calidiorem, veſcatur cibis aromaticis, & floridiorem ſanguinem gignentibus, ſeque plus ſolito exerceat, & alia peragat, ex quibus coloratior fieri poſſit; contrà verò cùm geſtat marem, contrariis omninò rebus nonnaturalibus utatur, proculdubio indicium hìc allatum fallax erit: quippè in priori caſu coloratior apparebit, etſi fœminam conceperit; in poſteriori verò, penitùs decolorata videbitur, licèt marem geſtet. Ita quoque dicendum in reliquis, quæ fœminis utero gerentibus, pro varietate graviditatis, accidere poſſunt: aliquando enim marem geſtantes inappetentia tenentur, evomunt, bibulæ ſunt, acida, & acerba appetunt, comedunt cruda, & excrementoſa; unde nil mirùm, ſi compareant decoloratæ; contra verò gerentes fœminam, ſi in his omnibus cautiores ſint, & eduliis veſcantur melioribus, ſanè coloratiores obſervabuntur. Quare remoto quocumque diſpari accidenti, ac ſecluſa quacumque ægritudine, aliave cauſa externa, varietas iſta colorum in gravidis, nonniſi ex ipſamet conceptione, & cauſis ad conceptionem concurrentibus petenda ſolùm erit.

Ratio autem iſtius varietatis deſumitur ex varietate principiorum ad maris, ac fœminæ generationem concurrentium: Mares enim fieri perpetuò dicuntur ex fœcundiori, ac robuſtiori ſemine, fœmellæ verò ex debiliori, laxiorique: ſanguis etiam, qui ad vitam illorum promovendam à matre influitur, in maſculis vividior, floridiorque eſt; dilutior verò, & inefficacior in fœminis, quæ eadem ex cauſa excrementoſiores eſſe conſueverunt. Uterus pariter in conceptione maſculorum calidior, & vegetior eſſe ſolet; frigidior verò, & imbecilior in formatione fœminarum. Quamobrem ex his omnibus meritò coloratiores videntur utero gerentes in maribus, quàm in fœminis præconceptis. Porrò ſemper ac iſta omnia ſimul in graviditate concurrunt, fieri nequit, quin etiam totum corpus utero gerentis floridius, vegetiuſque appareat, juxta commune Medicorum effatum ex Galeno, & Hippocrate depromptum: *qualis color apparet in facie, talis humor abundat in corpore*: atqui color floridus, vividus, roſeus in cute, nonniſi ex ſanguine puriori, floridiorique in venis, & arteriis contento, procedit, ut patet; unde communiter fatentur Medici ſanguineos ad purpureum, cholericos ad flavum, pituitoſos ad album, & melancholicos ad nigrum, fuſcumque colorem inclinare; ſicut ex adverſo cute nigricantes, melancholiam, albicantes, pituitam, flaveſcentes, bilem, rubentes, ſanguinem in venis prædominantem ſignificare.

Quod hic Hippocrates generaliter dixit de gravidarum colore meliori, vel deteriori, ad dijudicandam maris, vel fœminæ geſtationem, alii ad lentigenes, & maculas in facie apparentes revocant; inquiunt enim, fœminas utero gerentes maſculos, faciem habere nedum coloratiorem, ſed etiam nitidam; geſtantes verò fœmellas, lentiginibus, & maculis cutaneis eſſe refertas. Alii ex coloribus papillarum in mammis idipſum præſagiunt, credentes, albicantes, vel flaventes papillas, fœminam, rubentes verò, vel etiam fuſcas,

fuſcas, maſculum ſignificare. Plerique his non fidentes, potiùs ex tumore mamillarum, dextræ vel ſiniſtræ, & motu agiliori, vel tardiori utero gerentium, in inceſſu primo inopinanter habito, ac motione dextri cruris, vel ſiniſtri; itemque ex urinis tenuioribus, vel craſſioribus, magis, minuſve coloratis, crudis, vel coctis, necnon ex pulſibus majoribus in dextro, quàm in ſiniſtro brachio, aliiſque ſimilibus, idipſum præſagire ſatagunt.

Sed quàm vana iſta ſint, & futilia, quiſque veſtrum benè noverit, quippè, quæ ſolidis rationibus non fulciuntur, experimentis non reſpondent, & falsò à vulgaribus Medicis ſunt conficta. Atqui, ſi verum fateri licet, neque quod hìc ab Hippocrate traditur, veritati perpetuò conſonat, & quod ab Expoſitoribus adiicitur, longè magis erroneum eſt. Etenim nuperrimis obſervationibus Anatomicorum detectum, aliter prorſus generationem in viventibus haberi, ac ab antiquioribus Medicis eſt putatum: ubi enim ab his credebatur, maſculeum, & fœmineum ſemen ſimul unà commiſceri, & cum ſanguine menſtruo in unam maſſam intrà uteri cavum coadunari, & pro illorum varietate, atque efficacia majori, vel minori, unius, quàm alterius, maſculum, aut fœminam exoriri, magis ſimilem uni, quàm alteri; jam nunc ſatis, ſuperque innotuit, nullum ſemen revera à fœminis ſuggeri, ſed ſolùm materiam quandam albugineam, albumini ovi, perquàm ſimilem, molli, ſed duplici pellicula obvolutam, quæ ex earumdem fœminarum ovario per tubas Falloppianas, cùm fœcundata eſt, in uteri cavum delabitur.

Sed adhuc etiam à nobis aliàs eſt oſtenſum; præexiſtere in ovis mulierum rudimenta fœtuum; quare hæc referenda potiùs erunt ad materiam in ovariis præjacentem, atque ad rudem illam membrorum diſpoſitionem, quæ multò anteà ibidem congenita eſt ex varia corporum habitudine, & partium generationi deſtinatarum conſtitutione, ut proptereà, quæ diſpoſitio ſexus, & organorum, huic vel illi ſexui addictorum præjacta eſt, ita in marem, vel fœminam procreatio deſinet: Id enim in multiparis animantibus tam patens eſt; ut longa probatione non egeat. In fœminis etiam humanis, quæ geminos, vel trigeminos pariunt, unico Chorio contentos, non aliunde fit, ut aliqui mares, aliæ fœmellæ oriantur, quàm ex præexiſtente in organis diverſi ſexus diſpoſitione. Sed & Gallinæ unico Galli concubitu plurima quoque edunt ova pariformiter fœcundata, ex quibus & mares, & fœminæ progignuntur, nonniſi ex vario præjacentium organorum apparatu: quod & in cæteris oviparis evenit.

Neque verò, quòd fœtus dicatur genitus ex ſemine, ac ſanguine calidiori, ſequi exindè neceſſariò debet, fœminam utero gerentem coloratiorem apparere; quin potiùs contra, non raró viſum eſt, utero gerentes maſculum, longè admodùm ſeipſis decoloratas, ac defœdatas evaſiſſe; immò & nonnullas cœpiſſe ſtatim à primis menſibus cibos faſtidire, vomere, dolere, & alia plura, ac diverſa incommoda pati, unde poſtmodùm valetudinarii, imbecilleſque mares orti ſunt: quæ ſanè in geſtatione fœmellarum ſecùs evenere. Id ergo ſolùm in maribus fieri poteſt, quòd ſanguis, per vaſa umbilicalia nutricatui eorumdem

dem

dem accedens, floridior, vegetiorque ſit, deſignetque utero gerentem bona valetudine frui, adeòque roſeus, ac venuſtus color vultus exurgat: Hinc autem robuſtiores ſolùm, vel contra debiliores partus, prægnoſci poterunt. Verumtamen, ne fidem Hippocrati derogemus, dicere fas erit, id nonnunquam evènire, & quod ipſe aliquando vidit, poſteris tradidiſſe; cùm revera partus fœminei excrementoſiores eſſe ſoleant, ob recollectam in utero, atque in toto ferè corpore, crudorum, & lymphicorum humorum ſaburram, unde ſanguis ſeroſior, minuſque rutilans in cauſa eſſe poteſt, ut in fœmellarum geſtatione, cutis univerſa, ſaltem in ultimis menſibus, defœdata palleſcat.

APHORISMUS XLIII.

Si mulieri gravidæ in utero fiat eryſipelas, lethale.

CUm Hippocrates hìc junxerit cum eryſipelate uteri graviditatem, ut de eventu lethali judicium ferri poſſet, anſam præbet dubitandi, an eryſipelas in utero perpetuò lethale ſit: etenim ſi perpetuò lethale eſſet, profectò non fuiſſet neceſſarium adiicere mulieris graviditatem, cùm & citrà graviditatem quoque eryſipelas utero contingens lethum afferre poſſit, tum ratione ſui, quia morbus acutus eſt, tum etiam ratione partis affectæ, nempe uteri, qui ob conſenſum, quem retinet cum omnibus partibus principalibus corporis, quamcumque de cauſa afficiatur, periculoſiſſimas ægritudines affert. Et quidem Cardanus non inutiliter adjectam putat graviditatem, quin tria illa ſimul conjungenda exiſtimat, eryſipelas utero contingens, & quo tempore fœtus geritur, nam ſubindè futurum inquit abortum, cujus cauſa mors poſtmodùm ſuccedet.

Crediderim tamen ego, etiam ſine graviditate, ſi revera eryſipelas internum fiat, & ſubſtantiam uteri occupet, lethale eſſe, nam affecto eryſipelate utero, ſecundùm propriam ſubſtantiam, nedum febris acutiſſima exoritur, verùm etiam graviſſimis ſymptomatibus ſociata; qualia præſertim ſunt in illius ægritudinibus, delirium, vel lethargus, difficultas reſpirandi, & vomitus, conſentientibus nimirùm cerebro, pulmone, & ventriculo. At verò quamvis morbus hic utero contingens lethalis ſit, non tamen neceſſariò, & inevitabiliter mortem affert, cùm fieri poſſit, ut in ſalutem adhuc deſinat, etiamſi uterus peſſimè afficiatur; etenim à malè affecto utero vivere quoque poſſunt animalia. Cùm autem eryſipelas infeſtat uterum in gravidis, non ſolùm damna imminent graviſſima ex ipſomet eryſipelate, ſed etiam ex abortu, qui proculdubiò exinde accidet; utrumque autem difficillimè, immò haudquaquam ſuperabit utero gerens, ut patet. Quod ſi eryſipelas non internam partem, ſed cutaneam, & externam uteri regionem occupet, facilioris ſemper erit reſolutionis, dummodò in ſuppurationem non deſinat, aut in gangrænam.

Sed quod dictum de eryſipelate, an non idem accidat quoque ex inflammatione, ſi fortaſsè hęc in utero fiat? Et quidem dubitat Galenus, *inquiſitione enim dignum* hoc in comm. ait, ſed in neutram partem inclinat. Dubium autem augeri poteſt

Digitized by Google

ex maxima differentia, quæ intercedere ponitur eryſipelas inter, & phlegmonem, ſeu inflammationem: illud enim fieri dicitur à bile, ſeu ut probabilius eſt, à ſero ſanguinis acriori; inflammatio verò à ſanguine blandiori, temperatiorique.

Verùm inflammationem (ſi utero forſitan contingat) adhuc periculoſam fore, nemo equidem dubitabit, attentis nimirùm nedum iis, quæ inflammationem ipſam comitantur, nempe ardore, dolore, tumore, febri, cæteriſque ſymptomatibus, ſed etiam, & potiſſimùm ſuppuratione, quæ exinde ſuboriri ſolet, unde poſtmodùm ulcus. At verò, quia inflammatio in utero rarior eſſe ſolet, cùm non tam facilè ſanguis in ejus ſubſtantia hæreat, ſed promptè per internam cavitatem egeratur, vel ſurſum in alios ductus recurrat, propterea factum, cur Hippocrates eryſipelatis ſolùm hìc meminerit, illam verò tacuerit. Cæterùm ſcirrhi, aliique tumores, in longum tempus protrahi ſolent, & nonniſi cum ulcerantur, lethales fiunt.

APHORISMUS XLIV.

Quæcumque præter naturam tenues exiſtentes utero gerunt, abortiunt, priùs quàm craſſeſcāt.

NOn convenit inter Auctores, qui nam ſit genuinus ſenſus hujus aphoriſmi, cùm & Galenus ipſe multiplicem ejus referat expoſitionem, ſed anceps deinde in quem flectat, non explicat. Et quidem num tenues, ſeu graciles natura, an potiùs ægritudine, ut adjectum illud *præter naturam* indicare videtur, & num ex cauſis externis, puta inedia, exercitiis, vigilia, an verò ab internis, nempè à vitiato ſanguine, graciles evaſerint, non ſatis apertè edocet Hippocrates. At quamvis ſub multiplici interpretatione, veritati adhuc conſentaneus poſſit explicari; menti tamen Hippocratis conſentiet magis, ſi dicamus illum hìc loquutum de extenuatis, & gracileſcentibus, non quidem ex morbo, ſed ex cauſis externis, potiſſimùm extrema diæta, aut ex aliquo accidente, quod mox à conceptu ſupervenerit: etenim cùm agat de gravidis, quibus, niſi benè valeant, concipere non contingit, profectò ſanas, non autem morbo affectas, ipſe comprehenſas voluit. Et licet Galenus *de dieb. decretoriis* aſſerat, adhuc uteri geſtationem quandam eſſe ſpeciem ægritudinis; id tamen procedente graviditatis tempore ſolummodò intelligendum, haud tamen ipſo primo, cùm conceptæ ſunt, momento. Extenuatas itaque hìc ſumere ſatius eſt, quæ à cauſis externis, potiſſimùm ex longa inedia, marcorem hunc contraxerunt, minimè verò ab internis cauſis ægrotare facientibus, quemadmodùm recenſentur humores acres, acidi, aliique, quamvis & ab his quoque non rarò illas extenuari contingat, & abortiri. Cùm ergo accidit fœminas, cæteroqui benè valentes, utero concipere, mox verò inedia, aliave cauſa externa, à naturali, convenientiq; corporis habitudine deficere, & macerari, ut ſenſim extenuentur, & contabeſcant, planè fit, ut in longius tempus conceptum fœtum ferre non poſſint, ſed ante tertium geſtationis menſem abortiantur, illumque deponant. Cauſa autem ejuſcemodi depoſitionis multiplex ſanè eſſe poteſt, potior autē erit nimia uteri coarctatio, & contabeſcentia; ſiquidem etſi is primo geſtationis menſe

nullam

nullam ſui expanſionem ſubeat, ut conceptui, atque embryoni locum faciat, vix tamen fieri poteſt, ut ſuccedentibus menſibus, non undequaque amplificetur, ac tumeat, quin etiam habitudine propria pinguefiat, & craſſeſcat, eſto reliquum totius corporis non pari molè adaugeatur, quemadmodùm experimur in his, quæ nauſea, aut ciborum faſtidio, vel etiam iteratis vomitionibus, ad plures hebdomadas, poſtquam conceperint, gracileſcunt, utero intereà ſenſim intumeſcente, atq; citrà noxam fœtum conſervante. At verò cùm extenuatio talis eſt, ut etiam illum in marcorem deducat, planè fit, ut convenienti expanſioni minimè cedat, & fœturam ipſam comprimat, ac ſuffocet. Compertum autem eſt Anatome, uterum in gravidis ſenſim, ſenſimque nedum amplificari, ſed evidenti magnitudine craſſeſcere in ſuis membranis, glandulis, ductibus, cæteriſque. Inſuper poſt unum, aut alterum menſem à conceptu, ubi vaſa umbilicalia nexum per placentam cum utero ſubierint, neceſſe omninò eſt, ut per arterias ubertim ſanguis maternus, iſque purus, & alibilis, in illius incrementum deferatur, qui ſi deficiat in matre jam extenuata, planè nequibit accedens fœtui vitæ favere, unde propterea exareſcet, & decidet. Hinc non tam paucus ſanguis, quàm malus, & ineptus cauſa marcoris exiſtimandus, quippe tunc potiſſimùm animalia macreſcunt, & extenuantur, cùm ſanguis in illis dulci glutine privatus partibus nutricandis minimè appingitur, quin potiùs veluti diſſolutus, & acris redditus reſpuitur ab iiſdem, ut aliàs à nobis eſt animadverſum; quamobrem tenello fœtui omninò incongruus cùm ſit, abortum parit.

Sed quomodò fit, quæret aliquis, ut ſanguis gignendo fœtui ſit aptus, nutriendo verò ineptus, ac nocuus omninò? Verùm fallitur, quicumque ſuſpicatur ſanguinem generando fœtui inſervire, cùm is ex præjacente ovo, à maris ſemine fœcundato, progignatur, & ut obſervarunt cum Harveo reliqui omnes Anatomici, nonniſi poſt vaſorum umbilicalium productionem, per placentam in fœtum diffunditur, quod nonniſi ſecundo menſe accidit, ut proinde falſum ſit, quod Antiquioribus creditum, ſanguinem concurrere ad generationem embryonis, cùm ad incrementum illius tantummodò, atque ad motum cordis, & vitam conſervandam, conducere, ſit jam ſatis, ſuperque perſpectum.

Abortiunt igitur non immeritò, quæ in ipſo primo conceptu extenuatæ inveniuntur, cùm conſervando, atque alendo fœtui pro dignitate ſufficere non poſſint: Sed cur ſecundo menſe, quod incautè fuit à Leoniceno prætermiſſum? Ratio in promptu redditur, quia per vaſa umbilicalia, ut dictum, tunc in eum à matre ſanguis influitur, qui cùm quantitate modicus, & qualitate nocuus eſſe ſoleat, tantùm abeſt, ut foveat, ac proficiat, quin potiùs officiat, & vaſa prædicta, ſi fortaſsè per placentam utero ſint alligata, dirumpat, ac diſſociet; unde poſtmodùm abortus. Neque tamen omninò neceſſe eſt, ut ſecundo ſolùm menſe abortus inſequatur, cùm & ante, & poſt hoc tempus is accidere poſſit, prout major, vel minor, gravior, vel levior fuerit mala utero gerentis habitudo: plerumque autem evenit, ut circa hoc tempus iſtiuſmodi fœtus abortiatur, cùm primò à matribus ſanguinem per vaſa umbili-

calia ſuſcipiunt, ni tamen recta victus ratione uſæ, & meliori ſalubritate potitæ, illæ præcaveantur. Verumtamen Hippocrates non temerè adnotavit *priuſquam craſſeſcant*; ſiquidem arduum planè videtur poſſe tam citò extenuatas gravidas puriori, abundantiorique ſanguine refici, & carnibus impleri.

Quamvis autem anteà dictum ſit, graciles potiſſimùm à cauſis externis redditas, hoc aphoriſmo comprehenſas videri, ſi tamen à morbo, & cauſis internis extenuatas fœcundari, & concipere contigerit, eidem incommodo obnoxias fieri procul dubio credendum, cùm utræque cauſam abortus ab una emaciatione ſortiantur; neque enim illæ abortiunt aliunde, quàm quòd plurimùm macruerunt; quare ſi cauſa in utriſque communis eſt, idem periculum timendum, quamvis veriſimiliùs videatur, quæ nondum ægrotaverint, quàm quæ nuper à morbo convaluerint, concipire poſſe.

APHORISMUS XLV.

Quæcumque mediocriter corpora habentes abortiunt ſecundo, aut tertio menſe, ſine occaſione manifeſta, iis acetabula uteri plena mucoris ſunt, & non poſſunt propter pondus fœtum continere, ſed dirumpuntur.

Quod de gravidis emaciatis, & gracileſcentibus, citrà morbum, ſuperior aphoriſmus ſcriptus ſit, ſequentes hi duo clariſſimè demonſtrant; in hoc enim de prægnantibus mediocriter carnoſis; & in alio de obeſis verba facit; ſiquidem triplex in univerſum eſt corporis habitus, gracilis, obeſus, & carnoſus. Et quamvis in hoc textu dicat, *mediocriter carnoſas*, has tamen ita vocat, uti differentes ab obeſis, quæ nimirùm craſſæ appellantur, ut in *ſequenti aphoriſmo*. Itaque ſi carnoſas mulieres contingat concipere, & poſtmodùm, ſine manifeſta occaſione, ſecundo, aut tertio menſe abortire, illas ait id ſpeciatim pati, quia acetabula uteri plena mucoris ſunt, & non poſſunt ex pondere, fœtum grandiorem redditum, diutiùs continere, ſed dirumpi omninò neceſſe ſit. Verumtamen debent carnoſæ iſtæ mulieres eſſe aliunde aptæ, tum ad concipiendum, tum ad pariendum, quæ propterea aliàs conceperint, & ſalubriter pepererint; unde ea eſt differentia inter admodùm graciles, & obeſas, ut illæ non pariant, quia fœtum ad maturitatem non perducunt, iſtæ verò non concipiant; & quidem vitio totius, & partium generationi dicatarum: mediocriter autem carnoſæ abortiunt ſolùm ex accidenti, cùm cæteroqui benè conceperint, & conceptum fœtum, cum membrorum exacta diſpoſitione compleverint.

Has igitur ait, ſi contingat ſecundo, aut tertio menſe abortire, & quidem citrà quamcumque cauſam manifeſtam, aut ægritudinis, aut violentæ alicujus commotionis, id ſanè ad acetabula uteri mucore plena referendum eſt. At quid pro uteri acetabulis intelligere voluerit Hippocrates, non benè conſtat apud Interpretes, cùm in græco textu ſcribantur *Cotyledones*. Galenus *in comm.* auctoritate Praxagoræ pro his explicat, *ora venarum, & arteriarum, quæ feruntur ad uterum*: Cardanus placentulam carneam, per quam vaſa umbilicalia fœtus utero adnectuntur: Alii vaſa ipſa umbilicalia: & alii univerſum

uteri

uteri cavum innumeris glandulis interſperſum. At appoſitè magis ex Anatome, Cotyledones, ſeu Acetabula uteri intelligenda ſunt oſcula illa ex glandulis ejuſdem hiantia, aut quo tempore menſtrua repurgari debent, aut tempore conceptionis, cùm placenta utero adnaſcitur, ut umbilicalibus vaſis adnectatur pro ſanguinis circuitu in fętu. Cùm enim Hippocrates, nedum in gravidis mulieribus, ſed extra graviditatis tempora de uteri cotyledonibus meminerit, planè conſtat, neque placentam, neque vaſa umbilicalia, aliave, tempore conceptionis prodeuntia, intelligere pro ipſis voluiſſe, quemadmodùm deducere eſt ex primo *de morbis mulierum*, unde deſumptus quoque videtur hic aphoriſmus: ibi enim dicitur, *ſi acetabula pituita plena fuerint, menſes fiunt pauciores; & ſi utero gerat fœmina, fœtus non corroboratur, ſed corrumpitur, ac defluit, &c.* Quin & *lib. de locis in homine*, & *lib. de articul.* in oſſium commiſſuris Cotyledones quoque conſiderat. Verumtamen etiam placenta, vaſa umbilicalia, uterus ipſe, & quæcumque ad conceptum, & nutricationem fœtus faciunt, ſi quoquomodò infarciantur, & tumeant, abortus pari de cauſa ſubſequi poterit. Hinc nedum mucus, ideſt craſſus, lentus, & viſcoſus humor partes has ſi oppleat, & infarciat, in cauſa erit, ut abortus inſequatur, ſed etiam ſanguis, ſi craſſior plus juſto ſit, & glutinoſior, aliudve vitium contraxerit, quo potiùs hæreſcat, quàm diffluat; licèt in moderatè carnoſis, veluti Euſarchis, non tam facilè iſta contingant.

At unde eſt, ut à cotyledonibus mucore oppletis, abortus accidat, inquiſitione ulteriori dignum videtur, cùm pauci ſint, qui ejus cauſã afferant: & Galenus *in hoc comm.* ne verbum quidem facit ejuſcemodi abortionis, & nonnulli ad relaxationem ligamentorum, aut vaſorum umbilicalium: quidam ad gravamen, quod uterus, ac fętus ipſe alentis, craſſiſque ſuccis patitur; alii verò ad defectum alimenti, cùm ſanguis propter ejuſmodi ſuccorum lentorem, non benè poſſit permeare, & in fœtus nutricationem ſubire, cauſam referunt. Verùm crediderim ipſe non unam ſemper, eandemque in his eſſe abortus cauſam; nam moderatè carnoſæ fœminę cùm conceperint, non eodem perpetuò, ſtatutoque tempore abortiuntur, ſed quandoque ſecundo, aliquando tertio, aut etiam quarto menſe, ut adnotat Galenus *6. de loc. affect. cap. 5. & lib. de uteri diſſectione*; unde fit, ut ab ejuſcemodi craſſis, glutinoſiſque humoribus, diverſimodè uterum, & fœtum incommodantibus, abortiendi occaſio oriatur. Primo etenim, & ſecundo menſe, impedimento ſunt Placentæ (membranæ ſiquidem Amnios, & Chorion, circumveſtientes fœtum, ſunt in ovo, unde fœtus prodit) ne utero veluti fungus adnaſcatur, & adnata firmiter hæreat cum ſuis vaſis umbilicalibus. Tertio menſe, ne ſanguis convenienter depuratus deferatur per arterias umbilicales in fœtus corpuſculum, aut etiam detineatur, & reſtagnet in Placenta ipſa ad ejuſdem perniciem, impedita quoque plurimùm ſanguinis per venam umbilicalem remeantis circulatione: Quarto tandem menſe præter hæc, etiam alimenti defectus accedet, ob ſuperincumbentis placentæ ab inutilibus humoribus obſtructæ, ac tumefactæ gravamen, nec non uteri ad ſui expanſionem, cæteroqui pro

Digitized by Google

grandiori fœtu ſummoperè neceſſariam, non exiguam reſiſtentiam, immò evidentem repugnantiam, ut ſcitè etiam advertit idem Hippocrates *lib. de ſterilibus, & lib. de natura muliebri*.

Neque verò quis hinc exiſtimet, perpetuò in his futurum abortum uno, vel altero ex memoratis menſibus, ab ejuſcemodi craſſis, viſcoſiſque ſuccis; nam Hippocrates nonniſi ex conditione loquitur, ſi mediocriter carnoſæ abortierint, & nulla alia cauſa pateat, ob quam abortus acciderit, ſive externa, ſive interna, aſſerit eſſe acetabulorum à mucoſis humoribus oppletionem, ut proptereà hoc aphoriſmo occultam cauſam talis abortus aperiat, cui prudens medicus cautè opituletur, & opportunè ſuccurrat, vel ſaltem in poſterùm ſuccedentibus conceptibus illam præcaveat, ne ſimili infortunio immaturè delabantur; hinc aphoriſmus, quòd ad cauſam eſt dignotivus, & quòd ad abortum eſt prognoſticus. Mucoſi autem iſti humores plerumque in gravidis gignuntur à mala victus ratione, qua ipſæ utuntur, cùm & cibariis non rarò veſcantur acerbis, & crudis, & potionibus largioribus, ac gelidis indulgeant. Quomodò tandem acetabulorum uteri laxitas, ac mucoſitas dignoſci, & curari poſſit, docuit idem Hippocrates *cit. lib. 1. de morbis mulierum, & lib. de natura muliebri*.

Ab acetabulis mucore oppletis aliam deducit in hoc aphoriſmo Hippocrates abortus cauſam, quia inquit, *illa non poſſunt ex pondere fœtum continere, ſed dirumpuntur*. Siquidem cùm acetabula viſcoſis, lentiſque humoribus opplentur, nedum molleſcunt plus juſto, & delaxantur, ſed tumeſcunt, & gravitant, unde facilè ſimul cum placenta diſſociantur ab utero, adeòque fętum eidem adnexum ſuſtinere nequeunt, quinimmò nimio pondere ſuperincumbentia illum jam primis menſibus tenellum, ſuiſque ſecundinis incluſum comprimunt, & ſuffocant, adultum verò in cæteris præ mollitie, & nimia laxitate, firmiter utero alligatum continere non poſſunt, ut exemplo fructuum ſuis pediculis arboribus adhæreſcentium perbellè quidem edocuit Galenus *4. aphor. comm. primo*.

APHORISMUS XLVI.

Quæcumque præter naturam craſſæ non concipiunt utero, iis omentum os uteri comprimit: & prius quàm extenuentur, non concipiunt.

DE obeſis nunc diſſerit, atque in illis cauſam exquirit quamobrem concipere non ſoleant, nam haudquaquam ſimpliciter inquit illas non concipere, cùm & aliquando concipiant, ac ſalubriter pariant. Sed ſolùm edocet, unde ſterilitatem in illis conjicere poſſimus, ſi cæteroqui benè valentes, citrà quamcumq; cauſam manifeſtam, ſteriles obſerventur. Hinc non abs re addit, *non concipiunt utero*, ut nimirùm ab utero ſolùm hìc cauſam deducat. Et quamvis ſterilitatis cauſæ plures aliæ eſſe poſſint, de quibus idem Hippocrates *lib. de ſterilibus*, hic tamen illam duntaxat memorat, quæ ex habitu corporis dependet, pari ratione, ac de cæteris habitibus anteà meminerat.

Quoniam verò corporis habitus craſſus, ſeu obeſus, duplex eſſe poteſt, ut docet idem Hippocrates *c. lib. de ſterilibus, & de ſuperfœtatione*, atque advertit etiam Galenus *in comm.* alter ex propria natura,

ra, alter ex vitæ ratione, diſtinguere ſanè oportebit, de quo ſpeciatim ſit hoc loco intelligendus. Et quidem propria natura craſſæ, ſeu obeſæ, non ſemel concepiſſe, ac vitaliter peperiſſe viſæ ſunt, ſatagente nimirùm natura, ut partes corporis univerſæ convenienti mole ita conſtruantur, & increſcant, ut altera alteram in ſuis operationibus non impediat. At verò, quæ ſupra modum, & citra naturalem conſtitutionem pinguiores evaſerunt, puta à ciborum ingluvie, potibus immoderatis, ſomno, otio, cæteriſque, difficulter concipere conſueverunt. Quam eandem ſententiam clariùs idem Hippocrates expreſſit *cit. libr. de ſuperfetatione*, his verbis: ***Mulier, quæ præter naturam craſſa eſt, ac pinguis, & pituita repleta, non concipit hoc tempore; quæ verò ex natura talis eſt, horum gratia concipit, ſi non aliud quidpiam ipſam impediat.***

Quamvis autem totius corporis obeſitas conceptioni promovendæ impedimento eſſe poſſit ob nimiam vaſorum exilitatem, & ſanguinis craſſitiem; ſpeciatim autem illi officit partium in abdomine contentarum, & præcipuè omenti immoderata pinguedo: id enim ſua natura in cunctis animantibus multa pinguedine refertum, longè admodùm corpulentius, & pinguius in obeſis fœminis evadit; unde fit, ut ingenti mole nedum tumeat, & elongetur, ſed plurimùm quoque ſubjecta viſcera aggravet, & comprimat; cumque inter hæc uterus ſit, planè præ cæteris, ſi potiſſimùm emineat, ejuſmodi patitur incommodum, adeòque ſeminis receptioni, retentioni, & conceptioni ineptus evadit, neque ſolùm, ut hic Hippocrates recenſet, ab illius internæ valvæ compreſſione, quaſi verò hac de cauſa fœcundantis ſeminis vim, atque efficaciam is excipere non poſſit, cùm & undique comprimatur, & coarctetur; ſed etiam ex eo, quod ovarium in ipſis multa pinguedine obſitum, neque grandeſcere, neque per tubas in uteri cavum elaboratiora ova deponere poſſit, quemadmodùm experimur in gallinis, quæ pinguiores plus juſto redditæ, ova nec gignunt, nec pariunt. Conſtat inſuper in obeſis ſanguinem majori ex parte in pinguedinem verti, nec tam vividum eſſe, ut in gracilibus.

Subdit tandem Hippocrates id illis accidere, priuſquam extenuatæ fuerint, & quidem ſive medicamentorum uſu, ſive alimentorum inopia: Quod latè edocuit *lib. de natura muliebri*, inquiens: ***ſi præter naturam craſſa facta fuerit mulier, non concipit in ventre, nam omentum multum, & craſſum incumbens uteros deprimit, & genituram non ſuſcipit. Hanc igitur attenuare oportet, & medicamentum per inferna purgans bibendum dare: uteris verò apponere, quod illos purget, & flatus inducat.*** Hinc edocemur fœminas ejuſcemodi obeſo corporis habitu præditas, ut ad conceptionem, & generationem diſponantur, oportere priùs extenuari, atque in meliorem, moderatioremque ſtatum reduci, non ſolùm victu frugaliori, & vim extenuandi habente ipſis indicto, itemque exercitiis, conſuetis evacuationibus, & aeris tenuioris incolatu, ſed etiam medicamentis craſſos, glutinoſoſque ſuccos incidentibus, atque per alvum, & urinam potiſſimùm evacuantibus, iiſque pariter, quæ uterum repurgent,

Digitized by Google

gent, & capaciorem reddant: quamvis iſta aliquandò etiam opportunè præſtita, neque ſatis eſſe ſoleant. Porrò haud inutile erit advertere, quod in hanc rem Lucretius admonet 4. *de Natur. Rer. propè finem*, dum inquit:

Nam ſteriles nimiùm craſſo ſunt ſemine partim:
Et liquido præter iuſtum, tenuique viciſſim
Tenue, locis quia non potis eſt adfigere adhæſum
Liquitur extemplo, & revocatum cedit ab ortu;
Craſſius hoc porrò, quoniam concretius æquo
Mittitur: aut non tam prolixo provolat ictu:
Aut penetrare locos æque nequit: aut penetratum
Ægre admiſcetur muliebri ſemine ſemen.
Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur,
Atque alias alii complent magis: ex aliiſque
Suſcipiunt aliæ pondus magis, inque graveſcunt:
Et multę ſteriles Hymeneis ante fuerunt
Pluribus: & nactę poſt ſunt tamen, unde puellos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci:
Et quibus ante domi fęcundę ſæpe nequiſſent
Uxores parere, inventa eſt illis quoque compar.
Natura, ut poſſent natis munire ſenectam:
Uſque adeò magni refert, ut ſemina poſſint
Seminibus commiſceri genitaliter apta,
Craſſaque conveniant liquidis, & liquida craſſis,
Quæ cui juncta viro ſit fœmina per Veneris res.
Atque adeò refert, quo victu vita colatur:
Namque aliis rebus concreſcunt ſemina membris;
Atque aliis extenuantur, tabentque viciſſim, &c.

Verùm Hippocrates *lib. de ſuperfetatione*, ut obeſæ mulieres fertiles reddantur, hæc etiam à viris exigit, ut non ſint ebrii, neque vinum album bibant, ſed quod fortiſſimum eſt, ac meraciſſimum, itemque edulia fortiſſima, & calida non lavent: robuſti autem ſint, & ſani, & à cibis abſtineant ad rem non conferentibus, & ubi marem generare voluerint, menſibus deſinentibus, aut defectis, miſceantur, & quàm penitiſſimè intrudant, donec deſæviant. In idem facit, quod idem Auctor edocet. *lib. de aere, aquis, & locis*, ubi craſſas mulieres (quales Scythas eſſe ait) non concipere ſubdit, quia os uteri propria pinguedine ita coarctatur, ut nequeat ſuſcipere, aut admittere ſemen. Quæ denique ſint in univerſum ad concipiendum aptiores, vel ineptiores, idem Auctor edocuit 2. *libr. prædictionum* inquiens: *Parvæ ad conceptionem præſtantiores ſunt majoribus, tenues craſſis, albæ rubicundis, nigræ lividis. Quæ item venas conſpicuas habent, meliores ſunt, quàm quibus non apparent. Carnem autem uberiorem habere, aniculę malum eſt: Mammas autem tumidas, ac magnas, bonum.* Conferenda his quoque erunt, quæ idem Auctor latè congerit pluribus aliis in locis, præſertim verò *primo de morbis mulierum, de natura muliebri*, & *lib. de ſterilibus*, unde plurima, quæ conceptionem retardare,

dare, vel promovere poſſunt, quis utiliter deducet.

APHORISMUS XLVII.

Si uterus in coxam vergens ſuppuratur, neceſſe eſt, linamentum fieri.

NOn unius, ſed multiplicis diſſenſionis cauſam præbuit Expoſitoribus hic aphoriſmus. Sunt, qui volunt, non fuiſſe hoc loco reponendum: Alii nullatenùs uterum in coxam vergere poſſe contendunt: Quidam, rem nimis vulgarem, & lippis, ac tonſoribus notam continere autumant, veluti ad curationem ſuppurationis ejuſdem pertinentem. Reliqui demùm omnes ſenſum illius in varias, diverſaſq; ſententias ita diſtrahunt, ut nedum mentem Hippocratis nullatenùs aſſequantur, ſed nec quid voluerit per ipſum edocere percipiant, quin potiùs alter in alterum conviciis, & exprobrationibus invehatur, præſertim, ut exponant dictionem illam *linamentum*, quod græcè ἔμμοτον ſcriptum eſt. Verùm nulla erit in aphoriſmo difficultas ſi anatomen, & experientiam attendamus.

Et quidem licèt ipſe in illorum ſententiam non iverim, qui putant uterum loco moveri poſſe, cùm ſatis notum ſit, eum quatuor ligamentis, iiſque validiſſimis utrinque alligari, quia tamen ex his anteriora ligamenta in inguina, adeòque in utramque coxam protenduntur, facile fit, ut alterutrius oppletione, tumefactione, relaxatione, aliave ſimili ægritudine, procumbat in alterutram partem, & tumorem, inflammationemque ibidem pariat, tranſpoſitis una ſimul exinde diverſi generis recrementis, præſertim ex impuro ſanguine, fortaſsè nec convenienter per menſes repurgato, procedentibus. Quamobrem fieri ſubinde poteſt, ut poſtmodùm ibidem reſtagnans ſanguis in fermentationem indebitam deducatur, computreſcat, & ſuppuretur, & ſimul etiam uteri ſubſtantiam putrefaciat. Rectè igitur inquit Hippocrates, *ſi uterus in alterutram coxam vergat* à delapſu ſcilicet vitioſorum humorum, neceſſe eſt *Emmoton* fieri, à ſuppuratione ibidem contracta.

Sed quid pro *Emmoton* intelligere voluerit, in hoc graviora litigia: ſiquidem Interpretes inter ſeſe nullimodè conveniunt. At ipſe nullo negotio Hippocratem cum Hippocrate interpretabor; Is enim *libr. de Articulis*, qui ulcus cavum, & exeſum ex ſuppuratione contraxerunt, quod ſcilicet curationem per linamenta expoſtularet, Emmotos appellat; ut propterea hinc deducere fas ſit, Emmoton fieri uterum, cùm in coxam vergens ſuppurationem ſubierit, quoniam inde neceſſe eſt, ulcus cavum, & ſinuoſum exoriri, quod nonniſi pennicillis, ſeu peſſariis ex concerptis, & contortis linteis, tractari, & curari poteſt. Itaque voluit potiùs Hippocrates hoc aphoriſmo Medicos docere, cujuſmodi ſit ex uteri ſuppuratione futurum ulcus, non autem curationis methodum, aut medicamenti genus, quod pro curatione ipſa ſit adhibendum: nam præterquamquod iſta non videntur hic opportunè, aut convenienter memorata, ſunt planè omninò indigna, ut inter aphoriſmos recenſeantur, ut proinde aphoriſmus dici debeat prognoſticus potiùs, quàm curativus. Cæterùm iſtiuſmodi

V. Gal. Comm. 3. 55. ejuſdē lib.

modi ulceris curationem proponit idem Hippocrates *lib. de ſuperfetatione*.

APHORISMUS XLVIII.

Fœtus, mares quidem in dextris, fœminæ verò in ſiniſtris magis.

SEntentiam hanc veluti à Vetuſtioribus communiter receptam placuit Hippocrati inter aphoriſticas referre, utque illam non perpetuò veram deſignaret, non irrationabiliter addidit adverbium *magis*, cùm non ſemper mares in dextra, & fœminæ in ſiniſtra uteri parte gignantur, licèt id ratum omninò fuerit Anaxagoræ, & Empedocli, quos tamen redarguit Ariſtoteles 4. *de gener. animalium cap.* 1. *&* 7. *de hiſt. eorumdem cap.* 3. At verò huic ſententiæ conatus eſt Hippocrates adiicere rationem 2. *epidem. ſect.* 6. *&* 6. *epidem. ſect.* 4. illamque referre in vigorem, caloremque partis dextræ, ſiniſtræ præpotentiorem; unde etiam ſemen in dextro teſte contentum vividius, & efficacius quoque exiſtimavit: quamobrem *lib. de ſuperfetatione* conſulit ad gignendos mares conferre plurimùm, ſi ſiniſter teſtis obligetur, ut totum ſemen in concubitu è dextro, non è ſiniſtro, in uterum effluat; quin & cuncta viſcera in dextra corporis parte poſita, cæteris robuſtiora exiſtimavit *cit.* 2. *epidem.* inquiens: *ſecundùm naturam plurimam vim habet mamma dextra, oculus dexter, & quæ intra ſunt hac parte.* At iſta non tanti ſunt, ut contrarium ſępenumero minimè ſucceſſurum evincant, cùm ſæpiſſimè ſit expertum, & fœminas, & mares indifferenter genitos, & geſtatos fuiſſe in alterutra uteri parte; quo factum, ut plerique Medicorum in præſagiendis ejuſmodi partibus, non ſine eorumdem deriſu, falſi fuerint, hoc aphoriſmo confiſi. Neque præterea verum eſt, fœminas in generatione ſemen effundere, quod cum ſemine maris commiſtum, pro varia utriuſque vi, atque efficacia, modò maſculum, modò fœmellam efformet. Nam ex Anatome ſatis ſuperque jam conſtitit, illas nonniſi ovum ſuis pelliculis obvolutum, in quo rudimenta fœtus præjacta manent, in uteri cavum deponere; mares verò ſuo ſolùm ſemine illud fœcundare, atque in motum, expanſionemque membrorum adigere, ut aliàs eſt quoque à nobis explicatum. Si itaque contingat ex ovario abruptum, ſemotumque ovum in uterum deponi per dextram, ſiniſtramque ejuſdem tubam, quod jam maſculini ſexus diſpoſitionem fuerit præſortitum, atque à robuſto ſemine maris fœcundatum, maſculus orietur; contra verò fœmella; nihilum ad id conferente loci conditione dextra, vel ſiniſtra, cùm utraque, & pari calore, & non diſſimili venarum, ac arteriarum propagatione, foveatur. Fortè autem accidit, ut ova vividiora, meatus latiores, & dextra uteri pars robuſtior evaſerint, quia univerſa pars dextra corporis, brachium, latus, crus, pes, horumque muſculi, veluti magis exercitata, grandiora, agiliora, & in omnibus operibus efficaciora præ cęteris fuerunt. Hinc levis omninò eſt conjectura illa, quam plerique deducunt à pondere, motu, calore alterutrius lateris, ut fœtum maſculinum, aut fœmininum in utero geſtari præſagiant, ſicut & aliæ plures ad hoc idem à pluribus aliis adhibitæ, utpotè quæ falſo innixæ fundamento ſæpiſſimè fallant. Porrò

V. etiam Hipp. de Nat. puer & Gal. 14. de uſu part. c.7.

non

non irrationabiliter credere eſt, plurima iſtorum, quæ in aphoriſmis continentur, licèt in operibus Hippocratis ſcripta inveniantur, non fuiſſe tamen ab eodem inter aphoriſticas ſententias redacta, ſed ab aliis ſucceſſoribus recollecta, huc illucque ſparſim fuiſſe interpoſita.

APHORISMUS XLIX.

Ut ſecundæ procidant, ſternutatorio appoſito, nares comprime, & os.

SIcut anteà dixerat *Aphor. 35.* Mulieri difficulter parienti ſternutatio ſuperveniens bonum; ita nunc ad deturbandas ſecundinas illam arte excitandam admonet, & quidem auxilio cunctis obvio, ne ſcilicet illę diutius intra uterum ab edito fœtu detentæ, repurgandis inde recrementis impedimento ſint, ac mox putrefactæ, nedum gravia inferant ſymptomata, ſed & mortem inevitabiliter, niſi penitus depellantur: comparatum namque Natura eſt, ut ad maturitatem perductus fętus jam jam ſe partui accommodet, ac deorſum in uteri valvam procumbens, diruptis jam ſpoliis, proprio niſu, & ipſius parturientis valido conatu efferatur in caput, mox verò ſecundinæ procidant cum ſanguineis ſuperfluitatibus; quamquam, & non rarò accidat, ſimul unà fœtum ſuis obvolutum involucris in lucem prodire. Sunt autem iſta in hominibus *Amnios*, & *Chorion*, cui adnexa eſt Placenta uterina; Vaſa verò umbilicalia ſunt duæ arteriæ, una vena, ſed major, & Urachos. Quoniam verò in umbilici, ſeu umbilicalium vaſorum reſectione, non levis error quandoque ab obſtetricibus committitur, puta ſi intempeſtivè, ſi inæqualiter, ſi non debito modo, aut loco reſecentur; proinde fit, ut illa retracta, atque contorta in uteri cavum revolvantur, aut etiam fortaſsè dirupta, ſecundùm partes utero alligata remaneant, unde poſtmodùm incommoda plurima, immò manifeſtum vitæ periculum. At verò neque ſalubriter egeruntur, ſi primo loco, & ante partum prodeant, exarefacto nimium utero ab intempeſtiva illarum ejectione.

Cùm ergo contingit illa à partu detineri, omnis induſtria adhibenda eſt, ut quo citiùs fieri poſſit, expellantur; in quam rem plura ſolent à Medicis commendari, nedum ad exturbandas ſecundinas, ſed etiam ad expellendum fœtum mortuum; verùm hoc loco ab Hippocrate proponitur facilè, ac promptum auxilium ab incuſſo ſternutamento deſumptum, etenim per ſternutationem totum corpus vehementer concutitur ad expulſionem ejus, quod nares, & proceſſus mamillares moleſtat, atque proritat, ex cujus vehementi concuſſione uterus non leviter commotus, facillimè deponit, quod interius reconditum, eique alligatum eſt.

Sed quid eſt, quod Hippocrates in hoc aphoriſmo vult obſervandum, ut impoſito ſternutatorio nares deinde apprehendantur, & os claudatur? Neutiquam planè, ut à pleriſque putatur, quia detentus ſpiritus per œſophagum inferius protruditur, & uterum comprimens, ad ſui exonerationem, fœtuſque depoſitionem, eundem compellat. Id namque nullatenùs crediderim, cùm neque aer per eas partes ferri, neque eò delatus vim, aut impulſum utero tribuere poſſit. Exiſtimaverim proinde potiùs impetum ea induſtria afferri majorem pectori,

ctori, ac diaphragmati, quod propterea expanſione majori comprimat, impellatque ſubjecta viſcera, præ primis autem uterum mole ſua, & à retentis ſecundinis tum turgidum; Quin & obturatis naribus, & ore, vis medicamenti ſternutationem moventis penitiùs ſe inſerit, atque nedum nervos per nares diffuſos, ſed etiam, qui è vaga conjugatione promanant, vehementiùs laceſſit, atque motum quendam, ferè ſpaſmodicum, per ſubjecta viſcera, & uterum ipſum excitat, quo tandem detentæ ſecundinæ extrudantur. Neque enim ſternutatio levis motus concuſſivus eſt, aut naturalis, ſed violentus, ac præternaturalis, ſaltem à cauſa irritante, & vellicante meninges, ut quod noxium eſt, & cerebro infenſum, expellatur; quamobrem Galeno 2. *de ſymptom. cauſis cap.* 3. dicitur quidem ſternutamentum promotum à natura, ſed non ſine vi, atque irritamento cauſæ morboſæ, excitatum, ut propterea aliquando acciderit, ex quadam peſtilentia, ęgrotantes iteratis ſternutationibus infeliciter periiſſe, quippe quæ deſignabant cauſam illarum adeò malignam, & deleteriam, ut non ſolùm naturę expellenti minimè cederet, ſed cerebrum ipſum prava contagione depravaret, ac tandem in exitium deduceret.

Quibus denique medicamentis id peragi debeat, quamvis hoc loco Hippocrates non explicet, alibi tamen illa deſcribit, ex pulveribus naſturtii, hellebori albi, piperis, ſinapis, pyrethri, nigellæ, & ſimilium acrium medicamentorum, tenellas narium membranulas, ac meninges ipſas cerebri proritare valentium; quod nunc, noſtra ætate, uſu tabaci paſſim fieri ſolet, adjecto præſertim, ſi libuerit, modico pulveris cyclaminis leni calore ſiccati, atque ad clibanum leniter etiam torrefacti. Sunt etiam ſucci herbarum, qui idipſum potenter efficiunt. Sed & Hippocrates ipſe potiones quaſdam exhibet ex ſucco artemiſiæ expreſſo cum vino albo: quod efficaciſſimum remedium eſt ad expellendas ſecundinas, fœtumque mortuum; Dictamnum quoque creticum, & album, fæcula bryoniæ, borax mineralis, extractum granorum chamæactes, & alia hujus generis plurima, in idem conferunt, ut apud Medicinæ practicæ Profeſſores paſſim eſt legere.

APHORISMUS L.

Mulieri, ſi velis menſtrua cohibere, cucurbitulam quàm maximam ad mammas appone.

MAximum, quod fautrix Natura mulieribus ad ſalutem largita eſt, auxilium, Catameniorum eſt lunari revolutione repurgatio, quæ, non aliter, ac in reliquis conſuetis evacuationibus, debitam quantitatem, convenientemq; modum ſervare debet, ut juvet, ac nullatenùs officiat; ſiquidem omne nimium Naturæ inimicum eſt: iiſque plus juſto fluentibus morbi eveniunt, ut dicitur ab eodem Hippocrate *hoc eodem* 5. *aphor.* 57. Et quidem aliquando ita immodicè fluunt, ut exanimes non raro deferant mulieres, vel ſaltem illas in peſſimas ægritudines deducant, potiſſimùm cachexias, hydropes, apoplexias, &c. Dicuntur autem immodicè fluere, vel cùm ſingulis menſibus, ſervata temporis opportunitate, ad certos dies affluenter erumpunt; vel cùm concontinuatis diebus, nulla, vel modica

dica intermiſſione data, profluunt, ut in profluvio muliebri, quin & aliquando, non ſine moleſtiis, torminibus, & præcordiorum anxietatibus. Verumtamen in utriſque purus, ſyncerúſque ſanguis egeritur; nam ſi fortaſsè ſeroſus, aut lymphicus, aut etiam mucoſus, & albicans appareret, vel ſi loco ſanguinis, perpetim expurgetur ichor, ſanies, aut pallidus humor, ut in fluore muliebri, ſicuti evacuationes iſtæ per uterum nullum ſanguinis veſtigium referrent, ita nec ad immoderatas ejuſdem evacuationes, neque ad ſententiam hanc aphoriſticam pertinerent, in qua ſolùm immodica menſium quantitas, non qualitas conſideratur.

Præterea, quia multum, & paucum ad aliquid referuntur, attendenda quoque erit cujuslibet menſtruantis mulieris conſtitutio, & habitudo corporis, itemque conſuetudo, & mos excretionis, vita anteacta, idque genus alia: nam ſucciplenis, otioſis, opiparis, vinoſis, largior ſemper eſſe ſolet ejuſcemodi expurgatio; contra verò parcior exercitatis, debilibus, frugalemque vitam ducentibus. Hinc pleræque ſolent ad integras hebdomadas menſtruare citrà ullum vitæ incommodum, immò ſalubriter; aliæ verò vix uno, aut altero die.

Contingit autem iſtiuſmodi menſium immoderata evacuatio, aut vitio ſanguinis, aut vitio vaſorum uteri, unde is effluit. Et quidem vitio ſanguinis, ſi ex propria ſui conſtitutione, ac natura, plus juſto per id temporis, quo in motum, & exitum adigitur, in ſuis particulis vividioribus, ac volatilibus turgeat, & ampliorem locum exquirens, facta in eum impetuoſa irruptione, diffundatur; vel ſi adepta, à non benè repurgatis ſui recrementis, acritate, latiorem vaſorum anaſtomoſim ſibi faciat, ac factam occludi non permittat. Quam verò Veteres inculpabant plethoriam, & immodicam in vaſis ſanguinis ſuperabundantiam quis unquam admiſerit? Si præſertim conſideraverit ſagacem Naturæ ſolertiam, quæ ſicut in neceſſariis non deficit, ita nec in ſuperfluis abundat, niſi ex accidenti, aut quia vaſa reddita ſunt incapacia, aut quia non mole, ſeu quantitate, ſed euphoria, ac orgaſmo, ab intruſo chylo fortaſſis energetico, & particulis plus juſto mobilibus ſaturo, tumultuaria commotio in eodem excitatur, cum turgentia, ſeu potiùs vehementiori fermentatione, ut proinde vaſa ampliora fieri neceſſe ſit, & tantùm non dirumpi: quòd & aliquando contingit, non ſolùm in apicibus, ac oſculis arteriarum, aut venarum, verùm etiam in ipſis meatibus, & glandulis, ſi præſertim aliqua de cauſa flacceſcant, aut laxiorem natura ſortitæ ſint ſtructuram. Atque hinc alterum in eruptionibus immoderatis vitium exurgit ex defectu vaſorum uteri, vel ut plus juſto laxa, diſtenta, aut aliter malè affecta, facilè aperiantur, vel etiam, ut erodantur, & difficulter nimis deinde coarctentur. Secluſa ergo cujuſvis alterius humoris, quàm ſanguinis, evacuatione, undecumque illa proveniat, conſulit hic Hippocrates, in omnibus immodicè fluentis ſanguinis vitiis, cohibentia, & ſiſtentia medicamenta eſſe adhibenda, è quorum numero nunc ſpeciatim meminit cucurbitularum, veluti, quæ externè adhibitæ, citrà magnum corporis incommodum, & abſque, eo quòd humores, & ſanguis ipſe, interiùs perturbentur, aut alterentur, promptè, ac faciliter fluentem

ſan-

ſanguinem ſiſtere poſſunt. Neque verò vererieſt, quòd vitioſus, acris, aut acidus fortaſsè ſanguis intra venas, aut arterias detentus, viſcera ipſa inficere, & alias ægritudines excitare poſſit; ſiquidem in his longè magis prævalet deſumpta indicatio ab immoderata ſanguinis evacuatione, unde vires repentè concidunt, ac ſyncope, & mors certò certiùs imminet: Ab immodica namque ſanguinis effuſione, cujuſcumque conditionis ille ſit, aut undecumque effluat, effractis viribus, partes cunctæ corporis collabaſcunt, atque interrupto cordis, & arriarum motu, vita ipſa deficit. Ut autem hanc evacuationem ab aliis excrementorum expurgationibus ſejungeret Hippocrates, illamque non alteriùs ægritudinis ratione, vi, aut violentia inductam, ſed conſueto tempore, & cum debitis circumſtantiis prodeuntem per catamenia ſpeciatim deſignavit, quæ nonniſi comprehendunt menſuram per uterum purgationem, eamque opportunam, convenientem, & ſalubriter à Natura inſtitutam, ut corpora fœminarum à ſuis impuritatibus repurgentur, & uterus veluti per ipſam irroratus, & ablutus, ad fœcunditatem, conceptionem, generationemque ſit diſpoſitus; unde ſi contingat excedenter fieri, & ultra id quod uſus poſtulet, cum vitę pernicie, conſulit eſſe cohibendam. Quamobrem non immeritò inquit, *ſi velis cohibere*: ideſt ſi plus juſto fluant, atque ex immoderato profluvio expediat cohibere; nam id velle debet prudens Medicus, quod rationabiliter agendum expedit, ne ab evacuatione, quæ cæteroqui ſalutaris eſſe ſolet, in morbum, aut vitæ periculum, patiens adigatur, quemadmodùm in catameniis immoderatis, non raró mulieribus accidit.

Admonet eapropter cucurbitulam magnam ad ubera eſſe apponendam, tum quia hoc medicamenti genus promptè poteſt adhiberi, ne fluenti ſanguini induciæ præbeantur in vitæ perniciem, tum quia apud Veteres frequens erat illarum uſus, ut deducitur ex eodem *libr. de priſca Medicina*, & *de Medico*; tum etiam quia medicamentum eſt de genere eorum, quæ extrinſecùs adhibentur, & momento ferè temporis opitulantur; unde Avicenna 21. 3. *tract. 3. cap. 4. ventoſam magnam*, inquit, *ſanguinem in una hora retinere*; & licet unius, ſed magnæ cucurbitulæ hìc meminerit Hippocrates, ut exinde maxima ſequatur ad mammas retractio, & vaſorum inde perreptantium compreſſio, & conſtrictio; nil tamen vetat, quin etiam plures, & minores admoveri non poſſint, ſi fortaſſis major, & amplior timeatur: Atqui cùm ad mammas hìc dicat, & 2. *epidem. ſect. 6.* (unde aphoriſmus hic fortaſsè deſumptus eſt) ſcriptum ſit, muliebribus menſtruis cohibendis cucurbitulam maximam juxtà mammam adhibendam; anſa pleriſque data eſt, num ſupra, vel infra mammas admovendæ illæ ſint. Et quidem Galenus *in hoc comm.* & Avicenna *cit. loco* infra, & ſub mammas interpretantur, ubi venæ mammariæ cum uterinis conveniunt, & majorem videntur inter ſeſe inire conſenſum. Verùm ex hoc non rectè evincitur, quamobrem non etiam ſupra mammas illæ poſſint admoveri, præſertim cùm conſenſus hic non per venas, ſed per arterias potiùs habeatur, ut ex Anatome jam ſatis conſtitit; quinimmò ſanguis, poſt detectam ejuſdem circulationem, per arterias

ad uterum defertur, non per venas, quæ deinde in jecur omnes contendunt. Attamen notabilis eſt obſervatio Jo: Ferdinandi Hertodii memorata *in Ephemeridibus Germanicis Anno* 1.*obſ.6.* qua uteri cum mammis conſenſus apertiſſimè detectus eſt. Sed & cunctis notum, à mammarum iterata, aſſiduaq; contrectatione uterum ad ſui repurgationem ſollicitari, unde etiam experimur enixas à ſuctu lactis, atque à fomentis uberibus applicitis, plurimùm juvari ad puerperiorum evacuationem, indeque etiam exoriri majorem in natos affectum, ac nutricum in lactentes ſuos, etſi non à ſeipſis genitos, parem matribus amorem, ac benevolentiam, à frequenti, & diuturna per illos mamillarum contrectatione, ſuctioneq; ob quam voluptuoſam illæ in utero percipiunt ſenſionem. Hinc quoque fit, cur ad unius defectum, altera evacuatio promoveatur, & ſupervenientibus menſtruis lactis profuſio diminuatur, aut etiam deſinat. Cæterùm, cùm occaſio tulerit, ut ad mammas cucurbitulæ ſint apponendæ, convenientius longè erit, atque ſecurius, infra, non ſupra mammas illas admovere, ne ſubinde mammæ ipſæ tumefiant, aut inflammentur, non ſine graviori periculo; neque inſuper ſcarificentur, ne ulcera exindè oriantur, quæ pectori, & coſtis plurimùm officerent. Per id temporis verò, quo cucurbitulæ mammis admoventur, ſunt qui velint, etiam obligandos eſſe poplites, cum brachiis, ſubjecta eiſdem lana; fortè quia per has ligaturas ſanguinis motus aliquantulum impeditur, ne vehementiùs per corpus excurrat. Unde idem Hippocrates *6.epidem ſect.* 7. edocuit, *ſanguinis venarum ſuppreſſiones faciunt animi deliquium, figura alterata, interceptio, linamentum intortum, appoſitio, ligatura.* At utilius erit iis intereà medicamentis uti, quæ ſanguinem fluentem ſiſtere valent, quemadmodùm ex Galeno eſt ſuccus plantaginis, & in praxi ſunt in uſu pulveres ex C.C. uſto, coraliis rubris, bolo Armenia, lapide hæmatite, colchotare vitrioli, croco martis adſtringente, atque ex opiatis innumera.

APHORISMUS LI.

Quæ utero gerunt, iis uteri os comprimitur.

PLura referuntur à Medicis ſigna, quibus conceptio, atque uteri geſtatio dignoſci poſſit, ſed fallacia admodùm. Hoc autem, quod ab Hippocrate hìc proponitur, quaqua ratione fidelius videtur, eoque ductæ peritæ obſtetrices de graviditate certiùs ſolent vaticinari, ſi nimirùm os internum uteri occluſum tetigerint, atque univerſam illius regionem molliter tumefactam percipiant. Ea namque eſt Naturæ in omnibus ſuis operibus ſolertia, ut, quoad fieri poſſit, quod ipſa molitur, perficiat, & ab externis injuriis alterantibus tueatur, atque in ſuo robore cuſtodiat, foveatque, potiſſimùm autem in hominis generatione, unde non ſolùm fœtum ſuis involucris obtectum, & utero circumvallatum à quocumque externo alterante tutatur, ſed interno quoque uteri ore occluſo, ab ambientis aeris ærumnis defendere ſatagit. Et quamvis in ſuperfœtantibus aliquandò hiareà pleriſque ſit creditum, id tamen ipſe nulla ratione crediderim, ſed potiùs, quando hoc acciderit, præ nimia delectatione ex iteratò con-

concubitu leviter aperiri, ut vim prolificam fœcundantis ſeminis interiùs admittat, pro nova alterius fœtus conceptione, ſi fortè alia, quę à fœminis ſuggeri debent, parata ſint, beneque diſpoſita, ut etiam advertit Hippocrates *l. de ſuperfœt.* Quod autem à Leoniceno ſcriptum eſt *uteri os comprimitur*, meliùs ab aliis vertitur, *connivet*, *conſtringitur*, aut *corrugatur*; quippe reipſa compreſſio nulla fit, ſed ſola interioris oris corrugatio, & coarctatio, ſed adeò ſtricta, & occluſa, ut neque ſpecillum admittat, ut alibi Galenus adnotavit ex Herophilo 3. *de naturalibus facult. cap.* 3. Quamquam hęc pro varietate muliebrium conſtitutionum, ſoleant, ac poſſint, non leviter etiam permutari.

Sed quomodo fit, ut nonnullæ adhuc poſt conceptum, ad plures menſes ſoleant menſtruare, ſi uteri os internum occluditur? Planè per alios ductus menſtrua per id temporis prodire manifeſtè deducitur ex Anatome, qua conſtat, alias venas, aliaſque arterias ad uteri cervicem protendi, unde ſanguis tempore geſtationis prorumpit, veluti ſunt venæ illæ, quæ hæmorrhoidas uteri non raro excitant, ſi à glutinoſiori, craſſiorique ſanguine tumeſiant, & in ſuis valvulis diſtendantur, quemadmodùm in varicibus: quod tamen rarum.

Poſtremò tumefactio iſta uteri, ejuſque oris occluſio in geſtatione, longè admodùm differt à tumoribus præter naturam, qui utero contingere ſolent, ut eſt ſcirrhus, phlegmon, &c. nam in his tumet uterus cum duritie, & non raro etiam cum dolore, ac ingenti calore; in iis verò cum mollitie, & citrà cujuſvis ſenſionis moleſtiam.

APHORISMUS LII.

Mulieri utero gerenti ſi lac multum è mammis effluat, fœtum imbecillum ſignificat. Si verò mammę ſolidæ fuerint, fœtum ſignificant ſaniorem.

Adnotat, & rectè Galenus *in comm.* non quocumque menſe, ex prodeunte plurimùm è mammis lacte, indicium imbecillitatis fœtus eſſe deſumendum, ſed eo tempore, quo ſolet effluere. Lac autem in mammis comparere ſolet circa poſtremos menſes, cùm jam fœtus adoleverit; & licèt in nonnullis illud obſervetur circa quartum menſem, fortè quia robuſtiores ſunt, & copioſiori alimento fruuntur, plerumque tamen nonniſi poſt quintum, vel ſextum menſem lac è mammis prodire ſolet, cùm jam fœtus per os ſugere incipit contentum illum in Amnio liquorem. Hoc igitur tempore ſi flacceſcentes mammæ lac effundant, fluidum nimis, ac multum, fœtum indicant fore imbecillum. Debet autem lac multum, & fluidum, ſeu ſeroſum effundi, nam ſi modicum, & conſiſtens exprimatur, valentioris fœtus indicium erit; Hinc *effluere* dixit Hippocrates, quod eſt ſponte ſua prodire, nulla adigente vi mammas ad illius exitum comprimente; hac ſiquidem ratione indicatur lac ſeroſum nimium eſſe, adeòque malum, ut ſignum, & ut cauſa: ut ſignum quidem, quia inde arguitur ſimili alimento nutriri in utero fœtum, quod cùm inutile ſit, & fluidum nimis, ad maturitatem illum perducere non poterit; ut cauſa verò, quia lac non ex ſanguine, ut Antiquioribus creditum,

V. Gal. 14. de uſu part. c. 8.

ditum, ſed à chylo provenit; hic verò effœtus, vapidus, ac ſeroſus plus juſto, veluti ex languidis co-ctionibus, maliſque ſecretionibus dependens, non tam matri utero gerenti officit, quàm fœtui, cui in alimentum cedere debet; is autem ſeroſo hoc, inutilique alimento nutritus, neceſſe eſt, ut ſenſim elangueat, immò etiam ſuperfluitatibus aquoſis opprimatur. Perperam autem putarunt Veteres lac malum è mammis effluens, indicium eſſe fœtus imbecilli, quia cùm nonniſi paucum ſanguinem in ſui alimoniam præ imbecillitate attrahat, majorem ejus partem inconcoctam deſerit, quæ ad mammas confluens in lac commutetur, & effluat; alioquin ſi multum traheret, atque in ſui nutrimentum converteret, modicus remaneret ad mammas transferendus, adeòque multum lac gignere non poſſet. Hæc ſanè commenta ſunt, & falſis hypotheſibus innixa, immò Anatomicis obſervationibus omninò contraria.

Cùm dixerit prætereà Hippocrates in ſecunda parte aphoriſmi, ſolidas mammas fortiorem fœtum ſignificare, proculdubio tacitè quoque ſubintelligere voluit, non ſolùm lac ſeroſum nimis, ſponteque ſua effluxurum, ſed etiam mammas ipſas flaccidas, ac nimiùm laxas eſſe oportere, fieri enim vix poteſt, ut lac multum ſeroſum effluat, quin etiam glandulæ, quæ majorem in mammis ſtructuram faciunt, laxæ quoque non ſint, ut proptereà lac ipſum continere nequeant, quemadmodùm etiam in lactantibus iſtiuſmodi experimur: ſed neque *duras*, dixit, ſed *ſolidas*; nam durities morboſam plerumque tumefactionem, ut in phlegmone, & ſcirrho, arguit: quamquam Celſus *lib.* 2. *cap.* 7. duras mammas cum ſolidis confundere non ſit veritus, cùm hunc aphoriſmum referens dixit: *Mulieri gravidæ ſi lac è mammis profluit, imbecillum eſt, quod intus gerit; duræ mammæ ſanum illud teſtantur*. Atque hinc fit quamobrem Hippocrates in hac ſecunda parte, nihilum meminerit lactis multum fluentis, ſed ſolùm dixerit, *ſi mammæ ſolidæ fuerint*: ſiquidem in priori aphoriſmi parte, cum lacte fluente tacitè comprehenſam quoque voluit mammarum laxitatem, ac flacceſcentiam; in ſecunda verò parte expreſſit mammarum ſoliditatem, nulla facta lactis fluentis mentione, quia illam implicitè ſubintellectam exiſtimavit; nam ſubdit: *fœtum ſignificant ſaniorem*, per comparationem ſcilicet ad imbecillum anteà memoratum; ſiquidem mammæ flacceſcentes, & laxæ, lac ſeroſum effundentes, imbecillum ſimpliciter fœtum arguunt; ſolidæ verò licèt lac pariter effundant, ſaniorem deſignant: At ſanum profectò oſtenderent, ſi ſolidæ ſimul forent, & lac nonniſi expreſſum emitterent, illudque craſſiuſculum; unde robur mammarum lactificantium, & alimenti perfectio, ac elaboratio ſignificatur. Porrò lac, quod primùm comparet propè partum, purum omninò non eſt, ſed Coloſtrum, dictum, quemadmodùm appellavit Plinius, & Phavorinus apud Gellium. Hinc deducere fas eſt, conſenſum uteri cum mammis, non per venas, ſed per aterias, & nervos haberi, qui per glandulas vim, facultatemque ſibi invicem communicant, ut proptereà non ſolùm liquorum irrorantium energia, ſed etiam partium componentium valida, firmaque conſtitutione ful-

ciantur, & mutua, ac reciproca aſſectione conſentiant.

APHORISMUS LIII.

Quæ corruptura ſunt fetus, iis mammę extenuantur. Quòd ſi rurſus duræ fiant, dolor aut mammas, aut coxas, aut oculos, aut genua infeſtabit, & non corrumpent.

NEdum à lactis fluentis copia, & mammarum laxitate, fœtum imbecillum fore præſagiendum, ſed accedente earundem mammarum extenuatione ipſum aborturum ſignificari, hoc aphoriſmo ſubdit Hippocrates, quemadmodùm *Aphor.* 38. *huius* quoque dixerat, alterutra mammarum gracileſcente, alterutrum pariter geminorum fœtuum abortiri. Sed expreſſiùs *libr.* 1. *de morbis mulier.* edocuit: *Quibus in utero habentibus circa ſeptimum, & octavum menſem repentè tumor mammarum, & ventris concidit, nec non mammæ gracileſcunt, & lac non apparet, aſſerendum eſt, puerum, vel mortuum eſſe, vel vivere, ſed debilem.* Ex quibus deducere nunc licebit mammas non ſolùm flacceſcere, ſed extenuari, cùm abortus imminet, & quidem cùm anteà intumuerint, & lac in ſeipſis colligere cœperint, quod non niſi ultimis menſibus graviditatis accidit. Id quod manifeſtiùs videtur comprobatum ex adjecta ſecunda aphoriſmi parte, ubi dicitur: *ſi verò rurſùs duræ fiant*; quo patet, illas anteà ſolidas, duraſque fuiſſe, aliter qua ratione gracileſcere, & extenuari dici poſſent, niſi prius intumuiſſent? Unde autem tumor illarum, & ſoliditas, indeque ex mala fœtus, & uteri habitudine, laxitas, & extenuatio inſequatur, jam ſupra eſt expoſitum. Verumtamen gracilitas hæc, & laxitudo mammarum comparanda erit ad ſtatum graviditati præcedentem, cùm pleræque mulieres natura parvas, graciléſque ſortitæ mammas, non multum tumidas illas habeant, etiamſi præſignantes ſint, benèque valentes; at verò ex imminenti abortu multo graciliores illæ fient. Parum autem refert, an multo anteà ejuſmodi mammarum incommodum patiantur; an etiam ipſo abortu, aut propè; quamvis Galenus *in comm.* ſemper illarum extenuationem pręceſſiſſe ſe compertum fateatur.

Quod ad ſecundam aphoriſmi partem, putat Galenus veriſimiliùs dictionem græcam πάλιν exponendam eſſe pro, *ſecus*, aut *contra*, ut ſenſus ſit: *ſi verò contra mammę duræ fiant*, ac propterea, ut ipſemet ſubdit, *quod in toto dicitur aphoriſmo ſit tale: mammę quidem tenues omninò pręcedunt fetuum corruptionem, & non poſſunt iſti corrumpi ſine earum extenuatione pręcedente; durę verò corruptionem quidem non ſignificant, ſed dolor quidem dictarum partium ad ipſas conſequitur.* At oporteret non ſolùm dictionem hanc variari, ſed totius orationis ſenſum, nam ſi ſupra ſcribitur *mammas extenuari*, proculdubio anteà tumidæ eſſe debebant; & ſi ſolidæ, ac duræ fiunt, anteà flaccidæ erant. Si prætereà duræ perſiſterent in utroque caſu, quomodo ſimul etiam extenuatæ, & graciliores fierent, attenta potiſſimùm earundem mammarum glanduloſa conſtitutione, ac textura?

Quòd ſi revera duræ fiant mammæ, duritie penitùs morboſa, qualis in tumoribus præter natu-

naturam, tunc alia de cauſa, & fortaſſis etiam in mammis particulatim hærente, dolores accident, adeóque utero benè ſe habente, neque abortus conſequetur. Cæterùm comparata in univerſum mammarum ſoliditate, cum earundem laxitate, ac extenuatione, gravior ſemper hæc ad partum, levior illa cenſenda eſt.

A recurrente autem mammarum duritie, dolores accident, vel eaſdem infeſtantes, vel coxas, vel oculos, aut genua, ſicque abortus non ſequetur; quoniam pravi humores ab utero in has partes, veluti per metaſtaſim delati, immunem illum deſerunt, & alias partes ſua corpulentia deturpant, & quidem in eas potiſſimùm, quæ ſpecialiùs cum eodem conſenſum ineunt, vel aliqua ratione cohærent, aut propter languorem excipiendis humoribus conſentientia fiunt, ut experimentis conſtat, atque ex Anatome palàm fit: quamobrem idem Hippocrates pluribus in locis recenſuit pravorum iſtiuſmodi humorum decubitum modò in coxas, ut 1. & 2. *de morbis mulierum*, & *libr. de Natura muliebri*; modò in genua, poplites, & crura, ut *eodem* 2. *de morbis mulierum*, & *libr. de ſuperfœtatione*; quandoque etiam in oculos, ut dicitur *eodem libro de ſuperfœtatione*, & *de Natura muliebri*, & alibi. Ejuſmodi autem reciprocum affluxum è viſceribus naturalibus ad articulos, muſculos, & nervos, ac viceverſa, jam ſatis oſtendunt colicæ, hypochondriacæ, atque hyſtericæ paſſiones, mutuò cum articulariis doloribus reſpondentes. Porrò uterus ſpeciatim per carnoſas fibras, peritonæo alligatur, per ligamenta lumbis, coxis, & inguinibus, per nervos tum è vago pari, tum è vertebris oſſis ſacri, & per arterias, ac venas, & vaſa lymphica, cum reliquis omnibus partibus corporis, conſenſum init, ut liquet ex Anatome.

APHORISMUS LIV.

Quibus os uteri durum eſt, iis uteri os comprimi eſt neceſſarium.

CUm anteà dixerit Hippocrates in utero gerentibus os uteri internum comprimi, ac corrugari, ne quis inde putaret ex illius compreſſione, occluſionemque, perpetuum, atque infallibile conceptionis indicium eſſe deducendum, ſubdit nunc ex illius duritie ſolam compreſſionem neceſſariò eſſe colligendam, quæ ſi præextiterit, conceptioni impedimento erit; quamobrem, ut anteà etiam eſt animadverſum, niſi uteri occluſio fiat cum ejuſdem mollitie, & citrà quemcumque dolorem, conceptum fœtum nullatenùs indicabit; itaque ſi durum, ac renitens admodùm illud percipiatur, alia de cauſa occluſio illa procedet, adeòque morboſa eſſe poterit. Fit autem durum os uteri internum, non raró ex tumore præter naturam ibidem inducto, potiſſimùm autem ab inflammatione, & ſcirrho, aut etiam à callo, vel ulcere calloſo, ut dicitur in *lib. de ſterilibus*. Unde deducere eſt, occluſum uteri os conceptum deſignare, ſi cum naturali ejuſdem partis mollitie conjungatur, citrà dolorem, ardorem, aliudque ſimile ſymptoma; contra verò cum duritie, memoratiſque ſymptomatibus conjunctum tumorem præternaturam, aut etiam callum ſignificare; quamobrem licèt compreſſionem,

occluſionemque ejuſdem neceſſariò arguat, non tamen perpetuò ab uteri geſtatione orietur. Sed & in obeſis plus juſto, quibus omentum pinguius redditum elongatur, procidit in anticam uteri regionem, illius os præcluditur, ut anteà dictum eſt; itemque in hydrope uterino affectis, aliiſque ſimilibus; verùm in his, aut uteri os non omninò occluſum eſt, aut molle nimis, & aquoſo fluctuantique humore repletum, ideòque tactui prementi cedens, præter alia plura indicia, morboſam conſtitutionem atteſtantia, de quibus hìc ſermo non eſt.

APHORISMUS LV.

Quæcumque utero gerentes à febribus corripiuntur, & fortiter caleſiunt ſine occaſione manifeſta, difficulter pariunt, & cum periculo, aut abortum facientes, periclitantur.

ALiàs dixerat *utero gerentes acuto morbo corripi, lethale*; nunc de febribus, ſi illis accidant, verba faciens inquit, difficulter parere, aut abortientes periclitari, fortè ibi ſpecialiùs in utero, hic ex reliquo corpore ægritudines gravidarum perpendens ab utero remotas. Quoniam verò ibi lethale, in hoc autem aphoriſmo periculoſum, inquit, crediderim, propterea non de febribus ardentibus, quæ acutiſſimæ ſunt, ſed de aliis levioribus loquutum, in quibus licèt difficultas pariendi, aut abortus timendus ſit, non tamen mors certò immineat; quemadmodùm de acutis ægritudinibus meminerat, & ab ardentibus febribus proculdubio ſequeretur. Hinc ſententiam hanc congruentiùs exponerem cum iis, qui loco *fortiter caleſiunt*, potiùs legendum ſuadent *fortiter extenuantur*: Hac enim ratione meliùs explicabitur, quamobrem non penitùs ſint perituræ, & quomodò abſque manifeſta occaſione incaleſcant, & qua de cauſa diſtinctis dictionibus excalefactionem immoderatam à febribus ſejunxerit. Miror autem, unde ſibi perſuaſerit Cardanus, robuſtas mulieres facilè epialas febres ſufferre poſſe, quas inter graviores, periculoſioreſque recenſuit Galenus *6. epidem. comm.* 1. *tex.* 29. illas cum hemitritæis, & continuis enumerans. Itaque longè rationabilius erit ſi dicatur, utero gerentes febribus correptas difficulter parere, & periclitari, ſi ſimul unà magnopere extenuentur, & abſque ulla manifeſta occaſione, puta, inedia, vigiliis, evacuationibus, aliiſque extenuare valentibus: Hac quippe ratione planè conſtabit tum à febri ad plures dies producta, tum à cauſa interna extenuante, nedum utero gerentem, ſed & fœtum ipſum vehementer debilitari, unde partus deinde difficilis conſequatur, ac propter virium languorem, non ſine vitæ periculo: Quòd ſi fœtus ferendo non ſit, ut in tempus partus producatur, proculdubio abortietur, & ſimul cum illius interitu pariens ipſa periclitabitur.

Ex his modò deducere licebit, febres hoc loco memoratas, de genere earum exiſtimandas eſſe, quæ à materia humorali dependent, exceptis ſolùm ephemeris ſimpliciter dictis, quæ cùm nonniſi ad diem unum, aut alterum perdurent, profectò ingentem noxam utero gerentibus afferre nequeunt, aut cum extenuatione citrà cauſam manifeſtam copulari, quare à pravis humoribus progenitæ, utero gerenti, & fœtui detrimento ſunt; unde idem Hippo-

Hippocrates 2. *aphor*. 28. animadvertit febricitantium corpora, pluſquam ratio poſtulat, contabeſcere, malum eſſe; quippe quia imbecillitatem, vel, ut aliis placet, pravitatem ſignificat.

APHORISMUS LVI.

In fluxu muliebri ſi convulſio, & animi defectus advenerit, malum.

NUm revera de fluxu muliebri propriè dicto, an verò de copioſo menſtruorum fluxu ſcriptus ſit hic aphoriſmus dubitare contingit apud Expoſitores; & quidem in utramque partem propendere, ſuis non caret argumentis. At verò quoniam *Aphor. 3. huius* dixerat: ***ubi ſanguis multus fluxerit, ſingultus, aut convulſio ſuperveniens, malum***: probabiliùs videtur, non hìc quamcumque ex utero ſanguinis evacuationem illum intellexiſſe, ſed eam ſpeciatim, quæ non ſinceri ſanguinis, ſed corrupti, ac ſanioſi humoris eſt, qualem deſcripſit Aetius *Tetrabibl. 4. ſer. 4. cap. 65.* atque ex Archigenis ſententia uteri deſtillationem appellavit, eaque Galenus Boethi uxorem affectam retulit *lib. de præcognitione ad Poſthumum*. Utcumque autem ſe res habeat, planè fit, ut quamcumque immodicam evacuationem undecumque procedentem, conſequens convulſio, animi defectus, malum ſit, & longè deteriùs cenſeatur, ſi ab utero plurimis nervis referto, atque cum principalioribus corporis partibus conſentiente, proveniat; nam morbi iſti ſuaptè natura pernicioſi ſunt, ut qui vitæ cuſtodes malè affectos arguunt, quinimmò vires infringunt, ipſumque vitæ fomitem perdunt. Rectè autem monitum eſt à Galeno *in comm.* non ſtatim hæc in recenti fluore advenire, ***ſed cùm vel vehementior fuerit, vel diù perduraverit***.

APHORISMUS LVII.

Si menſtrua plura fiant, accidunt morbi; & ſi non fiant, ex utero morbi contingunt.

MEdiocritatem cunctis in rebus laudabilem, nemo eſt, qui non fateatur, ac magnis laudibus non deprædicet, unde effatum illud notiſſimum Terentii: ***Ne quid nimis***, atque illud Horatii:

Eſt modus in rebus: ſunt certi denique fines,
Quos ultra, citraque nequit conſiſtere rectum.

Eamdem autem pluribus in locis ad Naturæ tuitionem, & ſalubritatis incolumitatem, ſervandam, paſſim quoque commendavit Hippocrates, ut propterea ſcripſerit *6. epid. ſect. 6. labor, cibus, potus, ſomnus, Venus, omnia mediocria*: Quod & pluries repetit in libris aphoriſmorum. Hic verò ſpeciatim in fœminis menſtruas purgationes conſiderans, illas modum non ſervantes omninò vituperat, & cùm affluenter prodeunt, & cùm penitùs ſupprimuntur, ea tamen differentia, ut ſi largè profluant, morbos indefinitè ſuccedere, ſi detineantur, ex utero particulariter provenire decernat.

Eveniunt planè morbi, fluentibus largè menſtruis, plerumque vitio totius, quoniam malam ſanguinis diatheſim ſæpiſſimè conſequuntur: non enim alia de cauſa ſanguis affluenter funditur, niſi quia vitioſus eſt, puta acer, acidus, ſalſus, ſeroſus, qui propterea, impetu in

Digitized by Google

vaſa uteri facto, viam ſibi aperit, & quandoque, nedum oſcula vaſorum laxat, dilatatque, verùm etiam erodit, & tantùm non dilacerat; cùmque vitioſus iſte ſanguis per univerſum corpus excurrens, impetum deinde ſpeciatim faciat in uterum, proinde eſt, cur Hippocrates indefinitè dixerit, morbos exindè ſuboriri, nulla de particularis viſceris dyſcraſia mentione facta. Verùm non hinc uterum quis ab iſtiuſmodi labe immunem opinetur, cùm adhuc ſolius ipſius vitio idipſum haberi poſſit, ſi potiſſimùm peculiari aliqua ægritudine ſit affectum, aut occulta ſui fermenti depravatione contaminatum, quamobrem ſæpiùs uteri ſcirrho laborantes, aut ex glandulis ejuſdem tumefactis, obſtructis, laxatis, eroſiſve, malè ſe habentes, profluvio ſanguinis ad annos integros vexatas vidi, immò doloribus vehementiſſimis, & ſpaſmodicis affectionibus cruciatas. At verò in menſtruorum ſuppreſſione, defectus hic videtur omninò adſcribendus utero, aut quia illabentem ſanguinem non admittit, aut illapſum excipit, detinètque: non admittit autem, quia in ſuis vaſis obſtructus, aut debito fermento privatus repurgationi, ſecretionique ineptus evaſit, cùm alioqui velut ſentina totius corporis exitum ſanguineis recrementis debeat promptiſſimè exhibere; quapropter ſi illa recirculent, & aliorſum remeent, ejus defectui jure optimo conſequentes ægritudines tribuuntur. Quòd ſi illa excipiat quidem, ſed præ craſſitie, ac lentore deponere poſtmodùm non poſſit, proculdubio ibidem hærentia graves ægritudines excitant, quæ ſedem in eodem habentes, ab illo malè affecto procedere dicentur, ut in obſtructionibus, tumoribus, aliiſque uterinis affectibus experimur. Et quamvis menſtruorum repurgatio impedita, magna ex parte, fæculento ſanguini tribui poſſit, debet tamen utero adſcribi, qui cùm ſua natura ſit repurgandis menſibus deſtinatus, quoties hoc munere defungitur, ejus culpæ iſtiuſmodi defectus attribui debet, quia deficit in eo, quod debet: deficit autem, ut dictum, vel fermenti ſui inertia, vel vaſorum exilitate, aut compreſſione, vel denique mala conſtitutione, ac textura, aliave indiſpoſitione nobis adhuc inconſpicua.

Quinam verò ſint morbi tum ex fluentibus plus juſto, tum ex non fluentibus menſtruis oriundi, non facilè eſt omninò determinare, cùm & Hippocrates ipſe, licèt plurimos recenſuerit in *lib. de morbis muliebrib.* & *2. epidem. ſect. 3.* & alibi; non tamen omnes penitùs eſt complexus, nam nulli non ſunt, qui ex ipſis immodicè fluentibus, vel diminutis, aut omninò ſuppreſſis oriri non poſſint, ut experientia demonſtrat; unde jure optimo ſcripſit ad eundem Hippocratem Democritus *Epiſtola de Natura humana*, innumerabilium ęrumnarum authorem eſſe uterum, cùm & revera dolores capitis acerbiſſimi, epilepſiæ, apoplexiæ, lethargi, convulſiones, catalepſes, phrenitides, cæcitates, ſurditates, anginæ, aſthmata, hæmoptyſes, peripneumoniæ, palpitationes, vomitus, & alia plurima mala ex illo proficiſci conſueverint, ut hiſtoriis, & anatomicis obſervationibus eſt compertum. At verò quamvis innumera ſint mala ex utero progigni ſolita, ſpecialiora tamen Hippocra-

tes

tes *cit. lib. de morbis mulieb.* recenſuit, ſive copioſiùs quàm par ſit, effluant, ſive diutiùs remorentur, & ſuppreſſi menſes ſiſtant. Ut autem quis de eorumdem immoderato exitu judicium ferre poſſit, ſtatuit ibidem in omni muliere ſana duarum heminarum Atticarum menſuram excedere non debere, idque ad duos, vel tres dies, longius autem, aut brevius tempus morboſum eſſe; Verumtamen hæc plerumque variant etiam ſalubriter, pro varia fœminarum habitudine, ætate, victus ratione, exercitatione, & ſimilibus; nam pleraſque videre contingit, quæ ad plures dies abundantiùs menſtruare ſolent, & maxima cum corporis euphoria, ut etiam Hippocrates ibidem innuere videtur. Facta autem comparatione inter eas, quibus menſes affluentiùs prodeunt, ac profluvio ſanguinis affici contingit, aut ex adverſo ſuppreſſi ſunt; longè periculoſiùs ægrotant primæ, quippè quæ immodicam evacuationem ſanguinis ferre nequeuntes, tandem decolores redditæ, cachecticæ, aut hydropicæ, vel, quod gravius, ſyncope affectæ, brevi ſuccumbunt, & vita deficiunt. Contrà verò, quibus ſanguinis menſtrua purgatio ſupprimitur, licèt in eadem, & conſimilia mala procedente tempore incidant, in longius tamen protrahuntur, adeòut idem Hippocrates ſcribat famulam quandam 4. *epidem.* ſeptem annis menſibus caruiſſe. Porrò mirari ſubit quamobrem Hippocrates *cit. lib. de morbis muliebrib.* ſcriptum reliquerit: *detenta per ſex menſes menſtrua incurabilia fieri*; Cùm cæteroqui ex praxi pluries innotuerit, nonnullas ex adverſo convaluiſſe, aliàs etiam concepiſſe, & vitales partus edidiſſe, niſi aliunde uterus in ſua conſtitutione laxatus, ineptus evaſerit conceptioni, & graviditati. Memini me aliquando obſervaſſe mulierem quadragenariam Aſcite laborantem, quę tamen ſuo fœta marito, non ſolùm fœtum maturavit, ſed non ſine admiratione puellum exactè formatum peperit, licèt tandem non repurgatis ſufficienter lochiis, & aqua in abdomine retenta, poſt plures hebdomadas perierit.

Pro coronide tandem animadvertendum, morbos à non fluentibus menſibus tunc ſolùm evenire, cùm aliàs illi fluere deberent. Incipiunt autem naturaliter fluere cùm Mulieres conceptioni, generationiq; aptæ fiunt, id, quod plerumque accidit circa decimum quartum annum; & licèt aliquibus ante, & poſt hæc tempora eruperint, nam aliquando ſtatim ab incunabulis, quandoque verò poſt vigeſimumprimum annum apparuerunt; hoc tamen illis pręter morem, atque ex ægritudine aliqua accidiſſe dicendum. Ita quoque deſinere conſueverunt ſeptimo, aut (quod ſummum) octavo annorum ſeptenario, quamvis pleræque ad ſexageſimum annum, & ultra menſtruas purgationes ſubiiſſe perhibeantur. Quare pro diverſa fœminarum conſtitutione prudens medicus de ejuſcemodi menſium eruptione, aut deſitione, promota nimium, vel impedita, coniiciet, num morboſæ ſint, aut proximè in ægritudines ſint lapſuræ; atqui certiora indicia deſumet ab his, quæ idem Hippocrates memorat *cit. libr. de morbis muliebr.* puta doloribus, tumoribus, obſtructionibus, febribus; contrà verò ſpontè Naturæ deſiiſſe pronunciabit, ſi citrà quamcumque uteri ægritudinem, & nulla ſubſequente febri, aliave cordis, cerebri, aut ſtomachi moleſtia, certa præſer-

præſertim ætate, ſenſim, ſenſimque defecerint. Quæ denique purgationes à partu fiunt, & propriè lochia, aut puerperia dicuntur, longè admodùm à menſtruis differunt, adeòque ad præſentem hunc aphoriſmum nullatenùs pertinent.

APHORISMUS LVIII.

Recto inteſtino, aut utero inflammationem patiente, urinæ ſtillicidium accidit, & renibus purulentis urina advenit ſtillicidium: Hepati autem inflammationem patienti ſingultus advenit.

A Suppreſſis menſtruis, ſi fortè ſanguis ita in utero reſtagnet, ut excitet inflammationem, non ſolùm inde febres, dolores, anxietates, aliaque id genus communia ſymptomata inflammatorias febres comitantia orientur, ſed compatientibus vicinis, adjunctiſque partibus, alia ſpecialiora ſuſcitabuntur, quæ eorundem nexum arguunt, & partem ſpecialiter affectam deſignant. Quamobrem hoc aphoriſmo Hippocrates ab inflammato recto inteſtino, aut utero, urinæ ſtillicidium evenire animadvertit, ſicut pariter à purulentis renibus: ab hepate verò inflammato, ſingultum.

Et quidem urinæ ſtillicidium advenire, recto inteſtino, aut utero inflammationem patiente, affecta inde veſica, quæ utrique proxima, & conjuncta eſt, palàm fit ex Anatome, qua conſtat veſicam uteri cervici ſuperincumbere, atque inteſtino recto alligari, ut propterea ad utriuſque partis læſionem promptè quoque ipſa compatiatur: quamobrem experimur in gravidis à tumefacto utero, veſicam comprimi, atque urinam in illa collectam diutiùs aſſervari non poſſe, ſed ſtatim egeri, quocircà utero gerentes micturire coguntur. In fæcum autem, præſertim duriuſcularum, egeſtione, ex nimio, frequentique conatu, etiam veſica crebriùs ſollicitatur, ut modicam adhuc urinam quantociùs expellat. Si ergo hęc citrà morboſas cauſas, & veſicæ morbos, accidunt, ut urinæ ſtillicidium oriatur, quàm graviùs, & moleſtiùs affici continget, cùm partes illæ inflammatione laboraverint, non ſine pravorum ſuccorum acritate, atque irritatione?

Idipſum evenire obſervamus à renibus purulentis, cùm nimirùm urina inde tranſcolata, & pure ſuaptè natura mordicante, acribuſque particulis muriatico-acidis referta, in veſicæ cavum deponitur, & ſtillicidium excitat. Animadverſione dignum eſt, quod Hippocrates non inflammatos, ſed purulentos renes hìc notaverit, ſeu ex contracto ibidem ulcere, ſuppuratos, quoniam ab inflammatione renum potiùs Dyſuria, vel Iſchuria fit, quàm Stranguria, quippe ab inflammatis renibus, coarctatis ſcilicet, occluſiſque ductibus, præterfluenti ſero tranſitus omninò denegari ſolet, unde Iſchuria; Et ſi fortaſsè adhuc illud effluat, collectum deinde in veſicæ cavo, per urethram commodè, atque affluenter reddetur, non autem ſtillabit, ut in Stranguria fit, de qua hìc ſigillatim Hippocrates meminit. Quin & rariſſimè accidit, utrumque renem inflammari, ut exinde urina tale vitium contrahat, & ſtillicidium pariat; At verò ab alterutro rene ſuppurato, ac purulento, urina manabit multo, craſſoque pure ſaturа, unde haud liberè per anguſtum urethræ orificium ferri poterit; adeò-

adeòque guttatim educetur; ſimulque ſua acritate ſphincterem muſculum vellicabit, & ad micturiendum laceſſet.

Verùm quamvis Hippocrates hìc dicat, ab inflammato recto inteſtino, aut utero, necnon à purulentis renibus urinæ ſtillicidium exoriri, non tamen deducere licebit è converſo urinæ ſtillicidium, ac ſtranguriam ab uteri, & recti inteſtini inflammatione, aut à ſuppuratis renibus perpetuò proficiſci, cùm illa plures alias cauſas conſequi poſſit, quamobrem ex uno in aliud viciſſim inferre non licet. Hinc ſtranguria veluti ſymptoma ſuperveniens ob affectæ partis viciniam, non propriè indicabit annexarum partium inflammationem, ſed ſolius veſicæ læſionem, quæ cæteroqui aliis de cauſis haberi poteſt, ut patet ex praxi.

Sicut à recto inteſtino, aut utero inflammato ſtranguria, ita ab Hepatide, ſeu Hepatis inflammatione ſingultus, qui licèt inter ſymptomata ejuſdem minimè referatur, præſertim cùm fit, aut recens eſt, ſupervenit tamen cùm diù increbruerit, & malum ſignum ab eodem Hippocrate reputatur 7. *aphor.* 17. Creditur autem ferè communiter id fieri propter conſenſum jecoris cum ſtomacho, cui dicitur ſingultus convenire, cùm is veluti convulſivus ſtomachi motus appelletur. At ipſe crediderim potiùs ad diaphragmatis vitium pertinere, quod propter ingentem jecinoris inflammationem contrahatur, & in ſuis expanſionibus impediatur, quin & irritetur, moleſteturque non leviter à contractu tumefacti, inflammatique jecoris, quod eidem alligatum, plus juſto præponderans, gravi incommodo eſt. Coafficitur ſimul una pariter ſtomachus, & quia ſub ſepto tranſverſo proximè jacet, & quia per pylorum ab inflammato jecore phlogoſim ſubire ſolet. Cæterùm quamvis non audeam inficiari ſingultum ſpeciem quandam eſſe convulſionis, haud tamen admiſerim ab inanitione, atque adeò ab immodica ſiccitate ſtomachi tunicas contrahente, illum revera provenire poſſe, cùm tanta ſiccitas, vivente animali, partibus accidere nequeat, ut aliàs oſtendimus; quamobrem Galenus ipſe *in hoc comm.* Hepati inflammationem patienti propter nervorum communicationem ſingultum ſupervenire, ſubdit; *non quidem ſemper, ſed quando ad maximam attollitur inflammationem.*

APHORISMUS LIX.

Si mulier non concipit, ſcire autem velis, ſi conceptura ſit, pannis circumtectam deſubter ſuffias, & ſi odor videatur per corpus ire ad nares, & os, ſcitò, quòd ipſa non ex ſeipſa ſterilis eſt.

Demiror valdè quomodò factum, ut levem hanc explorandæ fœcunditatis in mulieribus conjecturam inter aphoriſmos retulerit Hippocrates, cùm & ſuo nomine penitùs indigna videatur, quippe quæ nulla ratione, nulloque videtur experimento ſuffulta. Sed & quis unquam tam arctè poterit pannis fœminam explorandam circumtegere, ut deſubter ſuffitam, nares bonus, vel malus odor non feriat, iſque ſit totus per corporis meatus interiùs excipiendus, vel ſaltem nullatenùs infractus, retuſus, aut inverſus in tot viarum, & viſcerum anfractibus. Sterilitatis præterea cauſæ in fœmi-

Digitized by Google

fœminis multæ ſunt, quas idem Hippocrates recenſuit *lib. de ſterilibus*, *& de morbis mulier*. unde facilè eſt, ut ex una, aut altera ipſarum, ſterilitas proveniat, quamquam impedimento non ſint, quominùs per uterum odor nares, aut os pertingant, adhuc in benè valentibus, ut Interpretes hìc adnotarunt. Neque denſitas, aut raritas uteri, ut commentatur Galenus, quidquam facit in conceptione, & ſpeciei propagatione, cùm ſatis ſuperq; conſtet ex Anatome, non per inconſpicuos uteri poros, ſed per patentes meatus, tubaſque Falloppianas, ex ejuſdem ovariis albugineam ſubſtantiam molli putamine obvolutam, in ipſius cavum pro conceptibus deponi; quin & experimentis liquet, duriori, denſiorique textura præditas, quemadmodùm ſunt exercitatæ, & frigidas, ſiccaſque regiones incolentes, longè fęcundiores eſſe otioſis, obeſis, & laxiorem nactis conſtitutionem. Quamvis inſuper viæ exquirantur patentes, ac liberæ, ut ſemen è maribus ejaculatum ab utero excipiatur, & fœcundatum ovum ab ovario ſepoſitum in ejuſdem cavum delabatur; non tamen neceſſe eſt, ut reliquum corporis ita permeabile ſit, & reſeratum, ut odores inde exceptos admittat, atque ad nares, & os evehat, ut exinde judicium certæ fœcunditatis deduci poſſit, quaſi verò fœminæ fœcundæ ſolùm illæ ſint, quibus corpus univerſum patulum, perviumq; eſt. Rectiùs propterea idem Hippocrates *aphor. 62. hujus* ſterilitatem à particulari uteri vitio deduxit: inquiens: *Quæcumque frigidos, & ſpiſſos uteros habent, non concipiunt, &c.* ubi nimirùm univerſum fœtationis opus peragitur, ideòque opus eſt, ut is ſit optima conſtitutione præditus, in ſuis ductibus patulus, & in graviditate amplificationi facilè cedens, atque tuitioni infantis accommodus, ac peropportunus.

Quamvis autem ex his plurimùm de veritate iſtius aphoriſmi ſuſpicari fas ſit, quia tamen Hippocrati fuit in animo, eam hìc potiſſimùm conjecturam de judicanda in fœminis fœcunditate proponere, quę unicuique obviàm foret, & promptè reducibilis in uſum, quemadmodùm mos Antiquis erat; propterea hoc loco illorum ejuſcemodi internotionis recenſuit, ac methodum, praximque exhibuit; ut ſaltem quid ex parte deduçi poſſet, citrà grave fęminarum incommodum, & ſolùm ab extrinſecis coniiciendum edoceret: quod & aliàs *lib. de ſterilibus*, alii ſuis exuviis exuti, integri, ac purgati in uteri vaginam inditi beneficio, cùm fœmina it dormitum, experiendum admonuit, idque à pleriſque obſtetricibus non ſemel ipſe geſtum audivi, nec irrito ſucceſſu; quippe inutilem mucorum, ſeu craſſæ pituitę ſaburram ſenſim, ſenſimque uterus hac ratione deponere conſuevit.

Ut igitur, quæ hìc proponit Hippocrates in uſum commodè duci poſſint, ad internoſcendam fœminarum pro conceptione aptitudinem, conducibilius erit, ut non ſolùm illæ pannis circumtectæ ſuffiantur, ne diſperſus odor nares potiùs exteriùs pertingat, quàm per uterum; verùm etiam ope convenientis infundibuli exceptus illac ſolùm tendere cogatur, aliàs fruſtranea eſſet operatio. Sed & horum neſcia neceſſum eſt, ut ſit ſuffienda mulier, eorumque ſimul, quæ ſuffumigari debent, ne ſcilicet ſua malitiā propriam ſterilitatem tegat; quin

quin etiam oportet, ut odor aromatum ad fœminæ os delatus, poſt aliquod tempus ab oſtetrice perita, admoto ejus ori naſo, percipiatur: quod ſanè Platoni animadverſum, maximum illarum opus dicitur. Quibus verò fœminæ ſint ſuffiendæ, licèt Hippocrates hic non meminerit, refert tamen *in comment.* Galenus, oportere eſſe, quæ ejus naturæ ſunt, ut ſuffitui apta ſint, quemadmodùm thus, myrrha, ſtyrax, & quęcumque ſunt valdè odorata. Inſuper idem Hippocrates *libr. de ſterilibus* metopum unguentum lana exceptum, uti peſſum, utero imponendum jubet, & ſi ſubditi odorem per os manè olfecerit, mulierem fęcundam fore, & concipere poſſe ſubdit. Admirabiliùs verò eſt, quod idem Author ad hoc idipſum internoſcendum proponit, illinendos nimirùm eſſe oculos mulieris humore aliquo, quem ſi iidem combibant, fœcundam illam eſſe teſtatur; id quod etiam confirmat Plinius *libr.* 7. *cap.* 16. dum ait: *fecunditatis in fęminis prerogativam accepimus, inunctis medicamine oculis, ſalivam infici*: quod & anteà Ariſtoteles adnotaret 2. *de generat. animal. cap.* 5. *&* 4 *ſect. problemat.* 2. juxtà expoſitionem Theodori, ut benè etiam advertit Langius *lib.* 1. *epiſt.* 49. ubi aliud ex galbano orificio uteri incluſo experimentum affert, adhuc ex Hippocratis auctoritate deſumptum, ut apud eundem eſt legere. Plura alia ad hoc idem conferentia Authores hic memorant, quæ unicuique experiri pro arbitrio licebit. Neque verò penitùs rationi diſſentaneum exiſtimare eſt, quomodò fieri poſſit, ut halitus, ac vapores odori ex utero nares, & os pertingere poſſint, ſi nimirùm conſideremus maximum, quem ille per nervos, cæteroſque ductus conſenſum habet cum cerebro, & partibus caput componentibus; quamobrem benè poterunt halitus iſti, immò tenues, volatileſque aromatum particulæ, per patentes uteri meatus nervos ſubire, & ſenſim per fibras, ipſorumque ſubſtantiam, penitiùs intromitti, & aduſque cerebrum pervadere, ſine ulla earundem volatilium partium refractione, quippe experimur moſchum, ambarum, zibethum, idque genus alia, ita rebus cunctis commiſceri, ac pertinaciter hærere, ut non ſolùm diutiſſimè perdurent, atque irrefracta perſeverent, ſed, quod majus, adhibita quavis induſtria, difficillimè poſtmodùm deleantur. Qui prætereà alimenta, aut medicamenta aſſumpſerunt, ejuſcemodi rebus odoriferis confecta, ad longum tempus illa eadem olere ſolent. Quin & plurima ſive benè, ſive malè olentia, clyſteribus injecta, caput, & cerebrum afficiunt. Aliquando etiam obſervavi ex indito clyſtere, in quo opium fuerat diſſolutum, cerebrum ad longiſſimum tempus fuiſſe ſoporatum. Unde qua ratione opium per vapores ab inteſtinis cerebrum gravat, & ad ſoporem adducit, non diſſimiliter odorifera ab utero per nervos, nares, & os impetere poſſunt.

al. μετώπιον, aut μέτωπον. V. Mercurial. variar. lect. l. 2. c. 19. Lãg. 1. ep. 49. Foeſium œconom. Hipp.

At verò præter ea, quæ hic commemorat Hippocrates de conjectura à ſuffitu ſubtus admovendo, oportebit peculiarem fœminarum conſtitutionem, ac totius corporis ſtructuram, ventris, & hypogaſtricæ regionis habitudinem intimiùs perſcrutari, quo nimirùm modò iſta ſe habeat in ſuis operationibus, excrementorum repurgationibus, aliiſque, & ſi graciles, an obeſæ fœminæ ſint, ſi hypogaſtrion amplum, ſpa-

ſpatioſum, an verò anguſtum, & arctum, aut exſuccum habeant: quamobrem ſagax Medicus ex his omnibus ſimul junctis de bona, vel mala uteri diſpoſitione, non irrationabiliter deinde coniiciet.

Quibus verò medicamentorum generibus, quæ ſteriles creduntur, fœcundæ fieri poſſint (ſi tamen defectus generationis ab ipſis ſit) pluribus tentare auſi ſunt periti Profeſſores, induſtriæque obſtetrices. Sunt, qui ope pomorum mandragoræ, de quibus latè inter cæteros meminere De los Reies, Valleſius, Sennertus, Savanarola, Mercurialis: alii moſcho, zibetho, ambra gryſea, cæteriſque aromatibus ſæpiùs iteratis: nonnulli nuce-moſchata; plerique teſticulis animalium, aliiſque ſimilibus. Verùm hos fallere, & falli contingit, niſi prius re benè perſpecta, ac maturiùs penſitata conſtiterit, qua de cauſa infœcunditas procedat, & num vitio formationis, & ſtructuræ uteri, ejuſque vaſorum, an potiùs defectu ſanguinis, & glutinoſæ illius ſubſtantiæ in ovariis adnatæ, & ad formam ovi adultæ, cujus potiſſimùm ratione nuperrimè patuit infœcundas evadere mulieres, quibus nimirùm datum non eſt ejuſcemodi ovis abundare, aut ad juſtam magnitudinem illa perducere, vel etiam perducta perficere, ſed potiùs corrumpere, fortè quia ab ovariis ſeponi, atque in uterum delabi nequeunt, nimio adipe ſtipata, & circumducta, ut pleriſque anatomicis diſſectionibus eſt obſervatum. Quamobrem pro varia harum cauſarum conditione, oportebit diverſis auxiliorum generibus fœcunditatem in illis promovere, fotis nimirùm partibus generationi deſtinatis, aut etiam remotis impedimentis, ex quibus fœcundatio, & conceptio retardetur, quæ propterea ſagax Medicus, ubi ſedulò perquiſierit, atque in deficientis naturæ auxilium promoverit, proculdubio ſui voti compos fiet: Cæterùm de his conſulendi ſunt practici, apud quos magna ſylva horum medicamentorum, pro diverſitate cauſarum proponitur.

Illud tandem ex his omnibus colligere nunc licebit, perperam à quibuſdam in praxi omnem odorum uſum in affectibus mulierum indiſcriminatim vituperari, cùm tamen is à primis Medicinæ proceribus, ſummoperè multis in caſibus commendetur, neque ſolùm externè, ſed etiam internè.

Et quidem licere quandoque in affectibus muliebribus, medicamentis uti, nedum aromatum mixtura conditis, ſed & fragrantibus, ac odoris, nempè moſcho, ambaro, zibetho, nuce myriſtica, calamo aromatico, cæteriſque, doſi tamen convenienti, ac moderata, pluries & ab Hippocrate, & à Galeno, cæteriſque, non temerè edocemur. Iis enim, non ſolùm cerebrum, & cor momento ferè reficiuntur, & in ſuis operibus vigorantur, ſi fortaſsè ſopore, vertigine, apoplexia, ſyncope, ac leipothymia fœminæ laboraverint, ſed ſpeciatim uterus exinde ſuaviter allectus, ſeipſum impuritatibus ſtatim exonerat, ut etiam fœcundari ſubindè facilè poſſit. In quam rem legi merentur præ cæteris Sennertus *lib.4. ſua prax.* & Laurentius 7. *Anatom.* itemque Langius *epiſtola 23. libr.* 1. Gaſpar à Rejes *in ſuo Campo Elyſio iucundarum quæſtionum, quæſt.84.& 93.* Vivit adhuc Neapoli nobiliſſima quædam Matrona, quæ diù ſterilis cùm foret, & prolis avida, tandem impatiens (temerario planè auſu) plura, & plura moſchi grana iteratò ſumpſit,

pſit, atque voti compos, gravida paulò poſt effecta eſt, & maſculum peperit, qui nedum feliciter, ſalubriterque degit, ſed validos, robuſtos, & euſarcos filios, ac ſucceſſores habet. Notum inſuper eſt de Hiſpanis fœminis non ſolùm nobilibus, ſed plebeis, quibus frequens in uſu eſt acutus, ac vehemens moſchi, & ambari odor, ut etiam præter veſtimenta, ac chirothecas, inter tabaci delicias, quotidiè illum indiſcriminatim habeant. Qua de cauſa crediderim, iis ſolummodò frequentes odores ſpeciatim obeſſe, quę inſuetæ ſunt benè olere, ut de Septentrionalibus ferunt. Moſchi quoq; uſum internum non ſolùm approbant, ſed admiranda ex ipſo prædicant Horatius Augenius *lib.12.epiſt.6.* Solenander *conſ.15 ſect.4.* Riverius *cent.* 1. *obſ.65.& lib.15. Prax.* Rodericus à Caſtro, Mercatus, Zacutus, Montagnana, Platerus, Varandæus, Cheſneau, aliique plures, quos in unum recollegit clariſſimus Vir Lucas Schrockius *in ſua Hiſtoria moſchi.*

Hinc ergo deducere erit, ex mente Hippocratis, non omninò explodendos eſſe odores ab uſu medico in fœminis, cùm hoc loco expreſsè præcipiantur; quin contra objurgandi ſunt ii, qui indifferenter præfocatas mulieres, & penè exanimes vehementiùs extorquere, ac affligere adnituntur fœtidis, ac malè olentibus rebus, quæ planè benevalentibus, ac robuſtis adhuc infenſæ forent. Et quamvis aliquando experiamur mox à partu enixas odoramentis graviter affici; id tamen iis evenit ex ſubita illa commotione, quam uterus ab ipſis tunc temporis patitur, nimiùm allectus, atque in ſeipſo corrugatus, unde excrementorum repurgationi ſibi obicem facit; ſiquidem tunc illius papillæ, & hiantes cotyledones coacti, atque in ſuis porulis adſtricti, nequeunt lochia, & impuritates à partu deponere, quæ detenta, & cum remeante ſanguine commiſta, reliquum corporis inficiunt, unde poſtmodùm animi defectiones, nervorum contractiones, ſopores, deliria, febres, aliaque ſymptomata pernicioſiſſima inſequuntur.

Acuta igitur, & ſuaveolentia cerebro ſolùm infenſa ſunt per nares olfacta, cùm immoderata fuerint, quatenùs nimirùm nervos, & nervorum fibrillas plus juſto exagitant, & laceſſunt, & quandoque etiam ſtupefaciunt, & offundunt: qua ſanè ratione plures quoque mares iiſdem plurimùm offenduntur, & cephalalgiis, vertiginibus, motibus epilepticis, aliiſque, haud rarò, velut ebrii, vexari ſolent, ut non ſemel experti ſumus. At contra uterus, cùm præſertim vacuus fœtura eſt, ipſorum halitu vigoratur potiùs, benèque afficitur, ut propterea facta ſubindè quadam expanſione, ſuique amplificatione, facilè hiet, adaperiatur, exultet, & quod in ſui cavo ſuperfluitatum hæſit, promptè admodùm expellat: quamobrem pleræque mulieres in hunc finem, moſchum, zibethum, aliaque odorata, ſacculis incluſa, & coxis interiùs alligata, geſtare conſueverunt. Hinc proindè demirari ſubit, unde factum, ut ex Medicis in vulgus jam abierit, uterum odores percipere, quaſi is olfactus capax foret, adeòq; enorme piaculum nunc ſit, in morbis muliebribus odorata quæcumque præſcribere, cùm tamen halitibus blandè admodùm olentibus, ſeu particulis tenujoribus, & volatilibus in ſeipſo exceptis, hærentes in glandulis noxios, craſſoſque ſuccos, fibra-

rum,

Digitized by Google

rum, & glandularum coarctatione, aut laxitate uterus exprimat, ac deponat. Verùm in his cautio aliqua adhibenda, ut odoroſi halitus nares, & cerebrum minimè pertingant, ne ſcilicet ingenti copia, & ſulphurea, qua pollent, ac inebriativa conditione, illud aggravent, & obtundant, aut etiam vellicent, & diſcerpant, orgaſmo in humoribus inducto. Cæterùm benè olentia, etiam ex moſcho, & ambaro, cum aliis commiſta, & in bolos, vel pilulas redacta, ac interiùs aſſumpta multum proficient, ad viſcerum, potiſſimùm cerebri, cordis, ac uteri robur, vireſque adaugendas, quemadmodùm plurimorum authorum teſtimonio latè nimis comprobat præ cæteris *in ſua Hiſtoria Moſchi* præcitatus D. Lucas Schrockius Medicus Auguſtanus, nunc Præſes meritiſſimus Academiæ Curioſorum.

V. etiam Gal. 1. ad Glauc. c. 14.

APHORISMUS LX.

Si mulieri utero gerenti purgationes procedant, impoſſibile eſt fœtum eſſe ſanum.

Conſuetas ſanguinis purgationes, quæ ſingulo quoque menſe fœminis benè ſe habentibus ſalubriter accidunt, tempore graviditatis deſinere in fœtus alendi, & fovendi gratiam, cunctis eſt notum, ut propterea inter cętera conceptionis, & geſtationis uteri ſigna ſpecialiora, illud potiſſimùm recenſeatur, ut etiam docetur ab Hippocrate *hoc eodem lib. aphor. ſequenti.* Quamobrem ſi utero gerenti purgationes procedant, jure optimo prę̨ſagire licet, impoſſibile eſſe genitum fœtum eſſe ſanum. Ut autem id omni ex parte verum ſit, neceſſe eſt, ut non ſemel, neque modicè, purgationes iſtæ prodeant, ſed iteratò, & affluenter; cùm aliàs fieri poſſit, ut ex modica, nec iterata menſtruorum expurgatione, utero gerens potiùs relevetur, & meliùs ſe habeat, depoſita nimirùm aliqua ſanguinis portione in ſuo curſu præpedita, uterum gravante, & infeſtante. Hinc non abs re adjectum *in aph.* ſub plurali numero *purgationes*, quæ planè deſignant conſuetam in menſes ſingulos evacuationem, quemadmodùm idem Auctor expreſſiùs edocet *lib. 1. de morbis muliebr.* cùm cæteroqui *lib. de natura pueri*, ſcriptum reliquerit, nil penitùs graviditatem incommodare, ſi uno, vel altero tantùm menſe modicum ſanguinis profundatur. In hoc autem ſpeciatim conſideranda erunt, utero gerentis habitudo, ætas, regio, conſuetudo, victus ratio, quæ præceſſit, atque alia univerſa, quæ graviditati obeſſe, vel prodeſſe poſſunt: ſiquidem plethoricæ, robuſtæ, juvenes, otioſæ, benè altæ, & abundantem menſtruorum evacuationem ſortitę, nullum planè patientur ab ejuſmodi per primos graviditatis menſes purgatione ſuperabundantis ſanguinis incommodum; contra verò exiles, imbecillæ, exercitatæ, & pravis eduliis nutritæ, & nonniſi tenuem ſanguinem expurgare ſolitæ. Sunt etiam, quæ nihilum in conſuetis menſtruorum expurgationibus perturbantur, ſed potiùs ſeipſis leviores, hilarioreſque fiunt; contra aliæ nedum utero dolent, & cruciantur, ſed & viribus, & ſtomacho deficiunt, ut penè langueant, & moleſtiis innumeris affectæ vix non ægrotent. His ergo potiſſimùm ſi accidat à graviditate catamenia pati, fieri nequit, ut fętum geſtent ſanum, quippè qui non benè valens, viribus, & nutricatio-

catione deficit, vel in poſterum ægrotabit, & abortietur.

Sed præterea perpendere oportebit, unde ſanguis immodicè, inconvenienterque profuſus prodeat, an non ex uteri cavo, an potiùs ex vaſis uterum circumperreptantibus, aut etiam ab his, quæ hæmorrhoidas uteri concitare ſolent: etenim Anatome compertum eſt, tria hæc vaſorum genera uterum pertingere, & ſanguinem profundere ſolere. Et quidem in utero gerentibus ſæpeſæpiùs ex iis, quæ cervicem ambiunt, ſanguis ſponte ſua, ac ſalubriter prodire conſuevit, neque ſolùm primis menſibus, ſed etiam ultimis, immò per periodos toto ferè geſtationis tempore, ut hiſtoriis proditum, & à nobis non ſemel obſervatum. Igitur ex vaſis ſolùm, quę uteri cavum pertingunt, ſanguis ſi effundatur, valetudinarium fœtum, imbecillum, ægrotantem, & facillimè aborticurum indicabit: de qua planè purgatione intelligendus hìc Hippocrates, ſi tamen, ut dictum, ubertim, & iteratò profluat; cùm cæteroqui levis, & modica quæcumque evacuatio non tanti ſit, ut uteri geſtationem incommodare, & fœtum labefactare valeat, præſertim in plethoricis, in quibus etiamſi ex internis uteri partibus ſanguis prodeat, à conceptu, ejuſque placenta ſejunctis, nihilum planè officere, conſuevit, modò non repetat; cùm aliunde effluat, quàm ex vaſis fœtus nutricatui, & vitæ dicatis: Siquidem non tam ejus exitu, atque alimenti defectu, infans à fluentibus purgationibus periclitatur, quàm orgaſmo, & commotione ſanguinis, uterum in ejus eruptione concitantis, & relaxantis, unde poſtmodùm illius imbecillitas, diſſolutio, & abortus.

Hinc modò tacitè admonentur Medici, quomodò in ejuſcemodi expurgationibus, ſive ſinendis, ſive cohibendis gerere ſe debeant, attenta nimirùm ſanguinis excreti quantitate, qualitate, tempore, & loco, ac potiſſimùm utero gerentis habitudine, & conſtitutione.

APHORISMUS LXI.

Si mulieri ceſſent purgationes, neque febri, neque rigore ſuperveniente, & faſtidia cibi incidant, judica ipſam in utero habere.

Sicuti à fluentibus menſtruis tempore geſtationis procreatum fœtum imbecillum dixit, ſic nunc ex adverſo ab iiſdem retentis, citrà manifeſtam ægritudinem, conceptionem jam factam, atque uteri geſtationem præſentem pronunciat. Et ſicut menſtruæ purgationes, ſi utero gerentibus ſuperveniunt, ſæpenumero minantur abortum, utpotè, quæ fœtum debilem, nec benè valentem præſagierint, ita vacuis, minimèque gravidis, ſi ceſſent, poſtquam per lunares periodicationes ritè, convenienterque anteà fluxerint, conceptionem jam ſequutam portendunt; quamobrem inter ſigna ſpecialiora graviditatis id præcipuum communiter recenſeatur. At verò ne Medici in hoc judicio fallantur, advertit hìc Hippocrates ejuſcemodi deſitionibus menſtruorum, neque febrim, neque rigorem ſupervenire debere, ſed potiùs ciborum faſtidia, ut certior conjectura uteri geſtationis depromatur.

Et quidem humanis fœminis inditum à Natura eſt, ut in ſingulos menſes à ſecundo annorum vitæ ſeptenario per uterum ſanguinis purgationes ſubeant, quibus

is convenienter irroratus (non ſecùs ac fœcunda tellus ab ingruentibus imbribus) ſtatuto quodam tempore fœcundus, & fertilis evadat, indeque fœtum concipiat, ac edat. Et quamvis nonnullæ referantur etiam ſine ullo menſtruorum indicio concepiſſe, & ſalubriter quoque ſuo tempore peperiſſe, id tamen perrarum planè eſt, & inſuetum, atque humanæ conditioni valde diſſentaneum, quod nonniſi quibuſdam brutorum generibus ſolummodò permiſſum eſt. Itaque ut humanæ fœminæ concipere, & utero gerere poſſint, menſtruas purgationes ſubire debent, quæ cùm ſponte ſua deſierint, nulla præexiſtente morboſa cauſa, nullaque ægritudine divexante, graviditatis inſtantis, vel præſentis indicia ſunt. Et quamvis pleræque omnes ferè ægritudines, eæque potiſſimùm, quę ſanguinis vitium, & partium imi ventris, ciborum confectioni, & chyli diſtributioni dicatarum læſiones conſequuntur, conceptioni, & generationi impedimento eſſe poſſint; ſpeciatim tamen quæ uterum in ſua ſtructura, & ductibus afficiunt, illas perturbare conſueverunt, ut cunctis notum. Fluentibus autem menſibus per ſuas ſtatas, determinataſque periodos, fieri nequit, quin cætera quoque ad conceptionem, generationemque deſtinata, benè, ſalubriterque ſe habeant, ut uteri geſtatio naturaliter contingat; quamobrem non immeritò ſolius febris, & rigoris hìc dumtaxat meminit, quamvis alia quoque accidentia retentorum menſtruorum retulerit 1. *de morbis*. Accidit autem febris à retentis, ſuppreſſiſque menſtruis (citrà graviditatis ſuſpicionem) quia irruens per arterias ſanguis in uteri glandulas, ſive cotyledones, cùm non æquè à venis planè minoribus, & anguſtioribus ſubinde excipiatur, fit, ut data mora fermenteſcat, nec per fermentum uterinum, qua decet energia, ſubigatur, ut adapertis oſculis foras amandetur, unde remeans per venas uterum externè ambientes, univerſum ſanguinem, totumque corpus inficiat, & febrim excitet, quæ eouſque perdurabit, quouſq; ſanguis univerſus indebita partium alienigenarum mixtura exutus, & à prædicta commotione liber redditus evaſerit. Quòd ſi præterea lymphicis, crudiſque impuritatibus onuſtus, atque ab obſtruente glutine, viſcoſoque ſucco, plerumque acido-pontico depravatus itidem prodierit, & per reliquum corporis recurrerit, planè cunctæ aliæ ejuſdem glandulæ, itemque glanduloſa viſcera contaminabuntur, unde poſtmodùm malę nutricationes, cachexiæ, atrophię, chloroſis & febris, veluti è genere hecticarum, exorientur, ſi potiſſimùm his conſentiant vitia, quæ ab ovariis turgentibus, & malè affectis prodire ſolent, de quibus non eſt, ut hìc ediſſeramus. Rigor verò, vel ut aliis placet, horror, accidit à concuſſione, irritationeque ſenſilium uteri partium ab indebita illa fermentatione laceſſitarum, ut etiam ab excurſu irregulari ſanguinis, & lymphæ ſurſum in reliquas corporis partes perreptantis; quin etiam lumbi, quibus ligamenta uteri lata, & poſteriora, alligantur, non diſſimiliter percelluntur, & non rarò etiam dolent, ut & ſcapulę, dorſum, pectus, mammæ, ſicuti experimentis notum. Sed & ab uno utero malè affecto cætera viſcera naturalia pariformiter coafficiuntur, & in ſuis operationibus non leviter ſæpeſæpiùs gravi cum vitæ incommodo collæduntur.

Experimento Harv. exer. 64. conſtat arterias uterinas multo numeroſiores eſſe, quàm venas, cùm advehendi quàm revehendi major ſit uſus; unde ſanguis menſtruus fluit ex oſculis arteriolarum, à turgeſcentia ſanguinis dehiſcentibus.

Itaque

Itaque cùm mulieri ceſſant menſtruæ purgationes, nec ſubinde febris, aut horror ſupervenit, ut ex his occulta ſaltem cauſa morboſa, vel ægritudo aliqua, ob quam illæ deſierint, conjectari poſſit, atque ex alio capite ciborum faſtidia ſuperaccidant, proculdubio de uteri fœtatione, atque adeò de conceptu præſente, vel inſtante, judicandum erit. Ceſſare autem, ſeu penitùs deſinere illas oportet, veluti in alium uſum deſtinatas; nam ſi per aliquod tempus detineantur, mox verò redeant, haudquaquam deſiiſſe, & ceſſaſſe dicendæ erunt, idque ſive eodem, ſive ſubſequenti menſe: Fieri enim poteſt, ut ex aliqua externa cauſa, potiſſimùm verò ab animi pathematibus, timore, atque mœſtitia, repentè affecta mulier iſtiuſmodi ſuppreſſionem patiatur, ut de Phaetuſa, & Namyſia meminit Hippocrates *6. epidem. ſect. ult.* Superveniunt prætereà gravidis ciborum faſtidia, ob conſenſum uteri cum ventriculo, qui propterea vel cibos conſuetos nauſeat, vel penitùs inſuetos appetit, unde morbus ille Malacia, & Pica, dictus.

At verò quo pacto utero gerentes à vacuis internoſcendæ ſint, commemorare hic haud inutile erit, ne ſcilicet hac in re, quæ plerumque magni negotii eſſe ſolet, Medici fallantur. Et quamvis pleraque fallacia ſint, ac peritos in Arte non rarò etiam decipiant, probabiliora tamen eſſe conſueverunt, quæ mox referuntur. Primùm autem ex his, quæ ſenſim utero gerentibus accidunt, atque citrà quamcumq; cauſam manifeſtam ſuperveniunt, eſſe ſolet, ut cibos quoſdam conſuetos faſtidiant, & nauſeent, vel etiam evomant, alios verò inſuetos, & malos avide appetant, & comedant; id quod ſub nomine Malaciæ, ſeu Cittæ, morboſæ nimirùm famis, appellatur, & aliquando toto tempore geſtationis, aliquando verò ad primos tres, vel quatuor menſes durare ſolet. Mammę etiam plerumque ipſis obdureſcunt, extuberant, atque impenſè dolent, etiam ſi leviter contrectentur, illarumque papillarum color è purpureo in fuſcum mutatur: pectoris venæ ampliores redditæ nigricant: cervix calidior obſervatur, necnon colli venæ, arteriæque attolluntur, ac turgent; ſed & aliquibus maculæ rufæ, veluti lentigenes, in facie apparent, quinimmò vultus ipſe paululum à ſua ſpecioſitate demittitur, conniventibus nonnihil oculorum palpebris, cum albugine eorundem permutata, præter capitis graviditatem, aut hebetudinem, totiuſque corporis gravamen, pulſuum celeritatem, atque frequentiam, cùm ex doctrina Galeni graviditas, temporanea quædam ægritudo appelletur. Quòd ſi poſtremò menſtruæ purgationes penitùs detineantur citrà manifeſtam, ſenſibilemque ęgrimoniam, atque ſubinde illa tumeant, venter ſenſim, ſenſimque attollatur, ac rotundetur cum naturali mollitie, haudquaquam de graviditate vereri ampliùs licebit.

Quibus igitur à retentis conſuetis menſtruationibus in fœminis ſalubriter degentibus, hæc ſigna accidunt; planè de uteri geſtatione veriſimiliter judicare fas erit; at verò ſi poſteà menſes prodeant, ſuumque curſum ad multum tempus ſervent, impoſſibile ait Hippocrates fœtum in utero genitum ſanum eſſe. Et quidem fieri nequit, ut fœtus ſanus ſit, cui uteri os internum hiat, & vaſa ſanguifera,

Digitized by Google

cum placenta ipſa laxantur, & ſanguinem fundunt: conſtat enim ex Anatome, Placentam uterinam, ita tenaciter utero hærere, ut univerſum ſanguinem per vaſa umbilicalia in vitam, & nutricationem fœtus transferat: cùm ergo ſanguis ex his funditur, proculdubio ipſum laxari, aut etiam diſcindi neceſſe eſt, quod ſine ejuſdem interitu fieri nequit. Neceſſe eſt autem, ut ſanguis affluenter, atque ad multum tempus prodeat; quamobrem ſi modicè tantùm, & non diutiùs effluat, citrà periculum detineri fœtus poterit. Sed & ab internis uteri venis cavum ipſius pertingentibus profluere ſanguis debet, nam ſi fortaſsè (ut non rarò in praxi expertum) è collo uteri, atque ex venis, vel arteriis ejuſdem externis emittatur, citrà ullum incommodum geſtationis, immò & utiliter prodibit, quemadmodùm etiam à Galeno, cæteriſque vetuſtioribus Medicis eſt animadverſum, utpotè ex venis, quas crurales appellant, quæ non rarò in quibuſdam ſucciplenis mulieribus, ac ſedentariam vitam ducentibus, varicoſæ etiam fieri ſolent.

Cæterùm intelligendus aphoriſmus de his, quæ menſtruas purgationes, juxtà conſuetam Naturę legem, in ſingulos menſes ſubeunt; nam ſicut in pleriſque brutis animantibus illæ nullæ ſunt, ita in nonnullis humanis fęminis accidiſſe memoratur, quòd nunquam menſtruas evacuationes paſſæ, nihilominùs conceperint, & ſanos, vegetoſque pepererint filios; quamvis id perrarum.

APHORISMUS LXII.

Quæcumque frigidos, & ſpiſſos uteros habent, non concipiunt. Et quæcumque præhumidos uteros habent, non concipiunt: extinguitur enim in his genitura. Et quæcumque ſiccos multùm, & præcalidos: nam ex defectu alimenti corrumpitur ſemen. Quæcumque verò ex utriſque mediocrem habent temperaturam, ea fœcunda ſunt.

Quoniam uterus, locus continendo fœtui deſtinatus, plurimum confert ad illius conceptionem, & ſi benè, vel malè conformatus eſt, illam vel promovet, & adjuvat, vel contra impedit, & extinguit; propterea hìc Hippocrates conſiderans ejuſdem aptitudinem, & ineptitudinem, inquit, frigidos, & ſpiſſos uteros habentes non concipere, ut & neque præhumidos, & laxos, aut ſiccos, & adurentes; benè verò ſortitas moderatos, & medios inter utroſque.

Et quidem frigidos ineptos eſſe generationi palam eſt, cùm vita in animantibus potiùs calore, ſeu vi, & ſpiritu quodam calorifico fermentante, inferatur, & conſervetur cordis motus; à frigore verò, & frigorificis, vel nullus ſit, vel factus torpet, & emoritur; unde dicebat Ariſtoteles 2. *de gener animal c.3. ineſt in ſemine omnium, quod facit, ut fœcunda ſint ſemina, videlicet, quod calor vocatur, idq; non ignis, non talis facultas aliqua eſt, ſed ſpiritus*. Spiſſos verò, ac denſos intelligere oportet, non tantùm quos plerique in ſuis ductibus impervios, ac impermeabiles interpretantur, quique ſcilicet genituram

ram tum maſculeam, tum fęmineam admittere nequeant, ſed prætereà, qui in ſuis poroſitatibus, glandulis, ac textura, patentes, molles, atque expanſioni, amplificationique faciles non ſunt; ſiquidem non ſolùm per arterias, ac venas, ſed multo magis per tubas, Falloppianas dictas, per cotyledones, glandulaſque, & per hiantes porulos, convenientemque texturam fœminarum uteri ad conceptionem conferunt. Nuperis namque obſervationibus Anatomicorum, ad peragendam conceptionem, debent primùm ova ex ovariis abrupta, atque fœcundo maris ſemine fętata per alterutram tubarum in cavum uteri deponi, ibique per molles, ſed turgentes ejuſdem glandulas alligari, ut ope Placentæ uterinæ fœtus intra propria involucra, ſeu ſecundinas, efformatus, alimentum, & incrementum ſuſcipere poſſit. Quare niſi hæc omnia in utero convenienter adaptata, ac diſpoſita pateant, conceptio, & efformatio proculdubio nulla fiet. Itaque cùm uterus ſpiſſus, ac denſus eſt, ut mollem, & patulam in ſuis vaſculis texturam, facilemque adhæreſcentiam non habeat, nullatenùs conceptioni promovendæ aptus erit. Sic pariter ſiccos, exſuccos, & multò magis adurentes uteros habentes, idem infortunium ſortiuntur, cùm ab ariditate, ingentique calore, longè majora, & graviora incommoda ſuboriantur, præter ea, quæ de defectu alimenti, & ſeminis corruptione hìc ab Hippocrate memorantur, ut liquet.

Oppoſitis verò de cauſis, quibus uteri præhumidi ſunt, & mucoſitatibus oppleti, infœcundæ fiunt; etenim non ſolùm in his (ut notat Hippocrates) genitura extinguitur, verùm etiam ova, aut utero non coaleſcunt, aut mollia, & flaccida diſſolvuntur, aut etiam multo humore obruta ſuffocantur, aut interno uteri cavo non adhæreſcentia, exoluta diffluunt, & evacuantur; unde frequens in iſtiuſmodi fœminis à primo conceptu defluxus. Accedit, quod ſemen ipſum virile ab ejuſcemodi pręhumidis impuritatibus oppreſſum, adeò retunditur, & hebetatur, ut inefficax deinde redditum, non ſolùm ovum fœcundare non valet, ſed ſimul cum eo dilutum effluit, & foras educitur. Hinc in univerſum conceptum vel adimunt, vel recuſant, uteri imbecilles, frigidi, extenuati, adipoſi, præhumidi, diſtorti, occluſi, anguſti, laxi, torpidi, inſenſiles, plorantes, nimiumque aridi, præfervidi, ex ſucci, ſemperque patuli, aut facilè dehiſcentes.

Mediæ igitur, & moderatæ conſtitutionis uteri eſſe debent, ut conceptui promovendo, itemque ſuſtinendo, fovendo, & alendo, ad maturitatem uſque habiles ſint, benèque valentes. Quare quæ ejuſcemodi beneficium ſortitæ ſunt, & mediocrem in omnibus conſtitutionem, temperaturamque adeptæ, hæ fœcundæ ſunt, ideſt fœcundari aptæ, concurrentibus ſimul unà cæteris aliis ad conceptionem requiſitis, jam anteà memoratis. Cæterùm notas uteri benè, vel malè affecti, exactè præ cæteris inveſtigat peculiari quodam opuſculo Marcus Antonius Ulmus; Et quidem frigidi, inquit, eſſe pubem raram, menſtrua tarda, ingratam Venerem, difficilem conceptionem, uterum parvum, pudendum molle, frigidum, & exile, lac modicum, & facilè coagulabile: calidi verò ex adverſo.

APHORISMUS LXIII.

Similiter autem & in maribus. Aut enim propter corporis raritatem ſpiritus extra fertur, ita ut ſemen non tranſmittat ad os, vel propter ſpiſſitudinem humor non exit foras, vel propter frigiditatem non concaleſcit, itaque in eo loco concreſcit, vel propter caliditatem hoc idem accidit.

SIve hic Aphoriſmus inter genuinos Hippocratis referri debeat, ſive inter ſpurios, non multum hic intererit diſceptare; nam licèt in eo memorata Hippocraticam doctrinam ſapere non videantur, utile tamen quid continent, & ſaltem Medicos admonent, ſolere nonnunquam ſterilitates non à fœminis, ſed à maribus provenire: & quidem non ſatis eſt ad conceptionem, formationemque fœtus peragendam, uterum in fœminis aptè diſpoſitum, benèque eſſe conformatum, juxta ea, quæ præcedenti aphoriſmo explanata ſunt, ſed prætereà neceſſe eſſe, ut ſemen, quod à maribus ſuggeritur, prolificum, fœcundumque ſit, valeatque fœmineum ovum, & rudimenta fœtus in eo prædiſpoſita in motum deducere, atque ad nutricatum, debitumque incrementum ſuſcipiendum habilitare, ut inde vitalis fœtus exoriens, cunctas operationes exercere, ac tandem in lucem prodire queat. Quamobrem ſana ratione, quicumque is fuerit, qui ſententiam hanc aphoriſmis interſerendam exiſtimavit, Marium vim, facultatemque conſiderans, ſimiliter in generatione deficientem eſſe poſſe adiicere voluit, illamque in ſterilitate conſiderandam pari ratione, ac de fœminis dictum eſt, & præſertim vitio ſeminis, quod, vel ob defectum ſpirituum, fęcundum, & prolificum non eſt, vel ob craſſitiem, & ſpiſſitudinem ejaculari nequit in uterum, vel quia ob frigiditatem inconcoctum, dilutumq; eſt, vel denique quia ob caliditatem facilè extenuatur, & evaneſcit: quippè ſemen, ut fœcundare, ac generare valeat, debet eſſe ſpumoſum, ac ſpiritibus redundans; tenax, & conſiſtens, ut hæreat; non verò craſſum, ſpiſſum, ac durum, ut torpeat, & lapideſcat; neque frigidum, ut crudum, dilutumque ſit; neque adeò calidum, & acre, ut exolvatur in auras, & uterum vellicet potiùs, quàm alliciat. Attulit autem hic Auctor has ſpeciatim ſeminis conditiones, veluti magis proprias, magiſque ad generationem promovendam requiſitas, omittens alias has conſequentes, vel ad iſtas facilè reducibiles, eo potiſſimùm ductus argumento, quo cunctis notum, ſemen virile, ut generationem promoveat, debere omninò in uterum primò ejaculari, deinde retineri, mox diffundi, ac tandem fęcundare: quæ planè conditiones in adjecto aphoriſmo comprehenduntur, ut conſideranti patet. Cætera, quæ ad pudenda pertinent, ſive ejaculantia, ſive præparantia, & perficientia, ſive conſervantia ſemen, veluti inſtrumenta eidem gignendo, vel immittendo prærequiſita, tacitè ſub illis comprehenduntur, ut proptereà ad conficiendum ſemen prædictis conditionibus præditum, facilè quis præſuppoſita credat.

Quamvis autem Lucretius *lib.* 4. *de Natura rerum* dicat diſſentanea cæteroqui ſemina, poſſe tamen conſentanea fieri, atque adeò generationi idonea, & peropportuna, ſi nimirùm, quod in ſemine fęmineo frigidum, torpidumque eſt, à maſculeo [illegible] inca-

incaleſcat, & vigoretur, cùm ſæpeſæpiùs viſum ſit, ſteriles creditas, fœcundas ex aliorum concubitu evaſiſſe, atque vitaliter peperiſſe; ſi ovum nihilominùs, quod ab ipſis ſuggeritur, aptè temperatum, & in rudimentis fœtus ritè, rectèque prædiſpoſitum non ſit, proculdubio à virili ſemine, cujuſcumque conditionis illud ſit, fœcundari non poterit, ac propterea frigus illius nulla ratione ab alterius calore foveri, & vigorari; vel contra acritas, & fervor oppoſita virtute temperari; ſiquidem facilitas, vel difficultas utriuſque in conceptione neutiquam dependet à ſeminum tenuitate, vel craſſitie, aliave qualitate, ſed ab aptitudine, vel ineptitudine partium in eiſdem conformatarum, atque ab invicem agentium, & ſubigentium promptitudine, habilitateque. Qua propemodùm ratione fit, quamobrem aliquorum animalium ſemina mutuo interſeſe commiſta concipiant, & generent, aliorum verò minimè: quod & in plantarum inſitione, atque in vegetabilium omnium ſeminum ſatione ſimiliter experimur; ubi ſcilicet plantæ ipſæ interſeſe, vel earundem ſemina, cum tellure conſentiant, vel diſſentiant, uti apud Phytologicos eſt legere.

APHORISMUS LXIV.

Lac dare caput dolentibus, malum: malum verò & febricitantibus, & quibus hypochondria ſuſpenſa murmurant, & ſiticuloſis: malum autem, & quibus in febribus acutis bilioſæ ſunt dejectiones, & quibus ſanguinis multi dejectio facta eſt. Convenit autem tabidis dare, qui non valdè multum febricitant, & in febribus longis, & parvis, ſi nullum ex ſupradictis ſignis affuerit, & præter rationem conſumptis.

LActis uſum conſiderans in hoc aphoriſmo Hippocrates ea potiſſimùm commemorat, quæ ab illo abſtinendum ſuadent, ne ſcilicet pro beneficio, quod ſubindè ab eodem ſperatur, grave damnum corpori accidat, & majora mala aſſumentibus inducat: quippe ejus eſt lac conditionis, ut quemadmodùm ſalubre admodùm eſt, & conducibile ſatis iis, qui benè ſtomacho valent, nulliſque pravis humoribus ſunt referti; ita ex adverſo maleficentiſſimum evadit, quibus malus ineſt corporis apparatus, & ſtomachus in alibilem ſuccum commutando non eſt idoneus. Sic planè experimur in lactentibus puellis, ſalubritati, nutricationi, ac augmento ipſorum facilè conferre, ſi ventriculus omninò repurgatus inveniatur; at contrà penitùs officere, immò corrumpi, aut aceſcere, & mille alia propemodùm mala deinde afferre, ſi is alienis, aut degeneribus ſuccis infarctus ſit, cùm cibis potiſſimùm heterogeneis veſci cœperint; unde poſtmodùm, tormina ventris, dolores, febres, alvi fluxus, vomitus, lumbrici, motus epileptici, idque genus alia iiſdem ſuperaccidunt.

Quoniam verò frequentiſſimus apud Veteres erat lactis uſus, conſuetuſq; innumeris propemodùm ægritudinibus adhiberi, ut ex eodem Hippocrate deducitur, ne proinde damna ex temeraria, atque importuna ejuſdem exhibitione imminentia provenirent, admonet hic, quibus in corporibus evitari debeat, & ſpecialiùs recenſet capite dolentes, febricitantes, hypochondriis affectos,

Digitized by Google

ctos, crudos, flatuoſos, ſiticuloſos, & larga hæmorrhagia divexatos. Commendat verò tabidis, neque multùm febricitantibus, ſed potiſſimùm in febribus diuturnis, & parvis, minimè verò acutis, & vehementibus, & denique iis omnibus, qui præter rationem conſumpti, & extenuati facti ſunt.

At ſtatim quis hìc addubitabit, quomodò fieri poſſit, ut lac innocuæ propemodùm, temperatæque naturæ, blandæ, & ſuavis conditionis, atque in alimentum primum cunctis animantibus conceſſum, facilis digeſtionis, & prompti, conſentaneique alimenti, tam malum, & omninò nocuum his omnibus evadat, qui cæteroqui iſtiuſmodi cibis indigent, ut citò reficiantur, humectentur, temperentur, citrà ullam ventriculi validam actionem, paſſionemque; præſertim quia ipſemet Hippocrates 1. *aphor.* 16. edocuit febricitantibus omnibus cibum humidum convenire, qualis profectò lac eſt. Inſuper quamvis lactis natura, materia, & generationis modus nondum ſatis perſpecta ſint, cùm Veteribus ſit creditum à ſanguine; aliis cum Proſpero Martiano ex chylo; Vvarthono, aliiſque ex commiſtione chyli cum liquore nervorum illuc corrivantium; & Hieronymo Barbato ex ſanguinis ſero proficiſci; undecumque tamen illud oriatur, nil videtur mali quidpiam in ſe continere, quod iſtis in aphoriſmo memoratis nocere poſſit, cum conducibilius ſemper ſit alimentum præparatum, concoctum, benèque diſpoſitum, quale lac eſt, quàm impræparatum, & indigeſtum. Analyſi prætereà lactis inſtituta, cunctis patet, in tres partes diſſolutum illud abire, nimirùm in ſeroſam, butyroſam, & caſeoſam, quarum quælibet ſummo cunctis commodo eſſe ſolet; ſed & febrientibus ipſis ſeroſa humectando, ac temperando, butyroſa impinguando, & caſeoſa nutriendo, plurimùm conferre poteſt, quibus planè tria hæc neceſſaria videntur; quin & diarrhœas, dyſenterias, aliaſque ſimiles morboſas dejectiones in epidemiis curare pluries ſatagit idem Hippocrates lactis beneficio, & quod majus 2. *epidem. ſect.* 5. ad aurium dolores, lacte utendum inquit; & *lib. de internis affectionibus* ad plures alias ægritudines adhibet, ut cætera hìc omittam, quę à pleriſque aliis experimenta referuntur, lactis ope utiliter, & ſalubriter diverſis in ægritudinibus obſervata, ut propterea nil mirum, ſi illud Veteribus tantoperè fuerit in uſu, quemadmodùm ex eodem Hippocrate pluribus in locis colligere eſt. Quinimmò ſolo lacte plurimos totam vitam ſuſtinuiſſe ſcribunt Athenæus, & Plutarchus, ac de Maſſæſyliis Africæ populis meminit Strabo; unde Ovidius 4. *Faſtor.* Lib. 2. & Sympoſ. Lib. 17.

Lacte mero Veteres uſi narrantur, & herbis.

Galenus etiam Ruſticum quendam memorat, qui pluſquam centum annos vixerat, lacte uſus. Fuere & alii, Getæ, Scythæ, Nomades, ob id Galactophagi dicti, ut & nunc Belgæ, Helvetii, Septentrionaleſque populi, qui in deliciis illud habent, & cum omnibus ferè cibariis commiſcent.

Verùm per hoc idem, quod lac temperatæ naturæ eſt, atque primum Animantium alimentum, facilè ſubigibile, & alterabile, magna eſt cum præmeditatione exhibendum, & nonniſi iis, quibus metus omnis abeſt, ne aceſcat, corrumpatur, atque in deleteriam naturam habeat, juxta vulgatum illud philoſopho-

ſophorum, *corruptio optimi peſſima evadit*; quocirca ſcitè admodùm ſcripſit Hippocrates *lib. de alimento*, ſanis corporibus alimentum fieri, at verò morboſis ex adverſo venenum evadere. Atque hinc animantibus omnibus in prima ætate pro alimento à Natura conceſſum, quoniam per id temporis mandendo inhabilibus, ventriculi fermentum lene admodùm eſt, & temperatum, durioriſque texturæ cibos diſſolvere potens non eſt, & ubi primùm, editis dentibus, illos conterere valent, lacte deſtituuntur: quæ verò animalia ſtatim, ac in lucem edita, hos capere, & conficere poſſunt, lactificatione privantur. Neque alia de cauſa infantes, & nuper editi, cruditatibus, ac vermibus obnoxii fiunt, adeòque ventris torminibus, dejectionibus, ac motibus epilepticis afficiuntur, cùm nondum ab uberibus depulſi alterius conditionis alimenta aſſumere incipiunt, niſi quia ex mala eorundem cum lacte miſcela, utrumque corrumpitur, & aceſcit, ut ex praxi ipſa ſatis clarè patet. Hippocrates autem cibum humidum, ſeu liquidum febricitantibus commendavit, ſed neutiquam tam facilè corruptibilem, atque in pravos humores tranſmutabilem, qualis lac eſt, ſed potiùs, qui febrili cauſæ, atque indebitæ ejuſdem fermentationi convenienter adverſetur. Auribus verò dolentibus lac extrinſecùs admotum, aut inditum, non verò aſſumptum is commendavit, quemadmodùm Galenus ipſe utendum admonet 3. *de compoſ. medicam. ſecund. loca*. Atqui coctum lac pluries exhibitum invenitur, non crudum, apud Veteres, niſi ſolùm ad alvum ſubducendam, & in iis, qui febre caruiſſent: lac etenim decoctum, utpotè ſuo ſero orbatum, vim quamdam adſtrictoriam adipiſcitur, unde fluenti alvo plurimum opitulatur. Qui verò lacte à prima ętate paſti ſunt, ac pro cibo uſi, ex conſuetudine contracta nullum planè incommodum perceperunt: & ò utinam lac ſolummodò in cibum ſumere cuncti homines contenti forent, profectò non tam facilè tot, tantiſque ęgritudinibus, à multitudine, & varietate ciborum, laborarent; quamquam Galenus *cap. 5. de ſan. tuend. c. 7.* quoſdam alios memoret, agricolam illum ſub ſpe longævitatis prorogandæ imitatos, ab uſu ejuſdem graviter affectos. Cæterùm etſi lac ex chylo, aut ſanguine oriatur, longè tamen ab illis differentem ſortitur conditionem, ut ex inita eorundem analyſi ſatis notum; pręterquam quòd ab his, quæ intra corpus fiunt, ad ea, quæ foris accidunt, aut peragi poſſunt, non valet illatio, mutatis, variatiſque ſubinde componentibus, aut concomitantibus corporis cujuſcumque compagem: id quod perſpicuum in lacte eſt, nam è mammis elicitum, atque aeri expoſitum, ſtatim alkalinum ſpiritum amittit, cæterarum lactis partium moderatorum, ut in ſanguine educto quoque accidit.

Hinc modò facilè deducitur, quare capite dolentibus nocuum lac eſſe dicatur, quoniam cùm dolor plerumque fiat ab acri, acido, pungenti, vellicanteque humore, qui ſæpeſæpiùs è ventriculo, cæteriſque naturalibus viſceribus malè affectis dependet, is proculdubio uſu lactis augeretur potiùs, quam retunderetur. Lac inſuper ſua natura fumoſum, vaporibus caput, & cerebrum plus juſto replet, immò & ſopore aggravat, ac inebriat, unde rectè Lucretius illud vino comparans 1. *de Natura rerum*, ait:

Hinc

Digitized by Google

.... *Hinc nova proles Ludit, lacte mero mentes percuſſa novellas.*

Latitat etiam in lacte, quidpiã acidi.

Quamobrem ex mora, contractio ibidem acore, graviora proculdubio damna inferet. Neque diſtinguere hìc licebit, num caput idiopathicè, vel ſympathicè doleat; nam cùm indifferenter ab Hippocrate ſcriptum ſit, *caput dolentibus*, planè de utriſque intelligendum erit, cùm in utriſque cauſa dolorem excitans æquè foveatur, & increbreſcat, ab acore ſcilicet in humoribus excitato; unde Galenus *3. de aliment. facult. cap. de lacte*, ſumpturos lac, dixit, indiſcriminatim oportere capite præſtare, ac præpotentes eſſe, nulla facta eorundem diſtinctione. Haud tamen inficias iverim, longè magis lædi eos, qui idiopathicè capite dolent, quàm qui ſympathicè, quoniam illis, præter dolorem, caput imbecille eſſe ſolet, & malarum impreſſionum promptiùs ſuſceptivum. Etſi prætereà de capite dolentibus ſpecialiter meminerit, non tamen aliis ægritudinibus capitis affectos excluſit; unde delirantes, lethargicos, epilepticos, vertiginoſos, adhuc vigiles, eandem ob cauſam hoc loco comprehenſos, ſub capite dolentibus, intelligere oportebit; ſiquidem his quoque contingit nimiis vaporibus caput gravari, & offendi, atque humorum acritudine compungi, & vellicari. Porrò licèt lac univerſum, & ſecundùm omnes ſui partes acorem contrahat, & ejuſmodi mala inferat, magis tamen per butyroſam, & caſeoſam nocet, quoniam ex his concreſcit, atque partibus hæret, aut in deleterios humores corruptum abit. Quamobrem, quod ſeroſum magis eſt, quale Aſininum, ab Auctoribus, ubi in ægris convenit, commendatur, ad eluendum, ſcilicet, detergendum, & laxandum, nitroſa, qua pollet, conditione.

Obeſſe quoque lac dicitur febricitantibus, & quidem iis, qui humoralibus, & putridis, ut vocant, febribus corripiuntur, cùm infra dicat, illud convenire tabidis, & non multum febrientibus, quales hectici, & maraſmo affecti, ex longis, diuturniſque puſillis febribus. In illis etenim tum ob febrilem indebitam, excedentemque fermentationem, tum ob ſanguinis vitioſam diatheſim, qua digeſtivum ſtomachi fermentum pari vitio affectum eſt, tum ob excrementorum, pravorumque humorum apparatum, coctiones, ſecretioneſque nullæ, vel malæ fiunt, idcircò promptè admodùm lac in nidorem, aut acorem vertitur, adeòque corruptum, ac in alienam naturam degeneratum, præter febris, & febrilis cauſæ augmentum, mille alia ſymptomata parere poteſt, vomitus, cardialgias, ſingultus, diarrhœas, dyſenterias, inteſtinorum tormina, aliaque febrientibus pernicioſiſſima.

Malum prætereà dicitur lac iis, *quibus hypochondria ſuſpenſa murmurant*: Nomine autem hypochondriorum intelligenda ſunt viſcera omnia in imo ventre utrimque poſita, jecur, cyſtis, lien, pancreas, pylorus, ventriculus, uterus, inteſtina; ab his enim malè affectis, tumidis, elatis, tenſis, duris, obſtructis, aut inflammatis, planè conſtat lac aſſumptum facilè vitiari, & vel aceſcere, & coagulari, vel corrumpi, & putreſieri, unde poſtmodùm mala innumerabilia: Signanter autem hìc meminit eorundem *ſuſpenſorum*, & *murmurantium*, quoniam hæc duo ſolent eſſe ſpecialiora malè affectorum hypochondrio

driorum ſymptomata, de quibus latè ex Diocle Galenus 3. *de locis affect. cap.* 7. & ante ipſos Hippocrates *lib. 2. de morbis*; & alibi.

Siticuloſis pariter lac obeſſe ſolet, ſed non quibus ſitis ex humidi abſumptione orta creditur, nam his, ut infrà conſtabit, ſuapte natura convenit, & confert; ſed quibus vel à febre, vel à corruptis cibis, praviſque ſuccis in ventriculo congeſtis, ſaliva craſſiori, aut ſalſa reddita, cæteriſque ſimilibus, frequens, ac diuturna ſitis infenſa eſt; hi etenim revera vocantur ſiticuloſi, ſiti equidem morboſa, & moleſta, quæ nec largis potationibus, nec frigefacientibus, & humectantibus remediis infringitur, aut ſedatur, niſi cauſa illam efficiens, ac fovens, penitùs fuerit prius abolita.

Neque quis putet ſupervacaneè adjectum, etiam ſiticuloſis, lac eſſe nocuum, quod fortaſsè poterat implicitè ſub febrientibus contineri: nam adhuc ſine febre, moleſtiſſima ſitis non rarò urget, ut in Hydropicis, & Scorbuticis. Picrocholis item, & bilioſis, ſicuti Hippocrates ipſe *lib. de ratione victus in acutis* dulcia omnia inimica eſſe dixit, & ſitim movere, ita quoque lac interdictum credere eſt, quod facilè in his amareſcat, & acrem, felleamque induat conditionem; quare his ſitim potiùs auget, quàm minuit.

Eadem de cauſa obeſſe dicitur his, qui febrientes bilioſas patiuntur dejectiones. Adjunxit autem febribus acutis bilioſas dejectiones; non quòd febrientibus acutè conveniat, quibus malum jam anteà dixerat; ſed quòd magis noceat, ſi bilioſæ dejectiones cum illis conjungantur. Verùm bilioſas hìc dejectiones intelligere erit, non quæ ſolo croceo colore tales videntur, quales in lactentibus, ſed quæ reipſa acres, & acido-muriaticæ ſunt, ventriculi, & inteſtinorum labem atteſtantes; quibus verò ob peculiarem ciborum, aut medicamentorum qualitatem flaventes dejectiones accidunt, ut ex malis perſicis, peponibus, croco, rhabarbaro, cæteriſque paſſim experimur, vel etiam ex ſpeciali quadam ventrium conſtitutione, à Natura inditum, fæces croceas, aut aliter coloratas egerere, lactis uſus obeſſe non poterit, ſi cætera non diſſentiant, & ſtomachus benè ſe habeat. At verò vomitus qualiſcumque ille ſit, lactis uſum prohibet, & languente præſertim ventriculo.

Nedum autem, cùm bilioſę infeſtant dejectiones, lac dare malum; ſed etiam ubi multi ſanguinis dejectio facta eſt: ſiquidem à ſanguinis immodica evacuatione, non ſolùm languent vires, & digeſtivum ſtomachi fermentum hebeſcit, unde facilè lac aceſcere poteſt; ſed multo magis illud acidum, depravatumq; indicatur, veluti à ſanguine vitiato, malèque affecto proveniens, qui planè talis erit, ſi hæmorrhagiam inteſtinalem excitat, de qua proculdubio intelligendus hìc Hippocrates, multi ſanguinis dejectionem memorans, ab aperto nimirùm ſanguifero vaſe, ut in fluxu hæmorrhoidali dicto: cui inhærens Celſus *lib. 3. cap. 22.* lac his pro veneno eſſe ait.

Hactenùs quibus lac noceat; nunc quibus conveniat, exponit. Et quidem iis primùm, qui tabidi ſunt, ſed non tamen multum febricitant. At qui pro tabidis hìc intelligendi ſint, prænoſſe primùm oportebit, nam tabidos multifariam intelligi ſolere, apud Medicos palàm eſt: quin & plerique atrophia, maraſmo, ſimiliſque emaciatione confecti, non rarò ta-

bidi

bidi quoque appellari conſueverunt; quamobrem non immeritò Mercurialis *variarum lection. lib. 6. cap. 22.* etiam ex Hippocratis doctrina, indiſcriminatim pro tabe inſignem quamlibet corporis emaciationem, ac conſumptionem apud Græcos, & Latinos ſcriptores acceptam interpretatur; ſed & multò anteà Celſus *c. lib. 3. cap. 22.* ad tabem retulit quoq; Atrophiam, & Cachexiam. Verùm ex Græco Codice Phthiſi laborantes ii intelligendi ſunt, quibus ex pulmonis ulcere tabeſcere contigit: nam Phthiſis ſtrictè ſumpta communiter à Medicis deſcribitur totius corporis extenuatio cum febre lenta, ex ulcere pulmonis proveniens, quam & ſpecialiùs Athenienſes Phthoen appellare teſtatur Galenus *7. aphoriſ. comm. 16.* Quamquam non me lateat etiam generaliùs acceptam ſignificare conſueviſſe quamlibet corporis extenuationem, à quacumque cauſa, & cujuſvis partis affectione procedentem; unde multoties confuſa ponitur cum maraſmo, marcore, atrophia, & tum ab aliarum partium ulcerationibus, tum ab immoderatis evacuationibus quorumcumque humorum, aut inutilium excrementorum retentionibus, obſtructionibus, tumoribus, oſſium luxationibus, cæteriſque; quemadmodùm præ cæteris neperrimè collegit Mortonus *libello de phthiſi*; quin & Galenus ipſe non ſolùm totius corporis, ſed & ſolius pupillæ oculi corrugationem, & anguſtiam cum exſiccatione, phthiſim appellare non eſt veritus *10. de uſu partium cap. 5. & 3. aphor. comm. 16.*

At mirùm, quomodò Hippocrates phthiſicis, ex pulmonum ulcere, lactis uſum commendet, cùm ceteroqui ulcus quodlibet, non humectatione, ſed exſiccatione egeat, ut ſcilicet pus inde emergens detergatur, & pars ulcerata conſolidetur, ut pluribus oſtendit Galenus *in methodo medendi*. Quamobrem & plurimos novi à lactis uſu copioſius pus expuiſſe, & ulcus pulmonis ſorduiſſe magis, citiori cum ægrotantium internecione. Verùm commendatum Veteribus lac in phthiſicis crediderim, non quòd omninò profuerit, ſed quòd creditum iis ſit, deſumptis ex phthiſi indicationibus convenienter ſatisfacere poſſe, cùm alia per id temporis medicamenta ſimul unà iis conferentia minimè innotuerint: cùm enim phthiſim ab ulcere pulmonis tria comitentur, pus, ulcus, & marcor; inde fit, ut tria quoque ad illius curationem expoſtulentur: nimirùm pus detergentia, ulcus conglutinantia, & marcorem reſtaurantia; quæ planè ope lactis ſpecialiùs conſequi poſſe videntur; quippè ſeroſa ſui parte, pus in pulmonibus collectum abſtergitur; parte caſeoſa ulcus conglutinatur, atque ad cicatricem perducitur; & parte butyroſa marcore confectum corpus reficitur, & impinguatur; quamobrem lactis uſum ad phthiſim curandam, non immeritò ſummis laudibus extollebant, atque unicum ejuſdem remedium exiſtimabant, ut & aduſque noſtra tempora actum, putatumque eſt. At nunc cùm vulnerariis, balſamicis, reſumptivis propemodùm innumeris ſcateamus, ex vegetalibus, animalibus, & foſſilibus petitis, ſub forma elixirium, electuariorum, extractorum, pulverum, pilularum, & ſimilium, quibus citrà quamcumque noxam empyicis, & phthiſicis opitulamur, lactis uſus non benè apud Recentiores audit, eo quòd majora ſemper incommoda ferat,

nec

nec reipſa in ſalutem ægrotantium cedere obſervetur. Hinc ergo norint, qui nequidem latum unguem à vetuſtioribus rei Medicæ cultoribus recedere audent, quàm fuerit illis curta ſupellex, cùm jam noſtris temporibus, ſagaci Recentiorum induſtria, tot, tantorumque medicamentorum ſimplicium, & compoſitorum numeroſa acceſſione, nimiùm locuples Medicina evaſerit. Quòd ſi unquam lac phthiſicis videatur exhibendum, ſit illis ſtomachus benè valens, omni impuritate vacuus, ætas patientis puerilis, alvus adſtricta potiùs, quàm laxa, ſputum purulentum, vel nullum, vel modicum, itemque febris nulla, vel leviſſima, citrà viſcerum obſtructionem, duritiem, vel tenſionem, præterea, quæ in his conſideranda notavit idem Hippocrates *lib.2. prædictionum*.

In præferendis lactis ſpeciebus varii ſunt inter ſeſe Dioſcorides, Aetius, Varro, Plinius Avicenna, &c.

Cæterùm inter lactis ſpecies præcellit humanum, utpotè magis naturæ noſtræ conſentaneum, quod cùm etiam proximè à mammis exſugatur, proculdubio conducibilius eſt, nihilum ſcilicet evolante parte illa volatili, & alkalina, quæ cæteras moderatur, & temperat, immò ab acore, & putrefactione tutatur, & ventriculo concoquenti mirum quantum opituletur: neceſſe autem eſt, ut lactans mulier, nedum optimis, & conferentibus eduliis veſcatur, verùm etiam omni animi pathemate vacua ſit, juvenis, catameniis libera, ſanę conſtitutionis, & quæ à tribus, vel quatuor ad ſummum menſibus peperit: Quamquam Helmontius non irrationabiliter contendat, illud præ cæteris, nedum adultis, ſed & recens natis, valdè nocuum exiſtimandum eſſe, eo quòd magna incommoda ſubeat, & inferat, ob varias nutricum animi perturbationes. Humano lacti ſuccedit Aſininum, quoniam ſeroſius; poſt ea Caprillum, aliquantò conſiſtentius, conferente in id quoque plurimùm loci conditione, tum ob aeris, tum ob paſcui ſalubritatem, quemadmodùm de noſtris Stabiis ſpeciatim meminit Galenus 5. *meth. cap.* 12. Ovillum denique, Vaccinum, Bubulum, Equinum inferioris notæ ſunt, licèt ob caſeoſæ partis abundantiam magis nutriant, & impinguent; unde priſcis temporibus Athletas caſeo ex calathis victitatos refert Pauſanias ad robur, & corporis nitorem augendum; & Scythas equorum lacte coagulato, & in caſeum redacto (Hippacen vocant) ali, tradit Hippocrates *lib. de aere, aquis, & locis*: Camelorum verò lac omnium dulciſſimum, ſuaviſſimumque eſſe ſcribit Plinius *lib.* 28. *cap.* 9. & *lib.* 11. *cap.* 41.

Addit inſuper Hippocrates convenire lac tabidis dare, dummodò non valdè multum febricitent: equidem ſi ii vehementi febre corriperentur, lac prodeſſe non poſſet, quoniam ex gravi illa febre proculdubio lac ejuſcemodi beneficio detergendi, & conglutinandi ulcera orbaretur, cùm vix in ventriculo receptum vi febris, & fermenti febrilis, in nidorem, vel acorem penitus abiret: non rarò enim fit, ut phthiſici, nedum febre lenta, & puſilla, quam habitualem vocant, ſed etiam acuta, & gravi, quam dicunt humoralem, & putridam, afficiantur, ob cumulata potiſſimùm excrementa ex malis coctionibus, & ſecretionibus ſuborta, vel etiam ex intruſo pure in pulmone coacervato per arterias in ſanguinis maſſam, unde is plus juſto fermenteſcit, & exolvitur: Quamobrem ſana ratione anteà dictum eſt, purulentum ſputum,

vel nullum, vel modicum illis ineſſe oportere, ut lac prodeſſe poſſit. Ita pariter conjectabimus ulcus neque magnum, & profundum, neque ſordidum eſſe, adeòque facilè in conglutinationem redire, & ſanguinem in ſuam naturalem craſim lactis beneficio revocari poſſe.

Similiter in febribus longis, & parvis adjecit, lac conducibile eſſe, in quibus ſcilicet ob diuturnitatem corpus extenuari, atque ob humorum tenuitatem, & virium languorem, puſillas febres evadere contingit: in his enim, deſumpta indicatione à corporis marcore, de quo aliàs ſcripſerat, *quæ longo tempore extenuata ſunt corpora, lentè reficere oportet*, lac videtur omni ratione convenire, nihilum ex adverſo repugnante febris conditione, quæ puſilla, & parva ponitur. At quoniam non raró cum his diuturnis febribus jungi ſolent obſtructiones, & viſcerum tumores, propterea non temerè addidit, *ſi nullum ex ſupradictis ſignis adfuerit*: nam ſi fortaſsè hypochondria tumerent, obſtructa, aut inflata forent, lac nulla ratione conveniret: itemque ſi ingens ſitis, bilioſa dejectio, aut ſanguinis evacuatio conjungeretur, ut anteà dictum. Sed & idipſum non inutiliter repetendum exiſtimavit, ut nimirùm oſtenderet, quàm cautè lac exhibendum ſit, ut ſi fortaſsè unum, vel alterum illorum contraindicantium adſit, ab illius uſu penitùs abſtineamus; unde non ſatis eſſe putavit, illa antecedenter recenſuiſſe, niſi etiam idipſum nunc denuò rememoraſſet. Hinc monitos nos voluit, & cautos eſſe in lactis exhibitione, quoniam indebitè, & inconvenienter epotum plurimùm nocet, & officit; quamobrem rectè Galenus advertit, *non ſemper Hippocratem ſervare brevitatem, ſed in quibus magnum aliquod periculum imminet, ſi negligentiùs, quod ab ipſo docetur, audiatur, bis, terve repetere eadem non vereri*.

Poſtremò cæteris quibuſcumque præter rationem conſumptis, lac utile eſſe docet, quemadmodùm ſunt atrophia, maraſmo frigido, tabe dorſali, aliave ſimili ægritudine affecti, citrà febrim, aut aliam evidentem conſumptionis, & extenuationis cauſam. Quo fortaſsè motus argumento Galenus uſum lactis approbat ſenibus maraſmo frigido laborantibus *libr. de Maraſmo*, & *7. methodi cap. 5.* Quin & plures legimus ſolo lacte vitam incolumem conſervaſſe, ut de Agricola ſuperiùs memorato ſcribit Galenus *c. 5. de ſanitate tuenda cap. 7.* & de aliis narrant Athenæus, Plutarchus, Plinius, Leo Aphricanus, aliique.

Coronidis tandem loco ſubjungere non erit incongruum, ad prohibendam lactis coagulationem conferre plurimùm, ſi eidem admiſceatur ſaccharum, aut mel; ſed & Galenus *in huius aphor. comm.* ſerum lactis ſale, & melle conditum ſe etiam flatuoſis exhibuiſſe teſtantur: attamen, ut lac minus noceat, immò ùt meliùs nutrire valeat, ſit recens mulctum, album, medium inter tenue, & craſſum, ſapore dulciſſimum, omni alio ſapore vacuum, ab animante elicitum florentis ætatis, & plantis, in opportunum uſum conferentibus, enutrita. Verùm de hac re conſulantur præ cæteris Claudinus *Append. de ingreſſu ad infirmos ſect. 8.* Primeroſius *lib. 3. de vulgi erroribus cap. 11. 12. & 29.* & noſter Santorellus *12. de ſan. nat. c. 10.* ubi latè admodùm commoda, & incommoda lactis refert, & examinat.

APHO-

APHORISMUS LXV.

Quibus tumores in ulceribus apparent, non admodùm convelluntur, neque inſaniunt; verùm his evaneſcentibus derepente, illis quidem quibus à tergo, convulſiones, & tetani fiunt; quibus autem à fronte, inſania, vel dolor lateris acutus, vel ſuppuratio, vel difficultas inteſtinorum, ſi tumores ſunt rubicundi.

APhoriſmus hic ad partem Medicinæ chirurgicam pertinens, prognoſticus totus eſt, eoque Hippocrates futura, & imminentia, ex ulceribus mala prædicenda docet, & Medicos quoque præcautos eſſe òportere admonet, ut internoſcere ſimul, & illa præcavere valeant. Deſumptus autem ille eſt ex 2. *epid. ſect.* 3. licèt parumper immutatus, ſed tamen ita, ut facilè unus alterum exponat.

Solent equidem ulceribus, ab inflictis potiſſimùm vulneribus, tumores ſupervenire, & præſertim phlegmonodes dicti, ab impedito nimirùm remeantium humorum circuitu, eo quòd interruptis, atque interciſis ſemitis diſcurrentis ſanguinis, & lymphæ, hi ſponte ſua ad labia vulneris hæreant, & reſtagnent, unde poſtmodùm tumores: Et licèt Hippocrates in textu dicat *œdemata*, iſta tamen, ut interpretatur Galenus, omnem tumoris ſpeciem apud Veteres comprehendebant; quamobrem ſive ſanguis, ſive lympha, aliuſve humor præter naturam ibidem congeſtus, ex mora facilè fermenteſcens, acore, atque irritatione; nedum partem ipſam ulceratam tumefacit, & extorquet, verùm etiam membranas, & nervos circumjacentes, tum corpulentia, tum acritudine coarctat, comprimit, vel etiam inflat, & dilaniat, indeque convulſiones, & mentis abalienationes exoriuntur. Hæc autem eſto indiſcriminatim quibuſcumque partibus vulneratis, ulceratiſque accidere poſſint, ſpecialiùs tamen plurima, variaque nervorum ramificatione refertas, afficiunt; & ubi extrema muſculorum ſunt ſauciata: talia enim vulnera, & ulcera prava ſunt, ut dicetur *aph. ſequenti*: ſi igitur ejuſcemodi vulneribus, aut ulceribus tumores ſuperveniant, inquit Hippocrates, neque convelli, neque inſanire. Tunc enim verendum de convulſione, aut inſania, cùm humores commoti, & per corpus debacchantes, ad cerebrum afferuntur, atque nervorum principium occupant, & divexant; at verò in partem vulneratam delati, illud indicant immune ab ejuſmodi læſione manere, adeòque neque convulſioni, neque dementiæ obnoxium fieri, quas proculdubio intuliſſent, ſi in cerebri meditullium decubuiſſent. Atqui dixit Hippocrates *non convelluntur maximè*: quoniam fieri poteſt, ut etiam cum ejuſcemodi humorum depoſitione, & tumorum in ulceribus apparitione, convulſiones, & inſaniæ habeantur, vel ob conſenſum earundem partium ſauciatarum cum cerebro, aut cum ſpinali medulla; vel quia non integrè mali humores in ulceratam partem deponuntur, ſed alii in hanc, alii in cerebrum ſunt translati; vel quia aliunde contingit, cerebrum, & nervos unà ſimul affici; ſed profectò magis, magiſque læderentur convulſione, & inſania correpti, ſi à depoſitis pravis humoribus in partem ulceratam, tumores non apparerent: Etſi igitur alia de cauſa delirium, aut convulſio accidat, non maximè, nec vehementer,

ter, & continuè moleſtabunt, ſi ulcerata pars tumida apparebit, & ea mole, ac magnitudine, quæ proportionem ſervare viſa fuerit ad humorum copiam, & ulceris amplitudinem, ac profunditatem.

Quoniam verò humores iſti in ulceratam partem depoſiti facilè loco moveri poſſunt, & aliò transferri; promptiùs planè in cerebrum veluti in partem ſua natura debiliorem, & magis cum ſauciata conſentientem, efferentur: id quod cùm acciderit, convulſiones, & diſtentiones nervorum evenire palam eſt; quamobrem rectè idem Hippocrates ſubdit, tumoribus hiſce repentè evaneſcentibus quibuſdam à tergo convulſiones, & diſtentiones fieri; aliis verò inſanias, laterum dolores, aut inteſtinorum difficultates, prout humores ipſi commoti in hanc, vel aliam partem decubitum fecerint: quod expreſſiùs idem Hippocrates declaravit *cit.* 2. *epid.ſect.*3. ubi: *His autem*, inquit, *evaneſcentibus repentè, quibus quidem in poſteriores partes, convulſiones cum doloribus; quibus autem in anteriores, aut inſaniæ, aut dolores lateris acuti, & dyſenteria rubra*: Siquidem ad poſteriorem cerebri partem ſpinalis medulla, ejuſdemque nervi potiùs afficiuntur; ad anteriorem verò mens, ejuſque phantaſmata; & ſi inferiùs adhuc deferantur, ac decumbant, & thoracem, aut imum ventrem petant, lateris dolores, aut dyſenteriæ exorientur. Quin Galenus, reprehenſus tamen à Cardano, *in comm. hujus aphor.* ab ulceratis partibus poſterioribus, vel anterioribus, deducit convulſiones, vel manias, cæteraſque affectiones fore ſequuturas. *Si verò*, ait, *tumores de repentè evaneſcant, convulſiones, ac tetani, quando in partibus poſterioribus, hoc eſt in dorſo, ulcera fuerint: quæ verò deinceps dicuntur, ſi in partibus anterioribus fuerint, conſequi dicit*. Et rationem addit; *Poſteriora ſiquidem nervoſa ſunt, anteriora venoſa, atque arterioſa*. At hiſtoriæ duæ relatæ *hoc loco* ab Heurnio de vulneratis in humero, & ſcapula, nullo intereà apparente tumore, in inſaniam potiùs ductis, quàm in convulſionem, contrarium evincere videntur. Quamobrem hæc indiſcriminatim quoque exoriri poſſe fatendum eſt.

Sed ut hæc mala eveniant, non ſatis eſt, ut tumores diſpareant, & evaneſcant, ſed neceſſe etiam eſt, ut repentè, & citrà manifeſtam, evidentemq; cauſam. Ita enim fit, ut certò judicare liceat, humores aliò fuiſſe delatos, non autem revera evanuiſſe, aut fuiſſe reſolutos, ac diſſipatos: ſiquidem quæ reſolvuntur, aut certa ratione diſſipantur, ſenſim, ſenſimq: fiunt, præcedentibus ſignis attenuationis, coctionis, & evacuationis. Hinc jure optimo idem Hippocrates *eodem* 2. *epid.ſect.*3. docuit: *Quæcumque ſine ſigno judicationis judicatorio diſparent, malè judicata ſunt, velut eryſipelas ancillæ Polemarchi*; & quemadmodùm contigit Calvo Lariſſæo 3. *epid.* Sed nec quis ambigat, quo pacto humores à partibus ulceratis ſubitò, ac repentè diſpareant, alióque ferantur, quoniam corpulenti ſunt, & plerumque craſſi, Siquidem id ope circulantis ſanguinis, & lymphæ, facilè accidere poteſt, reſumptis nimirùm iis per venas, aut lymphicos ductus, qui non rarò plus juſto, vel repellentium medicamentorum molimine, vel laxantium linimentorum amplificatione, hærentes cæteroqui humores excipiunt, & diducunt, circumpellentibus undique partibus adnexis: quod ſi fortaſſis tenues, & feroſi illi fuerint, adhuc prom-

promptiùs per poros partium, atque per ſubſtratas, adjacenteſque glandulas abſorbentur, & in ordinarios, proprioſque canales, adjacentium partium, & præſertim muſculoſarum niſu, coadjuvante plurimùm calore, & fermentatione ibidem excitata, aliò adiguntur, & profluunt. Verumtamen neque ſolùm in cerebrum poſſunt loco moti à tumefactis partibus humores transferri, & convulſionem, aut maniam excitare, ſed alias quoque conſimiles ægritudines juxtà partium affectarum conditionem. Quare nedum morborum cerebri, & nervorum meminit hìc Hippocrates, verùm etiam pleuritidis, peripneumoniæ, empyematis, ſi ad pectus; atque etiam dyſenteriæ, ſi ad imum ventrem, & inteſtina humores illi transferantur, & decumbant. Adjecit autem in textu, *ſi tumores ſint rubicundi*; quoniam pleuritis, & peripneumonia de genere inflammationum ſunt, & non niſi à ſanguine, vel cum ſanguine reſtagnante, contingunt, atq; ab iſtius putrefactione empyema. Dyſenteria verò hìc intelligitur cruenta, quam rubicundam *cit. 2. epid.* appellavit, cujus etiam meminit *libr. de nat humana, 3 epid. & lib. de Articulis*, & Galenus *3 de ſympt. cauſis cap* 8. & 5. *de locis affect. cap. ult.* immò lienoſis ſupervenientem ſalutarem cenſet *6. aphor.* 48. veluti ſine inteſtinorum ulcere, & nullo alio gravi ſymptomate ſociatam, immò criticè, Natura malum à bono ſanguine ſeparante, promotam. Quod ſanè, ſi pari modo contingat ex tumoribus ſubitò evaneſcentibus, translatis intereà pravis humoribus in patentiores ductus, unde faciliùs poſſint evacuari, vel ſaltem in ignobiliores corporis partes deponi, cum virium levamine, & ſymptomatum remiſſione, proculdubio neque penitùs ejuſmodi translatio vituperanda erit, ut non rarò podagricis accidit. Contigit etiam mihi Romæ aliquandò experiri in quadam nobili muliere, cui tumor ingens ad clunes acciderat, ex ulceribus ibidem anteà contractis, illo repentè evaneſcente, atque exareſactis omninò ulceribus, ſubortum ad femora latum, oberranſque Eryſipelas, non ſolùm permiſiſſe ulcera breviſſimè ſanari, ſed etiam febrim cum adjunctis ſymptomatibus deſiiſſe. Hinc pariter deducere eſt (ut etiam advertit Mercurialis) non modò hæc, quæ retulit in aphoriſmo Hippocrates mala, ab evaneſcentibus repentè tumoribus exoriri, ſed & ſurditates, lippitudines, aſthmata, cardialgias, dyſurias, iſchiades, idque genus alia, quę fortaſsè reticuit, contentus generaliora ſolummodò attuliſſe, quæ fortaſsè frequentiùs obſervaverat. Denique ſi tumores iſti à lympha, aliiſque humoribus, præterquam à ſanguine orti, ſubitò evaneſcant, ab illorum in aliis partibus depoſitione, congeneres morbi excitari poterunt, qui ſcilicet analogiam cum iiſdem retinebunt, ut ex praxi.

APHORISMUS LXVI.

Si in vulneribus fortibus, & pravis, tumores non appareant, ingens malum.

UT oſtenderet Hippocrates ſolere ferè ſemper vulneribus, atque ulceribus tumores ſupervenire, adeòque non inutiliter præcedenti aphoriſmo dictum, malum eſſe, ſi illi repentè diſſolvantur, & evaneſcant, in ejus argumenti confirmationem nunc adiicit, oportere iiſdem tumores ſuperaccidere, ſi pręſertim fortia

Digitized by Google

illa ſint, & prava. Atqui parum refert, num vulnera recentia ſint, aut anteà contracta, & in ulcus degenerata, cùm iſta Hippocrati non rarò confundantur, dummodò ab externa cauſa proceſſerint, ut deducitur ex *lib. de ulceribus*: Et licèt hoc loco ſcriptum ſit per Τρῶμα, quod propriè continui ſolutionem à re incidente factam ſignificat, nil tamen repugnat, quin etiam ad ulcera inde progenita idipſum extendamus, & ſive punctim, ſive cæſim, & ſive à re contundente, ſive frangente, & ſecante, ſint inducta. Igitur ubi in vulneribus, aut ulceribus vehementibus, & magnis, tumor nullus apparet, qui cæteroqui ad vulneris magnitudinem conſequi deberet, ingens malum ſignificatur, ſaltem imminens, & futurum.

Vocantur autem vulnera fortia, quæ magna, & hiantia, ac profunda ſunt, vel in partibus principalibus inflicta, ut docet Galenus 4. *meth. c.* 6. & 6. *eiuſdem operis cap.* 4. quamobrem vel ob partis præſtantiam, vel ob reſciſſæ carnis nimiam molem fieri nequit, quin multa, & ingentia vaſa ſanguifera ſint pariter vulnerata, & reſecta, unde ſanguis inde præterfluens, cùm nequeat ſuum circuitum recta peragere, neceſſe eſt, ut in adjacentes partes effundatur, ibique ſtagnet, & hęreat, proindeq; tumorem ingentem, & magnum pariat; quare ſi fortaſsè nullus appareat, indicio erit, vel introrſum, in partes ſcilicet corporis intimiores excurriſſe, ibiq; corruptionem ſubiturum; vel ſanguinem ipſum adeò effętum, & ineptum evaſiſſe, ut lentè admodùm moveatur, ſibique remotam faciat, neque partes, ut decet irriget; vel denique tantam fuiſſe factam ex vulnere illius effuſionem, ut vix reliquus ſuperſit, qui cordis motum, & vitam tueatur.

Quòd ſi prætereà nedum magna, & fortia ſint vulnera, verùm etiam prava obſerventur, hoc eſt maligna, & cacoethica, longè magis deteriora erunt, & vitium in ſanguine ex partibus vulneratis deleterium denotantia, quemadmodùm in gangręna, & ſphacelo. Iſtius autem conditionis eſſe ſolent vulnera capitibus, & finibus muſculorum, maximè nervoſorum inflicta, ut obſervat Galenus *in comm.* quippe illa non ſine ingenti dolore, inflammatione, convulſione, virium diſpendio, cęteriſque peſſimis ſymptomatibus contingunt; quæ cerebrum, cor, aliaſque principes partes collæſas, malèque affectas arguunt; unde ſi fortaſsè in his tumor nullus appareat, quoniam ex vulneratarum partium, earumque fibrarum coarctatione, corrugationeque affluens ſanguis excipi nequit, ſed ad alias partes principes, & mutuò conſentientes, impetu quodam effertur, & irruit, vel ex virium languore, in ſuo motu præpeditur, & hæret, proculdubio ingens malum ſequitur, & ſæpiſſimè etiam interitus. Atqui idipſum non rarò quoque imperitia Chirurgorum accidit, quemadmodùm ſcitè hìc etiam adnotat Galenus, cùm ſcilicet influxus ſanguinis in partem vulneratam valdè infrigidantibus, aut adſtringentibus medicamentis reprimitur, repugnante intereà ex adverſo nervearum partium natura, & conditione, quæ, ut idem Galenus ibidem ſubdit, *medicinas calefacientes, atque exſiccantes deſiderant*. Ex his ergo planè nunc ſequitur, ingens malum ſubinde portendi, ut, etiam edocuit allegato 2. *epid. ſect.* 3. quod ſuo more complexus Celſus *lib.* 5. *cap.* 26. eleganter ſcripſit: *Nimis intumeſcere vulnus, periculoſum: nihil intumeſcere, periculo-*

ſiſ-

ſiſſimum eſt: illud indicium eſt magnæ inflammationis, hoc emortui corporis.

Quamvis autem hæc in univerſum vera comperiamus, accidit tamen aliquandò, ut in corporibus ſalubri conſtitutione potitis, rectaq; victus ratione uſis, ob quam pravos, aut excrementoſos humores nullatenùs cumulari contigerit, inflicta vulnera, alioqui magna, nullum, vel levem admodùm tumorem adjunctum habuerint, ſine ullo tamen vitæ periculo. Quamobrem confert plurimùm bona corporis habitudo, & humorum puritas, ad evitandum ejuſmodi in vulneribus incommodum: contra verò novi pleroſque cacochymos, cachecticos, aut lue venerea infectos, qui etiam ex levibus vulneribus, & ulceribus, à ſuppuratis tumoribus ſubortis, vitæ periculum ſubiere, vel difficulter, & nonniſi poſt diutiſſimum tempus, convaluere. Juvat pariter in his attenta Medicorum aſſidentium cautio, atque animadverſio, qua ſcilicet præcaveatur per convenientia, & opportuna medicamenta, pravorum humorum ad partem vulneratam affluxus, ut propterea nullus, vel ſaltem levis, aut inſenſibilis tumor ſit compariturus. Cùm igitur hæc ritè, rectèque peracta ſunt, nihilum de tumoribus non apparentibus pertimeſcendum.

APHORISMUS LXVII.

Molles boni; crudi verò mali.

QUandoquidem ad ingentia, & magna vulnera Tumores conſequi bonum, ex præcedenti aphoriſmo tacitè ſubinfertur; docet in hoc alio Hippocrates, quales ipſi eſſe debeant, aitq; molles illos eſſe oportere, nam crudi, & duri alia de cauſa mali cenſendi ſunt. Molles autem, ſive, ut ſcribitur eodem 2. *epidem. ſect.* 3. *laxi tumores*, intelliguntur, qui prementibus digitis promptè cedūt, veluti oppoſiti crudis, duris, ac renitentibus dictis, ut colligitur *ex primo in primum epidemiorum*: & quidem tripliciter tales eſſe poſſunt, vel ex conditione humoris tumorem facientis; unde qui ex phlegmate, aut lympha, mollis eſt; qui ex terreo, concretoque humore, durus: vel ex ejuſdem humoris cruditate, vel coctione; quamobrem tumores inter initia, ob humorum cruditatem, duri obſervantur; cùm verò coctionem ſubierint, molles fiunt: vel denique ex partibus affectis; quæ enim partes natura ſua molles ſunt, laxæ, & ſpongioſæ, ut adenes, ſæpeſæpiùs cùm tumefiunt, molliorem quoque, laxioremque retinent conditionem: Modò molles hic tumores in vulneribus apparentes, cujuſcumque generis ſint, relati ad crudos, & duros, ſemper meliores exiſtimandi ſunt; quoniam molles ex ratione materię lymphicæ, aut pituitoſæ, utpote nullum, vel levem dolorem, aut irritamentum inferentes, minoris ſunt malitiæ, quàm ſi à materia conſiſtentiori, acidiorique ſint progeniti: molles verò ex prompta, facilique coctione, proculdubio meliores ſunt, quàm ſi illa contumax, & rebellis foret: & denique molles ex natura partis affectæ glanduloſæ, utpotè ſenſus expertes, moleſtia quoq; carent dolorifica, & vellicante, cujus rationem ſpecialem habendam voluit Hippocrates in vulneribus, & ulceribus quibuſcumq; ex quibus anteà convulſionem, maniam, cæteraſq; ægritudines acutiem præſeferentes, metuendas dixit. Porrò perperàm egiſſe videntur illi, qui Aphoriſmum hunc de tumoribus univerſis indiſcriminatim ſunt inter-

pretati, in quibus etſi nonnunquam mollities longè admodùm melior ſit, duritie, & cruditate, cùm ſcilicet illa ab imminenti, facilique coctione humorum procedit; multoties tamen Medicos curantes fallit, & multò gravior, ac periculoſior obſervatur, quemadmodùm palàm ſit in œdemate, atheromate, ſteatomate, meliceride, vomica, cæteriſque tumoribus flatulentis, & aquoſis, potiſſimùm in corporibus cachecticis, atque ad hydropem diſpoſitis, cùm cæteroqui phlegmon, durus, ac renitens tumor, faciliùs ſubigatur, & curetur. Atque hinc etiam facilè exponitur, quod 2. *epid. ſect.* 3. de iiſdem tumoribus, ſub alia phraſi, ſcripſit Hippocrates, ubi ſurſum repentes contrapoſuit mollibus, & laxis: Surſum autem repentes intelliguntur, non ſolùm, qui circà vulnera comparent, & partem ulceratam tumefaciunt, ſed aliorſum, ac præcipuè ſurſū attolluntur, atq; vel ob multitudinem humorū, eorundemq; pravitatem, aut propter partis affectæ contractionem, compulſionemque, nobiliores partes petunt, & introrſum repunt. Cæterùm crudi tumores, ideſt coctionem minimè admittentes, nec à natura ſubigibiles, ſemper mali ſunt, & periculum vitæ minantur, quales ſcirrhi, ſtrumæ, carcinomata, exoſtoſes, ut ex praxi Chirurgica cunctis notum; ſicut contra molles ad ſuppurationem vergentes, minùs mali, immò plerumque ſalutares exiſtimantur.

APHORISMUS LXVIII.

Dolente parte capitis poſteriore, in fronte recta vena inciſa prodeſt.

V. Gal. comm. 2 in 6. epidem. 27. QUod experimento juviſſe compererat 6. *epid. ſect.* 2. Hippocrates in eo, cui *dolente capitis parte poſteriore, recta vena in fronte ſecta profuit*, in aphoriſmum redegit, & hic appoſuit, ut vel hinc certò nobis conſtaret, ab experimentis, iteratiſque obſervationibus ſententiarum iſtarum ſeriem compilaſſe, ac ſicuti in memoriam caderent, ſtato quodam ordine, diſpoſuiſſe, non tamen ea lege, ut præcepta poſteris traderet irrefragabilia, ſed ut potiùs moneret, qua methodo ſibi medicam facultatem comparaſſet, eademque poſteri poſſent ſuis obſervationibus illam magis, magiſque confirmare, ac locupletare, juxta illud Manilii:

Per varios uſus Artem Experientia fecit;
Exemplo monſtrante viam:

quippè non ex uno, aut ex altero experimento, ſed ex pluribus, iteratiſque, atque eodem modo contingentibus exurgit Experientia, quæ propterea ſcitè admodùm deſcribitur à Galeno *lib. de optima ſecta ad Thraſybulum*, *memoria ejus, quod ſæpius, & eodem modo viſum eſt*. Cap. n. At verò experimentum propriè dicitur, *ejus, quod nondum conſtat opere, attentatum; ſeu alicujus medicamenti dubia attentatio*: unde experiri idem eſt, ae rei alicujus periculum facere, ac tentare, quod ſanè eventus ambiguitate, & periculo non caret.

Id itaque proponere videtur in hoc aphoriſmo Hippocrates, ſe nimirùm aliquandò expertum, juviſſe venæ frontis ſectionem in vehementi occipitis dolore; ut hinc cæteri, ſi prudenter viſum fuerit, idipſum experiri valeant in conſimilibus doloribus, num fortaſsè ex iteratis obſervationibus generale, quoad fieri poteſt, documentum elici, & experientia ſolidior deduci queat. Inutiliter ergo allaborant, qui hoc Hippocratis effatum ad rectam, perpetuamq;

meden-

Digitized by Google

medendi rationem reducere conantur per ambages illas evacuationem, quæ Revulſoriæ, & Derivatoriæ appellari conſueverunt: ſiquidem iſtæ jamdiù à recta medendi Methodo, poſt detectam ſanguinis circulationem exularunt; niſi ſolùm vocabula iſta, in gratiam venerandæ vetuſtatis, retinere velimus, ut cùm ejuſmodi miſſiones fiunt inter initia ægritudinum, Revulſiones; conſtantibus verò, aut invaleſcentibus iiſdem peractæ, derivationes appellentur: ea planè ratione, qua fortè creditum, fluentes inter initia inflammationum humores intercipi, & in ſuis motibus præpediri; in augmento verò, & ſtatu earundem, cùm jam factæ illæ ſunt, diminui, atque in motum denuò adigi hærentes partibus humores: quod tamen non facilè plerumq; eſt, immò ſæpeſępiùs nocuum, ac periculoſum, ut aliàs dictum. At verò, citrà ejuſmodi inutiles animadverſiones, poteſt dolori occipitis venæ frontis ſectio prodeſſe, cùm is ex immoderato, impetenteque ſanguine in illius foramina, anguſtiora reddita, non tam promptè ſubeunte, provenit, quocircà vel hærens aliquantiſper, vel irruens, & impetuoſiùs excurrens pericranium, duramqne meningem gravat, aut vellicat, unde poſtmodùm dolor, qui deinde ſedatur, promota, per frontalis venę amplioris ſectionem, illius circulatione; quippe jam ſatis conſtat, non aliud beneficium ex venarum ſectionibus corpori exoriri, quàm ſanguinis motum, juxtà Mechanicæ leges, nonnihil aliquandò accelerare, ob diminutam ejuſdem quantitatem. De reliquo, id indiſcriminatim in cunctis capitis doloribus experiri velle, valde periculoſum; cùm ex Galeno *in comment. aphoriſmi primi, experiri ea, quæ non ſunt longa experientia comprobata, non eſt citra periculum, cùm mala experientia ad totius animalis interitum terminetur*. Atqui, præter alia graviora pericula, quæ ex intempeſtivis, importuniſque detractionibus ſanguinis incurritur, illa ſpecialiùs in venæ frontis ſectione contingunt, quòd collum undequaq; circumligari debeat, & caput ad ſupercilia, faſcia obduci, ut vena illa turgeat, & intumeſcat, ne pro vena arteria incidatur, & citrà periculum punctionis, aut vulneris pericranii. A devinctis autem jugularibus vaſis facilè hydrocephalon, & à puncto, vulneratoque pericranio, convulſio non raro accidit. Hinc propterea factum, ut jamdiù ejuſmodi venarum ſectiones ab aula medica exulàverint; nec ſit amplius, qui eas tentare, aut in praxim deducere audeat.

APHORISMUS LXIX.

Rigores incipiunt, mulieribus quidem ex lumbis magis, & per dorſum percurrunt ad caput; ſed & viris parte corporis poſteriore magis, quàm anteriore, veluti ex femore, & cubito. Sed & cutis rara: indicio autem eſt pilus.

Quamvis plerique Expoſitores memoratos hoc loco rigores nolint de veris rigoribus, febres pręcedentibus, interpretari, ſed ſolùm de refrigerationibus, aut horripilationibus, ab externa cauſa inductis, veluti à gelu, & à Borea; ipſe tamen non video, cur illis nequeat hæc ſententia adhuc rationabiliter adaptari, immò multò magis, quàm aliis; cùm experimentis compertum habeamus, rigentes à febribus ſecundùm poſteriora potiùs conqueri, ac moleſtari, immò quoſdam etiam febre tertiana affectos noverim, qui integu-

tegumenta multa, ac lanea, adhuc etiam ponderoſiora, & excalefacta, ad eas partes exquiſierint, ut levamen aliquod, atque adjumentum à concutiente, & moleſtante frigore perſentirent: Advertit pariter Galenus nullibi Hippocratem rigoris meminiſſe à febre ſejuncti, ut propterea illum ſine febre novum, & peregrinum ſymptoma, ſuo tempore fuiſſe ſcribat *lib. de rigore, tremore, & palpitatione cap.* 7. Verùm utcumque ſe res hæc habeat, & ſive rigores propriè dictos, ſive ſimplices refrigerationes à rigido ambiente illatas, intelligat Hippocrates, docet hic à lumbis magis in fœminis per dorſum in caput excurrere; in viris verò, etiam partes poſteriores potiùs quàm anteriores, atque ex his magis extremas: Quod & repetitum bis adhuc invenitur, 2. ſcilicet *epidem. ſect.* 3. & 6. *epid. ſect. etiam* 3.

Et quidem, quod in febrientibus rigores incipiant à partibus poſterioribus, atque in fœminis magis à lumbis, clarè deducitur ex nupera Recentiorum Anatomicorum doctrina, qui multis rationibus, atque experimentis evincunt, rigorificam illam concuſſionem ab indebita ſucci pancreatici cum felleo fermentatione proficiſci, adeòque circa lumbos, & glandulas lumbares perſentiri, unde poſtmodùm ſpinalis medulla, ductus thoracicus, pulmo, cor, totumque corpus, inæquali frigore contremiſcat. In fœminis inſuper, ligamenta uteri rotunda ad eaſdem quoque partes protenduntur, ac proinde major afflictio ex tot nervorum, & partium nervearum compaſſione; ſiquidem inter cæteras iſtæ magis à frigorificis, ſive internis, ſive externis, afficiuntur, ex eodem Hippocrate *aphor.* 17. & 18. *hujus*. Dixit autem *magis*, non quòd omninò ex lumbis, ſed quòd præcipuè ab his oſtenderet rigores incipere ſolere, cùm tamen reliquæ etiam partes extremæ corporis, manus, pedes, ingenti frigore moleſtentur; rigore verò, ideſt inæquali illa concuſſione cum ſenſu intenſi frigoris, ſolùm internæ partes nerveæ ad lumbos, & præcordia ſitæ divexentur. In maribus quoque poſteriora magis, quàm anteriora frigere incipiunt, cùm rigor illos invadit, non quòd impari ratione hic illis accidat, cùm idem ſit in utriſque febris fomes, & focus, unde 6. *epidem. ſect.* 5. dicitur, *rigorem omnem à ſuperiore ventre incboare*; ſed ſolùm, quia in fœminis frigus ex lumbis per dorſum ad caput fertur; in maribus verò extimas potiùs partes pervadit: halitus enim ex fermentantibus præter naturam ſuccis in regione lumborum, per nervos potiſſimùm in maribus divexant, qui ex lumbis, & oſſe ſacro, atque adjacentibus imi ventris partibus, ad inferiora protenduntur, & per femora excurrunt, cùm in fœminis, ob eorundem cum utero, & cerebro conſenſum, per dorſum caput potiùs feriant, quod planè in ipſis mollius eſt, & imbecillius. Verumtamen etſi hoc plerumque fęminis accidat, non eſt, ut omninò immunes exinde mares ab ejuſmodi moleſtiis exiſtimemus; quamobrem appoſitè adjecit Hippocrates adverbium *magis*. Nonnullos equidem novi è claſſe illorum, qui hypochondriaca affectione laborant, idipſum omninò ex rigorificis febribus paſſos, quod de fęminis hic memorat Hippocrates, ut propterea etiam mente titubarent, & ſecum ipſis obloquerentur; & alios qui aliquantulum convellerentur, ac contremiſcerent. Adjecit tandem, *veluti femorum, & cubiti*, loco exempli, ut cum poſterioribus poſtremas quoque, & exteriores

res

res partes intelligamus, quod clariùs expreſſit *eit.6.epidem. ſect. 3.* inquiens: *Horremus enim magis exterioribus, quàm interioribus corporis partibus, velut cubitis, femoribus.* Porrò ſi hæc manifeſta ſunt in rigoribus, & horroribus, multò ſanè patentiora fiunt in refrigerationibus extrinſecùs inductis, aut in defluxionibus humorum præſertim lymphicorum, per ſpinam, & artus; quippe partes poſteriores corporis frigidiores ſunt anterioribus, quoniam illæ magis oſſeæ, & nervoſæ, iſtæ verò majoribus, & numeroſioribus venis, ac arteriis ſunt refertæ; ſicut etiam interiores, exterioribus, ut patet. Quòd denique anteriores partes calidiores ſint poſterioribus, indicare ſubdit cutem illarum partium raram, atque facilem pilorum generationem: rarior enim cutis, & facilis pilorum generatio, caloris, ſeu rei calidæ, unde pilus oritur, abundantiam indicat. At verò raritas cutis debet eſſe moderata, quæ ſcilicet ſatis ſit ad halituoſa excrementa excipienda, atque in pilum prolonganda, non autem tanta, quæ laxior nimis, & multùm patula, illa retinere, & concreſcere non ſinat, ſed potiùs evolare, ac diſſipari permittat; ſiquidem quemadmodùm adſtricta nimiùm, & denſa cutis pilorum generationi impedimento eſt, ita ex adverſo rarior, & patentior plus juſto glabra remanet; igitur moderatè raram eſſe oportet.

APHORISMUS LXX.

A quartanis capti, non admodùm à convulſionibus capiuntur; ſi verò priùs capiantur, & quartana ſupervenerit, liberantur.

SI unquam licuit à contextu aphoriſmorum mentem Hippocratis explicare, & clariorem reddere, certè ex hoc luculenter patet, rigores anteà memoratos, febriles potiùs intelligere voluiſſe, quàm alios; quoniam nunc de quartanis febribus verba facit, quæ rigoribus, aut potiùs horroribus moleſtiſſimis ægrotantes cruciant, iiſdemque veluti ſignis pathognomonicis ſociantur. Sed iſta utcumque ſint, docet Hippocrates, Quartanis febribus correptos non admodùm convulſionibus affici; immò his fortaſſis anteà correptos, ſuperveniente quartana liberari. Multùm autem allaborant Interpretes, num propriè de convulſione, græcè σπασμῷ, an de convulſione epileptica, ac de ipſamet epilepſia, exponendus ſit; ſiquidem Galenus *in comm.* excipit convulſionem factam ab inanitione, & illam ſolùm, quæ à repletione fit, atque ab humoribus lentis, & pituitoſis progenitam intelligit, qualis in morbo comitiali: cui ſententiæ inhærentes plerique alii in comprobationem adiiciunt eundem Hippocratem *6. epid. ſect. 6.* dicentem: *A quartana correpti magno morbo non corripiuntur; ſi verò corripiantur prius, & ſuccedat quartana, liberantur.* Pro magno autem morbo epilepſiam intelligi nemo eſt, qui ambigat. Et quamvis nonnulli, inter quos Cardanus, de omni magno morbo illum interpretentur, id tamen veritati, atque experimento non cohæret; ſiquidem nulla ratio ſuppetit, quamobrem quartana correpti, à cunctis aliis magnis malis præſerventur, aut liberentur; quinimmò experimentis pluries conſtitit apoplexia, aſthmate, cordis palpitatione, hydrope, cæteriſque magnis ægritudinibus eos laboraſſe, ut ſileam ſcirrhos, obſtructiones lienis, renum calculos, iſchurias, ſtrangurias, aliaſque, quibus obnoxii

K 4 fiunt.

Digitized by Google

fiunt. Sed & Hippocrates ipſe 3. *epid.* 3. complures quartanarios memorat in conſtitutione illa peſtilenti ſimul cum aliis periiſſe. Hinc falſum quoque dicere eſt Celſum, hac ductum Hippocratis auctoritate, qui quartanam febrim docuit ab aliis magnis morbis liberare. Verùm tot ambagibus, & tricis exolvemur, ſi juxta Recentiorum dogmata, & obſervationes, conſiderentur omnes iſtiuſmodi nervorum ægritudines à vaporibus, aut humoribus acidis provenientes, qui cùm ſedem ſuam in imo ventre habeant, à vitio viſcerum naturalium malè affectorum, præſertim verò pancreatis, lienis, ventriculi, & glandularum circumjacentium, proptereà fit, quòd illis per indebitam cum cæteris ſuccis, potiſſimùm felleo, in gracilibus inteſtinis fermentationem febrilem ſubactis, ut ſpeciatim in quartana febri fit, deſinat in nervorum, & muſculorum fibris proritatio, & convulſio, ut aliàs quoque dictum eſt; viciſſim enim acidum quodcumque, felleo, & amaro liquore retunditur, ac domatur: cùmque quartanæ febres cæteris longiores eſſe ſoleant; inde etiam ſequitur, ut iteratis invaſionibus, tum per vehementes illarum horrificas concuſſiones, tum etiam à diuturna perduratione, omnis acor ex humoribus abſumatur, vel infringatur, removeaturque cauſa irritationis, & convulſionis nervorum. Huc etiam facit, quod idem Hippocrates *6. epidem. ſect. 7. circa finem*, ſcribit: *melancholicos fieri epilepticos, & è converſo*; quoniam humor melancholicus acidus, utriuſque morbi cauſa, ſi in cerebrum, & mentem feratur, melancholiam, in principium verò nervorum, & nervos ipſos, epilepſiam excitat; atqui febre ſuperveniente, ideſt per febrilem fermentationem ſubacto iſtiuſmodi humore, uterque vel deſinit, vel remittit. Denique advertendum ſupereſt, Hippocratem non penitùs dixiſſe quartanis captos convulſionibus nullatenùs corripi; ſed *non admodùm* ſolùm; ſiquidem fieri poteſt, ut alia de cauſa illis afficiantur, vel etiam eadem non penitùs per febrim diſcuſsa, potiſſimùm cùm convulſiones, & epilepſiæ fuerint inveteratæ, adeòque diutiùs protractæ, languorem in nervis conſequantur: quo caſu etſi omninò non deſinant, ſatis tamen eſt ſi admodùm, aut violentiùs non affligant, ſed rariùs ſolùm, & mitiùs quàm conſueverant.

APHORISMUS LXXI.

Quibus cutes circumtenduntur aridæ, & ſiccæ, ſine ſudore moriuntur: quibus verò laxæ, & raræ, cum ſudore moriuntur.

TRanſcriptus eſt hic aphoriſmus ex *6. epidem. ſect. 6.* ubi per eadem verba ſcribitur, niſi quòd clariùs ibi, cutes aridæ, ac duræ, pro aridis, & ſiccis memorantur. Notat autem cutes aridas, & duras, quæ ſcilicet ſimul unà exſuccæ ſint, ac denſæ, quemadmodùm in coriis animalium ad Solem exſiccatis, ut nimirùm pororum conſtipationem, coarctationemq; deſignet, & cujuſvis humoris abſumptionem, unde tactu duræ, diſtentæ, & aridæ, adeòq; etiam ſcabræ, & aſperæ, percipiantur: Neque ſolùm unius, aut alterius partis meminit, ſed univerſalis integumenti totum circumambientis, & circumveſtientis corpus: id enim ſonat verbum illud, *circumtenduntur*, qua ſcilicet cute univerſum corpus circumtegitur, & conveſtitur. Quibus igitur

igitur cutes tales ſunt, vel natura, vel temporis progreſſu, forſan ex ægritudine, veluti ex maraſmo, ſudor nullus fieri poteſt, etiamſi febribus afficiantur, quoniam vel humor deeſt propter ariditatem, vel extramitti, atque exudare nequit propter cutis denſitatem, exareſactis præſertim glandulis ſubtercutaneis dictis, unde lympha, ſudoris materia, proximè ſolet extillare; quemadmodùm eveniſſe ſcribit idem Hippocrates Dealcis uxori, & Adoleſcenti in Melibęa, ægrotis *xv. & xvi. 3. epid. ſect. 3.*

At verò qui cutem ſortiuntur laxam, & raram, nimio ſudore perfuſi in febribus, aliiſque ſimilibus ægritudinibus, decedere ſolent; quoniam ſcilicet, qui humores pravi per coctionem ſubigi non potuerunt, & criticè protrudi, ſponte ſua inter mortis confinia, inutiliter, immò etiam maximo cum virium diſpendio, erumpere conſueſcunt, & ſudores pariunt, diaphoreticos dictos, præſertim ſi cacoethiam conjunctam habeant, ut in malignis, & peſtilentibus febribus.

APHORISMUS LXXII.

Qui Regio morbo laborant, non multum ventoſi ſunt.

ICterum aliàs diximus, vel à veneno ſanguinem, & lympham corrumpente, vel à craſſis, lentiſque ſuccis fellei humoris in tenuja inteſtina tranſpoſitionem ex ductu cyſtico, & cholidocho impedientibus, exoriri. Primum, plerumq; malum, itemque exitioſum experimenta plurima conteſtantur, de quo etiam Hippocrates pluries in hiſce aphoriſmis, præſertim ſi ante ſeptimum apparuerit, aut tumido, ac duro exiſtente jecinore; Alterum diuturnum quidem, ſed minimè periculoſum paſſim experimur, & ſæpiſſimè etiam ſine febre. Cujus autem hìc meminerit, ut eo affectos non admodùm ventoſos eſſe dicat, vereri ſubit. At de primo effatum hoc veritati non conſonat, repugnante quoque eodem Hippocrate, qui Apollonium ægrotum *XIII. ſect. 3. 3. epidemiorum*, auriginoſum ſimul, & flatulentum fuiſſe memorat. A tumefacto præterea jecore facilè ſubſequi ſolet Tympanitis, in qua flatus prævalent adeò, ut univerſum ventrem diſtendant, & inflent. Ictericos itaque, ab impedita fellei humoris in gracilia inteſtina depoſitione, hic intelligere oportebit, quibus nimirùm alvus ſtyptica eſſe ſolet, & fœces, ſi quæ egeruntur, albicantes, ac cineritiæ obſervantur. Quoniam enim in his bilis conſiſtentior, ac inertior reddita, minimè in tenue inteſtinum deducta, nequit ſuo ſale volatili viſcoſam pituitam, hærenteſque in inteſtinis ſuccos, etiam ab acido pancreatis fortaſſe auſteriori, itemque ex ventriculo delabentem chylum convenienter diluere, ac moderari; propterea fit, ut flatus, vel nulli, vel tenues admodùm progignantur; ſed & fœces inde provenientes mucoſæ plus juſto, & felleo iſtiuſmodi liquore privatæ, diu retinentur, atque poſtmodùm nonniſi ingenti conatu egeſtæ, cineritiæ obſervantur: conſtat autem felleum hunc humorem pancreatici vim retundere, chylum ab inutilibus partibus repurgare, tenaces, hærenteſque ſuccos ab inteſtinis incidendo, detergere, necnon clyſteris vicem gerendo, flatus diſcutere, & alvi excrementa ad exitum provocare. At verò adjecit Hippocrates *non admodùm*, cùm fieri poſſit, ut aliquando, leviter ſaltem, flatus, aut ructus ab Icte-

Digitized by Google

ricis emittantur, cùm ſcilicet aliqua ex parte felleus humor ad inteſtina dejicitur, fortè quia non omninò cholidochus ductus obſtruitur, ut omnem ejus partem remoretur, vel etiam quia ab oleoſa, tenacique bile cyſtis ipſa ſola infarcitur, indeque Icterus exurgit, libero intereà cholidocho ductu remanente. Sed & contingit pariter nonnullos flatibus vexari, ventris murmura excitantibus, & inflantibus inteſtina, illos autem nequaquam depellere poſſe: his equidem facilè accidit, ut Ictero corripiantur, & Tympanitici prætereà fiant. Novi quemdam, optima cæteroqui ſanitate fruentem virum, qui cùm ingentes flatus magno ſanè impetu per tempus, cùm luberet, edere conſuevíſſet, mox factus Ictericus flatus ipſos per ventrem obmurmurantes diſcutere nequivit, & poſt aliquod tempus Tympanitico-aſciticus periit.

Romæ cùm degerem, contigit pariter experiri Ictericum quendam, inconvenienti tamen methodo tractatum, flatuoſum, ructuoſumque per totum ferè morbi decurſum extitiſſe, ſed tandem ſtomacho, & viribus exolutum, cùm nil ampliùs retinere, nec digerere potuiſſet, ultimum ſuum clauſiſſe diem; tumefacto intereà Jecore, & Ictero in hepatidem ſcirrhoſam commutato.

LUCÆ

LUCÆ TOZZI

In Sextum librum Aphoriſmorum

HIPPOCRATIS COMMENTARIA.

APHORISMUS PRIMUS.

In longis lævitatibus Inteſtinorum ſi ructus acidus ſuperveniat, qui priùs non erat, ſignum bonum.

SExtus hic Liber Aphoriſmorum varius eſt, proindèque utilis ſimul, & maximè commendabilis: cõtinet enim ſententias ad Praxim Medicam ſummoperè conferentes, præſertim in his, quæ accidentium morborum proprietates comprehendunt: ſumptoq; initio ab infima corporis regione naturali, primum conſiderat Hippocrates acidum ructum ex Ventriculo provenientem in diuturnis lævitatibus Inteſtinorum, aitque ſi is, veluti ex inſpirato ſuperveniat, qui priùs nunquam extiterit, bonum ſignum eſſe.

Eſt autem lævitas Inteſtinorum, græcè Lienteria, ægritudo illa, in qua aſſumpti cibi celeriter, & præproperè nimis, omniſque concoctionis expertes, ac nullatenùs immutati, egeruntur. Et quamvis inter Lienteriam, & Cœliacam paſſionem, ea ab Authoribus differentia ſtatuatur, ut in Lienteria ſtatim, ac nullimodè permutati; in Cœliaca verò parumper detenti, & ſolùm aliquantulùm diſſoluti deiiciantur, non tamen illa tanti eſt, ut ſub nomine lævitatis Inteſtinorum hoc loco prior ſolùm, & non etiam poſterior affectio comprehendi poſſit, cùm unam, eamdemque cauſam utriſque communem ſortiri ſoleant. Quæ enim à Veteribus de ejuſcemodi ciborum dejectionibus ſunt excogitata, de debili concoctrice, aut imbecilla Retentrice, vel plus juſto laceſſita Expultrice, quarum culpa ingeſti cibi debito tempore non retinerentur, vel ante neceſſarium tempus expellerentur, ideòque coctionem non ſubirent, nupera Anatome faciliùs explicantur per comprehenſionem, coarctationemque tunicarum Ventriculi ſuis fibris intertextarum, diſſolutionemque ciborum à ſuccis, è glandulis lenticularibus earumdem, in Ventriculi cavum exudantibus; quamobrem cùm ejuſdem tunicæ delaxantur, & ſucci ipſi digeſtivi hebetes fiunt, aut in alienam naturam degenerant, coctio nulla fit, vel admodùm imperfecta; unde poſtmodùm facilis eorumdem delapſus ad inteſtina, ſubitaque depoſitio: cùmque iiſdem tunicis Ventriculus, & inteſtina conveſtiantur, atque humores ſecretionibus addicti, Felleus ſcilicet, & Pancreaticus, parem ſortiantur in hoc affectu conditionem à naturali ſtatu degenerem;

Digitized by Google

nerem; proinde fieri, ut quod in Ventriculo diſſolvi, & concoqui non potuit, multò minùs dilui, & ſecerni queat in Inteſtinis, potiſſimùm gracilibus. Quin & hæc, tum vitio, & inefficacia eorumdem humorum, tum defectu, ac laxitate glandularum miliarium, quibus interiùs referciuntur, tum denique lactearum venarum excipere nequeuntium obſtructione, plerumque etiam male affecta, in cauſa ſunt, ut quantocyùs pariter ad alvum inconcocti cibi deturbentur, & expellantur. Hinc Lienteria, nedum lævitas Inteſtinorum, ſed & cibarius fluxus, ſeu diarrhœa ſtomachica pleriſque appellatur, quoniam ſtomachus, ſeu Ventriculus, & Inteſtina cum ſuis tunicis, fibris, glanduliſque, necnon cum liquoribus in eorum cavum extillantibus, ſimul unà in hoc affectu læſa conſpiciuntur.

At verò non ſolùm hìc conſiderat Hippocrates Lienteriam, ſeu lævitatem Inteſtinorum quamcumque, vel ex modico tempore inductam, ſed ſpeciatim adjecit, ex diuturno tempore moleſtantem; ſiquidem *in diuturnis* dixit *lienteriis*. Si namque Lienteria recens foret, profectò, quod de acido ructu ſuperveniente recenſet, foret infidum, quia fortaſsè ſemper adfuit, & ſicut is à principio Lienteriam concomitans non magni æſtimandus, ita nec Lienteria ipſa plurimùm eſſet magnifacienda, utpote quæ non altas fixerit radices. Jure ergo hæc ambo animadvertenda ſcribit, *in longis*, ſeu diuturnis *lienteriis*, in quibus graviùs de vita verendum, & *ructus acidus ſuperveniens*, qui longè magis utilis exiſtimandus eſt. In his etenim ructus acidus ſuperveniens recuperatum iri ægrotantem portendit, ob reſtauratæ coctionis indicia, quippe ſucci illi digeſtivi, ciborum diſſolutionem promoventes, amiſſum acorem referunt naturali ſtatui debitum, quo anteà orbati, inidonei evaſerant, & ventriculus ipſe ad priſtinam fibrarum texturam, ſuique coarctationem quadantenus revocari prædemonſtratur. Atque hinc palam fit, quàm longè aberraverint veteres Interpretes, ex ructu acido coctionem renovari exiſtimantes ex eo, quòd ructus acidus indicium foret inchoatæ coctionis, vi caloris perfici conſuetæ; cùm ructus acidus ex *Galeno* frigidam intemperiem conſequi dicatur, & coctio ex eodem, à calore moderato fieri putetur. Equidem ructus acidus inchoatæ coctionis indicium eſt, ſed ex reſtauratione, ac reditu ſuccorum Chylificationi inſervientium, quoniam ſucci iſti ſua natura acido-acres eſſe debent, & ubi anteà per Lienteriam hebetes, ac inertes, omnique acore, diſſolvendi vim habente, orbati fuerant, cùm in priſtinum reſtaurari, & exacui cœperint, futuram in poſterum meliorem ciborum coctionem pollicentur.

Addidit prætereà, tunc ructum acidum ſignum eſſe bonum, cùm anteà non extiterit, fortè quia ſucci illi digeſtivi hebetes, & effœti, vel propter commiſtionem aliorum ſuccorum præſertim phlegmaticorum, vel ob mucorem in tunicis, & glandulis Ventriculi hærentem, vel propter eorumdem inertiam, ac inefficaciam, veluti à ſanguine vapido dependentem, vim, actionemque nullam in cibos aſſumptos exerere potuerint, qui mox repurgato per iteratas egeſtiones corpore, acutiores, efficacioreſque redditi, deinceps valeant eorumdem diſſolutionem,

nem, Chylificationemque peragere. Quamobrem, qui ſucci ciborum diſſolutioni dicati, nulli, vel inefficaces erant, comparente ructu acido, illoque perſeverante, reſtituti deſignantur, unde ſignum bonum. Neceſſe eſt autem, ut perſeveret, nam ſi momentaneus fortaſsè foret infidele ſignum eſſet.

Sed quid, ſi ructus acidus adhuc anteà per initia lævitatis Inteſtinorum extiterit? Certè ex mente Hippocratis nil boni exinde præſagiri poſſet: tunc enim acidus ructus potiùs à cibis ipſis malè digeſtis proveniret, quàm à ſuccis digeſtivis in meliorem ſtatum redeuntibus; quamobrem non immeritò Lienteriam ipſam comitaretur, non ſuperveniret. Atqui fieri etiam poteſt, ut ſucci ipſi talem, ac tantum acorem nanciſcantur, ut longè admodùm à naturali conditione declinent, adeòque referant vim, acutiemque Aquæ Stygiæ, proximè ad veneni naturam accedentes, quocircà nedum cibos diluant, ac plus juſto extenuent, ſed & tunicas ipſas Ventriculi, ac Inteſtinorum proritent, & compungant, undè poſtmodùm citiſſima, ac præpropera nimis in alvum depoſitio, quemadmodùm ex vehementioribus catharticis, & venenatis quibuſdam liquoribus experimur. Sed & inſuper à nimia, atque immoderata tunicarum, & fibrarum Ventriculi laxitate idipſum evenire poterit, qua ſcilicet fiat, ut aſſumpti cibi nec comprehendi, nec debito tempore retineri queant, ſed ſponte ſua per pylorum ſe corrugare nequeuntem in Inteſtina delabantur, quæ pariformiter affecta, aut premente, ineptaq; iſtiuſmodi mole gravata, foras protrudant. Hinc autem facilè deduci poteſt evenire quandoque poſſe Lienteriam vitio ſolius Ventriculi malè concoquentis, aliquando verò ex defectu gracilium Inteſtinorum, ſuccorumq; illuc corrivantium, nō ſecernentium partes Chyli alibiles ab excrementoſis, ſed unà ſimul permiſtas, ac confuſas, ex irritamento ſtatim ad alvum protrudentium, itemque ſi à tumida, villoſaque glandularum ſubſtantia quodammodò lævigata, atq; à fibrarum, nervorumq; laxitate, ad debitum tempus continere nequeuntiū, indeque fieri, cur aliquando gravior, quādoq; verò mitior lienteria exoriatur, ut exemplis pleriſq; compertum eſt.

Quoniam verò ſimilem ſententiam ſcriptam reliquit Hippocrates 2. *epidem. ſect.* 2. his verbis: *diuturnis lævitatibus Inteſtinorum acidum ructum fieri, anteà nunquam factum, ſignum utile, ut Demæneti accidit: fortaſsè autem eſt, & arte facere; etenim turbationes hujuſmodi alterant: fortaſsè autem, & acidi ructus lævitatem. Inteſtinorum ſolvunt*; anſam nobis præbet dubitandi, an non æquè expediat Medico ructus acidos excitare, quin etiam & vomitum, cùm alioqui nihil de hoc memoratum ſit in præſenti aphoriſmo. Verùm Hippocrates *cit.* 2. *epidem.* hæſitanter ſolùm ſub particula *fortaſsè* illum commendat, deſumpta ratione ab illa turbatione, ſeu commotione Ventriculi, qua in eructatione ſe ſubvertit, & efflat, ut inde fortaſſis calor (cujus defectu Lienteria fieri creditur) ſuſcitetur, ac vigeat, & frigidi, tenaceſque humores Ventriculi fundo hærentes, ſubmoveantur, & expurgentur; quamobrem cùm certum omninò non ſit, ex ructu arte promoto Lienteriam fore deſituram, proindè factum, cur in aphoriſmo nil tale retulerit, veluti nondū experimentis com-

Digitized by Google

comprobatum. Sed & in diuturna Lienteria affectis, adeòque toto corpore languentibus, nec videtur tam facilè ructum acidum, & vomitum tutò excitari poſſe, niſi dumtaxat ex accidenti, quatenùs per medicamenta aromatica, & roborantia Ventriculum, vigor in fibris, & tunicis ejuſdem, ſe quodammodò corrugantibus, promoveatur. Et licèt vomitus in alvi fluxibus ex eodem Hippocrate à pleriſque Auctoribus commendetur, is tamen nonniſi inter initia convenit, valente nimirùm Natura ejus impetum ſuſtinere, quæ cùm ex adverſo valdè imbecillis eſſe ſoleat in diuturnis lienteriis, propterea haudquaquam tutum erit ad ejuſmodi commotionem illam laceſſere. Quod autem ex anguſto alicujus vaſis orificio potando, creditur promotum ructum prodeſſe poſſe, vanum omninò exiſtimaverim, cum nonniſi ab interna cauſa excitatus ructus, isque ſimiliter acidus, in Lienteria commendabilis ſit, & ſignum bonum eſſe poſſit.

V. de hoc Gal. comm. 2. in 6. epidem. tex. 32. referentem Sabinum, ita conſuluiſſe.

APHORISMUS II.

Quibus Nares natura humidiores, & Genitura humidior, minus integra ſanitate fruuntur: quibus verò contraria, ſalubriùs degunt.

COlligit in hoc Aphoriſmo Hippocrates ab humidiori, vel ſicciori Narium, & Genituræ conditione, meliorem, ſalubrioremque, vel contra deteriorem, inſalubrioremque totius corporis conſtitutionem; ſimili ferè modo, ac de totius Anni tempeſtate ſcripſerat 3. *Aphoriſmorum libro*, inquiens: *Ex conſtitutionibus Anni ſiccitates ſunt imbribus ſalubriores, & minus mortiferæ.* Et quidem ab humidiori corporum conſtitutione major excrementorum præſertim craſſorum, & phlegmaticorum proventus deſignatur, quæ partes omnes aggravent, ac hebetent, & ſanguinem vitæ theſaurum, ſuſtinendo, fovendoque corpori ineptum, effœtumq; reddant; quamobrem majora, & pejora nobis ſemper accidunt mala ab his, quæ plus juſto humefaciunt, ac delaxant: Humidum enim in Viventibus moderatum, balſamicum, & oleoſum dictum, minimè verò aqueum, & excrementoſum eſſe debet, quale per mucum, & fluentem lympham narium deſignatur. Scriptum eſt autem *Natura*, ideſt à nativitate, atque ex naturali, inſitaque corporis habitudine, ad excludendas humidas illas ſuperfluitates, quæ ex cauſis externis, vel ab ægritudine aliqua inducuntur, quemadmodùm ab aere auſtrino, cibis excrementoſis, potibuſque gelidis, ac immoderatis, itemque ex catarrhis, aliiſque. In his præterea arguitur mala, & laxa nimis Cerebri (quod pituitæ metropolis Hippocrati dicitur) conſtitutio, quæ & lymphicas, ac ſeroſas ſanguinis ſuperfluitates facilè ſuſcipiat, & ſuſceptas moderari nequeat, ſed per nares, cæteraſque adjacentes partes ſponte ſua defluere ſinat. Id ipſum quoque indicat Genitura humidior; illa quippe tenax, ſpumoſa, & conſiſtens eſſe debet; unde cùm humida, & fluida nimis eſt, à conſimili ſanguinis conditione progenita deſignatur; Modò ex utriuſque partis humida, laxaque conſtitutione, cæteras quoque omnes pari vitio affectas conjicere licebit, adeòque coctiones omnes, cunctaſque operationes inertes, languidaſque fieri, ex quibus nec

nec integra, nec perfecta ſanitas exoritur, ſed valdè debilis, & contrahendis ægritudinibus multùm obnoxia; quandoquidem Cerebrum, & Teſtes videntur eſſe præ reliquis, præcipuæ, ac prævalentiores partes, ad vim, vigoremque toti corpori impertiendum, quippe quia ex Cerebro ſpiritus animales, atque ex Teſtibus maſculeum robur cunctis aliis communicatur. Hinc experimur, Spadones, illoſque omnes, qui ejuſcemodi aqueis humiditatibus, atque ſeroſis humoribus abundant, eſſe perpetuò valetudinarios, ingenio hebetes, ſenſibus obtuſos, languidos, excrementoſos, & ad quæcumque opera, aut exercitia, tum mentis, tum corporis minùs idoneos. Cæterùm comparatè ſolùm illos his minùs ſalubres eſſe dixit, cùm & non minùs ſicciori conſtitutione præditi, ſuis quoque ſubiiciantur ægritudinibus. At verò animadvertendum hìc eſt, quòd junctim Hippocrates memoravit *Nares, & Genituram humidiores*, ut ex utrinſq; complexu de totius Corporis ſalubritate rectum judicium ferri poſſit; nam ſi una, vel altera ſolùm pars humidior foret, non de toto, ſed ſolùm de illa parte malè affecta, ac debili judicabitur; unde ſi Nares ſolùm humeſcant, cerebrum malè affectum, & imbecillum deſignabitur; ſi verò Genitura dumtaxat fluxilior, ac ſeroſior obſervetur, Teſtes ſolummodò, aliæque partes circumjacentes languidæ, & laxæ ſignificabuntur. Debent igitur hæc duo ſimul jungi, ut de totius corporis conſtitutione coniicere poſſimus. Idipſum quoque per eadem ferè verba ſcriptum eſt *6. epidem. ſect. 6.* unde excerptus videtur præſens Aphoriſmus, niſi quòd Genitura nedum humidior, ſed copioſior quoque adiiciatur, nòn minimum ſcilicet ad cauſariam valetudinem conducente copia. Hac etiam de cauſa idem Hippocrates 2. *Aphor.* 44. adnotavit craſſa, atque obeſa admodùm corpora citiùs interire, quàm gracilia; quoniam faciliùs in graviſſimos, & lethales affectus incidunt, quales ſunt Apoplexia, Lethargus, Carus, Paralyſis, Oculorum ſuffuſio, Aſthma, Hydrops, Lienteria, Diarrhœa, Dyſenteria, aliique ſimiles. Contrà verò ſicciori, ſolidiorique Corporis conſtitutione potiti, ſalubriorem vitam degunt, utpotè qui puriori, floridiorique ſanguine ſunt præditi, & partes ad robur, & operationes Vitæ deſtinatas, ſolidiores, firmioreſque nacti ſunt: quod pariter confirmat Celſus *lib. 2. cap. 1.*

APHORISMUS III.

In longis difficultatibus Inteſtinorum cibi faſtidium malum, & cum febre pejus.

ALibi Hippocrates 2. *Aphoriſ.* *In omni morbo* dixit, *benè ſe corpus habere ad ea, quæ offeruntur, bonum eſſe; contra verò malum.* At hic ſpecialiùs in Dyſenteriis, ciborum faſtidium adnotat, veluti ſignum proſtratæ virtutis appetitivæ, atque adeò malum, & cum febre pejus.

Verùm animadvertere oportebit, non dixiſſe Hippocratem in Dyſenteriis, ſeu difficultatibus Inteſtinorum ſimpliciter, ſed notanter adjecit, *in longis, ſeu diuturnis*: etenim initiantibus Dyſenteriis, ex malo fortaſsè corporis apparatu, atque ex humoribus acribus, aut oleoſis, quales plerumque ſunt, qui bilioſi vulgò appellantur, non rarò fit, ut

ſtatim

Digitized by Google

ſtatim appetitus langueat, & ciborum faſtidium, ac nauſea inferatur: illud tamen non tanti exiſtimandum, ut ſpes omnis abſit recuperandæ in poſterum appetentiæ, poſtquam ſcilicet humores illi acres, & oleoſi edomiti, vel evacuati fuerint. At verò cùm inter initia Dyſenteriæ, appetitus non eſt omninò proſtratus, ſi deinde temporis proceſſu, ægritudine nimirùm increbreſcente, ille penitùs deficiat, & ciborum omnium faſtidium inſequatur, proculdubiò peſſimum indicium erit, veluti non à ſolis humoribus ventriculi tunicas laxantibus progenitum, ſed à labefactata ejuſdem actione, atque ab emortuis, exſolutiſq; ſuccis eidem addictis, dependens. Neque enim tam facilè deinceps eſt, exſolutos ejuſcemodi ſuccos reſtaurare, & labefactatas vires reficere, poſtquam diù cum torminibus alvus egeſſerit, & Inteſtina tam malè affecta fuerint; unde & ſanguis, & vita ipſa, proximè eſt, ut tandem deficiat. Accedit, quòd ad reficiendam conſumptam ex immodica egeſtione ſubſtantiam, neceſſaria omninò eſt ciborum ingeſtio, pariterq; conveniens eorumdem digeſtio, & chylificatio, quæ, niſi ventriculus benè ſe habeat ad appetendum, & concoquendum, nullatenus haberi poterit; quamobrem de omnimoda virium deficientia ſubindè adhuc verendum erit.

Sed quomodo fieri poteſt, ut in Dyſenteria, etiam ab initio appetitus ciborum habeatur, procedente verò tempore deficiat? Ratio petenda videtur ab ipſiſmet Inteſtinis malè affectis ſive ſuperioribus, & gracilibus, ſive inferioribus, & craſſis: læſis namque Inteſtinis ſolùm craſſis, & potiſſimùm Recto, benèque ſe habentibus ſuperioribus, & gracilibus, facilè eſt, ut appetitus ciborum habeatur, qui tamen nullus, vel valdè imminutus erit, cùm ſuperiora, & gracilia Inteſtina, quibus ventriculus proximiùs alligatur, afficiuntur; Et quoniam procedente, productaque Dyſenteria, eroſiones, aut ulcuſcula adhuc in Inteſtinis craſſis contracta, ſenſim, ſenſimque repere poſſunt in partes ſuperas, & nedum Inteſtina gracilia, verùm etiam ventriculum ipſum contaminare; propterea fieri poteſt, ut Dyſenteria inter initia appetentiam non lædat, progreſſu verò temporis nauſeam inferat. Adde quòd morbi omnes initiantes debiliores ſemper ſunt, ſenſim verò invaleſcentes graviores fiunt attritis viribus, & langueſcente natura.

Quod diuturnis Dyſenteriis ciborum faſtidium ſuperveniens malum hactenus dictum eſt, longè pejus erit, ſi cum febre conjungatur; & quidem, ſive febris à principio Dyſenteriam comitetur, ſive in ejuſdem decurſu ſuperveniat: etenim ratione febris vitium quoque in ſanguine inductum deſignatur; atqui longè graviùs erit, ſi febris, quæ à principio deerat, vel levis admodùm videbatur, mox cum ipſo ciborum faſtidio ſupergrediatur, aut increbreſcat; quippè tunc vel inflammationem, vel mortificationem ibidem factam deſignat. Id quod etiam notavit idem Hippocrates *6. epid. ſect.* 7. his verbis: *In longis Dyſenteriis cibi faſtidia mala, tum aliàs, tum ſi inſuper febrierint*: ubi duo notabiliora commemorat: primum, quòd ciborum faſtidium non ſemel, ſed pluries, & diù perſtiterit, nam uſus eſt plurali numero, *cibi faſtidia*: alterum, quòd tum aliàs, tum ſi inſuper febrierint, ubi per particulam *inſuper* ſupervenientem febrem deſignat.

Neque

Neque hoc novum in praxi, qua pluries conſtitit Dyſenteriam citra febrem accidiſſe, ſed & nedum abſq; febre, verùm etiam abſque cruentis egeſtionibus viſam graviſſimi Doctores atteſtantur, illamque epidemicam, & populariter graſſantem, de qua præ cæteris meminere Vuilliſius, & Sydhenam, itemque Bonetus *in ſuo Sepucbreto*, aliique, ut propterea mirum non ſit, quamobrem Hippocrates dixerit *diuturnis Dyſenteriis*, cùm tamen Dyſenteria inter morbos acutos reponatur: etenim fieri poteſt, ut illa, potiſſimùm incruenta, in longius tempus protrahatu r, utpote in Recto inteſtino craſſiori excitata, quemadmodùm etiam in Teneſmis experimur.

APHORISMUS IV.

Vlcera circumglabra prava ſunt.

ULcera circumglabra dicuntur, ex quorum ambitu, & circa illorum labia pili decidunt, ac deciſi nullatenùs renaſcuntur. Sive autem ulcera iſta à cauſis internis fuerint inducta, ſive ex præcedenti vulnere relicta, perinde erit, modò ab affluxu pravorum humorum, circumjacentes pili è ſuis radicibus abradantur, & ſponte decidant. Hinc ubi Leonicenus, aliique Interpretes ſcribunt *ulcera*, Fuchſius mavult legendum *vulnera*, quæ tamen in ulcus deſierint, ut proinde non ex vi vulneris, ſed ex pravo, malignoque humore in vulneris labiis reſtagnante, radices pilorum erodantur. Addit etiam Cardanus præter pilorum caſum, cutis deſquamationem, ut ab iiſdem humoribus malignis, & erodentibus, ne dum radices pilorum, ſed etiam cutis, & caro ſubjecta depravetur, & inficiatur. Ab ejuſmodi igitur pilorum defluxu, & cutis deſquamatione, clariſſimè deducitur, ulcera ipſa evaſiſſe maligna, & cacoethica, vel à vitio ejuſdemmet partis ulceratæ corrumpentis alimentum, vel à toto malos humores in eamdem partem deponente, quemadmodùm obſervare ſolemus in corporibus gallica lue infectis. Hinc autem edocemur, pro talium ulcerum curatione, corpus omninò eſſe repurgandum à pravis, deleteriiſque ſuccis ulcera ipſa inficientibus, ac præterea alexipharmacis, ac ſpecificis oppugnandum; niſi enim pravi illi humores eliminentur, & alimentum, quod parti affectæ ſuggeritur, purum, temperatumq; fiat, proculdubio ulcus nunquam ad cicatricem perducetur. Hanc eandem ſententiam ſcriptam etiam invenies *6. epidem. ſect.* 7. ſub his verbis: *Vlcera circumglabra maligna ſunt*; quare hic Aphoriſmus deſumptus exinde videtur.

APHORISMUS V.

Dolores laterum, pectoris, & aliarum partium ſi multùm differant, ſunt conſiderandi, perdiſcendum.

QUo pacto vertit hunc Aphoriſmum Leonicenus, obſcuritatem parit; quare meliùs legendum cum Fuchſio, & Cardano, quorũ alter è græco Codice transfert: *Dolores qui fiunt in latere, & pectore alijſq; partibus, num multùm prævaleant, differantve, conſiderandum.* Alter verò, ita ſcribit: *Dolores, qui ſunt in lateribus, & pectore, atq; aliis partibus, an multùm varient perdiſcendum*; cui conſentit etiam Mercurialis. Et quidem utraque hæc verſio clarior eſt, per quam Hippocrates Medicos conſulere videtur, ut par-

Confer. Hipp. 6. epidem. ſect. 7.

partem affectam in doloribus internoſcere curent: niſi enim partes affectæ ſuis indiciis diſtinguantur, curatio haudquaquam proſperè inſtitui poterit; etenim in doloribus, non ſolùm diſtinguenda erit doloris ſpecies, num ille acutus, & pungens, an verò obtuſus, & gravans ſit, num tendens, aut inflans, num pulſans, aut convellens; verùm etiam à quibus cauſis potuerit induci, in qua ſpeciatim parte, cum quo morbo conjunctus, quo anni tempore, quave tempeſtatis conſtitutione contingat; ſiquidem ab horum accidentium, & circumſtantiarum varietate, partes affectæ, illarumque ſpeciales ægritudines cum ſuis cauſis faciliùs diſcerni poterunt. Et quidem pungentes dolores ab humoribus acribus, gravantes à craſſis, & pituitoſis, inflantes à flatibus oriri ſolent; ſicut pariter pulſans fit in arteriis, convellens in nervis, & membranis, acutus in partibus ſenſitivis, obtuſus in glandulis, & viſcerum parenchymatibus: qui contingunt æſtate, plerumq; ab humoribus tenujoribus, qui in hyeme, à craſſioribus; atque ita de cęteris: Modò pro iſtorum varietate, varianda quoque curatio erit, ut patet ex methodo medendi. Dat autem exemplum Hippocrates in hoc textu, de doloribus laterum, & pectoris; & pro lateribus intelligit coſtas cum adjunctis muſculis meſopleuris, & intercoſtalibus dictis, prout utrumque latus dextrum, & ſiniſtrum occupant; pro pectore verò intelligenda eſt pars anterior ejuſdem, ubi coſtæ ſterno adnectuntur, & non ſolùm ſecundùm partem anteriorem, & externam, ſed etiam ſecundùm partem internam ejuſdem pectoris; nam non eodem modo dolor in utriſque contingens pectus ipſum afficit; cùm pars interior, & membrana illa, quam pleuram vocant, ſenſu exquiſitiori communita, acutiùs dolet; pars verò extima muſculis contecta, non adeò acuto ſenſu torqueri ſolet. Ita quoq; dolor aliter afficit pulmonem, ac pleuram, aut muſculos intercoſtales: quamobrem benè conſtat pro diverſitate partium affectarum curationem diverſimodè eſſe inſtituendam.

Neque ſolùm qualitas doloris, ſed ejuſdem magnitudo conſideranda eſt, num ſcilicet exiguus, & levis ſit, an verò magnus, & excedens; inde enim deſignabitur cauſa dolorem faciens, vel levior, vel gravior; vel abundantior, vel parcior; vel tenujor, vel craſſior; vel tęnaciùs infixa, & recondita, an verò ſuperficie-tenus dumtaxat adhærens.

Conſiderandum inſuper eſt, num in longius tempus dolores ſint proceſſuri, ideòque diuturniores, an verò ſint citiùs deſituri; & num per ipſam eamdem, qua incœperint, anni tempeſtatem, puta qui hyeme, intra hyemale quoque tempus finiri poſſint, an potiùs ad aliam ſequentem, nempe vernalem, vel æſtivam protrahendi ſint, ut ex eodem Hippocrate colligi poteſt *6. epid.* ubi de conſtitutione quadam in Perintho vagata, ſermonem habet. Quare non irrationabiliter quis conjectabitur ex dolorum varietate, diverſam morbi cauſam, morbique magnitudinem, motum, & morem, cum parte ſpecialiter affecta, ut fuſius declarat Galenus 2. *de locis affectis cap.* 2. Hinc, quod Hippocrates hic exempli cauſa de doloribus pectoris, & coſtarum protulit, ut inter ſe invicem diſtinguantur, aptandum quoque erit cæteris partibus, ſi dolore afficiantur, ut ex iiſdem ſignis diſcerni poſſint, puta cum dolor divexat Ilia, num internæ, an

externæ partes ventris afficiantur, & num Renes, an Inteſtina, an etiam reliqua viſcera adjacentia: quę ſanè, ex documento ejuſdem Galeni *c. l.* à quinq; fontibus deducuntur, nimirùm à natura, & conditione doloris, à ſitu, ab accidentibus adjunctis, ab excrementis, & ab operationibus læſis.

Poſtremò advertit Galenus *in comm.* etiam in pluribus individuis dolores, iiſdem in partibus inductos, ex ſupradictis indiciis poſſe diverſificari; ſi nimirùm conſiderentur doloris ſpecies à vehementia: Etſi enim duo individua coſtarum dolore crucientur, ſi fortaſsè tamen in uno dolor ſit pungens, in altero tendens, vel gravans: aut in uno vehementior ſit, levior in altero; equidem in illis & cauſa doloris, & pars affecta variabit, pro eorumdem diverſitate.

APHORISMUS VI.

Renum, & Veſicæ vitia in Senioribus difficulter ſanantur.

UBi Leonicenus ſimul unà Renum, & Veſicæ vitia conjungit, alii Interpretes, & præſertim Fuchſius, & Cardanus disjunctim legunt; unde Aphoriſmum hunc è gręco Codice ita vertunt: *Vitia Renum, & quicumque dolores veſicæ:* quaſi verò Renibus accidant quidem morbi, ſed non cum magno dolore, quoniam illorum ſubſtantia parum ſenſitiva eſt; at verò multùm ſenſilis ſubſtantia Veſicæ, utpotè membranoſa. Verùm iſta non multùm faceſſunt ad ſententiam aphoriſticam explicandam; etenim ſive aliter afficiantur Renes, ac Veſica, ſive etiam diverſis morborum generibus divexentur, non tamē Hippocrates ex ipſorum varietate, eorundem viſcerum inſanabilitatem, vel difficilem ſanationem deſumpſit, quippe qui ſolùm ægritudines ipſis contingentes conſiderans difficulter ſanabiles in ſenioribus recenſuit, reſpectu ipſiuſmet ætatis. Et quamvis iidem Authores pro Senioribus intelligant, qui in prima ſenectutis ętate ſunt, ut videtur deduci poſſe ex eodem Hippocrate *6. epid. ſect.* 7. ubi Renum affectiones poſt annos quinquaginta ſe non vidiſſe ſanatas ſcribit; nihilominùs quia ibi de ulcere Renum, & Veſicæ, verba facit, non autem de reliquis, Renum, & Veſicæ ægritudinibus; & aliquando etiam viſum, ſenes inter initia ſenectutis, à quibuſdam Renum, & Veſicæ affectionibus fuiſſe vindicatos; veriſimiliùs proptereà credere licet, iſtiuſmodi morborum curationem in provectioribus ſenibus omninò difficilem, aut etiam impoſſibilem exiſtimaſſe: modò etiam inter homines in ſenio conſtitutos magna differentia facienda eſt, nam quidam poſt ſexageſimum annum, & ultra, robuſti, atque multis aliis, etiam minoris ætatis, fortiores ſunt; contra verò alii, ante quinquageſimum adeò imbecilles, & languidi obſervantur, ut ne dum à Renum vitiis, ſed ab aliis multo levioribus ægritudinibus liberari nequeant.

Sed unde eſt, quòd ſenes ab ægritudinibus Renum, & Veſicæ difficulter liberentur? Omnes ferè vetuſtiores Interpretes cauſam ad excrementorum multiplicationem, ad expultricis languorem, & ad meatuum anguſtiam retulerunt. Sed & Galenus, & cum Galeno Cardanus, quæ Hippocrates indefinitè de Renum, & Veſicæ vitiis ſcripſit, ad ulcera dumtaxat contrahunt; pro quibus curandis quiete inquiunt opus eſſe, quæ nulla eſſe poteſt in Renibus, & Veſica, perpetim addictis ſecretioni, & ex-

Digitized by Google

expurgationi urinariæ ſeroſitatis. Verùm hæc cunctis ætatibus communia ſunt:quinimmò multitudo excrementorum,& meatuum anguſtia, longè manifeſtior eſt in ætate puerili, quàm in reliquis. Putaverim eapropter ego curationis difficultatem in ſenibus ſpecialiorem eſſe à vitio acoris muriatici in ſanguine, lympha, cæteriſque liquoribus temporis progreſſu ſenſim, ſenſimq; contracti, cujus cauſa urina ipſa acriori ſale prædita, & ſerum, quod à ſanguine repurgatur, acidius effectum continuam excitant in urinariis partibus proritationem, & moleſtiam, unde quidquid vitioſi in corpore exuperat, ad eas partes delatum, ægritudines reddit difficiliores, ut propterea nequeant ab iiſdem ſenes ullatenus vindicari. Renum autem,& Veſicæ morbi ſenibus contingentes, ſunt, dolor nephriticus à calculis,vel arenulis ,urinarum ſuppreſſio, ſtillicidium,aut ardor, Veſicæ ſcabies, & urigo, qui ſanè pro cauſa viſcoſos, acidoſque ſuccos recognoſcunt difficulter emendabiles, atque inducta ſemel vitia aſſiduò fovententes, quemadmodùm aliàs à nobis oſtenſum eſt. Portò ſi hæc omnia in cæteris quibuſcumque, cujuſvis ætatis, & conſtitutionis, difficulter emendantur ,quanto magis in Senibus incorrigibilia fient, in quibus omnia languent, & ex ipſa per ætatem mutatione, ſemper in pejus ruunt, cùm & fermenta viſcerum in acidum degenerent, ac ſanguis ipſe ſenſim, ſenſimq; vappeſcat, coctiones omnes infirmæ fiant, excrementa cumulatiora,& crudi lentiq; ſucci in cunctis viſceribus contrahantur,& hæreant: quamobrem idem Hippocrates 2. *aphor.* dixit *Raucedines,& Gravedines in iiſdem difficulter maturari*; ſed & articulorum dolores, paralyſes, tuſſes, alvi fluxus, aliique morbi inſanabiles in ipſis obſervantur. Meminit autem ſpeciatim hoc loco de Renum,& Veſicæ vitiis, quia ab his, præ cæteris, ſenes graviùs affici ſolent, tum ob ſeri urinarii acritatem, tum ob tubulorum renalium laxitudinem, & ſphincteris Veſicæ muſculi languorem, tum demum quia per hos ductus potiſſimùm cuncta Corporis recrementa, quæ in illis abundantiſſima ſunt, perpetim deducuntur; unde illos experimur aſſiduis mejendi ſtimulis infeſtari, & micturiendo plurimùm cruciari.

APHORISMUS VII.

Dolores ventris ſublimes, leviores; qui verò non ſublimes, fortiores.

Diſtinguit in hoc aphoriſmo Hippocrates dolores Ventris in ſublimes,& non ſublimes, illoſq; ait leviores eſſe,hos verò nedum graviores,ſed fortiores. Quid autem intelligat per dolores ſublimes ventri contingentes, num ſcilicet ſecundũ corporis longitudinem,an verò ſecundũ ejuſdem profunditatem, controvertitur inter Interpretes. Et cõmunior ſententia eſt, loquutũ hic Hippocratem de doloribus ſecundùm Corporis profunditatem conſideratis, ut qui ſubter peritonæum fiunt, longè graviores, & vehementiores ſint, leviores verò, qui ſupra. Atqui Cardanus,ſolito ſui contradicendi animo, cæteris omnibus ſe opponit, contenditq; debere intelligi ſecundùm Corporis longitudinem, ut nimirùm,qui in parte ventris ſupera,ubi Ventriculus, Jecur, Lien, Duodenum Inteſtinum,& pars Coli latior continentur, accidunt,non ità graves ſint, quemadmodùm ſunt, qui fiunt in parte inferiori,& in Inteſtino Ileo,Monoculo,

Reni-

Renibus, & Veſica. Sed valdè demiror, Cardanum, Virum alioqui ſolertiſſimum, voluiſſe in re tam clara cęcutire, & Galeno, cæteriſque Interpretibus contradicere, ipſumque ſe graviſſimis difficultatibus implicare, quas profectò caviſſet, retenta communi explicatione. Quis enim unquam leviores putaverit dolores Stomachi, & Ventriculi, itemque Pylori, & Duodeni, quæ ſanè partes ſunt atrociſſimis doloribus quam maximè obnoxiæ, & non ſine gravi vitæ periculo contingentes; unde Hippocrates 2. *epid.* & *in prognoſt.* dixit, dolores, & tumores ſupra umbilicum perículoſiores eſſe. Qua inſuper ratione voluerit, Renes inter partes inferiores collocare, non ſatis benè conſtat, cum ex Anatome habeatur ſiniſtrum Renem inteſtino Colo adhætere. Quæ inſuper obiicit de partibus ſupra Peritonæum ſitis, leviſſima ſunt, cùm tam muſculi Abdominis, quàm cutis ipſa, quæ ibidem craſſior ſanè eſt, doloribus multoties afficiuntur acutiſſimis, & nedum tumoribus œdematoſis, verùm etiam inflammatoriis moleſtantur, atque in Tympanite magis cruciantur, quàm aliæ partes interiores. Cæterùm facta comparatione partium ſupra Peritonæum cum illis, quę infrà ipſum ſunt, quis ignorat, quod longè graviores accidant dolores Inteſtinis, Meſenterio, Ventriculo, Utero, & cæteris Viſceribus hinc inde ſitis? Verumtamen pro fortioribus doloribus, congruentiùs graviores, ſeu periculoſiores, ſubrogare licebit, cùm graviùs, periculoſiuſque ſit in interioribus partibus laborare, quàm in exterioribus, etiamſi dolor hebetior, & obtuſior in his percipiatur. Quòd ſi præter dolores adiiciamus quoque tumores, ut plerique expoſitores ex græco Codice addendos volunt in Aphoriſmo, planè cuique perſpectum erit ſublimes, ideſt ad ſuperficiem ventris poſitos intelligi oportere; niſi etiam verbum Μετέωρον, quod in textu græco eſt, ſuſpenſum, elatum, pendulum interpretemur, ut dolores hìc voluerit Hippocrates intelligendos, qui fixi non ſunt, nec partibus tenaciter hærentes, veluti ab humoribus tenuioribus, & facilè exhalabilibus progeniti, ut contradiſtincti ab his, qui tenaciùs hærent, nec tam facilè reſolvuntur. Quod præterea de ventre dixit, ſi ad aliàs omnes corporis concavitates extendamus, proculdubio à veritate alienum non erit; ut ſenſus fiat, dolores ſublimes, ſeu ſuperficiarios, leviores ſemper eſſe, minùſque periculoſos ab his, qui in profundioribus partibus accidunt, quippe qui principaliores corporis partes illi non afficiunt, ſicut iſti ſuaptè natura graviores.

APHORISMUS VIII.

Aqua intercute laborantibus, ulcera in Corpore facta difficulter ſanantur.

De duobus videtur hìc Hippocrates Medicos commonefacere, primò quidem, quòd ulcera in hydropicorum corporibus enata difficillimæ ſint curationis, atq; adeò omninò vitanda, ne fiant, etiam ſponte adigente natura: alterum, ut exinde Medici caveant, ne ulcera in ipſis excitent, fortè ad totius corporis repurgationem, inde ſperantes ab humoris aquoſi per cutim evacuatione, fore illos ab hydropiſi liberandos. In idipſum convenit etiam Celſus *lib.2.cap.2.* hanc eandem ſententiam ab Hippocrate mutuatus.

Digitized by Google

Sed ſtatim ſeſe exhibet difficultas enodanda, de quibus Hydropicis hanc ſententiam ipſe protulerit. Et quidem de ea Hydropis ſpecie, quæ Anaſarca vocatur, locutum hìc teſtantur tum rationes, tum experimenta; quamobrem ſummo judicio peritiores Interpretes exponere ſtuduerunt è græco Codice non Aſciticos, quibus ſcilicet aqua in abdominis cavo collecta eſt, ſed Anaſarca, aut Hypoſarca affectos, in quibus aqua per totum corpus diffuſa ſub cute reſtagnat, ut propterea Aqua Intercus morbus hìc à Latinis appelletur. Cùm enim hydropicorum aqua ſub cute conſtiterit, & univerſum corporis habitum tumidum effecerit, nedum humiditate, & ędematoſa craſſitie cutem ipſam inficit, verùm etiam ſalſilagine muriatica, & acore maligno, circumjacentes partes infeſtat; unde cùm præ nimia diſtentione cutim extenuaverit, concurrente prava ejuſdem humoris conditione, ulcera excitabuntur vix, ac ne vix quidem ſanabilia. Atque hinc quotquot hactenùs Anaſarca laborantes viſi ſunt cum enatis ulceribus in tibiis, aut cruribus, in mortem tandem conceſſerunt, omni prorſus curationis ſpe deſtituti; immò in aliquibus, ulcera ipſa verſa ſunt in gangrænam, & ſphacelum, non ſolùm ex languore vitalis caloris ibidem contracto, verùm etiam, ob virulentam humoris conditionem irrumpentis in cutem. Cæterùm etſi in Aſcite, ac Tympanite ſolus imus venter tumeat ab aqua, vel à flatu cum aqua permiſto, cæteris partibus corporis pene exareſcentibus; ſi tamen aliquando fiat, ut reliquę etiam partes, præſertim infernæ, tractu temporis, intumeſcant, & aqua ſcateant, idem, ab exorto in illis ulcere, præſagiendum. Porrò quod in Aſcite, & Tympanite raro accidit, frequentiùs fieri ſolet in hydrope pectoris, aut pulmonis, in quo pedes, & tibiæ ſenſim, ſenſimque intumeſcunt, ac attolluntur, ut exindè procedente morbo, ulcera etiam erumpant, & enaſcantur, pari profectò de cauſa inſanabilia. Id ipſum quoque accidere non raro conſuevit ex diruptione vaſorum lymphicorum, quæ plurima per articulos pedum diſperguntur, ſi tamen lympha ipſa acorem muriatico-ſalſum contraxerit; ſiquidem tumores è ſimplici, & innocua lympha procedentes tale quid haud inferunt, & ſæpiſſimè cum laborantibus conſeneſcunt. A prava itaque, & maligna humoris lymphici conditione iſtiuſmodi ulcera inſanabilia exoriri dicendum, non verò à ſola humiditate, quæ niſi pravitatem adjunctam habeat, facilè abſumi, corrigi, & exſiccari tandem poterit.

Hinc igitur clarè admonemur non poſſe tutò in hydropicis ulcera excitari: nam ſi ſponte naturæ inducta, inſanabilia fiunt, quanto magis difficillima evadent, & periculoſa, ab arte promota. Perperam eapropter agunt, qui ſibi tibias cauteriis inuri permittunt, ſperantes exinde omnem ſeroſæ ſuperfluitatis malitiam iri evacuatum; nam præterquamquòd nil peccantis humoris, ſed ſolius particularis laticis, aut alibilis ſucci portio inde deduci ſolet, etiam imminenti vitæ periculo ſe ſubiiciunt, à gangræna mox mox ſucceſſura, ut in pleriſque obſervatum. Qui verò referuntur hydropici ab erumpentibus ſponte veſiculis, atque ex affluente ab illis ſero aliquantulùm levati, adhuc etiam poſteà periere, ſuperſtite nimirùm ſemper cauſa hydropiſim faciente; ſed & nonnullos quoque obſervavi,

etiam

etiam ab egeſta, & abundanter evacuata per alvum aqua, etſi ventre detumuerint, ac de recuperata ſalute certam ſpem conceperint, mox tamen, congeſta denuo aqua, irreparabiliter periiſſe. Denique, quamvis dictum ſit, ulcera in Anaſarca laborantibus difficillimè ſanari, ac de his potiſſimùm mentionem feciſſe hoc loco Hippocratem, & quòd ſub cute lympham craſſam acido-ſalinam reſtagnante habeant; non tamen inde deducendum in cæteris Hydropis ſpeciebus, licèt cutis externa non tumeat, nec ullam ſub ſe ſtagnantem aquam contineat, ulcera fortaſsè ibidem contracta ſanabilia reddi; cùm cunctorum hydropicorum corpora malam in ſanguine diatheſim, & pejorem in ſolidis partibus habitudinem ſortiantur, quocirca partes omnes imbecillæ redditæ, & ſuccus alibilis effœtus, atque inidoneus effectus nutricationi, facilè deinceps, quam non habent, ſubire poſſunt inſanabilitatem. Atqui tumores etiam illi, qui craſſam lympham, glutinoſamque materiam, præſertim folliculis concluſam, continent, inter difficulter ſanabiles recenſentur, quales ſunt Strumæ, Meliceride, Steatomata, Atheromata, & Oedemata, eoque magis cùm diuturniora, atque inveterata evaſerint.

APHORISMUS IX.

Latæ puſtulæ non admodùm pruriunt.

Hanc eandem ſententiam ſcriptam habemus 6. *epidem. ſect.* 2. ſub his verbis: *latæ puſtulæ non valdè pruriginoſæ ſunt*: Inde ergo deſumptus eſt hic Aphoriſmus, quo edocemur non eodem modo ſe habere puſtulas ſublimes, & in altum, ſive acutum ſe attollentes, ac ſunt puſtulæ latæ, & juxtà cutis ſuperficiem expanſæ. Quamquam enim in cute erumpere ſoleant varia tuberculorum, & papularum genera, ut ſunt exanthemata, & efflorefcentiæ cutaneæ; itemque Pſora, Lepra, Impetigo, Lentigo, Herpes; conſiderat nihilominùs hic Hippocrates puſtulas (ſub nomine græco exanthematum indigitatas) quæ ad tubercula quidem referuntur, ſed haudquaquam in ſaniem purulentam deſinentia: etenim puſtulæ potiùs in ſquamoſa quædam, & furfuracea excrementa commutantur, fierique ſolent ex humoribus tenujoribus, vel acido-acribus, aut acido-ſalſis. Facta autem comparatione inter eas, quæ latæ, & eas, quæ elevatæ, & acutæ ſunt, minùs quidem pruriginoſæ obſervantur illæ, quàm iſtæ. In latis enim, & expanſis puſtulis humor peccans ad cutim delatus craſſior eſſe ſolet, quamobrem non multùm attollitur; in montuoſis verò, & ſublimibus, humor eſt tenujor; quocirca veriſimile admodùm eſt in prioribus lympham, in poſterioribus ſerum ſanguinis vitioſum ad corporis habitum extramitti. Idipſum paſſim quoque experimur in Variolis, & Morbillis, quippe hi anguloſi, ac pyramidales à tenujori humore progeniti, dolorem, & pruritum excitant moleſtiorem; illæ verò, veluti à lympha, aut craſſiori parte ſanguinis procedentes, ſicuti ſua corpulentia in latum expanduntur, ita minùs pruriginoſæ obſervantur. Sic ſcabies, & pſora, cùm in exiguas eminentias, ſed acutas, erumpit, moleſtior fit; ſecus verò cùm in latas, & expanſas: quod ſanè non aliunde provenit, quàm à varietate humo-

Digitized by Google

ris erumpentis tenuioris, vel craſſioris. Quòd autem humores acres, acidi, ac ſalſi pruritum iſtiuſmodi excitent, palàm fit, attenta conditione iſtorum humorum ſimul erodentium, & cutim ipſam vellicantium, ea tamen differentia, ut ſi acritudo prævaleat, præter pruritum, inducatur quoque cutis eroſio, aut ulceratio, niſi præ nimia tenuitate, & pororum laxitate, ſenſim diſſolvatur, & evaneſcat; at verò ſi prævaleat ſalſedo præſertim muriatica, pruritum ſquamulæ furfureæ comitabuntur. Cæterùm in utriſque Acidum ſemper exorbitat, cujus cauſa humores concreſcunt, & cuti adhærent.

Quamquam autem pruritus ab humoribus acribus, aut muriaticis, plerumque proficiſcatur, obſervatum aliquando tamen eſt in cutaneis hiſce eruptionibus, præſertim in ſcabie, herpete miliari, variolis, aliiſque, ope microſcopii, vermiculos, pediculorum inſtar, innaſci, atq; ab his moleſtiſſimum pruritum illum excitari: de qua re libellum epiſtolarem conſcripſit ad Franciſcum Redium Joannes Coſimus Bonomo Liburnenſis, atque alii poſt ipſum ſimili induſtria, & diligentia idem detexerunt. Atque hinc factum putaverim, non quibuſvis medicamentis cutem ſordidam mundificantibus cutaneas iſtas ægritudines, moleſtoſque pruritus cedere ſolere, ſed iis ſolùm, quæ vermiculos iſtos enecant, qualia ſunt, quæ ex mercurio tum crudo, tum ſublimato, componuntur, licèt ab aliis quoque, puta ſulphure, helleboro albo, ſtaphiſagria, calce, minio, & ſimilibus vitioſi iſti humores corrigi, & emendari poſſint.

APHORISMUS X.

Caput dolenti, & vehementer laboranti, pus, vel aqua, vel ſanguis effluens per nares, aut os, aut aures, morbum ſolvit.

IN hujus etiam Aphoriſmi expoſitione alienus eſt Cardanus à communi reliquorum verſione; etenim ubi cæteri legunt, *Caput dolenti, & vehementer dolenti*, ipſe exponit *circumdolenti*; nec malè; itaut velit intelligendum eſſe non ſolùm de dolore capitis interno, verum etiam externo, qui ſcilicet totius capitis ambitum occupet. Sed tamen ſi præter capitis dolorem ſimplicem, & tolerabilem, dicamus voluiſſe Hippocratem vehementiorem deſignare, non erit, cur communem quoq; verſionem retinere non debeamus, quippe cùm dolor capitis vehemens eſt, cauſam arguit materialem, corpulentam ſimul, & copioſam; quę non tam facilè diſcuti, & reſolvi poſſit, quemadmodùm à tenui humore, halitu, vel vapore proveniens: quamobrem vehemens capitis dolor acutiem ſimul, & magnitudinem deſignat, qui propterea manifeſta evacuatione curari debeat. De hoc itaque ſcribit Hippocrates: *ſi ſanguis, pus, vel aqua è naribus, auribus, aut ore effluat, morbum ſolvit*; evacuata nimirùm materia, quæ tanti doloris cauſa erat.

Conſentit etiam Mercur.

Sunt autem hic duo potiſſimùm advertenda. Alterum ex parte cauſæ materialis inducentis dolorem, quæ non una, & ſimplex ponitur, ſed varia, & multiplex; puta vel pus, vel ſanguis, vel aqua: Alterum ex ratione loci, unde humores ipſi effluere poſſunt, videlicet ex naribus, auribus, aut ore: etenim hi ductus paten-

tentiores ſunt, ut per ipſos, quę continentur intra calvariam, poſſint educi.

Et quidem cauſa iſtiuſmodi doloris poteſt eſſe primò ſanguis, ſi per plexus choroidem, & reticularem non benè circumire queat, ſed fortaſsè alicubi reſtagnans, potiſſimùm in meningibus, in cauſa ſit, ut in exilibus illarum venulis, & arteriolis circumquaque diffundatur, & dolorem afferat vehementiſſimum, tum ratione ejuſdemmet ſanguinis ob impeditam circulationem indebitè fermenteſcentis, tum etiam ratione earumdem membranarum exquiſitiſſimo ſenſu præditarum. Quòd ſi fortè, reſtagnans ibidem ſanguis, ex indebita fermentatione, computreſcat, & in pus vertatur, idem, & gravius certè malum afferet. Si denique ſimile vitium in lympha inductum fuerit, ut ex præpedito ſui motu hæreat, & acritatem contrahat, proculdubio vehementem quoque dolorem inferet. Humores ſiquidem iſti per univerſum ferè cerebri corticem diffunduntur, quocircà in ſuo circuitu impediti, acritate, aut ſalſilagine contracta, meninges divexant, & dolorem vehementiſſimum excitant, totius capitis ambitum occupantem.

Loca verò, per quæ humores iſti exitum habere poſſunt, nonniſi Aures, Nares, & Os ſunt, quoniam per iſta, veluti emunctoria Cerebri, ſolet Natura, omnes illius ſuperfluitates craſſiores repurgare, quemadmodùm Anatome etiam detectum. Excreto autem ſanguine, pure, aut lympha, nedum dolor capitis deſinit, verùm etiam alius quicumque morbus, qui exinde poſſet imminere, protinus ſolvitur: At verò ex adverſo ipſis detentis, & per cerebri ſubſtantiam diffuſis, Apoplexia, Convulſio, Lethargus, Phrenitis, aliiq; graviſſimi morbi ſuboriuntur, & ſæpiſſimè cùm patientis interitu. Quare jure optimo dixit Hippocrates, ſanguine, pure, vel aqua effluente, non ſolummodò dolorem, ſed morbum ſolvi; quia ex his non ſolùm dolor, ſed alius morbus capitis evenit, vel imminet, qui ſimul cum dolore deſinet, quandocumque detenti illi humores fuerint excreti. Excipiuntur autem Oculi: quoniam minimè conſentaneum Naturæ foret, tam corpulentos humores, nempe ſanguinem, pus, aut lympham per anguſtiſſimos oculorum canaliculos expurgari, niſi cum maximo eorumdem detrimento; quin & neque oculi ipſi tantam humorum colluviem excipere poſſent, cùm cæteroqui glandulæ in eorumdem angulis ſitæ vix, ſeroſiores, & tenuiſſimos liquores admittant. Cæterùm craſſiores alii humores, ſi fortaſsè eas in partes deferantur, damnum potius, quàm levamen afferunt. Idipſum pariter accideret, ſi in ſpinam, in guttur, in gulam, palatum, & venas deponerentur, in quas etiam partes, ex doctrina ejuſdem Hippocratis *lib. de glandulis*, ſolet Natura cerebrum à ſuis ſuperfluitatibus repurgare; quandoquidem, ut evacuatio quælibet ſalutaris ſit, nedum totius vitioſi humoris neceſſe eſt, ut fiat, ſed per ea quoque loca, quę conferentia ſunt; quemadmodùm idem Hippocrates alibi edocuit. Ex quibus omnibus nunc admonemur, Naturam ejuſmodi evacuationes in vehementibus doloribus capitis tentantem, vel ſollicitandam, vel adjuvandam eſſe, diſſolventibus, & per eadem loca educentibus medicamentis, ſi nimirùm illa tarda, vel imbecilla ſit.

APHORISMUS XI.

Melancholia, & Nephritide laborantibus hæmorrhoides ſupervenientes bonum.

QUa ratione Nephritici, & Melancholici ſolius Naturæ beneficio juventur, docet in hoc alio Aphoriſmo Hippocrates; idque aſſerit commodè, & ſalubriter accidere, ſi hæmorrhoides illis superveniant.

Quinam autem intelligi debeant Nephritide, aut Melancholia laborantes, dubium eſſe poteſt; nam Melancholia aliquandò ſumitur apud Veteres pro ipſo humore melancholico; & aliquando pro ſpecie cujuſdam delirii, in quo timent, & mœrent ægrotantes citrà cauſam manifeſtam, ut idem Hippocrates *hoc eodem libro*, *aphor.* 23. Nephritis verò, propria Renum ægritudo eſt, quæ cum eorumdem inflammatione contingit. At cohærenter rationi, & experimento dicendum, Melancholiam hìc ſumi pro morbo, & Nephritidem pro ea dumtaxat Renum affectione, quæ ab affluxu acidorum ſuccorum in eas partes provenit, quemadmodùm ſpeciatim eſt dolor nephriticus à calculis, arenulis, atque à tuberculis in Renum ſubſtantia, aut in canaliculis eorundem progenitis. Hinc non immeritò plerique Interpretes legere maluerunt *vitia renum*, quàm *Nephritidem*, ut ſcilicet comprehenderent non ſolùm renalis ſubſtantiæ affectiones, ſed etiam quæcumque alia accidentia in Renibus inducta.

Qua autem de cauſa ſupervenientes hæmorrhoides, melancholicis, & Renum vitio laborantibus, conferant, ratio in promptu eſſe poteſt, quia per ejuſmodi ſanguinis melancholici, & craſſi profuſionem, vel minuitur, vel omninò evacuatur acidus ille humor cum ſanguine commiſtus, cujus cauſa melancholicum delirium contingit, & prædicta vitia Renibus accidunt. Conſtat enim ex Anatome ſanguinis impuritates tartareas, & acidas per hæmorrhoidales, ſive venas, ſive arterias (potiſſimùm externas) feliciter repurgari, cùm iſtæ conſentiant cum arteriis ſplenicis, & meſentericis, ex quibus acidi ſucci, tartarei, & melancholici in inferiores partes ventris à provida Natura deducuntur. Hinc experimur malè affecta, & cacochyma corpora per laxatas ejuſmodi venas hæmorrhoidales, ne dum à præſentibus, ſed etiam ab imminentibus graviſſimis ægritudinibus præſervari; ſicut contra à ſuppreſſa illorum evacuatione, peſſimos morbos tum cordis, tum capitis exoriri, ut de Alcippo retulit Hippocrates 5. *epidemiorum*, qui à ſuppreſſis hæmorrhoidibus inſanivit, & periit; quinimmò ſequenti aphoriſmo dicitur, Tabem, vel Hydropem ſuccedere, niſi una ſaltem adaperta ſervetur.

Verùm debent hæmorrhoides Melancholicis, & Nephriticis ſupervenire, ut ſubinde proficiant: nam ſi forſitan illos ab initio comitentur, tantum aberit, ut conferant, ut potiùs noceant, & peſſimum ſignum ſint, alterius gravioris ægritudinis; quippe indicabunt tantam, ac talem pravitatem, tantumque acorem in ſanguine exorbitare, ut unà ſimul melancholicum delirium, aut renum vitia foveat, & hæmorrhoidales venas, aut arterias proritet, ac reſeret. Quare tunc ſolùm conferet per hæmorrhoidas evacuatio, cùm per acidi humoris

ris repurgationem ſubtrahitur, vel divertitur vitium læſionis Cerebri, aut Renum: quod ſanè non contingit, niſi fluxus iſte ſupervenerit. Cæterùm dixit Hippocrates, *bonum eſſe*, deſumpta nimirùm bonitate tum ex parte humoris excreti, qui, utile eſt, ut evacuetur; tum ex parte viſcerum firma, validaque conſtitutione præditorum, quæ ſcilicet à ſe ipſis vitioſos humores repurgent, & ad alvum, veluti ad totius corporis ſentinam, depellant.

Quamquam autem hìc Melancholicis, & Nephriticis ſolùm hæmorrhoides ſupervenientes utiles, conferenteſque referantur, alibi tamen ab eodem Hippocrate aliis quoque morbis proficere memorantur: etenim *6. epidem. ſect. 3.* dicitur: *Qui hæmorrhoidas habent, neque pleuritide, neque peripneumonia, neque phagedena, neque furunculis, neque tuberculis, terebinthi figuram habentibus; corripiuntur; fortaſſis autem neque lepris, neq; vitiliginibus, &c.* Quin & nonnulli *pro Nephriticis*, Phreniticos legunt, immò voce etiam generaliori Inſanientes; cùm reipſa inſanientibus omnibus ejuſmodi fluxus prodeſſe ſoleat, quemadmodùm *Aphor. 21. hujus* ſubnectitur: *Inſanientibus ſi varices, vel hemorrhoides ſupervenerint, inſaniæ ſolutio fit.* Morbi ſiquidem iſti ab acido coagulante, ac figente ſanguinem, & lympham, ſui originem recognoſcunt, quòd planè per hæmorrhoidas, jam reſeratas, magna ex parte exiliens egeritur, undique corpus univerſum repurgatur, & revaleſcit.

Pro Coronide tandem advertendum, hæmorrhoides ſponte Naturæ tantummodò ſupervenientes utiles eſſe, ſecùs verò ſi aliter proritatæ, arte quavis promoveantur. Unde malè quis ex hoc aphoriſmo colligeret, poſſe etiam tutò Medicos ejuſmodi evacuationem per hirudinum appoſitionem, aut alia conſimili induſtria, excitare; nam evacuatio iſta ſponte Naturæ promota, nedum ejus humoris fit, qui melancholiam, aut nephritidem fovet, (repurgato per eandem convenienter ſanguine) ſed etiam opportunò tempore, & ea quantitate, qua congruit, cum conferentia, & tolerantia ægrotantis. Hæc enim non benè quis, licèt ſolertiſſimus Artifex, internoſcere, ac diſtinguere valebit, ut quid, quantum, & quando evacuandum ſit, rectè peragat. At verò poterit ſolùm, inchoatum in eas partes defluxum adjuvare, ſi fortaſſis remoretur, & hæreat, laxantibus, & emollientibus medicamentis, quibus ſcilicet Natura ipſa alliciatur ſolùm, neutiquam verò irritetur, & concidat. Ita quidem pluries experti ſumus tumefactas hæmorrhoidas, leniter laxatas, ſanguinem fudiſſe ope emollientium plantarum, malvæ, altheæ, chamomillæ, parietariæ, aliarumque ſimilium, quibus oſcilla venarum reſerantur, & acidi ſalſi, tum ſeroſi, & ſanguinei, tum lymphici humores, ſua malitia retuſi, ſalubriter effunduntur. Verumtamen profuſio iſta ſanguinis moderata eſſe debet, & quouſque vires patientis tulerint; nam ſi immoderata fuerit, ut patulas perpetim venas ſanguinem quocumque levi conatu fundentes habeat, pernicioſa fiet, & cauſa evadet aliorum morborum, longè graviorum, cùm omne nimium Naturæ ſit inimicum.

APHORISMUS XII.

A diuturnis ſanato hamorrhoidibus, ſi una non ſervatur, periculum eſt aquam intercutem, vel tabem advenire.

CUm dixerit præcedenti Aphoriſmo Hippocrates ex hæmorrhoidalium venarum fuſione ægritudines quaſdam, & præſertim melancholicas, & nephriticas temperari; nunc, ſi fortaſſis illæ diutius fundendo perduraverint, admonet non ſine gravi periculo poſſe in totum ſupprimi, & fluentem per intervalla ſanguinem vitioſum cohiberi; ſiquidem, aut aquam intercutem, aut tabem ſucceſſuram prædicit. Verùm ad exactam Aphoriſmi intelligentiam plura ſunt animadvertenda.

Primum, diuturnas debere eſſe hæmorrhoidas, hoc eſt ex longo tempore ſanguinem fundentes, ſed cum certa moderatione tum quantitatis, tum temporis: ſecus enim, ſi recens ſanguinis profuſio ex illarum reſeratione fit, & neq; debita quantitas, nec conveniens modus, nec quantitas moderata, in ejuſmodi evacuatione ſervetur, proculdubio accurata Medici diligentia poterit immodica hæc boni ſanguinis evacuatio ſaltem ſenſim, ſenſimque cohiberi: quippe immoderatæ omnes evacuationes, etiamſi, ratione excreti, bonæ videantur, ſollicitè ſiſti poſſunt, in gratiam virium conſervandarum. Solùm igitur fluentes hæmorrhoides ſiſti non debent, cùm ex diuturno tempore vitioſum ſanguinem, & glutinoſos, acidoſque ſuccos emiſerint, potiſſimùm per intervalla: tunc enim vitioſis humoribus exitum impedire, atque fluentes hæmorrhoidas omninò cohibere, periculo non vacat. Jure optimo proinde Hippocrates adnotavit, à diuturnis hæmorrhoidibus ſanato, Tabem, vel Hydropem facillimè accidere poſſe, retentis nimirùm intrà corpus pravis illis humoribus, qui per venas, arteriaſque illas infernas convenienter, ſalubriterque repurgabantur.

Dixit inſuper, *Sanato*, hoc eſt non ſponte Naturæ conſtrictis, occluſiſque hæmorrhoidalium venarum oſculis, ſed ab Arte, & ope medicamentorum adſtringentium, ac ſiſtentium ſanguinem. Unde Medicos profectò monitos voluit, ne ſtatim cohibeant ex longo tempore fluentem ex hæmorrhoidibus ſanguinem; quemadmodùm à pleriſq; incautè nimis fieri conſuevit, ut fortaſsè importunis ægrotantium petitionibus gratificarentur. Oportebit namque primùm, acorem in ſanguine inductum emendare, medicamentis potiſſimùm chalybeatis, ut deinde tutò, & ſine ullo patientis incommodò poſſit ſanguis detineri. Sed nihilominùs conſulit Hippocrates, neque omnes ſimul venas ſanguinem fundentes adſtrictoriis medicamentis debere ſanari, ſed tutius eſſe unam ſaltem adapertam relinquere, per quam reliquiæ vitioſorum humorum, ſi fortaſsè è toto corpore illuc deferantur, repurgari poſſint. Prudentis itaque, & ſagacis Medici erit, unam poſt alteram, aliquo temporis intervallo, occludere, & quam poſtremò reſeratam agnoverit, aut fortaſsè tumidiorem viderit, apertam, fundentemque relinquere; & cùm tandem univerſum Corpus tum vivido colore, tum ſolidis carnibus, & naturali vigore fuerit reſtauratum, detumeſcentibus intereà hæmorrhoidibus,

V. Avic. 17.3.c3

dibus, poterit ex integro ſanare. Sed & adhuc in his conſideranda erit propria, cujuſque patientis conſtitutio, ætas, & habitudo, num deinceps ferendo ſit ejuſcemodi venarum recluſionem, aut occluſionem.

Et quidem niſi iſta exactè perpendantur, & juxta traditas leges methodicè ſerventur, verendum valdè erit, ne Tabes, vel Hydrops ſubſequatur, etenim detentis acidi, & tartarei ſanguinis recrementis, nedum cæteri liquores paulatim inficientur, ſed etiam partes ſolidæ corporis, & viſcera tum naturalia, tum vitalia; unde vel Hydrops, vel Tabes, procedente tempore ſubortietur: Hydrops quidem ex mala chyloſi, ab obſtructione, à tuberculis ingenitis, & à vaſorum lymphaticorum diruptione; Tabes verò ab infecto liquore nutritio, & à pulmone vel eroſo, vel flaccido.

Neque verò dixit Hippocrates omninò futuram exinde Tabem, vel Hydropem, quaſi quòd neceſſe ſit alterutram ex his inevitabiliter ſucceſſuram, ſed ſolùm periculum eſſe, ne Tabes, vel Hydrops ſubſequatur. Siquidem fieri poteſt, ut ob exactam victus rationem, & ope medicamentorum ad id conferentium, utraque ægritudo præcaveatur. Plerique enim temperatiores facti poſt diuturnam hæmorrhoidum profuſionem, ab uſu medicamentorum, præſertim ex chalybe, nedum ab hæmorrhoidibus convaluiſſe viſi ſunt, ſed etiam cachexiam, quam incurrerant, evaſiſſe; ſecus verò alii diætam non ſervantes, poſt mille propemodùm incommoda, tandem Hydropici, atque etiam Apoplectici perierunt, à ſuperabundanti ſero, ſeu lympha in cerebrum effuſa. In quem ſanè ſenſum audiendus Aetius, qui *lib. 14. cap. 5.* dictum Hippocratis: ***niſi una ſervetur***, de ſervanda diæta interpretatur, quæ niſi exacta ſervetur, Hydropem, vel Tabem, ac poſtremò mortem certò ſubſequuturam prædicit.

APHORISMUS XIII.

A ſingultu correptum ſternutatio ſuperveniens liberat.

Comparat in hoc aphoriſmo Hippocrates duos motus præternaturam factos interſeſe, unum ventriculi, alterum cerebri; etenim ſternutamentum cerebri, ſeu mamillarium proceſſuum, & meningum, motus eſt expulſivus, ab irritante humore excitatus; ſingultus verò commotio ventriculi eſt conantis expellere ea, quæ ſibi inſenſa ſunt: & unus alteri juvamento eſt; nam ſi ſingultienti ſuperveniat ſternutatio, bonum, deſinente nimirùm ſingultu per ſternutamentum.

Quòd nonnulli Interpretes fieri dicant ſternutamentum ab exucto aere per nares in cerebrum, unde pulmones illo quodammodò priventur; licèt hæc in ſternutatione contingant, non proindè cauſam excitantem, aut efficientem ſternutationem, ſed tantummodò concomitantem exponunt: quippe cùm pars anterior cerebri, ſeu proceſſus mamillares meningibus obvoluti à cauſa vel interna, vel externa proritantur, quodammodò contrahuntur, ut ſeipſos tueantur, & proritantem ſimul cauſam expellant, per idem tempus aer uberiùs per nares in partes ſe contrahentes inſeritur, atque ea de cauſa pulmones attolluntur, mox verò conſequente rei irritantis expulſione, ſicuti partes anteriores cerebri in priſtinam amplificationem reducuntur, ita quoque

que

Digitized by Google

que pulmones deprimuntur, & ſimul unà ſternutamentum contingit. Quod autem à re irritante illud accidat, palàm fit in his, qui catarrhis obnoxii ſunt; quoniã humor ſeroſus, aut lymphicus per nares extillans ſua acritate olfactum proritat, & tunicam narium internam laceſſit, ſtatim ſternutamentis vehementibus, & iteratis moleſtantur; Qui pariter à pulveribus acribus, uti ſunt Peti, Euphorbii, Sampſuchi, Pulegii, Betonicæ, aliarumque plantarum, pari modo naribus vellicantur, ſternutationes ſubeunt.

Singultus verò, licèt ex mente Hippocratis fieri dicatur, quomodò fit convulſio, cùm ille motum convulſivum referat, non tamen ſine irritamento accidit, nimirùm ab humoribus fibras, tunicaſque Ventriculi proritantibus; quemadmodùm experimur ab aſſumptis cibis acribus, vel à crapula, quamobrem facillimè ſingultiunt helluones, ebrii, & qui piperata alimenta, aut etiam allium, cæpam, ſinapim, aliaque ſimilia aſſumpſerunt. Sed & à glutinoſis, & conſtipantibus idipſum plerique patiuntur: etenim quoſdam novi, qui tam certò à caſtaneis præſertim elixis, & mellitis rebus ſingultirent, ut ab illis foret opus penitùs abſtinere. Hac eadem de cauſa contingit, cur in his ſedetur illicò ſingultus epota mox aqua, vino, aliove liquore, cujus ſcilicet beneficio dilutis cibariis; laxatiſque fibris ventriculi, vellicatio deſinat, & ſingultus.

His breviter præmiſſis, facilè nunc ſolvitur, quamobrem à ſuperveniente ſternutamento ſingultus ſit deſiturus: etenim cùm per ſternutamentum fiat motus expulſivus proceſſuum mamillarium, & meningum Cerebri, indeque concutiatur Thorax, & cum Thorace vehementer quoque compellatur ſeptum tranſverſum, fit proinde, ut etiam ſtomachus, & Ventriculi fundum violenter etiam concutiatur, ad quam concuſſionem mox conſequitur dimotio rei illius moleſtantis, & ſingultum efficientis in tunicis Ventriculi; quapropter illa in ejuſdem cavo innatans, non ſolùm ab irritatione deficit, ſed etiam facilè per pylorum ad inteſtina transferri poteſt. Niſi etiam dicere velimus, ſingultum illum hìc ab Hippocrate notari ex ſuperveniente ſternutatione deſiturum, qui ſolùm fit à vaporibus acribus, aut acidis, qui ubi priùs tunicas Ventriculi infeſtabant, mox ſurſum elati, ac per palatum ad nares deducti, in cauſa ſint, ut ſternutatio ſuperveniat, facta interim à Ventriculo in Nares eorumdem translatione. Quòd ſi non Ventriculus, ejuſque orificium ſuperius, propriè in ſingultu pati dicatur, ſed potius Diaphragma, ea quidem in parte, qua ab œſophago perforatur, facilior iſtius problematis reſolutio patebit, ob conſenſum nervorum, qui plurimi per diaphragma diſperguntur, cum nervis vagæ illius conjugationis, quæ per muſculos intercoſtales, & vocales diffunditur; quippe poſſunt hi nervi per ſeptum tranſverſum, & ſtomachum diſperſi ſola proritatione commoti, internam narium membranam, & meninges Cerebri pariformiter contorquere, atque ex mutua, reciprocaque concuſſione, halitus, aut vapores proritantes excutere, ac ſternutamento ſingultum, & ſingultiendi occaſionem auferre.

Cæterùm ſingultus factus ab ingluvie ciborum, proculdubio ſuperveniente ſternutamento tolletur, ſi ex vehementi illa concuſſione liberatur

tur Ventriculus ab illa moleſtia, quam percipit ab oppletione, & gravamine, non quidem in fibris, & liquore nervorum, ſed in poris, & membranis eorumdem; nam nullatenus fieri poteſt, ut ex iteratis, ac vehementiſſimis ſternutamentis id, quod internam nervorum ſubſtantiam occupaverit, extrudi queat. Quare non benè videtur Galenus explicaſſe aphoriſmum hunc de ſingultu ex plenitudine facto, pari modò, ac evenit in convulſione: ſiquidem in convulſione benè poſſunt filamenta nervorum, & liquor nerveus à re, aut humore replente contrahi, & convelli; minimè verò in ſingultu ope ſternutamenti excuti, & evacuari; quod certè neceſſarium foret ad liberandum illos à ſingultu.

Poſtremò ſicut ſingultus hìc memoratus ab Hippocrate, frequens, iteratus, ac moleſtus intelligitur, ita ſternutamentum quoque, ut illum ſolvat, debet eſſe repetitum, vehemens, & valdè concuſſivum, quo ſcilicet poſſit tenax, & hærens humor à partibus ſemoveri, & extrudi: quamobrem non immeritò plerique *ſternutamenta* plurali voce ſcribenda voluerunt, ut nimirùm plura, & frequentia illa ſint ſuperventura, quæque iteratis concuſſionibus rem tenaciter adhærentem excutiant, & exturbent.

APHORISMUS XIV.

Hydrope correpto, ſi aqua è venis in ventrem defluxerit, ſolvitur morbus.

De qua ſpecie Hydropis ſcriptus ſit hic Aphoriſmus, non levis eſt hujus loci difficultas: Etenim ſi de Aſcite exponatur, quia Aqua in imo ventre collecta eſt, non benè toti ſententiæ aphoriſticæ cohærebit, qua è venis dicitur aquam in ventrem, & conſequenter in alvum defluxam, morbum ſolvere; utque è venis aqua in ventrem, ideſt in alvum deflueret, per totum corpus diffuſam prius eſſe oporteret, adeòque Anaſarcam primò conſtituere, & deinde in alvum deponi, & evacuari, pro totius morbi ſolutione.

Et quidem in hac ſolùm Hydropis ſpecie poterit aqua ſenſim per occultos canaliculos, aut etiam per communes ductus, in ventrem effluere, indeque criticè evacuari; unde preſſiùs ſanè intelligendus erit Aphoriſmus de laborantibus Anaſarca, Hypoſarca, ac Leucophlegmatia, non verò de Aſcite, aut Tympanite. Id quod clariùs explicans idem Hippocrates 7. *aphor.* 29. ſub nomine Leucophlegmatiæ hanc eandem ſententiam protulit, inquiens: *ſi à Leucophlegmatia habito alvi fluxus ſuperveniat, liberatur.* Confer. Hipp. l. de intern. affection.

Sed quomodò fieri poſſit, ut lymphicus humor, & aqua intercus ex habitu corporis in ventrem transferatur, alia eſt gravior difficultas. Et quidem crediderim, non ex venis, aut arteriis illam poſſe reſorberi, & in alvum deduci; etenim per arterias potiùs humor defertur ad partes, quàm è partibus referri poſſit, ut patet ex motu ſanguinis circumfluo. Neque deduci poteſt ex venis, quia iſtæ reducunt humores in partes interiores per jecur in cor; unde ſi aqua in ventrem effluxura è venis deduceretur, proculdubio deberet prius per cor meare, & ex corde poſtmodùm in arterias transferri, atque ex arteriis denique in alvum: id quod non ſine gravi vitæ periculo peragi poſſet, cùm ex hoc transfluxu cor ipſum, & arteriæ à tanta humoris ſeroſi colluvie infice-

ren-

rentur, & ſanguis univerſus labem ferè inemendabilem contraheret. Quare potiùs è vaſis lymphaticis aqua illa intercus in alvum deferri debebit: vaſa etenim lymphatica per univerſam cutim perreptantia benè poſſunt reſorbere, ac reaſſumere lymphicum illum humorem, qui in glangulis ſubcutaneis continetur, citrà ſanguinis, & viſcerum infectionem.

Quoniam verò locutus eſt Hippocrates ſub conditione, *ſi aqua è venis in ventrem effluat*: id profectò tunc accidet, cùm lympha ſub cute nondum concreverit, ſed adhuc fluida manens, per prædicta vaſa lymphatica remeare poteſt. Cæterùm poſtquam diutiùs hæſerit ſub cute, & glutinoſam induerit conditionem, nulla ratione poterit è vaſis lymphicis in ventrem defluere, niſi tamen, non eam, quæ extra vaſa in glandulis ſub cute jam ſubſtiterit, ſed, quæ adhuc in vaſis lymphicis continetur, fluxuram in alvum intelligere velimus: Id quod faciliùs ſemper eveniet inter initia incipientis hydropis; ſecus verò in hydrope jam confirmato, cùm ſcilicet craſſior, & glutinoſior reddita lympha nequibit per vaſa lymphica in alvum deferri.

Sed cur eſt, quòd Hippocrates hìc Venarum meminerit inquiens: *ſi è venis in ventrem, ſeu alvum, defluxerit?* Fortè quia, ſub venarum nomine, omnia corporis vaſa humores deducentia comprehenſa intellexit: quo fit, ut etiam arterias is aliquando venas appellaverit: vel etiam quia, cùm nondum illi vaſa lymphica innotuiſſent, planè cùm vidit aquam ex habitu Corporis in alvum deductam hydropicos judicaſſe, ex ſola venarum notitia, arbitratus eſt, nonniſi per illas potuiſſe aquoſum humorem in ventrem effluere: quandoquidem ipſe, quæ vidit ſcripſit, & quæ iteratis obſervationibus expertus eſt, in Aphoriſmos redegit: obſervavit autem ex habitu corporis aquam in hydropicis in ventrem effluxam illos judicaſſe, exiſtimavit, juxta communem veterum medicorum ſenſum, per venas illuc fuiſſe delatam.

Quamquam autem id in Anaſarca laborantibus veriſimiliùs exiſtimem accidere poſſe; non tamen omninò impoſſibile putandum, quòd idipſum in Aſciticis contingere nequeat: etenim licèt Aqua in Aſcite inter Peritonæum, & muſculos Abdominis colligatur, unde difficilè admodùm eſt in alvum effluere poſſe, fieri tamen aliquando poteſt, ut per ductus nobis incognitos à provida Natura in Inteſtina deferatur, & expurgetur: quandoquidem, ut alias dicebat Galenus ex eodem Hippocrate *6. epidem. ſect. 5. mille ſibi Natura parat vias, per quas ſeipſam exoneret*: attamen perrarum hoc planè eſt, nec tam facilè, ut proptereà non niſi paracenteſi aquam in Abdomine collectam abducere adnitantur peritiores Chirurgi, neque tamen perpetuò ſucceſſu felici.

Poſtremò dicitur, ſolvi morbum effuſa in ventrem aqua; non quòd in ventre detinenda ſit, ſed quòd per ventrem in inteſtina, & alvum delata, promptè evacuetur, & quidem tota quanta eſt; ſiquidem ex eo, quòd aqua Hydropicorum, veluti res præternaturam egeritur per alvum, tanquam per locum convenientem, contingit morbum ipſum ſolvi, ut quæ totum corpus occupaverat, in ventrem effluens, aditum ſibi faciat apertum; adeòque

non

non quia in ventrem effluxerit, conferat, ſed quia in alvum tranſlata poſſit ſponte ſua evacuari, & extramitti. Hinc deſignavit Hippocrates ventrem, veluti locum facilis, & promptæ expurgationis, ut exinde corpus univerſum à leucophlegmatia, & aqua intercute vindicetur; quamobrem tota pariter, & quanto citiùs fieri poſſit, educatur, viribus intereà conſtantibus, quemadmodùm ſalutaribus criſibus convenit. Porrò non quia hic ab Hippocrate ſolius per alvum evacuationis mentio facta eſt, excluſa credenda omninò erit, quæ per vias urinæ alias ab eodem velut conducibilis commendatur in tumore lienis, qui prodromus eſt hydropiſis, ut 2. *epid. ſect.* 2. de Bione fertur, ex animadverſione Mercurialis: nam hoc loco eam potiſſimùm memoratam voluit, quæ citior, facilior, liberior, ac ſecurior eſſe ſolet, in comparationem ejus, quæ per urinam fit, longè tardioris, difficilioris, ac moleſtioris eventus.

APHORISMUS XV.

Longo alvi profluvio laboranti ſpontaneus vomitus ſuperveniens morbum ſolvit.

ETiam in hoc Aphoriſmo memorat Hippocrates unius morbi ſanationem per alium, ſed cum morbificæ cauſæ evacuatione conjunctum: At verò non, ut præceptum curativum tradat, ſed ſolummodò, ut prognoſim proponat ſalutaris exitus diarrhœæ inveteratæ, à vomitu ſpontaneo ſuperveniente, ac propterea non exinde deducant, arguantque Medici idipſum Arte tutò poſſe promoveri, quod ſponte Naturæ utiliter accidit; nam, ut ſuperiùs quoque monuimus, non æquè benè, nec undequaque poteſt Ars Naturam imitari, ut in humoris excernendi quantitate, conditione, tempore, & modo pariformiter ſe habeat, valeatque id ſolum, quod vitioſum eſt, & morbum facit, ſalutariter educere; cùm & nec ipſa Natura perpetuò, atque indiſcriminatim, quocumque morbi tempore, & qualibet ejuſdem circumſtantia, ritè, rectèque ſe gerat. Signanter autem notavit in hoc aphoriſmo Hippocrates, *diuturnum alvi profluvium per ſpontaneum vomitum ſupervenientem terminari*; quia tria ſpeciatim conſideranda voluit, *diuturnitatem* in alvi profluvio, *vomitionem ſupervenientem*, & *ſponte Naturæ* excitatam, non ab Arte.

Et quidem, ſi alvi profluvium recens fuerit, quia tunc peccans humor multus, pravuſque eſſe ſolet, non tam facilè proficiet, nec utiliter continget. Inter initia etiam vomitus diarrhœæ ſuperveniens, malus, non bonus cenſendus erit, veluti inductus ab irritata Natura, vel gravata à multitudine vitioſorum humorum, quæ nequeat illos efferos regere, & emendare; unde & per inferiora, & per ſuperiora indomiti feruntur. Quare non ſolùm vomitus in his nullatenùs proderit, ſed magis, magiſque oberit, veluti ſymptomaticè excitatus ab impetu, & violentia prævalentium, & ſuperabundantium humorum, quemadmodùm in Cholera morbo evenit. Itaque diarrhœam ex longo tempore perduraſſe notat Hippocrates, quoniam ex temporis diuturnitate veriſimile admodùm eſt, & multitudinem humorum defeciſſe, & pravitatem magna ex parte fuiſſe ſedatam, ut propterea ex mala, ineptaque ſolùm diſſolutione,

ſecretioneque ciborum aſſumptorum, alvi fluxus perſeveret, & quidem ex fermentis Inteſtinorum vitiatis, aut etiam ex labefactatis, depravatiſque ſuccis ventriculi digeſtivis, qui mox à ſuperveniente vomitu egerantur, vel immutentur: in quem etiam ſenſum exponendus eſt idem Hippocrates 2. *de diæta*, ubi dixit, vomitum ſiſtere alvum.

At quamvis ita ab Hippocrate ſcriptum ſit, & plerumque idipſum experimentis reſpondeat, non tamen univerſaliter verum putandum eſt, ut aliquando ſaltem non fallat, cùm & nonnunquam à ſpontaneo vomitu viſum ſit, non ſolùm diarrhœam nullatenùs deſiiſſe, ſed ſubinde etiam mortem fuiſſe ſubſequutam, potiſſimùm in his, qui viribus deſtituti, ejuſcemodi evacuationem per dejectionem primùm, deinde per vomitum, ſufferre nequiverunt. Sed & vomitus ſuperveniens ſi prætereà cibalis, vel chyloſus fuerit, pejoris plane judicii erit, cùm ex illo magis vires atterantur, & labefactatus undequaque ventriculus nequeat deinceps illas reſtituere.

Tunc ergo vomitus ſpontaneus laudabilis ſolùm erit in diarrhœa, cùm humoralis fuerit, & ejuſdem planè conditionis, ac eſt materia ipſa diarrhœam efficiens, & conſervans. Debent inſuper vires conſtare, ut vomitionem tolerent, quæque ſemel tantùm, & non ulteriùs repetat; hac enim ratione criſis naturam referet. Hinc idem Hippocrates *primo de morbis*, hanc eandem ſententiam deſcribens, adjecit particulam *validè*, quæ non ſolùm referri poteſt ad diarrhœam, ſed etiam ad vomentem, & ad vomitum ſupervenientem, puta cum virium robore toleratum.

APHORISMUS XVI.

Pleuritide, & Peripneumonia correpto alvi profluvium adveniens, malum.

Quod anteà ſcripſit Hippocrates de ſupervenientibus evacuationibus conferentibus, nunc de aliis nocentibus ex adverſo prologuitur; atque exemplum dat in morbis pectoris, in quibus dejectiones ſupervenientes nocuas animadvertit. Et quidem Pleuritis, ac Peripneumonia morbi ſunt partium ſpiritalium, quorum alter ad Pleuram, alter ad Pulmonem pertinet: quamvis non defuerint, qui utrumque Pulmoni affixerint, ea tamen differentia, ut ſi Pulmo totus ſecundùm utrumque latus dextrum, & ſiniſtrum, inflammationem contraheret, Peripneumonia laborare diceretur; Pleuritide vero, ſi alterutro tantum lobo; de qua re alibi.

Utcumque autem id eveniat, certum eſt, Pleuritidem, & Peripneumoniam ægritudines pectoris eſſe, & partium in pectore contentarum, quæ nulla alia ratione ſalubriter judicari poſſunt, quàm per anacatharſim; unde 5. *aphor.* 8. ab eodem Hippocrate ſcriptum eſt: *Quicumque morbo laterali, ſeu pleuritide laborantes in quatuordecim diebus non repurgantur, ii ad ſuppurationem vertuntur*; quoniam nullus alius tutior ductus patet expurgationi humoris in pectore contenti, quàm per aſperam Arteriam, adeòque per tuſſim.

Si ergo contingat Pleuritide, aut Peripneumonia laborantem non expectoratione, ſed dejectione per alvum evacuari, duplici proculdubio incommodo afficietur: altero quidem,

dem, quòd humor in pectore contentus non expurgatur, cùm ex pectore ad alvum ductus nullus ſit, interſepiente Diaphragmate cavum pectoris, & abdominis: altero verò, quòd alius ab eo, qui peccat, educitur, & non ſine ingenti virium jactura, cum ventriculi, & primæ digeſtionis languore, recrudeſcente intereà, aut etiam putreſcente eo, qui pectoris cavum occupat; unde tum Pulmo, tum Cor, & ſanguis univerſus plurimùm inficitur. Accedit, quòd ſuperveniens alvi profluvium in Pleuritide, aut Peripneumonia, alia quoque Viſcera, nempe naturalia, præter ſpiritalia, affecta deſignat, potiſſimùm verò Ventriculum, Jecur, Meſenterium, Inteſtina, ex quibus pravi illi humores alvi profluvium concitantes ſine ulla difficultate derivabunt: quo autem morbi plures fuerint, & partes affectæ variæ, eò planè gravius vitæ periculum imminebit.

Quoniam verò, non quamcumque, aut levem evacuationem per alvum memoravit Hippocrates, ſed multam, iteratam, & copioſam, deſignatam ſcilicet ſub nomine *Alvi profluvii*; idcircò tunc ſolùm exinde de ægrotantis vita verendum, cùm alvus immodicè in ejuſmodi Pectoris ægritudinibus fluxerit; ſecus verò, ſi levis ſolùm, & modica dejectio fiat: fieri enim aliquando poteſt, ut citrà incommodum partium ſpiritalium affectarum, alvus cum juvamento potiùs exoneretur, aut quia cumulatis antea excrementis abundat; aut quia, ob adjunctam febrim, ſanguis à ſuis impuritatibus repurgatur; aut etiam quia compatientia reliqua viſcera naturalia, forte fortuna ab infarctu, obſtructione, tumefactione, vi febris, atque Naturæ molimine, per dejectionem illam, ſenſim allevantur, ut in Metone, & in Caupone memorat idem Hippocrates 7. *epid.* Jure igitur per *alvi profluvium*, immoderatam, impertinentem, adeòque vires atterentem evacuationem, ac ſputum ſupprimentem, notatam voluit.

Neque ſolùm malum cenſendum eſt alvi profluvium in Pleuritide, & Peripneumonia ex ratione partium affectarum, quæ nullatenùs per alvum exonerari poſſunt; ſed etiam ex ratione earumdemmet ægritudinum. Sunt enim Pleuritis, & Peripneumonia de genere inflammationum: in inflammationibus autem nulla purgatio per alvum proficit, ut propterea purgantia medicamenta ſint omni jure interdicta: quomodò enim conferre poterit alvi ſolutio in inflammationibus, in quibus ſanguis alicubi hæret, & concreſcit, indigetque ſui reſolutione, aut ſuppuratione, ut tandem pars inflammata in priſtinum ſtatum reſtituatur? id quod potiſſimùm in Pleuritide, & Peripneumonia fit; de qua dicitur, quòd quanto citiùs ſputum comparuerit, tanto quoque morbus breviabitur. Quod ſi cum Heurnio addere quoque velimus adverbium *vehementer*, quo non levem inflammationem, ſed magnam, ingentem, vehementemque intellexerit Hippocrates, profectò timendum magis de illarum eventu à ſuperveniente alvi profluvio: quippe vehementi Plueritide, aut Peripneumonia laborantes gravioribus ſymptomatibus afficiuntur, dolore ſcilicet acutiſſimo, difficili reſpiratione, ſiti, vigilia, inquietudine, febri continua, cæteriſque, quę magis, magiſque exacerbabuntur, & ingraveſcent, à superveniente diarrhęa. Sed

M 2 & lon

& longè pejus erit ſi alvi fluor accidat his, qui ex longo tempore Pleuritide, aut Peripneumonia laborarint, veluti ſuppuratis, ac tabidis effectis, quemadmodùm ex voce græca ἐχομένῳ, ideſt *habito*, *detento*, *vexato*, ſive *diutiùs affecto*, colligit Galenus, eſtque cunctis notiſſimum.

APHORISMUS XVII.

Lippientem alvi profluvio corripi, bonum.

ADnotat nunc Hippocrates beneficia ex alvi profluvio provenientia in aliis affectibus, ac pro exemplo affert lippitudinem, quam conſequens alvi dejectio ſalutaris dicitur.

Quid autem pro lippitudine intelligendum, græca vox *Ophthalmia* ſatis apertè explicat, quàm Celſus lippitudinem, & oculorum inflammationem pluries appellat, licèt pleriſque lippitudo ad palpebras potiùs inflammatas referatur, non verò ad oculos. Quin & Celſus ipſe *lib.6.cap.6.* aliam, diverſamque videtur facere lippitudinem ab inflammatione oculorum, eamque ſæpiùs nuncupat *Aſpritudinem*, per quam palpebrarum extremitates aſperæ, ac dolentes obſervantur.

Sed quamvis de nomine parùm interſit, multùm tamen refert noviſſe, Hippocratem alibi diverſimodè deſcriptam *Ophthalmiam* memoraſſe, præſertim verò *primo epidem. ſect.2.& 3.aphor.12. & 16.* ubi modò humidam, ſed mordacem; modò aridam, & tabificam; modò ſiccam, & pruriginoſam, immò etiam exulcerantem nominat, veluti à diverſis cauſis, atq; humoribus progenitam; Unde ipſe fieri crediderim, cur lippitudo quandoque ſit contagioſa, & lippientes, alios inficiant; immò nec æquabiliter afficiant, & afficiantur, neque paribus ſymptomatibus moleſtentur, cùm & aliquando in palpebris ſolùm, aliquando etiam in adnata, ſeu conjunctiva tunica, ruborem, tumoremque patiantur. Quare qualem hìc intellectam velit, quæri poteſt.

Et clarè liquet, eam lippitudinem hoc in aphoriſmo deſignari, quæ nedum palpebrarum, ſed & adnatæ oculorum tunicæ inflammatio eſt, facta ab affluxu humorum ibidem hærentium, potiſſimùm acrium, & èrodentium, quorum cauſa aſperitas, dolor, rubor, tumor, in orbita oculorum exteriori percipiatur: etenim niſi humores corpulenti has oculorum partes occupaverint, ac læſerint, fieri haud poterit, ut per alvum excreti lippientes liberent; pari certè ratione, ac de obſurdeſcentibus auribus alibi idem Hippocrates pronunciavit. Niſi etiam dicere velimus cum cæteris Expoſitoribus, liberari lippientes oculos per alvi exonerationem, facta ſcilicet depoſitione humorum ab affectis viſceribus naturalibus, ex quibus illi coafficiebantur. Oportet autem alvi profluvium ſponte evenire; ſiquidem, ut anteà monuimus, iſtiuſmodi evacuationes morbis ſupervenientes ſponte Naturæ excitari debent, cùm ſolius Naturæ opus ſit id evacuare, quod convenit, & quo tempore, atque ea quantitate, quæ cauſæ morbificæ correſpondeat. Hinc non benè quis ex hoc deducere licere Medicis indiſcriminatim oculorum lippitudines per dejectoria medicamenta curare, niſi aliter conſtiterit in ejuſmodi opere naturam ſibi adminiculantem habere, fortè quia in alvum adigere tentat humores, & vel rugitu, aut ven-

Digitized by Google

ventris murmure, aut inteſtinorum inflatione ejuſmodi depoſitionem oſtendat.

Quia inſuper Hippocrates uſus eſt voce *profluvii*, exiſtimandum propterea ſupervenientem hanc evacuationem oportere eſſe copioſam, & non ſolùm fæcum, aut inteſtinalium excrementorum, ſed etiam humorum, acrem, muriaticamque conditionem præſeferentium: quippe hac ratione fiet, ut oculi ab humoribus ibidem ſtagnantibus vindicentur, vel etiam pars alia mandans affecta inaniatur. Quòd ſi evacuatio iſta ſponte naturæ promota, parca admodùm ſit, & inſufficiens, tutò tunc poterit Medici induſtria perfici, & expleri, documento ejuſdem Hippocratis *aphoriſmo* 20. *primi*.

Denique inquit Hippocrates, *bonum*: ſignificans ex hoc utilem eſſe ejuſmodi evacuationem, quamquam non omninò neceſſe ſit, ut ex illa ſit prorſus lippitudo deſitura: etenim poſtquam humores ab oculis defecerint, remanere quoque ſolet aſperitas cum rigiditate, quæ nonniſi progreſſu temporis, ſponte Naturæ deſinit, vel fotibus, & balneis egebit, ut penitùs aboleatur; quemadmodùm idem Hippocrates 7. *aphor.* 46. & *hoc eodem* 6. *aphor.* 31.

APHORISMUS XVIII.

Veſica diſciſſa, aut Cerebro, aut Corde, aut præcordiis, aut aliquo ex tenuioribus Inteſtinis, aut Ventriculo, aut Jecore, lethale eſt.

PRognoſticus eſt hic Aphoriſmus, in quo Hippocrates mortem prædicit in his, qui vulnus, vel ulcus patiuntur in Cerebro, Corde, præcordiis, Jecore, Ventriculo, aut Inteſtinis gracilibus. Simile quid ſcribitur etiam *lib.* 1. *de Morbis*: *Moritur autem, ſi quis cerebro ſauciatus fuerit, aut ſpinali medulla, aut hepate, aut præcordiis, ſive ſepto tranſverſo, aut veſica, aut vena ſanguiflua, aut corde.*

Et ſanè, quòd pleræque ex his partibus diſciſſæ, aut vulneratę mortem afferant, longè notius eſt, quàm ut longa oratione probari queat; nam cùm inter partes corporis numerentur omninò vitæ tuendę neceſſarias, planè fit, ut diſſectæ, ſicuti non ampliùs ad vitam conſervandam conferunt, ita imminentem mortem proculdubio portendant. Hujus generis pręſertim ſunt Cerebrum, Cor, Pulmo, Septum tranſverſum, Ventriculus. Diſſecto etenim Cerebro, nervi, & nervorum liquor ſtatim malè afficiuntur; unde operationes animales deficere neceſſe eſt: his autem deficientibus, nec vita diutiùs perdurare valet. Idipſum, & multò magis dicendum de Corde, quod principium, & origo eſt vitalium operationum; quamobrem ipſo diſſecto, neque pulſus, neque ſanguinis motus haberi commodè poteſt. Pari ratione Pulmo diſciſſus necem afferet, cùm ſit unum ex præcipuis organis reſpirationis, atque per ipſum principalia vaſa ſanguifera diſpergantur, ùnde ſanguis in cor, deindeque in corpus univerſum influit. Septum quoque tranſverſum reſpirationis quam maximè conducit; quare ſi fortaſsè diſſecetur, quia in ſuo motu labaſcit, deficit pariter reſpiratio, qua deficiente Animal perit. Ita etiam reliqua viſcera his adjacentia eidem infortunio ſubiiciuntur, ſub quibus Præcordia comprehenſa intelliguntur. De Ventriculo autem, quamvis à pleriſque dubi-

dubitatum ſit, num inter partes principes numerandus foret, quia nihilominùs conficiendis cibis incumbit, ſine quibus diù animal perdurare nequit, proculdubio ex ipſius diſciſſione mortem quoque accidere fatendum; quamobrem non immeritò à Quinto Sereno Rex membrorum appellatus eſt, à quo ſcilicet reliqua corporis membra alimentum, robur, & nutricationem ſuſcipiunt. Accedit, quòd per ipſum plurimi venarum, arteriarum, & nervorum rami diſperguntur, unde abſque iſtorum gravi læſione eumdem vulnerari minimè contingit, adeòque non ſine evidenti vitæ periculo.

Quoniam verò aliquando obſervatum eſt ex vulneribus Cerebri, Cordis, & Pulmonis ægrotantes ſupervixiſſe, anſa datur pleriſque dubitandi, qua ratione id evenerit, ut ſimul unà tueri poſſint doctrinam hanc Hippocratis, & ex adverſo experimenta eidem adverſantia. Verùm facilè difficultas exolvetur, ſi vulnera his partibus inflicta, & à Medicis memorata, examinentur ubi, & quomodo contigerint. Nam qui teſtantur ab vulneribus capitis, cordis, aut pulmonum conſanuiſſe; haudquaquam de partibus organicis iſtorum viſcerum meminere, ſed ſolùm de ſuperficiariis, & extimis eorumdem. Cerebrum ſiquidem, ut ex anatome liquet, conſtat cortice, & meditullio; ex his autem meditullium omninò neceſſarium eſt ad animales operationes ſenſitivas, & motivas obeundas; cortex verò non niſi plurimarum glandularum contextus eſt. Hinc ſi portio aliqua corticis cerebri reſcindatur illæſo meditullio, quia organa deſtinata functionibus ſenſitivis, & motivis inoffenſa manent, benè poterit in vita animal permanere; ſecùs verò ſi interna cerebri ſubſtantia, ejuſque meditullium offendatur. Cor pariter, ſine vitæ jactura vulneratum memoratur ea in parte, quæ illius mucronem conſtituit, qui cùm pars extima illius ſit, nihilque impediat motum ejuſdem, & ſanguinis trajectionem in arterias, neque proinde vitæ tuitioni incommodabit. Cæterùm vulnera cordis inflicta baſi, ventriculis, arteriæ aortæ, cæteriſque ductibus principalibus ejuſdem, omninò lethalia obſervata fuere. Pulmones quoque reſecti memorantur, ſuperſtite vita, in extremitatibus, & apicibus loborum, quò ſcilicet vaſa pulmoniaca circulanti ſanguini neceſſaria haudquaquam pertingunt. De Jecore prætereà idem omninò dicendum eſt, nam ſi vulnus ſit inflictum in ſubſtantia Jecoris, ubi arteriæ, & venæ latiores adunantur, adeòque partem illius organicam conſtituunt, proculdubiò lethale erit; ſecus verò ſi fiat in extremitatibus loborum. Et ratio inde deducitur, quia vulnera in his viſceribus inflicta, non alia de cauſa lethalia ſunt, niſi quia ſanguinis circulationi impedimento ſunt, & diruptis, inciſiſque venis, aut arteriis, ſanguis extra propria vaſa effunditur, qui deinde exhauſtus motum cordis conſervare nequit, nec reliquas partes vivificare; quin & multoties ab irruente ſanguine adjacentes aliæ opprimuntur, & repentè ſuffocantur, unde vita diutiùs perſiſtere non poteſt. Accedit, quòd ſanguis extra propria vaſa effuſus duplici alia de cauſa vitæ incommodat, & quia reſtagnans putreſcit, & corrumpitur, & quia mole, ac irruptione, qua in parte hæret, gravat, opprimit, obruit, citiùs tamen, vel tardiùs, pro varietate viſcerum affectorum. Atque

que hinc modo fit, quamobrem vulnera apices viſcerum ſolummodò lædentia lethalia non ſint, niſi ex aliquo alio accidente, quia ejuſmodi vulnera vaſa ſanguifera majora, & præſtantiora minimè perturbant, unde nec multus ſanguis effunditur, nec motus ſanguinis intercipitur, aut impeditur. His itaque de cauſis accidit, ut vulnera baſim cordis, & venas, arteriaſque inde exorientes transfodientia ſtatim perimant, ut & vulnera perforantia medium pulmonis, quoniam diruptis vaſis pulmoniacis, vel ſanguis aliò diffunditur, quàm in cor, vel impetuoſiùs quàm par ſit in cor ipſum influit, unde illius motus impeditur; in reliquis autem partibus vulnera inflicta non ſtatim enecant, ſed in aliquod tempus protrahuntur, quia ex his non omninò intercipitur motus ſanguinis, & cordis, licet deinde in lethum etiam deſinant, alia ſanè de cauſa, quemadmodùm de vulneribus Veſicæ, & Inteſtinorum mox dicemus.

Vulnera itaque in univerſum lethalia erunt non una, ſed multiplici ratione. Primò, ſi in partibus vitæ tuendæ neceſſariis conformationem, texturam, & nexum vaſorum, aut ſtructuram earumdem diſcindant, ac turbent. Secundò, ſi circuitum ſanguinis interrumpant. Tertiò, ſi operationes ad vitam tuendam deſtinatas lædant, vel adimant. Quartò, ſi excrementorum repurgationes impediant. Quintò, ſi inflammationem, gangrænam, dolorem vehementem, aut alia ſymptomata graviora inferant, unde vires atterantur, & labaſcant. Hinc modò vulnera Cordis, & Cerebri ex primo, & ſecundo capite lethalia ſunt, Pulmonis verò, Jecoris, aliorumque viſcerum magnis, latiſque arteriis, & venis refertorum ex ſecundo, & tertio capite. ex quarto, & quinto denique Inteſtina, & Veſica, in quibus etiam ſummoperè conſiderabilis eſt propria conſtitutio membranoſa, & nervoſa, ob quam convulſionibus ſubiiciuntur, & difficillimè coaleſcunt.

Atqui dubitare contingit, cur Hippocrates Lienis non meminerit, cùm tamen Lien arterioſum viſcus ſit? Ad quod dicendum, nullam de illo Hippocratem hoc loco feciſſe ſpecialem mentionem, quia parem cum Jecore conditionem ſortitur; vel quia, ſi fortaſsè vulneretur, commodè reſcindi poteſt, cùm viſcus linguoſum ſit, & facilè à cæteris ſeparabile, quinimmò illum eximi etiam integrè poſſe teſtantur plerique Anatomici citrà ullum vitæ incommodum.

Quoniam verò Hippocrates in textu non omnia Inteſtina dixit diſciſſa mortem afferre, videndum hìc etiam breviter, quænam ſit differentia inter tenuja, & craſſa inteſtina, ob quam tenuja ſi vulnerentur, aut ſcindantur, mortem afferant, ſecùs verò craſſa. Et quidem nedum in vulneribus, verùm etiam in eroſionibus internis experimento conſtitit longè periculoſiora eſſe ulcera tenujum inteſtinorum, quàm craſſorum, nam in dyſenteriis malè affecta priora tria, Duodenum, Jejunum, & Ileon, inſanabilia eſſe ſolent; facilioris verò curationis Colon, Cæcum, & Rectum. Verùm diverſitas hæc petenda eſt tum à ſtructura, tum ab uſu, tum etiam ab humoribus, qui per illa diffunduntur: etenim Inteſtina gracilia ex membranis conſtituuntur tenujoribus, habentque glandulas quoque molliores, in quas hiant oſcilla venarum lactearum, unde chylus

Digitized by Google

in meſenterium, & ſaccum lacteum traiicitur, quamobrem & ſtructura, & uſus illorum longè præſtantior eſt, quàm ſit ſtructura, & uſus aliorum trium Inteſtinorum craſſorum, in quibus & tunicæ craſſiores, obeſioreſque ſunt, & glandulæ duriores, compactioreſque, eo quòd diutiùs detinendis fæcibus inſervire deberent. Humores etiam confluentes ad Inteſtina tenuja, pancreaticus ſcilicet, & felleus, cùm in ſtatum præternaturalem degenerànt, peſſimam, & deleteriam conditionem nanciſcuntur, unde graviùs affici ſolent Inteſtina gracilia, ſecùs verò craſſiora, ut patet; quamobrem non ſine ratione fit periculoſiori dyſenteria laborare Inteſtina ſuperiora, quàm inferiora. Non immeritò proindè Hippocrates conſideratis his in Inteſtinis gracilibus, dixit illa diſciſſa lethalem exitum ſortiri, non ideò tamen ejuſdem periculi expertia eſſe Inteſtina craſſa, quæ etſi plerumque non tam graviter afficiantur, poſſunt tamen aliquando, ex ingenti, & magna diſciſſione pari modo periclitari, ſed longè minùs, vel tardiùs, quàm gracilia. Veſica pariter diſciſſa inſanabilis eſt, quia cùm ſit perpetuum emiſſarium urinæ, nequit promptè conglutinari; quin & ulcus ibidem contractum perpetuò ſordidum eſſe ſolet; quamobrem ſæpeſæpiùs experimur illa in fiſtulas facillimè definere.

Denique Ventriculus ſi vulneretur, etiam mortem portendit, ſiquidem ipſo diſciſſo neceſſe eſt ſuccos digeſtivos infringi, illius texturam vitiari, chyloſim offendi, & chylum ipſum neutiquam protrudi poſſe per pylorum ad inteſtina. Sed & ob nervorum copiam, quibus intexitur, fieri nequit, quin etiam cerebrum compatiatur, unde poſtmodùm motus convulſivi; quinimmò ex ſola, ſimplicique illius læſione vomitus, ſingultus, anxietas, dolor, & alia graviora ſymptomata minimè poterunt evitari: ab his autem fieri nequit quin mors ſit brevi ſubſecutura.

Ventriculo non irrationabiliter adjungi poteſt Oeſophagus, qui vulneratus non diſſimiliter lethum afferet, non ita pridem obſervavi in quodam Presbytero ob vulnus inflictum in parte poſtica thoracis prope ſpinam, cui Oeſophagus adnectitur.

Partibus his vulneratis, atque hoc loco memoratis ab Hippocrate, ſunt qui alia plura adiiciunt; & quidem Braſavolus Veſicam felleam, Pericardium, Pulmonem, Lienem, & Spinatam medullam inter partes ad exitium vulneratas recenſet: Et Celſus *lib. 5. cap. 26.* addit quoque Renes, venas, & arterias potiſſimùm circa fauces, & guttur, nec non ſpinalem medullam, uterum, & meninges cerebri. Verùm non quæcumque vulnera, quæ inſanabilia ſunt, lethalia dicenda erunt: etenim oſſa, & cartilagines ſi frangantur, aut vulnerentur, licèt plerumque inſanabilia evadant, non tamen mortem neceſſariò afferunt. Cæterùm multæ aliæ partes vulneratæ aliquando exitiales fiunt (etiamſi commodè ſanari poſſint) vel ob imperitiam artificum, vel ob ſymptomatum ſocietatem, vel ob vulneris profunditatem, aut magnitudinem, vel ob ſanguinis effuſionem, indeque conſequentem virium jacturam, vel ob ætatis languorem, vel ob carnium mollitiem, vel ob alterius morbi præſertim virulenti concomitantiam, ut in lue gallica affectis experimur. Hinc non ſemel contigit

Digitized by Google

git obſervare vulnera, aut ulcera in partibus extimis etiam ignobilibus corporis inflicta, quæ tandem mortem attulerint, in ſenibus, valetudinariis, gallica lue affectis, aliiſque propter quaſdam circumſtantias cum vulnere conjunctas.

Signa denique, quibus internoſcere liceat, quæ membra diſciſſa, aut vulnerata ſint, ut ex illis judicium ferri poſſit lethalis, aut ſalutaris eventus, latè expoſuit Celſus *cit. lib.* 5. *cap.* 26. ex quo alii Chirurgiæ profeſſores, quos conſulite ſi lubet.

Illud autem à nobis videtur ſuperaddendum, quod iterati, inæquales, & recurrentes rigores febriles ferè ſemper ſolent internorum viſcerum læſionem prædemonſtrare, idque vel ob ſanguinis è venis, aut arteriis diſciſſis effuſi in alias circumjacentes partes, præſertim ſenſu præditas, irruptionem, ſubſequentemque putrefactionem, vel ob impeditum ea in parte ſanguinis circuitum, qui cùm non promptè ſua vaſa circulationi deſtinata ſubire queat, illas impetit, & extimulat; & licèt magna ex parte, non raro per ſupervenientem ſudorem diſſolvatur, perſeverante tamen eadem cauſa, denuo illi recurrunt. Hinc benè Cardanus, partes in univerſum vulneratæ quatuor modis mortem afferunt; vel neceſſitate officii, ut Pulmo; vel potentia Naturæ, ut Cor; vel ſanguinis profluvio, ut Jecur, Arteriæ magnæ, & venæ; vel ſymptomatum pravitate, ut nervoſa, Ventriculus, Veſica.

APHORISMUS XIX.

Cùm diſciſſum fuerit os, aut cartilago, vel nervus, aut genæ particula tenuis, vel præputium, neque augetur, neque coaleſcit.

EXpoſuit in præcedenti aphoriſmo Hippocrates partium quarundam organicarum vulnera, eaque protulit lethalia eſſe; in hoc verò aliarum quarundam partium ſimilarium vulnera, & ſciſſuras proponit, atque illa, inquit, non quidem mortem afferre, ſed difficulter coaleſcere, & augeri.

Primo autem loco proponit fracturas oſſium, de quibus tamen dubitare contingit, an non coaleſcere poſſint, & ſucceſſivè incrementum ſuſcipere; etenim *Gal. lib. 3. artis medicæ*, non ſolùm in pueris illa inquit facillimè couniri, & deinde augeri, ſed etiam in adultioribus intermedio corpore calloſo, quod licèt propriè os dici non poſſit, nihilominùs ad illius naturam quam maximè accedit, quippe quod duritie, ſoliditate, candore, inſenſibilitate præditum eſt, ſicut os. Verum eſt, oſſa fracta per intermedium aliud corpus uniantur, propriè tamen coalitio illa dici non poteſt, cùm ſit quid heterogeneum differentis omninò conditionis, & naturæ, quamquam duritiem, & ſoliditatem oſſium æmuletur, ut propterea ſi contingat in ea parte os iterùm fracturam ſubire, non quidem frangetur in poro illo adnato, ſed alibi, ut pluries experimento conſtitit. Sed & neque incrementum ſuſcipit os fractum, ſed in eadem magnitudine, ac dimenſione ſubſiſtet, cùm nutrimentum, quod oſſi ſuggeritur ſupra ſolùm, non verò infra fracturam deferri poſſit, impe-

Digitized by Google

impediente nimirùm tranſitum poro illo calloſo; quamobrem experimur oſſa fracta in pueris non ulteriùs increſcere, ſed per comparationem ad alia oſſa correſpondentia aliquantulùm decurtata, & exilia remanere: modò Hippocrates in hoc textu de verò coalitu, & de genuina nutritione mentionem facit, ſecùs verò de falſa, & æquipollente.

Sed unde eſt, quòd oſſa, aliæque partes hìc memoratæ coaleſcere, & nutriri non poſſint, gravis equidem eſt hujus loci difficultas. Omnes interpretes cum Galeno communem in omnibus partibus exanguibus, & ſpermaticis appellatis cauſam faciunt materiæ alibilis defectum. Putant enim partes univerſas corporis aut ex ſemine, aut ex ſanguine generari: ex ſemine quidem partes eas, quæ albæ ſunt, uti ipſi dicunt, Oſſa, Tendines, Ligamenta, Nervi, Venæ, Arteriæ, Membranæ, Cartilagines, Glandulæ; ex ſanguine verò omnia viſcera, Cor, Pulmonem, Jecur, Lienem, Renes, Muſculos, & carnes univerſas. Hinc ſubdunt partes carnoſas, & rubras à ſanguine progenitas, cùm vulnerantur, aut dilacerantur, facillimè regenerari, & increſcere poſſe ſuggeſto ipſis ſanguine pro alimento, ex quo exordium deſumpſerunt: at verò oſſa fracta, atque cæteras partes albas, veluti ſpermaticas diſſectas, nullatenùs coaleſcere poſſe, quia deficit illis alimentum, & principium generationis earumdem, nempe ſemen.

Sed quam falſa ſint ejuſcemodi Veterum opinamenta, clariſſimè deducitur ex Anatome, & ex earundem partium ſtructura; omnia enim viſcera tanquam conſtructa ex glandulis, membranis, fibris, nervis, venis, arteriis, nonnisi in primordiis ſuæ generationis eamdem materiam albugineam uniformiter recognoſcunt, unde nil penitùs differunt à generatione, & ſtructura partium albarum, ſeu ſpermaticarum; hinc in prima conformatione embryonis, cùm illius corpuſculum integratur, nonniſi texturam quandam exhibet fibrarum, glandularum, membranarum, & vaſorum, per ipſas excurrentium, quæ deinde à ſanguine materno per vaſa umbilicalia ſuggeſto, nutricationem, & incrementum ſuſcipiunt per ſubſtantiam illam glutinoſam ejuſdemmet ſanguinis, quæ in aliquibus magis, & copioſiùs appingitur, in aliis minùs, & parciùs pro vaſorum exilitate, & pororum, ac texturæ diverſitate. Quòd verò Pulmo, Jecur, Cor, Lien, & alia conſimilia viſcera rubra videantur; membranæ verò, cartilagines, oſſa, alba ſint, id dumtaxat contingit à ſanguine affluentiùs per prædicta viſcera diſcurrente, quoniam continent venas, & arterias latiores, & numeroſiores: at verò in partibus albis, quia venulæ, & arteriolæ exiles admodùm ſunt, propterea vix conſpici poſſunt. Atque hinc, ſi Pulmo, Jecur, Lien, & cætera viſcera carnea, & ſanguinea putata, ſanguine ipſo exuantur, quod fieri ſolet per immerſionem in aqua tepida, poſtquam univerſum ſanguinem per illorum parenchymata diffuſum dimiſerint, albicantem quoque ſubſtantiam referunt; & quemadmodùm accurata diligentia Anatomicorum detectum eſt, nonniſi glandulis, veſiculis, fibris, venis, arteriis, nervìſque contexta ſunt. Itaque omnes partes corporis homogeneam referunt naturam, atque in primis ſuis rudimentis ab una ſubſtantia ſeminis glutinoſa, velut meliùs

liùs loquar, ab una ſubſtantia albuginea in ovo fœmineo contenta ducunt originem; à ſanguine verò circumfluo vitam, vigoremque ſuſcipiunt, quemadmodùm fuſiùs à nobis eſt demonſtratum in noſtra Theoretice.

Hinc ergo omninò falſum dicendum eſt, quod à veteribus fuit creditum de duplici materia, origine, & principio partium componentium humanum corpus, & cujuſvis alterius animalis. Sed & falſum quoque eſt deeſſe materiam ſeminalem nutriendis partibus ſpermaticis aptam, quippè quæ nedum in ætate juvenili, verùm etiam in virili, & ſenili non rarò ſuperabundat. Quinimmò ſi vera ſunt, quæ Galenus memorat de regeneratione, & reſtauratione oſſium fractorum in pueris, quia in his ſemen deficit, proculdubiò oſſium fractorum coalitus, & refectio nulla foret, atque contra facilior, & abundantior haberi poſſet juvenibus, in quibus ſemen uberius eſt, & vegetius.

Totum igitur opus nutricationis à ſubſtantia ſanguinis glutinoſa promanat, quæ longè copioſior ſuggeritur illis partibus, in quas ſanguis uberiùs influit: quo fit, ut jecur, pulmo, carnes in majorem molem, temporis progreſſu aſſurgant, minùs verò augeantur membranæ, aliæque partes exangues. Niſi etiam dicere velimus alimentum partibus accedere ex nervis, & nervorum liquore, ut Gliſſonius, & Vvarthonus inter Anglos primi arbitrati ſunt, quocircà ubi membranæ corpulentiores ſunt, & latioribus nervis ſunt intextæ, ibi quoque incrementum ſenſibilius obſervatur; contrà verò in membranis tenujoribus, per quas nervi exiliores diffunduntur.

Neque inſuper verum eſt, partes carnoſas vulneratas omninò coaleſcere, & reſtaurari in fibris, venis, nervis, arteriis, ſiquidem iſtæ eodem modo uniuntur, ac reliquæ aliæ partes ſpermaticæ dictæ, ut patet ex cicatrice in ipſis relicta; quamobrem non ſemel obſervatum eſt in Cadaveribus anatome ſubjectis, viſcera antecedenter vulnerata, & mox Chirurgicis auxiliis reſtituta exibuiſſe ſignaturas, & cicatrices qua parte vulnus fuerat inflictum. Sed & in cruribus, tibiis, brachiis, vulnerati muſculi, cùm conſaneſcunt, profundam cicatricem relinquunt, & qui cauteriis fuerant inuſti, poſtquam ulcus ad cicatricem perductum eſt, manifeſtam ſignaturam, & foveam geſtant, deſignantem non ſolùm cutim externam, ſed etiam muſculorum ſubſtantiam cicatricem ſubiiſſe. Verùm, in his partibus muſculoſis minùs ſenſibilis eſſe ſolet inflicti vulneris ſignatura, quia ſanguis per adjacentes partes circumfluus illas ſublevat, & conſueto rubore afficit, unde non adeò conſpicua in iiſdem remanet cicatrix; contra verò in reliquis partibus, in quibus venæ, & arteriæ parciores, exilioreſque ſunt, longè apparentior obſervatur, & potiſſimùm in membranis, quarum textura tenuis, & plana eſt, & colore candicans.

Quoniam verò adhuc de modo, quo Callus fit in oſſibus fractis, dubitare contingit, idcircò neque videtur ſoluta difficultas in præſenti textu propoſita. Et quidem ſi id à Veteribus petamus, difficilè admodùm erit coniicere, quo pacto oſſa fracta invicem conglutinentur per intermedium Callum. Recentiores verò Anatomici, nec quidpiam certi in hac re determinare auſi ſunt. Solùm Angli cum Gliſſonio, & Vvarthono

Digitized by Google

thono è membranis, & perioſtiis eorumdem alimentum oſſium deduxerunt, quò fieri ajunt denudata perioſtiis oſſa ſiderari, & contabeſcere: At neque per hoc explicant quomodò Callus in fracturis oſſium generetur, cùm in illis ſæpeſæpiùs membranæ ipſæ coafficiantur, & reſciſſæ, aut diſſectæ nequeant alimentum illis ſuppeditare. Putaverim idcircò alimentum oſſibus ſuggeri à ſanguine ſecundùm partem glutinoſam per apices muſculorum deſinentium in eorumdem oſſium capitibus, ubi cartilagines circumponuntur, & glandulæ innumerabiles ſunt poſitæ: illa verò ſenſim per partem poſt partem intra poros eorundem intruditur, & per univerſam oſſium ſubſtantiam ſecundùm longitudinem communicatur: quippe oſſa licèt ſecundùm extimam ſuperficiem lævigata ſint, ſecundùm interiorem tamen ſubſtantiam ſunt manifeſtè poroſa, ſpongioſa, ſquamoſa, & perforata, ut propterea ſi frangantur, non ſolùm ſuccum ipſum alibilem effundunt, verùm etiam, & non raro, ſanguine intinctum, quo videlicet vegetare, & vigorari poſſint. Hinc facilè dijudicare eſt, ſuccum ipſum ex glandulis ibidem ſitis per porulos, & cavernulas oſſium veluti per filtrum tranſudare, & quaquaverſum diffundi; Quin & quò oſſa fuerint majora, & longiora, eò etiam cavitas, & manifeſtior, & oblongior in illis obſervatur cum ingenita quadam ſubſtantia medullari, quæ ibidem ex reſudante eodem ſucco oſſium nutritio concreſcit, & coagulatur inſtar axungiæ, quemadmodùm obſervare eſt in oſſibus femorum, & brachiorum. Non tamen inde negaverim, à membranis oſſa amicientibus aliquid etiam volatile, & ſpirituoſum per extimos illorum poros ſuggeri, quo nimirùm vegetiora fiant, & in motibus promptiora, ut ſcilicet faciliùs commoventibus muſculis extendentibus, contrahentibus, & circumvolventibus obſequantur. Quia ergo in fracturis oſſium textura illa pororum, & cavernularum diſcontinuatur, & alimentum nequit commodè veluti per filtrum traiici, potiſſimùm quia fibræ, ac filamenta eorumdem ſquamoſa non recta invicem colligantur, & uniuntur, ſed aliquantulum tortuosè; proinde nodus in parte fracta gignitur pari fermè modo, ac in reciſis arborum ramis experimur, ſicut etiam in inſitionibus, in quibus inter truncum, ſeu ramum unius, & ſurculum, aut palmitem alterius, nodus adnaſcitur.

Differt autem aliquantulùm ab oſſe ipſo nodus iſte, quia non ex primigenia ſubſtantia ſeminali ortum ducit, quemadmodùm reliquæ oſſis partes, ſed totus ab adjuncto illis alimento provenit, ut propterea non referat eandem omninò duritiem, quam habet os, licèt eidem quàm proximè accedat: Neque verò fracturæ obnoxius deinceps fit, quia oſſe durior, ſed potiùs contra, quia oſſe mollior, ſed tamen glutinoſior, & compactior, ut in nodis arborum; nam quæ dura ſunt faciliùs franguntur, quàm quæ molliora, & glutinoſiora, uti cartilagines, quarum conditionem, & duritiem nodus ille refert, ut proinde meritò Callus appelletur.

Hæc planè de oſſium conglutinatione jam pridem meditatus in publicis lectionibus edocueram, cùm tandem ad manus meas Romæ pervenit accurata, & nova Domini Cloptonis Oſteologia Francofurti, & Lipſiæ anno 1692. latinè impreſſa; ibique

ibique ſimul unà ſuam de oſſibus Anatomem Doctor Dominicus Gagliardus Medicus Romanus diligentiſſimus eſt elargitus, qui ambo oſſium ſtructuram, veluti ex pluribus lamellis ſuperſtratis inſtructam detexerunt, & de eorundem nutricatione, & augmento abundè ſatis egerunt, juxta ea, quæ in ſua Anatome Plantarum multò anteà Clariſſimus Malpighius indicaverat, *pag. m.* 19. & 20.

Quod hactenus dictum eſt de fracturis oſſium, facilè etiam aptari poteſt Cartilaginibus, quæ pari modo nutriuntur, & pari modo coaleſcere poſſunt, ac de oſſibus dictum eſt, ea ſolùm differentia, quòd quemadmodùm Cartilago eſt mollior oſſe, & durior carne, ita alimentum, quod in ſuis poroſitatibus recipit, mediam quoque ſapit naturam inter alimentum illius, & iſtius: id autem quod partibus diſciſſis agglutinatur, neque tantam duritiem acquirit, quantam habent primevæ partes Cartilaginis, quò fit, ut in confluxu humorum præternaturalium ad eas partes, quæ ſciſſuram paſſæ ſunt, ſemper dolor percipiatur acerbior in parte illa conglutinata. Dixit autem Hippocrates partes iſtas non coaleſcere, non quòd revera coalitum nullum admittant, cùm reipſa ſæpiſſimè conglutinari ſoleant, ſed quia per intermedium corpus uniuntur, non verò immediatè per ſua filamenta, texturam, poroſitates, & partium apices connectuntur, quemadmodùm in partibus carnoſis per fibras carneas; atque propterea neque augentur eodem incremento, quo reliquæ partes oſſeæ, aut cartilagineę increſcunt, quia alimentum non ſatis abundanter, neque cum ea vivacitate, & efficacia ad partes infra fracturam tranſmittitur, quemadmodùm in aliis partibus ſanis fit, ut patet.

Idipſum inquit accidere nervis diſciſſis, aut ſectis, ut neq; ampliùs coaleſcant, neq; augeantur. Verùm in his diſtinguenda eſt punctura à cæſura, nam nervi puncti non ſolùm coaleſcere nunquam ſolent, ſed & convulſiones inemendabiles afferunt, quemadmodùm aliàs à nobis eſt dictum *in commentariis ſuper tertium artis medicæ Galeni*; at verò nervi cæſi, aut omninò reſecti nil tale patiuntur, ſed ſolum nulla ratione poterunt cum partibus reſciſſis counire, aut in poſterum ſuccreſcere, unde à Chirurgis communiter pejor, & periculoſior cenſetur nervorum punctura, levior verò cæſura; quin & non rarò ſatius ipſis ducitur nervum punctum omninò reſcindere, & reſecare.

Quamvis autem cæſi nervi vitę periculum non minentur, haud tamen poſſunt coaleſcere, & augeri, non ſolum ex prænarratis rationibus deſumptis ab alimento, ut de aliis partibus ſpermaticis dictum eſt, verum etiam quia nervi ſecundum longitudinem præter membranas habent fibras, quæ peculiari liquore perpetim irrorantur, quoties verò illi reſcinduntur fibræ ſimiliter unà ſimul reſecantur, quæ cum nequeant in priſtinum ſtatum revocari, ut in membris reſciſſis quibuſcumq; accidit, propterea fit, ut coaleſcere, neq; poſſint. Accedit, quòd fibræ ipſæ in reſectione inſtar fidium retrahuntur, ut neq; deinceps in rectum ſitum diſponi poſſint, quo certè opus eſſet, ut cum aliis reſciſſis poſſent counire.

Adiicit quoque in textu Hippocrates tenuem genarum partem, pro qua intelligendæ ſunt non ſolùm, quæ propriè genæ dicuntur, verùm etiam labia, nares, palpebræ, & facies univerſa, quippe experimur

vulne-

Digitized by Google

vulnera his partibus inflicta, & quæcumque ſciſſionem, & diſcontinuationem efficiunt, fœdas, & indelebiles cicatrices relinquere, etiamſi poſt diuturnum tempus ſagaci Medicorum induſtria reſectæ partes coaluerint. Et quamvis idipſum commune ſit totius corporis cuti, nihilominùs difficilior ſemper erit coalitio in partibus faciei vulneratis: Id autem multiplici de cauſa videtur evenire, tum quia cutis faciei longè nervoſior eſt cæteris aliis; tum quia ita nectitur cum panniculo carnoſo, qui illi ſubjacet, ut nullatenùs poſſit altera ab altero ſeparari, qua ratione fit, ut nullibi cutis ſe ſola contrahi, & moveri poſſit niſi ſolùm in facie, unde citrà capitis commotionem cutem frontis contrahere, & corrugare ſolemus, ut & labia, buccas, & pinnas narium, in cæteris autem partibus nullimodè; tum etiam quia fibris intexitur omnis generis, & diſſecta facie ita fibræ diſcerpuntur, ut quaquaverſum retractæ, nequeant in poſterum nulla induſtria, ac diligentia couniri.

Denique præputium, ſeu membrana extrema mentulæ, cùm fuerit reſciſſa, neque amplius coaleſcit, ſi in longum, neque augetur, ſi in margine ſectionem patiatur, idque non ſolùm propter ea, quæ omnibus partibus extremis communia ſunt, cùm quælibet pars extrema corporis reſciſſa nunquam ampliùs reſtauretur, vel increſcat, ut in auribus, naſo, digitis; verùm etiam quia pars admodùm exanguis eſt, & pauciſſimis, atque exilibus vaſis eſt intexta, quamobrem neque multo calore, neque multo alimento prædita eſt. Et quamvis ſecundùm longum diſſecta aliquando viſa ſit coaluiſſe, id tamen non contigit ſine ſumma Chirurgi diligentia conſutis ſcilicet labiis vulneris, & ita proximè inter ſe invicem ſtatim à vulnere commiſſis, ut adhuc ſanguinem funderent: cum hac autem ſumma diligentia etiam per intermedium corpus calloſum coaluiſſe viſa eſt, ut propterea manifeſtam cicatricem referret, & quidem duriuſculam. Si verò ejuſcemodi connexio negligatur, nulla ratione fiet, ut in poſterum conglutinationem, & coalitum admittat, ut pluries eſt obſervatum.

Partibus his in hoc aphoriſmo memoratis poſſent aliæ plures adiici, præſertim extremæ corporis, potiſſimùm palpebræ oculorum, pinnæ narium, naſi acumen, aures, & digiti manuum, & pedum. Verùm partes iſtæ cùm ſint ex ſupradictis ſimplicibus in aphoriſmo recenſitis compoſitæ, quemadmodùm ex anatome manifeſtiſſimè deducitur, propterea ad illarum claſſem ſine ulla dubietate revocandæ erunt. Memoravit autem Hippocrates illas veluti ſimpliciores, ſub quibus comprehenſas voluit reliquas omnes, vel ex ipſis compoſitas, vel cum ipſis in natura, conſtitutione, & textura convenientes.

APHORISMUS XX.

Si in ventrem ſanguis præter naturam effunditur, neceſſe eſt ſuppurari.

Quamvis Aphoriſmus hic communiter ab expoſitoribus receptus, & juxtà verſionem Leoniceni traditus veriſſimus in quocumque ſenſu credatur, quoniam ſanguis extra propria vaſa effuſus ſtatim concreſcit, aceſcit, & in pus vertitur, quemadmodùm paſſim experi-

perimur in ejuſdem collectione in pectoris cavo, cùm è venis, aut arteriis ejuſdem pectoris, & pulmonis effunditur, nihilominùs re exactiùs perpenſa, & ad experientiam revocata, non ubique veritati conſonat; etenim ſæpiſſimè etiam obſervamus ſanguinem in Inteſtinorum cavitatem effuſum, ut & in fundum ventriculi, concreſcere quidem in grumos, & coagulari, non tamen in pus verti, ſed ſub eadem ſanguinis forma compactum, concretumque evacuari etiam poſtquam diù, & ad plures dies fuerit detentus. Quamobrem non immeritò viſum eſt pleriſque de veritate iſtius aphoriſmi aliquantulum ambigere; quinimmò Recentioribus quibuſdam putatur pus non quidem ex ſanguine, ſed ex lympha, & adipe proficiſci: Sed & Fuchſius aliter quoque exiſtimavit illum eſſe exponendum, & quidem ſub generaliori ſignificatione, ut ſanguis præter naturam effuſus in quamcumque cavitatem non ſuppurationi ſtrictè ſumptæ, ſed corruptioni ſubiiciantur. Hinc videndum hoc loco breviter erit, quibus in cavitatibus collectus ſanguis ſuppuretur, & cum quibus conditionibus, & circumſtantiis ſuppurari poſſit.

Et quidem, quòd pus ex ſanguine oriatur palam eſt, juxta doctrinam Galeni pluribus in locis, in quibus clariſſimè oſtendit ſuppurationem preſsè ſumptam nullatenùs competere poſſe, niſi ſolùm ſanguini: cęteros autem humores per analogiam dumtaxat dici poſſe ſuppurati, quatenùs per corruptionem æmulantur puris naturam, ſed revera in pus minimè vertuntur. Sic in empyemate aliquando pus expurgatur verum, cùm ex præcedenti ſputo ſanguinis originem duxerit, juxta documentum Hippocratis: *à ſanguinis ſputo puris ſputum*; aliquando verò ſputum puri ſimile fit, ſed verum pus non eſt, cùm ſcilicet ex phlegmate, aut lympha ortum traxerit. Id ipſum quoque experimur in tumoribus, nam ſi iſti fiant ex ſanguine, & inflammationis naturam referant, verum pus cùm maturuerint emittent; ſecus verò ſi à cæteris humoribus fiant, ut in ędemate, meliceride, & ſimilibus, licèt videantur puris conditionem referre, fortaſsè propter alborem, revera tamen purulentam materiam minimè exhibent. Itaque cùm ſanguis extra propria vaſa effunditur, benè poteſt in pus commutari, ſi tamen per fermentationem in corruptionem tendat. Ut autem corruptioni ſubiiciatur, neceſſe eſt, ut in cavitatem undequaque concluſam effundatur, in qua poſt concretionem, & acorem, particulæ ejuſdem ſanguinis heterogeneæ inter ſe invicem colluctentur, & tenues, ac volatiles, contranitentibus craſſis, niſu quodam ſubigant, & ſubigantur; unde indebita fermentatio, & à fermentatione tenuium particularum exolutio, & craſſarum præcipitatio, immò & totius humoris permutatio, atque in pus converſio. Hinc in cavitatibus patentioribus, in quibus ejuſmodi motus fermentativus minimè poteſt excitari, nec conſequenter ſuppuratio haberi poteſt; quemadmodùm experimur in Inteſtinis craſſioribus, & in ventriculo. Cæterùm in cerebro, pectore, renibus, glandulis, cæteriſque cavitatibus anguſtioribus, & occluſis, promptiſſimè ſuppuratio accidit, ob traditam rationem; quinimmò quò loci fuerint anguſtiores, & ex adjuncto calore facilè promoventes fermentationem, eò quoque citior, & facilior ſuppuratio pro-

Digitized by Google

movebitur, quà de re ſanguis effuſus in muſculos citiùs ſuppuratur, ut & in parenchymatibus viſcerum, quemadmodùm experimentis palam eſt. Atqui pus univerſim à ſolo adipe, & lympha proficiſci minimè crediderim, cùm ex adverſo multæ partes adipis expertes ſuppurationi ſubiiciantur, & phthiſici penitùs extenuati, ac omni adipe conſumpti, purulenti ſint.

Quamquam autem Hippocrates dixerit *in ventrem*, ſeu ut mavult Fuchſius, *in cavitatem*, non tamen pro ventre, & cavitate intelligendi ſunt Venter imus, & medius ſcilicet thorax, & ſecundùm alios etiam caput, ſed etiam tubuli, & pori omnes in toto corpore conſtituti, ut proptereà non irrationabiliter plerique Anatomici exiſtimarint, omnem muſculum, & quodcumque viſcus, immò & partem quamcumque corporis, ſuos habere ventres, & cavitates, in quibus ſanguis recipi, & colligi poſſit; & ſicuti in ſtatu naturali ſanguis quaquaverſum diffunditur, vel ut vivificet, vel ut nutriat partes, ita in ſtatu morboſo è ſuis vaſis exiliens, ſi hæſerit, inflammationem primùm, mox ſuppurationem excitat: neque enim fieri poteſt, ut ſanguis recipi, & colligi poſſit in partibus quibuſcumque, niſi cavitates ſaltem inconſpicuæ, vel etiam poroſitates ibidem ſint, quæ illum excipiant, cùm duo corpora in eodem loco ſimul eſſe poſſint, ex communi ſententia Philoſophorum.

Debet inſuper ſanguis, ut putreſcat, corrumpatur, & commutetur in pus, moram in cavitatibus contrahere; unde ſi fortaſsè è venis effuſus per alios ductus effluat, minimè putrefiet; & è converſo etiamſi intra venas, aut in apicibus arteriarum aliqua de cauſa præternaturali immoretur, poterit putrefactionem, & ſuppurationem ſubire: qua ratione factum eſt, ut ſanguis ſit ſemper in motu, ne ſcilicet alicubi hærens concreſcat, & putrefiat: quia verò è ſuis vaſis effuſus à continuato motu circulationis deficit, & in cavitatibus, aut poris partium reſtagnat, ſtatim concreſcit, & corrumpitur, excitata ibidem indebita fermentatione, ut dictum. Adjectum eſt inſuper *præter naturam*, ut fortaſsè diſcrimen ſtatueretur inter eam effuſionem, quæ naturaliter fit è vaſis in poros partium pro nutricatione, quippe quæ ſenſim accidit, & non ultra partium exigentiam, unde pedetentim convertitur ſubſtantiam partium alendarum; at verò, quæ præter naturam fit, affatim accidit, & præter naturæ exigentiam, eo quòd nec quantitas conveniens ſervetur, nec modus, nec uſus naturæ operantis, ſed ſolùm à cauſis præternaturalibus tum ſanguinem depravantibus, tum vaſa ſanguifera erodentibus, unde poſtmodùm ſanguis effluit.

Denique ſcriptum eſt in aphoriſmo, neceſſe eſt ſuppurari ſanguinem extra venas effuſum; ſiquidem cùm non ampliùs regi poſſit à natura per motum intra propria vaſa, neque ex altero capite commutari poſſit in ſubſtantiam aliti, neceſſariò fiet, ut per corruptionem convertatur in pus, modis ſuperiùs enarratis.

APHO-

APHORISMUS XXI.

In inſanientibus ſi varices, vel hemorrhoides ſupervenerint, inſaniæ ſolutio.

Quid pro inſanientibus intelligat Hippocrates in hoc aphoriſmo dubitari poteſt. Et Galenus *in commentario* de iis exponit, qui melancholico delirio ſunt affecti. Verùm non ſolùm melancholicos, ſed etiam maniacos non improbabiliter interpretabimur, attenta cauſa utriuſque delirii, quæ ſemper ab humoribus acorem præſeferentibus procedit, ea ſolùm differentia, quòd in melancholicis acidam ſtypticitatem, aut ponticam conditionem ſapit; in maniacis verò redolet acritatem.

Quoniam verò per varices, aut hæmorrhoidas ſupervenientes, ſignificatur, humores iſtos acidos deorſum transferri, & à partibus ſuperioribus removeri, propterea fit, ut Inſaniæ ſolutio exinde ſit ſperanda, & quemadmodùm, ex ſuperiùs traditis, hæmorrhoides ſupervenientes melancholicis proſunt, trans lâta cauſa melancholici delirii ad venas podicis; ita in his facilè etiam inſania deſinere poterit decumbentibus vitioſis humoribus ad partes corporis inferiores. Neque multùm differre videntur varices ab hæmorrhoidibus, eo quòd pari modo, quo hæmorrhoides tument circà podicem, illæ in cæteris partibus corporis tumorem referunt, unde varices deſcribi ſolent, venarum in aliquibus partibus corporis tumores; & ſicuti hæmorrhoidales venæ tumefactæ nigreſcunt, ita quoque liveſcunt varices à congeſto, atque hærente in ipſis ſanguine, propter acidum concreſcente, &, ut vocant, melancholico: quare hæmorrhoides rectè poſſent varices podicis appellari.

Debent autem tum varices, tum hæmorrhoides ſupervenire, etenim hac ratione ſignificant deponi vitioſum humorem ad partes ipſas tumefactas, & ubi anteà acidus, & vitioſus ſanguis ferebatur in caput, mox à provida natura repurgetur, & deturbetur ad partes corporis inſernas cum tumore venarum hæmorrhoidalium, aliarumve, à tranſpoſitione ejuſdem peccantis humoris. Et licèt varices comparere ſoleant in omnibus fere corporis partibus, collo, brachiis, mammis, pectore, immò ventre, femoribus, tibiis, aliiſque; nihilominùs ſecurior ſemper erit ejuſmodi tranſpoſitio in partes infernas, & à capite remotiores, ne ſcilicet reditus exinde timeri poſſit, è partibus inferis metaſtaſi affectis in ſuperam inſania laborantem. Et quidem plurimi ab inſania, aliave conſimili capitis ægritudine evaſiſſe viſi ſunt, vel ſaltem in meliùs abiiſſe, apparentibus varicibus in tibiis, ne dum ſuperficiariis, ſed etiam profundis; quamobrem in his etiam exiſtimare eſt remeantem ex arteriis in venas ſanguinem, omnem malitiam in varicoſis tibiis deponere, & reliquum magna ex parte repurgatum denuò per jecur in cor circumire, unde cerebrum mitiùs affici cogeretur.

Verumtamen oportebit depoſitam in his partibus Inſaniæ materiam, hærentem eſſe; nam ſi fortaſsè denuò in partes ſuperas remearet, facilè poſſet ex nova tranſpoſitione in cerebrum, remiſſam affectionem augere, atque in priſtinum ſtatum revocare; quemadmodùm de Alcippo idem Hippocrates memorat

morat 5. *epidemiorum*. Unde ſicut apparentibus varicibus, aut hęmorrhoidibus inſania, vel melancholicum delirium deſinit; ita ex adverſo iſta redirent, ſi varices, vel hæmorrhoides diſparerent.

APHORISMUS XXII.

Quacumque ruptiones ex dorſo ad cubitum deſcendunt, venæ ſectio ſolvit.

Sive ruptiones, ſive rupta ipſa, quæ in partibus muſculoſis contingunt in præſenti aphoriſmo legantur, non minimam afferunt difficultatem; cùm fieri non poſſit, ut ruptio, vel ruptum unius partis, ad aliam partem remotiorem transferatur. Meliùs eapropter videtur legendum *dolores* non *ruptiones*, ut *in commentario* rectè admonet Galenus; vel etiam meliùs cauſa illa, quæ dolorem attulit, quemadmodùm eſſe ſolet ſanguis, ſerum, lympha, aliuſve humor acritatem, aut acorem redolens. Et licèt ruptio, vel ruptum, propriè pertineat ad diſtractionem, diſtentionem, aut divulſionem fibrarum membranarum, muſculorum, & partium carnoſarum, nihilominùs quia cauſa diruptionem efficiens (ſi fuerit interna) vel dolorem à diruptione exortum excitans, & fovens (ſi fuerit externa) non rarò loco movetur è parte dirupta in partem exteriorem corporis, idcircò ſub nomine diruptionis implicitè Hippocrates voluit eſſe intelligendam cauſam ipſam diruptionem facientem, vel conſervantem, quoniam dolor diruptionem, & partem diruptam omninò debet concomitari, qui cum fieri non poſſit niſi ab humore diſcindente, & continuum ſolvente, propterea divulſiones ipſas expreſſit Hippocrates veluti dolorificas, atque ſub ſenſu cadentes.

Hollerius etiā ῥύμματα idest fluxiones legere non veretur.

Si itaque contingat, ruptiones, & divulſiones partium dorſi transferri in cubitum, hoc eſt humores, dolores in dorſo inferentes, ex parte ipſa divulſa dimoveri, & in cubitum deponi, argumento erit cauſam ipſam divulſionem, & dolorem inferentem, mobilem eſſe, atque adeò faciliùs poſſe evacuari per vaſa proximiora, & magis conſentientia, qualia ſunt venæ, per quas ſanguis, ſerum, lympha, aliuſve humor perpetuò circumit. Atque hinc eſt cur Hippocrates hìc ſcripſerit venæ ſectione ruptionem ipſam deſinere, quatenùs per venæ ſectionem humor ille divulſionem, & dolorem inferens, utpote mobilis, & in cubitum delapſus, facilè poſſit evacuari.

Non tamen hinc quis licitè deducere poterit in contuſionibus, luxationibus, fracturis, cæteriſque divulſionibus partium muſculoſarum, debere venam ſecari, nam præterquamquod tunc duntaxat admonet hic Hippocrates venæ ſectione divulſionem ſolvi, cùm humor de parte divulſa ad cubitum defertur, atque adeò mobilis eſt; neque tamen in quibuſvis ruptionibus, divulſionibus, & fracturis cauſa illas efficiens interna eſt, ſed ſæpeſæpiùs externa, cujus ratione ſolutio continui manifeſta eſt, & ſanguis, aliique humores in partibus fractis, aut contuſis hæret, & reſtagnat, qui propterea nulla ratione per venæ ſectionem evacuari poterit, ſed omninò reſolutione egebit uſu, & auxilio medicamentorum attenuantium, diſſolventium, & promoventium diaphoreſim. Et licèt nonnulli in his etiam caſibus ſanguinem mittant, id tamen agunt, non ut hærentem ibidem ſanguinem educant, & ruptio-

Digitized by Google

ptionem ſolvant, ſed ſolùm ut prohibeant fluxurum in partem affectam humorem, qui quò paucior fuerit in venis, eò minùs in partem affectam confluere poterit. Verùm an id rectè etiam agatur, non eſt meum in præſenti loco examinare. Cæterùm Hippocrates nulla facta venarum electione, ſimpliciter dixit, *venæ ſectione ruptionem ſolvi*, fortè quia exiſtimavit ſanguinem undecumque evacuatum iſtiuſmodi irruptionibus conferre. Niſi etiam dicere velis, implicitè contineri in aphoriſmo venæ ſectionem in cubitu faciendam, eo quòd ex dorſo ad cubitum ruptionem deſcendere dicatur, quæ cùm ex humore mobili, & fluente, ad illam partem deſcendere putetur, per venas quoque eidem proximiores, atque adeò ex cubitu, veriſimile ſit ſanguinem velle eſſe mittendum.

APHORISMUS XXIII.

Si timor, atque mœſtitia longo tempore perſeverent, ex eo atrabilis ſignificatur.

QUamvis Leonicenus ex metu, & męſtitia longo tempore perſeverante atrambilem ſignificari ſcripſerit, rectiùs tamen reliqui Interpretes non atrambilem, ſed melancholiam ex græco codice vetterunt; & licèt atrabilis aliquando pro melancholia exponatur, ad evitandam nihilominùs æquivocationem, meliùs erit melancholiam, non atrambilem hìc exponere. Sed & neque pro melancholia humor melancholicus intelligendus eſt, ſed potiùs affectio melancholica; unde Cardanus, & Heurnius ſcribunt: *ſi timor & męſtitia longo tempore perſeverent, tale eſt melancholicum.* Et ſanè inter ſymptomata melancholicam affectionem concomitantia, præcipua recenſentur iſta duo, Timor, & Mœſtitia ſine cauſa manifeſta, ut latè explicat *Galen. 3. de loc. affect. cap.* 7. ubi etiam Dioclem reprehendit, quòd in examine ſymptomatum, melancholicum delirium comitantium, iſtorum duorum non meminerit, quippe quòd ab his duobus potiſſimùm, rectè quis dijudicabit, patientem factum eſſe melancholicum, ſi diuturna mœſtitia, ac panico timore laboraverit. Et licèt in hoc textu ſimpliciter dicatur ex diuturnitate temporis, quo timor, & mœſtitia perſeveraverit, melancholicum judicari debere patientem; quia tamen diuturna mœſtitia, ac perſeverans timor neutiquam à manifeſtis, ac externis cauſis oriri poſſunt, idcircò conditio iſta ſine cauſa manifeſta videtur implicitè contineri in temporis diuturnitate, quo timor, & mœſtitia perduraverint. Quoties enim timor, & męſtitia ex manifeſtis cauſis cœperint, puta ex obitu parentum, aut amicorum, ex infortuniis, calamitatibus, cæteriſque hujus ſæculi ærumnis, tum animi, tum corporis, tum deniq; bonorum fortunæ, in longum tempus protrahi non ſolent, niſi tamen à cauſa interna foveantur; unde cùm diù perſeveraverint, nonniſi ab humore melancholico, depravante cerebri operationes, ortum ducent, ut propterea ſub particula illa *diù* hoc eſt, *longo tempore*, implicitè quoque contineatur, id accidere non à cauſa manifeſta, & externa, ſed à cauſa interna, & humorali.

Quo autem pacto timor, & męſtitia ab humore melancholico, & acido procedant, indeque deſignent affectionem in cerebro contractam, ſimiliter melancholicam, præter ea,

Digitized by Google

quæ fusè attulit Galenus *cit. 3. de loc. affect.* & *2. de ſymptomat. cauſ.* clarè quis deducere poterit perveſtigata conditione ejuſdem met humoris, ſua aciditate magnoperè depravantis internas cerebri operationes, nec non etiam malè afficientis tum motum cordis, tum ſanguinis, quemadmodùm pluribus oſtendit præ cæteris Vvilliſius, & nos etiam tum *in noſtra Practice*, tum etiam in commentariis ſuper 3. *Artis medicæ Galeni Cap. de paſſionibus Animi*.

Cùm itaque timor, & mœſtitia diù aliquem infeſtaverint, & ſine evidenti externa cauſa in longum tempus perduraverint, indicio erit talem factum eſſe melancholicum, hoc eſt delirio melancholico laborare. Verùm quamvis dictum ſit, ſine cauſa evidenti, & externa, melancholicos timere, & mœſtos eſſe, fieri tamen poterit, ut etiam à cauſis externis timorem, & mœrorem inferentibus, ſit quis melancholico delirio laboraturus; etenim ſi ex præcedente mala diſpoſitione, & habitudine corporis ad melancholicum vergentis, ex malo fortaſsè apparatu ſuccorum acidorum, quis à nimio mœrore, & à vehementi timore extrinſecùs illato, incidat in tantam animi conſternationem, ut deinceps amicorum ſocietatem fugiat, ſolitudinem inquirat, cibos non aſſumat, ploret, vigilet, & aliis conſimilibus incommodis ſe ſubmittat, poterit proculdubiò melancholicum delirium progreſſu temporis incurrere, ut propterea timor, & mœſtitia, quæ ſymptomata ſunt melancholicorum, fierent in iſto caſu cauſæ ejuſcemodi affectionis. Non negandum tamen, quòd cùm ſymptomata ſunt melancholicorum, junctum melancholicum delirium atteſtantur; cùm verò melancholicorum cauſæ ſunt, disjunctim una, vel altera, veluti ſeparatæ paſſiones animi, melancholiam ingenerabunt, inducta nimirùm in ſanguine, cæteriſque liquoribus corporis diatheſi, acorem præſeferente, vel aliter hebetante motum ejuſdem, & cordis, ut alibi à nobis eſt oſtenſum. Delirium autem, etſi non ſemper in cunctis vocale ſit, mentale ſaltem erit, cùm ſæpenumerò mente ſolùm, quæ timent, aut mœrent, continuò recogitent, ac revolvant, & mille phantaſmata ſibi fingant.

Quamquam autem melancholicos hìc ab Hippocrate notatos, cenſuerimus eſſe eos, qui ex nigro, fæculento, tartareo, & acido humore melancholico laborant, quique hebetes, taciturni, ſolitarii, triſtes, ac pavidi eſſe ſolent; ſi tamen melancholicus humor non lentus, & craſſus, terreuſque ſit, ſed tenuis, acris, ſalino-ſulphureus, & facilè inflammabilis, velut, qui cum atrabile à pleriſque confunditur, quemadmodùm ex prænarrata quorumdam verſione ſuperiùs eſt memoratum; proculdubiò neque pavorem, neque mœrorem præſeferet, ſed potiùs Ingenii vivacitatem, Intellectus acutiem, Mentis perſpicaciam, & ſpeculandi profunditatem largietur, ut in pleriſque à nativitate, Melancholicis natura dictis, experimur. De his namque ſcitè admonet Ariſtoteles *Problem. ſect. 30. probl. 1.* in carminibus pangendis, in Republica adminiſtranda, & in ſtudiis Philoſophiæ ſemper extitiſſe optimos, quales, inter cæteros plurimos, fuiſſe teſtatur Empedoclem, Socratem, & Platonem; & noſtræ quoque ætati proximos, ferunt alii, ejuſdem prorſus indolis fuiſſe Taſſum, & Carteſium. Hinc Seneca *de Tranquillitate animi*, affirmare nō eſt veritus cū Platone *fruſtrà pulſari fores poeticas abſque*

que furore; & cum Ariſtotele, *nullum magnum ingenium ſine miſtura dementiæ*: quamobrem *non poſſe grande aliquid, & ſuprà cæteros loqui, niſi motam mentem*; quippe quod ab ejuſmodi humore atrabilario non quidem ſpiritus pauci, hebetes, effœti, & lenti proficiſcuntur, qui ſolùm circa cerebri meditullium (ut in melancholicis terreis) operantes, potiùs mentis confuſionem pariunt, phantaſmatum turbationem, & in judicando inertiam; ſed potiùs tenues, mobiles, quaquaverſum impetentes progignuntur, ferè ut in maniacis, & furioſis; unde poſtmodùm fortis apprehenſio, vehemens, & prompta exiſtimatio, acutum judicium, & profunda intelligentia exoriuntur. Atque hinc ſtupendum quidem, quod à pleriſque memoratur, hujus generis homines aliquando extitiſſe phanaticos, ac veluti ecſtaſi abreptos, nedum exotico idiomate, quod nunquam didicerant, fuiſſe loquutos, ſed & ventura fermè vaticinatos; fortè quia ex intenſa, ac profunda nimis in ſeipſis meditatione, ab externis objectis penitùs abſtracti, nullamque in mente aliorum phantaſmatum turbationem paſſi, uſque ad ultimas rerum differentias per rectam mediorum continuationem rei præconceptæ, & concupitæ, votum, & finem ſunt tandem aſſequuti. Hinc *efficitur porrò* (concludit Ariſtoteles ibidem) *ut melancholici omnes non per morbum, ſed per naturam, ſint ingenio ſingulari*. Per naturam quidem: nam ſi præter naturam atrabilarii humores corporibus ingenerentur, exitiales morbos pariunt. Verùm de hac re legantur præ cæteris, *Valleſ. de Sacr. Philoſ. cap. 30. Gaſpar à Rejes Camp. Elyſ. jucund. quæſt. 27. Cel. Rhodigin. Antiq. Lect. l. 17. c. 5. Sennert. lib. 1. prax. p. 2. c. 15. qu. 1. Marcell. Don. de hiſt. med. mir. lib. 2. cap. 1.* præter alios.

APHORISMUS XXIV.

Si quod inteſtinorum gracilium diſcindatur, non coaleſcit.

Quod in hoc aphoriſmo continetur, fuit ab eodem Hippocrate expoſitum *Aphoriſmo* 18. ea ſolùm differentia, quòd ibi gracilia inteſtina cum aliis partibus connumerata recenſeantur, hic verò ſejunctim ab aliis, gracilia ſolùm inteſtina non coaleſcere referuntur, ſi fortaſsè diſciſſa ſint. Hinc mirum videri debet, qua ratione id ipſum hoc loco ſit repetitum, quemadmodùm cum Galeno *in commentario* reliqui Interpretes confitentur; undè Cardanus nedum illum explicare non eſt aggreſſus, ſed neque in aphoriſmorum ſerie auſus eſt connumerare, cùm illum inter aphoriſmos adſcribere non curaverit. Quoniam igitur ratio iſtius dicti in expoſitione illius aphoriſmi enarrata eſt, ad eundem propterea locum vos remitto.

APHORISMUS XXV.

Eryſipelas ab exterioribus verti ad interiora, non eſt bonum: ab interioribus autem ad exteriora, bonum.

Cum Eryſipelas fieri communiter dicatur, à tenuiori, & acriori ſanguinis portione, quam bilioſam Veteres appellarunt, & hæc facilè mobilis ſit, & de loco in locum excurrens, conſiderans ea propter motum illius in hoc aphoriſmo Hippocrates, inquit, ab exterioribus partibus ad interiores verti malum

malum eſſe, contra verò bonum ab interioribus ad exteriores. Idipſum ſcribitur *in Coacis prænotionibus* ſub his verbis: ***Eryſipelas foris quidem accedere commodum eſt, intrò autem converti lethale: Convertitur autem intrò, cùm diſparente rubore pectus gravatur, & difficilem ſpirationem habet.*** Ubi de eryſipelate pectus occupante peculiariter meminit.

Neque ſolùm credere licèt locutum hic Hippocratem de eryſipelate ſuperficie-tenùs apparente, atque adeò extimam corporis cutem divexante, ſed etiam de eryſipelate in interioribus partibus enato; ſiquidem qua ratione eryſipelas extrinſecùs fit, eadem fieri ſolet intrinſecùs, & in intimis viſceribus corporis, quæ (ut experimento pluries conſtitit) nulla ab hac affectione immunia eſſe non ſolent; quare & meninges cerebri, & pulmones, & jecur, & ſeptum tranſverſum, & uterus eryſipelate affecta ſæpè obſervata ſunt, ut propterea ſicuti inflammationibus, aliiſque tumoribus interna viſcera obnoxia ſunt, ita etiam poſſunt eryſipelate laborare, unde Hippocrates 5. *aphor.* ſcripſit: ***ſi in utero fiat eryſipelas, lethale***; his verbis denuncians benè poſſe uterum eryſipelate affici.

Si ergo eryſipelas interiùs ingenitum, ad externas partes vertatur, bonum erit; quippè quòd meliùs ſemper cenſendum eſt interiora viſcera ab ægritudinibus vindicata remanere, etiamſi externæ partes afficiantur. Contrà verò gravius omninò erit, & non ſine ingenti vitæ periculo, eryſipelas introverti, malè affectis internis viſceribus, veluti ad vitæ tuitionem non ampliùs conferentibus, cùm & ſanguis, qui per illa perpetuò circumit, facillimè inficiatur, & infectus, cæteras quoque partes, ac præſertim cor, brevi temporis interſtitio valeat contaminare. Accedit, quòd humor eryſipelas efficiens, vel conſervans, pejoris ſemper erit conditionis, cùm introvertitur, & præter tenuitatem, acritatemque, acidam, ponticam, malignamque naturam participabit: ſi enim tenuis ſolùm foret, & volatilis, proculdubio ſponte ſua reſolveretur, & ex habitu corporis neutiquam denuò intimas partes pervaderet, ubi ſemel deflagraſſet.

Eſt tamen advertendum, quòd ejuſmodi introverſiones eryſipelatis citrà quamcumque occaſionem, aut cauſam externam debent evenire; etenim ſi fortaſsè ex ambiente frigido, ex lotionibus aquæ gelidæ, aut etiam ex applicationibus medicamentorum infrigidantium, & repellentium, vel etiam incraſſantium, & obſtruentium poros cutis, eryſipelas ab extimis ad intima vergeret, etſi malum quoque foret, quia tamen non ex defectu naturæ, neque ex vitio peccantis humoris id eveniret, minus profectò malum foret, & faciliùs poſſet introverſum eryſipelas extrà verti: quod ſecus accidet ſi ſponte ſua, & ab interna cauſa introverteretur.

Sed & prætereà animadvertendum, tunc ſolùm bonum eſſe eryſipelas extra verſum, cùm per ejuſmodi extraverſionem liberantur partes internæ; ſecùs verò ſi partibus internis nullatenùs vindicatis, nec ab eryſipelate liberatis, illud ad partes externas vergeret, quemadmodùm fieri ſolet, cùm propter multitudinem, & malitiam vitioſorum humorum non ſatis ſunt partes internæ, ſed etiam externæ coguntur ſuperabundantes illos humores excipere; Coniiciet autem prudens medi-

medicus bonam fore iſtiuſmodi extraverſionem, cùm febris, ſitis, ardor, inquietudo, & cætera ſymptomata, quæ cum eryſipelate conjunguntur, omninò deſinunt, vel magna ex parte ſaltem remittuntur; at verò ſi iiſdem perſeverantibus, nec ulla ratione intermiſſis, eryſipelas extravergere videatur, peſſimum indicium erit, denuncians præ multitudine, & pravitate peccantium humorum, nedum partes internas, ſed etiam externas affici, & coinquinari.

Quod Hippocrates hìc de eryſipelate dumtaxat commemoravit, rectè admonet Galenus *in comm.* aptari quoque poſſe cæteris omnibus tranſpoſitionibus è partibus internis ad externas, ut alibi quoque de Angina 4. *aphor.* recenſuit: ſemper enim, ac humor, vel quodcumque aliud præternaturam, è partibus intimis, & profundis corporis, ad extimas, & ſuperficiarias vergit, bonum erit. Quandoque etiam motus humorum habiti à partibus intimis ad intimas, vel etiam ab extimis ad extimas boni, vel mali eſſe poterunt, attenta partium conditione, & natura; unde ſi à partibus intimis, ſed præſtantibus ad partes internas ignobiles humores deferantur, bonum erit; contrà verò à partibus ignobilibus ad nobiles, malum. Ita quoq; ſi pravus humor, aut etiam eryſipelas è partibus infernis ad ſupernas, ex brachiis, aut cruribus ad pectus, aut caput deferatur, malum. Itaque in unaquaque humoris motione conſideranda eſt partis præſtantia, robur naturæ, integra depoſitio, aut tranſmiſſio, termini à quo ad quem, ſpatium, ſeu medium, per quod tranſpoſitio illa fit, conferentia, tolerantia, & humoris commoti quantitas, qualitas, & permanentia in parte, ad quam tranſmiſſio facta eſt.

Deniq; pro praxi notandum perperam ex hoc aphoriſmo illos agere, qui ad reprimendum ardorem, & ruborem partium eryſipelate affectarum conſulunt infrigidantia medicamenta, aut etiam oleoſa, haudquaquam animadvertentes, facilè ab illis reprimi, & cohiberi motum naturæ propellentis ad cutim; ut proptereà ſubſequi ſubinde ſoleat, vel introverſio eryſipelatis ad partes internas, & principaliores, vel ejuſdem ſuppuratio, cùm tamen utrumque malum ſit. Satiùs eapropter erit extrinſecùs admovere medicamenta, quæ motum ipſum ad exteriora promoveant, & cutis poros patentiores reddant, ut hac ratione faciliùs vitioſi humores attenuentur, & reſolvantur. In quem finem conſultò ſolent plerique partes eryſipelate affectas ſæpiùs madefacere vini ſpiritu, ſicut etiam ſpiritu ſalis ammoniaci correcto, vino camphora medicato, aliiſque ſimilibus. Quòd ſi hæc admovere formido ſit, juvabit partes ipſas ab ambiente frigido linteis tueri, atque intrinſecùs exhibere ea, quæ ſimul corrigant, & diaphoreſim promoveant, atque ex his, quæ mitiora videbuntur, ut eſt pulvis viperarum, cornu Cervi præparatum, ſanguis Hircinus, lapides Cancrorum pulverati, ſal cardui benedicti, & his ſimilia. Referuntur quoque nonnulla extrinſecùs admota eryſipelati ſpecificè prodeſſe, ut ſanguis Leporinus recens extractus, & linteo ſuperimpoſitus, ſanguis caudæ felis, ros Vitrioli, ſperma ranarum, aqua calcis, & in qua lapis medicamentoſus Crollii ſit diſſolutus. Verùm iſta potiùs retundendo acidum, quod in eryſipelate vigere ſolet, quàm ſympathia, ut Veteres crediderunt, conferre putantur.

APHORISMUS XXVI.

Qui in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio ſolvuntur.

IN expoſitione iſtius aphoriſmi non conveniunt Interpretes. Cùm enim ſententiam hanc non levibus difficultatibus implexam viderint, non fuere propterea concordes, ut in commodum ſenſum illam revocarent. Et quidem qua ratione contingat, ut in ardentibus febribus tremores fiant tam ab illis diſparati? unde Braſavolus pro tremoribus, rigores appoſuit, quoniam rigor ardenter febrientibus ſupervenire ſolet: Inſuper quomodò fieri poſſit, ut delirio ſolvantur ſive febres, ſive tremores, cùm delirium febribus ardentibus ſuperveniens illarum malitiam augeat, non minuat; hinc nonnulli volunt legendum tremore ſolvi febrem ardentem, non delirium. Putant alii non debere ſcribi *delirio ſolvuntur*, ut habet lectio Leoniceni, ſed potiùs *delirium ſuccedit*, ut exponit Fuchſius, exiſtimans ex tremore ardenti febre ſuperveniente ſuccedere delirium, ſenſu penitùs oppoſito. Quin & Heurnius delirio quidem eos ſolvi ait, ſed in mortem deſinentes, quippe qui ex tremore delirantes reſoluti pereant. Quamobrem Cardanus tam acriter invehitur in Galenum, alioſq; Commentatores, ut ſe coactum dicat cum inſanientibus inſanire.

Ne autem de veritate iſtius aphoriſmi, deque illius vulgata verſione dubietas ulla emergat, eandem ſententiam recolligere ad verbum Nobis liceat ex *lib. de judicatione*, & *de Coacis prænotionibus*, unde hic aphoriſmus eſt erutus. Quoniam igitur in utriſque his locis de tremoribus, non rigoribus delirio ſolutis ſermo fit, ambigere propterea nulla ratione licebit de vulgata verſione, adeòque non eſſe pervertendam ſententiam hanc, ut reliqui Interpretes voluerunt; idcircò ſenſus erit, tremores ardenter febricitantibus ſupervenientes, delirio facillimè ſolvi, ſive ad ſalutem, ſive ad mortem: quamobrem verbum illud *ſolvi* non erit referendum ad febres, ſed ad tremores, ut ſcilicet tremores ipſi ſupervenientes febribus ardentibus deſinant in delirium, ſitque delirium ipſum judicatio tremorum, licèt ex febre ardente, & ex delirio eidem ſuperveniente æger facilè ſit periturus, niſi opportunis, & convenientibus medicamentis illi occurratur.

Atqui fieri etiam poteſt, ut per delirium, ac febrim promptiùs extenuentur, & diſſolvantur humores nervorum fibras vellicantes, adeòque ſimul unà ab utriſque æger evadat, juxta quem ſenſum Celſus hanc ſententiam vertit *lib. 2. c. 8. cui calor, & tremor eſt, ſaluti delirium eſt*.

Quoniam verò tremores hìc memorantur ſupervenientes febribus ardentibus, dubitari non incongruè poteſt, quomodò illi ardenter febrientibus contingere queant? præſertim quia Galenus *lib. 2. de ſymptom. cauſ. cap. 3.* tremorem ait eſſe motum compoſitum ex facultate debili conante ſurſum attollere membrum, & ex gravitate ejuſdem membri deorſum tendente, unde tremor exurgit, quia ex una parte membrum gravat, & ex altera facultas debilis ſuſtinere illud non poteſt, quemadmodùm exemplo conſtat in ſenibus, qui propter virium imbecillitatem tremoribus corripiuntur. Id ipſum experiri eſt in puel-

puellis pondus aliquod elevare conantibus, qui cùm tanta virtute non polleant, ut illud attollere valeant, tremere ſolent. Sic etiam bajuli ingentiora pondera ferrè cùm non poſſunt, ſub illis toto corpore contremiſcunt.

Verùm qui conſideraverit iraſcentes adhuc juvenes quandoque magno, & impetuoſo tremore affici, & quò fortiores illi fuerint, cò etiam impenſiùs tremere, cùm tamen in illis nulla improportio fingi poſſit inter facultatem attollentem, & membra deprimentia: Et ex adverſo repentino timore perculſos, vehementer quoque tremere; itemque maniacos, phreneticos, alioſque citrà ullum partium languorem contremiſcere ſolere, non irrationabiliter ambiget de cauſa tremoris, quam Galenus attulit, ut alibi quoque demonſtravimus *in noſtra praxi*; quamobrem non immeritò Cardanus *in commentario iſtius aphoriſmi*, duo genera tremorum diſtinguere non eſt veritus, atq; unum inquit fieri ab imbecillitate facultatis, ut in ſenibus, & pondere gravatis; alterum fieri cum magno impetu ex depravatione motricis facultatis, non tamen debilitatæ, quemadmodùm in convulſionibus ex irritamento vaporum, aut acrium humorum, itemque in palpitatione, & ſimilibus ægritudinibus.

Contingent autem tremores in febribus ardentibus ex illapſu humorum acrium, aut vaporum è cerebro in nervos, nervorumque tunicas, quæ proritatæ, ut à ſeipſis expellant infenſos iſtiuſmodi vapores, aut humores tremorem excitant. Quòd ſi huic tremori delirium ſuperveniat, quia recurrentibus humoribus, aut vaporibus ad cerebrum, deſinunt punctiones illæ nervis illatæ, proindè fit, ut tremores delirio ſolvantur, quamquam in pejus ruat æger, nam longè pejus eſt delirare, quàm tremere. Cæterùm, qui ajunt, febres exinde ſolvi, non tremores, longè, latèque falluntur, tum quia verbum illud ſolvuntur ex contextu verborum, nullatenùs referri poteſt ad febres, tum etiam, quia nemo ſanæ mentis concipere poterit ſolvi febres ardentes à delirio ſuperveniente, cujus cauſa potiùs illæ increbreſcunt, & multoties in mortem deſinunt. Atqui fieri ſolùm poteſt, ut humores in Cerebrum recurrentes, & excitantes delirium, tenues admodùm ſint, & facilè reſolubiles, qui propterea promptè evaneſcentes, & febri, & delirio finem faciant.

APHORISMUS XXVII.

Quicumque ſuppurati, aut aquam intercutem patientes uruntur, aut ſecantur, ſi pus, aut aqua univerſim fluxerit, omnes moriuntur.

PRo ſuppuratis intelliguntur empyematici, qui nimirùm puris collectionem in cavo thoracis ſubeunt: Hi autem cùm multoties nequeant univerſam puris quantitatem per tuſſim egerere, ne ſuffocati perirent, ſolebant Veteres ſectione, aut etiam uſtione, inter quintam, & ſextam coſtam inita, purulentam illam materiam evacuare, quemadmodùm tempore Hippocratis in frequenti uſu erat; quod & idem Author manifeſtè edocet *lib. de internis affectionibus*, confirmantque Celſus, & Ægineta, aliique, ne dum ex vetuſtioribus, verùm etiam ex recentioribus Medicis. Idem quoque ſolitum peragi in Hydropicis, & Aſci-

Aſciticis advertit etiam Hippocrates *lib. de locis in homine*, & præcitatus Ægineta ejuſce operationis modum tradit *lib. 6. cap. 56.* Nec deſunt inter Recentiores, qui ſumma diligentia, & felici ſucceſſu peractam in aliquibus paracenteſim fateantur, educta ſenſim aqua in abdomine collecta.

De his ergo inquit hoc loco Hippocrates peculiarem cautionem habendam eſſe, ne pus, aut aqua confertim effluat, quemadmodùm etiam in præcitatis locis conſulit. Si namque univerſum pus, & tota aqua ex illis educatur, mortem ſubinde eventuram præſagit; unde licèt in præallegatis locis, cùm cætera prę ſidia non profecerint, ad educendum pus ab Empyematicis, & ad evacuandam aquam ex Aſciticis ſectionem, vel uſtionem commendet, illam tamen non univerſim, totamque ſimul educendam admonet, aliter illa affatim exeunte mors preſtò erit, ut aliquando etiam Nos obſervavimus in quodam Aſcitico, qui licèt ab exitu aquæ viſus fuerit per aliquot horas in priſtinum ſalutis ſtatum reſtitutus; mox tamen repentè venter intumuit, & paulò poſt periit.

At qua de cauſa ex ſubita tum puris, tum aquæ ſubtercutem evacuatione mors certò immineat? Eraſiſtratus, ut refert *Galenus in commentario* dicebat ſe experientia compertum habuiſſe, univerſam evacuationem febres, ac mortem afferre; verùm unde id accideret, non memorat, cùm tamen aliud quid diverſum ſit inter evacuationem affatim factam ſtatim à principio, & eam, quæ in confirmato empyemate, & hydrope evenit, ſiquidem ſemper robuſtiores erunt vires inter initia, quàm ſint diuturno poſt tempore, ab inveterato hydrope, aut empyemate. Sed & magna quoque differentia eſt inter ſectionem, & uſtionem; unde uſtionem non niſi volunt in pectore faciendam, ſectionem verò in imo ventre. At Hippocrates varius in hac eadem re videtur, nam *2. de morbis* ſecandum, non urendum in empyicis ait; & in aqua intercute urit, non ſecat, *lib. de inter. affect.* & *6. epid. hydropicos*, inquit, *citiùs ſecare oportet, tabeſcentes verò ſtatim urere*; at verò *lib. 3. de morbis* agens de ſuppuratis, ſectionem, aut uſtionem ſimul commendat; quamvis *Galenus in comm.* uſtione egere dicat eos, qui plurimum habent pus, quod per ſputum nequeat expurgari; eos verò, qui aquam intercutem patiuntur, ſectione potius quàm uſtione. Verùm quocumque pacto pus, vel aqua confertim egeratur, periculoſa ſemper erit evacuatio, cujus cauſam refert idem Galenus in ſuppuratis ad ſpirituum immodicam exolutionem, quæ ſimul cum puris evacuatione inevitabiliter accidit ob vaſorum reſerationem, quæ anteà à pure, & à puris acritudine continebantur occluſa; in hydropicis verò non modò ob cauſam mox enarratam, ſed etiam ob ſubitam viſcerum duritiem, quoniam ſubducta aqua non ampliùs irrorantur, ſed areſiunt, unde ſeptum deorſum trahitur cum reliquis viſceribus, quæ in thorace ſunt. At potiùs ipſe crediderim mortem iis accidere, quia per ſubitam, & immodicam tam puris, quàm aquæ intercutis evacuationem vires concidunt, & viſcera labaſcunt, tum quia nulla immodica evacuatio, etiamſi pravorum humorum ſit, tolerari poteſt; tum quia partes illæ inanitæ aliquo alio corpore, aut etiam aere, repentè impleri

pleri ſolent, quod ad vitam ſuſtinendam inidoneum omninò erit; tum etiam quia in partes iſtas inanitas humores, qui in venis, & arteriis continebantur, ſine ulla remora confluunt, unde vaſa quęcumque corporis ferè inaniuntur, ita ut circulationem ſanguinis, & lymphę penitùs interrumpant, quęmadmodùm præſertim in hydropicis ſæpeſæpiùs eſt obſervatum, in quibus paulò poſt aquæ extractionem ex abdomine, lympha, quæ ſupererat in vaſis lymphaticis brevi temporis intervallo tota prorupit in abdomen inanitum. Accedit, quòd in his totus ferè ſanguis vertitur in ſerum, acre ſimul & ſalſum, & in empyicis à pure in pectore collecto ſanguis pariter inficitur tanta acritate muriatica, ut plus juſto diſſolutus, fluitet in venis, & arteriis; unde per immodicam, & ſubitam utriuſque evacuationem, commotione majori in toto ſanguine, & in viſceribus corporis inducta, pauci illi ſpiritus, qui ſupererant, ſuffocantur, extinguuntur, vel diſſipantur.

APHORISMUS XXVIII.

Eunuchi neque podagra laborant, neque calvi fiunt.

LIcèt tempore Hippocratis perpetuò verum obſervaretur, Eunuchos, quibus ſcilicet virilia exempta forent, podagra non laborare, quia noſtra tamen ætate plurimi adhuc obſervantur podagra affecti, non defuerunt, qui Hippocratem falſitatis in hoc aphoriſmo arguerent, quaſi verò ſententiam hanc inter aphoriſmos retulerit veritati non conſentientem. Verùm etſi id verum ſit, quia nihilominùs rariſſimè accidit Eunuchos, propriè tales, podagra laborare, illaque nonniſi in ultima ſenectute, idcircò non erit cur Hippocratem inculpemus; quandoquidem ut alias notavimus, ea potiſſimùm Hippocrates literis tradidit, quæ vidit, & frequentiùs evenire comperiit.

Ratio autem, cur Eunuchi Hippocratis tempeſtate, non tam facilè podagra afficerentur, triplex ab Authoribus recenſetur; ut præ cæteris memorat Fuchſius hoc loco. Primò, quòd non omninò ea tempeſtate otioſi forent, cùm mos fuerit apud Veteres mulierum famulatui Eunuchos adſcribere; quamobrem ſeroſa illa excrementa, quæ in illorum corporibus cumulabantur, benè poterant exercitiis, immò etiam laboribus, ſive ſenſibiliter, ſive inſenſibiliter diſſolvi. Secundò, quia ad coitum impotentes erant, quò plerumque imbecilliora reddi ſolent corpora, & potiſſimùm in articulis. Tertiò, quia moderata illis victus ratio erat, unde pauca, vel nulla excrementa cumulari poterant: Nunc verò, cùm hæc omnia non tam exactè ab eiſdem ſervari ſoleant, mirum non eſt, ſi nonnulli inter eos podagra afficiantur. Neque ſolùm Eunuchi, ut hìc memorat Hippocrates, à podagra immunes erant vetuſta illa ætate, ſed ut advertit *in commentario* Galenus, nec reliqui omnes tam facilè illa corripiebantur. ***Ætate quidem Hippocratis***, inquit hoc loco Galenus, ***pauci podagra laborabant propter vitæ moderantiam; noſtris verò temporibus uſque adeò auctis eduliis, ut nihil eis addi poſſe videatur, infinita eſt podagricorum multitudo, cùm nonnulli ſint, qui nihil exerceantur, & cruditatibus, atque ebrietatibus offendantur; & ante cibum aſſumptum bibant vina poten-***

tentia, ac venereis utantur immoderatis: nonnulli verò etſi non his omnibus, in uno ſaltem, aut duobus ex iis, quæ dicta ſunt, delinquant. Et paulò infrà ſubdit: *Accedit & ad has cauſas, ob quas plerique incidunt in podagras: quòd multi & patres, & avos habuere podagricos, in quibus ſemen erat vitiatum, atque ideò poſteris vehementiorem fecerunt partium imbecillitatem*. Quoniam verò Eunuchi in his non rarò delinquere ſolent, poterunt podagra quam maximè corripi, quamvis nullum habeant uſum venereorum: talis enim (ut obſervat ibidem idem Galenus) *eſt illorum deſidia, inſatiabilitas, ebrietaſque, quòd etiam ſine venereis podagra corripi poſſunt*.

Eſt tamen advertendùm, quod Eunuchorum alii ſunt, qui Caſtrati dicuntur, alii Spadones, alii Thlaſiæ, aut etiam Thladiæ, & alii Thlibiæ appellati. Caſtrati dicuntur, quibus ante pubertatem non ſolùm teſtes, ſed etiam virile membrum exſectum eſt, ut apud Turcas fieri conſuevit; vel etiam tales ſunt, qui ſine teſtibus progeniti, vel ab ipſo primo ortu exſecti nil virile habent ex Luciano, atque hi propriè Eunuchi appellantur. Thlaſiæ, & Thladiæ ſunt, quibus teſtes ſolummodò in prima ætate fracti fuere. Thlibiæ verò, qui attritos habent teſtes, quemadmodùm fit in Juvencis, ut in opera campeſtria faciliùs ducantur. Spadones denique ſunt illi, quibus meatus pudendorum, per quos vel materia ſeminis, vel ſemen emittitur, propter impedimentum aliquod, fortaſsè in ipſa eorundem conformatione, anguſti, vel (V. Gal. 15. de uſu par. c. 3.) obſtructi ſunt, adeòque fit, vel ut ſemen nullum fiat, vel inefficax, & minimè prolificum, vel etiam quòd extra vaſa ejaculari non poſſit; quamobrem ex iſtis nonnulli ſunt, qui nequeunt generare, non quòd ſemen fœcundum minimè gignant, ſed quòd propter aliquod impedimentum ſemen effundere nequeant, eo quod in ſuis cavitatibus, aut flexuris hæreat, quemadmodùm ex multis colligit Fuchſius *in commentario iſtius Aphoriſmi*: ſed & alii licèt ſemen emittant, infœcundum tamen illud eſt. Spadonibus quoque (L. Spadonum, ff. de verb. ſignif.) adnumerantur ex Alciato, qui cum uno tantùm teſte nati ſunt, aut qui altero dumtaxat ſunt exſecti. Cùm igitur Hippocrates in hoc textu de Eunuchis meminerit, illi propriè intelligendi erunt caſtrati, & quidem ii, qui in ætate puerili antequam pubeſcere, & ſemen progignere cœperint, teſtium reſectionem paſſi ſunt. Cæterùm Thlaſiæ, Thlibiæ, & Spadones, planè poſſunt podagra corripi, cùm licèt ſemen non efficiant, vel non emittant, benè tamen concumbere poſſunt.

Eſt præterea advertendum, Eunuchos podagra propriè dicta corripi non ſolere, poſſe tamen affici doloribus articulorum, etenim plurimùm intereſt inter podagram, & articularios dolores; ſiquidem licèt artus in utriſque afficiantur, articularii tamen dolores redire non ſolent, ſed poſtquam ſemel invaſerint, & ad plures dies etiam cum febre acuta, & continua vexaverint, tandem, cùm deſierint, non tam facilè redeunt, niſi ex nova, & præpotenti cauſa; at verò podagra certis quibuſdam temporibus redire ſolet citrà quamcumque cauſam, etiamſi in his rectam victus rationem ſervaverint, & quidem in mutationibus tempeſtatum, ſcilicet in ſolſtitiis, & æquinoctiis. Atq; hinc planè conſtabit, poſſe pueros, & ado-

adoleſcentes quoque articularibus doloribus affligi, ſecùs verò podagricis propriè dictis; quamquam noſtra ætate ob intemperantiam victus, & ob luis venereæ contagionem etiam viſi ſunt aliquando adoleſcentes, & juvenes podagricis doloribus affici, & iteratò vexari.

Sed eſt inſuper notandum in podagra, chiragra, cæteriſque doloribus articularibus, atque in Arthritide univerſali, duos concipi debere humores illos excitantes, alterum quidem, qui vel à toto, ut putavit Schneiderus, vel à cerebro juxta mentem Fernelii, vel à ſtomacho, & hypochondriis, ut alii voluere, dependet, & veluti à parte mandante, ut pleriſque dicitur, per reliquum corporis divagatur, ut eſt ſerum ſanguinis, vel lympha acrior, acidiorve reddita, ac ſalina conditione imbuta; alterum verò articulis ipſis ineſſe, atque in internodiis oſſium, qualis Paracelſo *ſynovia* dictus eſt, vel potius ex glandulis artuum mucilaginoſis ſuggeſtus, qui licèt in ætate puerili, ac juvenili fluxilior, laxior, molliorque ſit, in ſenili tamen ætate craſſior, denſior, & acidior evadit, atque fermenti podagrici, vel chiragrici vices gerit, eſtque deinde in cauſa cur ibidem hæreat, ac reſtagnet ſerum illud, vel lympha præterfluens, adeòque tumorem, ruborem, ac dolorem infert vehementiorem, vel mitiorem, prout acrior, acidiorve fuerit, aut contra temperatior, & levior. Neque quis putet, quòd ſynovia, aliuſve humor craſſior redditus in ſenibus incapax ſit ejuſmodi acritatem, & dolorem articulorum inferendi; Nam præter craſſitiem acquirit etiam in ſenibus (ut reliqui humores) aciditatem, acritatemque; unde quemadmodùm calx, auripigmentum, aliæque res duræ per humoris injectionem fermenteſcunt, ac tumefiunt, ita & gluten ipſe. Debet autem iſtiuſmodi glutinoſus, aliuſve ſimilis humor articulis ineſſe, ut inibi cum præterfluente humore lymphico, vel ſero ſanguinis, fermentationem, tumorem, ac dolorem inferat; nam aliter nulla potior cauſa foret, cur ibi hęreret, & non alibi. Neque ſatis eſt dicere ibidem hærere, quia articuli ſunt partes ignobiles, quo natura transferre ſolet humores peccantes; nam ex hac ratione deberent potiùs vitioſi transferri ad alvum, aut veſicam, veluti ad partes longè ignobiliores, immò à Natura ipſa deſtinatas veluti in cloacam corporis, ad excipiendas omnes ſuperfluitates ejuſdem. Quare neceſſe eſt, ut in articulis aliud quid reſideat, quod in cauſa ſit, ut ibi fluentes humores hæreant.

Hinc ut Eunuchi, aut Spadones podagra ſint exempti, ſatis non eſt, ut ad coitum ſint impotentes, ſed neceſſe etiam eſt, ut rectam ſervent victus rationem, cùm ex ſuperiùs traditis, præter artuum imbecillitatem, & glutinis, aut mucilaginis ibidem ſtagnantis vitium, ſeroſi, ac lymphici etiam humores ex toto, vel ex viſceribus naturalibus, aut etiam aliunde illuc confluant, ut dolores arthriticos excitent. Porrò in Eunuchis, Spadonibus, cæteriſque ſimilibus languidæ, & mollis conſtitutionis, ejuſcemodi humores excrementoſi, & aquei ſolent plurimùm abùndare. Atqui compertum adhuc eſt, cælibem vitam ducentes non rarò etiam podagra corripi, niſi ſimul unà temperantes ſint, & frugales.

Denique neque calvos fieri Eunuchos docet hìc etiam Hippocrates, quod certè verius, & univerſalius obſer-

obſervatur. Cùm enim calvitium fiat ob carentiam, & privationem ejus humoris, qui per cutim capitis diffuſus radices capillorum irrigat, & in alimentum eorundem tranſit, quia Eunuchi carnes habent molliores, & ejuſcemodi humoribus quam maximè abundant, veluti mulieres, quibus per quàm ſimiles ſunt, ut etiam advertit Ariſtoteles aſſerens *lib. 5. de gener. animal. cap. 3. Eunuchos non calveſcere, quòd in fœminas mutentur*; unde Galenus, *Eunuchos*, ait, *ſectio teſticulorum ſimiles efficit fœminis; ſicuti ergo in eis calvities non accidit, ſic neque in Eunuchis*, proinde fit, ut minimè calvi fiant. Quod autem dicitur calvitium oriri in hominibus ob cerebri ſiccitatem, & conſumptionem, non videtur omninò verùm: etſi enim cerebrum in ſenibus quodammodò conſtipetur, & obdureſcat, non tamen tantam ſiccitatem acquirit, ut omni humiditate privetur, unde capilli decidere debeant; neque verò à cerebri humiditate capilli progignuntur, ſed potiùs ab ea, quæ in glandulis ſubcutaneis continetur, cùm cæteroqui nequirent per meninges, cranii duritiem, denſitatem, ac magnitudinem, pervadere ad radices capillorum uſque. Accedit, quòd ſi ex cerebri ſiccitate, & conſumptione calvitium accideret, non magis in ſyncipite, quàm in occipite illa foret obſervabilis, cùm tamen experiamur calvitium fieri dumtaxat in ſyncipite, ſecus verò in temporibus, & in occipite, ubi ſola canities accidit. Verùm de hac re aliàs.

APHORISMUS XXIX.

Mulier podagra non laborat, niſi meſtrua defecerint.

Hic etiam Aphoriſmus, noſtra tempeſtate, veritati non ſemper cohæret, cùm plurimæ ſint mulieres, quibus citrà menſtruorum defectum podagra laborare contingat. Verùm ex ſuperiùs traditis, quia id rarò evenit, & plerumque fit, ut fœminæ à podagra ſint immunes, quotieſcumque menſtrua illis commodè fluxerint, non erit propterea cur Hippocratem inculpemus. Verumtamen notare decet, menſtruorum defectum non ſimpliciter intelligendum pro omnimoda illorum ſuppreſſione, ſed pro quacumq; eorumdem evacuatione depravata, diminuta, retardata, anticipata, aliave, ut propterea tunc fœminas liceat exiſtimare à podagricis doloribus immunes, cùm non ſolùm menſtruis expurgationibus debito tempore, debitaque quantitate ſcatuerint, ſed etiam ejus conditionis, & qualitatis, ut in omnibus reſpondeant earundem conſtitutioni, ætati, habitudini, victui, exercitiis, aliiſque; fieri enim poteſt, ut fœmina menſtruas habeat expurgationes, ſed non ejus quantitatis, qualitatis, & conditionis, ut convenit, relatè ad propriam conſtitutionem, & habitudinem: quo caſu ſi exinde ſanguis, totumque corpus non benè fuerit à ſuis impuritatibus, præſertim ſeroſis, repurgatum, decumbentibus hujus generis excrementis ad articulos, benè poterit podagra illam invadere. Adde quod menſtruæ purgationes non omnibus eodem modo accidunt, nec in omnibus ejuſdem, æqualiſque ſunt duratio-

Digitized by Google

rationis: ſiquidem nonnullæ in ſingulis menſibus, per integram hebdomadam repurgantur, aliæ verò non niſi per duos, aut tres dies ad ſummum: pleriſque circà ſeptimum annorum ſeptenarium menſtrua deficiunt; aliis verò etiam ad octavum, & nonum prorogantur; unde ſit, ut de menſtruationis defectu nulla poſſit certa regula ſtabiliri. Quoties igitur citrà manifeſtam cauſam mulieribus menſtrua defecerint, quę alioqui tam citò deficere non debuiſſent, habito reſpectu ad ætatem, corporis habitudinem, temperiem, victus rationem, exercitia, & ſimilia, quia facilè humores illi excrementoſi, qui per uterum veluti per ſentinam corporis repurgare conſueverant, intus detenti, & cum ſanguine, cęteriſque humoribus commiſti, in artus, veluti in partes corporis imbecilliores decumbere poſſunt, nil obſtabit, quin podagricis doloribus ſint eædem laboraturæ, cùm ad podagram contrahendam imbecillitas, & mala articulorum habitudo, nec non excrementorum præſertim ex ſanguinis ſero, & lympha dependentium ſuperfluitates exigantur, quæ ſanè in mulieribus, in quibus menſtrua nimis tempeſtivè defecerint, benè haberi poſſunt. Quod autem à pleriſque dicitur de intemperantia fœminarum noſtri temporis, ob quam etiam commodè menſtruantes podagra laborent, non tanti certè eſt, ut rem omnem penitùs evincat, cur etiam ſi menſtrua ubertìm fluxerint, debeant illæ podagra laborare: nam ex hac ratione omnes intemperantes eſſent podagricæ, perſeverantibus adhuc menſtruis purgationibus; cùm tamen contrarium experiamur. Demiror itaque Senecam, qui in hoc mendacii deprehenſum dicat Hippocratem, *epiſt.95*. & in mores fœminarum ſui temporis tam acriter invehatur, cùm inquit: *Maximus ille Medicorum, & hujus ſcientiæ conditor, fœminis nec capillos defluere dixit, nec pedes laborare: atqui hæ jam & capillis deſtituuntur, & pedibus ægræ ſunt. Non mutata fœminarum natura, ſed vita eſt; nam cùm virorum licentiam æquaverint, corporum quoque virilium vitia æquaverunt: non minùs pervigilant, non minùs potant, & oleo, & mero viros provocant: æquè invitis ingeſta viſceribus per os reddunt, & vinum omne vomitu remetiuntur: æquè nivem rodunt, ſolatium ſtomachi æſtuantis: libidine verò, nec maribus quidem cedunt, &c.* Et mox: *quid ergo mirandum eſt maximum Medicorum, ac naturæ peritiſſimum in mendacio prehendi, cùm tot fœminæ podagricæ, calvæque ſint? beneficium ſexus ſui vitiis perdiderunt; Et quia fœminam exuerunt, damnatæ ſunt morbis virilibus, &c.* Si plane is vitam, & mores noſtrorum temporum contemplaretur, haudquaquam ſuæ ætatis fœminas tam vehementer fuiſſet criminatus, quinimmò fateretur aut noſtra ſuis temporibus pejora, aut ſaltem non diſſimilia, nilque eſſe ſub ſole novum, quod idipſum non fuerit, vel futurum ſit. Nec illud quidem admittit de ſuo ſæculo Cardanus, quòd podagricæ fiant fœminæ ob voracitatem, & incontinentiam, quippe qui aſſerat, mundum ſemper ſibi ſimilem extitiſſe, & nullo non tempore voracitatem, incontinentiam, & victus intemperantiam fuiſſe hominibus familiarem. Sed & notatu dignum, quod ſcribit Athenæus *libr. 2. cap 10.* de Moris agens: *Hegeſander ſuis tempo-*

V. Hipp. 6. epid. de Phaetuſa Phy. theæ uxore.

V. etiam Cel. Rho dig. l. 28. c. 30. & C. Agrip. de van. ſcient. c. 82.

Digitized by Google

temporibus intra viginti annorum ſpatium moros fructum non tuliſſe affirmat, atque tantam podagræ peſtem omnes invaſiſſe, ut non homines ſolùm, ſed pueri, puellæ, eunuchique, & mulieres eo morbo laborarent. Quare ad ſolam vitæ intemperantiam podagram referre minimè poſſe videtur, cùm adhuc cælibes, temperantes, frugales, abſtemii, & vitam monaſticam, atque eremiticam ducentes, viſi ſint pariter nodoſa podagra laborare, quin & ſi ex intemperantia in victus genere podagræ in fœminis orirentur, planè hac noſtra ętate nulla eſſet, quę hoc morbo non foret affecta, adeò in cunctis cujuſvis generis gulæ libido excrevit. Itaque dicamus veram eſſe Hippocratis ſententiam in quacumq; ętate, omnique ſexu, dummodò ea omnia concurrant, quæ anteà à nobis animadverſa ſunt. Cæterùm non eſt prætereundum, quòd aliquando fœminæ aliis doloribus articularibus, prę̨ter quàm podagricis, affici ſolent, & quidem aliunde progenitis, quæ rheumaticam affectionem, aut gallicam contagionem referunt; & licèt articuli tum inferi, tum ſuperi cum dolore, & tumore divexentur, nihilominùs non veram Podagram, Chiragram, Gonagram, ſed Rheumatiſmum, vel ſimplicem, vel gallicum deſignant: dolores enim podagræ, aut chiragræ, per certa intervalla, & ſtatutis quibuſdam temporum mutationibus redire ſolent, cæteri verò dolores articulares, ſive rheumatici, ſive gallici, cùm invaſerint, vel nunquam ampliùs deſinunt, vel ſi ſemel deſierint, denuò non redeunt, licèt languidas, admodùm, & labefactatas partes relinquant, & facilè ex quacumque cauſa fluxionibus obnoxias.

APHORISMUS XXX.

Puer podagra non laborat ante uſum venereorum.

Quod dixerat præcedenti aphoriſmo Hippocrates de fœminis, eas podagra non laborare, niſi ex menſtruorum defectu, nunc edocet de pueris, illos referens à podagra eſſe pariter immunes ante uſum venereorum, his deſignans plurimùm Veneris uſum articulis nocere, qui propterea podagricæ affectioni fiant obnoxii.

Quoniam verò non ante decimum quartum annum incipiunt pueri ſemen progignere, idcircò viſum eſt pleriſque pueros hic interpretari eos, qui impuberes dicuntur, cùm quo tempore ſemen gignunt, ſimul unà pubeſcere ſoleant: at verò ętas pubeſcentiæ ad annum decimumquartum adſcribitur. Verùm cùm plerique referantur etiam ante hoc tempus ſemen effudiſſe, & generaſſe, propterea ad prædictum annum decimumquartum rem hanc definitè dijudicare velle, non videtur rationi, & experientiæ conſentaneum; quamobrem non immeritò Hippocrates indefinitè dixit, *pueros, & ante venereorum uſum*; quia non ante hoc tempus fieri ſolet, ut articuli adeò ſint labefactati, ut defluentes ex aliis interioribus partibus humores excipiant. Hinc nomine puerorum eos intelligere licebit, qui ante pubeſcentiam, & ante non ſolùm ſeminis generationem, ſed ejuſdem effuſionem, atque adeò venereorum uſum, illibati permanſerunt.

Sed unde ſit, ut ex Veneris uſu poſſint podagra laborare, non levis videtur hujus loci difficultas; ſiquidem

dem etſi immoderatus illius uſus cunctis nocuus reputetur, documento ejuſdem Hippocratis *6. epid.* dicentis: *labor, cibus, ſomnus, venus, omnia mediocria*; nihilominus ſi moderata illa fuerit, & tempeſtiva, etiam pleriſq; ægritudinibus conferens ab eodem Hippocrate proclamatur. Atque hinc verſus illi:

Balnea, Vina, Venus corrumpunt corpora noſtra:
Conſervant eadem Balnea, Vina, Venus.

prout moderatus, vel immoderatus fuerit eorumdem uſus. In ægritudinibus quoque frigidis, humidiſque, & in corporibus ſucciplenis, & obeſis, utilis ab eodem exiſtimatur, eo quòd dicatur vim habere exſiccandi, & abſumendi ſuperfluas corporis humiditates. Quare cùm pueri humidi ſint, & ob voracitatem excrementoſas ſuperfluitates facilè cumulent, atque in frigidas, humidaſque ægritudines non raro incidant, non videtur omninò dicendum poſt venereorum uſum pueros podagra laborare, ſi præſertim moderamen in ipſis ſervent.

Cui difficultati facilè fieri poteſt ſatis duplici reſponſione. Primò, quia Hippocrates non dixit poſt venereorum uſum pueros podagra eſſe laboraturos, quaſi quòd omninò poſt illud tempus illa affici debeant, ſed ſolùm, quòd non ante hoc tempus ſoleant podagra laborare: ſiquidem ex Veneris uſu articuli facilè lęduntur, & labefiunt. Secundò, quia pueri adoleſcere, & debitum magnitudinis incrementum acquirere debent: cùmque per ſeminis effuſionem (etiam ſi moderata illa fuerit) deficiat quodammodò nutricatio, & ſubſtantia illa glutinoſa ſanguinis, quæ in nutrimentum partium, & pręſertim articulorum cedere debet, in locum effuſi ſeminis deferatur, proinde fit, ut articuli plus juſto labefactentur; quin etiam ex iterata ſeminis evacuatione, coguntur aſſumere alimentum non benè digeſtum, nec elaboratum, unde poſtmodùm major labefactio, & imbecillitas: Et quoniam in podagricis doloribus contrahendis non ſolùm exquiritur articulorum laxitas, & languor, ſed etiam quædam habitudo, & mala conſtitutio eorumdem, quam Paracelſus *Synoviam* appellavit, & Recentiores Medici fermento cuidam in ipſis oſſium internodiis, glanduliſque, hærenti adſcribunt, cujus ratione decumbentes in ipſos artus ſeroſi, & excrementitii humores in fermentationem adiguntur, uude poſtmodùm dolor acerbiſſimus, maximus robur, & ingens tumor in ipſis artubus excitatur, ſi alimentum in pueris ad eas partes delatum, ejuſcemodi imbecillitatem, malamque habitudinem, & Synoviam ex uſu venereorum talem imprimat, ut confluentes ex cruditatibus humores facilè ad fermenteſcendum promoveat, proculdubiò podagricos dolores excitabit: Qua ratione etiam fit, ut ex parentibus podagricis orti, nedum ob languorem earumdem partium articularium, propter malam ſeminis conformationem, verùm etiam ab ingenito fermento podagrico in articulis hærente, fiant illi etiam in ipſa pubertate podagræ obnoxii. Simile quid à gallica contagione artubus infertur, qua plerique ſolent in ipſa prima pubertatis ætate articulariis doloribus acerbiſſimè vexari, & exoſtoſes moleſtiſſimas pati.

Quamvis autem ex eodem Hippocrate, ut anteà notatum eſt, immodicus Veneris uſus ſit cunctis in quacumq; ætate nociturus, ſpecialiùs

liùs tamen ob ennaratas rationes pueris officiet; Sed neque ſolùm immoderatus, ſed qualiſcumque, ſemper ipſis valdè nocuus erit, tum ob carnium, nervorum, viſcerum, & oſſium teneritudinem, tum ob majorem, ex alimenti inopia per ſeminis evacuationem, nutritionis jacturam, & ſanguinis tunc temporis tenujoris diſpendium; tum etiam ob partium pudendarum ſeminis elaborationi deſtinatarum imbecillitatem, laxitatemque, quæ neque multum ſemen gignere, neque genitum in ſuis vaſculis continere poſſunt; unde in his non rarò fieri etiam ſolet, ut iteratis pollutionibus moleſtentur, & aliquando pro ſemine, ſanguis effundatur; quin & Tabes periculoſiſſima contingat, quam Dorſalem appellant.

Podagra itaque vel nulla ſit, vel rariſſima in pueris, antequam Venerem exercuerint, niſi hæreditaria contagione illam à parentibus contraxerint; ſiquidem Natura tunc temporis intenta nutricationi, & augmentationi partium, nil in oſſium intercapedines deponit, quod proficuum, ac ſalutare non ſit, & acidum illud fermentum, quod podagricas affectiones excitat, per ætatem iners, vel nullum eſt, immò humores omnes dulces; grati, & conſentanei partibus eſſe ſolent, nec tam facilè acorem contrahunt, niſi aliunde à potenti cauſa, ſive interna, ſive externa depraventur. Qui verò referuntur in ætate puerili articulorum doloribus cruciati, revera podagrici non fuerunt, ſed aliis generibus morborum affecti, ut anteà quoque animadverſum eſt.

APHORISMUS XXXI.

Dolores oculorum, meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut venæ ſectio, aut medicamentum epotum ſolvit.

QUo pacto dolores oculorum curare expediat, docet in hoc aphoriſmo Hippocrates, & quidem non uno remediorum genere, ſed vario, ac multiplici, pro varietate, & multiplicitate cauſarum illos inferentium.

Nomine autem dolorum, num ſimpliciter dolores intelligere voluerit ſine humoris affluxu, an etiam cum tumore, inflammatione, aut lippitudine oculorum, & præſertim tunicæ conjunctivæ, aut etiam palpebrarum, quæri hoc loco poteſt. Et quidem probabiliùs videtur dolores hìc fuiſſe recenſitos ab humoribus dependentes, tum quia dolor nullus fieri poteſt ſine cauſa valente ſolvere continuum, atque adeò materiali, & corporea; tum etiam, quià remedia, quæ hìc ab Hippocrate proponuntur ad curandos ejuſcemodi dolores, nonniſi cauſis materialibus videntur adverſari: qua enim ratione balneum, fomentum, venæ ſectio, aut medicamentum purgans in doloribus oculorum curandis convenire poſſent, niſi humores, dolores foventes, forent diſſolvendi, emolliendi, aut evacuandi. Itaque dolores erunt hìc intelligendi cum affluxu humorum, atque adeò progeniti à cauſis materialibus. Sive autem totum oculum in ſuo ambitu, ſive ſolam tunicam conjunctivam, ejuſque venulas, & arteriolas, ſive etiam palpebras ipſas confluxi humores afficiant, parum referet; ſiquidem ſemper eædem indicationes vigebunt,

gebunt, & eadem medicamentorum genera erunt in illis indicata.

Proponit autem primo loco Hippocrates *meri potionem*, ſi nimirùm dolor ſit inductus ab humoribus craſſis, viſcoſis, & tenaciter hęrentibus, præſertim in lymphicis, unde ſanguis etiam craſſior, & glutinoſior nequeat per anguſtas ocularium membranarum arteriolas, & venulas tam facilè permeare, ſed ibidem hæreat, & tumorem inferat cum dolore. Ab uſu autem vini meracioris, benè poteſt ſanguis ipſe attenuari, & à craſſamentis mucoſis repurgari, ſive per poros cutis, ſive per vias urinæ, ſive per alios ductus corporis, & commodè dolores etiam oculorum exinde poterunt levari: id quod nedum in his, ſed etiam in aliis conſimilibus ægritudinibus peropportunè factum exiſtimaverim in corporibus humidioribus, & excrementoſis, potiſſimùm ex mala chyloſi, propter ventriculi, aliorumque viſcerum naturalium defectum. Sed & *fomentum*, ac *balneum*, quod adiicitur, etiam ad vinum meracum referri poſſet, ut propterea quis non malè exiſtimaret fomentum, & balneum ex vino ſit oculis dolentibus profuturum. Verùm hæc generaliùs ſunt intelligenda.

Secundò *balneum*, quod nedum particulare iiſdem oculis malè affectis adhibitum, ſed etiam univerſale intelligi poteſt; etenim ſi particulare oculorum balneum intellexiſſet, minimè adjeciſſet fomentum; niſi tamen nomine balnei audiamus, quod humoroſum eſt, & nomine fomenti, quod eſt vaporoſum. Conferet autem balneum toti corpori adhibitum ad repurgandas ſuperfluitates è toto corpore provenientes; particulare verò oculis admotum ad diluendos, attenuandoſque humores ibidem hærentes, & ad laxandas poroſitates eorumdem, & præſertim tunicæ exterioris conjunctivæ. Poterit verò balneum tum naturale eſſe, tum artificiale: Naturale è thermis, & aquis mineralibus, ut eſt Puteolis: Artificiale verò ex herbis emollientibus, attenuantibus, & ocularиis dictis. In hunc quoque finem excogitatæ ſunt multæ aquæ, ophthalmicæ dictæ, à Quercetano, Hartmanno, Crollio, aliiſq; quibus ſæpiùs in die foti oculi, mirabiliter in viſus acie reficiuntur, ut apud eoſdem eſt legere: Attamen in doloribus hic memoratis Aquæ non ex acutis, & acribus, ſed ex lenientibus confici debent.

Tertiò *fomentum* adiicitur, quod in multis convenit cum balneo anteà recenſito. Verumtamen poteſt etiam fomentum, nedum ex aquis, & decoctis herbarum mollientium, atque humefacientium confici, ſed etiam ex rebus halitu, atque ſpiritu parari. Sic ex gummis, reſinis, & lacrymis plantarum pleraque fomenta concinnari poſſunt, præſertim ad abſumendas humidas, ſeroſaſque ſuperfluitates, in iis potiſſimùm, qui caput, & oculos habent humoribus ſcatentes, facilèque illacrymantes. Ita quoque pleriſque in uſu, & quidem ſalutari, eſt ſpiritus ſalis ammoniaci rectificatus, atque ex ſale ipſo ammoniaco, & tartaro, paratus, qui manè, & ſero ante cibum oculis halitu applicitus, & propè palpebras admotus, efficaciſſimè albugines, maculas, & humores quoſcumque conjunctivæ tunicæ inhærentes, diluit, & abſtergit, ſed & tanta inſuper eſt illius efficacia, ut penetrante ſua vi etiam interiores oculi tunicas, & humores repurget, & videndi aciem mirabiliter exacuat. Olfactus quoque viſui prodeſt,

cùm internares, & oculos communio maxima intercedat. Verùm de his ſatiùs in praxi dictum eſt.

Proponitur quartò *vena ſectio*, cùm ſcilicet oculi dolent ab impetente ſanguine, in corporibus plethoricis, aut ex ſuppreſſa ſanguinis evacuatione laborantibus; unde illius quantitatem minuere, aut plus juſto irruentem in oculos intercipere, aut hærentem promovere neceſſe eſt. Sed & fieri etiam poteſt, ut in oculis, ob anguſtiam arteriolarum, & venularum, ſanguinis circuitus aliquantiſper impediatur, nequeunte ſcilicet ſanguine non tam promptè oſcula venarum ſubire; quamobrem ad citandum ejuſdem motum, promovendam circulationem in illis, conferre poterit venæ ſectio, vel in brachiis, vel in pedibus: etenim diminuta quantitate, concitatoque motu, meliùs ſanguis per ejus partes circumibit, atque etiam magna ex parte attenuatus faciliùs per anguſtas oculorum venulas, in reliquas totius corporis diffundetur. Attamen in ejuſmodi ſanguinis diſtractione maximoperè cautus debebit eſſe Medicus, ne pluſquam natura ferat, aut res ipſa poſtulet, ſanguinem detrahat; ſiquidem larga illius evacuatio ſicuti cunctis partibus, totique corpori non leviter incommodat, ita, & multo magis viſui, & oculis obeſſe ſolet, ut cunctis eſt notum: cæterùm quod ſcribitur 7. *aphor.* 46. *dolores oculorum poſt meri potionem, & aqua calida balneum, venæ ſectione curari*, non omninò recipitur à Galeno, nec minùs à Cardano, eo quòd cum præſenti aphoriſmo non conſentiat, quapropter meritò reiicitur ab iiſdem.

Denique *medicamentum epotum* proponitur, quod planè purgans intelligendum, illudque commodè adhiberi poterit in doloribus oculorum ortis à cacochymia, & quotieſcumque corpus pravis humoribus refertum eſt; ſiquidem ex convenienti purgatione ſicuti vitioſi humores extrà corpus egeruntur, ita quoque oculorum dolores inde procedentes facillimè deſinunt. Cujus autem conditionis, & virtutis purgatorium iſtud medicamentum eſſe debeat, facilè quis determinabit, tum ab humorum peccantium multitudine, & pravitate, tum etiam à patientis conſtitutione, ætate, & corporis habitudine. Verumtamen in gratiam oculorum dolentium vitanda ſemper erunt ea, quæ acria ſunt, & partibus plus juſto infenſa, qualia ex colocynthide, & ſcammonio, cæteriſque ſimilibus, ſunt confecta, niſi fortè tam exactè fuerint à perita manu caſtigata, & correcta, ut omnem malitiam, & acritudinem exuerint. Quæ verò conficiuntur ex manna, violis, prunis, neque convenientia eſſe dicuntur, cùm iſta vix inteſtina diluant, & multoties in corruptionem tendentia majus damnum excitant, præſertim in iis, qui hypochondriorum affectionibus ſubiiciuntur.

APHORISMUS XXXII.

Balbi ab alvi profluvio maximè capiuntur.

UBi Leonicenus vertit ex græco Codice *Balbos*, Heurnius exponit *lingua titubantes*. Verùm in textu græco ſcribitur *Trauli*, qui propriè quales ſint, non ſine ratione controverti poteſt: etenim cùm ejuſmodi vitium linguę debeatur, & lingua tripliciter in loquela lædi ſoleat, idcircò cujuſmodi ſit vitium hoc in Trauloſi, breviter eſt examinandum.

Et

Et quidem nonnulli ſunt, qui unam dumtaxat ex alphabeti literis nequeunt rectè pronunciare. Alii, qui unam, vel alteram, aut plures, vel etiam ſyllabam integram in locutionibus prætermittunt: & alii, qui ita in ſingulis ſyllabis, & dictionibus balbutiunt, ut ſyllabas ipſas, & voces univerſas perpetim interrumpant, vel tranſiliant. Modò ſi ex linguæ mollitie, & muſculorum ejuſdem imbecillitate voluerit Hippocrates deducendum eſſe alvi profluvium, omnes ii trauli hoc loco intelligendi erunt, qui ex linguæ laxitate, nimiaque humectatione, in locutionibus deficiunt; unde & blęſi, & balbutientes, & hæſitantes in vocibus, & pronunciationibus verborum, poterunt commodè hìc exponi, ut & Galenus ipſe *in commentario* de pluribus ſpeciebus traulosis interpretatur; quamquam Cardanus Traulos ſolùm putet eſſe eos, qui voces per T, & per R proferre non poſſunt, pro Blęſitate, *Traulotim*, ſeu *Traulosim*, pro balbutie *Pſellotim*, & pro hæſitantia *Iſchnophoniam* exponat ex idiomate græco: quamobrem ſubdit in *Pſelloti* peccare eos, qui dictiones ex Ps proferre non poſſunt; in *Ancyloglossia*, qui linguam habent radici tenaciter hærentem, ut propterea in mediis dictionibus hærere cogantur; in *Mogilalia* denique illos, qui præ timore, aut ex vehementi ira titubant, ac impediuntur. At Heurnius triplici vitio ſolùm affici linguam in ſanis, ait, unde Trauli, qui aliquam literam pronunciare perfectè nequeunt: Pſelli, qui prætermittunt literam, vel ſyllabam: & Iſchnophoni, qui in continuata ſerie verborum ſyllabas non nectunt, & balbutiunt. Cęterùm ſunt adhuc, qui S nullatenùs proferunt, vel mutant in T, aut C, & R in L: ſed & Balbi, ut etiam advertit Cardanus, quædam proferre non poſſunt, aut aliter illa pronunciant ex impedito motu linguæ ad certas voces, ut in his, quibus frænulum, & ligamentum breve eſt, aut ex indebita ſectione contractum; Blæſi verò omnia vitiosè. Quin & lingua interdum longior quibuſdam eſt, & dentes exciderunt.

Quoniam verò omnia iſtiuſmodi vitia locutionum ex linguę laxitate, mollitie, atque imbecillitate provenire videntur, & multoties etiam ex ejuſdem corpulentia, & craſſitie, veluti bovina, & hæ non ſine humoribus laxantibus, ac plus juſto humefacientibus, vel tumefacientibus, puta pituitoſis, aut lymphicis, propterea fieri credendum, quamobrem compatiente Ventriculo eamdem laxitatem, cùm una, eademque tunica omnes iſtæ partes veſtiantur, facilè alvus in his laxetur, vel cùm fortaſſis aliqua alia de cauſa lubrica fit immodicè, ut per longum tempus profluat, concurrente pariter ea, quæ ex cerebro, glandulis, faucibus, & ventriculo ſuggeritur, feroſa colluvie. Hinc adverbium illud *maximè* non ſolùm refert promptam, & facilem in his alvi ſolutionem, ſed etiam longam, ac diuturnam, ſi fortaſsè Balbi ea, quacumque ex cauſa, corripiantur. Novi quemdam è genere Iſchnophonorum, qui adeò lubricam alvum habebat, ut pluries in die fæces egerere cogeretur, eaſq; liquidiſſimas: in eo autem id peculiariter notare erat, ut in mandendis cibis penitùs deficeret, quippe qui illos pene integros devoraret: hinc non abſre ſuſpicor iſtiuſmodi homines præter linguarum, & glandularum ſalivarium laxitatem, atq; humorum lymphicorum copiam etiam ex præpedito linguæ motu, & man-

& mandibularum in molitura ciborum defectu, alvum lubricam ſubire, eo quòd cibi non benè manſi, nec exactè confecti, aut diſſoluti, facillimè cruditates pariant, unde poſtmodùm alvi profluvia; quin & ſaliva ipſa, quæ ſuo ſale ſubacido plurimùm confert ad ciborum digeſtionem, in his præ nimia fluiditate nonnihil deficit à naturali ſua conditione: conſimiliter quoque malè affectos exiſtimare licèt ſuccos illos diſſolutioni ciborum in Ventriculo deſtinatos, ob mutuum glandularum conſenſum inter ſeſe; quamobrem facilè exinde accidunt in ipſis imperfectæ coctiones, atque adeò inteſtinorum laxitates, quæ ſemel deinde excitatæ, diutiùs poſteà perdurare ſolent, eodem fomite perſeverante, cum laxa fibrarum inteſtinalium textura. Cæterùm hęc non niſi contingunt his, qui à nativitate balbi ſunt, neutiquam verò, qui ex aliqua ægritudine tales fortaſsè evaſerunt, vel ex timore, aut ira, aut etiam ex ebrietate per aliquod ſolùm tempus balbutientes obſervantur. Sed & quoſdam in puerili ætate vitia locutionum contraxiſſe comperii ex malo uſu, quem ab aliis acceperunt, contracto in tenera illa ætate, cum quibus verſari conſueverant; quippe per id tempus facillimè incurrimus in defectus eorum, cum quibus conſuetudinem inimus. De Demoſthene, ſcribit Plutarchus *in ejus vita*, cum vitio linguæ laboraſſe, & voce, ut non mediocriter in dicendo turbaretur oratio, nec mens ejus intelligi poſſet; atque (ut ex Demetrio Phalereo ſubdit) ipſum adhuc jam ſenem linguæ hæſitantiam, conjectis in ore lapillis emendaſſe; vocem autem currendo, ſcandendo, inter pronunciandum exercuiſſe. Memini me aliquando puellum non diſſimiliter affectum, indicta inter pares in literario gymnaſio æmulatione, in recitandis lectionibus ſub certa pœna, moderaſſe. Quamobrem juvabit plurimùm in his induſtria, ac pecularis quędam exercitatio ad ejuſmodi vitia tollenda.

APHORISMUS XXXIII.

Qui acidum eructant, non valdè morbo laterali corripiuntur.

De ructu acido anteà meminimus, & quo pacto à nidoroſo differat: nunc qua ratione acidum eructantes non valdè morbo laterali corripiantur, breviter exponemus. Neque enim, quod communiter Interpretes cum Galeno commentantur, veritati conſentaneum exiſtimare eſt, acidos ructus fieri ex pituita ſua natura frigida ventriculum opplente, pleuritidem verò ex humoribus potiſſimùm biliofis: ſiquidem ructuoſi ſunt melancholici, & pleuritici plerumque fiunt ab hęrente craſſa, viſcoſaque pituita, aut etiam lympha in ductibus pulmonis, aut pleuræ; unde neque ructus perpetuò à pituitoſis, neque pleuritis omninò à bilioſis humoribus in cunctis corporibus ortum ducet.

Cùm itaque Hippocrates acidum ad lateralem morbum retulerit, certè comparatione inter ipſos inita ab una, eademque cauſa illos oriri tacitè exiſtimavit; & quidem jam ſatis apud accuratiores rei Medicæ profeſſores benè conſtitit, laterales dolores, immò & pleuritidem ipſam, ab acido figente exoriri: cùm enim acidum in humoribus præſertim ſanguine, & lympha exorbitaverit, in anguſtioribus vaſis, ubi ſanguinis motus, vel tardus, vel nullus fit,

ſit, illos cogit, ex quorum concretione inflammationes, tumores, & abſceſſus eveniunt, graviores, vel leviores, pro diverſitate partium, in quibus humores iſti in ſuo curſu prępediuntur, & quoadusque reſoluti, vel ſubacti, & ſive inſenſibiliter, ſive ſenſibiliter fuerint educti, eouſque tumor, & dolor perſeverabunt. Et quamvis acidum iſtud præternaturale, & exorbitans, ubique excitari poſſit, nihilominùs frequentiùs accidit ex vitiatis ſuccis ventriculi digeſtivis, aut etiam ex depravato ſucco pancreatico originem trahere ſolere, unde poſtmodùm chylus, ſanguis, lympha, liquor nervorum, & recrementa quæcumque corporis in ſuis ductibus, ac ſecerniculis vitiantur, & vitiata in cauſa ſunt, ut vel in ſeipſis hæreant, vel alios præterfluentes humores cogant, & coagulent, quemadmodùm aliàs adnotavimus.

Cùm igitur acidum iſtud per ductus corporis, ejuſque humores, minimè vagatur, ſed in flatus, halituſque vertitur, & per ructus diſcutitur, planè fit, ut neque laterales morbi, neque tumores, aut abſceſſus in partibus contingant; ſiquidem reſoluto acido, excuſſoque per flatus, ac ructus, humores, & viſcera ab illius maleficio præſervantur.

Quamvis autem ex acido ructu cujuſvis generis morbi, atque innumerabiles aliæ ęgritudines præcaveri poſſint, meminit tamen ſpeciatim hic Hippocrates lateralium morborum; ſiquidem ab acido detento potiſſimùm in ventriculo, & pancreate, proximiùs affici ſolent partes pectoris, tum externæ, ut ſunt muſculi, tum internæ, ut pleura, mediaſtinum, pulmo, diaphragma: quare excuſſo per ructus acido, detrimenta harum partium ſpiritalium, quæ exinde proximè corripi poſſent, præcaventur, ipſæque minimè doloribus, aliiſque ægritudinibus afficiuntur.

Eſt tamen advertendum, quòd ructus acidus hic ab Hippocrate memoratus, debet eſſe ex longo tempore perſeverans, atque iteratis vicibus recurrens, ut nimirùm totum quantum acidum in dies fortaſsè cumulari poteſt, quotidie pariter per ructus diſſipetur; Hac enim ratione fiet, ut nunquam humores reliqui à vaganti iſto acido, quod oberrans appellavit Helmontius, ſint vitium aliquod ſubituri, adeòque nec moram, nec coagulationem in pectore, aliiſque partibus contracturi.

Denique advertendum, quòd non dixit Hippocrates acidum eructantes nullatenùs morbo laterali corripi poſſe, ſed ſolùm *non valdè*, ſive (ut alii exponunt) *non admodùm*, neque tam facilè; etenim ſi fortaſsè adeò illud augeatur, & exaltetur, ut etiam cum ructibus humores inficiat, poterit quoque laterales dolores, alioſque morbos parere, quemadmodùm ſæpeſæpiùs evenit in hypochondriacis, in quibus ponticum, & auſterum quoque fieri ſolet. Itaque acidum eructantes non admodùm lateralibus morbis corripiuntur, licèt illis laborare quoque poſſint, quapropter Hippocrates de acido dumtaxat in ructibus, non autem de acido per humores diffuſo ſermonem hic habuit, quòd ſcilicet intra limites ventriculi concluſum illud ſit. Et licèt ructus expreſsè meminerit, tacitè tamen flatus omnes etiam vagantes, & per inteſtina erumpentes ad alvum comprehenſos voluit, cùm non minùs per ſuperiora, quàm per inferiora diſcuti poſ-

ſint: At verò, quia flatus per inferiora exhalantes non benè poterant dijudicari, cujus pravitatis naturam referrent, idcircò ſpeciatim ructus commemoravit, utpote qui malum ſaporis ſenſum in ore referentes, benè poterant internoſci, cujus qualitatis forent participes. Cæterùm tam ructus, quàm flatus pro cauſa materiali tenacem, craſſamque pituitam acido-auſteram recognoſcunt, modico ſale volatili, exiguaque bile refertam, quæ ſicuti fundo Ventriculi hærens ſæpiſſimè in ructus exolvitur, ita in Inteſtino Ileo, aut etiam Cæco erumpit in flatus; unde Simon Pauli *in ſuo quadripartito botanico*, non immeritò exiſtimavit Cæcum Inteſtinum receptaculum eſſe flatuum, neque ſine ratione tam amplum à Natura fuiſſe conſtructum, ut ſcilicet diſtentione, inflationeque minùs vexaretur.

APHORISMUS XXXIV.

Quicumque Calvi ſunt, iis magnæ varices non fiunt: quibus verò Calvis varices magnæ ſuperveniunt, ii rurſus capillati fiunt.

INſimulat Galenus in hoc Aphoriſmo mendacii Hippocratem, utpote qui calvos putet ſupervenientibus varicibus ſanabiles fieri poſſe, cùm aliunde calvitium paſſio exiſtimetur inſanabiles. Nec inſuper verum eſſe ſubdit, quòd magnæ varices calvis nunquam accidant. At ab ejuſmodi calumniis rectè vindicatur Hippocrates à Cardano, qui pluribus contendit calvos capillatos fieri poſſe ſupervenientibus potiſſimùm varicibus, quin & multa alia in medium adducit, ut Hippocratem adversùs Galeni accuſationes tueatur: quamquam Fuchſius in ſua verſione non calvos propriè, ſed qui capillorum defluvio laborant eundem exponat, inquit enim, φαλακροί, *græcam vocem hic, non qui calvi ſunt, ut cæteri Interpretes fecerunt, ſed qui capillorum defluvio laborant, convertimus, ut Hippocratem, aut alium, qui hujus aphoriſmi Authorfuit, à mendacio vindicaremus*, atque in ejus rei comprobationem affert authoritatem Philothei, qui calvos appellat, non eos, qui propriè ita nominantur, ſed qui ob malum aliquod, capillorum defluvium patiuntur, veluti propter alopeciam, aut ophiaſin; Unde iſtos exiſtimat magnis varicibus non affici, quòd vitioſi humores ad caput, & non ad crura ferantur; iis verò, qui capillorum defluvio laborant, ſi varices ſuccedant, capilli denuo naſcantur, quoniam vitioſi humores, qui anteà radices capillorum corruperant, ad crura transferuntur. Et ſanè cùm defluvium capillorum contingat à diffuſis per cutem, pravis humoribus vim habentibus erodendi, & radices capillorum corrumpendi; planè fit, ut vergentibus illis ad alias partes corporis, & potiſſimùm ad crura, vel tibias, cum tumefactione venarum, unde varices, facta tranſpoſitione prædictorum humorum acrium à capite ad femora, vel tibias, poterunt facillimè capilli renaſci; & contrà, quicumque calvi ſunt, & capillorum defluvium ex mala eorumdem humorum acrium diſpoſitione patiuntur, magnis varicibus non tam facilè corripientur, oppoſita proculdubiò de cauſa.

Hinc autem palàm fit, defluvium capillorum hìc ſumi à cauſis morboſis inductum, non verò ex mutatione naturali ætatum, potiſſimùm in ulti-

Digitized by Google

ultima ſenectute, in qua calvitium accidit, ob defectum potiùs materiei, ex qua capilli generantur: cùm enim per eam ætatem ob defectum alimenti partes omnes exareſcant, & cutis ſpecialiùs corrugetur, atque in ſuis porulis denſata, conſtrictaq; à cæteris partibus non parùm diſſocietur, propterea fit, cur capilli ſponte ſua decidant: id,quod potiſſimùm accidit in ſyncipite, ubi cutis nudo oſſi hæret; ſiquidem in aliis partibus ſubſtratum habet panniculum carnoſum, & adipem. Hac eadem de cauſa fit quamobrem pleræque mulieres in ultima ſenectute pilos in mento progignant, & ſupercilia cæteris prolixiora, quoniam ob defectum menſtruorum ſuperfluitates illæ, quæ in ſanguine cumulantur, ad eas partes deferuntur, & commutantur in pilos, & capillos. Cæterùm, quod ſpectat ad varices, ſuperiùs eſt latè examinatum.

APHORISMUS XXXV.

Aqua intercute laborantibus tuſſis ſuperveniens, malum.

PRo aqua intercute laborantibus intelligendi ſunt propriè hydropici cujuſcumque generis illi ſint, quemadmodùm manifeſtè deducitur ex textu græco. Neq; enim tuſſis mala ſolùm eſt, ſi Anaſarca laborantibus superveniat, ſed etiam Aſciticis, quemadmodùm deducitur ex eodem Hippocrate 2. *prædictionum*, ubi ſigna tradit bona, & mala in hydropicis, ex quibus præſagire quis rationabiliter poſſit de eorundem eventu ſalutari, vel lethali.

Rationem autem hujus dicti, quamvìs Galenus deducere conetur ab aquoſa humiditate tantùm adaucta, ut jam aſperam occupet arteriam, unde tuſſis; quia tamen exinde, non ſolùm malum, ſed lethale ſignum foret deducendum, cùm alioqui Hippocrates hìc non dixerit lethale, ſed dumtaxat malum; idcircò non ſine ratione Cardanus ridiculam eſſe, ait in hoc aphoriſmo Galeni expoſitionem. Malum itaque ſignum erit tuſſis ſuperveniens hydropicis, quoniam indicat aquam in illis adeò ſubcreviſſe, & pravam fuiſſe redditam, ut ſanguinem circulantem infecerit, ac pulmones in ſuo tranſitu vellicando, ad tuſſiendum extimulet, veluti ad expulſionem rei noxiæ. Accedit, quod in Aſciticis à ſuperabundanti aqua adeò tumefiunt, & opprimuntur viſcera ſub diaphragmate ſita, & potiſſimùm jecur ſub hypochondrio dextro diaphragmati alligatum, ut motum illius impediant, ac deorſum contrahant, unde poſtmodùm reſpiratio difficilis, & cum difficili reſpiratione tuſſis ſicca, & moleſta. Si prætereà in pulmone, & pectore hydrops factus ſit, partim ab hydatidibus, partim etiam à ſuperincumbente aqua, & ab oppleta pectoris cavitate, multò crebrior reſpiratio, & moleſtior tuſſis ſine ſputo fiet, quod certè peſſimum ſignum eſt. Denique ſi tuſſis, & reſpiratio adeò increſcant, ut æger nonniſi erecta cervice reſpirare poſſit, ab irruente in aſperam arteriam, & bronchia pulmonis, humore, proculdubiò nedum malum ſignum inde portenditur, ſed etiam brevi mors futura, ob imminentem ſuffocationem; ſub quo ſenſu præſens aphoriſmus videtur repetitus 7. *aphor.* 47. ubi ſcribitur: ***Aqua intercute laborans, ſi tuſſis corripiatur, deſperatus eſt.***

APHO-

APHORISMUS XXXVI.

Difficultatem urinæ vena ſecta juvat: ſecare verò interiores.

VErum non eſſe hunc Aphoriſmum, ſcribit Galenus *in commentario*, *niſi*, *&*, particulam conjunctivam, *aſſumpſerit*, *ita ut aphoriſmus talis fiat*: *difficultatem urinæ*, & *venę ſectio ſolvit* . Sed non video quid unquam particula iſta, *&*, ad expoſitionem hujus aphoriſmi conferre poſſit, cùm eam dumtaxat urinæ difficultatem, græcè dyſuriam, ſolvere poſſit, quæ ab inflammatione, & multitudine fit, ut ipſemet Galenus *in commentario* fatetur; Niſi præter venæ ſectionem alia quoque medicamenta inflammationem reſpicientia per particulam illam, *&*, conjunctivam, intelligere velimus, quaſi verò ſenſus ſit, non ſolùm medicamenta inflammationem temperantia, & diſſolventia, ſed etiam venæ ſectionem convenire in urinæ difficultate.

At verò, quia urinæ difficultas cum ardore, & dolore conjungitur, planè dicendum videtur, etiam ab ipſa mala urinæ conditione dyſuriam evenire poſſe. Et quidem, quandocumque cum urinis ſalia acria commiſcentur, quæ in tranſitu per ſphincterem muſculum, & urethram, vellicant, & compungunt partes illius ſenſitivas, planè fieri poteſt, ut citrà quamcumq; inflammationem, ardor quoque in urinæ exitu percipiatur. Qua ratione fit, ut ægritudo iſta ſæpeſæpiùs obſervetur in ſenibus, in quibus humores omnes, & præſertim lymphici, ac ſanguinis ſerum, acorem ſummum contraxerunt, & nedum urinæ difficultati, ſed & conſimilibus aliis ægritudinibus ab acido provenientibus, illos obnoxios reddunt. Accidit præterea non raro dyſuria ex ulcere contracto in iiſdem partibus, quemadmodùm experimur in infectis gallica contagione: etenim pertranſiens urina, ſua mordacitate partem ulceratam compungendo, ardorem, & dolorem in ipſa mictione ingentem excitat.

Quamquam autem venæ ſectio hic ab Hippocrate commendata locum habere poſſit in inflammationibus partium mictui deſtinatarum, non tamen in cæteris aliis commendabilis videtur, niſi dumtaxat ad deplendam ſeri ſanguinei multitudinem. Cæterùm, cùm ſerum iſtud acore plerumque inficiatur, qui nulla ratione poteſt per venæ ſectionem temperari, proinde fit, ut nemo ampliùs in praxi audeat in ejuſmodi ægritudinibus ſanguinem mittere. Sed neque ſolùm apud Recentiores rei Medicæ profeſſores, verùm etiam apud Vetuſtiores Medicos mittendi ſanguinis uſus in urinæ vitiis exolevit, & qui illam tentare auſi ſunt, in pejora mala ægrotos deduxere. Qua etiam ratione putaverim, quamobrem Cardanus hunc aphoriſmum exponendum omiſerit, immò neque inter aphoriſmos ſententiam iſtam repoſuerit, fortaſsè quia exiſtimavit, neque rationi, neque experimento illam eſſe congruentem, adeòque non ab Hippocrate, ſed ab aliis adjectam fuiſſe, quemadmodùm Galenus ipſe ſuſpicatur, ob adjunctas dictiones, *ſecare verò interiores*: utpote Hippocraticis dogmatibus non conſentientes.

Poſtremò additur *ſecare oportere interiores*, ideſt venas; quæ Antiquis credebantur majorem conſenſum cum partibus urinariis retinere, ut nimirùm exinde promptiùs,

& pro-

& proximiùs è partibus inflammatis affluxus humor derivaretur. Verùm hæc poſt detectam ſanguinis circulationem ſponte ſua evanuere.

APHORISMUS XXXVII.

Angina correpto, ſi tumor fiat in collo, bonum; foras enim morbus deducitur.

QUod aliàs dixerat de Eryſipelate, immò etiam de cæteris aliis inflammationibus, nunc repetit ſpeciatim de Angina, in qua ſi tumor ad partes externas, & ad collum vergat, bonum dicitur, adjecta cauſa, & ratione, quia foras morbus deducitur. Erit tamen advertendum, ut alibi quoque adnotavimus, tunc bonum ſignum eſſe, tumorem in collo apparentem, cùm affluxus humor Anginam faciens partes internas gutturis, & faucium deſeruerit; ſecus verò ſi adhuc eaſdem occupet. Cùmque hoc notum ſit etiam ex ſuperiùs traditis, non eſt, ut hìc longiùs immoremur.

APHORISMUS XXXVIII.

Cancros occultos habentes melius eſt non curare, curati enim citò pereunt: non curati verò longius tempus perdurant.

QUid pro occultis cancris intelligere voluerit Hippocrates in hoc textu, dubitat primùm *in commentario* Galenus; mox verò tum de cancris in profundo corporis, & in intimioribus partibus enatis, tum de nondum apertis, non improbabiliter exponit, & quidem in utriſque ratio eadem æquè militat. Sed tamen veriſimilior ſemper credita eſt illorum expoſitio, qui de cancris nondum apertis, aut ulceratis, quos Carcinomata Græci vocant, ſententiam hanc interpretantur; ſiquidem Cancri in reconditis partibus corporis geniti, utpote intractabiles, nullatenùs ſubiici poſſunt curationi per medicamenta localia, quæ ab occultis ad patentes illos deducant.

Sunt autem Cancri de genere tumorum malignam conditionem humorum redolentium, quales Veteribus putabantur atrabilarii, ſive maligni, erodentes, & veneno aquę ſtygiæ valdè conſimiles. Dicuntur Cancri, vel ob ſimilitudinem, quam referunt in ſui expanſione cum cancris, vel quia partes, quas invadunt, inæqualiter depaſcuntur, & multoties increſcunt, aliquando etiam decreſcunt inſtar cancrorum. Et quoniam ob malignam, & cacoethicam naturam difficillimè ſuppurantur, etiamſi omnis induſtria adhibeatur, neque tam facilè reſcindi poſſunt ſine ingenti ſanguinis effuſione, & periculoſa circumjacentium partium laceratione, propterea fit, ut à Chirurgis inſanabiles reputentur: adeòque nullo cujuſvis generis medicamento illos tractare audeant: quod & Ovidius 2. *de Ponto* innuit:

Vulneris id genus eſt, quod cùm ſanabile non ſit,
Non contrectari tutius eſſe puto.

Conſiderata itaque peſſima illorum conditione, inquit in hoc textu Hippocrates, meliùs eſſe illos non curare, ideſt medicamentis localibus, aut ad ſuppurationem, aut ad reſolutionem ducentibus tractare; nam ſi contingat illos aperiri, & ulcerari, citò ad mortem perducunt, cum ex ambiente aere, virulentus ille humor magis acuatur,

vires,

vires, & ſpiritus perpetim diſſipentur, ob continuam ſanguinis effuſionem, & reliqui humores, immò etiam partes ſolidæ circumjacentes graviùs afficiantur, eoque magis ſi cancri reconditas corporis partes occupaverint. Et quamvis ab Aetio, & Paulo Ægineta methodus proponatur ſalubriter curandi cancros, & multa medicamentorum genera in eundem finem conferentia referantur; nihilominùs illa aliquando in praxim deducta vana, & inefficacia evaſcere, ut proinde nemo ampliùs in praxi audeat medicamenta in illorum curationem adminiſtrare, niſi ſolùm, quæ univerſale vitium humorum corrigere, & temperare valeant.

Præter difficultatem curationis procedentem à cauſa humorali acido-acri, & maligna, adiicienda quoque eſt partium affectarum in cancris laxa habitudo, quæ deinde dureſcit: ſiquidem cancri plerumque fiunt in partibus glandulofis, quæ cùm ſuaptè natura debiles ſint, & facilè malorum ſuccorum ſuſceptivæ, propterea difficiliorem ſemper reddunt curationem. Fuere tamen, qui uſu cauſticorum medicamentorum, & excedentium, præſertim olei vitrioli, aliuſve, ex integro univerſum tumorem extirpare conati ſunt, ſed non ſemper felici ſucceſſu; etenim niſi omninò carcinoma eradicetur, inutilis evadet opera extractionis. Accedit, quòd multoties ex reſectione vaſorum tanta ſanguinis effuſio facta eſt, ut omninò exanimati patientes paulò poſt interierint.

Atque hinc denique concluditur in textu, non curatos in longius tempus perdurare, cùm Natura faciliùs ſemper toleret cancrum non ulceratum, quam ulceratum. Obſervatum namque eſt in praxi plures carcinomate affectos ad plurimos annos vixiſſe, & alios uſque ad extremam ſenectutem fuiſſe perductos, ſervata tamen convenienti diæta, & aſſumptis per intervalla medicamentis ſanguinis acritatem retundentibus, qualia ſunt, quæ ex cancris fluviatilibus, ex viperis, cornu cervi, decoctis chinæ, aliiſque ſimilibus conficiuntur, de quibus in praxi.

APHORISMUS XXXIX.

Convulſio fit vel ex repletione, vel inanitione: ita verò & ſingultus.

CAuſas convulſionis memorat in hoc Aphoriſmo Hippocrates, illaſque ait duas eſſe in univerſum, Inanitionem ſcilicet, & Repletionem: cùm enim convulſio ſit retractio nervorum, & muſculorum ad propria capita, & tum inanitio, tum repletio poſſint nervos, fibraſq; nervorum ita afficere, ut involuntariè retrahantur, convellanturque, eo prorſus modo, quo fides, cæteræque partes membranaceæ, ac fibroſæ, aut plus juſto arefactæ, aut pluſquam ratio poſtulat humoribus tumefactæ contrahuntur, propterea fit, ut pari ratione nervi, nervorumque fibræ à conſimilibus cauſis convellantur, quemadmodùm Galenus ipſe latè proſequitur *in commentario hujus aphoriſmi*.

Verùm quidquid ſit de cauſa replente, certum eſt inanitionem talem, ac tantam in nervis impoſſibilem eſſe, quæ videtur omninò excitari non poſſe: nam quæ Galenus affert de chordis, & coriis arefactis ad ignem, vel ad ſolem æſtivum, licèt vera forent (quæ tamen puerilia exiſti-

exiſtimat Martianus) non tamen congruenter aptari poſſunt nervis,& muſculis intra corpus poſitis, cùm nunquam iſti adeò poſſint arefieri, & exſiccari, ut omni prorſus humiditate priventur, ſicuti contingit corio ad ignem exſiccato: ſi unquam inſuper id humano corpori viventi poſſit accidere, proculdubiò in his, qui hectica febre, tabeque conſumpti ſunt, idipſum liceret experiri: atqui nemo iſtorum unquam convulſionibus corripi viſus eſt, etſi plerique pellem dumtaxat ſuperductam oſſibus haberent: cauſam igitur iſtam ex inanitione petitam rationi, & experimento conſentaneam nemo planè exiſtimabit. Convulſio inſuper nervorum compunctionem, aut cæſuram momento ferè temporis conſequens, nec ad inanitionem, nec ad repletionem referri poteſt, ſed aliam omninò diverſam exigit.

Crediderim eapropter cauſam hanc inanientem, non ex ratione inanitionis, & arefactionis convulſionem excitare, ſed ex acritate, ac moleſta quadam vellicatione, nervis, & muſculis plurimùm infenſa, proficiſci; niſi enim nervi, & muſculi in inanitionibus à re quapiam proritentur, & compungantur, nullatenùs poterunt convulſionem ſubire: qua etiam ratione expoſuimus *V. aphoriſmorum textu primo*, convulſionem ab uſu ellebori, aliuſve ſimilis acrioris medicamenti excitatam; ſiquidem cùm elleborum immodicè evacuando humores extenuat, ac perturbat, ſimul unà per acritatem nervos, & muſculos, illorumq; fibras proritat, & compungit, unde ipſi inæqualiter concitantur, & convelluntur. In quam eamdem rem Galenus quoq; *in comm. iſtius aphoriſmi* proponens cauſas ſingultus, qui ſpecies dicitur convulſionis, affert exemplum piperis ex vino ſumpti, quod ſua acritate potenter ſingultum promovet, motum ſcilicet ventriculi ſubverſivum, quo ſe ipſum ab illa moleſtia liberet.

Neque ſolùm cauſa inaniens, ſed etiam replens, convulſionem nullam affert, niſi præter repletionem acrem, & moleſtantem aliquam conditionem conjunctam præſeferat: nam membra paralyſi affecta à cauſis replentibus humidis, & pituitoſis, nullatenùs convulſioni ſubiiciuntur, ſed potiùs à copia humorum plus juſto diſtenſa, & reſoluta, omnem motum, & ſenſum amittunt: neque verò nervi in paralyſi aliter afficiuntur, quàm ut in convulſione; etenim fibræ, & tunicæ nervorum in utriſque æquabiliter offenduntur, ea ſolùm differentia, quòd in paralyſi cauſa ſit opplens, & hebetans ſenſum, in vonvulſione verò pungens, & irritans. Atque hinc fit quamobrem hyſtericis paſſionibus laborantes non rarò unà ſimul vexari ſoleant convulſionibus, & motibus convulſivis, itemque catalepſi, & paralyſi membrorum, à materia nimirùm ſimul contorquente fibras, & ſenſum partis hebetante. Hinc falſum, quod hucuſque nonnullis creditum in convulſione membranas nervorum, in paralyſi verò cavum eorundem oppleri, & tumefieri, ſiquidem in paralyſi non raro amittitur ſenſus ſuperſtite motu; ſenſus autem in membranis nervorum fit: & membra paralyſi affecta reſoluta obſervantur, ac plus juſto diſtenta, & flaccida, ut per fibras nullimodè flecti, aut commoveri poſſint; in quarum vitium etiam fibræ muſculorum coafficiuntur, ut aliàs dictum.

Quod dictum eſt de convulſione, facili negotio ſingultui aptari poteſt, cùm ſingultus ſit quædam pecu-

peculiaris ventriculi convulſio conantis expellere ea, quæ intimas illius partes infeſtant: atque in hoc differt ſingultus à vomitu; in vomitu enim humores moleſtantes, cavum ventriculi occupando, facillimè evacuationi ſubiiciuntur, idcircò ventriculus motu ſubverſivo illos expellit, & ab irritamento ſe vindicat; at verò in ſingultu conatus omnis eſt irritus, quia humores infeſtantes penitiores illius partes occupant. Non ſemel autem expertum eſt deſiiſſe ſingultum citrà quamcumque evacuationem, aſſumptis medicamentis oleoſis, acritatem illorum humorum retundentibus, vel fibras ventriculi laxantibus.

APHORISMUS XL.

Quibus dolor circà hypochondrium fit abſque inflammatione, iis febris ſuperveniens morbum ſolvit.

DOlores in hypochondriis excitati, varii eſſe poſſunt. Aliquando enim fiunt cum ſenſu ponderis à materia quadam obſtruente, & ſua corpulentia premente, & gravante partes præſertim glanduloſas in hypochondriis ſitas. Aliquando fiunt à flatibus cum ſenſu inflationis, unde partes ipſæ plus juſto diſtentæ tumeſcunt, & attolluntur, adeòque dolent. Nonnunquam à detentis fæcibus una ſimul commiſtis cum craſſis, tenacibuſque ſuccis, ut non rarò evenit in inteſtino Colo, quòd cùm à dextra in ſiniſtram ventris partem porrigatur ſub utroque hypochondrio, non rarò etiam cum hypochondriacis doloribus confunditur, eo quod zonæ inſtar jecur, lienem, renes, & lumbos circumafficiat. Sed & interdum quoque dolor excitatur à malè affecto pancreate, à glandulis lumbaribus, à tumoribus progenitis in parte cava jecoris, aut lienis, unde etiam difficultas reſpirandi, motus impotentia, murmur ventris, ructus, flatus, aliaque conſimilia ſymptomata exoriri ſolent. Denique contingunt dolores ab inflammationibus, aut abſceſſibus in iiſdem partibus progenitis ab humoribus præſertim acribus, acidis, lymphicis, aut bilioſis dictis, qui præter dolorem febrim quoque continuam, & acutam excitant.

Hos omnes ergo, alioſve ſimiles hypochondriorum dolores conſiderans in hoc aphoriſmo Hippocrates, illos inquit ſalubriter finiri ſuperveniente febre; ſed neque ſolùm dolores ipſos veluti effectus, ſed & morbum qualemcumque, unde dolores ipſi proficiſcuntur, à ſuſcitata febre terminari. Dixit autem dolores hypochondriorum, hoc eſt partium illarum, quæ ſub chondriis, ſeu cartilaginibus, coſtas ſpurias obducentibus, ſitæ ſunt, quemadmodùm in dextra parte lobus eſt jecoris cum adjuncto illius ligamento, in altera parte lien: excipiuntur autem ſtomachus, ventriculi fundum, pylorus, inteſtina gracilia, quæ inter utrumque hypochondrium ſita ſunt, & medium regionis epigaſtricæ occupant; ſiquidem partes iſtæ dolentes, à ſuperveniente febre minimè liberarentur, ſed magis, magiſque moleſtatæ, exitium brevi futurum ex febre portenderent, quemadmodùm ex aliis tum Hippocratis, tum Galeni locis, clariſſimè deducitur, & pluribus experimentis paſſim in praxi comprobatum eſt, quippe non dolent niſi à cauſis vehementibus, & cùm ſint partes maximo ſenſu præditæ, ſemper ac febrim comitem habent, in mortem

deſi-

deſinunt. Contrà verò dolores in hypochondriis excitati, quia plerumque fiunt ab humoribus crudis, craſſis, glutinoſis, & flatulentis, facillimè beneficio ſupervenientis febris diſcutiuntur, & reſolvuntur, cùm febris vim habeat attenuandi, reſolvendi, & ejuſmodi craſſos ſuccos concoquendi, facta deinde per vias urinarias, vel etiam per alvum, depoſitione.

Excipit autem Hippocrates dolores ab inflammatione dependentes: tunc enim, quia cauſa doloris non eſt lentus, & craſſus humor, aut concluſus flatus, ſed ſanguis vel acer, vel acidus reſtagnans in ipſo jecore, vel liene, neutiquam à febri ſubigetur, ſed potiùs exacerbabitur, & exacuetur; unde ſicuti in priori caſu febris remedium eſt, ita in poſteriori ſignum erit peſſimi morbi, & exitus calamitoſi, veluti deſignans cauſam malam difficulter ſuperabilem, & partes affectas penitiùs eſſe in ſuis operationibus invaſas. Qua planè ratione fit, cur Hippocrates appoſuerit adverbium illud *circa*: nam inflammatio ſemper intimiores, & præſtantiores partes occupabit; ſimplex verò dolor ſuperficiarias tantùm, nec adeò naturæ operibus neceſſarias. Hinc autem idem Hippocrates ſcripſit 2. *pror retbic.* febres ex hypochondriorum doloribus malignas eſſe, veluti ab inflammatione, vel phlogoſi dependentes.

Denique adjectum eſt, non ſolùm dolorem, ſed etiam morbum ſubinde ſolvi: nam cùm dolor in hypochondriis, ſit ſymptoma conſequens vel morbum, vel cauſam morbi, putà obſtructionem, tumorem, vel flatus, humoreſque craſſos inflantes, & diſtendentes, profectò nedum per febrim dolor ipſe deſinet, ſed etiam morbus, vel cauſa morbi dolorem excitans. Et licèt dolor nullus fiat ſine cauſa aliqua continuum ſolvente, quia nihilominùs Hippocrates non definivit in hoc aphoriſmo naturam, ſeu ſpeciem doloris, poterit benè explicari de quocumque dolore, etiam gravante, inflante, vel diſtendente, qui cùm fiat ab humoribus lentis, vel etiam à flatibus, facillimè poterunt à ſuperveniente febre diſſipari, diſcuti, & reſolvi.

Pro coronide tandem deducere licebit ex hoc aphoriſmo, non ſemper febrim nocuam eſſe, ſed ſæpeſæpiùs ſalutarem, quemadmodùm non hìc ſolùm, ſed alibi pluries idem Hippocrates eſt teſtatus.

APHORISMUS XLI.

Quibuſcumque ſuppuratio in corpore exiſtens non innoteſcit, iis ob craſſitudinem puris, aut loci, non innoteſcit.

Cum anteà dictum ſit dolores in intimis partibus corporis excitatos, non raròab inflammationibus exoriri, & inflammationes in ſuppurationem deduci, adiicit in hoc aphoriſmo Hippocrates, quibus de cauſis illa non innoteſcat, aitque vel ob craſſitudinem puris, vel ob profunditatem loci non apparere, aut viſu, vel tactu non percipi.

Et quidem primò neceſſe eſt, factam multò anteà fuiſſe ſuppurationem à ſanguine alicubi concreto, unde præceſſerint febres, dolores, inquietudines, aliaque ſymptomata ſuppurationem comitantia: cumque poſt ſuppurationem iſta ſoleant plurimum remitti, documento ejuſdem Hippocratis 2. *aphor.* dicentis: *dum pus conficitur dolores, & febres*

febres accidunt magis, quàm jam confecto; propterea ab indicio confecti puris, & deſinentium ſymptomatum, ſi illud aliunde non innoteſcat, alterum ex duobus intercedere, craſſitudinem videlicet puris, aut loci profunditatem. Uſus eſt autem Hippocrates voce *non innoteſcere*, quæ idem omninò ſignificat, ac non conſpicuum fieri, non apparere, neque manifeſta indicia de ſe prodere, ſive fluctuatione, ſive tumefactione, ſive novo dolore, ac febre, ſive exitu per vias urinæ, per alvum, alioſve ductus corporis, itaut omninò intra corpus deliteſcens nullum manifeſtum indicium præbeat, quo poſſit prudens Medicus in illius cognitionem perduci. Sed tamen non inde quis exiſtimabit, taliter affectum, ac patientem benè ſe habere, nullaque ægritudine moleſtari, nam cùm pus genitum, & alicubi collectum, ſit de genere eorum, quæ præter naturam ſunt, fieri nulla ratione poterit, quin operationes aliquæ læſæ ſenſibiliter non ſint, unde probabiliter ſuſpicari queat à contento pure, alicubi deliteſcente, fore operationes aliquas, ſaltem naturales, ab ipſo reſtagnante vitiatas, cum ſenſu ſaltem ponderis, cum laſſitudine, cum motus difficultate, cum mala nutricatione, cum febri aliqua puſilla, cum inquietudine, cum vigilia, aliiſque ſymptomatibus, magis, minuſve ægrotantem moleſtantibus, prout pars affecta nobilior, vel ignobilior fuerit. Atque hac ratione multoties viſum, factas ſuppurationes in glandulis, & partibus glanduloſis, diù patientem malè affectum detinuiſſe, & poſt aliquot horas à paſtu levi febricula vexaſſe, tum anxietudine, moleſtia, motus impotentia, ſine evidenti aliqua cauſa, & tandem facta irruptione pus prodiiſſe per alvum, aut per vias urinæ; unde licèt patiens ipſe malè ſe haberet, non tamen certa indicia patebant peractæ ſuppurationis.

Verùm quamvis difficillimum plane ſit de facta ſuppuratione certum judicium proferre, poterit nihilominùs ſagax Medicus ex prægreſſis cauſis, atque ex præcedenti morbo non improbabiliter conjectari peractam alicubi illam eſſe: ſi nimirùm ex caſu, contuſione, vulnere quis ægrotaverit, itemque ex præcedenti dolore ſaltem gravante, potiſſimùm in partibus imi ventris, itemque ex nauſea, vomendi ſtimulo, pavoribus nocturnis, pulſu inæquali, decubitu in aliquam partem corporis moleſto, laſſitudine, inquietudine, motus impotentia, aliiſque per aliquod tempus fuerit ille affectus, mox veluti repentè gravi febre, & acuta corripiatur, quæ ſine ulla intermiſſione, & cum repetentibus rigoribus, aut horripilationibus, ad tres, quatuorve dies uniformis obſervetur; deinde ſubitò miteſcere, & remitti videatur adjuncto levi ſudore, vel urina craſſiori, ob quam ita in meliùs abire videatur, ut ſe à febre immunem omninò exiſtimet, procedente verò tempore ſenſim, ſtatutis quibuſdam horis, febricula moleſtetur, & cùm appetendo, & concoquendo benè ſe habere videatur, nihilum tamen proficit; planè ſuſpicari licebit, ex cauſis ſuperiùs memoratis, abſceſſum, aut inflammationem alicubi factam eſſe, mox ex ſuperveniente febre acuta, & vehementi, promotam fuiſſe ſuppurationem, qua peracta, remiſſa fuiſſe ſymptomata, aut etiam inconſpicua evaſiſſe, ſed non omninò deleta, patientem detinere morboſum, aut

valetu-

valetudinarium; quamobrem, ſi adhibitis medicamentis diſſolventibus, & puri confecto exitum parantibus, aliqua expurgatio deinde purulenta ſubſequatur, certum indicium prodibit latentem ſuppurationem patentem jam evaſiſſe.

Quòd autem ſuppuratio in corpore exiſtens delitefcat, & certa ſui indicia non proferat, idque ex memoratis duabus in hoc aphoriſmo cauſis haberi poſſit, clarius eſt, quàm ut longa hic oratione explicari egeat. Siquidem puris craſſitudo multoties in cauſa eſt, ut alicubi reſtagnans neque ingentem moleſtiam pariat, neque exitum ſibi paret; quoniam propter craſſitiem circumjacentes partes minimè vellicantur, quæ propterea non proritatæ nullatenùs illius evacuationem moliuntur: id quod (ut anteà eſt animadverſum) ſæpeſæpiùs accidit in partibus glandulofis: Nec præterea purulenta materia tenax, & craſſa vehementem in partibus excitat fermentationem, unde diù ibidem ſubſiſtere poteſt, quemadmodùm experimur in Atheromate, Steatomate, & Meliceride, in quibus propter humoris contenti craſſitiem, & viſcoſitatem partes affectæ in longiſſimum tempus ſufferunt tumefactiones, & gravamina. Partes etiam reconditæ, profundæque corporis, itemque craſſæ, obeſſæ, glandulofæ, veluti ſenſus expertes, in diuturnum tempus ſolent collectam purulentam materiam citrà grave incommodum ſuſtinere, & abſque ullo periculo putrefactionis, aut corruptionis; quia putrefactio, & corruptio non fit ſine fermentatione, & fermentatio non ſine inteſtino motu partium tenujum, & mobilium: cùmque pus craſſum ſit, atque adeò ineptum motioni, & partes affectæ exangues, nullo, vel modico ſenſu præditæ, fit proinde, ut diutiſſimè ſuppurationes iſtæ delitefcant, & eouſque innoxiæ perſeverent, quo uſque promoto in illis motu, vel novus morbus inſequatur, vel aditum ſibi faciat pus attenuatum. Cæterùm peritiores Chirurgi ſolent de internis iſtiuſmodi ſuppurationibus partium profundarum certum fermè judicium proferre à fluctuante per tactum utrimque initum materia, ſi nimirùm hinc inde prementibus digitis, quod ſubeſt, loco moveri percipiatur, & cutis externa à ſuo naturali colore, & calore permutata videatur.

Omittendum denique non eſt, de iis ſuppuratis locutum eſſe hoc loco Hippocratem, qui in imo ventre potiſſimùm ſuppurationem patiuntur, ſecùs verò de ſuppuratis in pulmone, aut pectore, quorum alibi ſigna cum eodem Hippocrate tradidimus, *in commentariis ſuper quintum librum Aphoriſmorum*.

APHORISMUS XLII.

Morbo Regio laborantibus ſi fiat Hepar durum, malum.

MOrbus Regius quinam ſit, & à quibus cauſis progigni ſoleat, & quemnam exitum febrientibus contingens portendat, alibi eſt à nobis examinatum: nunc ſolùm pro expoſitione iſtius aphoriſmi, dicimus illum hìc dumtaxat ab Hippocrate conſiderari, qui ab inflammatione vel ſimplici, vel mixta jecoris contingit: nam cùm felleus humor nequit in ſua cyſti colligi, propter tumorem, aut inflammationem jecoris, planè per univerſum corpus diffunditur, & ſanguinem inficiens, non ſine febri evenit;

hinc duplici de cauſa malus ille erit, tum quia infectus ſubinde ſanguis, cunctas corporis partes inevitabiliter contaminat, & operationes ejuſdem principales lædit, præſertim reſpirationem, & pulſum, cùm Icterus nunquam fiat in febribus ſine fermento ſanguinis corruptivo; tum etiam, quia à jecoris inflammatione, vel tumore provenit, & ejuſmodi mala in illo ſemper gravia ſunt. Niſi etiam interpretari velimus Hippocratem de tumore, & duritie jecoris conſequente, non autem antecedente, vel comitante Icterum. Siquidem morbo regio laborantibus ſi jecur obdureſcat, indicio erit tantam in jecore humoris non repurgati collectionem factam fuiſſe, ut exinde illud remaneat obduratum; vel etiam felleum humorem in cyſti recollectum ex conditione acri tranſitum feciſſe in acidam, malignam, obſtruentem, figentem, obdurantemque ſubſtantiam jecinoris, ut proinde non ſolùm ex ipſa tumefactione, & duritie, ſed etiam ex obſtructione, & maligna conditione fellei humoris jecur obduruiſſe, ut in poſterum nullus ſit repurgandæ bili locus, ſed univerſa ſit per ſanguinem, & habitum corporis diffundenda; quamobrem ex multis capitibus malum ægrotanti portendatur.

APHORISMUS XLIII.

Qicumque lienoſi à difficultate inteſtinorum capiuntur: iis ſupervenientem longam difficultatem inteſtinorum, aqua intercus, aut lævitas inteſtinorum excipit, & moriuntur.

Seriem quorumdam morborum lienoſis contingentium, proponit in hoc aphoriſmo Hippocrates, cum prognoſi exinde lethali. Inquit enim lienoſos dyſenteria, & quidem diuturniori correptos, facilè in Hydropem, aut Lienteriam delabi, ac tandem mori.

Pro lienoſis autem non intelligit quoſcumque liene laborantes, ſed eos ſolùm, qui diuturna lienis ægritudine laborarunt, cum tumore, obſtructione, & duritie manifeſta in ſiniſtro hypochondrio: tales enim nedum acido, & melancholico humore ſuperabundant, ſed etiam feroſitatibus gravantur ferè per totum corpus diſperſis; ſiquidem & ſanguis univerſus in his malus eſt, & totus habitus corporis fœdus, & decolor, nonniſi ab acida ejuſdem humoris conditione, & à copia aquoſæ ſuperfluitatis, quæ cùm non benè repurgetur, nec in renes deferatur, omnia viſcera naturalia, totumque corpus inficit, & conſpurcat. Hinc obſervant Anatomici carere renibus animalia illa, quæ ſplene ſunt orbata, & nos paſſim in praxi experimur ſpleneticos ex obſtructione, aut tumore parùm mingere, & urinam proferre decolorem, tenuem, & veluti percolatam.

Quoties igitur lienoſi tanta excrementorum multitudine ſuperabundant, ut irruptione per meſenterium, & ramos meſentericos ſimul, & ſplenicos in alvum facta, dyſenteriam incurrant, præſertim longiorem, fore planè, ut labefactatis plus juſto viſceribus imi ventris, propter diuturnam excretionem cruentam ſimul, & doloroſam inteſtinorum, aqua intercus, ſeu hydrops, aut lienteria ſubſequatur cum interitu inevitabiliter ſucceſſuro. Neque enim mirum videri poterit, quòd poſt diuturnam dyſenteriam levitas inteſtinorum, aut hydrops ſubſequatur: nam cùm lienoſi, ex nuper

tradi-

traditis, acidis humoribus, & ſeroſis ſuperfluitatibus abundent, proculdubiò iſta cumulatiora fient in lienoſis poſt inteſtinorum difficultatem, tum quia vires ſunt magis infractæ, partim ex dolore, & aſſiduo egerendi conatu, partim quoque ex ſanguinis egeſtione; tum etiam, quia fermentum ſtomachi digeſtivum vel dilutius omninò fit, vel aciditate infenſius, unde chyloſes peſſimæ, adeòque & ſanguis, qui ab his reſtaurari deberet; ut propterea tandem dyſenteriam excipiat lienteria, ſi acidæ iſtiuſmodi aquoſæ ſuperfluitates petant ventriculum, & Inteſtina gracilia; vel hydrops, ſi per totum corpus diſpergantur, aut in abdominis cavum deducantur: superveniens autem alterutra ex his affectionibus, mortem inevitabiliter afferet, cùm ægrotantem invadat diuturna ægritudine malè affectum, & doloroſis evacuationibus conflictatum, adeòque viribus imbecillem: qua ſanè ratione fiet, ut morti brevi ſuccumbat, effœto ſanguine, & ſpiritibus exſoluto. Cæterùm, quod à pleriſq; ſcribitur ſubſecuturam mortem in his à labefactata jecoris ſanguificatione, quoniam jecur putatur perpetuò affectum in hydrope, nec experimento, nec menti Hippocratis in hoc aphoriſmo cohæret: non experimento, quia hydropici citrà jecoris vitium affecti plurimi referuntur, ut alibi quoque à nobis eſt animadverſum: neque Hippocratis menti, qui ex lienis affectione acido-melancholica futuram inquit dyſenteriam, indeque lienteriam, aut hydropiſim nulla facta de jecoris laborantis mentione. Sed & apud Schenkium, Platerum, Bonetum, alioſque, plerique memorantur hydropici ſolius malè affecti lienis vitio, & ex melancholico potiùs humore ſuperabundanti, quàm ex dyſcraſia frigida, humidaque jecoris, ſanguinem pituitoſum, & aquoſum progignentis: quippe ubi lien tumet, & acidus, melancholicuſque humor prævalet, aqua etiam, illaque malæ conditionis, perpetim quoque ſuperabundat, ut propterea jure optimo melancholiam Hippocrates Aquam appellaverit.

APHORISMUS XLIV.

Quibus ex ſtillicidio urinæ Ileos ſupervenerit in ſeptem diebus pereunt, niſi, febre ſuperveniente, ſatis urina fluxerit.

PRoponit & in hoc aphoriſmo Hippocrates morbum morbo ſupervenientem conſiderandum, ut exinde exitum utriuſque deducat, aut ad ſalutem, aut ad mortem. Affert autem exemplum ſupervenientis Ilei urinæ ſtillicidio, aitq; Ileum ſtillicidio urinæ ſuccedentem, infra ſeptem dies lethum afferre, niſi tamen febris ſuperveniat, & ſua vi, atque efficacia urinam reddat copioſam, & affluenter prodeuntem.

Quid autem ſit Ileos, & à qua cauſa fiat, abundè à nobis alibi eſt explicatum. Et quamvis à fæcum conſtipatione, & duritie, à viſcoſis, & tenacibus ſuccis, à ſitu ejuſdem inteſtini Ilei vitiato, vel per contorſionem, vel per intruſionem, vel per inverſionem, & denique ab inflammatione ejuſdem, aut partium circumſtantium oriri ſoleat, in præſenti tamen aphoriſmo, quia ex urinæ ſtillicidio provenire dicitur, putandum à confluxu acrium, & mordicantium humorum illum excitari, ut propterea, qui humores in Veſicam ferebantur, & urinæ ſtillicidium inferebant, in inteſtinum Ileum delati, aut phlogoſim,

goſim, aut inflammationem pariant, maxima autem, & viciniſſima communio inter veſicam, & inteſtinum Ileon intercedit, cùm illi proximè veſica ſuperincumbat, quamobrem promptè poſſunt ex una in aliam partem humores decumbere: ſive autem iſti extimas veſicæ partes occupent, ſive etiam muſculum janitorem proritent, ſive denique mediam veſicæ tunicam fibris carneis intertextam infeſtent, planè poterunt illam ad micturiendum ſollicitare, atque adeò urinæ ſtillicidium inferre: ſi prætereà delati in inteſtinum Ileon, illud inflamment, vel per motum periſtalticum inverſum ad vomendum laceſſant, non ſine dolore, & ventris inflatione, profectò fiet, ut mors infra ſpatium ſeptem dierum ſit ſubſecutura, cùm Ileus morbus ſua natura ſit lethalis, & multò magis ſi fiat ab inflammatione propter affluxum acrium, & mordentium humorum. Statuitur autem terminus ſeptem dierum, non quòd ſeptimo die mors omnino accidat, cùm & ſexto, quinto, quarto evenire poſſit; ſed quia ſeptimus dies eſt terminus morborum peracutorum, cujuſmodi eſt Ileus. Hinc non dixit Hippocrates, in ſeptimo die, ſed in ſeptem diebus, hoc eſt intra ſpatium ſeptem dierum pereunt. Poterunt nihilominùs patientes ab hac calamitate evadere, ſi beneficio febris (quæ proculdubiò affectionem hanc, aut à principio comitabitur, aut intra prædictum ſpatium conſequetur) diſſoluti humores denuò in veſicæ cavum repant, & urinam affluenter promoveant; ſiquidem promota per febrim fermentatione, & attenuatis humoribus, laxatiſque viis in veſicæ cavum tendentibus, fieri poterit tranſpoſitio eorumdem ab inteſtino Ileo in veſicam. Et quamvis de ductibus controverti poſſit, attenta nihilominùs diligenti, & accurata anatome Recentiorum, qui duce Bartholino detexerunt ex inteſtinis gracilibus, & præſertim ex Ileo, meatus quoſdam deduci ad renes, uretenes, & veſicam, planè ſatisfieri poterit ejuſcemodi difficultati; quin & ſagax Natura mille ſibi (ut ajebat Galenus) parare ſolet vias, per quas ſe ipſam exoneret, & à morbis vindicet. Quòd ſi urinæ ſtillicidium fieri dicatur ab humoribus mucoſis, craſſis, & acidis, qui partim tenacitate, partim acore veſicam ad micturiendum ſtimulent, longè faciliùs poterit à ſuperveniente febre, excitatus Ileus deſinere, & mors præcaveri; quandoquidem per febrim viſcoſi iſti humores facillimè attenuantur, & diſſolvuntur, unde poſtmodùm urinæ profluvium. Debet autem urina affluenter promoveri, quemadmodùm dicitur in textu, ut ejuſdem copia, nedum humores in Ileo collecti, ſed alii quicumque per univerſum corpus diffuſi, veluti criticè, uberiori mictu penitùs egerantur, ſiquidem criſis, ut ſit perfecta, debet proportione reſpondere quantitati humorum peccantium, qui ſanè in iſto caſu non pauci dicendi ſunt, cùm Ileum, febrim, & inflationem cum dolore ventris excitaverint. Et quamvis Hippocrates in aphoriſmo non meminerit, cujus conditionis urina futura ſit, ut patientem ab Ileo, & à morte tueatur, credere tamen licet illam debere eſſe non ſolùm quantitate copioſam, ſed & craſſam, multo ſale, & ſulphure ſaturam, ac abundanti ſedimento ſcatentem, quemadmodùm deducere eſt *ex Coacis prænotionibus*.

APHO-

APHORISMUS XLV.

In ulceribus annuis, aut etiam diuturnioribus, abſceſſum cum oſſe communicari eſt neceſſe, & cicatrices cavas fieri.

MAximè utilis eſt hic Aphoriſmus in praxi Chirurgica pro curandis ulceribus inveteratis: in eo enim edocet Hippocrates, quænam mala conſequantur ulcera diuturniora, ſimulque reddit cauſam, cur eadem difficillimè quandoque curentur, etſi efficaciſſima præſidia tum interna, tum externa fuerint adminiſtrata; quippe ſæpè evenit, ut adhibitam quamcumque diligentiam eludant, nullaque ratione ad cicatricem perduci queant, licèt rubra, munda, & ſine ulla inflammatione obſerventur, ac pus referant concoctum, minimèque fœtidum, quia ſcilicet oſſa illis ſubjecta livorem, aut corruptionem ab ipſamet diuturnitate contraxerunt, unde alimentum perioſtio communicatum inficitur, & infectum nullatenùs permittit ulcus ipſum conſolidari. Admonentur proinde Chirurgi aphoriſtica hac doctrina, oportere ſubjectum os denudari, deinde etiam ſi læſum, vitiatum, aut lividum obſervetur, detergi, abradi, deſquamari, quouſque pars ſana oſſis detecta fuerit. Verùm ad exactam totius aphoriſmi intelligentiam aliqua erunt adnotanda.

Primùm memorari hic ab Hippocrate *ulcera annua, aut etiam diuturniora*: nam recentia videntur excipi debere, nec ejuſmodi incommodum ſubire, tum quia non ſtatim oſſa, & oſſium perioſtia in ulceribus læduntur, nec alimentum, quod illis ſuggeritur, ſtatim ab initio contaminatur; tum etiam, quia non ſubitò à pure detento, aut vitiato, ulcera ſinuoſa fiunt, vel ſaltem ſordida, & cacoethica, unde profundiores illius partes infici poſſint; tum demum quia magna etiam ex parte reſiſtunt corruptioni, & putredini oſſa ipſa, quæ propterea non niſi ad longum tempus fœdari, & vitiari ſolent. Itaque ulcera debent eſſe in longum tempus protracta, ut propterea jure optimo dixerit Hippocrates *in ulceribus annuis*, quæ nimirùm per annum, & ultra perduraverint. Adjecit autem, & non immeritò, *aut etiam diuturnioribus*; quoniam non ab annua conditione, ſed à temporis diuturnitate ſubjecta oſſa in ulceribus inficiuntur: Neque verò diuturniora ſolùm ulcera debent hìc intelligi, quæ ultra annum producta ſunt, ſed etiam alia quæcumque, quæ intra annum curari potuiſſent, & ſanata non ſunt, cùm in aliquibus partibus ulceratis curatio facilior eſſe ſoleat, in aliis difficilior; unde experimur partes emunctorias corporis, glanduloſas, articularias, aliaſque ſimiles difficiliùs curari, longè faciliùs carnoſas, & muſculoſas; quin & inter has adhuc aliqua differentia obſervatur, nam ulcera in muſculis clunium excitata, ſemper ſunt difficiliora, & ſeriùs ad cicatricem perducuntur; immò & ulcera muſculorum temporalium periculoſiſſima; quamobrem diuturniora appellari poterunt ulcera illa, quæ præter morem protrahuntur, ſine ulla evidenti cauſa. Dixi ſine ulla evidenti cauſa; quoniam fieri poteſt, ut ulcera in longius tempus differantur ex mala curatione, & ex imperitia Chirurgi, fortè quia non tractantur iis medicamen-

camentorum generibus, quæ à natura ulceris, & partis affectæ ſunt expoſtulata, vel quia ſordities non eſt deterſa, vel quia corpus eſt impurum, & cacoethicum, vel quia gallica contagione infectum, vel quia in ulceribus occultum aliquod detinetur, quod curationi impedimento eſt, quemadmodùm Galenus refert *lib. artis Medicæ*, & paſſim Chirurgi experiuntur in vulneribus, in quibus aliquod extraneum relictum eſt, puta enſis mucro, ſtupa, capillus, pila plumbea, aliudve ſimile.

Quoties igitur citrà quamcumque cauſam manifeſtam ulcera, quæ cæteroqui apparenter ſalutaria videntur, ad cicatricem non perducuntur, neque conſolidationem admittunt, vitium in oſſe contractum ſignificant, quod primùm abradi, & deſquamari, deinde deterſum complanari expoſtulat; unde cogendi ſunt Chirurgi, ut in his caſibus cavum, & profundum ulceris exquirant, & tum perioſtium, tum os ſubjectum mundificent, atque ab omni vitio tueantur, aliter abſceſſus, & decubitus humorum ad partem ulceratam factus, non ſolùm curationi impedimento erit, verùm etiam talem, ac tantam læſionem in oſſe ſubjecto inferet, ut de totius oſſis, totiuſque membri enormi læſione timendum ſit, quamobrem jure optimo admonet in hoc aphoriſmo Hippocrates ex diuturnitate ulceris abſceſſum in oſſe communicari, & cicatricem cavam fieri, ex cauſis ſuperiùs adductis.

APHORISMUS XLVI.

Qui gibbi ex aſthmate, aut tuſſi fiunt, ante pubertatem moriuntur.

QUamvis gibbi plerique ſint, & ex multis cauſis tales fieri poſſint, non tamen omnes hìc Hippocrates conſiderat, ſed eos dumtaxat, qui gibbi fiunt à dorſi, & pectoris ſtructura vitiata, itaut pulmo, aliæque partes ſpiritales intra pectoris cavum concluſæ, & in anguſtum poſitæ, in reſpiratione moleſtentur: etenim non alia de cauſa videntur gibbi hìc ab Hippocrate memorati, vitæ periculum ſubire, niſi quia ſummoperè in reſpiratione offenduntur, quæ ad vitam omninò neceſſaria eſt.

Sed non ſolùm gibbos hìc conſiderat Hippocrates cum uſu reſpirationis læſo, ſed etiam ante pubertatis tempora; ſiquidem in ea ætate pectus nimis anguſtum eſſe ſolet, & cùm in ſitu, vacuitate, ac figura ſit depravatum, nequit procedente ætate, juxta exigentiam corporis amplificari: quo fit, ut viſcera ſpiritalia in anguſto ſatis loco concluſa, neque debitam magnitudinem poſſint adipiſci, neque pro reſpirationis uſu commodè expandi, unde venæ, arteriæ, vaſa lymphatica, itemque pulmonis tubuli, cordis ventriculi, pericardium, admodùm exilia, & contracta putanda ſunt, ut non ſatis commodè ſanguis, & cordis motum ad vitæ indigentiam adjuvare queant, proindeque neceſſe ſit vitam procedente ætate diutiùs ſuſtineri non poſſe.

Addidit prætereà Hippocrates ex aſthmate, aut tuſſi gibbos, quoniam tunc gibboſitas non ex ſola oſſium intro-

introverſione, aut extraverſione, ſed ex pulmonis, cæterarumque partium ſpiritalium vitio provenit; nam aſthma, & tuſſis ægritudines ſunt pectoris, & pulmonis. Verumtamen ſicuti ex aſthmate, & tuſſi gibboſitas oriri poteſt, ita è converſo ex gibboſitate aſthma, & tuſſis non rarò fit, ea tamen differentia, quòd in priori caſu gibboſitas illa ſit maximè periculoſa, & plerumque lethalis; in poſteriori verò caſu, ſit quidem moleſta, ſed poſſit in diutiùs tempus prolongari; quemadmodùm experimur in ſenibus. At verò, qui gibbi fiunt ex aſthmate, aut tuſſi, propter violentam, & continuam contractionem juguli, oſſis ſterni, muſculorum intercoſtalium, colli, & aſperæ arteriæ, fieri nequit, quin ſimul unà partes internæ ſpiritales, & externæ pectoris, haud graviter coafficiantur, præſertim in ætate puerili, in qua oſſa mollia ſunt, neque debitam expanſionem, ac convenientem ſtructuram ſunt adepta, unde organa univerſa reſpirationi deſtinata inidonea fiunt vitæ tuitioni.

Atque hinc concludit Hippocrates eos ante pubertatem interire, cùm per eam ætatem exigat natura reſpirationem ampliorem, & vaſa circulationi ſanguinis dicata, latiora eſſe debeant; cùmque per gibboſitatem, & partium ſpiritalium contractionem, illa inſufficientia ſint, meritò proinde dicitur ante pubertatem illos interire. Sed & poſſet etiam aphoriſmus exponi de gibbis illis ex aſthmate, aut tuſſi factis antè pubertatem; ut proinde ſenſus fiat, non quòd ante pubertatem moriantur, ſed quod gibbi ex aſthmate, aut tuſſi ante pubertatem facti, in longum tempus vivere non poſſint. Quocumque autem modo legatur aphoriſmus, ſemper exitus in his lethalis portenditur, quoniam cum gibboſitate reſpiratio, & motus cordis, ac ſanguinis plurimùm impeditur, ac interrumpitur, unde vita diù foveri non poteſt.

APHORISMUS XLVII.

Quibuſcumque vena ſectio, vel medicatio convenit, hos verò purgare, vel venam incidere oportet.

MUltoties corpora ægritudinibus obnoxia ad ſui præſervationem indigent evacuationibus tum per venæ ſectionem, tum per purgantis medicamenti aſſumptionem, ſed quoniam non quocumque tempore ejuſcemodi remediorum adminiſtratio opportuna eſt, docet propterea in hoc aphoriſmo Hippocrates, quodnam tempus ſit conveniens, & opportunum, adeòq; magis aptum purgationibus, aut venę ſectionibus, ut illæ ex voto proficiant.

At verò non de quibuſcumq; corporibus quomodolibet affectis intelligendus eſt hic aphoriſmus, ſed de iis dumtaxat, quæ præſervatione indigent, ne in ægritudines labantur, & in quibus humores mali adeò ſuperabundant, ut nullo alio leviori præſidio poſſint emendari, ſed omninò evacuatione egeant; quamobrem non immeritò Hippocrates in aphoriſmo ſcripſit: *quibus purgatio, vel vena ſectio convenit*; ſive, ut aliis vertere viſum eſt, *quos opus eſt purgare, vel ſanguinis detractione evacuare*: iſti autem nonniſi cacochymi, vel plethorici eſſe ſolent, & ut cacochymi purgatione, ut plethorici ſanguinis miſſione indigere videantur. Corpora namque actu ægrotantia, ſicuti præſentibus,

non imminentibus ęgritudinibus, afficiuntur, ita curatione, non præſervatione opus habent: perperam enim quis ageret, ſi ægritudine jam jam exigente, purgatorium medicamentum in vernale tempus differre vellet, cùm tamen intereà increſcente ægritudine, facilè æger ante hoc tẽpus perire poſſet. Itaque aphoriſmus intelligendus eſt in corporibus præſervandis, non autem curandis, quippe corpora præſervanda, licèt actuali ægritudine minimè corripiantur, ſunt tamen adeò malè affecta cauſis ægrotare facientibus, ut ne progreſſu temporis iſtæ plurimùm adauctæ, vel vitiatæ, morbos excitent, peropportunè antequam morbos pariant, ab iiſdem purganda ſint, & quidem tempore convenienti, quale vernale eſt, priuſquam per æſtivum calorem in motum fermentativum præternaturalem adigantur.

Quænam autem corpora iſta ſint, quæ verno tempore præſervari debent, ne poſtmodùm per æſtatem in ægritudines labantur, inquiſitione dignum. Et rectè exponuntur à Galeno, cæteriſq; Interpretibus, quæ per æſtatem ægrotare conſueverunt: puta ſi quis diebus canicularibus ſolitus ſit aliàs corripi tertiana febre, eryſipelate, diarrhęa, aliiſq; ſimilibus ægritudinibus, quoniam propter ſuperabundantiam excrementorum acrium, ſeu bilioſorum, prędictas ęgritudines æſtivo tempore incurrere conſuevit, profectò, antequam æſtas acceſſerit, purgante medicamento, ejuſcemodi excrementa bilioſa, acria & depravata educenda erunt, ne ſcilicet quantitate adaucta, qualitate corrupta, & in corpore diutiùs detenta, in ſubſequente æſtate febres, aliaſque ęgritudines acutas cum manifeſto vitæ periculo excitent.

Quod dictum eſt de Vere reſpectu Æſtatis, pari ratione ampliari poterit ad Autumnum reſpectu Hyemis, quoties hyemali tempore conſueverint ægritudines pluries recurrere, & corpora divexare; unde ſi fortaſsè quis per hyemale tempus ſolitus ſit laborare ęgritudinibus pituitoſis, aut lymphicis, poterit præcedenti tempore autumnali, opportunè repurgari à cumulatis ejuſcemodi excrementoſis ſuperfluitatibus, antequam iſtæ per hyemem adauctę, & depravatæ, ſolitas illas ægritudines inducant.

Disjunctim prætereà notavit Hippocrates *medicationem*, aut *venę ſectionem*; nam non in omnibus indifferenter utraque adhibenda eſt, ſed prout habitudo corporis, morbi conditio, & apparatus humorum expoſtulaverit; quare corpora plethorica, carnoſa, ſanguinea, & quæ aliquam ſanguinis evacuationem ſuppreſſam patiuntur, à qua aliàs juvamentum ſuſcepere, venæ ſectione tractanda erunt; quæ verò cacochyma ſunt, & excrementis abundant, vel in ęgritudines delabi conſueverunt, humorales dictas, medicationibus, ſeu purgationibus erunt præſervanda.

Neque ſolùm iſta diverſimodè peragenda erunt pro corporum varietate, & humorum conditione, ſed etiam pro varietate ætatum, temperierum, regionum, conſuetudinum; cùm quædam corpora per ejuſcemodi circumſtantiarum diverſitatem, hoc, vel illo remediorum genere in melius procedere ſoleant.

Denique imminentes ægritudines debent eſſe tales, ut præter timorem certæ repetitionis in æſtate, aut in hyeme, gravitatem, diuturnitatem, aut vitæ periculum rationabiliter minentur; quamobrem ſana ratione ſuperiùs dictum eſt, nullo alio leviori præſidio poſſe fieri emendabiles: nam ſi fortaſsè ſola diæta, exactaq; victus ratio-

ratione, aut certo alimentorum genere, rectoque uſu rerum nonnaturalium præcaveri poſſent, haudquaquam confugiendum erit ad venæ ſectionem, aut purgationem. Ita quoque, ſi poſſint eadem præſervari medicamentis corrigentibus, aut etiam per alios ductus corporis deducentibus humores, puta per ſudorem, aut vias urinæ: ſimiliter ſi per vomitum, ut in corporibus picrocholis dictis, & in quibus facilis eſt vomitio, aut ſponte naturæ humores per ſuperiora feruntur, ut ab eodem Hippocrate dicitur 4. *aphoriſmorum.* Hinc excipiuntur ęgritudines illæ, quæ immateriales dicuntur, hoc eſt ab humoribus non pendentes, aut quæ à ſolo viſcerum languore originem ducunt, adeòque ſola correctione, non autem evacuatione curantur.

Quoniam verò *in hoc comm.* Galenus conſulit, podagra, cæteriſque articulariis doloribus affectos purgationibus quoque per eadem tempora præcaveri poſſe, cùm dicat: *ſed & podagram, & morbum articularem adhuc incipientem, & nondũ poros circa articulos facientem, ex tali evacuatione multis jam annis fieri prohibuimus.* Qui hac ratione ſe tutos ab illa credunt, perbellè deridet Podagra apud Lucianum *in ſua Tragopodagra*, jactabunda ſic iſtos eludens:

Quis eſt hominum, cui non ego, inſuperabilis
Regina morborum Podagra, nota ſim?
Quam nulla thura, nulla fumigatio,
Nec fuſus apud aras cruor, aut donaria
Suſpenſa templis divitum placabilem
Reddunt: nec ipſe vincere ſummus omnium
Pœan deorum Medicus arte ſua poteſt,
Apolliniſve filius Æſculapius, &c.

Et infrà, poſtquam retulerit varia remediorum genera, quibus eandem retundere ſibi mortales perſuadent, & plurimas, ut ſeipſam vincant, induſtrias adhibent, tandem concludit:

Sed omnibus illis nil niſi plorare impero:
Et ſic facientibus, vel irritantibus,
Occurrere ſoleo magis iracundior.
Qui verò contra me nihil ejus cogitant,
Illis facilem, & tractabilem me præbeo.

APHORISMUS XLVIII.

Lienoſis difficultas inteſtinorum ſuperveniens, bonum.

Lienoſi hìc intelliguntur, qui lienis vitio laborant, ſed cum tumore citrà inflammationem, aut febrim; quia ſcilicet craſſa, & tartarea excrementa ibidem collecta ſiniſtrum hypochondrium tumefaciunt, lienis ductus obſtruunt, & totum corpus ſeroſis, ac vitioſis humoribus, acidis, & melancholicis inficiunt: cùmque difficulter humores iſti poſſint evacuari, & lien ab eorundem craſſitie, ac denſitate ęgrè admodùm liberetur, propterea fit, ut non tam facilè medicamentorum beneficio oppletus, preſſuſque, illeinaniatur. Solet autem ſponte naturæ non rarò moles ejus adaucta diminui, & per proprios ductus in meſenterium, ac in inteſtina exonerari, transfuſis nimirùm ejuſcemodi humoribus in alvum, unde dyſen-

ſenteria hìc ab Hippocrate notata, non quidem inducta à vitio ſuccorum pancreatici, & bilioſi, neque ab eroſione venarum, aut arteriarum inteſtinalium, ſed per ſolam metaſtaſim decumbentis humoris è liene in inteſtina craſſa, cujus cauſa frequens, ſed non adeò doloroſa dejectio exorietur, ut in vera dyſenteria inteſtinali: id quod non ita pridem contigit obſervare in Nobili quodam Viro, qui per integram hebdomadam atrum, craſſumque humorem amurcæ ſanguinis haud diſſimilem, non tamen ſine vitę periculo, abundanter egeſſit. Verumtamen bonum erit indicium, ſi exinde lien ab ejuſmodi evacuatione detumeſcat, & univerſi illi humores ibidem cumulati excernantur, viribus ſimul unà conſtantibus. Accedit, quòd lienoſi plerumque ſeroſis humoribus abundant, qui ab acido ibidem hęrente ſiniſtrum illud hypochondrium tumefacere ſolent; ſi deinde ſponte naturæ ſeroſa illa colluvies in alvum deferatur, lien ipſe detumeſcet, & ductus ejuſdem obſtructi reſerabuntur, totumque corpus exinde malè affectum exonerabitur, atque in meliorem ſtatum abibit.

Eſt tamen verum, quòd dyſenteria hoc loco ab Hippocrate memorata intelligenda erit ſine inteſtinorum ulcere, aut inflammatione, & fortaſsè etiam ſine febre, quam plerique ſub nomine diarrhœæ potiùs, quàm dyſenteriæ, ſolent appellare. Etenim ſi dyſenteria fit cum ulcere Inteſtinorum, vel cum eorumdem inflammatione, & febri conjuncta, planè ex his pertimeſcenda foret, adhuc ſi è liene tumefacto penderet, adeòque bonum non foret, cum dyſenteria quæcumque ſemper mala ſit, tum ratione partis affectæ, tum ratione ulceris ibidem contracti, tum denique ratione ſymptomatum adjunctorum, & præſertim febris acutæ.

Hinc modò edocemur ſinendam eſſe ejuſmodi evacuationem in lienoſis, ſi ſubinde lien detumeat cum ægri levamine, & virium conſtantia: quin ſi fortaſsè Natura tarda ſit, & ægrè admodùm hanc tranſpoſitionem tentet, aut illam non proficiat, poterit ſagax Medicus eandem explere. Pari ratione admonemur, lienoſos per eaſdem vias alvi fore evacuandos medicamentis purgantibus, ſed attenuantibus ſimul, & incidentibus, cùm plerumque humores ibidem hærentes craſſi, & tartarei ſint, nec facilè poſſint per alios ductus corporis amandari, niſi ſolùm per Inteſtina. Quòd ſi poſt craſſorum ſuccorum evacuationem ſeroſi alii ſuperſint, qui forſitan nequiverint ſimul unà, nec tam brevi tempore evacuari, diureticis planè medicamentis per vias urinarias deduci poterunt, cùm inter lienem, & renes magnus conſenſus ineat, ut ex Anatome: quamquam, ſi craſſi, tenaceſque ſucci fuerunt educti, veriſimile ſit ſimul unà quoque tenues, & ſeroſos per eoſdem ductus commodè potuiſſe evacuari.

APHORISMUS XLIX.

Quibuſcumque morbi podagrici fiunt; ii, ſedata in quadraginta diebus inflammatione, finiuntur.

TErminum podagricarum affectionum hìc memorat Hippocrates, dierum ſcilicet quadraginta, cùm ſponte ſua, & citrà quamcumque cauſam externam, aut errorem tum ab ægrotante, tum à Medico commiſſum, producuntur. Neque

que

que ſolùm podagræ, ſed cujuſvis alterius particularis morbi terminum, implicitè in hoc contineri exiſtimandum; ſiquidem par ratio in cunctis eſt, cùm non à partibus affectis, manu ſcilicet, vel pede, ſed ab humoribus ibidem depoſitis, & à loco articulari, terminus quadraginta dierum conſtituatur: qua profectò ratione experimur Rheumatiſmum, & Rheumaticas quaſcumque affectiones, in appendicibus muſculorum habitas, pari dierum numero terminari ſolere.

Sed quamquam quadraginta dies hìc ab Hippocrate pro termino deſitionis podagricorum affectuum referantur, non tamen quis exiſtimabit, & ante hoc tempus, & multò etiam poſt finiri non poſſe; ſiquidem juxta variam humorum decumbentium conditionem, ac copiam majorem, vel minorem, & citiùs, & tardiùs poterunt ægritudines iſtæ deſinere; unde ſi humores pauci ſint, & tenues, citiùs, tardiùs verò, ſi multi, & tenaces fuerint, terminabuntur: ſic in tophacea podagra plerique ſunt, qui ad menſes, & ultra laborant, ſine ulla ſpe brevioris deſitionis. Quamobrem non ſine ratione adjecit Hippocrates in textu, *ſedata inflammatione*; nam cùm inflammatio eas partes occupat, terminus deſitionis ſperatur quadrageſima die; humores etenim depoſiti in articulos cum inflammatione, nonniſi tenues, & calorem præſeferentes eſſe ſolent: Inflammatio autem in his conſpicua fit, quoniam non ſolùm internodia, & partes interiores articulorum, ſed etiam appendices muſculorum, tendinum, & ligamentorum, immò & cutis ipſa inflammari conſuevit. Contra verò, cùm humores ſunt craſſi, crudi, phlegmatici, citrà quamcumque inflammationem articulos afficiunt, immò quandoque referunt conditionem tumoris œdematoſi. Tempus etiam vel æſtivum, vel hyemale ad durationem breviorem, vel longiorem valde conferet, promota nimirùm, vel retardata per poros cutis tranſpiratione.

Præterea, neque dixit Hippocrates deſituram eſſe podagram in quadraginta diebus, ſed inflammationem, fortaſsè cum podagra copulatam; unde iſta tunc finienda ſperatur, cùm inflammatio deſierit: primò enim terminari debet inflammatio in articulis inducta, poſteà verò morbus podagricus, aut articularis. At qua de cauſa tantùm tempus exigatur, ut inflammatio deſinat, benè explicat Galenus *in commentario*: Quoniam humores illi ſenſim debent diſſlari, & per poros cutis reſolvi, quod ſanè nequit peragi ad breve tempus, ſed omninò neceſſe eſt ſpatium quadraginta dierum, qui terminus eſt acutorum morborum; quare inflammatio, quæ ægritudo acuta eſt, ejuſcemodi termino finietur; podagra verò, quæ inter morbos chronicos refertur, etiam ultra hoc tempus prorogari poterit, &, ut dictum, pro varietate adhuc humoris ibidem collecti, vel paucioris, vel copioſioris, vel craſſioris, vel tenujoris. Accedit, quòd ex languore articulorum, & ex conditione phlegmatis ibidem congeſti, acidum referentis, multoties humores illi vertuntur in tophos, unde tophacea, & nodoſa podagra, quæ ſanè longiſſima fit, & multoties immedicabilis, de qua Ovidius.

Solvere nodoſam neſcit Medicina podagram.

quinimmò articuli ipſi ita convelluntur, & diſtorquentur, ut luxationem

tionem

tionem ſubeant, nulla ratione reducibilem, ut ex praxi.

Cæterùm licèt terminus hìc ſtatutus in rheumaticis affectionibus paſſim talis obſervetur, ſicut & non rarò in repetentibus podagricis afflictionibus, non tamen de univerſali, totoque durationis tempore podagræ intelligendus eſt, quippe quæ longiſſima cùm ſit, cum podagricis ipſis conſeneſcit, & ſæpiſſimè commoritur.

APHORISMUS L.

Quibuſcumq; præciditur cerebrum, iis neceſſe eſt febrem, & bilis vomitum ſupervenire.

Eſt hìc Aphoriſmus prognoſticus, quo nos edocet Hippocrates quid præſagiendum ſit à præciſo cerebro; ſimulque etiam erit diagnoſticus, cùm ex ſymptomatibus hoc loco memoratis ducamur in cognitionem cerebri præciſi. Ubi autem Leonicenus vertit *cerebrum præciſum*, Fuchſius clariori ſignificatione exponit *vulneratum*; quinimmò & nos, *quomodocumque contuſum, punctum, concuſſum, aliterve exagitatum*, pari ratione interpretari poterimus. Quare ad partem Chirurgicam ſpecialiùs pertinere videtur monitum hoc præſenti aphoriſmo memoratum.

Et quidem cùm cerebrum eſt vulneratum, aliterve affectum, non ſolùm ratione vulneris febris accidit, ſed ſpecialiùs à ſanguine è vulnere prodeunte, & in pus converſo; quoniam ſanguis alicubi reſtagnans, ſtatim grumeſcit, & in pus vertitur, undè poſtmodùm febris, quæ & acuta, & continua erit, tum ratione ipſius partis affectæ, tum ratione concluſi ibidem puris, aliuſve corrupti liquoris, qui nedum Cerebrum ejuſque meninges, ſed & pertranſeuntem ſanguinem ſtatim inficit, atque in indebitam fermentationem adigit: cùm fieri non poſſit, quin vulnerato cerebro meninges etiam ſciſſæ non ſint, proindeque præterfluens per illas ſanguis depravetur, & inflammatio ibidem excitetur: modò inflammationes in meningibus cerebri ſtatim febrem inferunt, continuam ſimul, & acutam.

Eſt tamen verum, quòd non ſemper febris hæc ſtatim, & inter initia vulneris contingit, cùm aliquando ſit obſervatum, tertia, aut quarta die illam ſupervenire, quoniam, ut dictum, non tamen ratione vulneris, quàm à ſanguine extravaſato, corrupto, aut in pus converſo, febris oritur: atqui pus non ſtatim fit, ſed plerumque tertia, aut quarta die, ut propterea non irrationabiliter dixerit Hippocrates, *febrem ſupervenire*, non comitari. Hinc ſi fortaſsè in vulneribus capitis febris poſt tertium, aut quartum diem, non appareat, probabiliter conjicere poterimus cerebrum, ejuſque meninges haudquaquam fuiſſe vulneratas.

Neque ſolùm febris ſupervenit cerebri vulneribus, ſed etiam vomitus; ſiquidem vulnerato cerebro, meninges etiam, & principium nervorum afficiuntur, unde poſtmodùm ſtomachum, ventriculum, ſeptum tranſverſum, cæteraſque partes nerveas ſimul unà collædi neceſſe eſt, immò etiam contrahi, & convelli, adeòque vomitum ſubſequi, qui peculiaris actio ventriculi eſt; quinimmò non rarò accidit, ut ſtatim ab affecto, vulneratoque cerebro ille ſuccedat, ut & ſingultus, ac ſepti tranſverſi coarctatio, ob maximum conſenſum, quem inter ſeſe

partes

Digitized by Google

partes iſtæ cum Cerebro ineunt. Neque ſolùm ſi cerebrum vulneretur, vomitus accidit, ſed etiam ſi ſcindantur, aut lacerentur meninges, quæ cùm nervoſiſſimæ ſint, immò nervos, & nervorum liquorem conveſtiant, ſemper ac illæ afficiuntur, partes cum ipſis conſentientes ſtatim mutuo fibrarum commercio in conſenſum trahuntur, quemadmodùm ſpecialiter eſt ſtomachus, multis refertus nervis è vago pari provenientibus.

Quamquam autem vomitus ſæpiſſimè paulò poſt inflictum vulnus ſubſequatur, ſolet nihilominùs etiam tertio, aut quarto die ſupervenire, præſertim à ſanguine putrefacto, à ſanie, & à pure jam genito, quod cùm non ſtatim fiat, neq; ſubitò vomitum afferet; poſtquam verò ſanguis effuſus in pus verſus fuerit, atque cerebri meditullium, ac principium nervorum pertigerit, vomitum inducet. Atque hinc deducunt peritiores practici mortem proximè eſſe affuturam, ut propterea, ſi contingat vomitus in quarta, æger ſit periturus in ſeptima; & ſi accidat in ſeptima, periclitabitur in undecima, & ſic deinceps; eoquòd vulnera capitis, & cerebri, periculum ſemper vitæ minentur, quouſque non fuerint ex integro ſanata; ſed & aliquando etiam viſa apparenter curata mortem attuliſſe, ichore ex vulnerata parte in cerebri meditullium reſudante; quamobrem non ſine ratione plerique ad centeſimum quoque diem periculum vitæ protendi exiſtimarunt, ut apud Chirurgos ipſos eſt legere.

Sed unde accidat vomitus bilioſus, & num à ſolo bilis vomitu periclitentur ægrotantes, quæri non incongruenter hoc loco poteſt. Et quidem bilis vomitus in his accidit, vel quia ob nervorum convulſionem contrahitur ventriculus, & cum ventriculo pylorus, unde inteſtinum duodenum, in quod per choledochum ductum portio fellea exoneratur, etiam motu periſtaltico inverſo ſurſum retrahitur, & in ventriculi cavum bilioſum iſtum humorem effundit, qui deinde evomitur: vel quia portiones cibales in ventriculo relictæ, nec benè digeſtæ, ac propterea in alium humorem degeneratæ per febrim ex vulnere cerebri ſupervenientem commutantur in excrementa amaricantia, quæ conditionem bilioſam referunt, unde vomitu ſupervenientè poſtmodùm evacuantur: id autem ſæpeſæpiùs experimur in praxi, quotieſcumque ventriculus malè affectus non benè concoquit, nec diſſolvit alimenta, & ex inconvenienti mixtura ſuccorum digeſtioni deſtinatorum emergunt ſuperfluitates amaricantes, bilis naturam referentes. Verumtamen etiamſi vomitus bilioſus non ſit, nec amarorem referat, adhuc nihilominùs ejuſdem pravitatis exiſtimandus erit, quotieſcumque ex vulnerato cerebro accidit: malum enim exinde ſignificatur, non quòd bilioſus humor evomatur, ſed quòd ex vulnerato cerebro vomitus accidat: parùm enim referet, an vomitus bilioſus, an acidus, vel pituitoſus, aut cibarius ſit, nam ſemper malus erit, veluti deſignans ex vulnere cerebri meditullium, & nervorum principium ab effuſo ſanguine, & à ſupergenito pure, aut ichore, in eam partem decumbente, fuiſſe affectum: modò gravis iſta affectio à pure, aliove humore deciduo in principaliorem cerebri partem, periculoſa ſemper eſt.

Denique quòd à ſupervenientibus duobus hiſce ſymptomatibus, febre ſcilicet, & bilis vomitu, ægri ſint proximè periclitaturi, licèt hic ab Hippocrate non ſit memoratum, expreſsè tamen deducitur ex *lib. 1. de morbis*, ubi hìc idem aphoriſmus in hunc modum ſcribitur: *ſi cerebrum ſauciatum fuerit, febrem neceſſe eſt ſupervenire, & bilis vomitum, & aliquam corporis partem ſiderari, atque perire*: & *in Coacis prænotionibus*, idipſum ferè repetitur: *quibus cerebrum vulneratur, febris plerumque, ac bilis vomitus accidit, & corporis ſideratio, atque tales perniciosè habent*; quin etiam 2. *lib. de morb.* addit, *cerebro corrupto ſanguinis vomitum ſæpè ſubſequi*. Cæterùm quòd ſanguis aliquando etiam in his exeat per nares, & aures adnotarunt Celſus *lib. 5. cap. 26.* & Paulus *lib. 6. cap.* 88. licèt non ſemper cum cerebri vulnere conjungatur, ſed potiùs in ictu, contuſione, caſu, in quibus aut ſanguis, aut pus, ex ſanguine genitum, exteriores cerebri partes occupat, & per ſuos ductus faciliùs educi poteſt; quemadmodùm in praxi pluries eſt obſervatum.

APHORISMUS LI.

Quicumque ſani dolore capitis repentè capiuntur, & ſtatim muti fiunt, & ſtertunt, in ſeptem diebus pereunt, niſi febris apprehenderit.

AD prognoſim quoque pertinet hic aphoriſmus, quo Hippocrates edocet benè valentes dolore capitis repentè correptos, ſi ſtatim obmuteſcant, & ſtertant, intra ſeptem dies perire, niſi febris illos apprehenderit.

Et quidem ſanos, benèque valentes hìc conſiderat Hippocrates, non autem ægros, aut valetudinarios, in quibus hæc omnia evenire poſſunt, ſed alia profectò de cauſa, quæ dolorem capitis afferat, & mox etiam Aphoniam cum ſtertore: ſiquidem potentior planè cauſa exiſtimanda eſt, quæ ejuſmodi affectum excitet in ſanis, quamquæ in valetudinariis. Itaque ſani, benèque valentes, ſi dolore capitis repentè capiantur vi, violentiaque cauſæ externæ, aut virulentia, & malignitate cauſæ internæ, taliter affecti intelligendi ſunt: & quidem vi, atque violentia cauſæ externæ, puta ebrietate ex vino meraciori, aut uſu alicujus medicamenti narcotici, ac ſtupefactivi, quemadmodùm in expoſitione *aphoriſm. 5. libr. 5.* latè adnotavimus; virulentia verò cauſæ internæ videlicet humoris maligni, acidi, figentis, & coagulantis humores per cerebri ſubſtantiam diffuſos, quemadmodùm idem Hippocrates 2. *de morb.* alia phraſi idipſum retulit, inquiens: *repentè dolor occupat caput, & vox intercipitur, & ſui impotens æger fit: hìc in ſeptem diebus moritur, niſi febris invaſerit: Patitur autem hæc, cùm atra bilis in capite commota fluxerit in partes, ubi venæ plurimæ ſunt, in collum inquam, ac pectus; poſtridie autem apoplecticus fit, atque impotens, ſanguine nimiùm perfrigerato.* Et *tertio de morbis* ſubdit: *cùm à capite dolor acutus ſtatim vocem intercipit, tum aliàs, tum ſi ex ebrietate hoc contingat: qui ſic affectus eſt, ſeptima die moritur; minùs tamen moriuntur, qui ex ebrietate tale quid perpeſſi ſunt; & voce privati permanſerunt; nam ſi eadem die, aut poſtera,*

ſtera, aut tertia vocem edant, ſani evadunt: faciunt autem hoc aliqui ex ebrietate, & neutri moriuntur.

Quoties igitur ex præcedenti dolore capitis repentè ſuborto, Aphonia accidit cum ſtertore, nedum cerebrum, ſed etiam nervi vocales in aſperam arteriam, & in vaſa ſpiritalia tendentes afficiuntur, & ſive morbos de genere Apoplexiæ fiat, ſive ad ſpeciem Cari referatur, ut mavult Cardanus, ſive etiam convulſionis naturam ſapiat, proculdubiò ex quibuſvis harum ægritudinum æger perire poterit. Quomodò autem id contingat, deſcribitur ab eodem Hippocrate 2. *de morb.* his verbis: *ſanum repentè dolor circa caput invadit, ſtatimque vox intercipitur, ſtertit, & os hiat; ſi quis ipſum vocet, aut moveat, ſolùm ſuſpirat, nihil autem intelligit, & multùm mingit, & ſe mingere non animadvertit.* Quare ſenſu, motuque privatum illum fieri clariſſimè deſignatur ex his, adeòque ægrotantem proximè accedere ad Apoplexiam, aut ad aliam cerebri affectionem huic valdè affinem, præſertim quia repentè illum corripi hoc aphoriſmo memoratur, ſtatimque mutum fieri; quę ſanè fieri nequeunt ſine ingenti cerebri affectione, & cum partis animalis, & nervorum læſione. Stertor etiam idipſum denotat, ſiquidem hic fit impedita reſpiratione, & nequeuntibus muſculis thoracis illum attollere, unde aer interceptus in ductibus aſperæ arteriæ ſtertorem parit, quemadmodùm experimur in his, qui ſuffocationis periculum incurrunt. Sicut autem Aphonia diutiùs perduratura eſt, ita quoque & ſtertor, qui plerumque conditionem ejuſdem ſequitur, ut propterea Galenus 2. *aphor. comm.* 42. quatuor Apoplexiæ ſpecies conſtituerit, pro quadruplici reſpirationis læſione, majori, vel minori.

Hos itaque taliter affectos in ſeptem diebus mori teſtatur hìc Hippocrates: Et licèt alibi Apoplecticos dixerit intra quatuor dies perire, quia Apoplexia morbus acutiſſimus eſt; nihilominùs non exinde fit, ut nequeant iſti ad alios dies ſequentes protrahi, puta ad quintum diem, ſextum, vel ſeptimum. Neque verò quia Hippocrates in ſeptem diebus illos perire ait, terminus ſeptimæ diei conſtituitur, nam juxta morem ejuſdem, intra ſeptem dies mortem evenire poſſe deſignat, ut pluries à nobis eſt adnotatum, cùm & quinta, & ſexta etiam accidere poſſit.

Tandem additur in textu, *niſi febris illum apprehenderit*, ideſt niſi febre intra hoc tempus æger corripiatur, cujus beneficio ligati, obſtructique nervi vocales ſolvantur, & humores cerebrum afficientes per febrim digerantur, & aliò exturbentur. Quanto citiùs autem febris acceſſerit, tantò melior erit, antequam ſcilicet humor ibidem collectus concreſcat, & coaguletur, ut nequeat poſtmodùm promptè digeri, & diſſolvi. Verumtamen febris iſta nec adeò mitis, & levis eſſe debet, ut humores impactos, craſſoſque non diluat, nec multùm vehemens, aut diutiùs protracta, quæ vires infringat, & deprimat, ſed laudabilis erit, quæ de genere ephemerarum ſtatuuntur, ut nimirùm non traſcendat ſpatium trium dierum, quo ſanè tempore humor Aphoniam efficiens, digeri, & diſſolvi, adeòque vel per ſudorem, vel per urinam evacuari commodè poſſit. Cæterùm ſi febris limites ephemerarum excederet, & vel à viſceribus malè affectis, ac tumefactis, vel ab humoribus plus debito fermen-

teſcen-

teſcentibus, ac vitioſis proveniret, non omninò tuta foret; quoniam exinde tantùm abeſſet, ut aphonia, & ſtertor deſineret, ut potiùs novus, ac deterior morbus exoriretur priore pejor; ut aliàs etiam à nobis eſt animadverſum *in commentariis ſuper ſecundùm Aphoriſmorum librum*.

Reliqua ad curationem hujus morbi facientia legi poterunt apud eundem Hippocratem in præcitato *lib.2. & 3 de morbis*.

APHORISMUS LII.

Oportet verò conſiderare oculorum in dormientibus ſuſpectiones: Nam ſi quid album commiſſis palpebris ſubinſpicitur, neque ex alvi profluvio, aut medicamenti potione iſtud contingat, malum eſt ſignum, & lethale valde.

QUamvis Cardanus hunc aphoriſmum omninò adjunctum præcedenti velit, itaut ſejunctim ab illo veritati non conſonet, quia tamen ejus mos perpetuus eſt, ut aphoriſmos interſe connectere plurimùm allaboret, quaſi verò ſine connexione ſtare illi non poſſint, nil mirum, ſi in hiſce rebus inutilibus ſæpiſſimè diutiùs immoretur. Eſt tamen verum, quòd accidentia hæc in oculis ægrotantium memorata, ut malum ſignificent, & eventum quandoque lethalem portendant, à læſo cerebro, nerviſque inde provenientibus proficiſci debent: nam ſi fortaſsè à vermibus, aut vaporibus ex imo ventre elevatis orirentur, licet præternaturalem corporis conſtitutionem deſignarent, non tamen omninò prava forent, ut paſſim in puellis experimur. Sic pariter, ſi ex conſuetudine quis dormire conſueverit inconniventibus oculis, & non commiſſis palpebris, neque malum præſagiri exinde poſſet, quandoquidem multi ſunt, qui apertis oculis profundè dormire ſolent, immò hianti ore, & cum ſtertore, & ronchis horribilibus, citrà ullum vitæ incommodum. Itaque de his ſpeciatim intelligendus eſt aphoriſmus, qui ex ægritudine Cerebri, & principii nervorum læſione id patiuntur, quemadmodùm in delirantibus, caroticis, apoplecticis, lethargicis ſæpiſſimè experimur; itemque in malignè febrientibus cum depravatione animalium operationum. Et licèt in præcedenti aphoriſmo de cerebro laborantibus actum ſit, quibus incommiſſis palpebris dormire malum eſt, nihilominùs non ſolùm de iis, ſed de quibuſcumque aliis, pari ratione cerebro laborantibus, exponi commodè poteſt, itaut aphoriſmus ſejunctim ſumptus aptabilis ſit omnibus ęgrotantibus quocumque genere ægritudinis, modò cum illa cerebrum compatiatur. Eſt propterea aphoriſmus hic prognoſticus, prænuncians malum, & quandoque etiam lethalem eventum in ejuſmodi ægrotantibus; ſimulque etiam diagnoſticus, deſignans cum illa ægritudine cerebrum ſimul unà affectum eſſe, adeòque per ejus meditullium, & nervorum principium, malitiam ejus ægritudinis eſſe diffuſam.

Unde autem accidat, ut ægrotantes incommiſſis palpebris dormiant, & album oculorum detectum exhibeant, ratio varia proponitur ab Interpretibus. Et Galen. *in comm.* cauſam attribuit ſiccitati jam introductę in partibus nerveis, itemq; imbecillitati facultatis motricis, nequeuntis palpebras undequaq; expandere, & amplificare. Verùm ſiccitas iſta ſi talis, ac tanta foret, ut hìc fingitur à

Galeno,

Galeno, certè non minùs in palpebris, quam in aliis partibus membranoſis, & nerveis conſpicua foret; quin & idipſum dici oporteret in puellis inconniventibus oculis dormientibus ex cauſa vermium, aut corrupti lactis ſtagnantis in inteſtinis, cùm tamen ejuſmodi ſiccitas adaucta in his nulla ſit. Neque etiam imbecillicitas facultatis motricis cauſa ejuſdem adæquata eſſe poteſt, quandoquidem in aliis partibus illa ſenſibiliter deberet apparere; quin & in palpebris tanta vis movens non videtur neceſſaria, ut illas expandere, & amplificare cogatur, quoniam ſponte ſua palpebræ laxari, & ampliari poſſunt, nulla intercedente interna facultate motrice; unde ſæpiſſimè etiam accidit ſponte ſua illas lymphico humore gravatas delabi, laxari, & occludere univerſam oculorum orbitam, præſertim cùm palpebræ ſuperiores non committuntur; vel è converſo, licèt iſtæ committantur, infernæ tamen retractæ, nequeunt expandi, & ſimul unà committi cum palpebris ſuperioribus. Accedit, quòd aliquando vitium non totum eſt palpebrarum in ejuſmodi incommiſſione, ſed eſt oculorum, qui cùm ex defectu muſculorum, & nervorum, illos moventium, quodammodò retracti obſerventur, propterea non ſecundùm rectam diſpoſitionem conſtituti, velut in Strabonibus, ſed vel ſurſum, vel deorſum contracti, exhibent inter utraſque palpebras albumen; quod ſecus accideret, ſi oculi in ſuo ſitu forent repoſiti. Itaque ad ſolam ſiccitatem totum hoc oculorum, & palpebrarum incommodum tribuendum minimè videtur.

Crediderim eapropter rationabiliùs palpebrarum ſuſpectiones exoriri in his, qui per ægritudines ſive totius corporis, ſive partium principalium ejuſdem, cerebro laborant, & cauſa morbi in principium nervorum transfuſa eſt, ubi vel propter acritatem, vel propter malignam conditionem infertur levis primùm, mox gravior nervorum contractio, cujus ratione nervi in ſenſus externos proximiores corporis tendentes coafficiuntur, & potiſſimùm illi, qui feruntur in palpebras, eo quòd propter exilitatem, tenuitatemque faciliùs commoventur, & proritantur, adeòque affectionem quamdam convulſoriam incurrunt. Sic etiam in his ſæpiſſimè etiam experimur motus inæquales, ſpaſmodicos, & convulſivos dictos, itemque retractionem labiorum per intervalla, & voces tremulas, & viſus obtenebrationem, aliaque accidentia his ſimilia, ab affecto nervorum principio provenientia, vel ſaltem à proritatis meningibus, quæ integumenta præſtant nervis omnibus corporis, ut ex Anatome conſtat.

Hinc itaque dedùcere licebit, malum eſſe indicium, aut etiam valdè lethale in ægrotantibus, quotieſcumque palpebræ non benè committuntur ipſis dormientibus, ita ut album oculorum ſubinſpiciatur; quoniam ex hoc arguitur cerebrum ſimul unà affectum eſſe, & nervos motus quoſdam convulſorios ſubire à vaporibus, vel humoribus illos vellicantibus: cùmque id plerumque non fiat ſine abſumptione roridæ cerebri ſubſtantiæ, aut alteriùs conſimilis liquoris, cùm ea, quæ irritandi, & vellicandi vim habent, etiam ſua natura poſſint extenuare, & exſiccare; idcircò ſimul cum his ſæpenumerò etiam partium conſumptio, & exſiccatio copulari poterit, cum languore, & jactura virium.

Quoniam verò adiicit Hippocrates in textu, *ſi non ex alvi profluvio, aut medicamenti purgantis potione*, id evenerit; clariſſimè oſtendit cauſam in illis debere eſſe internam, non autem externam, & manifeſtam; ſiquidem fieri poteſt, ut ex immodica evacuatione, ſive ſpontanea, ſive promota per artem, adhuc nerviceæ oculorum partes, aliæque adjacentes, partim ab ipſa evacuatione vim habente extenuandi, partim ex acritate medicamenti in humoribus, & ſanguine relicta, nervi ipſi, & partes membranoſæ contrahantur, quemadmodùm ab uſu hellebori aliàs edocuit idem Hippocrates convulſionem exoriri poſſe; quandoquidem medicamenta purgantia, & præſertim validiora, nedum diſſolvendo, & eliquando humores, verùm etiam irritando, evacuationem promovent, & non rarò etiam hypercatharſim inducunt. Et quamvis Hippocrates de alvi profluvio mentionem fecerit, veluti de evacuatione ſpontanea, nihilominùs jam ſatis unicuiq; notum eſt, alvi profluvium, & diarrhęam immoderatam ab acribus, & vellicantibus humoribus proficiſci, ſi nimirùm in alvum delati, inteſtina ad immodicam evacuationem laceſſant; unde poſtmodùm partium ſuperiorum, & cerebri non levis extenuatio, ac proritatio contingit, adeòque palpebrarum retractio, quæ non adeò mala dicenda eſt, veluti facta à cauſa manifeſta, ſcilicet ab illa immoderata evacuatione, quæ licèt humores, & roridam ſubſtantiam nervorum abſumpſerit, non tamen hærentem in cerebro cauſam arguit, adeòque non adeò periculoſa eſt; præſertim quia humores illi abſumpti, & evacuati, faciliùs remitti, & reſtaurari poſſunt, ſecùs verò corrigi, & emendari, qui cerebrum proximè, & non ſine malignitate afficientes in cauſa ſunt, ut membranoſæ partes convellantur.

Tandem concludit, nedum malum eſſe ſignum, ſed etiam valdè exitiale; ſiquidem in ægritudinibus quibuſcumque cerebrum, & nervoſas partes affici, peſſimum eſt; ſive quòd illę inter principales referantur, ſive quòd ſenſui, & motui corporis dicatæ ſint, atque adeò ad cordis pulſum, & ad vitam conſervandam proximè conferant; ſive demum quia nutricationi incommodant, adeòq; viribus ſuſtinendis inidoneæ fiant: qua ratione affectus omnes Cerebri periculoſiſſimi ſemper ſunt. At verò non dixit Hippocrates omninò eſſe ſignum lethale, ſed valdè lethale, hoc eſt multùm, aut plerumq; lethale; unde adverbium illud, valde, nō adiicit, ſed aliquantulùm potiùs diminuere videtur magnitudinem, & periculum ſymptomatis, ſi præſertim alia non penitùs conſentiant.

APHORISMUS LIII.

Deſipientiæ, quæ cum riſu fiunt, ſecuriores: quæ verò cum ſtudio, periculoſiores.

COmparat in hoc Aphoriſmo Hippocrates deſipientias, & quænam periculoſiores, quæ verò ſecuriores ſint ab adjunctis breviter deducit; nam cum riſu ſecuriores dicit, cum ſtudio verò periculoſiores.

Quamvis autem deſipientię in univerſum plures, & variæ eſſe ſolent, quemadmodùm deducitur ex eodem Hippocrate, atque ex eodem colligit Cardanus; commodè tamen ad tres revocari poſſunt, utpote quæ ſæpeſæpiùs ægrotantes afficiant, & patentioribus indiciis manifeſtantur, nempe ad eas, quæ cum riſu, quæ cum ſtu-

ſtudio, & quæ cum furore, & impetu contingunt, ut benè Galenus *in comm. iſtius aphoriſmi*. Inter has autem ſecuriores ſemper ſunt, quæ cum riſu, graviores, quæ cum ſtudio, & multò adhuc graviores, periculoſioreſque, quæ cum furore conjunguntur.

Et quidem, quæ cum riſu fiunt, ſecuriores ſunt, tum ratione Imaginatricis facultatis non adeò à naturali ſtatu declinantis, tum ratione humoris illum inferentis: etenim quandocumque phantaſmata per Imaginativam diffuſa lætitiam, & riſum repræſentant, Naturam non deprimunt, nec deiiciunt, ſed potiùs exhilarant, ac ſublevant, motum cordis, & ſanguinis non opprimunt, aut intercipiunt, neque à ſua diatheſi multùm diſtrahunt, aut avertunt, ſed per convenientes, ac expeditos ſpiritus confovent, & conſervant: Humor autem riſum excitans, nonniſi benignus eſſe poteſt, qualis eſt ſanguis, & riſus ipſe, ſeu riſibilitas, paſſio propria hominis eſt, conſentanea plurimùm vitæ, & animi hilaritati; unde experimur lætos, hilareſque homines ſalubriter degere, cunctaſque operationes naturales viriliter peragere, ac exercere.

Contrà verò deſipientiæ cum ſtudio ſemper ſunt graviores, veluti contrariis ex cauſis inductæ; Imaginativam enim magnoperè perturbatam deſignant, atque ab idolis melancholicam, acidamque conditionem referentibus cum timore, ac mœſtitia, unde cogitabundi, timidi, triſtes, converſationem averſantes, ſolitarii, & cibum refugientes iſtiuſmodi patientes fiunt, utpote qui humoribus abundant acidis, tartareis, melancholicis dictis, ſanguinem figentibus, offuſcantibus, atque in ſuo motu retardantibus; quamobrem is parte ſua florida, vividaque plurimùm imminutus, pulſus, cæteraſque operationes vitæ neceſſarias hebetes reddit; indeq; poſtmodùm corporis macies, languor, & ad motum ineptitudo, atq; impotentia exoritur, quemadmodùm experimur in delirio melancholico laborantibus, & ſive ab hypochondriis, ſive à toto corpore, ex congeſtione humoris melancholici illud proficiſcantur, de quo Galen. *3. de loc. affect. c. 7.*

Longè demum periculoſiores ſunt deſipientiæ cum furore, impetu, & audacia, ut in maniacis, quoniam in his operationes vitales magis depravantur, & humores præſignatur longè pejores, quales dicuntur à Medicis atrabilarii, plurimùm à naturali ſtatu recedentes.

Hinc modò admonemur, quibus remediorum generibus ejuſmodi deſipientias curare debeamus, ſive cum riſu, ſive cum ſtudio, ſive cum furore illæ ſocientur. Etenim licèt Hippocrates in hoc aphoriſmo diagnoſim, ac prognoſim horum deliramentorum viſus ſit ſolummodò referre; voluiſſe tacitè tamen comprehenſas eorumdem curationes, ſubintelligendus; adeòque majorem diligentiam eſſe adhibendam in curatione delirii cum ſtudio, aut cum furore, quàm in eo, quod cum riſu fit, ut ex ſuperiùs traditis facillimè deducitur, & ſatis à nobis eſt explanatum *in parte Medicinæ practica*.

APHORISMUS LIV.

In acutis paſſionibus, quæ cum febre ſunt, luctuoſa ſuſpiria, mala.

Acutæ paſſiones non ſolùm hic intelligi debent, quæ brevi

Q 2 tem-

temporis intervallo finiuntur, ſed quæ gravioribus ſymptomatibus ſũt ſtipatæ, atque adeò à pravis humoribus progenitæ, cum læſione partium principalium ad vitã tuendam ſummoperè conferentium. Hinc appoſitè adjecit Hippocrates, *quæ cum febre ſunt*: nam ſi fortaſsè ſine febre forent, leviores proculdubiò eſſent exiſtimandæ. Itaque cum febribus conjunctæ ęgritudines hoc loco conſiderantur, veluti quæ vitium in ſanguine recognoſcunt, & cor proximiùs, penitiùſque moleſtant. Hæ namque ſpiritales partes læſas vel comitantur, vel conſequuntur, atque adeò facilè poſſunt luctuoſa ſuſpiria excitare, quæ nonniſi ab affecto corde, pulmone, ac pectore, proficiſcuntur. Luctuoſa namque ſuſpiria ſunt, quæ fiunt cum interrupto motu thoracis, & reſpirationis, quemadmodùm etiam Galenus *in comm.* memorat, & ſæpiſſimè pueris ejulantibus evenire experimur ob anguſtiam thoracis, & partium reſpirationi deſtinatarum, ut propterea nequeant ſeipſas tam benè expandere, ſicut exigit neceſſitas Naturæ mœſtitia oppreſſæ, quæ amplificatione cordis, & pectoris vellet melancholicum affectum excutere, & ab opprimente cauſa ſe liberare. Cùm itaque hæc accidunt acutè laborantibus, & cum febre, proculdubiò grave cordis detrimentum arguunt à maligno, cogenteque humore illud comprimente, ut propterea nequeat pro indigentia ſe convenienter amplificare; unde mala ſunt, & quidem tam ratione ipſiuſmet Cordis malè affecti, tum ratione humoris tam graviter illud afficientis; quamobrem nonniſi in malignis, ac peſtilentibus febribus iſta accidunt, in quibus propter ſanguinis concretionem potiſſimùm in vaſis pulmonum, & quandoq; etiam in arteria Venoſa, aut in arteria Aorta, ubi grumuli, hærenteſq; ſucci ſæpiſſimè adinventi ſunt, cor gravi oppreſſione afficitur, & veluti à comprimente manu, univerſa præcordia gravantur, unde pulſus etiam puſilli, intermittentes, ac deficientes exurgunt, ac poſtmodùm interitus, ut in pleriſque cadaveribus diligenti anatomica inquiſitione ſępeſępiùs eſt obſervatum.

APHORISMUS LV.

Dolores podagrici Vere, & Autumno magna ex parte moventur.

Podagrici dolores, ut alias meminimus, à colluvie ſeroſa, & à ſuperabundanti lympha in articulos decumbente excitantur: iſta autem nedum corpulentia, ſed etiam infenſa qualitate acri, aut etiam acido-ſalſa artus ipſos, & adjacentes partes muſculoſas, itemque tendines, ligamenta, membranas, nervos tumefaciunt ſimul, & compungunt, unde poſtmodùm tumor, rubor, & dolor acerbiſſimus. Quoniam verò ſeroſi iſti, & lymphici humores ſuperabundare potiſſimùm ſolent Verno, & Autumnali tempore; idcircò fit, ut per hæc eadem tempora Podagrici dolores infeſtent: Verno quidem tempore, cùm ſcilicet cumulatæ per hyemem pituitoſæ ſuperfluitates, vi poſtmodùm ambientis calidioris diluuntur, & meliùs fluitant; itemque propter ſanguinem in cunctis hominibus vegetiorem, atque etiam velociùs excurrentem per arterias, ut indicant pulſus per idem tempus celeriores, vehementioreſque: Autumno verò, ex impeditis, detentiſque quodammodò ſudoribus, qui per æſtatem copioſiſſimi eſſe conſueverant, tum à potibus

tibus largioribus, tum ab eſu fructuum immodico, unde excrementa copioſiora fuerant cumulata.

Magna autem ex parte dicuntur per hæc tempora excitari, ſive quòd non ſemper in his temporibus cunctis accidant, ſive quòd non ſolùm in æquinoctiis, Verno ſcilicet, & Autumnali, ſed etiam in ſolſtitiis promoveri ſoleant podagrici dolores: equidem paſſim experimur, ejuſcemodi dolores, alioſque ſimiles, per hæc tempora excitari, fortaſsè ob mutationem in aere inductam, atque ex illo in humanis corporibus commotionem, cùm ex calido in frigidum, vel ex temperato in calidum, & è converſo, mutatio fit, ut propterea ſcripſerit Hippocrates 3. *aphor. primo*, *mutationes temporum morbos parere*; ut alibi etiam à nobis eſt oſtenſum. Quantum autem valeant ejuſmodi mutationes aeris in perturbandis humanis corporibus, & præſertim iis, quæ valetudine non firma fruuntur, notius eſt, quàm ut hic longiori ſermone oſtendi poſſit; etenim præterquamquod aer magnam vim in alterandis corporibus habeat, uſu reſpirationis, etiam ſimplici ſuo contactu eadem afficere ſolet, conſtipando, aut laxando cutim, ejuſque poros diverſimodè afficiendo, unde poſtmodùm vel effluvia, quæ perpetim extramitti debent, retineantur, & retenta ſanguinem, cæteroſque liquores corporis inficiant, vel affluentiùs exhalantia, eoſdem diluunt, & extenuant, unde plus juſto diſſoluti inhabiles fiant partibus reficiendis, quin potiùs apti ad eaſdem perturbandas, alterandaſque; quamobrem qui obnoxii ſunt doloribus articulorum, facilè per hæc tempora illos incurrunt.

APHORISMUS LVI.

In morbis melancholicis cùm in hæc pericula inciditur, ſtuporem corporis, vel convulſionem, vel furorem, vel cæcitatem ſignificant.

Morbi melancholici dicuntur illi, qui ab humoribus melancholicis dictis, ſeu, ut mavult Paracelſus, tartareis, acidiſque progignuntur, & ſive iſti proveniant à melancholica totius corporis conſtitutione, & peculiari ſanguinis diatheſi, ſive ſpecialiùs à mala habitudine viſcerum naturalium, quemadmodùm in hypochondriacis, & ſcorbuticis. In his igitur enumerat Hippocrates, quæ mala ſint affutura, niſi citò, & opportunè ſuccurratur; ſiquidem increbreſcente affectu melancholico, & exuberantibus ſuccis acidis, ac tartareis, facilè ſubindè accidere ſolent ſtupor corporis, vel convulſio, furor, vel cæcitas: Stupor, vel convulſio, ſi repant humores in nervos, hebetatis ſcilicet, malèque affectis ab acidis ſuccis eorumdem fibris, vel iiſdem, ab acido vellicante proritatis; nam 6. *epidem. ſect.* 7. dicitur, *melancholici fiunt epileptici, & epileptici melancholici*: Furor verò, ſi in cerebrum tendant; unde Galenus explanans mox relatam Hippocratis ſententiam 3. *de locis affectis*, dicebat: ſi humor melancholicus vergat in mentem, delirium, vel convulſionem, ſi verò vergat in corpus, paralyſim, vel apoplexiam infert. Denique cæcitas, ſi in organa viſus deducatur, & ſpecialiter in nervos opticos, vel in tunicam retinam, quæ à fibrillis eorumdem nervorum ortum ducit.

Quamvis autem hæc ſolummodò retu-

Digitized by Google

retulerit Hippocrates, non tamen quis credat alia quoque mala exinde ſuboriri non poſſe; nam plures alii ſimiles, affineſque morbi iiſdem ex cauſis ſupervenire poterunt, pro varia corporum habitudine, ætate, conſuetudine, ſexu, & prout in has, vel alias partes, fortaſsè imbecilliores, prædicti humores decumbere poſſunt.

APHORISMUS LVII.

Apoplexiæ autem fiunt maximè à quadrageſimo anno uſque ad ſexageſimum.

Licèt Galenus in commentario non de quacumque Apoplexia ſcriptum velit hunc aphoriſmum, ſed de ea ſolùm, quæ ab atrabile dependet, utpote quia *per eam conſiſtentiæ ætatem atra bilis humor abundet, quemadmodùm & in Autumno*; nihilominùs haud negat poſſe etiam à cæteris ſuccis pituitoſis, & crudis per eandem ætatem illam oriri: quin & ſenes ab his potiùs, quàm ab atrabilariis, aut melancholicis humoribus apoplecticos fieri alibi etiam pluries edocuit, cujus cauſa tam acriter in illum invehitur Cardanus, ut totum hujus aphoriſmi commentarium adversùs hoc Galeni placitum conſcriptum videatur.

At verò nobis diſtinguere fas ſit, Apoplexias, & alias quidem ætatum defectu, alias humorum vitio, & alias à mala partium cerebri conformatione. Ex defectu ætatis, & ob virium languorem obnoxii magis ſunt ſenes, & provectioris ætatis homines Apoplexiæ, à lymphicis humoribus craſſeſcentibus, & tenacibus, qui per languidam illam ætatem ex malis coctionibus, ac ſecretionibus humorum, atque ab effœto, ac vapeſcente ſanguine emergunt, qui deinde cùm per cerebri ambitum, & corticales glandulas facilè hæreſcant, ac remorentur, adeòque gravent, oppleant, obtundant; Apoplexiam, cæteroſque ſimiles morbos inferunt. Et quamvis in pueris ejuſcemodi pariter humores videantur ſuperabundare, cauſa præſertim voracitatis; attamen in illis lymphici iſti humores fluxiliores ſunt, & viæ molliores, laxioreſque, unde facillimè difflantur, & evaporant, quique per cruditates progignuntur promptè in ductus urinarios, aut inteſtinorum delati egeruntur, & exonerantur, conferente in hoc idem plurimùm partium omnium mollitie, ac laxitate.

Humorum inſuper vitio contingunt Apoplexiæ, ſive cùm ipſi plus juſto cumulati in cerebri meatibus hærent, & vel gravando, ac opprimendo, vel etiam obſtruendo motui ſanguinis, ac lymphæ impedimento ſunt, adeòque excrementorum, ſive ſenſibilium, ſive inſenſibilium repurgationi remoram faciunt: qua ratione helluones, ebrii, ſuccipleni, obeſi, catarrhoſi, aliique ſimiles, ſæpenumero Apoplectici, aut Carotici pereunt, factaque cadaverum ſectione inveniuntur in cerebri anfractibus, & intercapedinibus, ſeri, lymphæ, aliuſve corrupti humoris congeſtiones. Porrò hoc pacto omnes, & quicumque humores gravare, opplere, obſtruere, & ſtagnare valentes, aut etiam reſerare, erodere, ulcerare, benè poterunt Apoplexias, cæteroſque ſimiles morbos in cerebro parere.

Ex mala denique partium cerebri conformatione, ſive à primordiis vitæ, atque ex defectu Naturæ, ſive tractu temporis, & ex accidenti morboſo, progenita, accidunt Apoplexiæ;

xiæ; fortè quia moles cerebri puſilla, anguſta, duriuſcula, aliterve malè affecta eſt; aut etiam ductus, cavitates, pori non convenienter patuli ſunt, adeòque arteriolæ, venulæ, & vaſa lymphica liberum excurſum, recurſumque liquidorum non admittunt; unde poſtmodùm interceptiones, occluſiones, obſtructioneſque, aut etiam diruptiones, eroſiones, ſuppurationes, aliaque hujus generis incommoda ſuboriuntur. Quò ſanè reſpexiſſe viſus eſt Hippocrates 4. *de ratione victus in acutis* 23. dum ſcripſit: *cum quis repentè obmuteſcit, id venarum interceptiones, occluſioneſque faciunt. ſi ſano abſque occaſione, vel forti alia cauſa id contigerit*: ubi alia plura in eandem rem accuratiſſimè obſervanda proponit. Hoc etiam pacto ligatis arteriis caroticis, aut contuſis muſculis temporalibus, concuſſoque cerebro, Aphoniæ, & Apoplexiæ accidunt, mutata ſcilicet, turbataque partium conformatione. Ex eodem vitio crediderim pleroſque ejuſcemodi affectibus comatoſis natura obnoxios eſſe, ac repetitis inſultibus per intervalla moleſtari ſolere, ut tandem ineunte ſenili ætate ab iiſdem pereant; quin & non rarò (Anatome in iiſdem inſtituta.) nil quidpiam ſenſibile extra cerebri ductus inventum eſt, ut pluries expertum.

V. Gal. & Valleſ. in commẽt. hujus loci.

V. Hipp. 2. 2. & 3. de morbis.

Hinc modò putaverim, Hippocratem in hoc aphoriſmo eas ſolummodò voluiſſe Apoplexiarum ſpecies recenſere, quę vitio humorum quidem, ſed ex mala cerebri habitudine contingunt; fortè quia circuitus humorum, facilè per ætatem juvenilem fermenteſcentium, largam, promptamque vaſorum expanſionem, juxta naturæ indigentiam nactus, ſuperveniente ætate conſiſtenti, à fibrarum, & membranacearum partium duritie ſenſim, ſenſimq; inducta, ejuſmodi amplificationi non facilè deinceps obſequuntur; unde in plexibus cerebri, meningibus, lymphicis ductibus, cæteriſque, quacumque de cauſa circumeuntes humores hærent, aut irruptione, impetuque facto in apicibus eorumdem, tenellas illas partes delaxant, & aperiunt, vel tumefaciunt, opplent, aggravant, prout acor in illis inductus major, vel minor extiterit, adeòq; obſtructiones, interceptioneſq; aut eroſiones, & diruptiones inferunt planè inemendabiles. Procedente verò ad ſenium ætate, quia niſus ille, & motus fermentativus in humoribus tractu temporis lenteſcit, propterea nec vehementem commotionem, nec urgentem impetum in iiſdem excitat: id quod ſanè oſtendunt manifeſtiſſimè pulſus, per hęc eadem tempora tardi admodùm, rari, & imbecilles: quamobrem licèt ſopores, hebetudines, languores in provectiori ętate contingant; haud tamen veræ Apoplexię dicendæ ſunt, veluti ab ipſo ætatis decrepitæ languore, & virium, ac ſanguinis labefactione dependentes; collabente, videlicet ſenſim natura ex defectu ſpirituum, ac excrementoſorum humorum ingluvie, quocirca ſoporati potiùs, & comatoſi, non verò Apoplectici illi pereunt.

Quamvis autem Hippocrates hìc dixerit à quadrageſimo ad ſexageſimum uſq; ad annum Apoplexias fieri, non tamen exinde putandum, intrà hoc ſolummodò temporis interſtitiũ illas accidere poſſe, cùm & ante, & poſt ejuſmodi tempora, benè adhuc poſſint evenire: ſi nimirùm aliunde cauſæ illas inferre valentes ſuppetant, quandoquidem unicuique perſpectum eſt, omnes morbos cunctis ętatibus accidere poſſe, ſi cauſæ vel externę, vel internæ, aut ex defectu

naturæ, aut ex aliquo quovis accidenti ſupergredientes, ſalubrem, convenientemque corporis œconomiam turbent, ac depravent. Hinc non immeritò adjecit adverbium illud *maximè*, ut nimirùm indicaret non omninò, & per eam dumtaxat ætatem Apoplexias evenire; ſed magis ſolùm, ſeu plerumque per illam; licèt in aliis quoque ætatibus fieri queant, eſto alius generis morbi, quàm veræ Apoplexiæ.

APHORISMUS LVIII.

Si Omentum excidat, neceſſariò putreſcit.

Idipſum ſcribitur primò de Morbis, & in Coa. præn. unde hic aphoriſ. tranſcriptus.

EXcidere Omentum idem eſt, ac extra peritonæum, & abdomen, cùm fortaſsè vulnerata ſunt, egredi, ac prolabi, adeòq; ambienti frigido exponi: cum enim Omentum multò adipe, atq; innumerabilibus glandulis refertum ſit, facillimè ambienti aeri expoſitum, alteratur, & liveſcit, adeòq; nullo negotio, ac breviſſimo temporis intervallo, putreſcit; idque potiſſimùm, cum ex vulnere ad eas partes inflicto, & ſanguinis profluvio, illæ viribus fatiſcunt, & elanguent, ac præſertim Ventriculus in ſuis coctionibus obeundis; quandoquidem ex obſervatione Galeni 4. *de uſu partium cap. 9.* multùm ad ciborum confectionem, chylificationemque conferat, ut in gladiatore illo ibidem memorato, cui omentum abſciſſum fuerat, compertum refert.

Ex hoc autem Aphoriſmo monemur, cautos, ſollicitoſq; oportere eſſe Medicos in illius extra abdominis regionem prolapſu, ad ſtatim, nullaque data mora reponendum; ſin ſecus reſcindendum potiùs, ne putrefactioni ſubiiciatur; cujus repoſitionis, aut reſectionis modum edocent Celſus *lib. 7. c. 21.* itemq; Galenus *lib. 6. meth. c. 4.* Paulus *lib. 6. c. 52.* & Fabritius *ab Aquapendente lib. 2. c. 45.* aliique. Atqui non rarò etiam contigit à perita adhuc Chirurgi manu repoſitum periculo non vacaſſe, & computruiſſe; quandoquidem tam levis, & mollis texturæ eſt, ut ne tantillum è ſua ſede dimotum, atq; ambienti aeri expoſitum, livorem, & putrefactionem incurrat.

APHORISMUS LIX.

Quibuſcumque à longo coxendicum dolore moleſtatis, cavitate ſua excidit coxa, & rurſus recidit, iis mucores ſuperveniunt,

&

APHORISMUS LX.

Quibuſcumque à coxendicum dolore diuturno moleſtatis excidit coxa, iis crus tabeſcit, & claudicant, ſi non curantur.

HUnc Aphoriſmum ſexageſimũ non debere à ſuperiori ſejungi edocet *in comm.* Galenus, ſed ipſum omninò eſſe cum præcedenti jungendum, ut unus ſermo continuatus ſit: quaſi dicere voluerit Hippocrates à coxendicum dolore moleſtatis, ubi per mucoris multitudinem articulus excidit, & rurſum recidit, neceſſariũ eſſe, proceſſu temporis os ipſum contabeſcere, & patientem claudicare, niſi, quam citò fieri poſſit, mucor ille abſumatur, & exſiccetur; quemadmodùm idem Hippocrates *l. de articulis* faciendum conſulit in brachio jugiter excidente: quod & Arabes ſcriptores quoq; omnes admonẽt peragẽdum vel igne *actuali*, & ferro cãdenti, vel *potentiali*, ope medicamentorũ cauſticorum, & per emplaſtra picata,

tâ, quas uſtiones Arabicas Moderniores appellarunt; juxtà illud ejuſdem Hippocratis: ***Quæ medicamentum non ſanat, ſanat ferrum, quæ non ſanat ferrum, ſanat ignis.***

Et quidem conſiderata oſſis coxendicis cum oſſe ſacro articulatione, facile eſt, ut quiſque ſibi perſuadeat, craſſos, mucoſoſque ſuccos eo loci, ubi coxa exciderit, colligi, & adunari poſſe, quique poſtquam obduruerint, & calli ferè conditionem fuerint adepti, difficulter diſcuti, aut exolvi poterunt, quinimmò extra ſuam ſedem caput femoris ſurſum protrudent, impedientque, ne cavum oſſis ſacri denuò ingrediatur, quamobrem claudicatio ſequetur, contractis ſubinde, decurtatiſque, tum crure, tum tibia ad uſque pedem. Nec abſre dictum, ac repetitum: ***Cavitate ſua excidit coxa, & rurſus recidit***; quoniam non ſatis eſt coxam excidiſſe, ſive è ſua ſede dimotam eſſe, ſed oportere pariter recidere, ſi fortaſſis aliqua induſtria, vel ſponte ſua, commiſſa fuerit; ſiquidem tunc ſignificatur cavum illud oſſis à confluxu humorum præſertim lymphicorum repleri, vel ſaltem à luxatione, relaxationeque ligamentorum, & tendinum ſtare firmiter non poſſe, ſed facillimè à cavitate illa deſciſcere, quam proinde lymphici humores occupent, & in mucos, tenaceſque ſuccos, data mora, convertantur, unde nequeat in poſterum os femoris cum oſſe ſacro cõvenienti articulari.

Nedum autem exinde claudicatio, ſed & tabes cruris quoque ſuccedet, niſi per uſtionem mucoſi illi humores abſumantur, quoniam læditur ſubinde non ſolùm conveniens partium illarum diſpoſitio, ac ſtructura, ut pronide alimentum pro earumdem nutricatione, vel in alium humorem degeneret, vel non apponatur, aut omninò deficiat; ſed etiam membranulæ circumamicientes oſſa, & medullaris illa ſubſtantia, quæ cavum femoris occupat; malè afficiantur; quocirca tabes poſtmodùm, languor, dolor ad uſque genu in perioſtiis, muſculis, nervis, cæteriſque ſuboriuntur.

LUCÆ TOZZI

In Septimum Librum Aphoriſmorum

HIPPOCRATIS

COMMENTARIA.

APHORISMUS PRIMUS.

In morbis acutis frigus partium extremarum, malum.

MOrbis morbos, & accidentibus accidentia, ſive in bonum, ſive in malum ſupervenientia, quæq; ex uno in aliud viciſſim permutantur, conſideranda in hoc ultimo Aphoriſmorum libro propoſuit Hippocrates; qui propterea vagus, atque indiſcriminatim varia comprehendens, neque certum ordinem, neque continuatum nexum in iis ſervat. Initium autem facit ab extremarum partium frigore cunctis morbis acutis contingente, quod nocuum generaliter pronunciat.

Quamvis autem hic cum 48. *quarti* (ubi in febribus non intermittentibus interiora uri, & exteriora frigere, lethale dixerat) multùm convenire videatur; revera tamen omninò diſtinctus ab illo eſt; ſiquidem ibi ſpeciatim in febribus, hic verò in morbis univerſaliter acutis, nulla intereà de interiorum uſtione, ac ſiti, mentione facta, ſed ſolius frigoris partium extremarum meminit, ut propterea non penitùs lethale, ſed malum ſimpliciter protulerit. Neque inſuper in eorum ſententiam iverim, qui cum Galeno adhuc de acutis febribus dictum hoc interpretantur ex viſcerum inflammationibus, quoniam tunc planè exitioſum omninò eſt, & morti proximum, ut etiam *in Coacis prænotionibus* adnotatur, cùm tamen hic ſolummodò ſcribatur *malum*. Rectè proinde Celſus *lib.2.cap.4.* hanc ſententiam ab illa ſejungens, neque interioris incendii, neque urentis ſitis mentionem faciens, extremarum duntaxat partium frigus commemoravit, & mali morbi ſignum in acutis dixit.

Et quidem frigus partium extremarum cum incendio internarum partium, atque ingenti ſiti, veluti ab inflammatione interna procedens, facilè in gangrænam vergente, lethale ſignum omninò eſt; at verò citra internorum viſcerum ardorem, & ſine ulla inflammationis ſuſpicione, provenit ſolùm ab hebetato, & lenteſcente ſanguinis motu, qui per anguſtos extremarum partium meatus progredi non potens potiùs in iis concreſcens adhæret, quàm ut porulos earumdem pervadens, exangues illas partes irradiet, & calefaciat; unde non rarò etiam liventes illæ comparere

ſo-

ſolent; ejuſmodi autem ſunt aures, nares, manus, pedes, & quandoque etiam univerſa cutis, quæ ambienti quocumque modo expoſita ſæpiſſimè horrere ſolet. Addidit autem *in acutis*, nam illas in longis, diuturniſque ægritudinibus frigere non adeò præter rationem videtur evenire; quamobrem rectè Galenus *in comm.* inquit: *in morbis diuturnis, qui præſertim ſunt ſine febre, & hyeme, & ætate ſenili, partes extremas corporis, veluti nares, aures, pedes, & extremas manus frigidas fieri, nihil mali*; præſertim quia diuturni morbi, (præter corporis languorem à morbi diuturnitate contractam) nonniſi à craſſis, lentis, frigidiſque ſuccis progignuntur. At verò acuti pro cauſis, tenues, mobiles, & calorem excitantes humores recognoſcunt; unde in illis frigus perſentiri diſſentaneum omninò eſt, ideòque malum, & longè gravius, ac periculoſius livore conjunctum. Verumtamen frigus iſtud partium extremarum perſeverans eſſe debet, ut omninò malum ſit, nam ſi fortaſsè ad modicum tempus appareret, & deinde ſponte ſua, calefactis partibus iiſdem, deſineret, quemadmodùm inter initia tertianarum, & quartanarum febrium experimur, dubiò procul nihil mali præſagiret, quod tamen peſſimum foret, ſi per omne tempus perduraret, & partes ipſæ ab admotis calorificis nullatenùs recaleſcerent; quod & longè adhuc gravius, ſi cum madore cutis frigus ſocietur.

APHORISMUS II.

In oſſe ægrotante caro livida, malum eſt.

Livor in quacumque parte comparens, nedum frigoris, ſed mortificationis, & gangrænæ præſentis, vel imminentis indicium eſt; cùm igitur in oſſe ægrotante, ideſt læſo, contuſo, vulnerato, caro ſuperincumbens, vel circumſepiens livida fit, ipſum à ſuſcepta læſione corrumpi quoque conjectandum. At non ideò, quia caro liveſcit, ipſum corrumpi dicemus, ſed potiùs, quia ipſum à læſione corrumpi contingit, caro liveſcens apparebit: ſæpè enim in gangrænis caro livida, & omni ſenſu orbata percipitur, nullo intereà in oſſe vitio exiſtente, idcircò appoſitè adjecit Hippocrates *in oſſe ægrotante caro livida*. Sed & neque ſolùm caro ſi liveat in læſis oſſibus, verùm etiam ſi albicet, ſi flacceſcat, ſi ichorem ſanioſum, & fœtidum fundat, ſi ſponte ſua ſejungatur, & ſubjecto oſſi minimè inhæreat, idipſum arguit: quamquam in his dijudicandis, internoſcendiſque ſagax, & accurata Chirurgorum diligentia multùm valeat; ſiquidem non rarò fit, ut à contundente corpore cutis externa ſolùm liveat, nulla interius inducta in oſſe læſione.

Livor autem, à contuſis, vulneratiſque oſſibus, in carne circumjacente, vel ſuperincumbente, provenit à liquore in nutricatum oſſis tranſmutando, qui cùm in partibus circumjacentibus remoretur, & ſtagnet, atque lamellæ oſſium externæ quodammodò à reliquis interioribus diſſociatæ, immò & perioſtium, quo ipſæ amiciuntur, in ſuis filamentis, & lo-

& loculis diſtractum, ſauciatumque ſit, propterea partes ſubjectæ rorido, vivificanteque ſpiritu deſtitutę, ſenſim langueſcunt, & ferè emoriuntur, unde poſtmodùm corruptio, & putrilago, quæ ſenſim quoque in adjunctas carnes ſerpit, & livorem, ſphacelum, ac gangrænam parit, ſimili modo, ac in remorante, hærenteque in poris carnium ſanguine contingit; atqui faciliùs gangręna, & mortificatio accidit in membranis oſſium, quàm in carnibus, tum quia illæ exangues ſunt, tum quia ſpiritu valdè tenui irradiantur, tum quia glutinoſum quid magis, facilèque coagulabile ſuſcipiunt, quod acore hebetatum, & alkalino ſpiritu depauperatum, indomitumque redditum, tandem frigefacit, & mortificat. Hinc experimur gallicas exoſtoſes ab acido illius luis miaſmate nimiùm infenſas oſſibus evadere, corrodendo, frangendo, & terebrando, ut illa penè friabilia reddantur. Expedit itaque in ejuſmodi livoribus ad carnes circumſtantes apparentibus, ſtatim ſubjectum os detegere, & qua parte ſquamoſum, rima affectum, aut aliter læſum apparuerit, abradere, ac deſquamare, vel etiam urere, & removere, ſi opus fuerit, ut in poſterum meliori alimento reliquum reſtauretur, & ſubſtet, ut ex praxi Chirurgica ſatis notum.

APHORISMUS III.

A vomitu ſingultus, & oculorum rubor, malum.

PEr vomitum ſolent humores nedum per ventriculi cavum innatantes, ſed ejus tunicis hærentes, aut aliunde confluentes, ſalubriter evacuari; qui propterea ſalutaris pluribus in ægritudinibus obſervatur, quinimmò à pleriſque, ſtatis quibuſdam temporibus, gratia præſervationis ſalubriter inſtituitur, quemadmodùm ab Ægyptiis ſingulo quoque menſe factitatum refert Herodotus *lib.* 2. Si qui igitur prodeſſe conſuevit, obſit, ſingultum potiùs afferens, atque oculorum ruborem, ſymptomata cæteroqui graviſſima, malus planè, & perniciosus cenſendus eſt.

Singultus ſiquidem ad claſſem convulſionum non irrationabiliter reducitur à Galeno, adeòque ſemper humorum acritatem, malignitatemque, nervos vellicare, ac laceſſere valentem, pro cauſa recognoſcit, ut aliàs oſtenſum; oculorum verò rubor (ſi tamen perſeverans, nec ſubitò diſparens ſit) meningum cerebri, quibus oculorum orbitæ componuntur, inflammationem ſignificat: utrumque autem vomitui, unde emolumentum non leve toti corpori accedere ſperabatur, ſupervenire, proculdubiò malum eſt.

Num autem utrumque ſimul oporteat ſupervenire, an alterutrum tantùm, dubitari poteſt; pręſertim quia Celſus disjunctim illorum meminit *lib.* 2. *cap.* 4. ſententiam hanc Hippocratis ita in latinum vertens: ***mali morbi ſignum eſt, aut poſt vomitum ſingultum eſſe, vel rubere oculos.*** Et quidem ipſe crediderim fuiſſe utrumq; hic conſultò ab Hippocrate memoratum, ut certius de mala prognoſi judicium ferri poſſet; nam etſi ſingultus ſolus ſi ſuperaccidat, malus ſit, veluti nervorum per ventriculum ſerpentium læſionem deſignans, & potiùs à prava humorum conditione proveniens, quàm ab eorumdem multitudine, quæ ſaltem magna ex parte ina-

inanita per vomitum exiſtimanda eſt, nihilotamen minùs ſi cum eodem oculorum rubor pertinax,& durabilis conjungatur, longè magis illorum malitiam adauget,utpotè quę cerebrum, ejuſque meninges in conſenſum trahere potuerit, & præter irritationem, corrugationemque fibrarum nervearum, atque anguſtiam meatuum ſanguiferorum, etiam phlogoſim, aut inflammationem in iiſdem excitare. Porrò per vomitum præſertim violenter promotum, non ſolùm ventriculus ipſe, propter ſui inverſionem, cum ſtomacho graviter contorquetur,& affligitur, ſed etiam ſeptum tranſverſum, thorax, aſpera arteria,ęſophagus, jugulum, facies, & caput univerſum moleſtè admodùm afficitur, impediturque non leviter in his omnibus ſanguinis reditus per venas, qui impetuoſiùs per arterias, ſtante illo per vomitum conatu, ſurſum appellitur; unde non mirum ſi oculi, & vultus impensè rubeant, qui tamen ſponte ſua à vomitu ſedari ſolent, ſi is benè ceſſerit; ſecùs verò, ſi vitium in humoribus,atque in ipſamet textura ventriculi profundius recognoſcat, ut interiorem ipſius membranam, & nervos coaffectos arguat. Hinc cautos eſſe oportet eos, qui ad vomendum inepti, vel in partibus thoracis, & capitis malè formati, crebris vomitionibus ſe ſubiiciunt, quoniam facilè ejuſcemodi periculũ ſubeunt. Ceterùm licèt Hippocrates *malum*, hic tantummodò dixerit, non tamen iſtos ab initio immunes putarem, ſi alia ſubinde concurrerent virium languorem atteſtantia.

APHORISMUS IV.

A ſudore horror, non bonum.

Licèt ſudor totius corporis evacuatio credatur, proximè tamen glandularum ſubcutanearum humores exhaurit; qui cùm à lymphicis derivent, & iſti à ſanguine, propterea ab unius exoneratione,reliqui ſucceſſivè diminuuntur, & tandem ſanguis ipſe,immò & univerſum corpus, communione illa cum partibus reciproca, repurgatur, & impuritatibus inanitur; quamobrem à Medicis evacuatio hæc univerſalis dicitur; & morbis ferè omnibus indifferenter conducibilis. At verò,ut omni ex parte proficiat, non ſolùm exigit, ut è toto corpore faciliter prodeat, & calens ſit, ſed etiam,ut levamen ægrotanti afferat, & ab ægritudinibus ſolvat, vel ſaltem temperet; unde ſi fortaſsè non allevet, ſed aggravet, immò ſymptomata nova inducat, vel præterita excitet, proculdubiò indicium non bonum erit, quoniam ex eodem Hippocrate: *Decretoria non decernentia partim lethalia ſunt, partim difficilis judicii*. Quamquam autem multa alia peſſimi indicii mala ſudorem ſubſequi poſſint, meminit tamen hic ſpeciatim Hippocrates *horroris*, ſeu potiùs horripilationis, quæ ſanè ſæpeſæpiùs illi ſuccedere ſolet: nam cùm, ut dictum, ſudor proximè à glandulis ſubcutaneis emanet,ſi forſitan is per cutim ſenſu præditam excurrens, acore vitioſus, & glutinoſitate hærens, porulis ejuſdem impingatur, & ab ambiente magis, magiſque recrudeſcat, ac figatur, proculdubiò eamdem vellicans, & compungens,horrorem,aut horripilationem incutit,quinimò, rigeſcente

te corporis habitu, humores ad glandulas è partibus internis commoti, repelluntur, & intrò remeant, unde poſtmodùm incommoda majora, & præſertim ſi id accidat ex ſudore manante in febribus, quo tempore ſperatur criſis; tunc enim nedum priorem morbum non tollit, ſed potiùs novum, & pejorem arceſſit, elanguente intereà Natura, ac infractis per ſudorem viribus. Hinc in multis ægrotis *epidemiorum* Rigor, aut Horror poſt ſudorem vel lethalem, vel longum ſaltem morbum præmoſtravit. Verùm debet horror hic à ſudore ſupervenire; nam ſi fortaſsè præextiterit, ut inter initia febrium intermittentium, malus omninò dicendus non erit, veluti initiantis futuræ febris prodromus.

APHORISMUS V.

A furore difficultas Inteſtinorum, vel aqua intercus, vel mentis alienatio, bonum.

V. etiam Hipp. lib. de inter. affect.

ETſi non rarò morbus morbo ſuccedens majorem malitiam arguat, & extremum Naturæ languorem, quæ proinde debilis reddita cuicumque deinceps incommodo ſuccumbat, ſolent tamen aliqui alios pejores ſolvere, & è gravioribus principes partes occupantibus, liberare, aut ſaltem in leviores, magis domabiles, aut in longius tempus protrahendos commutare. Debent autem iſti adjunctam ſemper habere materię peccantis evacuationem, vel ſaltem decubitum in partem minùs nobilem, quemadmodùm in hoc aphoriſmo Hippocrates memorat de Furore in dyſenteriam, vel hydropem, aut etiam mentis alienationem commutato. Cùm enim humor furorem, & maniam in Cerebro efficiens, aliò transfertur, & per Inteſtina, veluti per communem corporis cloacam foras educitur, etſi vellicando, & abradendo, dyſenteriam in illis excitet, attamen quia è cerebro deponitur, & maniam delet, omninò ſalutaris cenſenda eſt, tum ratione humoris peccantis excreti, tum ratione loci à parte affecta remotiſſimi, quamquam in ratione modi convenientis deficiat. Atqui poteſt etiam furor, & mania deſinere, ſi ex humore in hypochondriis commoto cerebrum in conſenſum trahatur, cujuſmodi plerique Maniaci per intervalla furioſi, certis dumtaxat temporibus, perturbantur, & impetunt, ſiquidem in his neceſſe non eſt, ut vitioſus humor cerebrum ſua corpulentia occupet, ſed ſatis eſt, ſi plexum nervorum in meſenterio, aut diaphragmate ſitum, afficiat, & fibrillas eorumdem extorquendo, in cerebri meditullium deſinat, ac talem commotionem excitet, ut phantaſmata rerum confundat, ac perturbet. Sed & Ecſtaſim quoque, ſeu mentis alienationem, non diſſimiliter parere poteſt, deturbata materia in fibras nervorum, vel etiam vaporibus Cerebro perfuſo, quo pacto de humore melancholico acido aliàs dicebat Hippocrates, & cum Hippocrate Galenus, ſi is nimirùm in mentem vergeret, fieri melancholiam, ſeu delirium melancholicum. Inde enim mania remittitur à continuitate, quia per Ecſtaſim interrumpitur, & attenuata materia in halitus, & vapores, faciliùs mox mox penitùs ſit exolvenda: conſtat autem, fixos, hærenteſque ſuccos perpetim moleſtantes, benigniores evadere, ſi loco moveantur, & attenuentur, adeòque mitiùs affligant, & per intervalla;

valla; ut & contra acres, tenues, mobiles, ſi craſſeſcant, & conſiſtant, plerumque commutantur in melius, reſolutis tenujoribus partibus, & ſubactis, concretiſque craſſioribus, atque adeò non tam vehementer ferientibus, & perturbantibus, quemadmodùm de phreneticis factis comatoſis dicitur *primo prorrheticorum*, conſumpta ſcilicet parte humoris tenujori, & relicta craſſa mitiori. Commutari verò poteſt Mania in Hydropem, ſi humores illi in hypochondriis ſtagnantes, & nervos extorquentes, cum phantaſmatum perturbatione, loco moti, & inter cavitates imi ventris à nervorum plexibus ſepoſiti, ipſum tumefaciant, & hydropem efficiant, atque hac de cauſa maniæ opitulentur. Niſi etiam fieri contingat, ut melancholici, acidique ſucci maniam inferentes, in ſeroſiores diluti ſalino-acidum ex parte dimittant, & in cavum ventris confluentes aquam intercutem inducant: quippè novum non eſt, melancholicos, acidoſque humores facilè commutari ſolere in aqueos, & ſeroſos, immò maximam inter utroſque analogiam ineſſe, ut ab Hippocrate docemur, & conſtat ex Pancreatis liquore per ductum Vvirſungianum in gracilia inteſtina derivantem. Ab his autem ſupervenientibus maniæ ſymptomatibus, licèt bonum dixerit Hippocrates; non tamen ſimpliciter tale intelligendum eſt, ſed comparatè ſolùm ad Maniam, & cùm criticorum motuum rationem ſapiunt, nam ſi fortaſsè unum, aut alterum ex his ſuperveniret, nullatenùs intereà deſinente, aut miteſcente Mania, proculdubiò gravius eſſet; ſiquidem unum alterum non deleret, ſed potiùs augeret. Sic pariter humores aliò translati, ſi tenaciter ibidem hærerent, ac conſiſterent, morbum ſolummodò in alium morbum commutarent, æquè periculoſum, uti ſunt Dyſenteria, & Hydrops, & ſua etiam ex parte Ecſtaſis, quæ planè ægritudines ſunt non minùs, quàm Mania lethales, quinimmò ſæpè pernicioſiores, ac breviores. Debent itaque ejuſmodi humorum Maniam inferentium motiones criticam conditionem referre, ut ex his illi, vel extra corpus, quàm citiùs expellantur, ut in dyſenteria, illæſis intereà inteſtinis; vel aliò ſepoſiti ignobiliores partes occupent, deſerentes nobiles, ſintque mox etiam facilè egerendi; vel denique in ſe ipſis intranea commotione ſubacti malitiam deponant, & mitiorem nanciſcantur conditionem, ut in Ecſtaſi.

APHORISMUS VI.

In morbis longis ciborum faſtidium, & dejectiones ſyncera, malum.

Quoties morbi ſpatium quadraginta dierum tranſiliunt, & ulteriùs progrediuntur, ex acutis fiunt chronici, ſeu longi, potiſſimùm ex humoribus lentis, craſſis, & hærentibus progeniti, vel etiam in locis ſtagnantes, ubi difficulter fermentationi, & ſecretioni ſubiiciuntur, ſed potiùs impacti tenaciores evadunt, & veluti gypſei, quemadmodùm in glandulis, & articulis, ſi præſertim viribus infractis langueat Natura, & ſanguis, ac viſcerum fermenta, ſuo ſpiritu alkalino deſtituta, inertia prorsùs evaſerint. His ergo ſi faſtidium ciborum, nauſea, & inappetentia ſuperaccidat, malum erit, tum quia præ longitudine, effœtis omninò viribus, per alimenti carentiam, facilè eſt, ut Natura penitùs ſuccumbat, & con-

concidat, antequam morbus finiatur, tum quia, à ciborum faſtidio, & nauſea ſtomachicum fermentum valdè languidum, & ineptum indicatur, & quod gravius, nec à ſanguine, cæteriſque liquoribus ſimiliter effœtis, ut decet ſuggeſtibile, ut proinde, etiamſi vi, & conatu cibi reſumptivi ingerantur, ob illorum inertiam corrumpantur potiùs, & degenerent in excrementa, magis magiſque cumulantia materialem cauſam chronicitatis, unde etiam dejectiones ſynceræ prodeunt. Quamobrem non abſre Hippocrates utrumque ſymptoma conjunctim in hoc aphoriſmo propoſuit, quoniam vix fieri poteſt, ut unum ſine altero habeatur. Dicuntur autem ſynceræ dejectiones, quæ uniformes ſunt, & impermiſtæ, æqualiter fermenta viſcerum malè affecta ſignificantes, ut ejuſdem languoris, tam quod in ſtomachum derivat, quam quod per confluentes ſuccos, inteſtinorum excrementorum repurgationi famulatur, vitium denotet, proindeque uniuſmodi, & homogeneæ conditionis alvi dejectiones efficiat, ſive illæ hunc, aliumve colorem referant, à prædominio unius, vel alterius ſucci depravati cum cibo commiſti. Hinc & flavæ, & virides, & pallidę, cibales, & humorales, aliæve eſſe poſſunt, quas propterea generaliori nomine voluit Hippocrates ſynceras appellare. Cæterùm eſto alterum horum ſymptomatum ſatis etiam atteſtari poſſit de malo morborum chronicorum eventu, cùm illis ſuperacciderit, juxta ea, quæ Celſus *lib. 2. cap. 4.* ſententiam hanc inter ſua prognoſtica referens, commemoravit; crediderim, tamen voluiſſe Hippocratem utrumque hoc loco jungere, ut certiùs mali morbi teſtimonium deſumatur; præterquamquod difficilè admodùm ſit, ex uno alterum non eſſe conſequuturum, ſi præſertim ciborum faſtidium cum nauſea, inappetentia, & mala aſſumptorum digeſtione, conjungatur, ut ſæpiùs accidit.

APHORISMUS VII.

Ex multa potatione rigor, & deſipientia, malum.

MAla ex ebrietate provenientia, tum mentem, tum corpus plurimùm turbantia, nemo eſt qui non ſciat; & quidem ex his alibi dixerat Hippocrates ſubſequentem ab ebrietate aphoniam, convulſionem inferre, ac poſtremò mortem, niſi illam febris præverteret; nunc alia memorat ex multa potatione ſymptomata, & prognoſim inde faciendam: & quamvis potationem ſimpliciter recenſuerit, nulla facta liquoris potabilis mentione, non eſt tamen, ut ambigamus, de alio ipſum, quàm de vini potu ſermonem habere voluiſſe, ut Galenus exponit, & cum eo reliqui omnes Interpretes conveniunt; nam à nullo alio liquore in uſum potus deducto Rigorem, ac Dementiam proficiſci poſſe, res in comperto eſt. Itaque ex nimia ſolùm vini potatione, ſecluſa tamen temulentia, ac ebrietate rigorem, & deſipientiam ſupervenientem, malum eſſe inquit. Quoniam verò hominum induſtria factum eſt, alios æquipollentes liquores pro vino fuiſſe excogitatos, qui cùm immoderatiùs fuerint epoti, paria incommoda inferant; idipſum idcircò de iis intelligendum ſuadent, quod à larga vini potatione hìc eſt animadverſum, cùm non diſſimiliter Cerebrum, & nervi malè afficiantur à vino, quàm à cereviſia, & zitho, cæteriſ-

teriſque artificialibus potibus vinoſis, qui identidem cerebrum vaporibus opplent, & offuſcant, acoremque fecilè redolentes, nervos, nervorumque fibras vellicant, & extorquent, immò ſpiritus animales acres, & tumultuarios progignunt.

Incutitur autem exinde Rigor concuſſione in iiſdem inæqualiter excitata ab acore ipſo irritante, & à natura impellente per contractionem, corrugationemque earumdem partium nervearum: Deſipientia verò à turbata fibrarum diſpoſitione, & ſpirituum animalium violenta commotione, qui nimirùm à potu meri largiore turgentes, & efferi, immò confertiores, mobiliores, & acres redditi non ſuaviter, & blandè irrigando, ac leniendo fovent, ſed contrà impetenter irruendo, omnia conturbant, irritant, & exagitant; unde poſtmodùm delirium. Junxit autem utrumque non inconſultò Hippocrates, ut malum exinde rationabiliùs prædici queat, quoniam per rigorem, malum in nervis, & fibris membranarum; per deſipientiam verò damnum in ſpiritibus, & in mente, cerebrique ſubſtantia portenditur, quæ ſanè quantum faciant ad vitæ tuitionem, nemo eſt, qui neſciat.

Haudquaquam autem hìc reticebo, quod à bibacibus quibuſdam in uſum inter epulas, ne temulentiam incurrant, ac pro more largiſſimè bibant, invectum eſt, vinum etſi potentiſſimum, ſaccharo commiſcere; ita enim confitentur illud minùs, immò nullatenùs, inebriare, fortè quia per ſacchari miſtionem ejus ſpiritus inſpiſſantur, & dulcore coerciti, coarctantur adeò, ut propterea minùs, vel nullimodè cerebrum feriant: qua etiam ratione fit, ut vinum, colatum dictum, ſeu non fermentatum, aut etiam muſtum ipſum, pauciſſimos, ac inertes admodùm ſpiritus per deſtillationem emittat, ac largiùs adhuc epotum minimè inebriet, licèt ventrem inflet, & in ingentes flatus erumpat.

Poſtremò notatu dignum eſt, Rigorem non raró ex largo quoque Aquæ gelidæ potu ſupervenientem imminentis morbi eſſe ſolere prænuncium. Novi ſiquidem virum ſobriè, modeſtèque viventem, qui cum à potu aquæ frigidæ, etiam à prandio, vel cœna, rigeret, futuram ſibi prędicebat infirmitatem, potiſſimùm à ſtomacho, vel imo ventre procedentem, & multoties adhuc cum febre: fortè quia infracta, vel deficientia Ventriculi, & Inteſtinorum fermenta, ab aquæ potu languidiora reddita, chyloſim non benè moderabantur, nec meliùs excrementorum alvi repurgationem, unde poſtmodùm febris, & alia ventris incommoda.

APHORISMUS VIII.

A Tuberculi introrſum ruptione, virium dejectio, vomitio, aut animi defectio fit.

Accidentia à Tumoribus internis diruptis exorientia hìc ulteriùs memorat Hippocrates, atque prognoſim ex iiſdem recenſet, quam malam, & infauſtam ait, ſi ſubinde vomitus, animi defectio, aut exſolutio conſequantur. Hinc prognoſticus eſt præſens Aphoriſmus, & ſummoperè in praxi Medica utilis.

Tumores in humano corpore progigni, nedum externos, ſed etiam internos, & ratio manifeſtiſſima ſuadet, & experimenta plurima ex diſſectorum cadaverum obſervationibus certocertiùs atteſtantur. Eos

autem non ſolùm in viſcerum parenchymatibus, Jecore, Liene, Renibus, Utero, verùm etiam in glandulis, quibus totum ferè corpus conſtructum,contextumque eſt,tum majoribus, & conſpicuis, tum etiam parvis,& inconſpicuis,ac ſolo microſcopio obſervabilibus , cunctis planè in confeſſo eſt, adeò ut plerique, nec ſine firma,conſtantique ratione arbitrentur, rarò febres acutas, aliaſque graves, & calamitoſas ægritudines accidere, quæ ingenitum tuberculum comitem non habeant, vel pro cauſa,ſive efficiente,ſive fovente,non recognoſcant.Quò ſanè videtur Hippocrates reſpexiſſe, cùm dixit,omnes morbos vel ulcus eſſe,vel ulceris conditionem præſeferre, ut alias innuimus.

Quoties autem accidit, interiùs genitos Tumores ſuppurari, ac poſtmodùm dirumpi, niſi promptè materia ſuppurata exitum habeat, neceſſe eſt alicubi deponi, ac hærere; & quidem ſi in glandulis, quæ uti ſpongioſę facilè quoſcumque humores excipiunt, facillimè corruptionem inferet, & ſymptomata planè exitioſa; ſi verò in Ventriculum feratur, vomitum excitabit, ſi in Thoracem, & Pulmonem, tuſſim, anhelitum, ſuffocationis periculum, & quandoque etiam animi defectionem; ſi in Inteſtina, diarrhęam, vel dyſenteriam, ſi in Abdominis cavum, hydropem; ſi in Renes, aut Veſicam, ſtranguriam, dyſuriam, iſchuriam, ſicque deinceps alia, & alia incommoda pariet, prout in unam, vel aliam partem abſcedet. Ex his autem ſpeciatim memoravit Hippocrates virium exſolutionem, vomitionem, & Animi defectionem, quæ videntur eſſe ſymptomata ſpecialiora diruptionis, ad cavum thoracis, & præcordiorum pertinentia, unde gravius timere ſit vitæ periculum; ſiquidem quæ fit ad Inteſtina, Renes, Veſicam, & Abdomen leviùs præ cæteris vitam incommodat, etſi etiam mala ſit. Silentio autem prætermiſit Hippocrates prognoſim, quam in cæteris anteà præſignaverat, fortè quia implicitè in his continebatur, vel facilè ab iiſdem deduci poterat; quamobrem rectè Mercurialis *hoc loco*: *ſat fuiſſe*: inquit, *dicere, fieri, cùm ſint ſemper pernicioſa quomodocumque fiant*: *ſunt enim hæc omnia mala, ſi ſeparatim, & multò magis ſi conjunctim capiantur*; *tum quia ſignificant magnitudinem tuberculi, & pravitatem illius materiæ . locique, ad quem miſſa eſt, præſtantiam*; *tum quia cuncta hæc tria ſymptomata tam per ſeſe, quam conſecutivè, unumquodque ſeparatum, vires magis atterit, atque alios graves affectus producere poteſt*. Quin & grumi ſanguinis ex rupto apoſtemate, ulcus ipſum ſordidum, facilè in gangrænam terminandum, continuus per eas partes humorum effluxus, fiſtulæ, cuniculi, aliaque plura, quæ ſupervenire ſolent, vitæ periculum adaugent. Quibus omnibus unica ſpes eſt evadendi per iteratas potiones vulnerarias, adjecto ſpermate ceti, mumia, extracto hyperici, aliiſque ſimilibus, ut ex praxi. V. Heurnium hoc loco.

APHORISMUS IX.

A profluvio ſanguinis deſipientia, ac convulſio, malum.

Ex ſanguinis fluxu convulſionem, aut ſingultum conſequentem malum eſſe ſcripſit Hippocrates 5. *aphor*. 3. nunc addit etiam deſipientiam; unde propterea crediderim ſejunctim unum ab altero, ſi hæmor-

hæmorrhagiæ ſuperveniat, malum portendere; quamvis Celſus *lib.* 2. *cap.*8. utrumque ſociaverit; & quidem convulſio ſola, aut ſola deſipientia ſatis, ſuperque mali morbi teſtimonium eſſe poſſunt, cùm cerebri, & nervorum læſionem arguant, quæ, ſua natura, mala ſemper eſt. Quòd ſi prætereà ſimul unà copulentur, multò magis deteriora erunt; quare idem Celſus utrumque conjungens, non ſolùm *malum*, ſed *mortis periculum*, adjecit. At verò hæc non dixit Hippocrates ſupervenire poſſe cuicumque ſanguinis evacuationi, ſed illius profluvio dumtaxat, ſeu largæ, & copioſæ hæmorrhagiæ, de qua etiam meminerat cit. *lib.* 5. *aphor.* 3. nam ſi modicè ſanguis fluat, fieri proculdubiò nequit, ut deſipientia, vel convulſio ſequatur, quinimmò ſæpiùs accidit, ut ſanguis moderatè, præſertim per nares, vel per hæmorrhoides, profluens, multùm levaminis afferat ægrotantibus, ut etiam ex pluribus locis Hippocratis deducere eſt. Num autem de ſola narium hæmorrhagia dictum hoc retulerit, an etiam de aliis aliarum partium evacuationibus cruentis, licèt dubitari poſſit, probabiliùs videtur de quocumque ſanguinis exitu immoderato, è quacumque parte prodeuntis, voluiſſe intelligendum, cùm ab omni ſanguinis immodica evacuatione Cerebrum præ cæteris viſceribus magis afficiatur, & langueat, attenta præſertim ejuſdem conditione, licèt quæ è naribus procedit proximiùs cerebrum debilitet, qua de cauſa non ſolùm malum eſſe indicium cenſuit Celſus, ſed etiam exitioſum dixit *e. loco*. Deſipientia autem, ſeu dementia, quæ hic notatur, ea videtur potiſſimùm intelligenda, quæ ſtuporem, ſtultitiam, & ſenſuum omnium hebetudinem ſignificat, ut in mentecaptis, ob ingentem virium, præſertim animalium, jacturam.

APHORISMUS X.

Ab Ileo vomitus, ſingultus, deſipientia, vel convulſio, malum.

ILeos, latinè Volvulus, eſt morbus, in quo, nil quod supernè aſſumptum eſt ad inferiora, & ad alvum deſcendit, ſed potiùs ſurſum reſolvitur, & per os regeritur, obſtructo, conſtipatoque, aut etiam contorto, atque inflammato inteſtino Ileo, à quo morbus ipſe nomen deſumpſit. Quamquam autem Inteſtini hujus affectionem ſpecialiùs morbus iſte volvuloſus comitetur, aut conſequatur, non tamen omninò vomitus neceſſe eſt, ut ſimul unà conjungatur, cùm fieri etiam poſſit, ut nedum Ileon inteſtinum, ſed etiam reliqua ſuperiora compatiantur dolore, cruciatu, torminibus, inflatione, febre, ſiti, inappetentia, aliiſque ſymptomatibus citrà vomitum, qui etſi poſtmodùm ſubſequatur, ſolius cibi aſſumpti, vel humoris in cavo ventriculi ſtagnantis eſſe ſolet. At verò ſi vomitus deinde ſtercorarius accedat, aut etiam cum ſingultu, omninò lethale eſſe conſuevit, de quo hìc Hippocrates: tunc enim inteſtinum Ileon tam crudeliter vexari indicio eſt, ut irritatione perpetim inducta, fibræ illius laceſſitæ diſtorqueantur, & veluti convulſione affectæ, ſurſum retrahantur, ac motum periſtalticum penitùs conturbent, & invertant, unde poſtmodùm fæces in cellulis, & anfractibus illius reſidentes, evomantur, excitato ſimul unà ſingultu.

Digitized by Google

Perpenſis prætereà cauſis, è quibus Ileos proficiſci ſolet cum vomitu, planè ab illis periculum vitæ magis adaugetur: nam ſive ab inflammatione contingat, ſive ab ejuſdem contractione, ac tortura, aut etiam prolapſu, ut in Enterocele, ſive à fæcibus induratis, aut viſcoſo, hærenteque humore, ſive ab alio quopiam vim habente convellendi, & fibras inteſtinorum proritandi, atque diſtorquendi, ſemper exitium minatur, ut hiſtoriis quoque compertum eſt, & praxis ipſa pluries oſtendit; quamobrem non immeritò funeſtum ſignum hìc ab Hippocrate proclamatur.

Quod ſi ulteriùs cum vomitu ſingultus adjungatur, longè gravius malum indicitur, tum ex natura ſingultus, qui ad convulſionem refertur, tum ex conditione materiæ Ventriculum, & Stomachum impetentis, planè mordicantis, & acris; tum denique ex ratione partis affectæ ad vitæ ſuſtentationem penitus neceſſariæ (qualis eſt Ventriculus) & propter nervos, quibus intexitur innumerabilibus, magnam cum cerebro connexionem habentis, ut aliàs dictum.

Hinc non-ſolùm Hippocrates ſingultum ſupervenientem malum dixit, ſed etiam convulſionem, quæ proculdubiò periculoſior cenſenda erit ob cerebri, & nervorum inde immediatè prodeuntium affectionem: Atqui deſipientiam quoque ſuboriri poſſe ex Ileo, illumque pari modo funeſtum ſignum eſſe, nulli dubium, tractis nimirùm in conſenſum partibus ad animales operationes pertinentibus, depravatis ſpiritibus, turbatiſque, confuſiſque phantaſmatibus, Imaginativam, & Æſtimativam dirigentibus, ac moderantibus. Quæ cùm clariora ſint, quam ut fuſiori ſermone egeant, non eſt, ut diutiùs in his immoremur. Solùm id animadvertere juvabit, unumquodque horum ſymptomatum ſatis eſſe ad indicandam morbi Ilei pravitatem, ac contumaciam; quamquam unum ab altero profectum, & intrà quatriduum lethum attuliſſe non raro obſervaverimus.

APHORISMUS XI.

A morbo laterali inflammatio Pulmonis, malum.

Pleuritis, ac Peripneumonia, adeòut inter ſe affines morbi ſunt, ut multoties unus alterum mentiri ſoleat, quinimmò plerique utrumque confundere conſueverint. At verò quamvis inter initia diverſimodè moleſtent, & diſtinctas partes pleuram ſcilicet, vel pulmonem afficiant, unde poſtmodùm à partis affectæ diverſitate, Pleuritis, aut Peripneumonia vocitetur, plerumque tamen, procedente morbo, ac pejoribus ſymptomatibus comitato, citrà ſuppurationem, & ſputum, etiamſi anteà partes à pulmone diſtantes affecerit, facilè in ipſius pulmonis ſubſtantiam repere poteſt, & Peripneumoniam, ſeu pulmonis inflammationem excitare; cumque hic affectus majus vitæ periculum minetur, ob majorem cum corde viciniam, & cum toto corpore conſenſum, per arterias inde latiores excurrentes, ac recta in cor, ejuſque ventriculos, & aortam ſanguinem aſportantes; proptereà tranſitus pleuritidis in peripneumoniam longè pernicioſior exiſtimatur: id quod conſiderans in hoc aphoriſmo Hippocrates ait, à *Pleuritide Peripneumonia, non bonum*.

Digno-

Dignoſcitur autem his præſertim indiciis tranſitus hic ex Pleuritide in Peripneumoniam à febris exacerbatione majori, à difficultate ſpirandi magis adaucta, à tuſſi profundiori, vel nulla citrà ſcreatum, à genarum rubore, ab urinę ſubſtantia magis flavente, craſſaque, atque à doloris ſenſu, qui priùs acutus, & pungens, mox verò gravis, & premens evadit, majori cum anxietate, & corporis inquietudine.

Tunc itaq; Pleuritis in Peripneumoniam commutata mala dicetur, cùm, illa non deſinente, hæc ſupergreditur; at verò ſi ceſſante priori, poſterior adveniat, licèt bonum ſimpliciter non ſit, non tamen omninò malum eſſe ſolet, ſi pręſertim materia inflammationem inferens, aut fovens, perducta ad pulmonem, atque ad ductus ejuſdem tracheales, poſſit ſubinde faciliùs, & promptus extuſſiri, & excreari. At verò cùm Pleuritis, ſeu inflammatio pleuræ, nō omninò deſinit, ſed potiùs majori ſua expanſione etiam in pulmones diffunditur, & unà ſimul cum pleurę inflammatione, pulmonem quoque ipſum, ſecundùm alterutrum ſaltem lobum, inficit, ac tumefacit, tantùm abeſt, ut commutetur, & aliquatenùs proſit, ut potiùs malum malo gravius adiiciat, & pejora vitæ incommoda pariat, de qua re hic ſermo eſt; unde meritò ſcriptum, ***malum***, immò & fortaſsè peſſimum, ac lethale aſſerere licet, eo quòd ſubinde febris, quæ utrumq; morbum comitari ſolet, augeatur, reſpirandi difficultas increſcat, & quod gravius, cor, ac vitale robur magis, magiſque infringatur, & hebeſcat. Quòd ſi præterea genę exinde rubeant, ſputum vel ſupprimatur, vel crudum, rotundum, flavum, viride, aut nigrum, & nonniſi maximo cum conatu educatur, vel in lethum deſinit, vel in empyema, ac phthiſim, commutatur, & poſtremò in mortem adhuc.

Sed an quod Hippocrates hìc ait de inflammatione pulmonis ex pleuritide, ampliandum quoque ſit è converſo in pleuritide, ſi in hanc peripneumonia tranſeat, ut *in Coacis prænotionibus*, ubi peripneumonia pleuritidis ſuccedanea, tutior primigenia dicitur, & cur ejuſmodi tranſmutationem Hippocrates tacuerit? Et dicendum, illam ſiluiſſe non irrationabiliter Hippocratem, veluti rariſſimam, & inſuetam, quæ ſi fortaſsè aliquando viſa ſit, pari, immò pejori prognoſtico eſſe judicandam, cùm ſubindè conjectura pateat jam pulmonem ex integro fuiſſe inflammatum, ut proinde incapax novi affluxus humoris, illum excipere non potens, aliò divertere faciat, quinimmò beneficium educendi per ſputum, & tuſſim humorem, penitus deſperatur à ſuperveniente pleuritide, quod faciliùs expectandum erat ex ſola peripneumonia.

Qua verò de cauſa pleuritis in peripneumoniam tranſire poſſit non aliunde crediderim, quàm ex impedito magis, minuſve in partibus pectoris ſanguinis circuitu: cùm enim in apicibus ſolùm arteriolarum ſanguis hæret, cæteræ verò liberæ, expanſæque ſunt, ac præterfluentem ſanguinem admittunt, ac deducunt, levis planè inflammatio fit, & pleuram non excedit; at verò ſi illæ excipiendo ſanguini ſatis non ſint, ſed adhuc ulteriori egent ſpatio, fortè quia ſanguis, craſſior, acidior, glutinoſior, aliuſve amplitudinem exigit majorem, latioremque, tunc in adjacentes partes excurrens adhuc in pulmonem divertitur, illiuſque ſubſtantiam tumefacit, ac inflammat.

APHORISMUS XII.

A Pulmonis inflammatione Phrenitis, malum.

QUamquam pleuritis, & peripneumonia morbi ſint inter ſe adeò affines, ut vices invicem commutent, & unus in alterum tranſire poſſit, frequentiùs tamen mutatio in pejus, à ſuperveniente nimirùm graviori, periculoſiorique contingens, juxta ſeriem ab Hippocrate hìc notatam, fieri ſolet, ut ex pleuritide, peripneumonia, atque ex peripneumonia, phrenitis accidat. Hac enim ratione per partes ſucceſſivè nobiliores, magiſque ad vitam ſuſtentandam neceſſarias, periculum adaugetur, & proximiùs ad mortem itur: Pleuritis autem, & peripneumonia ita à pleriſque confunditur, ut ex utriſque commune nomen apud nonnullos factum ſit; & pleuro-pneumonia non incongruenter vocitetur.

Cùm igitur à peripneumonia tranſitur in phrenitidem, aut hæc illi ſuperaccidit, ab affectione partis vitalis trahitur in conſortium ægritudo alia partis animalis, & cerebri, ubi phlogoſim, & inflammationem pariter exortam ſuſpicari irrationabile non eſt, eo ferè modo, quo pulmo ipſe affectus creditur: etenim ſæpenumerò evenit, ut quemadmodùm partes externæ, eryſipelate vexatæ, aliis conſentientibus, & vicinis id ipſum communicent, quod patiuntur, ita & partes internæ inter ſe invicem conſentientes; ſed & fit quoque, ut eryſipelas veluti per ſaltum diffundatur, & has, & illas partes, non rarò etiam diſſitas, indifferenter infeſtet, ut in eo, quod *volaticum dicunt*. Atqui maximus ineſt conſenſus per arterias, venas, & nervos inter thoracem, & pulmonem cum cerebro, ut patet, eſtque à nobis aliàs notatum ex Anatome. Si igitur prçter pulmonis inflammationem, cerebrum quoque, vel ejuſdem meninges, & plexus, accidat inflammari, unde phrenitis exoriatur; nulli dubium mali morbi teſtimonium eſſe, & ægrum de vita facilè periclitaturum. Porrò in his, ſive urinæ turbulentæ compareant, ſive è turbidis mox repentè tenues fiant; aut etiam, quæ inter initia concoctæ videbantur, poſt quartum diem attenuentur, aut aliter in excretis confuſæ varient, mortis prænunciæ eſſe ſolent, ut dicitur ab eodem Hippocrate *lib. Coacarum pranotionum*.

APHORISMUS XIII.

Ab æſtibus fortibus Convulſio, aut Tetanus, malum.

QUo pacto legendus ſit hic aphoriſmus, non ſatis adhuc benè conſtat, cùm, & neque inter veteres Expoſitores conveniſſe ſcribat Galenus *in commentario*, qui fatetur, Marinum inſignem Aphoriſmorum Interpretem pro *æſtibus* maluiſſe ſcribendum *vulnera*, ut proptereà ex vulneribus potiùs fortibus, quam ex æſtibus, convulſiones oriri poſſe fuerit arbitratus, cùm nuſquam rationabiliter conſtare poſſit ab çſtibus fortibus convulſiones proficiſci, aut quinam unquam intelligendi ſint ejuſcemodi fortes æſtus, an ab ambiente aere, an verò à vehementibus medicamentis, ſudorem potiſſimùm inferentibus, vel etiam uſtionem, & eſcharam excitantibus, aliiſque. At ſicut hæc verſio ſuas patitur difficultates, ita nec altera

Digitized by Google

tera Marini ſuis aliis ex adverſo caret. Quis enim unquam veluti rem notatu dignam, & inter aphoriſticas ſententias collocandam arbitrabitur, ex fortibus vulneribus convulſiones oriri poſſe, aut ortas inter mali morbi teſtimonia reponere dubitabit? cùm tamen aliàs, & pluries Hippocrates idipſum memoraverit, ſitque cunctis jam ſatis ſuperque notiſſimum. Multoties etiam obſervatum in praxi ab hypocauſtis, & laconicis, ex thermis naturalibus, ſudore nimiùm, vehementerq; promoto, excalefacta plus juſto corpora exaruiſſe, ac nervorum, muſculorumque tenſionem paſſa eſſe; itemque alia ab uſu cauſticorum medicamentorum ſupra partes ſenſu exquiſito præditas applicatorum, contractas, & convulſas illas remanſiſſe, ut & ab uſu mercurialium; quocircà non omninò impoſſibile putandum ab æſtibus fortibus, cæteriſque extrinſecis calorificis immoderatis convulſionem, ac tetanum poſſe proficiſci; unde Celſus *lib.* 2. *c.* 7. hanc Hippocratis ſententiam ita accepit, ut verteret: *Poſt magnos fervores corporis*, *nervorum rigor*, *aut diſtentio*, *malum*.

Sed etſi ab his, aliiſque ſimilibus cauſis externis convulſiones excitari poſſe crediderim, non videtur tamen hoc loco Hippocrates voluiſſe iſtas ab illis deducere, ſed dumtaxat, quæ ab internis cauſis progignuntur, cùm hic de morbis aliis morbis ſupervenientibus ſermonem habere à principio hujus libri ſibi conſtituerit. Hinc rationabiliùs fortes æſtus exponere conveniet, febriles, & quales ab Ardentibus inferuntur, quæ Cauſones, & æſtuoſæ febres, appellantur, & aliquando colliquativæ fiunt. Et quidem ab his plurimùm commoti, ac fermenteſcentes humores, nedum calore intenſiſſimo, & ſiti inextinguibili, ægrotantes excruciant, ſed etiam acritate, ac moleſtia intolerabili partes cunctas corporis exagitant, laceſſunt, ac divexant, ut muſculi, & nervi rorida illa, blandaque ſubſtantia exhauſti, rigidi, contractique fiant. Atque hinc animadverſione dignum ſequitur, quamobrem Hectici, ac Tabidi effecti, etiamſi toto corpore exareſacti evaſerint, nullatenùs tamen convelluntur, quoniam non à ſiccitate (ut vulgò creditur) quæ ſanè in illis extrema eſt, ſed potiùs ab humorum acritate, ac irritatione convulſio nervorum, & muſculorum evenit, ut alias adnotavimus. Quòd autem febres ardentes, fortes æſtus ab Hippocrate appellari ſoleant; præter voces græcas πῦρ, πυρεξία, πυρετὸς, quibus ipſe utitur, ad ſignificandas febres ardentes, deducitur quoque ex eodem *lib. de medicamento purgante*, ubi in fortibus æſtibus cavendum à catharticis conſulit. Huic etiam expoſitioni meliùs cohæret Celſus antea memoratus *lib.* 2. *c.* 7. hanc Hippocratis ſententiam afferens, dum inquit: *poſt magnos fervores corporis*, *nervorum rigor*, *aut diſtentio*, *malum*, quandoquidem ibi de his, quæ intrinſecùs in ſingulis morborum generibus accidunt, ſermonem facit.

Sed quid eſt, quòd Hippocrates ſejunctim hìc ſcripſerit convulſionem à Tetano, quem latini vertunt nervorum diſtentionem, cùm tamen Tetanus ad convulſiones referatur, ſitque affectus compoſitus ex Opiſthotono, & Emproſthotono? Et dicendum ſuperaddidiſſe Tetanum convulſioni ſimpliciter dictæ, veluti morbum ſimplici convulſione deteriorem, eo quòd totum corpus tum

anteriùs, tum poſteriùs rigidum, contractum, immobileque reddat; unde quodammodò ad naturam Catalepſis videtur accidere, in qua præter contractionem, tenſionemq;nervorum, & muſculorum, corpus univerſum rigidum, & inflexibile fit, à nerveo liquore, & ſpiritibus, gelu ferè coactis.

APHORISMUS XIV.

Ex Capitis ictu obſtupeſcentia, & deſipientia, malum.

CApitis vulnera, & contuſiones undecumque contingant, vel inflicta ſint, ſemper metuenda; innumeris id atteſtantibus experimentis, confirmanteque ratione; quoniam primùm Ratiocinatricis Animæ domicilium conturbant, & offendunt; quamvis pro Regionum varietate magis, minuſve moleſta ſint, & ſeriùs, vel tardiùs curari ſoleant, plurimùm ad hoc concurrente ambientis aeris conditione, ac qualitate: quod & luculenter quoque deducitur ex pluribus Hippocratis, Galeni, aliorumque clariſſimorum Auctorum teſtimoniis. At verò ubi præter generalis hujus timoris cauſam manifeſtam, comparent inſuper læſi interiùs Cerebri indicia, quæ ſymptomata ſunt veluti pathognonomica concuſſæ ejuſdem ſubſtantiæ, vitiatæque ſtructuræ, tunc nedum graviora, ſed etiam periculoſiora illa exiſtimantur. Quamobrem ſcitè admodùm Hippocrates hoc loco ſcripſit, *Obſtupeſcentiam*, & *deſipientiam*, quæ ſolent eſſe ejuſcemodi læſionis ſymptomata frequentiora, illis ſupervenientia, malum eſſe, ut fuſius *lib. de vulneribus capitis* refert, & admonet. Neque ſolùm à re gravi contundente, ut ferro, lapide, ligno, aliove, ſed etiam ab impetente quovis violenter, id accidiſſe plurimæ teſtantur hiſtoriæ: Notabilior autem eſt, quæ ſcribitur ab eodem Hippocrate de Virgine illa Nerii filia 5. *epidemiorum*, quæ lata manu ad ſynciput percuſſa vertigine capta eſt, & nona periit: Et de eo, qui lapide in caput percuſſus à Macedone corruit, ſecunda die voce deſtitutus, tandem mortuus eſt; ut & Autonomus in Omilo lapide ex manu ictus, & decimaſexta pariter defunctus.

Quoniam verò hìc ſpeciatim meminit *ictuum*, videndum quid ex his magis, quàm ex vulneribus cerebro contingat? Et ſanè noxa, quæ obſtupeſcentiam, vel deſipientiam infert, non aliunde provenit, quàm ex interna totius ſubſtantiæ Cerebri concuſſione, perturbationeq; qua nimirùm illius fibræ, poruli, ſinus, ſpiritus, & roridus ille liquor, qui ejus ſubſtantiam irrorat, vigoratque, perturbantur, concutiuntur, exagitantur, & è ſuis loculis dimoventur. Sed & aliquando etiam accidit, ut Cerebrum in ſua conſtitutione, ac textura depravetur, & diſſocietur, vel etiam è diruptis venulis, aut arteriolis ſanguis guttatim effluat, atque vel in eadem cerebri ſubſtantia, vel in meningibus, & plexibus reſtagnet, ut proptereà mole aggravet, aut putrefactione corrumpat, motum liquidorum interrumpat, & mentem, mentiſque operationes hebetet, ac dementet. Hinc autem fit, quòd gravior, periculoſiorque non rarò ſit ictus, & contuſio, quàm ſimplex vulnus Capitis, ſi præſertim per illud prodire poſſit quidquid extra vaſa effluxerit, & pus exinde proveniens exitum habeat. Accedit, quòd multoties ex ictibus non ipſa pars percuſſa, aut contuſa,

tuſa, ſed oppoſita lædatur, & frangatur, unde occultum nimis ubi, & cui medela adhibenda ſit; quod ſecus contingit in vulnere, dummodò fracturam, aut contuſionem vehementem adjunctam non habeat: Quamobrem ex contuſionibus, periculoſiores fiunt Cerebri læſiones veluti interiùs inductæ, nec ſenſibus conſpicuæ, & apparentes, ut compluries eſt obſervatum.

Quamquam autem innumera propemodùm mala, ex ejuſmodi ictibus, & contuſionibus capitis accidere poſſint, ſpeciatim tamen meminit in hoc aphoriſmo Hippocrates obſtupeſcentiæ, & deſipientiæ; ſiquidem iſtæ frequentiùs ex illis accidunt ob enarratas cauſas: A concuſſione etenim cerebri, atque ab effuſione ſanguinis, alteriuſve liquoris, extra propria conceptacula, faciliùs Cerebrum gravatur, atque opprimitur, unde poſtmodùm obſtupeſcentia, qua nimirùm icti, vel vulnerati, attoniti, immobiles, ac veluti apoplectici remanent. Deſipientia verò hic ab Hippocrate notata, non ad phrenitidem, vel maniam referenda eſt, ſed ad dementiam, ſeu ſtupiditatem, per quam mens ſtupefacta nil rectè agit, vel cum ſopore, confuſione, & ignavia, ut in vacillantibus, temulentis, multoque vino repletis.

Denique dixit Hippocrates *malum*, non lethale; quoniam etſi ſæpenumerò ſic affecti pereant, fieri tamen poteſt, ut revaleſcant, ac ſalventur, ſi nimirùm Cerebrum ſua ſubſtantia illæſum, ſolùm in ſuis vaſis ſanguiferis, aut lymphicis, noxam patiatur, & ſanguis ex illis effluxus exitum habeat per aures, nares, aut os, ut in pleriſque viſum: tunc enim nullibi reſtagnans cerebri ſubſtantiam nec comprimit, nec corrumpit, adjuta potiſſimùm natura à traumaticis, & vulnerariis medicamentis, de quibus alibi dictum.

Cæterùm malum ſemper eſt ſtupere, ac dementari ex capitis vulneribus, aut ictibus, quoniam ab his cerebri ſubſtantia concuſſa, & vitiata ſignificatur, quæque tum ratione ſui, tum ratione ſanguinis effuſi, facilè in corruptionem abit, ni per patentes ſuos ductus ſtatim ſe ipſam exoneret, & commotum, turbatumque humorem repurget, extramittatque. Neque à non apparente extrinſeca capitis læſione quis certò coniiciet, nullam internam Cerebro commotionem fuiſſe illatam; quandoquidem non rarò etiam compertum eſt, ſine ulla apparente contuſionis, aut vulneris ſignatura, cerebrum malè affectum, conturbatumque fuiſſe, atque etiam repentè poſt aliquod tempus mortem intuliſſe, nullo intereà præcedente ſenſibili ſymptomate.

APHORISMUS XV.

A ſanguinis ſputo puris ſputum, malum.

Dixerat aliàs Hippocrates *ſanguinem ſupra ferri, malum*; nunc ſuperaddit, illum ſuperiùs rejectum, niſi citò, & ſponte ſua deſinat, in pus verti, atque ab illius ſputo, puris ſputum evenire, atque adeò priori malo aliud pejus, & gravius ſuccedere, quod eſt ſuppuratio, & Empyema.

Et quidem ſputum hìc memoratum, non ſimplicis ſpuitionis, aut excretionis intelligendum, veluti ex faucibus, & ex faucium glandulis erumpens, ſed quod è pectore per tuſſim eiicitur, quemadmodùm

omnes

Digitized by Google

omnes Interpretes exponunt. Huic enim dumtaxat puris ſputum ſuperaccidit, deindeque phthiſis, de qua ſequens Aphoriſmus ſubnectitur. Nec aliter pus verum fieri poteſt, niſi ſanguis, è ſuis vaſis exiliens in pectoris cavo, aut alibi concreſcat, & fermentatione ſubactus ſuppurationem poſtmodùm ſubeat. Cohæret his conſuetus loquendi mos Hippocratis, qui cæteras quaſcumque expurgationes, excreationes ſemper appellat; per tuſſim verò habitas, ſputa reſtrictiùs vocitat; unde *aph.* 13 *quinti*, ſcripſit: *qui ſpumoſum ſanguinem expuunt, &c.* & *in Coacis prænotionibus*, *ſputa ſpumoſa*, & *flava*, & *alba*, & *nigra*, *rotunda*, ac *viſcoſa* nominat, quæ è pectore educuntur. Quoties ergo ſputum ſanguineum obſervatur, mox futurum expectare eſt purulentum.

Quoniam verò *à ſanguinis ſputo*, inquit, vereri ſubit, num propriè ſanguinis puri puti, ac ſimplicis, an etiam miſti; vel ſputi ſolùm cruentati, is intelligendus ſit? Et planè aſſerendum in verò pure, ſimpliciter ſanguinem eſſe extuſſiendum, nam verum pus nonniſi à ſolo, & puro ſanguine provenit; at verò à ſputo cruento, ſeu cum aliis humoribus permiſto, potiſſimùm cum phlegmate, verum pus non exoritur, ſed quid puriforme, ac puriſimile, quemadmodùm experimur in catarrhis diuturnis, ad maturitatem perductis. Parùm autem refert, ſive ſanguis excretus multus ſit, vel modicus, dummodò iteratis vicibus exſpuatur, ut exinde conijcere liceat vas aliquod ſanguiferum fore apertum, vel diruptum, & ſecundùm aliquam ſui partem, ſaltem in pectore hæreat, & concreſcat; cujus cauſa deinde fiat, ut in pus vertatur. Atqui longè gravius erit, & pus ſubinde futurum portendetur, ſi ſpumoſus, ac floridus, adeòque ex pulmonis parenchymate ille prodeat, ut aliàs oſtenſum. Cæterùm major, vel minor copia ſanguinis excreti, nonniſi proveniet ex vaſis adapertis, vel eroſis, latioribus, aut anguſtioribus ejuſdem, præſertim per pulmonis ſubſtantiam diſperſis. Vaſa enim illa, per quæ ſanguis è dextro in ſiniſtrum Cordis ventriculum per pulmones traducitur, longè majora ſunt, & cùm reſerantur, vel rumpuntur, citam mortem afferunt, ab impetente ſanguinis irruptione, ac ſuffocatione, impeditaque circulatione.

Puris præterea ſputum hoc loco ab Hippocrate notatum tunc eveniet, cùm valida Natura vim extuſſiendi ferre poteſt; nam ſi fortaſsè imbecilla ſit, quæ tuſſis impetum, atque anacatharſis moleſtiam ſuſtinere nequeat, licèt ſanguis anteà prodierit, puris ſputum non comparebit, quia interiùs detentum cavum pectoris occupabit. Quocumq; autem modo fiat, malum ſemper erit, quoniam ſputum purulentum, & ſanguinem præterfluentem inficiendo, & pulmonis ſubſtantiam erodendo, Phthiſis cauſa evadit; de qua in ſequenti.

Verumtamen obſervare eſt, non fuiſſe in aphoriſmo abſolutè pronunciatum, omninò à ſanguinis ſputo puris ſputum ſubſequuturum, ſed ſolùm ſub conditione, ſi à ſanguinis ſputo puris ſputum ſubſequatur, malum eſſe; pleroſque enim novi ſanguinem non ſemel tantùm, ſed pluries, atque iteratò ad certum tempus expuiſſe, nullamque paſſos eſſe puris excreationem: quin & pleuritici, & mulieres in menſurno catameniorum recurſu conſuevere ad plures dies copioſum ſanguinem ſputo,

rα, ac tuſſi, non ſine ingenti moleſtia expurgare, citrà ſuccedentem ullam puris excretionem. Jure optimo itaque adjectum eſt, malum tunc ſignum eſſe, cùm ad ſanguinis ſputum, puris ſputum conſequitur; ſiquidem hoc pacto fiet, ut deinceps à puris ſputo phthiſis, & marcor univerſalis inſequatur, ac tandem interitus, ut mox dicetur.

APHORISMUS XVI.

A puris ſputo phthiſis, & fluxus: cùm verò ſputum retinetur, moriuntur.

EX antedictis clarè liquet, non irrationabiliter hunc aphoriſmum fuiſſe à præcedenti disjunctum, cùm non omninò neceſſarium ſit, puris ſputum ſanguinis rejectionem ſubſequi debere, licèt plerumque id fieri ſoleat: Quamobrem ſenſus utriuſque aphoriſmi videtur eſſe, quòd ſi à ſanguinis ſputo, puris ſputum habeatur, malum ſit; quoniam à puris ſputo phthiſis, & deinde fluxus ſequitur; & ſi forſitan puris ſputum in poſterum detineatur, mors infallibiliter ſuccedet: unde aphoriſmus hic videtur eſſe ratio prioris illius.

Sed unde fit, ut à puris ſputo phthiſis, & fluxus portendatur, ſitque alterum alterius ſymptoma, veluti neceſſariò ſuperventurum? Planè id videtur deducendum à pure, & puris conditione: pus enim, ut alias dictum, acritatem habet muriatico-ſalinam, & acrem, adeòque erodentem, atque infenſam ſanguini, & pulmoni, ubi hæret, unde cordi, totique corpori, vis, robur, & nutrimentum ſuggeritur; quamobrem ab infecto, ulceratoque pulmone, ſanguis inde præterfluens perpetim vitioſus, & acer, ac mordens redditus, nedum ulcus ipſum fovet, & ſordidum reddit, ſed etiam ventriculos cordis, & reliquos humores inficiens, febrim excitat tabificam, ſubindeque poſtmodùm alia innumera detrimenta, & tandem mortem.

At cur ſputum in pleuritide cruentum bonum ſit, & quantò citiùs comparuerit, tantò meliùs: cùm ex adverſo hìc malum referatur, & ſuppurationem portendat? Ratio facilè reddi poteſt ex eo, quia ibi ex dirupto apoſtemate à ſanguine extra vaſa reſtagnante, hic verò è pulmonis vaſis diruptis, vel reſeratis proximè reſilit, etiam cum pulmonis læſione, cujus inſanabilia dicuntur ulcera, authore Galeno 4. *de loc. affect. cap.* 5. *&* 5. *Meth. cap.* 8. *&* 11. Legi meretur de hac re idem Hippocrates *lib.* 1. *&* 2. *de morbis*, ubi multiplex genus Phthiſeos diſtinguit, & uniuſcujuſque cauſas, ac generationis modum, per quam accuratè recenſet; ut propterea in illis deſcribendis non ſit opus hic ulteriùs immorari.

Fluxus verò, qui in hoc aphoriſmo, nomine generaliori notatur, vel intelligendus erit, qui ventris dicitur, juxta documentum ejuſdem Hippocratis 5. *aphor.* dicentis: *Tabe laboranti ſi alvi fluxus ſuperveniat*, vel *capillorum defluvium*, ut ibidem memoratur *aphor.* 12. *&* 14. vel utrumque, planè nil erit, quod huic ſententiæ non conveniat; quoniam ex utriſque proximè imminens interitus portenditur, ut iis in locis à nobis eſt explanatum: quidquid enim præter naturam evacuari Phthiſicis, ex pulmonis ſcilicet ulcere tabefactis, contingit, proculdubiò malum eſt, immò etiam lethale, ob maximum naturæ languorem, & vi-

rium

Digitized by Google

rium diſpendium. In quam rem non ſemel obſervare curioſum fuit, phthiſi peremptos in tam extremam ſanguinis conſumptionem perveniſſe, ut is ſolùm in arteriis, & venis ſuperfuerit, qui vix circulationi ejuſdem ſatis foret, reliquo penitùs exhauſto.

Tandem ad calcem aphoriſmi adiicitur: *cùm ſputum detinetur, moriuntur*. Et ſanè: detento etenim pure pulmo nedum magis inficitur, ſed in uſu reſpirationis multùm opprimitur, ut tandem ſuffocetur, unde cor à ſuo motu deficiens vivere deſinit. Atque hinc liquet, quàm gravius ſit puris ſputum intercipi, & remorari, quàm, moleſtè licèt, extuſſiri, & educi; quoniam ex hoc expellentis Naturę robur oſtenditur, ab eo verò detento ſumma ejuſdem imbecillitas indicatur, & proximus vitæ finis.

APHORISMUS XVII.

In Hepatis inflammatione ſingultus, malum.

Confer. aphor. 58. 5.

MUltoties Hepar (ſicut & pleraque alia corporis viſcera) ab hærente in ejus ſubſtantia ſanguine, utriuſque, vel alterutrius vitio, inflammatur. Cùm autem id morbi genus ſubit, non ſolùm graviter ægrotantes divexat, ſed in maximum vitæ periculum eoſdem coniicit, ſi præſertim vehementiori febre, anhelitu difficiliori, ingenti dolore, ſiti, vigilia, cæteriſque moleſtioribus accidentibus ſocietur. Ex multis autem, quæ illius inflammationem comitari, vel ſubſequi ſolent, ſpecialiùs hic adnotat Hippocrates ſingultum, veluti ſymptoma rarenter ſuperveniens, atque ab alio viſcere malè affecto, puta ſtomacho, aut diaphragmate, dependens; aitque illum malum eſſe, quoniam deſignat eò diffuſam, extenſamque eſſe jecoris inflammationem, ut alias quoq; partes ſuperiores, & adjacentes affecerit, magiſque ad vitam ſuſtinendam neceſſarias. Et quidem à ſingultu ſtomachus, & diaphragma perpetim convellitur, unde & ciborum aſſumptio, ac eorumdem digeſtio, nec non reſpiratio plurimùm impeditur, quæ operationes ſunt quam maximè ad viventis corporis conſervationem conferentes; præterquamquod affecti, ac proritati à cauſa ſingultum excitante, nervi per ſtomachum, & ſeptum tranſverſum diſperſi, trahunt quoque in conſenſum cerebrum, unde alia longè graviora, & periculoſiora mala exoriri poſſunt, ut cunctis notum.

Sed etſi Hepatis inflammatio ad ſtomachum, & diaphragma non ſubreperit, adhuc tamen poterit ſingultus ab Hepatis inflammatione ſuboriri propter ligamentum carneum, quo illud diaphragmati alligatur, ut ex Anatome patet, quamobrem illo inflammato, tumefacto, ac plus juſto diſtento, ex nimio pondere contrahitur diaphragma, & in ſuis expanſionibns impeditur; cumque ſtomachus diaphragmati quoque cohæreat, unde fieri poteſt, ut ſingultus exoriatur, qui utriuſque paſſio dicitur: & quoniam ſingultus ad motus ſpaſmodicos refertur, & iſti nervos malè affectos, & Cerebrum quoque læſum arguant, adhuc exinde malum ſignum erit, & multarum partium principalium, ſimul unà laborantium, indicium manifeſtiſſimum.

APHO-

APHORISMUS XVIII.

A Vigilia Convulſio, vel Deſipientia, malum.

SIcut convulſio, aut deſipientia pleriſque aliis ægritudinibus, cum nervorum læſione conjunctis, ſupervenire ſolet, & mali morbi teſtimonium addit; ita ſi Vigiliæ, ut non rarò fit, accidant, malum pariter portendunt: quoniam ſi in reliquis deducti in compaſſionem Cerebri indicia ſunt, multò magis in Vigilia Cerebrum ipſum malè affectum proximiùs deſignabunt. Verùm Vigilia in his vehemens, diuturna, & nulli penitùs remedio cedens eſſe debet, ut convulſionem, vel deſipientiam pariat: ſunt etenim, ac fuere plurimi, qui ad menſes integros ſomno caruerint nihilum tamen convulſionis, vel deſipientiæ incommoda paſſi ſunt, ut hiſtoriis liquet, & de Mecœnate cunctis notum: At verò ubi ex perenni Vigilia iſta evenerint, nedum humores, & ſpiritus per Cerebri ſubſtantiam diffuſi acriores redditi, multùm infenſi evaſeſunt, ſed etiam Cerebrum ipſum in ſua conſtitutione, ac textura non leviter à naturali ſtatu declinaſſe indicio eſt, cùm ipſius meditullium, & nervorum principium depravari, ac offendi contigerit ex contumaci, diuturnoque pervigilio, aliter convulſio, vel deſipientia nullatenùs accideret. Cujus autem generis deſipientia hìc intelligenda ſit, facilè ex ſupradictis deducere licebit, quam nimirùm vocant melancholicam, vel maniacam, ab exuſtis, acidis, vel acribus humoribus progenitam; ab his enim pluries dictum, convulſiones excitari ſolere, irritatione in nervorum fibris inducta; quamobrem pari ratione ab iiſdem deſipientiam hoc loco memoratam proficiſci credendum eſt. Atque hinc modò, facilè quoque deducitur, cur Vigilia, quæ pleriſque innocua eſſe ſolet, in his mala fiat, ſi nimirùm ad eam convulſio, aut deſipientia ſubſequatur; ſiquidem denunciat non à ſola exſiccatione, aut humoris abſumptione illam provenire, ſed ab alia pejori, mordaci, ac virulenta cauſa, quæ convulſionem, & dementiam gignere valeat; vel ſaltem ex tali, ac tanta ſubſtantiæ cerebri coarctatione, ut roridum illius liquorem vel non gignat, vel in meditullium diffundi non permittat, unde contumax, atque incompeſcibilis vigilia ſenſim, ſenſimque ſuborta ſit; quamobrem malum ægrotanti portenditur, & fortaſſis etiam interitus, niſi, humectantibus ſimul, ac retundentibus acritatem convenienter, opportunèque occurratur.

Pl.l. 7. c. 51. Sen. de prov.

APHORISMUS XIX.

Ex oſſis nudatione Eryſipelas.

ADiiciendum omninò eſt, *malum*, vel implicitè ſubintelligendum, ut ſenſus aphoriſmi conſonet experimento, & menti Hippocratis; ſiquidem illo omiſſo, nequaquam videtur utriuſq; conſentaneum, quòd oſſi nudato eryſipelas perpetuò accidat, quidque portendat, cùm ſupervenerit, ignoretur, attenta oſſis denudatione. At verò fieri nequit, quin grave, & periculoſum ſymptoma cenſendum non ſit eryſipelas oſſi denudato ſuperveniens, tum ſuimet ipſius ratione, tum ob ejuſdem oſſis denudationem, quoniam denudatum os facillimè livori, & corruptioni ſubiicitur, unde poſtmodùm ſphacelus.

celus. Fuere ſiquidem oſſa omnia à provida Natura tenui quadam membranula, quæ perioſtion vocatur; undequaque circumveſtita, cujus cauſa foveantur, & ab extrinſecis alterantibus cuſtodiantur; quamobrem ubi illa orbata ambienti aeri exponuntur, promptiſſimè frigent, liveſcunt, & quamlibet aliam præternaturalem alterationem ſubire poſſunt; cùmque liquor, & vigor nerveus, qui per illam diffunditur, propter oſſis denudationem, per eas partes permeare nequeat, ſed vel hæreſcit, & circumquaque reſtagnat, vel ex partium circumſtantium vitio, ac ambientis aeris importuna actione, aceſcit, & corrumpitur, proinde fit, ut antedicta mala exoriantur. Hinc cauti, & accurati Chirurgi in ejuſmodi caſibus omnem adhibent diligentiam, ut os nudatum amiciant, ac balſamicis medicamentis tutentur, ſimulque unà ab extrinſeco ambiente cuſtodiant, & defendant, immò ſi quid in oſſe vitioſum appareat, ſtatim abraſionibus, ac lituris detergant, & amoveant.

APHORISMUS XX.

Ab Eryſipelate putredo, aut ſuppuratio, malum.

QUamvis Eryſipelas ad Tumores referri poſſe videatur, quia tamen à tenui admodùm humore acri, & volanti plerumque fit, qui vix cutem affectam elevat, & ruſo, vel flavo colore inficit, propterea ſponte ſua ſolet promptiſſimè diſcuti, & inſenſibiliter reſolvi, intacta, atque illæſa relicta parte, ſi præſertim verum, ac legitimum illud fuerit. Cùm autem præter rubicundum colorem, in manifeſtum tumorem cutim attollit, miſtum ex alieno, & craſſiori humore eſſe ſolet, adeòque ſpurium appellatur: quin & pro ratione humorum admiſtorum, nunc phlegmonodes, nunc œdematodes, nunc etiam ſcirrhodes dicitur, prout in colorem varium inclinat, & hunc, vel illum adjunctum humorem redolet, ut apud Chirurgos: quo caſu niſi illorum peritia, & accurata diligentia accedat, facilè in apoſtema degenerat, & ſuppurationi ſuccumbit, nequeunte ſcilicet alieno illo, admiſtoque humore tam promptè attenuari, & exolvi. Id ergo conſiderans in hoc aphoriſmo Hippocrates, inquit, putredinem, aut ſuppurationem ex Eryſipelate inductam, malam eſſe, eo quòd à ſua conſueta conſtitutione recedat, & alio, quàm diſſolutionis, & evaporationis modo deſinat, immò in graviorem morbum, & in ulcus ſanè periculoſum commutetur.

Et quidem cùm in putredinem, vel in ſuppurationem tendit, proculdubiò deſignat ex miſtura alteriùs humoris craſſioris, indebitam fermentationem inibi fuiſſe excitatam, per quam partes tenues exolutæ, fæculentas, ac tartareas reliquerint planè irreſolubiles, quæ cùm acorem, ac virulentiam etiam contraxerint, facilè inſuper ſubjectas, & circumſtantes partes inficiant, & corrumpant, ac tandem in gangrænam deſinant, ſubſtratum os vitiantem, contaminantemque.

Sed & ex putredine, aut ſuppuratione, nova ſemper febris exoritur, & non rarò priore pejor, infecto ſubinde ſanguine, per affectam partem in cor remeante, indeque per corpus univerſum; unde poſtmodùm gravius vitæ periculum imminet. Accedit, quòd putredo iſta, & ſuppuratio mali ſemper moris eſſe ſolet,

ſolet, ratione miſtorum humorum ſpurium Eryſipelas progignentium, qui cùm ferè ſemper acorem ſalinum referant, vel procedente tempore adipiſcantur, præter craſſitiem, & lentorem, ſordidum quoque ulcus efficiunt, quod non tam facilè detergi ſolet, nec tam citò conſolidationem admittit; quapropter diuturna mora, etiam circumjacentes partes, excitatis cuniculis, afficit, & novos, novoſque tumores, ac abſceſſus promovet, dubium ſemper exitum comminantes, præſertim ſi circà articulos fiant, & in corporibus valetudinariis, humidiſque regionibus, atque in ætate ſenili, ut multoties eſt obſervatum. Anno 1700. ſub Autumni finem, ac deinceps per totam hyemem ſequentis anni 1701. Neapoli, genus quoddam cruſtoſis Eryſipelatis vagatum eſt, epidemicam conſtitutionem referens, quod cunctos facie peculiariter affecit, cum febre acuta, pervigilio, delirio, è naribus hæmorrhagia, aliiſque ſymptomatibus pernicioſiſſimis, è quo pauci admodùm evaſere.

APHORISMUS XXI.

A forti in ulceribus pulſu, profluvium ſanguinis, malum.

Ulcera, ſicut etiam vulnera, cùm præſertim magna ſunt, & in partibus arterioſis inflicta, ſolent circum labia, ob indigeſtam materiam, intumeſcere, & non raro etiam cum rubore, dolore, & ardore ſociari, ut proptereà circumſitę venæ, & arteriæ ſanguinem deducere, & excipere non valeant, unde poſtmodùm ab ipſo reſtagnante vehementiùs pulſant, & elatiùs attolluntur. In his ergo ait in hoc aphoriſmo Hippocrates, facilè poſſe ſanguinis profluvium exinde ſuccedere, impetente nimirùm illo, atque aditum ſibi per violentiam faciente: quod cùm acciderit, malum eſſe ſubdit, tum ratione ipſius ſanguinis immodicè profluentis, tum ratione ulceratæ partis, quæ ab ejuſmodi immoderata ſanguinis effuſione languida, & effœta remanens, difficulter ad cicatricem ſit perducibilis.

At verò hæc in ulceribus quibuſcumque contingentia, longè graviora evadunt in Carcinomatibus, quorum proprium eſſe ſolet ejuſcemodi mala inferre, & fortes pulſus, aut irreſtagnabiles ſanguinis profuſiones inducere, à maligna, virulentaque materia arſenicalem conditionem referente; quamobrem non ſolùm malum, ſed peſſimum in his indicium promitur inſanabilitatis, & mortis.

Notavit autem ſignanter Hippocrates *fortem*, ideſt vehementem, & elatum *pulſum* eſſe debere: nam non quælibet pulſatio in ulceribus mala eſt; quæ enim concors, & conformis eſt cum cordis, cæterarumque arteriarum pulſu, mala non eſt, immò potiùs ſalutaris, cùm ſit conveniens debito Naturæ uſui, arguens ulceratæ partis vim, facultatemque validam, & ſanguinis circumeuntis blandam, conſentaneamque conditionem. Quare, ut pulſationes iſtæ morboſæ ſint, fortes, vehementes, impetenteſque eſſe debent, vitium ulceris, & qualitatem materiæ reſtagnantis deſignantes acrem, multumque infenſam, quæ peculiari fermentatione ibidem excitata violenter concutiat, & percellat arterias, immò & ambitum totius partis ulceratæ, quocircà fiat, ut orificia arteriarum, & venarum ab impeten-

te,

te, atque erodente illius malitia referentur, & ſcindantur. Sed & nec ſolùm ab ulceratis, aut vulneratis partibus, ſanguis ſi profluat, malum erit, ſed etiamſi à naribus, hęmorrhoidibus, utero, cæteriſque immoderanter exiliat; quippe tunc arguit vitium tale in ſanguine inductum, ut nedum labia ulceris, & adjacentes partes tumefaciat, & excruciet, verum etiam reliquas omnes totius corporis inflet, vellicet, & depravet; unde Celſus latiori planè ſignificatione ſententiam hanc expreſſit *lib.2.cap.7.* inquiens: *ubi vehementer venæ ſuper ulcerà moventur, ſanguinis profluvium erit*. Et quidem ex Cancerofis ulceribus aliquando obſervatum nares immodicé ſanguinem fuſiſſe, cùm jam patientes in proximum exitium deducti toto corpore ejus malitia forent infecti. Sunt etiam, qui fortem, ac vehementem pulſationem non proximè in ulceribus, ſed in corde ex ulceribus vehementer affecto, atque elato illam velint, veluti ſignum inflammationis ibidem inductæ, atque ex pulſu cordis manifeſtandæ, cùm pulſationes omnes arteriarum ab unico, & ſolo corde procedant: & quidem id non inveriſimiliter dictum putaverim, quamvis cunctis ferè interpretibus creditum ſit, pulſum Hippocrati vel incognitum fuiſſe, vel deneglectum; at verò ſi nonnulla in ejuſdem operibus loca perpendantur, haud inficiabimur fuiſſe non rarò pulſum in ægrotantibus ab illo obſervatum, ſiquidem 4. *epidem. n.* 9. *In acutiſſimis febribus pulſus denſiſſimos, & maximos* fuiſſe adnotat: & *num.* 12. *In Zoilo fabro pulſus tremulos, & tardos memorat*; itemque *num.* 23. & 2. *epidem. ſect.* 5. *cui vena*, inquit, *in cubito pulſarit, inſanus, & iracundus eſt*: & 7. *epidem. numer.* 41. *Pherecyda pulſus in fronte valdè obſcurus* memoratur: & *num.* 42. *Venæ in temporibus ſaliebant* (pro venis autem arteriæ intelliguntur juxta Veterum morem.) Et *in Coacis prenotionibus*, *quibus in febribus*, ait, *venæ in temporibus pulſant*: atque *ibidem*: *pulſus letbargicorum tardos eſſe*, ait: & inferiùs, *pulſus* memorat *in præcordio*. Pulſuum etiam circa tempora meminit *lib. de flatibus*, & *lib. de Alimento*, *venarum pulſationes*, *& aeris reſpirationem ſanitatis*, *& morbi ſigna* eſſe ſtatuit. Ex quibus locis colligere planè eſt, conſueviſſe aliquando Hippocratem pulſus obſervare, immò etiam in diverſis corporis partibus, eo fermè modo, quo apud Chinenſes (ſuperſtitiosè tamen nimis) factitari legimus, quibus mos fertur pulſus in toto ferè Corpore percipi, & obſervari; Verùm eos Hippocrates non adeò magni fecit.

Juxta diviſionem Marinelli.

V. Merc. var. lect. L.1.c.11.

APHORISMUS XXII.

A ventris dolore diuturno, ſuppuratio.

Diagnoſticus, & Prognoſticus ſimul hic aphoriſmus ſummoperè ad praxim conducibilis eſt, admonens medicos, ut in tractandis diuturnis ventris doloribus cauti fiant, ne inadvertenter decipiantur, immò aberrantes à ſcopo exoptatæ curationis ægrotos in perniciem deducant, quemadmodùm non rarò pleriſque accidiſſe maxima ſane incuria, obſervatum.

Accidunt ſæpeſæpiùs ventris dolores in inteſtinis ex retentis, conſtipatiſque fæcibus, à flatibus cavum eorumdem diſtendentibus, & quodammodò convellentibus, à tenaci,

naci, hærenteque pituita acorem ponticum referente, & fibras contrahente, & corrugante, aliiſq; conſimilibus cauſis *in noſtra praxi* memoratis, exceptis his, qui ad utrumque hypochondrium pertinent, ut & ad veſicam, & uterum. Iſti verò temporis diuturnitate, ſponte ſua deſinere ſolent, vel ope medicamentorum remitti, atque aboleri, diſcuſſis nimirùm flatibus, egeſtis fæcibus, ſubactiſque aliis cauſis dolorem inferentibus, niſi tamen, ut benè advertit Galenus *in comm.* doloris ferocia à contumaci, repugnantique cauſa mors ægrum præoccupet. Quoties ergo dolor in diuturnum tempus producitur, nec beneficio medicamentorum ſedatur, aut deſinit, indicio eſt, doloris cauſam cavum inteſtinorum, aut locum ad exitum per alvum patentem non occupare, ſed interiùs reconditam eſſe, & fortaſsè etiam fixam, hærentemque in glandulis Meſenterii, Omenti, Pancreatis, & ſimilium, quæ nonniſi coctione, maturationeque ſubigi, & ſubacta, maturata, ac fluida reddita expelli poſſit; idque beneficio ſuppurationis, quæ opus Naturæ eſt, in rem malam alicubi concluſam, & fermentationi ſubjectam; unde jure optimo, inquit hic Hippocrates, à diuturno ventris dolore ſuppurationem eſſe expectandam, cùm non alia ſubſit via, per quam illa corrigi, & expurgari queat. Niſi tamen Natura impotens, & imbecilla evaſerit à laboris, & doloris diuturnitate, quam etiam Vigiliæ moleſtiſſimæ, & virium jactura ſæpeſæpiùs conſequi conſueverunt; unde ægrotanti interitus ante ſuppurationem præaccidat, ut non raró evenit in iſtiuſmodi tumoribus, & abſceſſibus internis.

Tacuit poſtremò Hippocrates, *malum*, vel quod implicitè ſubintellectum velit; vel potiùs, quòd in ipſa ſuppuratione contineatur, quæ licèt opus Naturæ concoquentis ſit, adeòque bonum, mala tamen eſt ſaltem ex reliquo in parte dolente ulcere, quod difficulter admodùm detergi, & ad cicatricem perduci poteſt, adeòque timendum deinceps eſt, ne in longius tempus protractum, mortem ſit denique allaturum.

Quod hactenus de imi ventris doloribus eſt expoſitum, nonnulli quoque ad cęteras corporis cavitates, quas etiam ventres vocant, extendunt, nimirùm ad Thoracem, & Caput, itaut ſi in his quoque dolores diutiùs perſeveraverint, ſequuturam ſuppurationem portendant pari ratione. Verùm etſi id non improbaverim, cùm rationi, & experimento non repugnet; veriſimiliùs tamen id videtur pronunciatum ab Hippocrate de infimo ventre, qui propriè, immò ſpecialiùs talis dicitur, atque in diuturnum tempus dolorem ſuſtinere poteſt, potiſſimùm ſi in meſenterio, ejuſq; glandulis progignatur, ut dictum. Atque hinc modò facilè etiam deducitur, dolorem hìc ab Hippocrate memoratum haudquaquam vehementem, & magnum eſſe intelligendum; nam ſi magnus, & ingens foret, nullatenus poſſet in longum tempus produci, cùm tantam doloris vehementiam, & acutiem Natura diutius ferre non poſſit citrà manifeſtum vitę periculum. Modò in capite, & in pectore dolores, qui fiunt, ſemper ſunt graviſſimi, & citò intra terminum acutorum vel in ſalutem, vel in mortem deſinunt; ſecus verò, qui in meſenterio, ejuſque glandulis fiunt, leviores ſunt, adeòque ad menſes integros perduraſſe fatentur hiſto-

riæ: ſuppurata autem materia doloris cauſa, dolor ipſe miteſcit, & febris, ſi quæ fuit, remittitur; nam *dum pus conficitur, dolores, & febres accidunt magis, quàm jam confecto*: atqui pus ſive verum, ſive falſum ſit, parùm refert, cùm utrumque eſſe poſſit, pro varietate humoris in parte dolente congeſti, & ſubacti.

Poſtremò pro coronide animadvertendum collectos in glandulis meſenterii humores, præſertim craſſos, & conſiſtentes, non ſemper dolores excitare, neque in ſuppurationem deſinere, ſed aliquando in tubercula duriſſima, ſcirrhos æmulantia, commutari, atque ita cum ægrotantibus conſeneſcere, ut Anatomicis inſpectionibus diſſectorum corporum pluries eſt obſervatum.

APHORISMUS XXIII.

A dejectione ſincera difficultas inteſtinorum, malum.

Sinceras dejectiones appellat Hippocrates, quæ uniuſmodi ſunt, & ſimplicis, ſincerique humoris conditionem referunt, quales ſunt, quæ ſolius flaventis bilis, ſeu fellei humoris, aut nigricantis, vel albi coloris comparere ſolent, atque à Veteribus ad flavam, aut atram bilem, & ad pituitam reduci conſueverunt; quamvis nunc à detectis, induſtria anatomica, novis humoribus aliter evenire referantur. Utcumque autem iſtæ fiant, cùm comparent, minùs malæ eſſe ſolet, eo quòd arguant Naturam non tam variè diſtractam, malèque affectam, nec viſcera eſſe diverſimodè coinquinata, ut alios, alioſque ſuccos præternaturales gignant, & genitos deponant in inteſtina, ut alibi meminerat; Verumtamen non adeò à fæcibus ſejunctæ egeri debent, ut penitùs impermiſtæ, ac ſolitariæ educantur: tunc enim immodicum humoris exceſſum, & cauſam effectricem nimiùm præpotentem denunciant, quę haudquaquam à reliquis aliorum viſcerum ſuccis corrigatur; ut cùm dejectiones flavæ fiunt ab exuberantia fellei humoris nullatenùs à ſucco pancreatico edomiti, & contemperati; vel contra, cùm nigricantes ſunt, ejuſdem pancreatici acidioris redditi vitium arguentes, qui ab inerti, paucoque ſucco felleo corrigi non potuit. Has ergo vituperat Hippocrates tanquam malas, tum ratione ſigni, quoniam ſignificant viſcera, unde illæ derivant, à naturali conſtitutione degenerantia; tum etiam ratione cauſæ, eo quòd indomitæ, nec correctæ, quò tendunt, veluti efferæ, partes cunctas inficiunt, depravant, & excruciant. Quamobrem non immeritò hoc loco animadvertit, à ſinceris dejectionibus dyſenteriam ſupervenientem malam eſſe, non quòd undecumque iſta proveniat, mala non ſit, ſed quòd longè gravior, ac moleſtior ſit futura, cùm à ſinceris dejectionibus originem habuerit. Et quidem, ut mox dictum, quoniam à cauſa provenit nimiùm præpollente, & excedente, tum in quali, tum in quanto, & viſcera, unde dejectio provenit, plurimùm à naturali ſtatu recedentia, atque intemperata recognoſcit: Quare inteſtina nedum continuis, & conſtantibus doloribus extorquentur, ſed etiam facilè ſubinde exulcerantur, & exeduntur. Hinc aliàs dixerat idem Hippocrates, *dyſenteriam ab atrabile lethalem eſſe*, quippe quæ à ſimplici, ſinceroq; humore procedit; & alibi mutationes colorum in evacuationibus commendavit, utpo-

te arguentes humores ſibi invicem in melius ſuccedentes, & mutuò ſe contemperantes, ne ſcilicet alter ſupra alterum nimiùm prævaleat.

Quod autem hic edocet de malis dejectionibus ſinceris à ſtatu naturali in præternaturalem, excipere convenit in his, quæ è ſtatu morboſo, & præternaturali in ſanum accidunt, cùm ſcilicet in declinatione morborum, & præſertim febrium acutarum, criticè contingunt. Tunc enim facilè fit, ut à victrice Natura, ſeparante malum à bono, unius duntaxat ſinceri humoris febrim foventis evacuatio criticè, & ſalubriter habeatur. Quo pacto experimur ſæpenumerò tertianas, aliaſque febres acutas deſinere ſolere, copioſa ſimplicis humoris flavi, ſeu bilioſi dicti, evacuatione, unde poſtmodùm æger convaleſcat. Ita pariter in Aurium obſurdeſcentia ſcripſit Hippocrates bilioſas dejectiones ſalutares eſſe, redeunte in priſtinum auditu.

Neque inſuper inquit Hippocrates omninò futuram dyſenteriam ab ejuſmodi ſinceris dejectionibus, ſed ſolùm ſub conditione, ſi evenerit, malum eſſe; ut propterea perperam à quibuſdam omittatur particula, *malum*. Quin & ſincera dejectio in ſingulari numero à Leoniceno, aliiſque Expoſitoribus notata, non unicam, ſed iteratam, nec modicam, ſed copioſam egeſtionem deſignat, quæ ſcilicet valeat dolores, tormina, & cruentam quandoque evacuationem excitare: quæ profectò conditiones junctim ſolent dyſenteriam comitari.

APHORISMUS XXIV.

In oſſis præciſione, deſipientia, ſi in vacuum apprehenderit.

OS hic ſumitur per antonomaſiam, Cranium, quòd cæteris oſſibus præcellat magnitudine, ſtructura, miniſterio, præſtantia, ac ſublimitate: Præciditur autem multoties exteriori dumtaxat lamina, vel ad meditullium, aliquando etiam ad ejuſdem concavum uſque, ubi dura meninx appingitur, & alligatur: ſed & quandoque parte poſteriori, quæ durior, & validior eſt, interdum verò parte anteriori, tenujori, magiſque friabili, quæque molliorem Cerebri ſubſtantiam amplexatur, ubi plerique Phantaſiam, ſeu Imaginatricem facultatem ſtabulari arbitrati ſunt.

Etſi autem indiſcriminatim ſcribat Hippocrates ex illius præciſione deſipientiam ſuboriri; putaverim tamen id non perpetuò ſucceſſurum (quod ſanè pluries obſervatum, irrita hujus aphoriſmi prædictione) niſi ad eam partem ſectio, atque inciſio facta ſit, quæ meningem duram comprehendit; unde ipſa graviter læſa, vel ſaltem detecta, ab ambiente aere, à confluente ſanguine, hærenteque ſanie, aliove humore præternaturam alteretur, & ſubjectam aliam piam meningem, & tenellam Cerebri ſubſtantiam in conſenſum trahat, indeque poſtmodùm deſipientia ſuccedat. Hinc non abſre dictum videtur, *in oſſis præciſione*: quod ſanè verbum, anteriùs incidi, aut ſecari ſignificat, græcè διακοπῆ. Neque ſolùm inciſione, ſed etiam contuſione crediderim os illud affici oportere, ut ſi fortaſsè deſipientia (quam vocalem

dicunt) propriè non ſequatur, ſaltem accidat, quæ mentalis dicitur, vel ea, quæ cum ſtupiditate, obſtupeſcentia, caro, & comate vigili confun[illegible] ſolet, de qua anteà meminer[illegible].

Sed qui[illegible] voluerit intelligendum per ea verba, *ſi in vacuum apprehenderit*, non benè conſtat apud Interpretes. Puto tamen ego, idipſum hìc intelligi, ac *in cavum*, ideſt in internam, & concavam cranii partem, qua duram matrem ſuſpenſam ſuſtinet: *vacuum* autem illam partem appellat, quia reverà inter cerebrum, ſuis meningibus obtectum, & cranium, ſpatium quoddam intercedit, quo levis ille, tarduſq; Cerebri motus expanſionis, & amplificationis, peragi poſſit, ut in ejuſdem cranii inciſionibus compertum, & patentiſſimus eſt in recens natis.

Quamquam autem hæc ita expoſita Experimento, & Rationi non diſſentiant; ſunt nihilominùs, qui in hoc Hippocratem criminentur, quòd rem ſcripſerit rariſſimè contingentem, cùm ſæpiùs capite vulnerati, & cranio præciſi, nil penitùs deſipuerint. Verùm id ſummæ, & accuratæ Chirurgicorum diligentiæ tribuendum, qui efficaciſſimis remediis balſamicis ejuſmodi vulnera, quàm optimè tractare ſint conati, & nedum ab imminentibus ejuſmodi periculis tueri, verùm etiam ad perfectam ſanationem perducere ſatagerunt. Quæ autem mala imminentia præſagit Hippocrates, intelligenda ſunt à vi præciſionis, & vulneris, ſiquidem vulnera, & inciſiones Cranii certò certiùs hæc, & alia graviora mala minantur, immò inevitabilem mortem plerumque arceſſunt, cùm potiſſimùm Cerebrum concutiunt, & perturbant; atque in his, quę citrà Artis beneficium accidunt, aphoriſticam hanc ſententiam intelligendam mox recenſita ſuadent juxta Hippocratis obſervationem, qui & poſteris tradidit, quæ ſola morborum vi, ac violentia, ut plurimùm, contingunt.

APHORISMUS XXV.

Ex medicamenti potione convulſio, lethalis eſt.

INitio libri Quinti dixerat convulſionem ab aſſumpto helleboro lethalem eſſe; nunc, quod ſpeciatim de uno genere medicamenti purgantis aſſeruerat, ad quodvis aliud prorogat, ac extendit, ſi tamen catharticum ſit: ſiquidem, ut benè exponit Galenus *in comm.* de propriè purgantibus, atque per irritationem, & acritatem humoris educentibus, intelligendum monet, cùm convulſio non niſi ad acrimoniam, irritationemque nervorum conſequatur, ut alibi à Nobis eſt explicatum. Cùmque de hac re ſatis, ſuperque ibidem; & in aliis aphoriſmis, actum ſit, idcireò in hac recoquenda crambe immorari non licebit.

APHORISMUS XXVI.

In forti dolore ventris, partium extremarum frigiditas, malum.

ANteà etiam docuerat in acutis morbis frigus partium extremarum malum eſſe; hic verò ſpecialiùs memorat idipſum malum eſſe, & fortaſsè pejus in ventris dolore; quoniam ibidem deſignat inflammationem genitam, jam jam in gangrænam vergentem, & partes internas

ternas mortificantem, unde poſteà extremarum frigiditas emanat, cum iſtæ ab illis benè ſe habentibus vigorentur, & incaleſcant.

Quoniam verò ventrem indefinitè nominavit, poſſet quis omnes tres animalem, ſpiritalem, & naturalem ſubintelligere, juxta conſuetam Anatomicorum diviſionem. Attamen ſatiùs credere licebit, notatum hìc ſpeciatim ventrem inferiorem; ibi enim ſpecialiùs dolores atroces, & tormina fiunt, immò faciliùs ibidem gangrenæ, & mortificationes exoriuntur, unde poſtmodùm extremarum partium frigus, quod ſanè pluribus experimentis comprobatum in Cadaverum ejuſcemodi genere mortis interemptorum diſſectione; quin & varietas viſcerum, glandulis, & membranis innumeris conſtantiam, idipſum promptè accidere poſſe ſuadet, ut conſideranti patet. Cæterùm etſi Inteſtina acutis potiſſimùm doloribus ſubiiciantur, cætera nihilominùs viſcera ſuo pariter ſenſu prædita iiſdem expertia non ſunt, quæ cùm affecta fuerint, proximè adjuncta, & conſentientia Inteſtina divexant, & condolere quoque cogunt. Denique, quod Hippocrates ſcribit ***malum***, Celſus ***lib.*** 2. ***cap.*** 8. hanc eandem ſententiam latinè interpretatus, inquit: ***periculoſum***, nec ſine ratione, quia ad harum partium inflammationem, & gangrænam nonniſi interitus brevi expectandus eſt.

APHORISMUS XXVII.

Mulieri uterogerenti ſi teneſmus ſupervenerit, facit abortum.

Est Teneſmus, torminoſus, & irritus ille conatus deſidendi, & egerendi fæces, in quo tamen vix muſculum quid, ſed cruentum, aliquando verò ſolus crepitus emittitur. Moleſtiſſimus ſanè affectus, quo præter tormina, & inteſtinorum cruciatus, cupiditas deiiciendi perpetua eſt, nec deſinet, etiamſi crebrò venter comprimatur, atque ad egeſtionem ſollicitetur; quamobrem frequentem hanc moleſtiam, & ventris compreſſionem, vulgò ***Premiti*** appellare ſolent.

Id ergo ſi uterogerenti accidat, abortum facit, multis ex cauſis, ſpeciatim ex his, quæ illum excitant; ſiquidem plerumque ab ambiente aere frigido ſubter excepto, à cibariis acidis, crudis, craſſis, ac glutinoſis, gelidis potionibus, fructibus ponticis, & acerbis, aliiſque, itemque ex natura ipſius morbi, & ex ſitu partis affectæ, cùm ſpincter muſculus, & inteſtinum rectum eo afficiantur; denique attenta moleſtia ſymptomatum adjunctorum, præſertim verò torminum inteſtinalium, & aſſidua ventris compreſſione; quibus omnibus accidit ſæpenumerò ſtomachi tum in appetendo, tum in digerendo nimia imbecillitas, qua vires deinde non leviter imminuuntur. Atqui hæc uterogerenti potiſſimùm infenſiſſima ſunt ob viciniam partis affectæ, & ob ingentem noxam, quam idem uterus ſubire cogitur ab iteratis compreſſionibus, quas cùm infans diutiùs ſufferre nequeat, alia ex parte multùm ob carentiam alimenti labefactatus, proculdubiò abortui ſuccumbit, niſi Artis auxilio ſuccurratur, de qua re in praxi.

APHORISMUS XXVIII.

Quando os, aut cartilago, aut nervus abſcinditur in Corpore, neque augetur, neque coaleſcit.

QUa ratione ſit denuò præſens aphoriſmus hoc loco inſertus, cùm alibi *aphoriſmo 19. ſexti libri* latiùs, clariùſque eadem ſententia referatur, & nedum de his, ſed de aliis quoque ſimilibus partibus diſciſſis, ac reſectis, explanare non auſim; niſi dicere cum aliquibus velimus induſtria librariorum fuiſſe adjectum, ut per ampliorem libri molem, hunc reliquis aliis coæquarent. Quomodocumque autem ſe res habeat, quia nil ultrà continet præter ea, quæ ibidem memorantur, eum locum adeat, qui de his inſtructus eſſe velit.

APHORISMUS XXIX.

Ei, qui leucophlegmatia detinetur, ſi fortis ventris fluxus ſupervenerit, à morbo liberatur.

QUid nomine Leucophlegmatię intelligat hìc Hippocrates, non ſatis benè liquet; aliquando enim cum Aſcite, quandoque etiam, immò plerumque cum Anaſarca, aut Hypoſarca confunditur. At verò contra Aſcitem pugnare videtur *aphoriſmo 27. ſexti*, in quo dicitur, quòd hydropicis ſectis, vel uſtis ſi aqua affatim exeat, moriuntur; cùm hìc ex adverſo dicatur vehementem, & copioſum alvi fluxum illos liberare; quamobrem veriſimiliùs putandum Anaſarcam, aut Hypoſarcam intelligendam eſſe, in qua craſſa, ac lenta pituita, vel etiam lympha glutinoſior reddita, in extimis partibus corporis, & ſub cute univerſa, diffuſa hæret, nihilum compatientibus viſceribus internis, ut *in prorrheticis* dicitur, ſed ſolùm vitio lymphaticorum vaſorum reſorbere per glandulas illam non valentium: Soluta namque fortiter alvo univerſus ille humor pituitoſus, vel lymphicus glutinoſus, per glandulas ipſas inter ſeſe connexas, ac conſentientes, facilè ſenſim, ſenſimque deducitur in proprios ductus, & ſalubriter evacuatur. Porrò cùm hoc evenit, validum naturæ robur indicatur, quæ non ſolùm vias evacuationis patentes reddit, ſed etiam humores ipſos evacuandos diſponit attenuatione, diſſolutione, lubricitate, nullo intereà viſcerum internorum detrimento exoriente; quod ſanè faciliùs in Aſciticis haberi ſolet. Atqui fluxus iſte alvi vehemens, copioſus, & craſſi illius humoris, qui peccat, eſſe debet, quemadmodùm hìc indicitur, ne ſcilicet tenuiores humores egerantur, craſſioribus, ac tenacioribus relictis; quamobrem non immeritò notatum, *fortem*, ac *validum* eſſe oportere, ut à leucophlegmatia liberet.

Sed quamvis de Anaſarca, aut Hypoſarca ſententiam hanc ſimus probabiliùs interpretati, haudquaquam tamen diffidendum, id ipſum ſalubriter quoque evenire poſſe in Aſcite, in quo licèt in abdomine contentus humor non tam facilè ad Inteſtina deduci poſſit, eo quòd ſupra peritonæum ille fluctuet; non rarò tamen factum eſt, ut parante ſibi viam Natura, adhuc ſalutariter inter mali initia ſit evacuatus, & cùm Aſcites altam ibidem non fixerit radicem, nec adjacentia viſcera infecerit, aut labefactaverit; quo caſu etiam eos perire accidit, etſi ab uberrima ſeri evacuatione videantur

ſubſe-

ſublevati, quoniam paulò poſt in novam ſeri collectionem, à labe in viſceribus relicta, recidunt, laxatis ſimul unà glandulis, & vaſis lymphaticis eroſis. At verò neque hinc colligere audeant, qui adaucter à Naturæ evacuationibus ab Arte promovendas pari gradu procedere contendunt, licere nimirùm prudenti Medico idipſum rationabiliter tentare, quod aliquando à Natura criticè peractum eſt: nam diſparitas longa, lataque nimis eſt inter utrumque: Naturæ opus ſiquidem tempeſtivum, ac opportunum quis unquam, etſi peritus artifex, ad amuſſim poterit imitari? ut aliàs à nobis indicatum. Quin & ipſam quoque non rarò fallere, ac falli experimur, cùm in iiſdem evacuationibus, ſalubriter interdum inchoatis, tandem deficiat, & naufragetur ſæpeſæpiùs æger in portu.

APHORISMUS XXX.

Quibus in alvi profluviis excrementa ſpumoſa ſunt, iis ex Capite pituita defluit.

Diarrhœam non ineptè plerique multiplicem faciunt, tum pro diverſitate humorum excretorum, tum pro varietate partium affectarum, unde illi originem ducunt; memorat autem hic Hippocrates eam, quæ à capite malè affecto, atque ab humore ejuſdem cauſa congeſto, & vel ingenito, vel non repurgato, derivat. Inquit autem illam internoſci à ſpumoſis excrementis per alvum egeſtis, non quòd iſta, ſi compareant, cerebrum affectum certò deſignent, cùm poſſint aliundè procedere, etiam ab ipſis inteſtinis; ſed quòd malè affectum caput, ſi fortaſsè per inteſtinorum cavitates exoneretur, excrementa ſpumoſa deponat, atque ab iiſdem apparentibus idipſum alleviari ſpes non levis adſit, quemadmodùm in *Coacis prænotionibus* de Angina per inteſtinales vias ſolvenda, idem Autor admonet.

Dicuntur autem ſpumoſa excrementa, quæ præter mucum, tenacemque pituitam, bulloſa comparent, & intermiſtos flatus, illam attollentes, ac quodammodò fermentantes, necnon etiam crepitus adjunctos habent. Tales autem egeſtiones fiunt, quoties lymphicus, ſive pituitoſus humor acorem contraxit, & cum tenui, effœtoq; felleo humore, ad inteſtina delatus commiſcetur, qui cùm è glandulis inter ſe invicem connexis prodeat, & potiſſimùm à Cerebro, quod magna glandula ab Hippocrate dicitur, nil mirum ſi hic ab eodem cenſeantur ejuſcemodi ſpumoſa excrementa è capite defluere, non quòd proximè ſpuma ipſa à Cerebro dependeat, ſed quòd pituitoſus, ſeu lymphicus humor ab ipſo malè affecto, cæteriſque glandulis potiſſimùm proficiſcatur; qui deinde in inteſtinis à miſtura cæterorum ſuccorum, atque ab intermiſtis flatibus ſpumoſus evadat; quin & non rarò, docente eodem Hippocrate *libr. de internis affectionibus*, & *libr. de Glandulis*, per ventriculum, & glandulas per ipſum interſertas ad alvum exoneratur; non levi intereà, nec unica, ſed ingenti, ac multiplici fermentatione in itinere promota à variis ſuccis per ductus, & viſcera occurrentibus, præſertim felleis, pancreaticis, & inteſtinalibus, ut ex Anatome conſtat; ſed & per glandulas ipſas, in quibus ſecernitur, diverſimodè commotus, atque inæqualiter diſcerptus, variiſ-

S 4 que

que ſalium generibus, pro varietate fermentorum, vel partium, per quas tranſit, imbutus, facillimè deinde ſpumeſcit, & quæ in inteſtinis invenit excrementa, pari conditione inficit, immò multò magis, coadjuvante nimirùm accommoda ejus loci ad fermentandum habitudine.

Quod autem hìc Interpretes opinantur de ſpumæ generatione, ab intercluſo aere in liquoribus, vel motu exagitatis, vel calore ebullientibus, verum quidem eſt in iis, quæ extra corpus ſunt, quibus aer intermiſceri poteſt; at cum humoribus per corporis vaſa diſcurrentibus, quomodò unquam externus aer cõmiſceri queat, non benè liquet, nec rationabiliter ſibi quis perſuadebit, cùm vix is pulmonis tracheolas ſubeat; quamobrem, quod Galenus in *comm.* edocet: *flatuoſum ſpiritum, dum humori commiſcetur, vehementem habentem motum, & inæqualem, ita quod ipſe dirumpitur, & pituitam frangit in multas partes, & parvas*, ſpumam progignere, veriſimiliùs aptabitur fermentantibus in ſeipſis humoribus interſe invicem commiſtis, ut mox eſt expoſitum, cùm fermentatio ad localem etiam motum partium heterogenearum ſeipſas ſubigentium, per quàm optimè reducatur. Cæterùm adhuc ſi à Capite pituitoſus, vel lymphicus humor non defluat, ut ex longo itinere, & cæterorum ſuccorum commiſtione, agitari queat, & ſpumoſus fiat; ſatis tamen erit ſi ex confluxu ſolùm prædictorum humorum interſe invicem fermenteſcentium commotio talis habeatur, ut excrementa ſpumeſcant, adeòque indicent, à laborante Cerebro pendere, ſi craſſior lympha inde deducatur ob malam per ejuſdem glandulas repurgationem, veluti per filtrum laxum plus juſto, vel obſtructum, habitam; quemadmodùm in catharrhis, ut proinde per glandulas ſenſim, ſenſimque delabatur in ventriculum, & inteſtina. Conſtat autem ex Anatome conſentire cum Cerebro glandulas penè univerſas corporis, tam arctè inter ſeſe connexas, ut catenam indiſſolubilem efforment, ut præſertim ſunt Corticales Cerebri, Papillares, Pituitaria, quæque in collo, jugulis, faucibus, & in Oeſophago interſperſæ ſunt ad Ventriculi fundum uſque, indeque ad inteſtina, Pancreas, Meſenterium, ut reliquas ſileam viſcerum planè omnium, & ſubtercutaneas dictas, quæ nexu equidem inexplicabili cum fibris partium, & preſertim membranacearum texturam efformant reticularem, ut fermè dixerim, aliud non eſſe humanum corpus, exceptis oſſibus, quam exactam, elegantemq; compagem glandularum, fibrarum filo conſutam, extructam, & intertextam. Quare, qui hæc in humano corpore conſideraverit, planè perdiſcet, qua ratione Hippocrates dixerit partes omnes inter ſe mutuò conſentire, & *conſenſum* in toto corpore *unum* eſſe, *conſpirationem unam*, & *omnia* eſſe *conſentientia*: & *lib. de locis in homine inter initia* ſcripſerit; *corporis autem ſingulæ partes altera alteri, ubi hinc aut illinc proceſſerit, morbum ſtatim facit, venter capiti, caput carnibus, ac ventri, & reliquæ omnes iuxta eandem rationem, quemadmodùm venter capiti, & caput carnibus, ac ventri*, &c. Et paulò infra: *Corpus porrò ipſum ſibi ipſi idem, ac ſimile eſt, & ex iiſdem compoſitum eſt: ſimiliter autem habet parvas, & magnas partes, itemque infernas, ac ſupernas: & ſi quis minimam partem corpo-*

Hipp. lib. de alimento V. Gal. ibidem, & primo de uſu part cap. 8. & primo de natur. fac. cap. 13.

Digitized by Google

corporis acceptam malè afficere velit, totum corpus affectionem ſentiet, qualiſcumq; tandem ea fuerit, propterea quòd minima corporis pars omnia habet, quæcumque & maxima, &c. Hæc Hippocrates.

APHORISMUS XXXI.

Quibuſcumque febricitantibus in urinis fiunt ſedimina veluti farina craſſior, longam ægritudinem fore ſignificat.

PRognoſticus hic aphoriſmus fortaſsè opportuniùs, & congruentiùs inter eos, qui *libro* 4. continentur, fuiſſet relatus, cùm ibi de his, quæ ad febres pertinent, ſermo habeatur, ſed quoniam Nobis nuſpiam curæ fuit aphoriſmorum connexionem exquirere, aut veluti neceſſariam in hoc opere inveſtigare, propterea parùm intererit, quo loco ſit hic adiiciendus, modò ſententiæ utilitatem, veritatemque fuerimus aſſequuti.

Urinarum ſedimenta hìc conſiderans Hippocrates in febrientibus, dijudicat ex illis futuras chronicas, ac diuturnas febres, ſi farinæ craſſiori, vel furfuraceæ ſimile quid referant. Sunt enim ſedimenta in urinis repurgamenta eorum, quæ è circulante ſanguine in viſceribus deponuntur, atque cum ſero urinario ad filtra tubulorum renalium amandantur, oſtenduntque propterea quidquid in ſanguine, & viſceribus, præſertim imi ventris ſuperabundat, atque uti inutile ſecernitur, ac repurgatur. Quoniam verò febres cùm longæ futuræ ſunt, à craſſis, lentis, tartareis, atque acidis ſuccis progenitæ foventur, & hi diuturno planè tempore egent, ut diſſolvantur, attenuentur, ac ſeponantur, per fermentationem in ſe ipſis promotam; proinde fit, ut cùm ejuſmodi humores prævalent, longas quoque ægritudines excitent; quandoquidem hi non aliò promptiùs deduci ſolent, quàm ad Renes, quò ſuperabundantes in ſanguine, & viſceribus humores, fermentis eorundem ſubacti, & ſecreti, ſimul cum ſero urinario tranſcolantur, ac deponuntur, & actione inter ſeipſos inita, acidum illorum à ſale urinoſo alkalino ſubitur, unde præcipitatio ſuccedit cum depoſitione partium tartarearum, & craſſiorum, quæ fundum matulæ petentes, ſedimentum urinarium efficiunt farinæ craſſiori ſimile; Quamobrem cùm iſtud in urinis comparet, indicio eſt, craſſos, tartareos, acidoſque ſuccos in corpore prævalere, qui febrim foventes, illam ſignificant diuturnam, & chronicam futuram.

Cæterùm tunc ſolùm ſedimenta iſtiuſmodi farinæ craſſiori ſimilia morbi longitudinem indicabunt, cùm citrà ſanguinis vel coagulati, vel diſſoluti vitium, accidunt, à ſola ſcilicet craſſioris lymphę, vel glutinoſi ſeri abundantia; at verò ſi cum aliis pravis ſymptomatibus conjungantur, mali moris in ſanguine vitium atteſtantibus, nedum mala erunt, ſed etiam lethalia, ut contigit *Sileno*, & qui *in Dealcis horto decumbebat*, ut benè advertit Galenus; quoniam tunc non à multitudine, aut craſſitie humorum dependent, ſed à veneno diſſolvente, & ſua acritate veluti in cinerem redigente glutinoſam ſanguinis ſubſtantiam, quam reficere difficillimum eſt, & acre, ac corruptivum ejuſmodi venenum retundere, ac debellare, penè impoſſibile;

unde

unde tandem, fatiſcente corde, animal perire cogatur.

APHORISMUS XXXII.

Quibus autem in urinis bilioſa ſedimina, ac supernè tenues ſunt, acutum morbum ſignificant.

APhoriſmus hic contrapoſitus videtur præcedenti, quoniam ſicut in illo ſedimenta furfuracea, vel farinacea, veluti à pituitoſis ſuccis pendentia, chronicam, & longam ægritudinem portendere dicta ſunt; ita in hoc à ſedimentis ſuſpenſis, & elatis, utpote à bilioſis humoribus exortis, acutus morbus prædicitur: & quamvis in priori, attenta potiùs videatur ſedimenti ſubſtantia, atque conditio, in hoc verò locus, & poſitus ejuſdem, ſi res tamen ipſa intimiùs penſitetur, idem omninò in utriſque, ſub diverſa licèt conſideratione, perpenſum animadvertemus, cùm ea, quæ farinę craſſioris ſimilitudinem referunt, fundum petant, quæ verò bilioſa ſunt in altum attolluntur; unde ſediminis ſubſtantia in præcedenti aphoriſmo conſiderata reipſa convenit cum ſitu hìc memorato.

Naturalis equidem ſediminis poſitus in urinis, ut ſalubritatis indicium ſit, medius planè eſſe debet inter ſublimem, & infimum, cùm is propriè pertineat ad hypoſtaſim, quam tantoperè Medici in urinarum inſpectionibus deſiderant, eo quòd peractam, abſolutamque in operibus Naturæ coctionem, ſecretionemque demonſtret, quæ mediocriter incraſſando procedere dicitur.

At verò variat plerumque ſedimentum à conditione varia humoris concoquendi, aut ſecernendi; unde qui craſſus, & lentus eſt, licet Naturæ concoquenti, ac expellenti ſubiiciatur, imum ſemper ſuo pondere in urina locum petit; tenuis verò in altum effertur, & eo magis, quò urina ipſa multo ſale ſatura eſt; quo ſanè pacto gallinaceum ovum experimur in catino aqua ſalita repleto, ſurſum magis, vel deorſum tendere, prout pauco, vel multò ſale marino imbuta illa fuerit.

Quoniam verò ſedimina bilioſa, præ cæteris tenuiora ſunt, ut ex adverſo à phlegmaticis, & crudis humoribus procedentia, craſſiora, & compactiora; proinde fit, ut illa ſurſum attollantur, hæc deprimantur, & fundum matulæ petant: etenim illa volantis ſulfuris, iſta acidi coagulantis conditionem participant. Adjecit inſuper Hippocrates bilioſis hiſce ſediminibus, aliam in urinis conditionem, *ut ſupernè tenues ſint*: quæ verba, cui aptanda ſint, non ſatis liquet: & quidem non ſediminibus, quæ cùm bilioſa dicantur, planè tenuia quoque, ut dictum, eſſe debent; neque urinis, quoniam haudquaquam videntur poſſe ſimul eſſe bilioſæ, & tenues, præſertim juxta expoſitionem Galeni, qui tenues arbitratur ex mente Hippocratis intelligendas perpetuò aquoſas eſſe. Verùm rationabilius illa congruent urinis ipſis, tum ſecundùm propriam ſubſtantiam ſeroſam conſideratis, tum ſecundùm earumdem contenta, græcè hypoſtaſes; quoniam in ejuſmodi caſibus, ut acutiem morbi indicent, præter ſedimentum bilioſum, ſupernè tenues quoque eſſe ſolent; hac enim ratione neque multitudinem, neque craſſitiem, aut oleoſitatem bilis ſignificant; quippe fieri adhuc poteſt, ut cum ſediminibus bilioſis, urinarum ſubſtantia undequaque craſſa, & flavo colore plurimùm tincta copulatur;

tur; at verò, ut brevitatem, & acutiem morbi prænuncient, tanto humore flavo tinctæ, ac ſaturæ eſſe non debent, ut penè ictericæ videantur, cùm multitudo, craſſities, & oleoſitas ejuſdem longitudinem potiùs præſignaret. Attamen nec omninò tenues, ſeu decoloratæ eſſe debent; ita enim malæ quoque forent, ob ſymptomatum, & ſignorum diſparitatem, ſed ſupernè ſolùm, hoc eſt ea parte, qua ſediminibus ſupernatant, & per comparationem ad infernam earundem partem, qua coloratiores, opaciores, craſſioreſq; erunt. Qua ſanè ratione ſalino-ſulphureus humor illas tingens, nedum tenuis, ſed etiam modicus deſignatur, qui propterea citò concoqui, ſecerni, atque expurgari poſſit, unde poſtmodùm morbi acuties, & brevitas. Quòd ſi fortaſſe tenuitas urinarum talis ſit, ut flammeam conditionem referat, & illas reddat, quales alibi Hippocrates pellucidas appellavit, tum ſanè non ſolùm acutus, ſed etiam peracutus, & valde periculoſus præſignabitur, veluti in delirantibus, ac phreneticis, detenta nimirùm parte ſalino-ſulphurea craſſiori, atque alicubi in partibus principalibus hærente. Verùm Galenus in *commentario*, *ſupernè tenues* non ad ſitum, ſed ad tempus retulit, ut proinde voluerit eas tenues intelligendas fore inter initia, & cùm nondum coctio in illis relucere conſpicitur, quoniam inter initia morborum omnia cruda ſunt, adeoque tenuia, & coctio, ut dictum, incraſſando procedit: At verò in eum, more ſuo, acriter invehitur Cardanus, quem adeat, qui velit, cùm id noſtra nunc non interſit.

APHORISMUS XXXIII.

Quibuſcumque urinæ divulſæ ſunt, iis turbatio fortis in corpore fit.

QUod anteà de urinarum ſediminibus, nunc de iiſdem in univerſum ſecundùm totam ſubſtantiam, & contenta, conſideratis, ſermonem ſubiicit, aitque divulſas urinas fortem, ſeu vehementem turbationem in corpore ſignificare.

Quid verò pro divulſis intelligat, licèt Galenus *in commentario* dubitare videatur, ſi tamen perpendantur, quæ ipſemet Hippocrates aliis in locis adnotavit, & in Epidemiorum ægrotantibus obſervaſſe meminit, proculdubiò minimè ambiget, divulſas, diſtractaſque urinas dici, quæ ſive in ſubſtantia ſeroſa, ſive in contentis, ſive in utriſque ſibi non cohærent, & inæquales, inconſtanteſque obſervantur, & modò tenues, modò craſſæ, nunc uno, nunc alio colore tinctæ, & ſedimenta disjuncta ſurſum, deorſum, aut ad latera, magis, minuſve, concocta referunt, vel eodem tempore, vel diverſo, quemadmodùm in Philiſco, in Pythione, uxore Philini, aliiſque.

Quamquam autem indicia ex urinis deſumpta non rarò fallacia ſint, cùm pleræque malæ creditæ, quibuſdam conſuetæ ſint, & naturales, immò variata in ætatibus conſtitutione, victus ratione, exercitatione, aliiſque, ſæpenumerò etiam variæ eſſe ſolent, & pro re nata etiam nunc bonæ, nunc malæ, niſi peculiares adhuc viſcerum, præſertim naturalium, affectiones, ſpecialiter quoque illas permutent, ut in hypochondriacis potiſſimùm, unde dubiæ prorſus conjecturæ deducantur; atten-

attenta nihilominùs æquabili corporis conſtitutione, ac nihilum prætereà permutata in ſuis ductibus urina, quæ à ſeroſa ſanguinis parte, & à lympha procedere putatur, proculdubiò fidelius indicabit, quæ in vaſis ſanguiferis geſta ſunt, aut in ductibus reliquis corporis, quos pervadit; quamobrem viſceribus, ac ductibus omnibus in ſua naturali habitudine conſtitutis, quandocumque urinæ divulſæ, atque in ſuis partibus contentis diſcerptæ comparent, ingentem in ſanguine commotionem atteſtantur: Tunc enim ſic affectæ, ac diſtractæ minguntur, cùm inæqualiter partes inutiles à ſanguine ſecernibiles, & fermentationi ſubjectæ, non totę ſimul repurgantur, ſed prout à puriori parte ſanguinis, tractu temporis ſecedunt, quare interruptim inutiles illæ impuritates in urinis obſervantur magis, minuſve concoctæ, & compactæ; quò aliæ ab aliis meliùs per fermentationem ſubactæ fuerint. Ejuſmodi itaque in urinis varietates indicant fortem, vehementemq; in ſanguine commotionem, per quam partes inutiles ab utilibus ſejungi neceſſe eſt; neque enim aliter iſtæ ab invicem ſecedunt, & ſeparantur, quàm per fermentationem in præcipitationem deſinente, quemadmodùm experimur in muſto doliis incluſo. Rectè ergo Hippocrates ab illorum ſedimentis apparentibus diſtractis, ac divulſis, vehementem in corpore turbationem coniicit. Verumtamen commotio hæc, & turbatio non rarò etiam fieri ſolet in hypochondriis, cæteriſque viſceribus naturalibus, è quibus ſæpè urina per compendiarios meatus educitur, ut aliàs oſtendimus; cùm jam ſatis Anatome compertum ſit, adhuc breviori itinere urinæ materiam in renes percolari, ut proptereà peculiales horum viſcerum affectiones indicare ſoleat, ut de hypochondriacis dictum; quamobrem non immeritò Hippocrates indefinitè dixit: *fortem in corpore turbationem fieri*, comprehendens ſub nomine corporis omnem, & quamcumque ejuſdem cavitatem, ubi fermentatio, & heterogeneorum ſuccorum comiſtio, & exagitatio haberi poteſt.

APHORISMUS XXXIV.

Quibus in urinarum ſummo bullæ inſident, morbum renalem, & longum ſignificant.

ERuit & in hoc aphoriſmo longi, & renalis morbi prognoſticum Hippocrates ab his, quæ urinis inſident, cujuſmodi ſunt bullæ parùm differentes à ſpuma, niſi quod hæc confertiorem, ſed humiliorem incluſi halitus elationem in materia craſſiori, illæ veluti à materia hærente quidem, ſed magis expanſibili ſublimiorem, latioremq; tumefactionem referunt, non tamen adeò arctè inter ſe connexam. Inſident autem iſtæ urinis, cùm in mictione ſal univerſum, veluti ammoniacum volatile ſali acido lymphico, & ſero urinario commiſtum, mutua viciſſim actione in tenues halitus elevantur, qui quoaduſque extricari nequeunt à parte phlegmatica urinarum, ſupernatantes bullas, & perdurantes excitant; at verò poſtquam interno niſu, atque adigentis externi aeris impulſu extenuantur, rarefiunt, & diſcerpuntur, ſtatim diſſolvuntur, & evaneſcunt.

Cùm igitur hæ inſidentes urinis apparent, Renalem morbum ſignificant;

ficant; quoniam arguunt porulos, tubuloſque renum, ac eorumdem filamenta in pelvim deſinentia, anfractuoſa, & implexa evaſiſſe, ut proinde non tam promptè transcolare ſinant ſerum urinarium ſuo ſale imbutum, à tartareis, acidis, viſcoſiſque ſuccis, per eas partes derivantibus, unde facilè, procedente tempore, tubuli ipſi, & cavum renum infarciri poſſint, & gravia calculorum, obſtructionum, tumorum, aliorumque ſimilium accidentium incommoda, ipſis inferre, ſi præſertim præter bullulas ſedimentum illæ referant ſabuloſum, craſſum, & fæculentum. Ab his enim planè conſtat ægritudinem Renalem futuram longam, ſiquidem vitio craſſorum humorum excitatæ ęgritudines longę ſunt, & pręſertim ſi acorem illi, ut plerumque fieri ſolet, ſimul unà contraxerint, quo craſſities, & aciditas humorum difficulter ſubigitur, & cedit.

APHORISMUS XXXV.

Quibus autem ſummum eſt pingue, & confertum: iis renum dolor, & morbus eſſe acutus ſignificatur.

QUod dixit de bullis inſidentibus, nunc de ſuperficie ejuſdem urinę pingui, & conferta pronunciat; ſed multò graviùs quàm anteà, quippe exinde ait non longum, ſed acutum morbum Renum ſignificari. Apparet autem ſumma urinę ſuperficies pinguis, ab adipoſa alicujus partis ſubſtantia diſſoluta, & liquefacta; atqui hęc non tam ingenti, exurentique calori renum, aliarumve partium circumſtantium tribuenda eſt, ut Interpretes exiſtimant, quàm ſali erodenti, ac exolventi, per eas partes, cum ſero urinario tranſcolato, quòd etſi adipem ipſum jam concretum minimè diluat, aut corrodat, ſi tamen glutinoſam ſubſtantiam alimentorum abradat, atque exolvat, poterit quoque adipoſam urinam reddere, & ſecundùm ſuperficiem pinguefacere, id quod plerumque fieri ſolet in febribus ęſtuoſis, aut inflammatoriis; quamobrem acutus morbus exinde ſignificatur. Nedùm autem pingue, ſed etiam confertum, coactum, & concretum eſſe oportere adiicitur, ut nimirùm non oleoſum, aut guttis adipis conſperſum urinę ſummum intelligatur, quo ſcilicet compacta ſubſtantia ſit ex partibus excerpta. At verò falluntur, qui putant acutum morbum hìc ab Hippocrate notatum Renibus ipſis inſidere, cùm is univerſaliter, atque indefinitè in aphoriſmo recenſeatur, ut etiam è quibuſcumque partibus, immò è toto corpore pendere poſſit; Renibus autem ſolus dolor adſcribatur, qui planè tum ab acuto morbo cum febre conjuncto, tum etiam ab urina erodente, multoque acri ſale, vim habente pungendi, & partium nexum ſolvendi, imbuta provenit. Hinc hallucinatos eos exiſtimaverim, qui, ut Galenus in commentario recenſet, pro nephriticis, phreneticos morbos expoſuerunt, coarctantes Hippocratis dictum ad hunc unum dumtaxat particularem affectum, & quidem à renibus remotiſſimum; cùm tamen urinæ, & urinarum contenta, ſi unquam probabiliùs quid ſignificant, planè Renum, & Veſicę affectiones ſpecialiùs oſtendunt, ut cunctis notum. Quòd ſi concretus adeps totus ſimul in urinis excernatur, nec iteratis vicibus appareat, ut confertim potiùs exeat, quã confertum, coacervatumq; tunc profectò à renibus, & partibus circumſtantibus

ſpe-

ſpecialiter prodibit, eadem penitùs de cauſa, ab acri ſcilicet, erodentique humore ſalſo cum urinis excreto, vim habente reſecandi, & abradendi.

Unde autem fruſtulum adipis, vel adeps ipſe liquatus, deindeque in renibus concretus prodeat, non benè ex Anatome ab Interpretibus explicatur, quippe ex illa conſtat Renum ſubſtantiam in ſeipſa conſideratam adipoſam non eſſe, & canaliculos in ejus pelvim deſinentes, membranoſos, fibroſos, ac duriuſculos eſſe; ut nec tam facilè erodi, nec eroſos adipem æmulari, ſed potiùs ſtrigmenta membranacea, vel filamentoſa. Adeps autem, quo Renes circumvallantur, licèt multus ſit, & undequaque illos circumambiat, haudquaquam tamen in ejus ſubſtantiam, aut cavitatem patet; unde etiamſi liquetur, vel abſcindatur, nullatenùs poteſt in Renum pelvim deduci, & per urinas expurgari; quamobrem difficilè admodùm videtur, viam invenire, qua ipſe perduci, & cum urina permiſceri queat, ut ſupernatans in eadem compareat. Hinc veriſimiliùs exiſtimaverim, adipem in urinis apparentem, vel è glutinoſa ſanguinis portione prodire; vel è glandulis atrabilariis, & ſuccenturiatis dictis, quæ conſenſum cum renibus ineunt, illuc guttatim deduci, ac deinde vel in renum pelvi, vel in veſicæ cavo concreſcere, & fruſtulum adipis æmulari. Sed fieri quoq; poteſt, ut malè affectis renibus phlogoſi, inflammatione, tumore, tam in ſuis porulis amplificentur, & hient, ut poſſint attenuati, liquatique, ſaltem ex parte circumambientis adipis ſubſtantiam excipere, atque in pelvim deducere, attenta præſertim Recentiorum Anatomicorum obſervatione, qua univerſa renum ſubſtantia refertur innumeris tubulis pervia, ac fibris, glanduliſque quaquaverſum intertexta, quæ ad pelvim undequaque patulam deſinant.

APHORISMUS XXXVI.

Quibus autem morbo renali laborantibus prædicta accidunt ſigna, doloreſque circà ſpinæ muſculos fiunt: ſiquidem circà loca exteriora fiant, abſceſſus quoque exteriùs futuros expecta: ſi verò dolores magis circà loca interiora fiant, etiam abſceſſus exſpecta futuros interiùs.

QUæ hactenus ab urinis deduxerat, nunc à doloribus poſticam renum partem occupantibus alia præſagit, & quidem futurum abſceſſum ad interiora, vel exteriora lumborum, prout illi internas, vel externas partes magis obſederint, aut pervaderint: Et quidem; quoniam Renes ad eas partes ſiti ſunt, quæ lumbos, & lumbares muſculos reſpiciunt, non rarò proinde accidit, ut dolor unius partis, alterius dolorem mentiatur, & aliquando dolores lumborum, & muſculorum, tum ad ſpinam, tum ad abdomen pertinentium, præſertim cum tumefacti, ac inflammati fuerint, nephritidem referant; & è converſo, attentis ſolummodò ſitu, & doloris qualitate, quandoquidem ſe quoque deceptum fatetur Galenus in internoſcendo colico à nephritico dolore, ob earumdem partium viciniatem; quin & dolor rerum facillimè cum lumbis communicat, quemadmodùm experimentis innoteſcit, & edocet etiam Hippocrates

tes *lib. de internis affectionibus*; quamobrem plerique crediti nephritidem paſſi, inventi ſunt ſubiiſſe abſceſſum in muſculis lumborum, ut de quodam Medico Piſano fatetur Mercurialis, & in quibuſdam aliis obſervatum memorat Bonetus; quamquam dolor in his, atque doloris ſedes omninò differentes ſint. Accuratiùs igitur hìc Hippocrates animadvertit, quibus jamdiu morbo Renali laborantibus prædicta accidunt ſigna, & ex urinis, earumque contentis, nihilum levantur, doloreſque ad ſpinæ muſculos protenduntur, facilè fore, ut circà ea loca abſceſſus fiant, interiùs, vel exteriùs prodituri, prout ad interiores, vel exteriores partes illi vergere videbuntur. Fiunt autem, perdurantque tamdiù ejuſmodi dolores ab humoribus ad eas partes tranſfluxis, & non raro etiam paulatina congeſtione concretis, quamdiù nec exolvi, nec per renes, aut ureteres ad veſicam, nec per alios ductus ad alvum transferri, & evacuari poſſint, ſed in tumorem, & abſceſſum coacerventur; unde ſi renum ſubſtantiam, aut alias circumjacentes partes cum renibus conſentientes occupaverint, & fermentatione, ſuppuratione que ſenſim inducta, fluidiores redditi fuerint, aliò tandem decumbent, atque (Natura tamen exiſtente valida) per diruptionem, atque evacuationem aliquam ſe prodeant; ſi verò lumbares muſculos pertingant, ad extimas rerum partes, in illis abſceſſus fiet: procurante intereà Natura, qua porta data poſſit illos exonerare. Hæc autem præter antedicta comitabuntur febres ſuppuratoriæ vocatæ, manifeſta in lumbis elatio, ac tumefactio, itemque rubor, ac dolor, tactu longè ſenſibilior, quibus prudens, ac diligens Medicus, pro re nata, congruis remediis, vel internè, vel externè adminiſtratis, opportunè opitulabitur.

V. Hipp. 6. epid. ſect. 4.

APHORISMUS XXXVII.

Quicumque evomunt ſanguinem, ſi ſine febre quidem, ſalutare: ſi verò cum febre, malum. Curare verò acerbis, & refrigerantibus.

Verbum, evomere, quamquam alibi videatur latiori ſignificatione ab Hippocrate uſurpatum pro quacumque ſanguinis per os rejectatione; hìc nihilominùs ſtrictè ſumptum audiendum eſt pro ea dumtaxat, quæ è ventriculo procedit, cujus actio ſpecialis eſt vomere. Eos igitur hoc loco conſiderat Hippocrates, qui ſanguinem evomunt, ideſt ex ventriculo ſanguinem eructant, ſecluſis iis, qui vel è pectore, vel è capite illum expuunt; quippe haud facilè foret febre exemptos eos inveniri, qui ſanguinem tuſſi, atque ex pectore egerunt, ſaltem procedente tempore excreationis, vel ratione ipſius ſanguinis multò anteà malè affecti, aut poſteà alicubi ſtagnantis, & ſuppurati; qui verò ſimplici excreatione è faucibus, aliiſque adjacentibus partibus illum expuunt, veluti rem nimis levem patientes, haudquaquam videntur ſub tanta Aphoriſticæ ſententiæ contemplatione comprehenſi, longè admodùm ab Hippocratis propoſito, qui res graves, & notatu dignas ſolummodò in aphoriſmos redegit.

Sed unde eſt, quòd alibi *libr. 4. aphor. 25.* ſcripſerit: *ſanguinem, qualiſcumque is ſit, ſupraferri, malum*, hic verò, ſaltem ſine febre, ſalutare eſſe dicat? Verùm compa-

ratè

ratè locutum animadverteret, qui diſtinguet, ibi contuliſſe ſupernam cum inferna ſanguinis evacuatione: hìc verò modum expurgationis ejuſdem, vomitu ne, an tuſſi; unde locus etiam valdè differens coniici poſſit ſanguinis rejecti: ſiquidem ab his longè graviora, vel mitiora imminent mala, adeòque præſagia itidem deducuntur periculoſiora, vel tutiora. Equidem ſanguinem evacuari, nunquam bonum, quia talis evacuatio eſt de genere eorum, quæ nunquam debent excerni. Facta autem comparatione, ſi aliquando ipſum egeri contingat, pejus eſt ſupra, quàm infra evacuari; ex illis verò, quæ per ſupernas partes accidunt, ſanguinis evacuationes, minùs malum eſt vomitu, graviùs planè tuſſi, leviſſimum ſimplici ſcreatu illum rejectari, quoniam hic ex ore, & faucibus, ille ex ventriculo, medius inter utroſque è pectore, aut pulmone prodit.

Quoniam verò adhuc, qui ſanguis vomitu eiicitur magis, vel minùs malus eſſe ſolet, hinc Hippocrates ab adjuncta febre illum diſcriminandum edocet; & quidem ſine febre ſalutarem, cum febre verò malum eſſe ait; Atqui ſalutarem hìc ſubaudire decet, non quòd proſit, aut ſalutem inferat, ſed quòd in ſalutem facilè terminetur; niſi etiam dicere velis, ſalutarem eſſe, quoniam exoneratur Natura ſanguine illo, qui extra vaſa ſi ſtagnaret, vitæ periculum afferret, & fortaſſis etiam mortem; quippe ſanguis non tam obeſt egeſtus, quàm cùm extra vaſa alicubi hærens coagulatur, & corrumpitur.

Cur autem ſalutaris dicatur, qui ſine febre accidit, contra verò, qui cum febre fit; ratio facillimè deducetur, quia cum febre junctus vitium in ſanguine arguit, qui ſalſa acritate venas, aut arterias erodat, & ſibi exitum faciat; cùmq; non tam facilè ſit vitium iſtiuſmodi à ſanguine delere, atque eroſa vaſa conglutinare, propterea malus omni ex parte exiſtimandus eſt, attenta præſertim ventriculi ſtructura membranacea, quæ corroſa difficillimè reſarcitur; & ſi aliunde ſanguis ille prodeat, atque in ventriculum exoneretur, adhuc malum prænunciat, veluti ſignum labefactati, aut exoluti viſceris, infectique ſanguinis. Contrà verò, ſine febre excretus ſanguis, non tam malus eſt, quin potiùs in ſalutem facilè terminatur, cùm citrà ſui vitium prodeat, & per ſolam, ut dicunt, anaſtomoſim, apertis, dilatatiſque oſculis arteriarum, aut venarum, quæ plerumque ſponte ſua corrugari, & couniri ſolent, præſertim ſi aliunde is effluat, quàm è ventriculi cavo: qua ſanè ratione evenit, quamobrem ſalutaris dici etiam poſſit, inducto in viſcere ipſo malè affecto levamine, quod neutiquam haberetur, niſi per vomitum ſanguis fuiſſet excretus: Lib. 4.
id quod tamen adhuc accideret, ſi per alvum deponeretur, ut aliàs oſtenſum.

Nedum autem conſiſtit Hippocrates in vomitus ſanguinei prognoſtico, ſed methodum quoque adiicit eundem curandi, indicatione nimirùm ſumpta ab ejuſdem exitu, qui planè tum ratione ipſiuſmet ſanguinis excreti, tum etiam partis laborantis, & evomentis, longè urgentior videtur, etiamſi febris adjungatur, quæ ſæpenumerò ſymptomatica (ut dicitur) eſſe ſolet. Omiſit autem indicationem à febre deſumptam, vel quòd non ſemper cum ſanguinis vomitu copuletur, vel quòd ſecundo loco conſideranda ſit, & ſubſequenti tempore, eoque longiori,

giori, adimplenda, quæ nimirùm directa ſit ad vitium ſanguinis adimendum; vel quòd demum, edomito ſanguinis fluxu, ipſa ſponte ſua ſit deſitura, repurgante intereà, quod alienum in ſanguine eſt, Natura, per convenientia corporis ſecernicula, quoties ſanguis opportunis remediis promptè conſtiterit. Hęc autem fore ſubdit, acerba, ſeu adſtringentia, & refrigerantia, quæ ſcilicet ſimul unà oſcilla venarum, & arteriarum agglutinent, fibroſam, glutinoſamque ſanguinis portionem figant, & coarctent, ac denique ſanguinem ipſum temperent, atque in ſuo motu aliquantulum remorentur; quorum ſylva magna eſt apud Practicos: pręcellunt autem, quæ ex chalybe, & vitriolo confecta ſunt, cum ſuccis plantarum, biſtortæ, centinodii, pyrolę, aliarumque. Cæterùm vomitus ſanguineus cum febre ab interna inflammatione nullus erit, vel ſimul unà purulentus obſervabitur, ſi nimirùm dirupta, ulcerataque illa fuerit, adeòque non multò poſteà lethalis.

Erit tamen ſummoperè advertendum, an non ſanguis è venis, aut ab arteriis egreſſus, atque converſus in grumos, ventriculi cavum occupet; tunc enim acerba iſta, atque adſtringentia medicamenta haudquaquam forent adminiſtranda; quippe quæ magis concretum ſanguinem coagularent, ac figerent; quinimmò communicato inde illi acore, non ſolùm in fermentationem eundem adigerent præternaturalem, ſed etiam infractis, depravatiſque ſuccis ventriculi digeſtivis, ventriculum ipſum labefactarent, & chyloſim impensè admodùm vitiarent; quamobrem expediet tum primùm concretum ſanguinem diſſolvere, & educere, poſtmodùm oſcula venarum, aut arteriarum occludere, & coarctare. Coniiciemus autem de grumis ventriculum occupantibus à pondere, laxitate, anxietate, & ciborum faſtidio, ſicut etiam ab aſſiduo vomendi conatu, aliiſque ſymptomatibus epigaſtricam regionem moleſtantibus. Verumtamen utramque paginam adimplebit miſtura illa Sylviana ad vomitum ſanguineum compeſcendum peropportuna, pręter alia plurima diſſolventia ex teſtaceis potiſſimùm petita. Atqui hæc convenient ſolùm in anaſtomoſi, & in ſimplici reſeratione vaſorum; etenim in eroſione, aut ulcere, alia omninò differentia eſſent adhibenda, ut proptereà hìc arguere liceat, Hippocratem non alium ſanguinis exitum memoraſſe, quam ex ſola apertione venarum, & arteriarum, ut dictum.

Adnotare inſuper convenit quanam ex parte probabiliùs ſuſpicari fas ſit ſanguinem prodire, num ſcilicet ex ipſomet ventriculo, aut gula, an potiùs ex inferioribus, aut collateralibus viſceribus; etenim pro earumdem partium varietate adhibere quoque conveniet varia, eaq; ſpecialiora medicamenta, ſine ipſius ventriculi incommodo, qui nonniſi ex conſenſu illarum ſanguine oppletur, atque ad vomendum laceſſitur. Hæc autem facilè erit internoſcere ex eorummet viſcerum affectorum læſione, tumore, dolore, excreti ſanguinis quantitate, ac qualitate, aliiſque ſymptomatibus adjunctis, & cauſis prægreſſis, de quibus latiùs in praxi.

Poſtremò vomitus ſanguinis ex dirupto Aneuriſmate, adhuc ſine febre lethalis eſt, quinimmò momento temporis interimit, ut pluries obſervatum.

APHORISMUS XXXVIII.

Diſtillationes in ventrem ſuperiorem ſuppurantur intra viginti dies.

QUid nomine diſtillationum hìc intelligat Hippocrates, hallucinatos pleroſque video, qui putant pituitoſos humores in Cerebro collectos ſenſim per glandulam pituitariam dictam, in os, & guttur irruere, ac poſteà per tracheam delabi in pectus, & pulmonem; ubi ſi diutiùs detineantur, fortè quia per tuſſim, & anacatharſim educi non potuerunt, putreſiunt, & in pus verum, vel aliud æquipollens commutantur: quamobrem diſtillationes hi ad catarrhos revocant, de quibus extant verſiculi illi.

Si fluat ad pectus, dicatur Rheuma Catarrhus,
Ad fauces Branchos, ad Nares eſto Coryza.

Quin inſuper exiſtimant illas potiſſimùm à vaporibus è viſceribus naturalibus plus juſto excalefactis exoriri, qui ſua tenuitate ad Cerebrum elati, ibiq; concreti (quo pacto experimur in diſtillationibus arte promotis uſu alembici) ac denuò in ſeroſos humores redacti, ſponte ſua decidant in ſubjectas partes, & præſertim in pectus, & pulmonem; ubi, niſi citò expurgentur, maturationi ſubiiciantur, & ſuppurentur, ac proinde ſpurium empyema progignant, de quo hic Hippocrates.

At hæc Recentioribus nòn arriſere, quippe qui figmenta dicunt, quæ de viſcerum naturalium excalefactione illi commenti ſunt, deque attenuatione, evaporatione, & concretione humorum, cùm & nec vias, per quas efferantur, nec meatus, per quos in pectus decumbant, patentes, hactenus Anatome detegere potuerit; quamobrem ad vaſa lymphatica opportuniùs confugere coacti ſunt, veluti, quæ majorem conſenſum cum partibus inferioribus tum gutturis, tum pectoris habere conſpiciuntur. Verùm adhuc mihi ſupereſt animadvertendum, ſolere in gravedinibus Cerebrum exonerari per corticales ſuas glandulas in nares, aures, collum, tonſillas, cæteraſque per guttur, & fauces diſperſas; unde multoties affluenter ſeroſitates illę expurgantur, & quandoque etiam raucedines, anginæ, tuſſes, aliæque affectiones exoriuntur; quamobrem veriſimile admodùm eſt per conſentientes glandulas poſſe cerebrum, ſaltem ſecundùm exteriorem ambitum humoribus gravatum, in ſubjectas partes exonerari, licèt ductus, per quos illi deferuntur, lymphatici eſſe ſoleant, quorum intereſt exuperantem lympham, aliaſque humiditates referre è glandulis exceptas, atque depoſitas. In quem ſanè ſenſum audiendus Hippocrates, cùm dixit *primo de morbis*: ***Pituita multa, cùm confertim è capite in ventrem ſuperiorem fluxerit, putreſcit, & pus evadit.***

Quandocumque igitur ejuſcemodi humores lymphici, aut ſeroſi, è capite, cerebroque in ventrem ſuperiorem, ſive in thoracem, decubitum fecerint, inquit Hippocrates, niſi citò aliò deferantur, atq; per urinas, vel per ſudorem, exitum inveniant, infra viginti dies ſuppurari, ideſt maturari, concoqui, & puriformem conditionem adipiſci, cùm reverà puris naturam ſubire nequeant, quod nonniſi à ſanguine ſtagnante proficiſcitur, ut alias dictum. Atqui neceſſe eſt, eos concoqui,

qui, & maturari, ut expelli poſſint; ſiquidem coctionis beneficio craſſeſcunt, & impulſum per tuſſim à pectore ſuſceptum ſuſtinent, & admittunt; nam tenues, & fluidi cùm ſunt, impellenti pectori cedunt, ac denuò in ejus cavum delabuntur, quemadmodùm in liquidis omnibus impulſis experimur: ſtatuit autem vigeſimum diem pro termino ejuſmodi maturationis, non quòd ad illum præcisè diem concoctio iſta, & maturatio perducenda ſit, cùm poſſit etiam in validioribus, & junioribus corporibus multò anteà promoveri, ſed quia infrà hoc ſpatium, in occluſo pectoris cavo, facilè ſtagnantes humores concoqui poſſunt, ac deinceps ad ſubſequentes dies, uſque ad quadrageſimum, expurgari, ut de pleuriticis aliàs edocuerat. Verumtamen, ut materia in pectore collecta reipſa maturationem, coctionemque ſubeat, intra hoc ſpatium viginti dierum, novam aliam defluentem admittere non debet, aliàs concoqui, ſeu ſuppurari illa non poſſet; quin & nec ab inſpirato frigido aere, aut ab epotis gelidis, crudiſque ſorbitionibus, recrudeſcere; frigidum enim pectori inimicum eſt, & coctioni officit, non proficit: quod profectò plerique nulla ratione ſervantes, catarrhos etſi leves, in longiſſimum tempus protrahunt, & multoties etiam exinde empyematici fiunt.

Haud denique in calce hujus aphoriſmi omiſerim, pilulas quaſdam plurimùm conferentes ad ejuſmodi deſtillationes reprimendas memorare, potiſſimùm ſi ſalſam, acremque conditionem referant: potenter enim illas temperant, ac ſiſtunt: conficiuntur autem ex *thuris maſculi, ſeu olibani, & maſtiches an. ſcr.* I. *myrrhæ, opii, & croci ſingulorum gr.* VII. *ſucc. liquiritiæ dr.* I. *& cum aqua roſarum f. pilulæ*, ad magnitudinem piſi, quarum una ſumatur tempore ſomni.

APHORISMUS XXXIX.

Si quis ſanguinem minxerint, & grumos, & ſtillicidio urinæ laboret, & dolor inciderit in imum ventrem, pectinem, & ad anum: circà veſicam morbus eſſe ſignificatur.

De hoc dictum ſatis *lib.* 4. unde quo pacto hìc iterùm ſit inſertus, non video; eum ergo locum adeat, qui velit.

APHORISMUS XL.

Si lingua repentè incontinens fiat, aut aliqua pars corporis ſtupida: tale eſt melancholicum.

Dictio græca ἀκρατὴς, qua hìc utitur Hipppocrates in linguæ vitio, ad melancholicos internoſcendos, magnam ſanè apud Interpretes excitavit diſſentionem; quippe Leonicenus incontinentiam, Cardanus procacitatem, alii immobilitatem expoſuerunt: Galenus verò *in commentario* eam vult eſſe, *quæ ita infirma eſt, ut non poſſit integrè vocem dearticulare, aut immobilem, & omninò reſolutam eſſe*: ex his autem, expoſitionem primam ſolùm retinet, & commendat Mercurialis, ut proinde verbum ἀκρατὴς ſignificet linguam, quæ difficulter firmatur, & quando non oportet ſiſtatur, ob ſui imbecillitatem; nam quæ penitùs, ſubdit, reſoluta eſt, comprehenditur ſub ſecunda aphoriſmi dictione, in qua dicitur, *aut aliqua*

Digitized by Google

pars corporis ſtupida; alioquin aut idem bis repeteretur, aut lingua non eſſet corporis pars. In hanc eandem ſententiam conceſſerunt reliqui tum priores, tum poſteriores Interpretes. Verùm Cardanus cũctos redarguens pro incontinenti lingua exponit, quæ plura loquitur, quàm deceat, ut propterea ſenſum Hippocratis eum eſſe dicat, melancholicum indicari, cùm quis repentè abſurda, & turpia loquitur. Sed contrà obſervat idem Mercurialis, ejuſcemodi linguæ incontinentiam, ſeu procacitatem eſſe potiùs, cujuſvis alterius inſaniæ indicium, quàm veræ melancholiæ. Et quidem attenta humoris melancholici conditione, haudquaquam accidit, ut incontinentes, ac loquaces melancholici ſint, multoque minùs procaces, & lubrici, abſurda, & turpia loquentes. Sed & de linguæ immobilitate haud omninò dici poteſt aphoriſmum eſſe intelligendum, nam etſi melancholici taciturni plerumque ſint, ſolitarii, triſtes, cogitabundi, non tamen prorſus ſtupidi obſervantur; modò immobilitas hæc cum ſtupiditate confunderetur, quam adjecit in aphoriſmo Hippocrates inquiens, *aut ſi aliqua pars corporis ſtupida*. Ex his ergo colligere planè eſt aliud quid per verbum ἀκρατὴς hìc illum voluiſſe ſubaudiendum, aliter idem bis repeteret per diverſa.

Veriſimiliùs itaque per verbum ἀκρατὴς ineptitudinem, impotentiam, hæſitationem, ſeu trepidationem interpretabimur, quæ certè accidentia ſunt melancholicis familiaria, quæque, ut plurimùm, eoſdem invadunt, & arripiunt, cùmq; non tantùm corpulentia, aut terreſtreitate, ſed potiùs halitu acido, & pontica conditione, per quam ſolent momento ferè temporis moleſtari, & ſtuporem, ac ecſtaſim, ſeu congelationem pati, ut in Catalepticis, proptereà non abſre adjectum in aphoriſmo adverbium illud *repentè*. Et quamvis Ariſtoteles ***in problematibus*** ſcriptum reliquerit melancholicos in Republica adminiſtranda, in carminibus pangendis, & in rebus philoſophicis extitiſſe optimos, hi potiùs meditando, ac ſcribendo, quàm loquendo valere ſolent; quinimmò de melancholicis virtute, prudentia, ac moribus, veluti à natura, non autem à morbo, & cauſa morboſa aliàs ſumus interpretati.

Adjectum eſt autem in aphoriſmo *repentè*, ſeu *ſubitò*, contractis, convulſiſque muſculis linguam componentibus, non quidem à corpulentia humoris melancholici, craſſi, & tartarei, ſed à qualitate ejuſdem acida corrugante, ac figente: acidum enim, quod in eo prævalet, non raró oberrans, citò cunctos meatus corporis pervadit, & nervos potiſſimùm afficit, eorumque fibras coarctat.

Quòd ſi nedum vapore, aut halitu, verùm etiam craſſitie, & lentore, capita, & oſcilla nervorum obſtruat, ſtupore, ac paralyſi partes afficit; quamobrem in aphoriſmo dicitur, ***aut aliqua pars corporis ſtupida fiat***; ſiquidem acidus humor, melancholicus dictus, corpulentia exolutionem, acore verò convulſionem inducit. Atque hinc etiam deducitur, quamobrem linguæ incontinentia ad impotentiam, & taciturnitatem, non verò ad loquacitatem referenda ſit, ne ſcilicet Hippocratis mens in duo omninò diſparata, ac veluti oppoſita ſymptomata, ab uno, eodemque humore provenientia, deducatur. Quamquam etiam fieri poſſit, ut ab eodem acido, vitioſoq; humore

dege-

degenerato, ac vellicante fibras nervorum, non ſolùm linguæ loquacitas, & muſculorum omnium commotio, ſed impetuoſitas quoque corporis univerſi, excitari poſſit, veluti in Maniacis; unde idem Hippocrates *6. aphoriſ. 56.* ſcribit: *in morbis melancholicis in hæc pericula inciditur, ſtuporem corporis, vel convulſionem, vel furorem, vel cæcitatem ſignificant.*

Cùm hæc ſcriberem, contigit Romæ, ut vir quidam religioſus, & planè doctus, à perturbata vehementer imaginatione cum metu ex imminenti famæ periculo, adeò mente commotus eſt, ut attonitus fieret, & vocem articulare nequiret, quinimmò vix poſſet pedibus ſtare; poſt multos verò dies viribus, & animo refectus, convaluit, ſed adhuc mente hebes perſtitit, & in operibus animalibus imbecillus; quamobrem conſtat ſolere non raró melancholicos attonitos evadere, & lingua, ac voce titubantes fieri.

Unde autem id illis accidat, facilè quiſpiam deducet ex humore ipſo melancholico acido, cujus maleficio ſpiritus animales, & nervi, qui plurimi in linguam confluunt pro ejuſdem motu, & loquela, acore infecti, inefficaces fiunt, & nequeant pro indigentia linguam promptè ad varios motus peragendos ſollicitare. Sed & quod linguæ accidit, ſæpè etiam ad alios muſculos extenditur, adeòque impotentes ad corporis pondus regendum obſervantur: quò profectò fit, quamobrem puſillanimes, repentinoque timore præhenſi, aliquando repentè concidant, & nec pedibus ſtare, nec progredi poſſint. Notanter autem de linguæ trepidatione, titubationeque, mentionem hic fecit Hippocrates, utpote, quæ proximior cerebro

eſt; unde labes iſta melancholicorum; cùmque ea muſculis plurimis ſit referta, quandocumque in ſuis motibus fatiſcit, cæteras partes graviùs affici poſſe pari vitio demonſtrat; proindeque ſubditur hoc eodem aphoriſmo, *aut pars aliqua corporis ſtupida fit, tale eſt melancholicum*, ideſt morbo melancholico affectum, cohærenter illi, ubi dicitur, *ſi timor, atque mæſtitia longo tempore perſeverant, tale eſt melancholicum.*

APHORISMUS XLI.

Si ſenioribus ſupra modum purgatis, ſingultus ſupervenerit, non bonum.

Quod anteà indiſcriminatim de cunctis à medicamento cathartico ſingultientibus dixerat, nunc mirum, cur idipſum repetat non bonum in ſenioribus, cùm hoc idem poterat ex antedictis facillimè deduci; quamobrem ſana ratione à pleriſque factum, ut aphoriſmum hunc è medio ſuſtulerint, veluti inutiliter ab aliis, quàm ab Hippocrate, hoc loco inſertum: id quod & nos pariter agentes, ad utiliora tranſeamus.

APHORISMUS XLII.

Si febris non ex bile fit, multa aqua calida capiti ſuperinfuſa ſolutio fit febris.

Febres omnes ex bile fieri aliàs expreſsè docuit Hippocrates, præſertim verò *lib. de Natura humana*, & *2. ac 4. de morbis*: eas autem intelligere oportet, quæ ab humoribus vitiatis progenitæ dicuntur, quales ſunt, quæ Antiquis putridæ, &

humorales appellantur, tertianæ, quartanæ, quotidianæ, exceptis hecticis, atque ephemeris; unde febres omnes hic ab Hippocrate memoratas humorales dumtaxat interpretari licebit, contrà id, quod arbitratur Galenus *in commentario:* Et quamvis quotidianæ, ac quartanæ febres iiſdem fieri credantur à pituita, vel melancholia putreſcentibus, non autem à bile, benè tamen juxta mentem ejuſdem Hippocratis, adnotat Proſper Martianus in commentariis ejuſdem, & ante ipſum Mercurialis, *hoc loco*, adhuc in ipſis bilem cauſam eſſe, cujus ſcilicet maleficio, inſtar ſulphuris, cæteri humores efferveſcant, & inflammentur; ut propterea rectè ſcriptum ſit ab eodem Hippocrate, febres omnes ex bile fieri; quod ſcilicet ab hac ſolummodò reliqui humores in motum, commotionemq; febrilem adigantur. Et ſanè, quandoquidem etiam à Recentioribus dicitur nuſpiam ſanguinem, lympham, ſuccum pancreaticum, aut alium quemcumque humorem febrem parere poſſe, niſi per alteriùs acrioris humoris, qui bilioſi, ac fellei conditionem referat, miſtionem, in motum fermentativum adigatur, & ſanguinem ad celeriùs circulandum provocet, & commoveat: id quod communiſſimum fuit Vetuſtioribus omnibus, etiam ante Hippocratis tempora, ut deducitur ex eodem citatis locis.

Itaque de iis ſolummodò febribus ſcriptus videtur hic aphoriſmus, qui hecticarum, & ephemerarum naturam ſapiunt, ad redarguendos ſcilicit Medicos illos, qui cunctis indiſcriminatim febrientibus, capitis, & totius corporis ablutionem commendabant, quemadmodùm refert Celſus de Cleophanto *lib. 3. cap. 14.* Quamobrem ejuſcemodi lotionem convenire ſolùm docet in ephemeris, & hecticis (potiſſimùm ex laboribus, laſſitudinibus, cutis conſtipationibus, cæteriſque) minimè verò in putridis dictis, & humoralibus febribus. Sed & advertit quoque, per quam optimè Mercurialis, ex doctrina ejuſdem Hippocratis 2. *epidem. ſect. 6.* nec febrim propriè, ac ſtrictè acceptam, ſed calorem dumtaxat excedentem, qualis in febri leviſſima, hìc intelligendum, documento etiam Galeni *primo epidem.* ægr. 12. & 3. *ejuſdem operis* ægro 2. quemadmodùm idem met in *libris methodi medendi*, pro curatione ephemerarum; & hecticarum febrium, ex Veterum more latiùs proſequitur, & proponit. Sed & num Hippocrates propria, an potiùs aliorum prædeceſſorum ſententia, id protulerit, adhuc plerique non irrationabiliter abdubitant; cùm aliter ipſe de febrium natura, & cauſis videatur opinatus. Cæterùm etſi calidam aquam capiti ſolummodò ſuperaffuſam, febrem ſolvere fateatur, non tamen exinde colligere eſt, ut reliquum Corporis excludat; ſiquidem Antiqui de more habebant, nedum caput, ſed etiam totum corpus abluere, ac detergere.

APHORISMUS XLIII.

Mulier ambidextera non fit.

JAmdiù mente revolvi, quomodò unquam potuerit Hippocrati in mentem cadere, ſententiam hanc inter aphoriſticas collocare, quæ nec doctrinæ gravitate, nec ſententiæ pondere, nec ad rem Medicam faciendam utilitate, videtur tantò Viro digna; quæque ſi uſpiam inter apho.

aphoriſmos recenſenda viſa fuiſſet, certè ſermonis analogia, inter eos, qui libro quinto continentur, ubi multa de fœminis referuntur, reponenda foret. Sed &, cùm Galenus *in commentario*, ex quibuſdam Authoribus exponat, ambidexterum hominem intelligi, qui ambabus manibus pro dextris utitur, quemadmodùm fertur Homero fuiſſe Ariſtopœum; ſi idipſum fœminis adſcribere vellemus, planè conſtaret, non undequaque verum eſſe; cùm licèt nonnullæ fuerint, quæ dextræ manus opera ad ſiniſtram etiam tranſtulerint, non æquè tamen benè, nec cuncta manuum miniſteria, pari dexteritate, vi, atque vigore, illa peragere potuiſſe, ambigere valdè eſt. Pleraſque equidem novi, quæ acum, forficem, glomum, (atque adeò ſuere, incidere, glomerare, nere) ſiniſtra manu expeditè nimis, & agiliter tractarent, alia verò munia nequaquam, & nonniſi dextra ſolùm, nec è converſo: quamobrem etſi nonnulla manualia exercitia mulieres plurimæ ſiniſtra manu agant, non tamen illa eadem, nec reliqua omnia, æquabiliter dextera peragunt.

Sed nec mares ipſi, qui lævi-dextri referuntur, æquè viriliter, ac pari robore, ſiniſtra, ac dextra utuntur, cùm plerique ſtrenuè admodùm ſiniſtra digladiari viſi ſint, ſclopum verò, aliaque inſtrumenta bellica, nonniſi dextra ſolùm, prout una, vel altera manu ad iſtiuſmodi opera peragenda uſum aſſiduitate contraxerunt. Ruſtici, & Agricolæ ingentia, & ponderoſa nimis inſtrumenta promptiſſimè tractantes, calamum tamen in ſcribendo vix regere valent. Eſt apud nos Citharædus, qui læva mirabiliter fides pulſat, nullatenùs autem dextra valet; atque in his, aliiſque ſimilibus, alii, alia. Quocircà rari admodùm erunt, quæ æquè benè utraque manu omnia perſolvant, aut æquali dexteritate, vi, ac promptitudine, præſertim, quæ majus robur, firmumque exigunt. Hinc non irrationabiliter factum crediderim, quamobrem iſti italicè *Mancini* vocitentur, veluti mancam, ac deficientem alterutram manum habentes, ut propterea, prout uſus, & frequentior alterutrius manus exercitatio prævaluerit, aut lævi, aut dextri magis, minùſve præpotentes evadant; unde licet Plato 3. *de legibus*, paucos viros, nullas verò fœminas ambidexteras fieri dixerit, id tamen non ad virtutis imbecillitatem, & caloris inopiam, quæ ſiniſtro lateri ineſſe creditur, ſed ad defectum exercitationis ejuſdem, cauſam retulit, exemplo à pedibus deſumpto, qui pares, & æquipotentes in ſuis operibus obſervantur, quia parem in ſtando, & incedendo uſum, & exercitationem ab ortu ſubiere. Et quidem plurimùm in his valet aſſiduus exercitationis uſus temporis diuturnitate comparatus. Hac quippe arte Amazonidas, Sauromatas, & Scythicas mulieres in ſagittis jaculandis, & bellicis inſtrumentis tractandis excelluiſſe refert Hippocrates *lib. de aere, aquis, & locis*, quoniam à pueritia ea exercere conſueviſſent. Experimur pariter Artifices omnes, qui ab ineunte prima ætate ſiniſtra ſimul, & dextra manu, malleum, aſciam, ſerram, terebram, aliaque Artium inſtrumenta æquabiliter tractare conſueverunt, utraque manu deinceps, pro arbitrio uti ſolere, & ſi fortaſſis ſiniſtram potiùs, quàm dexteram exercere conſueſcant, illa potiùs quàm iſta prævaleant. Fuit aliquan-

V. etiam Ariſt. 2. de hiſt. animal. c. 1. & 11. ſ. probl. 12.

quandò, qui tam benè uſum ſcribendi ſiniſtra manu ſibi comparavit, ut non meliùs dextera characteres efformaret, non alia planè induſtria, quàm aſſuetudine perpetim à prima ætate puerili acquiſita. Non multis ab hinc annis per Italiam prodigioſa quædam mulier vagata eſt, quæ pedibus peragebat quidquid à cæteris ſola dextra manu perfici ſolet: tantùm valet contractus ab initio vitæ uſus, ac frequens, & iterata eorundem actuum exercitatio.

Cùm igitur hæc ita ſint, non abſre verendum videtur, ab alio prorsùs, quàm ab Hippocrate ſententiam hanc hoc loco fuiſſe interſertam, ut propterea ſi alius unquam inter adjectos aphoriſmos dicendus eſt, de iſto planè ſuſpicari omninò licebit, ex nuper allatis.

Cæterùm, qui ambidexteras dictas volunt (ut memorat Galenus in hoc commentario) *qua parte uteri dextra genitæ ſint*; adeòque ambidexteras fœminas, non fieri, quòd in utraque uteri parte minimè generentur: tam longè à veritate declinant, & ob Anatomes inſcitiam falluntur, ut nullius penitùs mereantur aſſenſum, cùm non minùs in dextra, quàm in ſiniſtra uteri parte progigni fęmellæ viſæ ſint. *His adhuc magis à ratione alienum* (ſubdit in eodem commentario Galenus) *alii ajunt de iis, qui hermaphroditi nominantur, Hippocratem eſſe locutum, quaſi dicat mari quidem pudendum accreviſſe muliebre, mulieri verò virile, minimè.* Quandoquidem id remotiſſimum eſt ab Hippocratis mente, nec ullatenùs aptari poteſt huic aphoriſmo, in quo de utriuſque manus dexteritate ſermo ſit; quin & fœminis virile membrum, aut quid ſimile, ex elongata clitoride, ſuccreviſſe, ac foras prodiiſſe, non ſemel obſervatum; maribus verò muliebria pudenda nequaquam.

APHORISMUS XLIV.

Quicumque ſuppurati uruntur, vel ſecantur, ſi pus purum fluxerit, & album, evadunt: ſi verò ſubcruentum, & fæculentum, ac fætidum, pereunt.

Alibi edocuit Empyicos uſtos, vel ſectos à pure affatim exeunte periclitari, nunc à qualitate puris exeuntis, bonum, vel malum eventum præſagit; aitque, ſi pus album, purumque exeat, bonum, ſi verò ſubcruentum, fæculentum, & fætidum, exitium portendi. Cùm enim pus album, & purum prodit, neq; materiam in pectore collectam pravam, & deleteriam, neque ulcus ſordidum, aut malignum deſignatur; quamobrem facilè fit, ut ab illius exitu, nulla in pectoris cavo relicta noxa, revaleſcant ægrotantes; quod ſecùs accidit, ſi pus inde prodiens fęculentum, & fętidum compareurit, unde de ulceris pravitate, & de humoris ibidem collecti, ac ſuppurati malitia judicare eſt. Subcruentum autem pus rebellem, contumacemque humorem, non ſatis coctioni ſubſtantem indicat, qui & ſanguinis è vaſis pulmonis profuſionem facilem, ac ſubitaneam pertimeſcendam arguit; unde periculoſior eventus. Idipſum habet idem Hippocrates *in Coacis prænotionibus*. Verùm quod in empyicis tempore Hippocratis frequentiſſimè, ſectionis, aut uſtionis opera peragebatur, nunc penitùs exolevit.

Quoniam verò indiſcriminatim Hippocrates dixit *ſuppuratos*, anſam indè plerique arripuerunt, ut

Digitized by Google

etiam Galenus meminit, de quibuslibet ſuppurationibus in quavis alia Corporis parte habitis intelligendum. Nihilominùs rectè idem Galenus advertit propriè ſuppuratos ab Hippocrate nominari eos, quibus inter thoracem, & pulmonem acervatum pus eſt, quos urere conſueviſſe Veteres adiicit ex Platone comico: Quin & ſequens Aphoriſmus de ſuppurato Hepate ſcriptus, clarè etiam deſignat ſpeciales hic memorare voluiſſe ſuppurationes, ut conſideranti patet.

APHORISMUS XLV.

Quorum Hepar ſuppuratum aduritur, ſi pus purum fluxerit, & album, evadunt; in tunica enim his pus continetur: ſi verò qualis amurca fluat, pereunt.

Simul hìc Hippocrates aphoriſmum prognoſticum ab inuſtione ſuppurati Jecinoris proponit, & rationem boni, vel mali eventus superaddit: inquit enim ita affectos evadere, ſi purum, & album pus fluxerit; quoniam in his pus continetur in tunica, ſeu membrana exteriori jecinoris; ſecus verò, ſi qualis amurca prodeat; quoniam è converſo pus internam jecoris ſubſtantiam pervaſit, illiuſque parenchyma collæſit. Idipſum habet *in Coacis prænotionibus*, ubi de variis hepatis affectionibus agens, ſpeciatim de inuſtis inquit: *Quibus ſecundùm jecur inuſtis veluti amurca exit, mortale*. Non etenim fieri poteſt, quin jecoris ſubſtantia intimiùs computruerit, ſi pus exinde prodiens putridum, & concretum inſtar amurcæ, ſeu fæcis ôlei, appareat, eo quòd pravum ulcus ibidem genitum deſignet: ulcera autem in jecoris parenchymate excitata lethalia omninò ſunt.

APHORISMUS XLVI.

Dolores oculorum poſt meri potionem, & aqua calidæ balneum venæ ſectione curato.

Hic aphoriſmus non cohæret ei, qui ſcriptus eſt 31. *ſexti*, quæ enim hoc loco unum poſt aliud proponuntur, disjunctim ibi, ad dolores oculorum arcendos, commendantur, & quidem rationabiliùs. Hinc non immeritò Galenus interſertum, atque adjectitium hunc, adeòque expungendum opinatur. Neque prætereà congruenter videtur venæ ſectio, poſt meri potionem, & balneum inſtituenda in quocumque oculorum dolore, qualibet ex cauſa indifferenter proveniente, ut conſideranti patet.

APHORISMUS XLVII.

Aqua inter cutem laborans, ſi tuſſi corripiatur, deſperatus eſt.

De hoc pariter dictum ſatis ſupra eſt *in commentario aphoriſmi 35. ſexti libri*, ut proinde opus non ſit illa eadem hìc repetere; eum igitur locum adeat, qui hujus expoſitionem deſiderat.

APHORISMUS XLVIII.

Urinæ ſtillicidium, & mingendi difficultatem vini potio, & vena ſectio ſolvit, incidere autem interiores.

Plerumque urinæ ſtillicidium fit à craſſis, lentiſque ſucci mea-

tum

tum urinarium occupantibus, atque urinæ exitum impedientibus, ſive iſti cum ipſamet urina permiſti ſint, ſive janitori muſculo impacti; cùmque præter viſcoſitatem, acorem etiam referant, quoniam facillimè fit, ut qui viſcoſi ſunt, acidi fiant, & è converſo, propterea accidit, ut ſimul unà urinæ exitum retardent, ac ſtillicidium inferant, atque etiam muſculum ipſum vellicent; & proritent, unde poſtmodùm ſtranguria, vel dyſuria. Hac eadem de cauſa evenit, ut in horum ægrotantium urinis ſedimenta obſerventur perpetuò fere mucoſa, cænoſa, & craſſa. His ergo, ad diluendas ejuſcemodi viſcoſitates, ſummè confert vinum meracum, vel largiùs, & ſemel epotum, vel parciùs, ſed iteratum: eo enim craſſi ſucci geniti diluuntur, ac extenuantur, & forte in poſterum gignendi impediuntur, ne fiant, ſi præſertim in reliquis victus ratio, & uſus ſex rerum nonnaturalium in idipſum concurrens conſulatur. Deſumptus eſt hic aphoriſmus ex 2. *epidem.* & ſcriptus quoque invenitur *6. aphoriſ. 36.* quare hic ab aliis denuò interjectus putandus eſt.

Cæterùm quod ſpectat ad venæ ſectionem, & ad ſelectionem venarum interiorum, non tanti eſt, ut indifferenter prodeſſe poſſit in omni urinæ ſtillicidio, niſi ſolùm indirectè, ad deplendam ſeri copiam, vel ad impediendam veſicæ inflammationem, ſi tamen id commodè fieri poſſit.

APHORISMUS XLIX.

Ab Angina correpto tumor, & rubur in pectore ſuperveniens, bonum: extra enim vertitur morbus.

ET hic pariter aphoriſmus repetitus hoc loco invenitur (ut & alii) induſtria forſitan librariorum, ut anteà dictum; cùm & 6. & 4. *lib. aphoriſmorum* de eo ſcriptum ſit.

APHORISMUS L.

Quibus Cerebrum ſphacelatum eſt, in tribus diebus pereunt: ſi verò hos evaſerint, ſani fiunt.

VErbum iſtud *ſphacelari* cunctis Interpretibus non modicè fuit offenſioni. Attenta ſiquidem preſſa illius ſignificatione, *ſphacelari*, idem vertunt, ac ſyderari, & corrumpi. Cùm benè noſcerent non poſſe id aphoriſticæ huic ſententiæ commodè adaptari, quoniam ex cerebro ſphacelato impoſſibile eſt patientem revaleſcere, cùm à corruptione interitus inevitabiliter ſubſequatur; propterea Galenus primum, mox alii deinceps, ſphaceliſmum hic, veluti diſpoſitionem tantummodò ad ſphacelum, & corruptionem, ſunt interpretati, ut accidit ex intemperie, aut inflammatione, quæ gangrænam, ac ſphacelum præcedere ſolet. At iſti minimè animadverterunt difficulter admodùm, immò nullatenùs internoſci poſſe internam hanc Cerebri corruptionem, ut exinde quiſquis, etiam oculatiſſimus, vaticinari queat de interitu intra triduum, vel de convaleſcentia, atque ſalute, ipſo tranſacto,

ſacto, ſubſequutura, quemadmodùm ex hoc aphoriſmo deducendum conſulit Hippocrates: Nam quis unquam, etſi lynceus, id introſpiciet? Sed nec inſuper facilè eſt, cerebrum inflammatione affectum tam ſubitò, tranſacto ſcilicet triduo, conſaneſcere poſſe, quin potiùs contra facillimum ſit, ut ſola inflammatione, immò etiam ſola phlogoſi ſuccumbat, inducta phrenitide cum acuta febre, uti documento Hippocratis, atteſtante quoque experimento, paſſim obſervatur.

A cauſis prætereà internis inductam iſtiuſmodi ſiderationem, quomodò fieri poterit, ut quis probabiliter coniiciat, fuiſſe ex innumeris potiùs inflammationem, & non aliàs, quæ cæteroqui plures, & variæ eſſe poſſunt; cùm tamen rariſſimè, vel nunquam cerebrum ſua ſubſtantia inflammationi ſubiiciatur, & in phrenitide potiùs meninges, quàm cerebrum ipſum, inflammentur? Hinc factum, quamobrem Cardanus illud concuſſum, ideſt à cauſis externis, contuſum, vulneratum, commotum, interpretetur, unde cerebrum interiùs læſum magis patere poteſt ſenſibus, tumore, rubore, vel etiam livore, & corruptione. Et quamvis de cerebro concuſſo alibi verba faciat Hippocrates, nil tamen obſtat, quin utrobique in eundem finem idem conſideraverit; ut in uno cauſam externam, & ſigna, in alio prognoſim advertat: Siquidem ab ictu, vulnere, & concuſſione aphonia primùm, mox, ſi corruptio ſubſequatur, mors ſit intra triduum ſucceſſura. Verùm quę in Cerebri ſphaceliſmo contingunt latiùs idem Hippocrates memoravit 2. & 3. *de morbis* pluribus in locis. Faciunt ad hoc idem, quæ ipſemet *in Coacis prænotionibus*, Celſus *lib.* 8. *cap.* 9. & Galenus 2. *de locis affect. cap.* 7. de Cerebri ſphacelo edocent, quos vide. Cæterùm, ſphacelato Cerebro, interitus imminet ob affectæ partis dignitatem; & quidem infra triduum, cùm diutinum tempus læſa Cerebri ſubſtantia ferre non poſſit: Poſt hoc tempus verò ægri evadunt, non quòd illud gangræna liberetur, ſed quòd concuſſio tanta non fuerit, ut gangrænam, & ſphacelum intulerit.

APHORISMUS LI.

Sternutamentum fit ex capite, calefacto cerebro, aut humectato eo, quòd in capite inani. Aer enim intus contentus extra erumpit: ſonat autem, quoniam per anguſtum ipſi eſt exitus.

Conſiderat hìc Hippocrates ſternutamentum veluti malè affecti cerebri ſymptoma, per quod & qualitas ægritudinis ejuſdem internoſci poſſit, & exuperantis humoris locus, & modus excretionis. Cunctis enim notum, non tantùm hac de cauſa, ſed ex multis aliis, tum internis, tum externis excitari ſternutamentum, ut proptereà quæcumque aut irritando, aut gravando, tum Nares, & Olfactus ſenſoria, tum etiam, quæ Cerebri meninges vellicant, & compungunt, valeant ad ſternuendum laceſſere, de qua re latiſſimè Galenus 2. *de ſymptomat. cauſis cap. primo*, aliique Doctores paſſim. Quoties ergo Caput, Cerebrumque ſecundùm corticem ſeroſis, lymphiciſque ſuperfluitatibus gravatur, atque ad organa olfactus per ſenſientes meninges illos protrudere potis eſt, ex anguſtis, occluſiſque meatibus in paten-

tentiores propellens, ſternutamentum inducit, & ſonum edit. Quare ex illo cerebrum indicatur ſuperfluitatibus iſtiuſmodi gravari, atque ad earundem expulſionem impelli, non ſine manifeſto plerumque juvamento. Accidere autem illud dicitur ex calefacto cerebro, aut humectato inani ſpatio, quod partem cerebri anteriorem, & cranium intereſt, ſiquidem niſi humor lymphicus, ac ſeroſus exinde extillans concaleſcat, & acritatem, vellicationemque contrahat, proculdubiò ſternutamentum non fit, quemadmodùm experimur in gravedinibus, & coryzis, quæ tunc ſternutamentis ſociantur, cùm materia per nares effluens acris, & mordax eſt: quod etiam palàm fit, cum in imminentibus catharris ab humefacto capite, aerem calidiorem inſpiramus, & halitus odoriferos, aut ſolares radios affatim excipimus. Cæterùm ſonitus in ſternuentibus fit, erumpente cum impetu è naribus, veluti ex anguſtis loculis, in apertum aere, ſive flatu, aeri analogo, concurrente in id ipſum motu thoracis vehementius expirantis; in multis enim ſimilitudinem magnam referunt ſternutatio, & tuſſis, ut benè explicat hìc Scholiaſtes Hollerii. Denique ſternutamentum, ut ſalutare ſit, & levamen Cerebro, immò etiam pectori afferat, cum exitu fluitantis humoris, aut craſſioris muci eſſe debet; nam ſi inaniter contingat, & iteratò, ſine ulla humoris eductione, malum omen eſſe conſuevit, ut in peſtilentiis: tunc enim, vel à maligno, irritanteque miaſmate fit, vel ſi quis humor ineſt, ſternutamenti concuſſione, ob aeris exſuctionem internam potiùs Cerebri ſubſtantiam pervadit, & Apoplexiam infert.

APHORISMUS LII.

Quibus Hepar vehementer dolet, iis febris ſuperveniens ſolvit dolorem.

SExto libro *aphoriſmo* 40. dixerat, dolorem in hypochondriis febre ſuperveniente ſedari; unde de dextro ſolùm meminit, ubi Jecur jacet. Sed num reverà de dolore jecoris ſubſtantiam occupante, an potiùs partes eidem adnexas, hoc loco intelligat, dubitari poteſt; Etenim non tam facile quis ſibi perſuadebit, ſuperveniente febri dolorem in Jecore inductum exſolvi, ſi ipſius parenchyma affectum fuerit, tumore præſertim inflammatorio, qui per febrim potiùs exaſperaretur, vel in ſuppurationem vergeret. Hinc non abſre putavit Mercurialis legendum, *circumdolet*, non *dolet*, ut partes dolentes jecori circumpoſitas potiùs deſignaret, non proprias ejuſdem. Verùm ſi dolor jecur afficiens ex obſtructione fit, quemadmodùm ex ſenſu gravante, vel attollente ſolùm, ut ex tenui materia coniicere licet; proculdubiò tunc etiam febris ſuperveniens juvamento eſſe poterit, quippe per febrim impactus ibidem humor craſſus, & hærens diluitur, meatus aperiuntur, & aliò, puta ad inteſtina, vel ad renes, & veſicam ille deducitur; ac ſi fortaſſe ex adverſo tenuis fuerit, facillime diſſolvitur, & evaneſcit. Febris autem debet non præcedere, ſed ſupervenire; ſi enim dolorem præcederet, vel comitaretur, illum veluti ab inflammatione, vel phlogoſi dependentem argueret; ita neque eumdem ſolveret, ſed potiùs augeret, & mali morbi indicium foret, adeòque periculo non vacaret.

APHO-

APHORISMUS LIII.

Quibus à venis ſanguinem mittere confert, iis Vere venam oportet ſecare.

SImilis aphoriſmus ſcriptus eſt *lib. 6. textu* 47. propterea ejus expoſitionem omittimus, & ad illum locum lectorem amandamus.

APHORISMUS LIV.

Quibus inter ventriculum, & ſeptum tranſverſum pituita repoſita eſt, & dolorem affert, non habens viam ad alterum ventrem: iis per venas in veſicam pituita verſa, ſolvitur morbus.

QUinam ſit iſtiuſmodi locus inter ventriculum, & ſeptum tranſverſum, qui pituitam collectam continere valeat, illamque deinde ad veſicam deducere, ex Anatome nondum patuit. Sunt tamen ex Hypochondriacis nonnulli, qui paſſim de fluctuante aqua, veluti in utre concluſa, per eas partes, conqueruntur, ac perpetim illam undantem, & ſurſum, deorſumque vergentem exaudiunt, atque aliis manu commotam, exaudiendam præbent: ſed num reverà illa aqua ſit, vel aqueus, & flatuoſus liquor, & ubi includatur, perſpectum non eſt. Vivit adhuc Nobilis quidam Vir, qui adeò ſe hoc ſymptomate moleſtari ait, ut nil pejus ſe pati exiſtimet, ac multùm in ejuſmodi fluctuatione verecundetur. Fatetur tamen ad plures hebdomadas illam aliquando quieſcere ſolere, reddita nimirùm per id tempus urina copioſiori.

Hinc ſuſpicari fas eſt, ut quemadmodùm in Hydropicis non raro ſerum ad vias urinæ deducitur, & quidem ſalubriter: ita quoque in his pituita, ſive lympha craſſa, inter ventriculum, & lienem collecta, ac poſtmodùm diſſoluta in veſicam delabi poſſit, & cum profectu patientis, ſiquidem ea parte, qua ventriculi fundum lienem reſpicit, & colon inteſtinum, humores in hypochondriacis colligi ſolent, ſibi locum facientes. Quod autem Hipp. dixit *per venas*, intelligendum vel de arteriis, vel de lymphaticis vaſis, cùm paſſim apud Veteres, canales omnes corporis, venæ appellari conſueverint, ut aliàs quoque dictum. De reliquo cùm dolorem affert collecta illic pituita, in vias urinæ efferri poteſt; quoniam tunc per fermentationem, ſuiq; diſſolutionem, fluidior reddita vaſa illa ſubire poteſt, & foras educi, prȩſertim ſi lienem ipſum pervadat, indeque per renes egeratur.

APHORISMUS LV.

Quibus Hepar aqua plenum in Omentum eruperit, iis venter aqua repletur, & moriuntur.

QUi per Omentum, atque Omenti meatus, in Renes, & Veſicam pituitam in antecedenti aphoriſmo memoratam deduci poſſe explicant, non incongruenter moventur ex his, quæ in hoc aphoriſmo ab Hippocrate, de aqua in hepate collecta, atque per vias urinæ excreta referuntur: Nam qua ratione jecur aqua repletum poteſt per Omentum exonerari, pariformiter quoque poterit collecta inter ſeptum tranſverſum, & ventriculum per eoſdem ductus in veſicam deferri. Porrò id experimentis frequenter comprobatur, ſed per

Digitized by Google

quos ductus huc uſque neſcitur. Sagax autem, & perita Natura ſcit mille ſibi parare vias, per quas ſeipſam exoneret.

Repletur hepar aqua ex vaſis lymphaticis illuc confluentibus, & plerumque hydatides innumeras excitantibus, quæ ubi nimiùm diſtentæ, ampliùs expandi non poſſunt, & aquam ſtagnantem continere, in omentum, quod hepati, & ventriculo ſuperincumbit, illam exonerant: unde Omentum ipſum ſua natura adipoſum, ab ejuſdem ſalſilagine acri, & erodente dirumpitur, atque univerſam aquam in ventrem, ideſt in abdominis cavum effundit, & hydropē, Aſcitem dictum, excitat. Exinde autem ſequitur ægrotantis interitus, tum à gravi jecinoris læſione, atque hydatidum eruptione, tum ab omenti eroſione, ubi ulcus inſanabile exoritur, tum denique à mala ejuſdem lymphici humoris qualitate, ſalſa, & erodente, quæ diuturna ibidem mora, reliqua adjacentia viſcera, præſertim verò inteſtina labefacit, & mortificat; cùm potiſſimùm nullo aditu remeare is poſſit, aut per patentes ductus foras educi. Hinc Antiquis in uſu fuit Paracenteſis, quæ cum non minoris periculi fuerit obſervata, quàm morbus ipſe, à Recentioribus nunc tandem omiſſa eſt.

APHORISMUS LVI.

Anxietudo, oſcitatio, horror, vinum, aquale aquali potum, ſolvit ægritudinem.

Idem refertur 2. epid. 5.6.

QUàm in multis conferat vinum, preſertim moderatè ſumptum, non eſt, ut diutiùs hic ſuadeam, cùm cæteroqui cunctis notum ſit ſummum eſſe medicamentum, immò medicamentorum omnium maximum, de quo pluries Hippocrates verba facit, illiuſque utilitates magnoperè commendat. Speciatim autem hoc loco docet medelam eſſe anxietudini, oſcitationi, & horrori, quæ licèt ſæpenumerò ægritudines periculoſę non ſint, ſolent tamen non rarò eſſe nimiùm moleſtæ, & ſæpeſæpiùs ſtomachi, atque ventriculi malè affecti ſymptomata, contumacem, hærentemque cauſam, nervos proritantem indicantia, quæ niſi citò detergatur, diſſolvaturque, pejora planè incommoda ſolet afferre. Eſt autem Anxietudo faſtidium illud in imo ventre, quo patientes huc, illucque ſe jactare coguntur, cùm ſitum commodum quieſcendi non inveniant, etiamſi lecto decumbant. Id verò illis accidit ab hærente, glutinoſoſque ſucco, plerumque acido, & auſtero, qui ſimul vellicando, & tranſitum reliquis humoribus impediendo, quandoque etiam per flatus diſtendendo, ingentem moleſtiam excitat, ut patientes loco ſtare non ſinat. Non diſſimiliter Oſcitatio fit, cùm in ipſa nervi quoque per ventriculum diſperſi, atq; in inteſtina transfuſi, pariformiter laceſſiti, alios, & alios ſibi reſpondentes commovent, & muſculos faucium, oris, & mandibularum, ad ſe retrahendum proritant: quod plerumque accidit, cùm inſomnes, diſſolutionem exactam ciborum minimè peregimus, nec vapores per cerebrum, & nervos diffuſos, convenienti ſomno, diſcuſſimus. Horror denique, ut aliàs à nobis dictum, à craſſis, acidiſq; ſuccis in fermentationem indebitam adactis, quemadmodùm in Quartanis febribus, provenit. Porrò his omnibus vinum, & quidem meracum ſummoperè conferre poteſt, diſſolutis nimirùm, detractiſque ſuccis illis craſſis, & tenacibus, quorum cauſa ventriculus,

culus, atq; inteſtina laceſſuntur. Atqui ſubdit Hippocrates, pari aquæ portione commiſtum potandum eſſe, tum ut acidum illorum ſuccorum retundatur, & tenacitas eorumdem meliùs diluatur; tum denique, ne totum in vapores exolutum, caput petat, & craſſitiem illam ſuccorum minùs efficaciter detergat. Miſtio autem variari poteſt, pro varia vinorum conditione, ac virtute. Poſtremò inquit ægritudinem ſolvere, ideſt non ſolùm ſymptomata iſta delere, verùm etiam cauſam eorumdem abſtergere, concoquere, & ſuperare.

APHORISMUS LVII.

Quibus in urinario meatu tubercula fiunt: iis ſuppuratione facta, & eruptione, ſolvitur dolor.

HIc etiam aphoriſmus alibi ſcriptus eſt 4. *lib. aphor.* atque ibidem à nobis expoſitus; quare ad eum locum lectorem remittimus.

APHORISMUS LVIII.

Quibus Cerebrum aliqua ex cauſa concuſſum fuerit, neceſſe eſt ſtatim mutos fieri.

V. etiam ... de mor bis.

HAnc eandem ſententiam, & latiori quidem ſermone exaratam, habet Hippocrates *in Coacis prænotionibus*, ubi; *quibus cerebrum*, inquit *concuſſum fuerit, & doluerit, percuſſis, aut aliàs lapſis, hi ſtatim voce priuantur, & neque vident, neque audiunt, & plerumq; moriuntur*. Experimentis quoque confirmatam eandem proponit 5. & 7. *epid.* in fœmina quadam palma manus ab alia percuſſa, & in eo, qui à Macedone lapide ictus fuit. Quamobrem ab externis cauſis concuſſionem hanc induci oportere manifeſtè liquet, ut anteà etiam adnotavimus. Iſtos autem aphonos fieri neceſſe ſubdit; quoniam à cerebri concuſſione nedum ſpiritus tumultuariè commoventur, & confunduntur, verùm etiam mole ſua cerebrum conturbatur, & qua parte nervis originem tribuit, vel potiùs in illis elongatur, ingentem patitur perturbationem, ut propterea loquelæ, auditioni, ac viſui impedimento fiat, cùm nervi ad loquelam, auditum, & viſum præſertim pertinentes, proximè à cerebro ipſo dimanent. Contingit tandem hos plerumque mori, ſi non ſtatim, vel intrà triduum, quod ſummum, reſipiſcant; ſiquidem ultrà hoc tempus, neque cerebri læſionem gravem fuiſſe argumento eſt, neque nervorum originem, ſtuporem, vel corruptionem ſubiiſſe, ut de corrupto cerebro anteà dictum.

APHORISMUS LIX.

Corporibus carnes habentibus humidas, famem adhibere convenit: Fames enim corpora ſiccat.

NOn de qualibet humida Corporum conſtitutione aphoriſmus hic intelligendus, ſed de excedenti, extranea, & præternaturali: quippe moderatè humidi, atque innata, primigenia, & radicali, ut vocant, humiditate præditi, ſicuti in ſiccam conſtitutionem deflectendi non ſunt; ita neque fame diuturna macerandi: id enim eſſet illos haudquaquam in ſalubritate tutari, ſed potiùs in ægritudines, & quidem pernicioſiſſimas, transferre. Corpora itaque excedenter humida, & excrementis ſcatentia ſeroſis, ſeu pituitoſis dictis, ut in meliorem conſtitutionem reducantur, exſiccatione

Digitized by Google

ne egent, adeòque fame, ne in morbos humefacientes labantur, præſervanda ſunt.

Debent pariter iſtiuſmodi corpora, in carnibus, immò in cunctis partibus, humidis ſuperfluitatibus ſcatere; nam ſi in una tantùm, aut in altera parte humida comparerent, haudquaquam fame, veluti re univerſum corpus exſiccante, tractanda forent; quamobrem jure optimo ab Hippocrate dictum; *Carnes habentibus humidas*, & quidem non ſolùm muſculares, & externas, ſed & internas quoque, immò etiam parenchymata viſcerum, ut ex illis ſuperfluæ undequaque humiditates abſumantur. Quin & ab articulis eaſdem exolvendas eſſe, docuit idem Hippocrates *lib. de Articulis*. Hinc rheumatici, tuſſiculoſi, podagrici, hydropici, aliique, plurimùm ab illa juvari ſolent. Famem autem his dixit adhibendam, non omnem, ſeu à quocumque cibo abſtinentiam, ſed moderatam ſolummodò ciborum ſubtractionem, præſertim eorum qui humores adiiciunt; nam qui illos potiùs detrahunt, atque abſumunt, commendari poſſunt. Sub nomine famis, ſitim quoque comprehenſam intelligere licet; etenim proportionabiliter, ad ſalutem conſervandam, qui modicè edunt, parcè etiam bibere debent; unde quibus detrahenda indicitur ciborum copia, diminuta quoque cenſetur potulentorum aſſumptio. Atqui propoſuit hìc ad exſiccanda humida corpora Hippocrates famem potiùs, quàm cætera alia, ſive alimenta, ſive medicamenta, quippe illa inſenſibiliter, & citrà viſcerum noxam, æqualiter Corpus univerſum in meliorem ſtatum revocare poteſt: reliqua verò omnia tam ex Prophylaxi, quàm ex Therapeja, deſumpta, ut ſunt exercitia, vigiliæ, diuretica, diaphoretica, & cathartica medicamenta, vel non æquè cunctis partibus opitulantur, vel magis officiunt, quàm proficiant, ut benè etiam advertit Cardanus.

APHORISMUS LX.

Si febre correpto, tumore non exiſtente in faucibus, ſuffocatio repentè ſuperveniat, & non poſſit devorare, niſi vix, lethale.

APHORISMUS LXI.

Si febre correpto collum pervertatur, & devorare non poſſit, tumore non exiſtente in collo, lethale.

APHORISMUS LXII.

Ubi in toto corpore fiunt mutationes, & corpus refrigeratur, & rurſus calefit, aut calorem alium ex alio commutat, longitudo morbi ſignificatur.

INveniuntur quoque ſupradicti tres aphoriſmi deſcripti in 4. *libro*, propterea non eſt, ut hoc loco repetantur. Ut moles hujus libri pluralitate aphoriſmorum excreſceret, ab aliis adjectos credere eſt, ut & plurimos alios inferiùs appoſitos.

APHORISMUS LXIII.

Sudor multus calidus, vel frigidus ſemper fluens, repletionem humoris eſſe ſignificat; abducere igitur oportet, robuſto quidem ſupernè, debili verò infernè.

ET hic etiam ibidem eſt notatus, atque expoſitus; niſi ſolùm quòd hic adjecta eſt ſudoris iſtius curatio per humoris nimirùm ſuperabundantis

dantis evacuationem, & quidem in robuſtis corporibus per ſuperiora, ideſt per vomitum, in debilioribus verò per dejectionem, habito ſcilicet reſpectu ad tolerantiam patientis.

APHORISMUS LXIV.

Febres quæcumque non intermittentes, ſi tertia die fortiores fiunt, periculoſæ: quocumque autem modo ſe remiſerint, ſignificant, quòd non ſunt periculoſæ.

APHORISMUS LXV.

Quibuſcumque febres ſunt longæ: iis vel tubercula, vel ad articulos dolores decumbunt.

APHORISMUS LXVI.

Quibuſcumque tubercula diutina, aut in articulos dolores ex febre decumbunt: ii cibo pleniore utuntur.

Alibi quoque appoſiti, & explanati ſunt 4. *lib. aphoriſmorum.*

APHORISMUS LXVII.

Si quis cibum febricitanti dederit: ſano quidem, robur, laboranti verò morbus.

Hadquaquam de cibo cuicumque ægrotanti exhibito, ſed dumtaxat febricitantibus, & quidem acutè, ſcriptus eſt hic aphoriſmus; nam in his ſemper gravior noxa pertimeſcenda eſt à cumulatis excrementis, & à Naturæ diſtractione; nec inſuper de quocumque cibo, ſed ſolùm de eo, qui ſanis offerri ſolet, unde proculdubiò damnum majus, graviùſque ſequitur, ſi fortaſsè febricitantibus offeratur; quippe ſicuti ſanis corporibus is converſus in alimentum robur addit, ita febricitantibus, aut ſimili alia ægritudine affectis in malos humores tranſmutatus, morbum fovet. Quod ſanè cunctis notum.

Id tamen peculiariter adnotandum, carnium eſum fortiores reddere animantes, ut ſunt Lupi, Urſi, Leones, Accipitres, Aquilæ, aliæque carnivoræ; contrà verò, quæ herbis veſcuntur, ut pecudes, debiliores ſunt. Et licèt Cameli, Elephantes, Equi, plantis nutriti fortes etiam obſerventur; illæ tamen exarefactæ ſunt, & ſubſtantiæ longè ſolidioris, ac vegetioris, ut cardui ſiccati, ſchœnanthi, ſimileſque: Boves denique promiſcui paſtus, cùm fœnu veſcuntur, aridiſque herbis, fortiores obſervantur, cùm verò virentibus utuntur, imbecilliores, quamquam & iſtæ ſolidioris quoque ſubſtantiæ ſint, ut Lupini, Rapa, &c. Quo autem tempore virentibus herbis tum Boves, tum Equi paſcuntur, licet pingueſiant, non tamen æquè vigorantur. Hinc commodùm animalibus pro rata, & uſu propriæ paſtionis, dentes, mandibulas, muſculos temporales, aliaque inſtrumenta ad atterendos, & conficiendos cibos magna, & valida, vel minora, & laxiora providit Natura, ut conſideranti palam fieri poteſt. V. Gal. 11. de uſu par. c. 1.

APHORISMUS LXVIII.

Quæ per veſicam excernuntur inſpicere oportet, ſi talia ſunt, qualia ſanis excernuntur. Quæ igitur minimè ſimilia ſunt his, hæc morboſiora. Quæ verò ſunt ſanis ſimilia, hæc minimè morboſa.

ET hunc pariter aphoriſmum ſuſpicatur Galenus Hippocratis non eſſe, cùm non habeat elocutionem Hippocratis ſtylo convenientem. Sed & neque magnum quid, aut in Arte reconditum, continere videtur, immò potiùs cunctis obvium, atque manifeſtum. Verumtamen habet quoque quidpiam, quod cautum reddat Medicũ in judicandis excrementis è morboſis corporibus prodeuntibus: Nam ſi ea ipſis congruant, dum benè valebant, non ſolùm morboſa dici non poterunt, ſed non magnum eadem corpora receſſum à naturali ſtatu feciſſe demonſtrant. Sic pleriſque in uſu eſt, cùm benè valent, urinas mingere perpetuò crudas, ac decolores; ſi in ſtatu morboſo tales quoque inſpiciantur, meliores planè erunt, quàm ſi ab illo conſueto ſtatu receſſerint. Sic contrà alii aliis urinarum egeſtionibus ſunt natura affecti, ut eo modò benè, contrà verò malè ſe habeant. De ejuſdemodi autem ſimilitudine, atque diſſimilitudine excretorum in ſtatu ſano, & morboſo meminit quoque idem Hippocrates *lib. de officina Medici*, & *initio prognoſticorum*, & Galenus ex mente Platonis *9. de plac. Hipp. & Plat. cap.* 1. Conferri huc quoque poſſunt, quæ idem Hippocrates protulit *6. epid. ſect.* 7. ubi quæ à Medico ſint in ægrotantibus conſideranda, pluribus edocet, ſed præſertim, *quæ, & ex qualibus qualia fiant, &c.*

APHORISMUS LXIX.

Et quibus dejectiones, ſi ſtare permiſeris, & non moveris, veluti ſtrigmenta ſubſiſtunt: & ſi pauca ſint, paucus eſt morbus: quòd ſi multa, multus: iis confert alvi purgatio; quòd ſi alvo non purgata dederis ſorbitiones, quanto plures dederis, tanto magis nocebis.

SI quis unquam alius aphoriſmus, certè hic non levem ſui ſuſpicionem præbet, fuiſſe ab alio, quam ab Hippocrate hic interſertum, cùm præter nimiam prolixitatem, & verborum incompoſitionem, nil quidpiam novi, utilis, aut commendabilis in Arte contineat, ut propterea merito à Galeno, cæteriſque Commentatoribus adjectitiùs reputetur. Et quidem, ſi ſtrigmenta, ſeu ramenta in excretis, ſive per urinam, ſive per fæces conſiderat, quę modica modicum morbum, vel potiùs modicam morbi cauſam, *& multa* copioſiorem ſignificant, cur eſt, ut ſubſtantia, aut ſuperſtantia obſervanda proponat, illaque ſtare, non autem movere præcipiat? fortè quia ſub his conditionibus malitiam minuant, vel adaugeant, & morbum leviorem, vel deteriorem prænuncient? Planè ſi ab illorum præſentia, & copia, morbus gravior portenditur, parùm, vel nihil referet, ſi ſtare, vel moveri permiſeris, atque ea, vel ſuperſtare, vel ſubſiſtere obſerventur; ſed & neque conſonat, quod pro curatione ſubiicitur, conferre his alvi purgationem, ſi præſertim ſtrigmenta, aut ramenta inteſtinorum hic notata intelligantur, quippe hæc nonniſi in ferina, ac protracta dyſenteria comparere

parere ſolent, in qua alvi purgatio tuta non eſt, quæ cæteroqui à multitudine ramentorum valida, & copioſa deſideraretur, ut illa penitùs depellerentur. Denique, quòd à ſorbitionibus alvo non purgata majus damnum ſit ſubſequuturum, jam dictum generaliori ſermone 2. *aphoriſ. text.* 10. *Impura corpora quanto plus nutries, tanto magis lædes*; unde nil novi videtur hìc adjectum: quamvis & hoc ſuam quoque patiatur limitationem, ut ibidem, & alibi, à nobis eſt animadverſum. Quin & Galenus in commentario ſcitè admonet, neque omnes ab hujuſmodi ſorbitionibus lædi, neque priùs eos purgare neceſſarium eſſe, atque adhuc minùs, quibus aliquid urinis inſertum eſt, quod ſtrigmenta referat; ſed legatur idem Galenus.

APHORISMUS LXX.

Quibuſcumque cruda infra deiiciuntur, atra bilis ineſt: ſi plura, major: ſi pauciora, minor eſt morbus.

ET hìc pariter aphoriſmus adjectitius creditur, quippe qui à pleriſque Commentatoribus penitùs omiſſus, ab aliis inexpoſitus refer atur. Continet enim ſententiam vel nunquam praxi reſpondentem, vel falſitatis ream. Si tamen unquam id expertum, aliam planè cauſam recognoſcit cruditas excrementorum deorſum apparens, quàm atra bilis dejectio. De qua Nos alibi latiorem ſermonem inſtituimus.

APHORISMUS LXXI.

Excreationes in febribus non intermittentibus lividæ, ſanguineæ, bilioſæ, & fœtidæ, omnes malæ. Cùm verò excernuntur, bonum eſt, & per ventrem, & per veſicam: & ubi aliquid ſecedens ſteterit non purgatum, malum.

APHORISMUS LXXII.

Corpora oportet ubi quis purgare voluerit, fluida facere; & ſi ſupra velis fluida facere, ſiſtere alvum; ſi verò infrà, humectare.

APHORISMUS LXXIII.

Somnus, vigiliæ, utraque modum excedentia, morbus.

APHORISMUS LXXIV.

In febribus non intermittentibus ſi exteriora frigent, interiora uruntur, & febris habeat, lethale.

APHORISMUS LXXV.

In febre non intermittente, ſi labrum, aut naſus, aut oculus, aut ſupercilium pervertitur, ſi non videat, ſi non audiat, & jam debilis ſit; quidquid horum fuerit, lethale eſt.

APHORISMUS LXXVI.

A pituita alba, aqua intercutem ſupervenit.

APHORISMUS LXXVII.

Ab alvi profluvio difficultas inteſtinorum.

Digitized by Google

APHORISMUS LXXVIII.

A difficultate inteſtinorum levitas inteſtinorum ſupervenit.

APHORISMUS LXXIX.

A corruptione, abſceſſus oſſis.

APHORISMUS LXXX.

A ſanguinis vomitu, tabes, & puris purgatio ſupra.

APHORISMUS LXXXI.

Qualia fuerint veſicæ, aut alvi excrementa, & ex carnibus, & ſicubi alibi à Natura Corpus exierit, ſi parum, paucus eſt morbus; ſi multum, multus, ſi valdè multum, lethale eſt.

Reliqui iſti X. Aphoriſmi hic adjecti alibi ſparſim in aliis ſuperioribus libris deſcripti inveniuntur, ibique pariter à nobis expoſiti, ut propterea opus non ſit denuò, ac inutiliter illos repetere, ac explicare. Hinc clarum, ac manifeſtum eſt, librariorum, aut quorumvis aliorum opera, peractum, ut majorem fortaſſis in molem VII. hic liber excreſceret; quòd ex his X. ultimis, ſatis ſuperque patere poſſit. Quare hic eſto finis.

Cæterùm plurimas alias Hippocratis ſententias, & quidem ad Rem Medicam utiliſſimas, noſtris temporibus ſelegit accuratiſſimus Vir Jacobus Sponius, atque in unum volumen redegit, ſuiſque commentationibus adeò illuſtravit, ut alius non egeant explanatione. Sub tit. Aphor. Novi.

APHO-

APHORISMUS
UNICUS, ET SINGULARIS, EX VIII. LIBRO DEPROMPTUS.

Quoſcumque morbos medicamenta non ſanant, ferrum ſanat: quos ferrum non ſanat, ignis ſanat: quos verò ignis non ſanat, hos ſanari non poſſe putato; vel hos incurabiles exiſtimari oportet.

ET ſi Aphoriſmus hic in claſſem reliquorum redactus non inveniatur, ſed inter aliquot alios VIII. libri relatus, proindeque adjectitius, & ſpurius ſimul cum iiſdem creditus ſit; placuit tamen nobis ſingulariter præ cæteris ſeligere, utpotè qui ſupra reliquos (ſive Hippocrates, ſive alius quiſpiam ejus Author ſit) quiddam memorabile magis, magiſque commendabile complectatur. Etenim, quæ hactenus ad morborum ferè omnium curationem explanata ſunt, hoc unico, veluti per epitomen, admirabili ſanè peroratione, videntur comprehenſa, ut hinc ſaltem noſcant Medici, per quæ rerum medicinalium genera vagari debeant, ut Therapejam univerſam expleant, & abſolvant, quæque fortaſſis uno Remediorum genere mala cedere non obſervaverint, alio, aliove ſubigere adnitantur; quod primum, ac ſupremum eſt totius rei Medicæ opificium: Quòd ſi neque his morborum contumacia, ac nequitia ſubiiciatur, immedicabiles illi cenſendi ſint, utpote Artis miniſterio non ſubigibiles, & Naturam omnimodè impotentem, abjectamque arguentes. Et quamvis hic partem ſolummodò Medicinæ Chirurgicam amplexari, atque ad ejus claſſis morbos curandos pertinere videatur, cùm Ferrum, ac Ignis nonniſi in vulneribus, ulceribus, tumoribus, aliiſque ſimilibus, adhiberi ſoleant; ſi tamen res exactiùs penſitetur, ad univerſam Medicinam faciendam eundem ſpectare non incongruè exiſtimabit, qui perpenderit cum Hippocrate omnem morbum ulcus eſſe, aut ulceris conditionem præſeferre, ſive præſens, aut imminens, ſive apparens, ac conſpicuum, ſive latens, & inconſpicuum illud ſit. Accedit, quòd gravis ſententia hæc ad plurimos, innumeroſque ferè morbos valdè conducibilis eſt; quin & ſtatuta per ipſum ſeries, ac methodus applicabilium medicamentorum, adhuc ex Ferro, & Igne, ac igneis, & ignitis rebus, veluti extremis, ſummiſque Medicinæ præſidiis, deſumptorum, non poterit non eſſe plurimùm cunctis Medicis fructuoſa.

Et quidem primò ex medicamentis extrinſecùs admotis, puta lituris, inunctionibus, cataplaſmatibus, cerotis, emplaſtris, aliiſque ſimilibus; mox etiam ab interiùs aſſumptis, catharticis, tum vomitum, tum dejectionem moventibus; itemque diureticis, diaphoreticis, incidentibus, attenuantibus, aperientibus, diſſolventibus, temperantibus, corrigentibus, roborantibus, cæteriſque & tum

tum cephalicis, tum cardiacis, tum ſtomachicis, tum thoracicis, tum hyſtericis, idque genus aliis, plurimi, ac innumerabiles morbi tolluntur, ut ex praxi therapeutica, & pharmaceutica. Itemque Ferro tum ſimplici, tum candenti, diverſimodè incidente, ſecante, terebrante, abradente, ſcalpente: ut in tumoribus, apoſtematibus, abſceſſibus, gangrę-nis, ſphacelis, fracturis, contuſionibus, &c. Tandem igne tum actuali, ut vocant, tum potentiali, igneis, ac ignitis rebus, & ignea vi uſtionem, rubificationem, veſiculas, eſcharam, aliudve ſimile excitantibus; itemque thermis, hypocauſtis, laconicis, tam naturalibus, quàm artificialibus, ex ſulphure, mercurio, ſale ammoniaco, camphora, gummi quocumque, ac ſpiritu vini, vel ſimplici, vel medicato, aliiſque, ferè omnes humani corporis affectiones indiſcriminatim abiguntur.

Sed poſthabitis iis, quæ ad Medicamenta, & Ferrum attinet: de iis enim aliàs dictum; & aliunde

Ovid. 1. Metamorph. .... *immedicabile vulnus*
Enſe recidendum eſt, ne pars ſincera trahatur.

Profectò ignis in uſum Medicum adhiberi ſolet, ac poteſt, leni, blandoque calore, ad rarefaciendam cutim ſolummodò, aut calore vehementiori ad attenuandum, diſſolvendum, & ſudorem promovendum, atque ad cutis, & partium ſubjectarum rubificationem; poros à propria figura immutando, humores ſubſtratos figendo, & cutim corrugando: itemque ad cruſtam ibidem, & eſcharam inducendam: ad ambuſtionem, & ulcerationem ſive cutaneam ſolùm, ſive etiam muſcularem, ac profundiorem, ut in uſtionibus.

Unde autem noſter hic ignis tantam vim, atque ſupra reliqua omnia agentia naturalia inſignem potentiam, & efficaciam nactus ſit, ut cunctis primum diſſolvens, ſummumque conſumens eſſe dicatur; & unde ortum ſumpſerit, curioſum eſt quæſitum.

Et ſanè crediderim ab incomparabili ignea Solis activitate originem ſumpſiſſe, ut quemadmodùm æthereæ naturæ Sol eſt, ita quoque vis, & efficacia noſtri ignis, qui ejus conditionem participat, longè præcellentior ſtatuenda ſit quacumque alia ſublunaris cujuſvis Agentis virtute, ut proinde quam vim, facultatemq; apud nos hic exerit, illam planè à Sole, Agente ſupremo, mutuatus eſt; eo quòd non aliunde ignem hunc noſtratem apud homines invectum, excitatumque putare eſt, quàm à mutuata per Solis radios ignea communicatione; unde non abſre fabulam Promethei ortam ſuſpicari licet, de facula è Solis globo, Minervæ conſilio, erepta, ut Mythologi commenti ſunt, & Horat. 1. *Carmin.* cecinit:

Audax Japeti genus
Ignem fraude mala gentibus intulit.

Etenim Sol ingens, & vaſta ſolidi, conglobatique Ignis moles eſt, ex tenuiſſimis, puriſſimis, atque ſummè mobilibus particulis compacta, quæ cùm circa proprium axem aſſiduè revolvatur, ac motu rapidiſſimo cieatur, propterea fit, ut ignea in orbem ſpicula (æthereanı ſimul, & aeream regionem ſibi proximè attiguas, veluti per rectas lineas, commovendo, & agitando) quæ radios appellamus, quaquaverſum videatur ejaculari, communicata intereà Orbi univerſo, calefaciendi, urendi, atque illuminandi virtute. Cùmque Aer nobis circumfluus modò craſſior, & opacior, modò tenujor, ac pu-

purior, pro varietate halituum, & vaporum per ipſum interſperſorum, fieri ſoleat; proinde etiam evenit, ut calor in terris urgentior, intenſiorque quandoque perſentiatur; aliquando verò ab eorundem craſſitie, conſtipationeque plurimùm infringatur, & hebetetur, & prout directè, reflexè, vel refractè radii ipſi in terram incidunt. Atque hinc etiam fit, cur radii ſolares, quò Sol ipſe vertici noſtro proximiùs accedit, potentiores, efficacioreſq; perſentiantur, quoniam tunc perpendiculariter ferè incidentes, recta penè quoque reflectuntur, atque pluribus, & geminatis irradiationibus aerem alterant, & calefaciunt, attenuatis ſimul unà diſcuſſiſque magis vaporibus per illum diſperſis. Quamquam & in hoc conſiderabilis plurimùm eſt Terræ habitabilis varia habitudo: nam campeſtria loca, ad Meridiem, & Auſtrum expoſita, ſulphureis, aut aluminoſis mineris referta, longè calidiora obſervantur; contrà verò montana, aut ad Boream poſita, etiamſi illa intra Zonam temperatam jaceant. Sic apud nos, ad oras Amalphis, & Surrenti ſitæ urbes, & oppida inter montes, ingens, & intolerabile frigus ſubeunt, adhuc Æſtate media, cùm aliarum in plano ſitarum urbium incolæ æſtum exurentiſſimum patiuntur.

Igneum autem globum eſſe Solem teſtantur quoq; plurimi Veterum SS. Patrum, quos recollegit P. Scheinerus, cohærétque Sacer textus *Eccleſiaſt.cap.*43.ubi dicitur: *Vas admirabile* (quod Sol eſt) *opus Excelſi, in meridiano exurit terram, fornacem cuſtodiens in operibus ardoris*: & in ſacris hymnis canit Orthodoxa, & Catholica Eccleſia. In Roſ. Urſ.

Jam Sol recedit igneus.

Et alibi:

Quarto die, qui flammeam
Dum Solis accendis rotam.

Idipſum oſtendunt apertiſſimè ſpecula uſtoria, per quæ radii Solis, quò plures, & confertiores diffunduntur, eò quoque uſtiones in rebus accidunt citiores, vehementioreſque, immò & in longius, remotiuſque ſpatium pro ratione, & pro figurarum, ſeu ſectionum conicarum, ſi quæ fiant, varietate.

Ab igneo igitur Solaris corporis globo ignem noſtrum culinarem mutuatum fateri oportet; nam cùm non aliunde conſtet in uſum hominum ignem hunc ad nos veniſſe; proculdubiò inficiari nemo poterit illum à Sole profectum; idque mea ſententia putandum, quod Prometheo fabuloſè tributum, Adamo primo hominum parenti adſcribendum eſſe, qui cùm rerum omnium naturalium ſcientia à Deo conditore fuiſſet inſtructus adeòque omniſcius factus, atque ex Sacris literis aliunde pateat, adusque illa priora tempora Sacrificia ſuccenſa, & immolata fuiſſe, ut à Caino, & Abele actum inter Mundi primordia ſatis conſtat; proinde credere decet, tunc etiam Terris in uſum hominum Ignem invectum: & quidem, vel beneficio eorumdem Solarium radiorum, per confrictum ferularum, aliorumve lignorum Sole exarefactorum, ut ex hedera, & lauro vehementer affrictis; itemque ex ſilicibus attritis, potiſſimùm ſulphure, aut bitumine oblitis experimur; vel ſpontanea ſemiſiccatarum plantarum, & herbarum præſertim capillarium, ſimul congeſtarum fermentatione; vel ex fimo putri, & excalefacto, potiſſimùm columbino, quo Galenus 3. *de Temperam. cap.* 2. ligneam feneſtram nuper reſina illitam, mox etiam domum integram ſuccenſam fuiſſe te- Ignis à Sole ex Terra eſt: unde Veſtalis ignis; nã Terra Veſta vocatur. Ovid.

ſtatur; vel Calcis, Nitri, Sulfuris, Bituminis, cæterorumque foſſilium miſtura, quæ multoties ſponte ſua Ignem concipiunt, ut in Ætna, ac Veſevo monte; aut alio ſimili artificio huc uſque nobis ignoto: nam quod ope chalybis, & ſilicis paſſim peragitur, non tam vetuſtum inventum eſt à Pyrode Cilicis filio, ex teſtimonio Plinii, & Polydori Virgilii; idque exiſtimaverim caſu potiùs ab attritu vehementi ſilicis, ſive lapidis illius, qui pyrites Græcis appellatur, aliuſve ſimilis, cum ferro aliove denſo, fortique metallo, quorum ſanè uſus per priora illa Mundi Caini, & Abelis tempora nondum innotuerat.

De Inventor. Rer. lib. 2. cap 19. ex Plin. 17. cap. 56. V. etiam Cæl. Rhodig. L. 15. cap. 15. & 16.

Si ergo noſter ignis igneam Solis naturam præſeferre videtur, nil mirum, ſi deinde vires in nobis exerat, velut ille, validiſſimas, maximèque ſupra reliqua omnia prępotentes: is quippe & calefacit, & attenuat, & ſcindit, & diſſolvit, conſumitque quidquid eidem objectatur: cùm ex Platone particulis conſtet valdè tenuibus, mobilibus, ac pyramidum figuram referentibus, quibus veluti tot cuneis moleculas corporum adhuc denſiſſimas diſſecat, incidit, divellit, disjungit, atque minimas partes atterit, & extenuat. Accedit, quòd in Igne vis præpotentiſſima acidi diſſolventis viget, cujus virtute urit ſimul, & urendo conſtipat, cruſtamque inducit, necnon incidendo dilaniat, ac diſcerpit, cùm nimirùm proximè, ac immediatè partibus admovetur; in reliquis verò, vires ſuas exerit pro ratione diſtantiæ majoris, vel minoris, & prout aerem circumſtantem magis, minuſve alterat, ſuiſque particulis afficit, & ſive vapore, ſive halitu diffunditur, aut tenujoribus, craſſioribus, denſioribus, vel rarioribus corporibus commiſcetur, ut ex praxi ipſa clariſſimè patet. Quòd ſi non igne, & igneis particulis, ſed medicamentis, ſive ſimplicibus, ſive compoſitis, igneam conditionem, ac vim participantibus, utamur, ardorem, ruborem, veſiculas, plagas, idque genus alia partibus inferre ſolemus; quin & vaporibus, ac halitibus, in concluſo præſertim aere exceptis, attenuationes, rarefactiones, ſudores, pro re nata excitamus.

V. Oth. Tachen. cl. Hipp.

Atque hinc ignis juvamento eſſe ſolet ad abſumendam quamcumque ex aere malitiam, ut in peſtilentiis, qua ratione Hippocrates à peſte Græciam præſervaſſe traditur; quin & in morboſis cauſis coagulare valentibus, uſus fuit inuſtionibus, & ignitis auxiliis, præſertim in morbis à materia craſſa, lenta, & frigefaciente, itemque ad plagas putridas, ſordidas, liventes, ac malignas. Sed & præſentaneum præſidium eſt ad puſtulas, & bubones, abſceſſus, anthraces, furunculos, parotidas; ad tumores omnes ex frigidis, terreſtribuſque humoribus progenitos: ad hydropem, & empyema, ad ambuſta, & membra mortificata, ac ſphacelata, ad ſiſtendum, cohibendumque ſanguinem, ad membra amputata, & reſciſſa, ad fiſtulas calloſas, ad paralyſim, & iſchiadem, verrucas, condylomata, varices, hæmorrhoides, exoſtoſes, dolores articulorum, luem Veneream, ad ægritudines ſtupore, ac narcoſi afficientes, ad morſus venenatorum animalium, atque ad ictus ex venenatis inſtrumentis inflictos, cæteraſque innumerabiles ægritudines, quarum ſeriem (ut erat in animo) ſigillatim referre

non

Digitized by Google

non gravarer; niſi ab aliis jam actum foret. Cùm autem præcæteris de his latè nimis nuperrimè egerit noſter Marcus Aurelius Severinus *lib. de efficaci medic. p.* 3. & ex pluribus graviſſimis Authoribus, ſingulorum morborum per ignea præſidia curationes retulerit, ac examinaverit: id quod etiam multò anteà inſinuaverat Joannes Coſtæus Primarius Medicinæ Profeſſor apud Bononienſes, peculiari tractatu, cui titulum fecit *de Igneis Medicinæ præſidiis*; idcircò, ne ab aliis actum agam, ab illis deſcribendis, & enarrandis ſuperſedeo, cùm eos adire poſſit, qui velit, contentus ipſe hæc breviter tantummodò memoraſſe.

FINIS.

INDEX

Digitized by Google

INDEX
RERUM NOTABILIUM.

A

Abortus imminet gravidę ex purgante exhibito, & quo tempore magis. pag.80.
Abortus ex morbo acuto fieri poteſt. 82
Abortus ex ſanguinis miſſione accidere poteſt. 82
Abortus imminet ex alvi fluxu. 85
Abortus ex mammarum ſubita gracilentia. 89.116
Abortus alterutrius fœtus ex alterutrius mammæ gracileſcentia. 90
Abortus ex uteri eryſipelate. 100
Abortus fit ex prægnantis macie, præſertim à cauſa externa. 100
Abortus quandoque ex uteri acetabulis mucore plenis. 102. & quare. 103
Abortus ex teneſmo imminet. 117
Abſceſsus frigidis tractandi non ſunt. 71
Abſceſſus interni ſuppurati quare quandoque non innoteſcant. 224
Abſceſſus interni ſuppurati quomodò deprehendantur. 225
Abſceſſus interni ruptionem, quæ ſequantur ſymptomata. 257
Abſceſſus interni ſæpiſſimè morbos acutos comitantur. 258
Abſceſſus interni rupti quibus tractandi. 259
Abſceſſus circa regionem lumborum futuri ſigna. 286
Acetabula uteri quæ. 103
Acidus ructus in lienteria, bonum. 155. &c.
Acidus ructus à pleuritide præſervat. 214
Acidi præternaturalis generatio, & varii effectus. 215
Æſtus fortes convulſio, aut tetanus inſequens, malum. 262
Æthiopes, & torridam zonam incolentes effœminatiores ſunt ex Ariſtotele, & quare. 53
Alvi fluxus tabidis, ſi capilli à capite defluant, lethalis. 46.48.267
Alvi fluxus abortum parere poteſt. 86
Alvi fluxu hydrops ſanari poteſt. 175. & quænam hydropis ſpecies. 176
Alvi fluxu longo laboranti vomitus ſpontaneus ſuperveniens, bonū. 177
Alvi profluvium pleuritide, & peripneumonia affecto ſuperveniens, malum. 178
Alvi profluvium lippienti ſuperveniens, bonum. 180
Alvi fluxus puris ſputum inſequens, malum. 46.48.268
Alvi fluxus leucophlegmatia affectis ſuperveniens liberat. 287
Alvi fluxus ſpumoſi pituitam à cerebro delabentem ſignificant ex Hippocrate. 279
Alvi fluxus crudi an atram bilem ſignificent. 307
Alvi fluxum dyſenteria inſequitur. 307
Alvi excrementa corporis ſtatum ſignificant. 308
Ambidexteri, qui dicantur, & an mulier ambidextera fiat. 294. &c.
Ancylogloſſa quid. 213
Aneuriſma diruptum vomitum ſanguinis lethalem facit. 289
Angina liberati quomodò dicantur in pulmoniā, & empyema incidere. 42
Angina correptus, tumore in collo facto, non ſemper liberatur. 44
Angina correpto ſi tumor fiat in collo, bonum. 219.298
Animi defectus fluxui muliebri ſuperveniens, malum. 119
Anxietudinem tollit vinum, & quid ea fit. 302
Aphonia ex cerebri concuſſione. 303
Aphonia cum ſtertore repentino Capitis dolori ſuperveniens ſeptem dicbus interficit, niſi febris accidat. 238
Aphonia ex ebrietate convulſionem, & mortem ſignificat. 31.33
Apoplexiæ fiunt maximè à quadrageſimo ad ſexageſimum annum. 246

Apo-

Apoplexia ex ætate, ex humorum vitio, & ex mala cerebri conformatione fit. 246
Aquæ frigidæ perfuſio tetanum curare poteſt, & quando. 61. &c. ab Ægineta damnata. 63
Aquæ calidæ perfuſio an uſum in Medicina habeat. 64. &c.
Aquarum bonitas, vel malitia an ab illarum pondere deduci poſſit. 73
Aqua quæ citò calet, & citò refrigeratur, leviſſima eſt. 73. quomodò experimentum fieri poſſit. 74
Aquarum ſalubrium notæ. 73. 74. 75
Aquarum pondus quomodò deprehendi poſſit. 75
Aqua pluvialis an fontanæ, & reliquis ſit præferenda. 75
Aqua mulſa quid, ejuſque in gravidis dignoſcendis uſus. 95
Aqua mulſa gravidis exhibita cur ventris tormina pariat. 95
Aquæ frigidæ potum rigor, & morbi quandoque inſequuntur. 257
Aqua calida ſi caput perfundatur, febris non ex bile facta, ſolvitur. 293
Ardentes febres æſtus fortes appellantur ex Hippocrate. 263
Ardentes febres convulſio, aut tetanus inſequens, malum. 263
Aromatum ſuffitus muliebria ducit. 77. & quænam ſint eligenda. 78
Aromatum ſuffitus caput gravat. 77. 79
Articularium dolorum, & Podagræ diſcrimen. 204
Articularium dolorum cauſa. 205
Aſthmatici ſi gibbi fiant ante pubertatem, moriuntur. 230
Atra bilis an ex crudis dejectionibus inferatur. 307
Autumno quibus conveniant purgationes, & venæ ſectiones ad præſervandum. 231

B

Balbi ab alvi profluvio maximè capiuntur. 212
Balbutiei ſpecies. 213
Balbuties an, & quomodò tolli poſſit. 214
Balnea quænam oculorum affectibus conferant. 211. 297
Biliosis, & picrocholis dulcia omnia inimica. 139
Blæſi qui dicantur. 213

C

Cæcum inteſtinum flatuum receptaculum. 216
Calefacientia in ſanguinis fluxu locum non habent. 58
Calidorum detrimenta, & quid nomine calidi veniat. 51
Calidorum utilitates, & commoda. 64. &c.
Calorem ingentem convulſio, aut tetanus inſequens, malum. 262
Caloris, & frigoris in corpore mutationes longitudinem morbi ſignificant. 304
Calvitiem eunuchi non patiuntur ex Hippocrate, & quare. 203. 205
Calvitii cauſa. 206. 217
Calvi varicibus magnis non afficiuntur ex Hippocrate. 216
Calvi varicibus magnis ſupervenientibus capillati redduntur ex Hippocrate. 216
Cancros occultos habentes melius eſt non curare. 219. & quare. 219
Cancri occulti qui dicantur. 219
Cancer quid, ejuſque cauſa. 219
Cancri remedia an ſint, & qualia. 220
Cancri labiorum pulſationes, & hæmorrhagias inferre ſolent. 271. 272
Capillorum defluvium tabidis lethale. 45. 46. v. Calvitium.
Caput dolentes lacte non utantur. 135. 137
Capite ſecundùm partem poſticam dolente, venæ frontis ſectio profuit. 148
Capitis dolor tollitur, ſi pus, aqua, vel ſanguis effluat per nares, os, aut aures. 168
Capitis dolor repentè ſanos corripiens cum vocis privatione, & ſtertore, ſeptem diebus interficit, niſi febris ſupervenerit. 239
Capitis ictum obſtupeſcentia, et deſipientia inſequens, malum. 264
Capitis ictus, et contuſio nonnunquam gravior ejuſdem vulnere. 264
è Capite delabens pituita ſpumoſas dejectiones parit ex Hippocrate. 279

Car-

Digitized by Google

Carcinoma quid, ejuſque cauſa. 219
Carnoſæ mediocriter fœminæ abortientes uteri acetabula plena mucoris habent. 102
Cartilagines quomodò nutriantur, & an coaleſcant. 189.277
Caſtrati qui propriè dicantur. 204
Catalepſis quid, & à qua cauſa. 210
Cathartica convulſiones pariunt. 27. 30.276
Cathartica, an, & quo tempore gravidis exhiberi poſſint. 79
Cathartica in menſibus decoloribus, & inordinatis adminiſtranda, & quænam. 88.89
Catharticum, an, & quale in oculorum affectibus conferat. 201
Cathartica ad præſervationem quibus, & quo anni tempore conveniant. 231
Catharticorum exhibitionem quænam præcedere debeant. 307
Cauteria hydropicis non ſunt inurenda. 166
Cephalalgia. v. Capitis dolor.
Cerebri vulnera non ſemper lethalia. 181.182
Cerebri vulnus, contuſionem, puncturam febris, & bilis vomitus inſequitur. 236. & mors. 237
Cerebrum ſphacelatum tribus diebus mortem infert. 298
Cerebri concuſſio aphoniam parit. 302
Chiragræ cauſa. 205
Chronicis morbis ſi inappetentia, & dejectiones ſinceræ ſuperaccidant, malum. 255
Ciborum faſtidium in longa dyſenteria, malum. 159
Ciborum faſtidium in longis morbis, malum. 255
Cibus febricitanti exhibitus ſano quidem robur, laboranti verò morbus. 305
Ciborum conditio animalia fortiora, vel debiliora reddit. 306
Cœliaca paſſio abortus quandoque cauſa. 86
Cœliaca paſſio quid, ejuſque cauſæ. 155
Coitus, v. Veneris uſus.
Colli tumor in angina bonum. 219. 298. & quando. 44
Color faciei, an, & quando ſignum eſſe poſſit conceptionis maris, vel fœmellę. 96
Coloſtrum quid. 115
Comitialis morbus, vide Epilepſia.
Conceptio marium, & fœmellarum. 98. v. Fœtus.
Conceptionis ſigna fallacia. 113. 131. v. Graviditas.
Conceptio quomodo contingat. 133
Contuſiones capitis periculoſæ, & quandoque ipſius vulneribus periculoſiores. 264
Convulſio ex helleboro lethalis. 26. & quare. 27
Convulſio ex catharticis. 27.275
Convulſio ex inanitione, & repletione juxtà Hippocratem. 27.220
Convulſio ex vulnere lethalis. 28
Convulſio ex ulcere an quoque lethalis. 28
Convulſio ex punctura nervi. 28. remedia. 29
Convulſio ab hæmorrhagia, malum. 29.258
Convulſio ab immodica purgatione, malum. 30
Convulſio ex mictu ſanguineo à cantharidibus facto. 31
Convulſio ex ebrietate aphoniam inducente lethalis. 31
Convulſio fluxui muliebri ſuperveniens, malum. 119
Convulſio fieri poteſt ex evaneſcente ulceris tumore, & quomodò. 143. 144
Convulſi quartana ſuperveniente liberantur. 151
Convulſionis cauſa juxta Recentiores. 152
Convulſio ab Ileo, malum. 259
Convulſio ab æſtibus fortibus mala. 262
Convulſio à vigilia, malum. 269
Cordis vulnera non ſemper lethalia. 181. 182
Cotyledones quid. 102
Coxendicis diuturno dolore affectis cruris tabes, & claudicatio imminet. 248
Coxendicis dolor uſtione curatur. 248.249

Cranii

Digitized by Google

Cranii præciſionem deſipientia inſequitur. 275
Cucurbitulę ſcarificatę an gravidis conveniant. 294
Cucurbicula quam maxima mammis appoſita menſtrua cohibet. 110. & quomodò. 112
Cucurbitularum frequens apud Veteres uſus. 112
Cutis raritas mediocris eſſe debet ad pilorum eruptionem. 151
Cutem aridam habentes ſine ſudore, raram verò cum ſudore moriuntur. 152

D

Delirium ſolvit tremores in febribus ardentibus. 200
Delirium cum riſu ſecurius, cum ſtudio periculoſius. 242. v. Deſipientia.
Delirium cum furore. v. Furor.
Dementia. v. Deſipientia, Delirium.
Dentes frigidis juventur potiùs an lædantur. 57
Dejectiones ſyncerę, quę: & ſi chronicis morbis ſuperaccidant, malum. 255. 256. 274
Dejectiones ſinceras ſi dyſenteria inſequitur, malum. 274. v. Alvi fluxus.
Deſipientia multam potationem inſequens, malum. 256. v. Delirium.
Deſipientia largam hęmorrhagiam inſequens, malum. 258
Deſipientia ab Ileo, malum. 259
Deſipientia à capitis ictu, malum. 264
Deſipientia à vigilia, malum. 269
Deſipientia cranii pręciſionem inſequitur. 275
Diarrhœa potiſſimùm abortum parere poteſt. 86. v. Alvi fluxus.
Diarrhœa Stomachica quid. 156
Diſtillationes frigidis excitantur. 70
Diſtillationes in ventrem ſuperiorem ſuppurantur intra viginti dies. 290
Diſtillationum nomine quid hìc veniat, & illarum cauſę juxta Antiquos, & Recentiores. 290
Diſtillationes reprimentes pilulæ. 291
Dolor frigidis retunditur. 71. &c.
Dolorum variæ ſpecies. 161. &c.
Dolores ventris ſublimes, & non ſublimes, qui. 164. & quare hi priori-bus fortiores. 165
Dolores ſublimes apud Hippocratem an vagantes intelligantur. 165
Dolores oculorum quibus remediis tollantur ex Hippocrate. 212
Dolor hypochondriorum quotuplex. 222
Dyſenteria abortum efficere poteſt, 86
Dyſenteriam diuturnam ſi cibi faſtidium comitetur, malum. 159
Dyſenteria incruenta, & ſine febre. 161
Dyſenteria diuturna ſi corripiantur lienoſi, in hydropem, aut lienteriam tranſeunt, & moriuntur. 226
Dyſenteria lienoſis ſuperveniens, bonum. 233
Dyſenteria furori ſuperveniens, bonum. 254
Dyſenteria à dejectione ſincera, malum. 274
Dyſenteria ab alvi profluvio. 307
Dyſenteria lienteriam parit. 307
Dyſuria. v. Urinæ difficultas.

E

Ebrius obmuteſcens convulſus moritur, niſi febre corripiatur. 31
Ebrietas quo tempore ſolvatur. 34
Ebriis obmuteſcentibus quomodò ſuccurrendum ſit, ne in convulſionem incidant. 34
Ebrietas quibus præcaveatur. 35
Ebrii quomodò ab Apoplecticis dignoſcantur. 21
Ebrietatem rigor, & deſipientia inſequens, malum. 256
Ecſtaſis quid. 254
Elleborus albus, an niger convulſionem pariat. 26
Elleborus motus convulſivos, an convulſionem efficiat. 26
Emmotos quid ſignificet apud Hippocratem. 107
Empyema quomodò ex Angina fieri poſſit. 23
Empyema fit ex pleuritide non repurgata ſpatio quatuordecim dierum. 20
Empyema ex pleuritide factum, ſi quadraginta diebus non repurgatur, tranſit in tabem. 49

Empyc-

Empyematici ſecti, ſi pus univerſim fluxerit, moriuntur. 201.& quare. 202
Empyematici ſecti, ſi pus educatur purum, & album, evadunt, ſi fœculentum, & fœtidum, moriuntur. 296
Epilepſia pubertatis tempore mutationem ſubit; poſt vigeſimumquintum verò annum ferè inſanabilis. 37
Eryſipelas non ſuppuratum frigidis tractari poteſt, non ſic ſuppuratum. 68.70.v. &.199
Eryſipelas in utero gravidæ factum lethale. 99
Eryſipelas ab intus extra bonum, non contra. 197.& quare. 198
Eryſipelatis cauſa. 197
Eryſipelas internas quoque partes obſidere ſolet. 198
Eryſipelati quænam applicari poſſint. 199
Eryſipelas ab oſſis nudatione, malum. 269
Eryſipelas ad ſuppurationem tendens, malum. 270
Eryſipelas epidemicum hic Neapoli graſſatum anno 1700. & 1701. 271
Eunuchi neque podagra laborant, neque calvi fiunt ex Hippocrate, & quare. 203
Eunuchorum varia genera. 204
Eunuchi laborant articularibus doloribus. 204
Excreationis in febribus quænam bonæ. 307

F

Faciei color, & maculæ an ſignum eſſe poſſint marium, & fœmellarum geſtationis. 96
Faciei partes diſciſſæ non facilè coaleſcunt. 185.190
Fames corpora exſiccat. 303
Febris convulſionem ex ebrietate ſolvere poteſt. 31.34
Febricitantes gravidæ vel abortiunt, vel difficulter pariunt. 118
Febricitantibus quando lac exhibitum noceat. 135.138.139
Febribus ardentibus tremores ſupervenientes ſolvuntur delirio ex Hippocrate. 194
Febris hypochondriorum dolorem abſque inflammatione ſolvere poteſt ex Hippocrate. 222
Febris nonnunquam ſalutaris eſt ex Hippocrate. 223
Febris remedium eſſe poterit Ileo urinæ ſtillicidio ſupervenienti. 227
Febris inſequitur cerebri vulnus, contuſionem, puncturam, &c. 236
Febris remedio eſſe poterit ei, qui capitis dolore repentè corruptus fuerit cum aphonia, & ſtertore. 238. 239
Febres ardentes æſtus fortes ab Hippocrate dicuntur. 263
Febres ardentes convulſio, aut tetanus inſequens, malum. 262.263
Febricitantibus urinæ cum craſſo ſedimento, longam fore ægritudinem ſignificant. 281
Febris quæ non ex bile fit, ſi calida caput perfunditur, ſolvitur. 293
Febris hepatis dolorem ſolvit, ſi ſuperveniat. 300
Febres non intermittentes, quæ tertia die fortiores fiunt periculoſæ. 305
Febres intermittentes periculo vacant. 305
Febres longæ in tubercula, & dolores articulorum deſinunt. 305
Febricitantibus moderatus cibus eſt exhibendus. 305
Febres cum partium externarum frigore lethales. 307
Febrium non intermittentium lethalia ſigna. 307
Ferrum ſanat, quæ medicamenta non ſanant. 308
Ferri in morbis ſanandis vis. 309
Flatus in ictericis non admodùm generantur, & an verum. 153.154
Fluxui muliebri convulſio, aut animi defectus ſuperveniens, malum. 119
Fœcundæ mulieres quomodò dignoſcantur. 123.125
Fœcundæ mulieres quibus medicamentis reddantur. 126
Fœminæ quænam ad concipiendum aptiores. 106
Fœminæ ſemen non præſtant pro generatione, ſed ovum. 108
Fœtus maris, vel fœminæ conceptio, unde. 109
Fœtus ultimis menſibus geſtationis

per

per os nutritur. 90
Fœtus maris, vel fœmellæ conceptio an in dextra, vel ſiniſtra uteri parte. 91.107
Fœtus maris, vel fœmellę conceptio an ex gravidę colore dignoſci poſſit. 96
Fomenta oculorum affectibus quęnam conferre poſſint. 211
Frigidi in corpore detrimenta. 54. 59.64.70
Frigidum quibus partibus ſpeciatim officiat. 56.70
Frigida ulceribus noxia. 59
Frigida ſuppurationem impediunt. 61
Frigidæ aquę in tetano uſus. 61
Frigida quibus morbis proſint. 68
Frigida ut nix pectori inimica. 70
Frigida hęmorrhagiam ſiſtunt. 69. ſed non in pectore. 70
Frigida quibus tumoribus conveniunt. 71. &c. & an actu, vel potentia talia. 72
Frigus externarum partium in morbis acutis, malum. 250. prępertim ſi interiora inflammata ſint. 250
Frigus extremorum in forti ventris dolores, malum. 276
Frigoris, & caloris in corpore mutationes longitudinem morbi ſignificant. 304
Frigus partium externarum cum internarum uſtione in febribus, lethale. 307
Furor an, & quando ſignificetur ex ſanguine in mammis collecto. 93
Furori ſi dyſenteria, hydrops, aut mentis alienatio ſuperveniat, bonum ex Hippocrate. 254

G

Genitura. v. Semen.
Gibbi ex aſthmate, aut tuſſi facti ante pubertatem moriuntur. 230
Gravidę mulieres an, & quando purgandę ſint. 79
Gravidę quibus purgantibus evacuandæ. 80
Gravidæ an vomitoria ferre poſſint. 80
Gravidam acuto morbo corripi, lethale eſt. 80
Graviditas comparatur ægritudini. 81. 96.100.131
Gravidæ ex ſanguinis miſſione abortum quandoque patiuntur. 82
Gravida alvi fluxu correpta abortui eſt obnoxia. 85
Gravidæ ex repentina mammarum gracileſcentia abortiunt. 89
Graviditas an ex potione aquæ mulſæ deprehendi poſſit. 94
Gravida bene colorata marem, male colorata fœmellam geſtat ex Hippocrate. 96. an id verum. 98
Gravidæ eryſipelas in utero factum, lethale. 311
Gravidæ ex cauſa externa gracileſcentes, abortiunt. 100
Gravidæ mediocriter carnoſæ abſque cauſa manifeſta abortientes, uteri acetabula plena mucoris habent. 102
Gravidis uteri os comprimitur. 113
Gravidis cur quandoque menſtrua fluant. 114.128
Gravidæ febribus prehenſæ, vel abortiunt, vel difficulter pariunt. 118
Gravidæ ſi menſtruę purgationes fiant, fœtus non eſt ſanus. 128
Graviditatis ſignum innoxia menſtruorum ceſſatio. 129
Graviditatis ſigna fallacia. 113. & quænam ſint. 131
Gravidæ teneſmus ſuperveniens facit abortum. 277

H

Hæmorrhagiam ſi ſequatur convulſio, vel ſingultus, malum. 29. 258
Hæmorrhagię cur frequentiores ęſtate. 53
Hæmorrhagia calidis augetur. 58
Hæmorrhagiam ſiſtentia medicamenta. 59
Hæmorrhagiam frigida ſiſtunt. 68. ſed non in pectore. 70
Hæmorrhagia narium, iis quibus menſtrua defecerunt, bonum. 84
Hæmorrhagia narium ſecurior, & quare. 85
Hæmorrhagia affectis lac non exhibeatur. 135.139
Hæmorrhagiam largam ſi deſipientia inſequatur, malum. 258

Hæmor-

Hæmorrhagia ſi mediocris ſit, ſalutaris eſſe poteſt. 259
Hæmorrhagia à forti in ulceribus pulſu, malum. 271
Hæmorrhoides Nephriticis, & Melancholicis ſuperveniens, bonum. 170
Hæmorrhoides à quamplurimis morbis præſervant. 171. Si ſponte ſuperveniant. 171
Hæmorrhoidum una niſi ſervetur, hydrops, vel tabes imminet. 172
Hæmorrhoides quo conſilio claudi poſſint. 172
Hæmorrhoides inſanientibus ſupervenientes, bonum. 193
Hæmorrhoides quomodò à Varicibus differant. 193
Hæpatis inflammatio ſingultum parit ex Hippocrate. 122. 123. & malum eſt. 268
Hepatis vulnera quando lethalia. 181. 182
Hepar durum ictericis malum. 225
Hepar ſuppuratum ſi aduratur, pus purum fluens, bonum, ſi verò qualis amurca, lethale. 297
Hepatis dolor febre ſuperveniente ſolvitur. 300
Hepar aqua plenum ſi in omentum eruperit, lethale. 301
Herpetes calidis tractandi. 68
Hirudinum appoſitio an gravidis conveniat. 82
Hirudinum appoſitio non ſemper tutò adminiſtratur. 171
Horror à ſudore non bonum. 253. v. Rigor.
Horrorem tollit vinum. 302
Humores omnes poſſunt ex partibus internis tranſmitti, & contra. 199
Humida corpora fame tractanda. 303
Hydropicorum ulcera difficulter ſanantur. 165. & quare. 166
Hydrops imminet à diuturnis ſanato hęmorrhoidibus niſi una ſervetur. 40
Hydrops alvi fluxu tolli poteſt. 175. & quænam hydropis ſpecies. 275
Hydropicorum aquæ quomodò poſſint ad ventrem ferri. 276
Hydropicorum aquæ per vias urinæ quoque excerni poſſunt. 176
Hydropici ſecti, ſi aqua univerſim fluxerit, moriuntur. 201. & quare. 202
Hydropicis tuſſis ſuperveniens, malum. 217. 297
Hydrope, vel licentia corripiuntur lienoſi, ſi diuturna dyſenteria affecti fuerint. 226
Hydrops furori ſuperveniens an bonum. 254
Hydrops Hepatis. 302
Hydrops pituita alba. 307
Hypercatharſim ſi convulſio, vel ſingultus inſequatur, malum. 30 293
Hypochondriorum dolores abſque inflammatione, febre ſuperveniente ſolvuntur. 222
Hypochondriorum dolor quotuplex. 222
Hyſtericæ quænam dicendæ ſint. 87

I

Ictерici non admodùm ventoſi fiunt ex Hippocrate. 153
Icteri cauſa, & ſpecies. Ibid.
Ictericis ſi hepar fiat durum, malum. 225
Ignis ſanat, quæ ferrum non ſanat. 309
Ignis in morbis tum externis, tum internis curandis vis. 310. 311
Ignis origo unde. Ibid.
Ignis ope chalybis, & ſilicis quis primus inventor. 312
Ileos urinæ ſtillicidio ſuperveniens lethalis, niſi febris præhenderit. 227
Ileum ſi vomitus, ſingultus, deſipientia, vel convulſio inſequatur, malum. 259
Inappetentia in longis morbis, malum. 255
Inflammationes an frigidis tractandæ. 69
Inflammatio uteri periculoſiſſima. 99
Inflammationes catharticis non ſunt tractandæ. 179
Inflammationes internæ ſi frigore externarum partium copulentur, lethales. 250
Inſanientibus varices, vel hæmorrhoides ſupervenientes, bonum. 193
Inſanię nomen quid hoc loco veniat. 193. v. Delirium.
Inteſtinorum, pręſertim tenujum ulcera, & vulcera lethalia, & quare. 181. 183. 197

Inteſtina gracilia diſciſſa non coaleſcunt. 184.197
Iſchiade diuturna affectis cruris tabes, & claudicatio, luxato articulo imminet. 248
Iſchias uſtione curatur. 248.249
Iſchnophonia quid. 213

L

Lac in mammis fœminæ non gravidæ, nec puerperæ ſignum eſt defectus menſtruorum. 92
Lac quandoque in viris obſervatum. 92
Lactis materia quænam. 93.136
Lac multum è mammis effluens fœtum imbecillum ſignificat. 114
Lactis ægrotantibus exhibendi canon. 130
Lac ambigui valdè eſt uſus. 130
Lac ex butyroſa, caſeoſa, & ſeroſa conſtat ſubſtantia. 136
Lac Antiquis familiariſſimum fuit. 135 136. & quare innoxium. 137
Lac licèt temperatæ naturæ, magna cum præmeditatione exhibendum, & quare. 137
Lac acidi quid in ſe continet. 138
Lac caput dolentibus nocet. 135.137
Lac nocet febricitantibus, & hypochondriacis. 135.138
Lac nocet ſiticuloſis, & bilioſis dejectionibus affectis, cum febre. 135.139
Lac nocet cùm ſanguis multus effluxerit. 135.138
Lac tabidis conducit. 135.88.& quando. 140
Lactis ſpecies, & quænam præferenda. 141
Lac confert quacumque ex ratione conſumptis. 141.142
Lactis in ventriculo coagulationem quæ prohibeant. 142
Lateralis morbus in quonam à pleuritide differat. 41
Leucophlegmatia detenti forti alvi fluxu ſuperveniente liberantur. 278
Lienis vulnera lethalia non ſemper ſunt. 183
Lienoſi ſi dyſenteria diuturna corripiantur, in hydropem, aut lienteriam incidunt, & moriuntur. 226
Lienoſis dyſenteria ſuperveniens, bonum. 233
Lienteria abortum parere poteſt. 86
Lienteriæ diuturnæ ructus acidus ſuperveniens, bonum. 155
Lienteria quid, ejuſque cauſę. 155
Lienteria, vel hydrope corripiuntur lienoſi, ſi diuturna dyſenteria affecti fuerint. 226
Lienteria à dyſenteria. 307
Linamentum quid ſignificet apud Hippocratem. 107
Lingua incontinens quid apud Hippocratem. 291.292
Lippientem alvi profluvio corripi, bonum. 180
Lippitudo quid. 180
Livor carnis oſſe ægrotante, malum. 251

M

Macies gravidarum abortus cauſa, & quando. 100
Mammarum repentina gracileſcentia abortum ſignificat. 89.116
Mammæ dextræ, vel ſiniſtræ gracileſcentia maris, vel fœmellæ abortum an ſignificet. 90
In Mammis ſanguis collectus an furorem ſignificet. 93
Mammis ſi cucurbitula apponatur quàm maxima, menſtrua cohibentur. 110
Mammarùm cum utero conſenſus detectus. 112. per arterias, & nervos. 116
Mammarum ſoliditas fœtus ſanitatem ſignificat, & contra. 114
Mammarum durities à ſoliditate diverſa. 115.116
Mania. v. Furor.
Mediocritas in cunctis laudabilis. 119
Melancholia laborantibus hęmorrhoides ſupervenientes, bonum. 170
Melancholia quid, & variæ ejus ſpecies. 170
Melancholia ſignificatur ex timore ex mœſtitia diuturnis. 194.195
Melancholici ſunt ſæpenumerò ingenio valentes, & quare. 196.197
Melancholici morbi quæ mala portendant. 245
Melancholici quomodò deprehendantur ex Hippocrate. 291
Meli craton quid. 95
Menſtruæ purgationes quibus ſuffitibus promoveantur. 78.&c.

Menſtruæ purgationes poſſunt vomitum ſanguinem ſiſtere, & quando. 83
Menſtruæ purgationes corpus univerſum repurgant. 84
Menſtruis deficientibus ſanguis ex naribus fluens, bonum. 84. vel ex alia quoque parte. 85
Menſtruorum purgationum vitia, quomodo ſint corrigenda. 88
Menſtruorum defectus lac quandoque in mammis abundare facit. 92. & quibus caſibus. 92
Menſtrua cohibentur cucurbitula maxima mammis appoſita. 110
Menſtruorum expurgatio quot modis læditur. 110. eorumque cauſæ. 111
Menſtruorum immodicum fluxum ſiſtentia medicamenta. 113
Menſtrua cur quandoque gravidis fluant. 114.128.132
Menſtruorum nimius fluxus an nomine fluxus muliebris ſumi poſſit. 119
Menſtruis largè, & parcè fluentibus morbi fiunt. 119.& quinam. 120
Menſtruorum quænam ab Hippocrate aſſignetur quantitas. 121
Menſtruæ purgationis tempus univerſale. 121
Menſtruæ purgationes ad longum quandoque tempus ſuppreſſæ abſque notabili noxa, immò abſque impedimento conceptionis. 121.129.132
Menſtruæ purgationes ſi gravidæ accidant, fœtus non eſt ſanus,& quomodo verum ſit. 128
Menſtruus ſanguis unde fluat. 129
Menſtruorum innoxia ceſſatio, conceptionis ſignum. 129
Menſtruorum ſuppreſſio quænam mala producere poſſit,& quomodò. 130
Menſtruus ſanguis ex arteriis uteri fluit. 130
Menſtruis purgationibus bruta carent, quod & quibuſdam fœminis quoque accidit. 132
Menſtruorum ſuppreſſio, vel vitium, mulieres podagræ obnoxias reddit, ex Hippocrate. 206
Meſenterii glandulę quandoq; tuberculis indolentibus afficiuntur. 279
Mœſtitia diuturna atram bilem ſignificat. 195
Mogilalia quid. 212
Morbi omnes ulcus ſunt, vel ulceris conditionem referunt ex Hippocrate. 258
Morbi medicamentis non ſanati, ferro ſanantur. 309
Mulier podagra non laborat, niſi menſtrua defecerint ex Hippocrate. 306
Mulieres noſtri temporis non ex intemperantia tantùm Podagræ ſubiiciuntur, ut de ſuo tempore dicebat Seneca. 207
Mulieres vetulæ cur pilos in mento progignant, & ſupercilia prolixiora. 217
Mulier an ambidextera non fiat. 294
Muliebrium nomine quid apud Hippocratem. 78
Muti fiunt homines ex cerebro concuſſo. 303

N

Nares natura humidiores minùs integram ſanitatem deſignāt. 158
Nauſea in longis morbis, malum. 254
Nephritide laborantibus hæmorrhoides ſupervenientes, bonum. 170
Nephritidis nomine quid hîc intelligatur. 170
Nervi reſecti minùs periculi afferunt quàm puncti. 28.189
Nervi puncti, & cæſi an coaleſcant. 189.278
Nix pectori inimica. 70
Nutritionis opus à parte ſanguinis glutinoſa perficitur. 187

O

Obeſæ fœminæ non concipiunt, & quare. 104
Obeſæ fœminæ quomodò curandæ, ut fœcundæ evadant. 105.106
Obeſi citiùs intereunt. 159
Obſtupeſcentia à capitis ictu malū. 264
Oculorum dolores, aliæque affectiones qui curentur. 210.297
Oculis quæ noceant. 213
Oculi in ſomno non benè clauſi quid ſignificent. 240. hujuſque rei cauſa. 240.&c.
Oculorum rubor à vomitu, malum. 252
Odoræ res mulieribus obſunt. 78. ſed non ſemper. 126.&c.

Odoræ

Digitized by Google

Odoræ particulæ quomodò poſſint ex utero ad nares pervadere. 125
Oedematis nomine quid apud Veteres. 143
Omenti immoderata pinguedo ſterilitatis cauſa eſſe poteſt. 104.105.118
Omentum extra abdomen eductum putreſcit. 248
Ophtalmia quid, ejuſque ſpecies. 180
Oſcitationem tollit vinum, & quomodo illa fiat. 302
Oſſibus fractis calida conducunt, frigida nocent. 66
Oſſa fracta an, & quomodò coaleſcant. 185.277
Oſſa quomodò nutriantur. 187
Oſſium callus quomodò generetur. 188
Oſſium vitium ulceris curationem impedire ſolet. 229
Oſſe ægrotante caro livida, malum. 251
Oſſis nudationem eryſipelas inſequens, malum. 269
Oſſis abſceſſus à corruptione. 308

P

Palpebræ dormientibus incommiſſæ quid portendant. 240. ejuſque rei cauſa. 240
Paracenteſis quid, & quibus morbis adminiſtretur. 201
Paracenteſis uſtione an ſectione inſtituenda. 202
Partium corporis diſtinctio in Spermaticas, & Sanguineas vana à recentioribus Anatomicis reputatur. 57
Partus ſternutatione promovetur. 88
Partum promoventia medicamenta 88
Peripneumonia quomodò ab Angina fiat. 43
Peripneumonia affecto alvi fluxus ſuperveniens, malum. 178
Peripneumoniæ, & Pleuritidis ſedes. 178
Peripneumonia à Pleuritide, malum. 260
Peripneumoniam ſi Phrenitis inſequatur, malum. 262
Phalacri qui propriè dicantur. 216
Phlebotomia, v. Venæ ſectio.
Phrenitis à Peripneumonia, malũ. 262
Phthiſis quid. 140. v. Tabes.
Phthiſicis an, & quando lac conveniat. 140.141
Phthiſis purum ſputum inſequitur. 267
Pilulæ ad diſtillationes reprimendas. 291
Pituita inter Ventriculum, & Diaphragma contenta, ſi vertatur in veſicam, ſolvitur morbus. 290
Pleuritis in quatuordecim diebus non repurgata ad ſuppurationem tendit. 39. & tabem. 41.49
Pleuritidis exquiſitæ proceſſus. 39.40
Pleuritis, & morbus Lateralis in quonam differant. 41
Pleuritidis expurgatio quibus promoveatur. 41
Pleuritici ſuppurati quandonam in Tabem tranſeunt. 49
Pleuriticorum apoſtema quibus ſignis deprehendatur ruptum jam eſſe. 50
Pleuritico alvi fluxus ſuperveniens, malum. 178
Pleuritidis, & Peripneumoniæ ſedes. 178
Pleuritide non valdè corripiuntur acidum eructantes. 214
Pleuritis ab acido figente fit. 214
Pleuritidem ſi inflammatio Pulmonum ſequatur, malum. 260
Podagra an frigidis tractanda. 71
Podagra non laborant Eunuchi ex Hippocrate, & quare. 203
Podagra rarus morbus tempore Hippocratis. 204
Podagræ, & Articularium dolorum diſcrimen. 204
Podagræ cauſa. 205
Podagram non patiuntur mulieres, niſi menſtrua defecerint ex Hippocrate. 206
Podagra olim morbus epidemicus, moris fructum non ferentibus, ex Athenæo. 207
Podagra non ad ſolam intemperantiam referenda. 208
Podagra periodis quibuſdam affligit. 204.208
Podagra pueros non torquet ante uſum Venereorum. 208
Podagrici podagricos gignunt, & quare. 209
Podagram non prohibent purgationes præſervativæ dictæ. 233
Podagra vim medicamentorum eludit

Digitized by Google

dit ex Luciano. 233
Podagra ſedata inflammatione quadraginta diebus terminatur. 234
Podagra Vere, & Autumno plerumque affligit. 244
Potationem multam rigor,& deſipientia inſequens, malum. 256
Prægnantes, v. Gravidæ.
Præputium diſciſſum non facilè coaleſcit. 185.190
Pſellotis quid. 213
Pueri Articularibus doloribus, non Podagra afficiuntur. 205
Pueri Podagra non laborant ante uſum Venereorum. 208
E Pulmone eductus ſanguis ſpumoſus eſt. 46
Pulmonis vulnera non ſemper lethalia. 181.182
Pulmonis inflammatio à morbo laterali, malum. 260.v. Peripneumonia.
Pulſationes circa vulnera, & ulcera hæmorrhagia ſi inſequatur, malum. 271
Purgantia v. Cathartica.
Pus concoctum bonum in ulceribus ſignum. 65
Puris generatio, & ſpecies. 191
Pus in parte aliqua contentum vel ex craſſitie, vel ratione loci non innoteſcit. 223
Puris ſputum à ſanguis ſputo, malum. 265.308
Pus verum ex puro ſanguine fit. 266
Puris ſputum phthiſis, & fluxus inſequitur. 267
Puris ſputum in phthiſi ſuppreſſum necat. 267
Puris empyicorum conditiones variæ. 296
Puris ex hepate ſuppurato prodeuntis conditiones. 297
Puſtulæ latæ non admodùm pruriunt. 167
Puſtularum ſpecies, & cauſa. 167
Puſtulis vermiculi innaſcuntur, unde pruritus. 168

Q

Quartana affecti non admodùm convulſionibus capiuntur. 151

R

Renum, & Veſicæ vitia in ſenioribus difficulter ſanantur. 163.& quare. 164
Rheumatiſmus quadraginta diebus terminatur. 235
Rigores febriles ex partibus poſterioribus incipiunt magis, & quare. 149. 150
Rigores febriles quomodò per corpus propagentur, & ad caput. 150
Rigor multam potationem inſequens, malum. 148. v.Horror.
Ructus acidus in longis lævitationibus inteſtinorum superveniens, bonum. 155.& quare. 156
Ructus acidus in lienteria an excitandus. 257
Ructus acidus à pleuritide præſervat. 214
Ruptiones è dorſo ad cubitum deſcendentes venæ-ſectio ſolvit. 194

S

Sanguinis fluxus. v. Hęmorrhagia.
Sanguis ſpumoſus è pulmonibus educitur. 46
Sanguis ſputo ejectus è venis an ex arteriis educatur. 47
Sanguinis miſſio. v. Venæ-ſectio.
Sanguinis vomitus menſtruis erumpentibus ſolvitur,& quando. 83
Sanguis in mammis collectus furorem an ſignificet. 93
Sanguis non ad conceptionem, ſed ad nutritionem fœtus concurrit. 101
Sanguinem fluentem ſiſtentia medicamenta. 113
Sanguinis motus venæ-ſectione acceleratur. 149
Sanguinearum partium prima generatio. 186
Sanguis in ventrem effuſus ſuppuratur. 190
Sanguinis ſputum puris ſputum inſequens, malum. 265
Sanguinis ſputi differentię. 266.47
Sanguinis ſputum, in mulieribus præſertim, nonnumquam innoxium. 266
Sanguinis ſputum in pleuritide cur bonum. 267

San-

Digitized by Google

Sanguinis vomitus prognoſticum, & curatio. 287.288
Sanguinis vomitus ſine febre ſalutaris, non contra ex Hippocrate, & quare. 288
Sanguinis vomitus ex diſrupto Aneuriſmate lethalis. 290
Sanguinis vomitus tabem, & puris purgationem parit. 308
Sanguinem ſupra ferri, an ſemper malum ſit. 287
Sanguis in ventriculo extravaſatus grumeſcens, quibus diſſolvatur. 289
Secundinarum eductio ſternutatorio promovetur. 109
Secundinæ quot ſint, & quando educendæ. 109
Seminis maſculei conditiones, ut fœcundum ſit. 134
Semen utrumq; ex Lucretio mutua actione conſentaneũ reddi poteſt. 134
Semen natura humidius minùs integram ſanitatem deſignat. 158
Senes à morbis renum, & veſicæ difficulter liberantur. 163
Singultus hæmorrhagiæ ſuperveniens, malum. 29
Singultus ad ventriculum an ad diaphragma referendus. 30
Singultus nimiam purgationem inſequens, malum. 30.293
Singultus ex hepate inflammato. 122. & quare. 123. malum eſt. 268
Singultus cauſa, & ſedes. 123.174.252
Singultum ſternutatio ſuperveniens ſolvit. 173
Singultus an fiat inanitione, & repletione. 220.221
Singultus quomodò à vomitu differat. 221
Singultus à vomitu, malum. 252
Singultus ab Ileo, malum. 259
Sitientes noctu an bibere debeant. 76
Sitis naturalis, & morboſæ cauſæ. 76
Sitis ſedes pulmo ex Platone. 76
Sitis ſomno quandoque ſedatur. 77
Siticuloſis lac nocet. 135.139
Sol ignis moles eſt. 310.311
Somno ſitis quandoque ſedatur. 77
Somnus modum excedens, malum. 307
Sopor ab ebrietate convulſionem, & mortem facit. 31
Sopor à lactis acidi uſu, mephitibus, &c. 31
Spadones qui dicantur. 204
Spermaticarum, ac ſanguinearum partium prima generatio. 186
Sphacelari quid ſit apud Hippocratem. 298
Spina ventoſa an frigidis tractanda. 71
Spumoſæ dejectiones pituitam è capite delabentem ſignificant. 279
Spuma quomodò generetur. 280
Sputi graveolentia tabidis lethalis. 45
Sputũ ſanguinis quot modis accidere poſſit, & eorũdẽ ſigna. 47.266. v. Sãguis.
Sterilitas cur quandoque ab obeſitate. 104. & quomodò curetur. 105
Steriles viri qua induſtria reddantur fœcundi. 54
Sterilitas mulieris quo pacto explorari poſſit juxta Hippocratem. 123.125
Sterilitas quib. remediis tolli poſſit. 126
Sternutationis in fœminis juvamẽta. 87
Sternutatio partum promovet. 88
Sternutatio ſecundinas promovet. 109
Sternutationẽ quænam excitent. 88.110
Sternutatio promovetur à natura, ſed non ſine vi cauſæ morboſæ ex Galeno. 109
Sternutatio iterata in peſtilenti conſtitutione lethalis. 110
Sternutatio ſuperveniens ſingultum tollit. 173
Sternutatio quomodò fiat. 173.299
Stranguria v. Urinæ ſtillicidium.
Strigmenta in urina quid ſignificẽt. 306
Sudor morientibus iis accidit, qui cutim laxã habent, non iis qui ſiccam. 152
Sudorem ſi horror inſequatur, non bonum. 253
Sudor multus ſemper fluens corporis repletiones ſignificat. 304
Suffitus aromatum muliebria ducit. 77
Suppurati quinam dicantur. 201
Suppuratio non conſpicua ſit, vel ex puris, vel ex loci craſſitie. 223
Suppurationum internarum ſigna. 224
Suſpiria luctuoſa in morbis acutis cum febre conjunctis, mala. 244
Syncera dejectiones v. Dejectiones, Alvi fluxus.
Synovia quid. 205

T

Tabes ſit præcipuè à decimooctavo ad trigeſimumquintum annum. 41

Tabi-

Digitized by Google

Tabidis ſputi malus odor, & capillorum defluvium, lethale. 45.46
Tabidis alvi profluvium lethale. 46.48. 267
Tabidi evadunt ii pleuritici ſuppurati, qui quadraginta diebus non purgantur. 49
Tabidis lac convenit. 135. & quando. 140.141
Tabidi quinam dicantur. 139
Tabes imminet à diuturnis ſanato hæmorrhoidibus, niſi una ſervetur. 172
Tabes dorſalis quænam. 210
Tabes ſanguinis vomitum inſequitur. 308
Teneſmus abortum parere poteſt. 86. 277
Tetano correpti in quatuor diebus pereunt. 36
Tetani natura, & cauſa. 36
Tetano correptis quæ conferant. 37
Tetanus frigidæ perfuſione ſanatur, & quando. 61
Tetanus ab æſtibus fortibus, malũ. 262
Thlaſiæ, & Thladiæ, qui. 204
Thlibiæ qui dicantur. 204
Timor diuturnus atram bilem denotat. 195
Traulofis, & Trauli quid. 212.213
Tremores in febribus ardentibus delirio ſolvuntur. 200
Tremoris cauſa, & quomodò ardentibus febribus accidere poſſit. 201. v. Horror, Rigor.
Tuberculi interni ruptionem quæ inſequantur 257. v. Abſceſſus.
Tubercula, & dolores articulorum ex febre, cibum pleniorem ſignificant. 305
Tumores quinam frigida ſunt tractandi. 71
Tumores in ulceribus apparentes, mox evaneſcentes, quid portendant. 143
Tumores ſubitò evaneſcentes, quæ mala inducere poſſint. 141.145
Tumores ſi vulneribus, & ulceribus magnis non accidant, malum. 145
Tumores molles vulneribus ſupervenientes boni, crudi verò, mali. 147
Tumores in partibus internis ſæpè fiunt, præcipuè in morbis acutis. 257. v. Abſceſſus.
Tuſſes frigidis excitantur. 70
Tuſſis hydropicis ſuperveniens, malum. 217.297
Tuſſiculoſi ſi gibbi fiant ante pubertatem, moriuntur. 230

V

Varices inſanientibus ſupervenientes, bonum. 193
Varices quomodò ab hæmorrhoidibus differant. 193
Varices magnæ calvis non fiunt. 218
Varices magnæ calvis ſupervenientes calvitium tollunt, ex Hippocrate. 216
Venarum in miſſione ſanguinis vanus ſelectus. 82
Venæ-ſectio abortum efficere poteſt. 82. & quando. 82
Venæ frontis ſectio dolente poſtica capitis parte profuit. 148
Venæ-ſectio revulſoria, & derivatoria poſt detectam ſanguinis circulationem exularunt. 149
Venæ-ſectione ſanguinis motus acceleratur. 149
Venæ-ſectio ſolvit ruptiones ex dorſo ad cubitum deſcendentes. 194
Venæ-ſectio in luxationibus, fracturis, & contuſionibus locum non habet. 194
Venæ-ſectio an oculorum affectionibus conferre poſſit. 211.297
Venæ-ſectio an urinæ difficultatem tollat. 218
Venæ-ſectio an locum habeat in morbis urinæ. 218
Venæ-ſectio quibus, & quo anni tempore ad præſervationem conveniat. 231.301
Venæ-ſectio an ſtranguriam, & dyſuriam ſanet. 297
Veneris uſus moderatus. 209
Veneris uſu pueri ad podagram diſponuntur, & quare. 209
Veneris uſu articuli labefactantur, & quare. 209
Ventris dolor diuturnus in ſuppurationem tendit. 218
Ventris dolorem ſi partium extremarum frigus comitetur, malum. 276
Ventriculi vulnus lethale. 288.184
Vere quibus conveniant purgationes, & venæ-ſectiones ad præſervandum. 231

Ver-

Vermiculi in puſtulis prurltus cauſa. 168
Veſicæ, & renum vitia in ſenioribus difficulter ſanantur. 163. & quare. 164
Veſica diſciſſa inſanabilis, ex Hippocrate. 181. 183
Veſicæ morbi quomodò deprehendantur. 291
Veſicæ excrementa corporis ſtatum ſignificant. 308
Vigiliam convulſio, vel deſipientia inſequens, malum. 269
Vigilia modum excedens, malum. 307
Vini immoderatè epoti præternaturales effectus. 12
Vini potio an remedium oculis eſſe poſſit. 211. 298
Vini multam potationem rigor, & deſipientia inſequens, malum. 256
Vini potio an ſtranguriam, & dyſuriam ſanet. 297
Vinum anxietudinem, oſcitationem, & horrorem tollit. 302
Ulcus an convulſionem lethalem inferre poſſit. 28
Ulcera ex frigidorum admotione malè ſe habent. 59
Ulceribus ſi tumores fiant, mox diſpareant, quid indicetur. 143
Ulceribus magnis, niſi tumores accidant, malum. 145
Ulcera circumglabra quænam ſint, & cur mala. 160. quomodò curanda. 161
Ulcera hydropicorum difficulter ſanantur. 165. & quare. 166
Ulcera cerebri, cordis, veſicæ, præcordiorum, tenujum inteſtinorum, ventriculi, jecoris, lethalia. 181
Ulcera annua, & diuturna cnm oſſis vitio complicantur. 229
Ulcus ſunt, vel ulceris conditionem ſapiunt omnes morbi ex Hippocrate, & quare. 258
Ulcerum fortes pulſationes ſanguinis profluvium inſequens, malum. 271
Volaticum eryſipelas quid. 262
Volvulus. v. Ileos.
Vomitoria an gravidis exhiberi poſſint. 80
Vomitus ſanguineus ex menſtruorum eruptione ſiſtitur, & quando, pag. 83
Vomitus ſuperveniens alvi fluxu longo laboranti, bonum. 177
Vomitus quomodò differt à ſingultu. 221
Vomitus bilioſus inſequitur cerebri vulnus, contuſionem, puncturam, &c. 236. & quare. 236. 237. &c.
Vomitum ſi ſingultus, & oculorum rubor inſequatur, malum. 252
Vomitus ſi ileum comitetur, malum. 258
Vomitus ſanguinis prognoſticum, & curatio. 287. 288
Urinæ ſtillicidium ex inflammatione recti inteſtini, uteri, & renibus purulentis. 122. non tamen perpetuò. 123
Urinæ difficultatem an venæ-ſectio curet. 218
Urinæ ſtillicidio Ileos ſuperveniens, lethalis, niſi febris prehendat. 227
Urinæ cum ſedimento craſſo in febribus longam ægritudinem ſignificant. 227
Urinę cum bilioſo, & tenui ſedimento, acutum morbum ſignificant. 228
Urinę diverſę turbationem fortem in corpore denotant. 229
Urinarum bullę morbum renalem, & longum ſignificant. 284
Urinę pingues renum dolorem, & morbum acutum denotant. 285
Urinarum pinguium cauſę. 285. 286
Urinę ſtillicidium an vini potio, & venę-ſectio ſolvat. 297
Urinę difficultas an vini potione, & venę-ſectione curetur. 297
Urinę vias petere poteſt pituita inter ventriculum, & ſeptum tranſverſum contenta. 301
Urinę ſedimenta quid ſignificent. 306
Urinę ſedimenta ſtrigmenta referentia quid ſignificant. 306
Utero-gerentes. v. Gravidę.
Uterinę affectiones quęnam dicuntur. 87
Uterus ſternutatione expurgari poteſt. 87
Uteri eryſipelas in gravida, lethale. 99. atque etiam in non gravida. 99
Uteri inflammatio valdè periculoſa. 99
Uterus graviditatis tempore craſſeſcit. 100
Uteri acetabula mucoris plena ſunt cauſa abortus. 102
Uteri acetabula quæ. 103
Uterus in coxam vergens, ſi ſuppuretur,

Digitized by Google

tur, neceſſe eſt linamentum fieri, quomodò intelligatur. 107
Uterus loco-moveri nequit. 107
Uteri cum mammis conſenſus detectus. 112. per arterias, & nervos. 113
Uteri os gravidis comprimitur. 113
Uteri cum vicinis partibus conſenſus. 117
Uteri os durum illius compreſſionem denotat. 117
Uteri denſitas, vel raritas non confert ad conceptionem. 118
Uterus pluribus arteriis quàm venis eſt refertus, & quare. 130
Uterus valdè frigidus, humidus, ſiccus, & calidus ineptus eſt ad conceptionem. 132
Uterus ſpiſſus quinam dicatur. 132
Uteri fœcundi conditiones, & ſigna. 133
Vulnera lethales convulſiones parere poſſunt. 28
Vulneribus tumores ſi accidant, & mox evaneſcant, quid ſignificetur. 143
Vulneribus fortibus niſi tumores accidant, malum. 145
Vulnera prava, quæ dicantur potiſſimùm. 146
Vulneribus tumores molles ſupervenientes, boni, crudi verò, mali. 147
Vulnera veſicæ, cerebri, cordis, præcordiorum, tenujum inteſtinorum, ventriculi, jecoris, lethalia. 181
Vulnera quænam ſint lethalia. 183.185
Vulneribus internorum viſcerum rigores ſupervenientes, malum ſignificant. 185
Vulnera convulſio, aut tetanus inſequens, an malum eſſe ſcripſerit Hippocrates. 262
Vulnera capitis quandoque minùs periculoſa, quàm ejuſdem ictus, & contuſio. 264
Vulnerum fortes pulſationes hæmorrhagia inſequens, malum. 271

FINIS.